

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΚΥΡΟΥ ΑΝΑΒΑΣΙΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Γ. ΖΕΥΓΩΛΗ

Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑΙ 1967

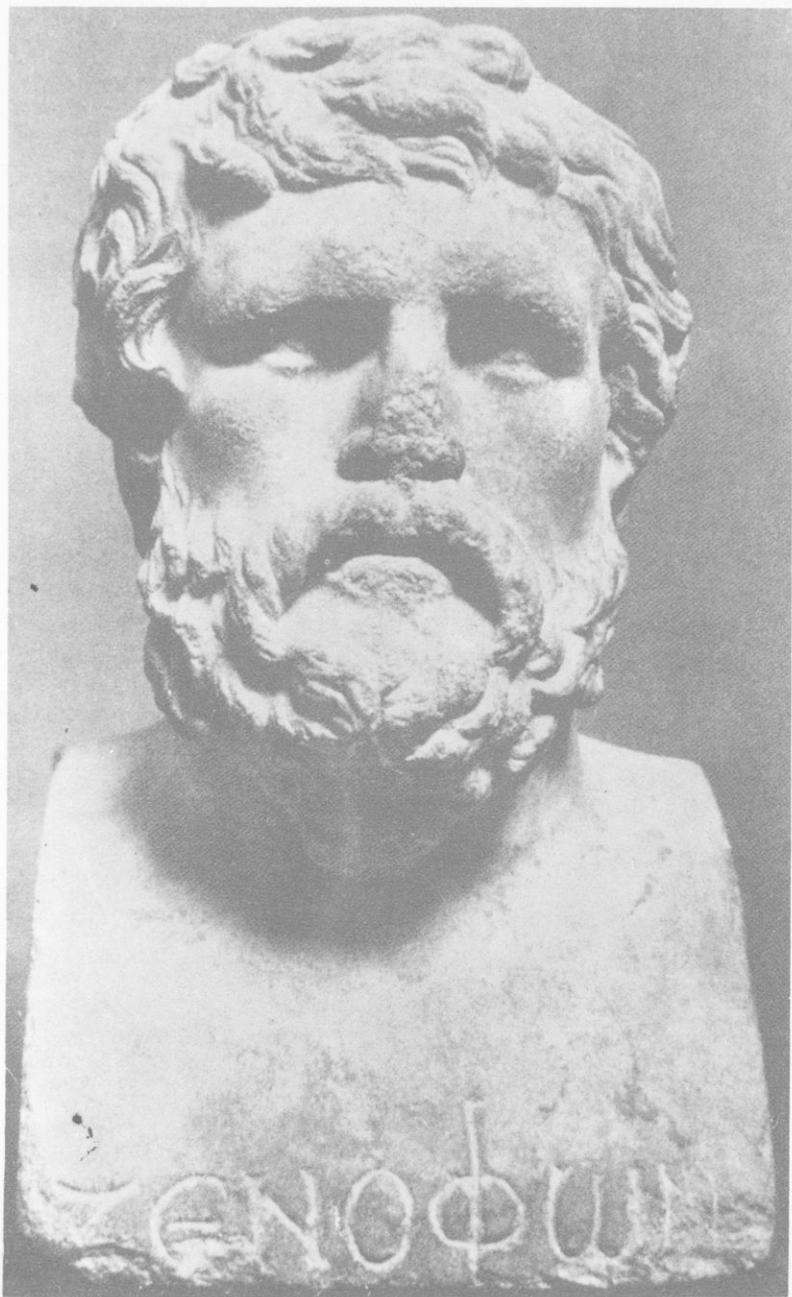
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

48

OK
=

AZAN

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΚΥΡΟΥ ΑΝΑΒΑΣΙΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΚΥΡΟΥ ΑΝΑΒΑΣΙΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΖΕΥΓΩΛΗ

Λυκειάρχον 2

Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1966

18747

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

"Ἐνας ἀπὸ τοὺς πιὸ εὐφορούς καὶ τοὺς πιὸ γνωστοὺς δῆμους τῆς ἀρχαίας Ἀττικῆς ἦταν ἡ Ἐρχιά, ποὺ βρισκόταν στὴ θέση τοῦ σημερινοῦ χωριοῦ Σπάτα. Ἀπ' αὐτὸν τὸ δῆμο καταγόταν, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν περίφημο ὅρτοροδιδάσκαλο Ἰσοκράτη, καὶ ὁ ἴστορικὸς συγγραφέας Ξενοφῶν. Γιὰ τὴ γέννησή του δὲν μποροῦμε νὰ μιλήσωμε μὲ βεβαιότητα, γιατὶ οἱ γνῶμες τῶν ἐρευνητῶν διαφέρουν. Τὸ πιθανότερο, πάντως, εἶναι πώς γεννήθηκε γύρω στὸ 427 π.Χ.

Τὸν πατέρα του τὸν ἔλεγαν Γρύλλο καὶ φαίνεται πώς ἦταν ἀπὸ τὴν τὰξη τῶν ἵππων. Γι' αὐτὸν ἡ μόρφωση τοῦ Ξενοφώντα ἦταν ἐκείνη ποὺ ταίριαζε στὴν τάξη του, δηλαδὴ ἐκείνη ποὺ ἔπαιρνε ἔνα παιδί εὐπορης καὶ ἀριστοκρατικῆς οἰκογένειας. Εἶχε δασκάλονς τὸ φιλόσοφο Σωκράτη, τὸν Πρόδικο τὸν Κεῖο καὶ, ἵσως, τὸν Ἰσοκράτη. Ἡ διδασκαλία τοῦ Σωκράτη εἶχε ἐπίδραση στὴν διαμόρφωση τοῦ χαρακτήρα τοῦ Ξενοφώντα, ποὺ ἔχειώντες γιὰ τὴν εὐθύτητα, τὴν εὐσέβεια καὶ τὴν καλοσύνη του. Ἀποτέλεσμα τῆς ἴδιας διδασκαλίας εἶναι καὶ ἡ πρακτικὴ ἀντιμετώπιση τῶν προβλημάτων ποὺ χαρακτηρίζει τὸν Ξενοφώντα, ἀντίθετα πρὸς τὴν φιλοσοφικὴ τάση τοῦ Πλάτωνα. Καὶ ἡ πολιτικὴ του ἀκόμα τοποθέτηση (ἐπειδὴ προερχόταν ἀπὸ τὴν τάξη τῶν ἵππων δὲν ἦταν δημοκρατικός), ἦταν ἐπηρεασμένη διποσδήποτε καὶ ἀπὸ τὸ Σωκράτη. Αὕτη ἡ βαθιὰ ἐπίδραση τοῦ δασκάλου εἶχε κάνει τὸν Ξενοφώντα νὰ τοῦ εἶναι ἀφοσιωμένος καὶ νὰ τὸν ἀγαπᾶ σ' ὅλη τον τὴν ζωή.

Τὴ γνναίκα τοῦ Ξενοφώντα τὴν ἔλεγαν Φιλησία. Ἀπ' αὐτὴν ἔκανε δυὸ γιούς. Ὁ ἔνας εἶχε τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα τοῦ Ξενοφώντα καὶ λεγόταν Γρύλλος, δε δεύτερος τὸ ὄνομα τῆς μητέρας του τῆς Διοδώρας καὶ λεγόταν Διόδωρος. Καὶ οἱ δυὸ γιοὶ του κατατάχτηκαν στὸ ἀθηναϊκὸ ἱππικὸ καὶ πολέμησαν στὴ μάχη τῆς Μαρτίνειας (362), δι μεγάλος μάλιστα, δ Γρύλλος, σκοτώθηκε σ' αὐτήν. "Οταν ἔφεραν στὸν Ξενοφώντα τὴν εἰδησην πώς δι γιός του σκοτώθηκε στὴ μάχη, δὲν ταράχτηκε καθόλου οὕτε ἔχασε τὴν ψυχραιμία του, παρά, δι πως μᾶς

Καταγωγὴ καὶ
μόρφωση τοῦ
Ξενοφώντα.

¹Η οἰκογενειακή του κατάσταση.
²Η δράση του.

ἀναφέρει δὲ Διογένης δὲ Λαέρτιος, εἰπε: «”Ηδειν θητὸν γεγενημώς», δηλαδὴ «τὸ ἥξερα πώς δὲ γιός μου ἦταν θητός».

Τὸ 401 π.Χ. δὲ Ξενοφῶν ἀκολούθησε, σὰν ἀπλὸς ἴδιωτης, τὴν ἐκστρατείαν ποὺ ἔκανε δὲ Κύρος γιὰ νὰ πάρῃ τὸ θρόνον ἀπὸ τὸν ἀδερφό του Ἀρταξέρξη. «Υστερα δῆμος ἀπὸ τὴν μάχη ποὺ ἔγινε στὰ Κούναξα, καὶ ἀπὸ τὴν δολοφονία τῶν Ἑλλήνων στρατηγῶν, οἱ Ἐλληνες βρέθηκαν σὲ μιὰ χώρα ἐχθρικὴ καὶ ἀπέραντη, χωρὶς ἀσχημονός. Τότε δὲ Ξενοφῶν μπαίνει ἐπικεφαλῆς τους καὶ μὲ κόπους μεγάλους καὶ στρατηγικὴ δεξιοτεχνία κατορθώνει νὰ τοὺς φέρῃ στὸν Εὐξεινό Πόντο καὶ νὰ τοὺς παραδώσῃ στὸ Θίβρωνα (399 π.Χ.).» Υστερα τὸν βρίσκουμε νὰ πολεμᾶ τοὺς Πέρσες τῆς Ἀσίας μὲ τὸ Δερκυλίδα καὶ τὸν Ἀγησίλαο καὶ τέλος τοὺς συμπατριῶτες του Ἀθηναίοντος στὴν Κορώνεια (394 π.Χ.).

· Ο Ξενοφῶν
· ἔξοριζεται.

Οἱ Ἀθηναῖοι κατηγόρησαν τὸν Ξενοφώντα ἐπὶ λακωνικῷ, δηλαδὴ πώς ἀγαποῦσε καὶ ὠφέλησε τοὺς Σπαρτιάτες, καὶ γι’ αὐτὸν τὸν καταδίκασαν σὲ ἔξορια. Τὴν ἀγάπην του καὶ τὴν ἔξυπηρέτησην του στοὺς Σπαρτιάτες τὴν ἔδειξε, σύμφωνα μὲ αὐτὴ τὴν γνώμην, μὲ τὸ νὰ παραδώσῃ στὸ Θίβρωνα τοὺς Ἐλληνες μισθοφόρους, ποὺ εἶχαν πάρει μέρος στὴν ἐκστρατεία τοῦ Κύρου, καθὼς καὶ μὲ τὸ νὰ πολεμήσῃ στὴν Κορώνεια μαζὶ μὲ τὸν Ἀγησίλαο κατὰ τῶν Ἀθηναίων. «Ἄλλοι δῆμοι παραδέχονται πώς ἡ καταδίκη του σὲ ἔξοριά διφέλεται στὸ ὅτι ἀκολούθησε τὸν Κύρο στὴν ἐκστρατεία ποὺ ἔκανε κατὰ τοῦ ἀδερφοῦ του. Καὶ τοῦτο, γιατὶ δὲ Κύρος εἶχε βοηθήσει τοὺς Σπαρτιάτες στὸν Πελοποννησιακὸ πόλεμο κι ἔτσι οἱ Ἀθηναῖοι τὸν θεωροῦσσαν ἔχθρο τους.

Τὸ 392 π.Χ. οἱ Σπαρτιάτες παραχώρησαν στὸν ἔξόριστο Ξενοφώντα κτήματα στὸ Σκυλλούντα τῆς Τριφυλίας. «Ἐκεῖ ἔμεινε εἰκοσι χρόνια περίπου καὶ πέρασε τὴν πιὸ ἥρεμη περίοδο τῆς ζωῆς του.» Υστερα πῆγε στὴν Κόρινθο, δόπον ἔμεινε ὡς τὸ θάνατό του (355 π.Χ.). Οἱ Ἀθηναῖοι ἐκτιμοῦσαν πολὺ τὸν Ξενοφώντα, παρ’ ὅλο ποὺ τὸν εἶχαν ἔξορίσει. Κι αὐτό, γιατὶ ἦταν γνωστὴ ἡ ψυχική του ἀνωτερότητα καὶ μεγάλη ἡ φήμη ποὺ ἀπόχτησε ἀπὸ τὴν δράση του στὴν Ἀσία κι ἀπὸ τὸ πνευματικό του ἔργο. Γιὰ νὰ καταλάβωμε τὴν ὑπόληψη ποὺ εἶχε στὴν Ἀθήνα δὲ Ξενοφῶν, ἀρκεῖ νὰ σκεφτοῦμε ἔνα σημεῖο ἀπὸ τὸ Βίο του, ποὺ τὸν ἔχει γράψει δὲ Διογένης δὲ Λαέρτιος: «Φησὶ δὲ

**Αριστοτέλης ὅτι ἐγκώμια καὶ ἐπιτάφιον Γρύλλον μυρίοι ὅσοι συνέγραψαν, τὸ μέρος καὶ τῷ πατρὶ χαριζόμενοι». Δηλαδὴ ἔγραψαν πάρα πολλοὶ ὑμνώντας τὸ γενναιό θάνατο τοῦ Γρύλλον, ὃχι μονάχα ἐπειδὴ τοῦ ἄξιζε, ἀλλὰ καὶ γιὰ χάρη τοῦ Ξενοφώντα.*

Μετανιωμένοι, λοιπόν, οἱ Ἀθηναῖοι ἀποφάσισαν νὰ τὸν ξαναφέρουν πίσω. Μὰ δὲ Ξενοφῶν φαίνεται πὼς προτίμησε νὰ μείνῃ καὶ νὰ πεθάνη στὴν Κόρινθο.

Τὰ περισσότερα ἔργα τοῦ Ξενοφώντα γράφτηκαν τότε ποὺ ζοῦσε ἔξοριστος στὸ Σκυλλούντα, κι ἔχον ποικίλο περιεχόμενο. Μποροῦμε νὰ τὰ χωρίσωμε στὶς παρακάτω κατηγορίες :

A'. Διατριβὴς ἡ Προαττικής. Σ' αὐτὲς ἀνήκουν τά : 1) «Πόροι ἡ περὶ προσόδων», ὅπον δὲ οἱ Ξενοφῶν προτείνει τρόπους γιὰ νὰ αὐξηθοῦν τὰ ἔσοδα τῆς Ἀθήνας. 2) «Περὶ ἵππων». 3) «Ιππαρχικός». 4) «Κυνηγετικός», ὅπον περιέχονται γνώσεις σχετικὲς μὲ τὸν ἵππον, τὸ διοικητὴ τοῦ ἵππου καὶ τὸν κυνηγούν. 5) «Λακεδαιμονίων Πολιτεία». σ' αὐτὴν ὑμεῖς τὸ σπαρτιατικὸ πολίτευμα.

B'. Φιλοσοφικὸς Διάλογος. Σ' αὐτοὺς ἀνήκουν τά : 1) «Ἀπομνημονεύματα τοῦ Σωκράτους», ὅπον δὲ οἱ Ξενοφῶν προσπαθεῖ νὰ ἀνατρέψῃ τὴν κατηγορία ποὺ ἔκαναν οἱ Ἀθηναῖοι στὸ δάσκαλό του, ὅτι δῆθεν διέφθειρε τὸν νέοντα. 2) «Συμπόσιον Φιλοσόφων». σ' αὐτὸν γίνεται συζήτηση γιὰ τὴν δύορφιὰ καὶ τὸν ἔρωτα. 3) «Ιέρων». τὸ περιεχόμενό του περιλαμβάνει ὑποδείξεις στὸν διώνυμο τύραννο τῶν Συρακουσῶν. 4) «Οἰκονομικός» ἐδῶ δὲ οἱ Ξενοφῶν μιλάει γιὰ τὴν γεωργία καὶ τὴν διοίκηση τοῦ σπιτιοῦ.

C'. Ἐγκώμιο. Τέτοιο εἶναι τὸ ἔργο τοῦ «Ἀγηστλαος», ποὺ ἀποτελεῖ ἐγκώμιο στὸν διώνυμο βασιλιά.

D'. Μνθιστρός μα. Ἐδῶ ἀνήκει τὸ ἔργο τοῦ «Κύρου Παιδεία». σ' αὐτὸν παρουσιάζεται ἡ ἴδαινικὴ μορφὴ τοῦ ἀρχηγοῦ, σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη τοῦ Ξενοφώντα, στηριγμένη στὶς διδασκαλίες τοῦ Σωκράτη.

E'. Ἰστορικά. Τέτοια εἶναι τὰ ἔργα : 1) «Ἐλληνικά», ὅπον συνεχίζεται ἡ ἱστορία τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἀπὸ τὸ 411, ποὺ τὴ σταμάτησε δὲ Οὐσκυδίδης, ὡς τὸ 404 π.Χ., καὶ ἀκολούθει ἐξιστόρηση τῶν κατοπινῶν γεγονότων ὡς τὴ μάχη τῆς Μαντίνειας

*Τὸ ἔργο τοῦ
Ξενοφώντα.*

(362 π.Χ.). 2) «Κύρου Ἀνάβασις»· σ' αὐτήν ὁ Ξενοφῶν ἀφηγεῖται τὴν ἐκστρατεία τοῦ Κύρου κατὰ τοῦ ἀδερφοῦ τοῦ Ἀρταξέρξη καὶ τὴν ἐπιστροφὴ τῶν Μνρώων.

Στὸν Ξενοφῶντα ἀποδίδονται ἄλλα δυὸς ἔργα, ποὺ δὲν θεωροῦνται δμως γνήσια, τά: 1) «Ἀπολογία τοῦ Σωκράτους» καὶ 2) «Ἀθηναίων Πολιτεία».

Σημασία, χρόνος συγγραφῆς καὶ ἀξία τῆς «Κύρου Ἀνάβασεως».

«Ἀνάβασις» ὄνομάζεται ἡ ἐκστρατεία τοῦ Κύρου, γιατὶ οἱ στρατιῶτες πορεύονταν ἀπὸ τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Ἀσίας στὸ ἐσωτερικό της, δηλ. ἀπὸ χαμηλότερη περιοχὴ σὲ ψηλότερη. Μόνοι οἱ ιοι (δέκα χιλιάδες) λέγονταν οἱ Ἑλληνες μισθοφόροι ποὺ πῆγαν μαζὶ μὲ τὸν Κύρο στὴν ἐκστρατεία. Στὴν πραγματικότητα ἦταν παραπάνω ἀπὸ δέκα χιλιάδες, τοὺς ὄνομάζει δμως ἔτσι γιὰ νὰ στρογγυλέψῃ τὸν ἀριθμό.

Τὸ ἔργο τοῦτο χωρίζεται σὲ ἑφτὰ βιβλία, δηλ. ἑφτὰ μέρη. Στὰ δυὸς πρῶτα δ συγγραφέας μᾶς μιλάει γιὰ τὸν τρέπτο ποὺ ἔγινε ἡ συγκέντρωση τοῦ στρατοῦ, γιὰ τὴν πορεία ὡς τὰ Κούναξα, τὴν μάχη ποὺ ἔγινε ἐκεῖ καὶ τὶς δυσκολίες ποὺ συνάντησαν οἱ «Ἑλληνες ὕστεροι» ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Κύρου καὶ τὴν σφαγὴ τῶν στρατηγῶν τους. Στὰ ὅπολιστα πέντε βιβλία μᾶς ἀφηγεῖται τὴν «κάθοδον», δηλαδὴ τὸ γνωσμὸ τῶν Μνρώων.

Τὸ ἔργο του αὐτὸ δ Ξενοφῶν τὸ κυκλοφόρησε γύρω στὰ 380 π.Χ. καὶ δχι μὲ τὸ δνομά τον, ἀλλὰ μὲ τὸ ψευδώνυμο Θεμιστογένης δ Συνρραϊστος. Αὐτὸ πιθανότατα τὸ ἔκανε, γιὰ νὰ γίνη πιὸ πιστευτὸ τὸ περιεχόμενο τοῦ βιβλίουν, ἐπειδὴ δ ἴδιος εἶχε ἔνα σημαντικὸ όρλο στὰ ἵστορούμενα γεγονότα καὶ θὰ μποροῦσε νὰ θεωρηθοῦν ὑπερβολικὰ τὰ γεγονότα ἡ καυχησιολογίες, ποὺ ἀποσκοποῦσαν στὴν ἡρωαποίησή του.

Πάντως, μὲ τὸ νὰ χρησιμοποιήσῃ ψευδώνυμο, ἔδωσε ἀφορμὴ νὰ δημιουργηθοῦν πολλὲς συζητήσεις, σχετικὲς μὲ τὴ γνησιότητα τοῦ ἔργουν. Δὲν μένει δμως καμιὰ ἀμφιβολία πώς εἰναι δικό του, ἀφοῦ δὲν ἀναφέρεται ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ὄνομα Θεμιστογένης. «Ἐργο μὲ τὸν ἴδιο τίτλο ἔγραψε καὶ δ στρατηγὸς Σοφαίνετος δ Στυμφάλιος, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἐσώθηκε.

Η «Κύρου Ἀνάβασις», γραμμένη μὲ σαφήνεια καὶ παραστικότητα, ἀποτελοῦσε πάντα ἔνα εὐχάριστο ἀνάγνωσμα. Τὸ ὑφός της

τὸ χαρακτηρίζει ἀπλότητα καὶ χάρη, ἀφοῦ εἶναι ὄφος τοῦ συγγραφέα, ποὺ οἱ ἀρχαῖοι τὸν ἀποκαλοῦσσαν Ἀττικὴν μὲλισσαν ἦταν Ἀττικὴν μοῦσαν. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ δύμως τὸ βιβλίο ἔχει ἀρκετὴν ἀξίαν καὶ γὰρ τὴν μελέτη τῆς πολεμικῆς τέχνης καὶ τακτικῆς Ἀπὸ αὐτῆς τὴν ἀποψή ὠφελήθηκαν διαβάζοντάς τον δέ Μέγας Ἀλέξανδρος, ὁ Σκιτίων δέ Αρριανὸς καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

Ἀπὸ τοὺς νεώτερους, δέ Γάλλος στρατηγὸς Φεβριέ συνήθιζε νὰ λέγῃ σὲ κείνους ποὺ θάυμαζαν τὴν ἴδιοφυτὰ τον στὴ στρατηγικὴν τακτικὴν: «Δάσκαλο εἶχα τὸν Ξενοφώντα, κανέναν ἄλλον».

Ἄλλὰ τὸ σπουδαιότερο, μέσα σ' δλόκληρο τὸ βιβλίο εἶναι διάχυτη ἡ φυσιογνωμία τοῦ Ξενοφώντα, γεμάτη εὐγένεια καὶ ἀνθρωπιά. Αὐτὴ προπάντων εἶναι ποὺ διδάσκει, ποὺ σμιλεύει τοὺς χαρακτῆρες καὶ δημιουργεῖ ψυχικὲς ἀρετές. Τὸ παράδειγμά τον μᾶς μαθαίνει πρῶτα πρῶτα νὰ ἀγαποῦμε εἰλικρινὰ τὸν ἀνθρώπο, γιατὶ μονάχα τότε κατορθώνομε νὰ κερδίσωμε τὴν ἐμπιστοσύνη τον καὶ νὰ τοῦ δημιουργήσωμε τὴν πεποίθηση πώς μπορεῖ νὰ ἐπιτύχῃ περισσότερα. Ἐπειτα μᾶς συνειδητοποιεῖ τὴν ἀξία τῆς πειθαρχίας καὶ μᾶς ἐπισημαίνει τὰ δλέθρια ἀποτελέσματα τῆς ἀνυπακοῆς. Μᾶς σφυρηλατεῖ, τέλος, τὴν εὐσέβεια, τὴν εὐθύτητα καὶ τὴν ἀξιοπρέπεια, ποὺ εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς ὑψηλότερες ἀνθρώπινες ἀρετές. Γιὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἡ «Κύρου Ἀνάβασις» κρίνεται βιβλίο κατάλληλο νὰ διαπλάσῃ τὶς νέες γενιὲς καὶ προσφέρεται σὰ μέσο μορφωτικὸ ὅχι μονάχα στὰ Ἑλληνόπουλα, ἀλλὰ καὶ στοὺς νέους δλον τοῦ πολιτισμένου κόσμου.

Γ.Δ.Ζ.

προγράμματα πολιτικής πολιτισμού στην Ελλάδα, από την περιοδο της δικτατορίας του Καραϊσκάκη μέχρι την παραβολή της στην πολιτική παράδοσης της δημοκρατίας. Η πολιτική πολιτισμού στην Ελλάδα είναι ένας πολύ γραπτός και με πολλές παραβολές πολιτικός πόρος, που διατηρείται από την περιοδο της δικτατορίας του Καραϊσκάκη μέχρι την παραβολή της στην πολιτική παράδοσης της δημοκρατίας. Η πολιτική πολιτισμού στην Ελλάδα είναι ένας πολύ γραπτός και με πολλές παραβολές πολιτικός πόρος, που διατηρείται από την περιοδο της δικτατορίας του Καραϊσκάκη μέχρι την παραβολή της στην πολιτική παράδοσης της δημοκρατίας. Η πολιτική πολιτισμού στην Ελλάδα είναι ένας πολύ γραπτός και με πολλές παραβολές πολιτικός πόρος, που διατηρείται από την περιοδο της δικτατορίας του Καραϊσκάκη μέχρι την παραβολή της στην πολιτική παράδοσης της δημοκρατίας. Η πολιτική πολιτισμού στην Ελλάδα είναι ένας πολύ γραπτός και με πολλές παραβολές πολιτικός πόρος, που διατηρείται από την περιοδο της δικτατορίας του Καραϊσκάκη μέχρι την παραβολή της στην πολιτική παράδοσης της δημοκρατίας.

Επειδή το πρόγραμμα πολιτισμού στην Ελλάδα είναι ένας πολύ γραπτός και με πολλές παραβολές πολιτικός πόρος, που διατηρείται από την περιοδο της δικτατορίας του Καραϊσκάκη μέχρι την παραβολή της στην πολιτική παράδοσης της δημοκρατίας. Η πολιτική πολιτισμού στην Ελλάδα είναι ένας πολύ γραπτός και με πολλές παραβολές πολιτικός πόρος, που διατηρείται από την περιοδο της δικτατορίας του Καραϊσκάκη μέχρι την παραβολή της στην πολιτική παράδοσης της δημοκρατίας.

Η «Κίρκος» συνέβαστε στην πολιτική πολιτισμού στην Ελλάδα, όπως παραπάνω παρατητέοντας πολιτικός πόρος, που διατηρείται από την περιοδο της δικτατορίας του Καραϊσκάκη μέχρι την παραβολή της στην πολιτική παράδοσης της δημοκρατίας.

ΚΥΡΟΥ ΑΝΑΒΑΣΗ

ΒΙΒΛΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

“Οταν πέθανε ὁ βασιλιάς τῆς Περσίας Δαρεῖος ὁ Β', δηλαδὴ τὸ 405 π.Χ., τὸν διαδέχτηκε στὸ θρόνο ὁ γιός του Ἀρταξέρξης.

Αὐτὸς ἔπιασε τὸν ἀδερφό του τὸν Κύρο νὰ τὸν σκοτώσῃ, ἐπειδὴ πίστεψε τὶς συκοφαντίες τοῦ Τισσαφέρνη, ὅτι δηλαδὴ ὁ Κύρος ἔπι-βουλευόταν τὴ ζωή του.

Μὲ τὴ μεσολάβηση ὅμως τῆς μητέρας τους Παρυσάτιδας σώθηκε ὁ Κύρος, ποὺ ἀπὸ τότε ἄρχισε νὰ σκέπτεται τὴν ἐκθρόνιση τοῦ ἀδερ-φοῦ του. Προσπαθοῦσε γι' αὐτὸ μὲ τὴν καλή του συμπεριφορὰ νὰ κερδίσῃ τὴν ἐκτίμηση καὶ τὴν ἀγάπη τῶν Περσῶν, πῆρε μὲ τὸ μέρος του τὶς Ἰωνικὲς πόλεις, ποὺ τὶς εἶχε πρῶτα ὁ Τισσαφέρνης, καὶ, τέλος, μὲ διάφορες προφάσεις συγκέντρωνε καὶ συντηροῦσε μυστικὰ στρατὸ καὶ στὴν Ἑλλάδα καὶ στὴν Ἰωνία. “Ἐπεσαν, βέβαια, στὴν ἀντί-ληψη τοῦ βασιλιᾶ μερικὲς προσπάθειες τοῦ Κύρου νὰ ἔτοιμάσῃ στρα-τό, δὲν ἔδωσε ὅμως σημασία, γιατὶ νόμισε πώς τοῦ χρειάζεται γιὰ νὰ πολεμάῃ τὸν Τισσαφέρνη.

‘Ο Κύρος καλεῖ τὰ συγκεντρωμένα στρατεύματα καὶ ἔχεινάει ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα τῆς σατραπείας του, τὶς Σάρδεις, στὶς ἀριές τοῦ Μάρτη τοῦ 401 π.Χ., μὲ τὴν πρόφαση πώς θὰ πάη νὰ πολεμήσῃ τοὺς Πισίδες, ποὺ πολλὲς φορὲς ἐνοχλοῦσαν τὴ χώρα του. ‘Ο Τισσα-φέρνης ὅμως κατάλαβε τὸν πραγματικὸ σκοπὸ τοῦ Κύρου, ὅτι δηλαδὴ πρόκειται νὰ πολεμήσῃ τὸν ἀδερφό του, κι ἔτρεξε καὶ κατατόπισε τὸν Ἀρταξέρξη.

‘Ο Κύρος μὲ τὰ στρατεύματά του ἀπὸ τὴ Λυδία πῆγε στὶς Κο-λοσσὲς τῆς Φρυγίας κι ἀπὸ κεῖ στὶς Κελαινές, ὅπου ἀριθμήθηκε τὸ Ἑλληνικὸ στράτευμα καὶ βρέθηκε ὅτι εἶχε 13.000 ἄνδρες. Στρατη-γοὶ του ἦταν: ὁ Κλέαρχος ὁ Λακεδαιμόνιος, ὁ Μένων ὁ Θεσσαλός, ὁ Πρόξενος ὁ Βοιωτος, οἱ Ἀρκάδες, Ξενίας καὶ Σοφαίνετος, ὁ Σω-κράτης ὁ Ἀχαιός καὶ μερικοὶ ἄλλοι.

ΚΕΦ. 1

ΚΕΦ. 2

’Απὸ κεῖ πῆγαν στὴν ἀγορὰ τῶν Κεράμων, στὴν πεδιάδα τοῦ Καστρου καὶ στὸ Τυριάειο. Ὁδῷ ὁ Κύρος ἔκανε ἐπίδειξη τοῦ ἐλληνικοῦ στρατεύματος στὴν Ἐπύαξα, τῇ βασίλισσᾳ τῆς Κιλικίας. Ἀπὸ κεῖ πέρασαν ἀνάμεσα στὴ Λυκαονία, ὕστερα στὴν Καππαδοκία κι ἔφτασαν στὴν πρωτεύουσα τῆς Κιλικίας, τοὺς Ταρσούς. Ὁ βασιλιάς τῆς Κιλικίας Συέννεσις εἶχε καταφύγει μὲ πολλοὺς κατοίκους στὰ βουνά, ἡ γυναίκα του ὅμως ἡ Ἐπύαξα τὸν ἔπεισε νὰ κατέβη. Τότε μάλιστα ἀντάλλαξε μὲ τὸν Κύρο πολλὰ δῶρα.

ΚΕΦ. 3

Οἱ Ἔλληνες ἀρνήθηκαν νὰ συνεχίσουν ἀπὸ τὴν Κιλικία τὴν πορεία, γιατὶ εἶχαν προσπεράσει τὴν Πισιδία καὶ ἀρχισαν πιὰ νὰ ὑποπτεύωνται πῶς ὁ Κύρος τοὺς ὀδηγεῖ νὰ πολεμήσουν τὸ βασιλιά. Τότε ὁ Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς Κλέαρχος ἀφοῦ τοὺς ὑπενθυμίζει πῶς ὀφείλει ὑποχρέωση στὸν Κύρο, γιατὶ εὐεργετήθηκε ἀπ’ αὐτὸν καὶ δὲν πρέπει νὰ φανῇ ἀχάριστος, ὅμως τοὺς βεβαιώνει πῶς θὰ τοὺς ἀκολουθήσῃ, ἐγκαταλείποντας τὸν εὐεργέτη του. Ἔτσι, κερδίζει πρῶτα τὴν ἐμπιστοσύνη τῶν Ἔλλήνων κι ὕστερα τοὺς ἀναπτύσσει τοὺς κινδύνους ποὺ διατρέχουν μέσα σὲ χώρα ἔχθρική. Τέλος τοὺς ἔπεισε νὰ στείλουν ἀνθρώπους στὸν Κύρο γιὰ νὰ τὸν ἐρωτήσουν ποὺ τοὺς ὀδηγεῖ καὶ ἡ νὰ τὸν παρακαλέσουν νὰ τοὺς ἀφήσῃ φιλικὰ νὰ φύγουν ἡ, ἀν πεισθοῦν ἀπὸ κεῖνον, νὰ τὸν ἀκολουθήσουν. Ὁ Κύρος ἀπάντησε στοὺς ἀπεσταλμένους ὅτι θὰ τοὺς ὀδηγήσῃ κοντὰ στὸν Εὐφράτη ποταμό, γιὰ νὰ τιμωρήσῃ τὸν ἔχθρο του Ἀβροκόμα, καὶ παρακάλεσε νὰ τὸν ἀκολουθήσουν, δίνοντας ὑπόσχεση πῶς θὰ τοὺς αὐξήσῃ τὸ μισθό. Οἱ Ἔλληνες δέχτηκαν.

ΚΕΦ. 4

’Απὸ τοὺς Ταρσούς τὰ στρατεύματα προχώρησαν καί, περνώντας τοὺς ποταμοὺς Ψάρο καὶ Πύραμο, ἔφτασαν στοὺς Ἰσσούς. Ἀπὸ κεῖ πέρασαν τὶς Πόλεις Κιλικίας - Συρίας καὶ πῆγαν στὴ Μυρίανδο, ποὺ ἦταν φοινικικὸ λιμάνι. Ἀπὸ δῶ ἔφυγαν κρυφὰ ἀπὸ τὸν Κύρο, δυσαρεστημένοι μαζί του, δύο Ἔλληνες στρατηγοί, ὁ Ξενίας καὶ ὁ Πασίων. “Γιστερ” ἀπὸ πορεία δώδεκα ἡμερῶν ἔφτασαν στὴ Θάρακο, κοντὰ στὸν Εὐφράτη, ὅπου πιὰ ὁ Κύρος ἀποκαλύπτει στοὺς στρατηγούς τῶν Ἔλλήνων τὸν ἀληθινό του σκοπὸ καὶ τοὺς παρακαλεῖ νὰ προσπαθήσουν νὰ πείσουν τοὺς στρατιῶτες, νὰ μὴν ἀρνηθοῦν νὰ τὸν ἀκολουθήσουν. Οἱ τελευταῖοι φέρνουν ἀντιρρήσεις καὶ ἐκφράζουν παράπονα,

τέλος ὅμως ζητοῦν αὔξηση μισθοῦ γιὰ νὰ δεχτοῦν νὰ πολεμήσουν τὸν Ἀρταξέρξη. Ὁ Κύρος ὑπόσχεται νὰ τοὺς πληρώσῃ καλά, μόλις μποῦ στὴ Βαβυλώνα. Ἔτσι συνεχίζουν τὴν πορεία πρὸς τὸ ἀριστερὰ τοῦ Εὐφράτη καὶ φτάνουν σ' ἔναν παραπόταμό του, τὸν Ἀράξη.

Προχωρώντας μπαίνουν στὴν Ἀραβία καὶ σὲ πέντε μέρες φτάνουν στὸ Μάσκα ποταμὸ καὶ σὲ μιὰν ἀκατοίκητη πόλη, τὴν Κορσωτῆ. Συνεχίζουν τὴν πορεία ἔχοντας τὸν Εὐφράτη πρὸς τὰ δεξιὰ κι ἔρχονται στὶς Βαβυλώνιες Πύλες. Προτοῦ φτάσουν ἐδῶ, ταλαιπωρήθηκαν πολύ. Στὴν πόλη Χαρμάνδη μάλιστα, ἀπ' ὅπου προμηθεύτηκαν τρόφιμα, οἱ στρατιῶτες τοῦ Μένωνα καὶ τοῦ Κλέαρχου παρεξηγήθηκαν καὶ φιλονίκησαν, καὶ μονάχα μὲ μεσολάβηση τοῦ Πρόξενου καὶ τοῦ ἔδιου τοῦ Κύρου δὲν πῆρε διαστάσεις τὸ ἐπεισόδιο.

ΚΕΦ. 5

Καθὼς προχωροῦν τὰ στρατεύματα μέσα στὴν Βαβυλωνία, παρατηροῦν πατημασιές ἀλόγων καὶ διαπιστώνουν πώς τὸ χορτάρι κι ἄλλα χρήσιμα πράγματα καίγονταν ἀπὸ ἵππεῖς τοῦ ἔχθροῦ. Τότε ἔνας Πέρσης ποὺ ἔκανε τὸ φίλο τοῦ Κύρου, δ' Ὁρόντας, προσφέρεται, ἀν τοῦ ἔδιναν ἵππικό, νὰ πιάσῃ ζωντανοὺς ἢ νὰ σκοτώσῃ ἔκείνους ποὺ ἔκαυγαν τὸ χορτάρι. Μόλις νόμισε ὅμως πώς ἔξασφάλισε τὸ ἵππικὸ ποὺ ζήτησε, ἔκανε γράμμα στὸν Ἀρταξέρξη καὶ τοῦ ἔγραψε πώς θὰ πάη κοντά του μὲ πολλοὺς ἵππεῖς. Ἀλλὰ τὸ γράμμα ἀντὶ νὰ φτάσῃ στὴ βασιλιά, παραδόθηκε στὸν Κύρο. Αὐτὸς τὸ διάβασε κι ὅταν εἶδε πώς δ' Ὁρόντας εἶναι προδότης, κάλεσε στὴ σκηνή του ἑφτὰ Πέρσες, τοὺς πιὸ ἐπίσημους, καὶ ἀπὸ τοὺς "Ἐλληνες τὸν Κλέαρχο, καὶ ὕστερ' ἀπὸ σύντομη δίκη τὸν καταδίκασαν καὶ τὸν ἐθανάτωσαν μὲ δύγνωστο τρόπο.

ΚΕΦ. 6

Τὰ στρατεύματα προχώρησαν ἀκόμα τρεῖς μέρες μέσα στὴ Βαβυλωνία κι ἐπειδὴ δ' Κύρος ὑπολόγιζε νὰ δώσῃ μάχη μὲ τὸν Ἀρταξέρξη τὴν ἄλλη μέρα, γι' αὐτὸς ἔδωσε θάρρος στοὺς "Ἐλληνες καὶ τοὺς ὑποσχέθηκε πολλά, ἀν νικοῦσε. Ὁ βασιλιάς ὅμως δὲν φάνηκε, εἶχε ἀφήσει μάλιστα ἀφύλαχτο ἔνα βαθὺ χαντάκι ποὺ χρησίμευε γιὰ διχύρωμα. Αὐτὸς τὸ πέρασε δ' Κύρος καὶ τὸ στράτευμά του, ποὺ βάδιζε χωρὶς νὰ εἶναι συνταγμένο γιὰ μάχη.

ΚΕΦ. 7

ΚΕΦ. 8

Πρὸν ἀπὸ τὸ μεσημέρι ἔρχεται ἡ εἰδῆση πώς πλησιάζει ὁ βασιλιάς. Τότε τὸ βαρβαρικὸ καὶ τὸ ἐλληνικὸ στράτευμα τοῦ Κύρου ἐτοιμάζονται βιαστικά. Οἱ "Ἐλληνες παρατάχτηκαν στὴ δεξιὰ πτέρυγα, ὁ Ἀριαῖος μὲ τοὺς βαρβάρους στὴν ἀριστερή, κι ὁ Κύρος μὲ 600 ἵππεῖς στὸ κέντρο. Τὸ ἀπόγευμα πιὰ φάνηκαν καὶ τὰ στρατεύματα τοῦ Ἀρταξέρξη. Οἱ Τισσαφέρνης μὲ τοὺς δικούς του παρατάχτηκαν στὴν ἀριστερὴ πτέρυγα, ἀπέναντι στοὺς "Ἐλληνες, ὕστερα ἄλλοι. Πέρσες ἡγεμόνες, ἐνῶ ὁ βασιλιάς μὲ 6000 ἵππεῖς στὸ κέντρο. Στὴ σύγκρουση ποὺ ἐπακολούθησε, οἱ "Ἐλληνες ἔτρεψαν σὲ φυγὴ τὸν Τισσαφέρνη καὶ τὸ στράτευμά του. Ὁ βασιλιάς προσπαθεῖ νὰ κυκλώσῃ τὸν Κύρο, αὐτὸς ὅμως ὄρμᾶ μὲ τὸ ἵππικό του καὶ ἀναγκάζει σὲ ὑποχώρηση καὶ φυγὴ τὸ ἵππικό τοῦ Ἀρταξέρξη, πληγώνοντας μάλιστα καὶ τὸν Ἰδιον ἐλαφρά. Στὴ μάχῃ αὐτῇ, ὅμως, σκοτώθηκε ὁ Κύρος.

ΚΕΦ. 9

Στὸ κεφάλαιο αὐτὸ μᾶς παραμισάζει ὁ Ξενοφῶν τὸν Κύρο, χαρακτηρίζοντάς τον σὰν ἔναν ἐκλεκτὸ Πέρση. Ἀπὸ παιδὶ ἦταν συνεσταλμένος καὶ ὑπάκουος, ἀγαποῦσε τὴ μάθηση καὶ διακρινόταν γιὰ τὴν τόλμη του. "Οταν μεγάλωσε κι ἔγινε σατράπης τῆς Λυδίας, Φρυγίας καὶ Καππαδοκίας, ἦταν πιστὸς στὶς φιλίες καὶ στὶς ὑποσχέσεις του, δίκαιος, ἐνάρετος καὶ ἀγαπητὸς σὲ ὅλους." Ιδιαίτερα τιμοῦσε ἐκείνους ποὺ ἀναδεικνύονταν γενναῖοι στὸν πόλεμο.

ΚΕΦ. 10

Οἱ Ἀρταξέρξης μπαίνει στὸ στρατόπεδο τοῦ Κύρου καὶ τὸ λεγάτεῖ κι ὕστερα ἐνώνεται μὲ τὸν Τισσαφέρνη καὶ στρέφεται κατὰ τῶν "Ἐλλήνων. Αὐτοὶ παρατάχτηκαν ἔτσι, ὥστε νὰ ἔχουν πίσω τους τὸν ποταμό, καὶ κατόπιν ἔκαναν ἐπίθεση κι ἔτρεψαν σὲ φυγὴ τὰ βαρβαρικὰ στρατεύματα, κυνηγώντας τα ὡς ἔνα χωριό (ἴσως τὰ Κούναξα). Ἐπειδὴ βασίλευε πιὰ ὁ ἥλιος, σταμάτησαν λιγάκι νὰ ἔκουραστοῦν κι ὕστερα ἔκαναγύρισαν στὶς σκηνές τους, ποὺ τὶς εἶχαν λεηλατήσει στὸ μεταξὺ οἱ βάρβαροι, ἀγνοώντας ἀκόμα πῶς ὁ Κύρος εἶχε σκοτωθῆ.

ΒΙΒΛΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

- ΚΕΦ. 1 1 [‘Ως μὲν οὖν ἡθροίσθη Κύρω τὸ Ἑλληνικὸν ὅτε ἐπὶ τὸν ἀδελφὸν Ἀρταξέρξην ἐστρατεύετο, καὶ ὅσα ἐν τῇ ἀνόδῳ ἐπράχθη καὶ ὡς ἡ μάχη ἐγένετο καὶ ὡς Κῦρος ἐτελεύτησε καὶ ὡς ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἐλθόντες οἱ Ἑλληνες ἐκοιμήθησαν οἰόμενοι τὰ πάντα νικᾶν καὶ Κῦρον ζῆν, ἐν τῷ πρόσθεν λόγῳ δεδήλωται].
- 2 “Αμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ συνελθόντες οἱ στρατηγοὶ ἐθαύμαζον ὅτι Κῦρος οὐτε ἄλλον πέμποι σημανοῦντα διτι χρὴ ποιεῖν οὐτε αὐτὸς φαίνοιτο. Ἐδοξεν οὖν αὐτοῖς συσκευασμένοις ἀ εἰχον καὶ ἐξο-
3 πλισαμένοις προϊέναι εἰς τὸ πρόσθεν ἕως Κύρω συμμετέξειαν. Ἡδη δὲ ἐν δρμῇ ὅντων ἀμα ἡλίῳ ἀνέχοντι ἥλθε Προκολῆς ὁ Τευθρανίας ἄρχων, γεγονὼς ἀπὸ Δαμαράτον τοῦ Λάκωνος, καὶ Γλοῦς ὁ Ταμώ. Οὗτοι ἔλεγον ὅτι Κῦρος μὲν τέθνηκεν, Ἀριαῖος δὲ πεφευγὼς ἐν τῷ σταθμῷ εἴη μετὰ τῶν ἄλλων βαρβάρων ὅθεν τῇ προτεραίᾳ ὠρμῶντο, καὶ λέγοι ὅτι ταῦτην μὲν τὴν ἡμέραν περιμένοιεν αὐτούς εἰ μέλλοιεν ἥκειν, τῇ δὲ ἄλλῃ ἀπιέναι φαίη ἐπὶ Ιωνίας, ὅθεν περ
4 ἥλθε. Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ ἄλλοι Ἑλληνες πυνθανόμενοι βαρέως ἔφερον. Κλέαρχος δὲ τάδε εἰπεν ἀλλ’ ὥφελε μὲν Κῦρος ζῆν· ἐπεὶ δὲ τετελεύτηκεν, ἀπαγγέλλετε Ἀριαίῳ ὅτι ἡμεῖς νικῶμέν τε βασιλέα καὶ, ὃς ὀράτε οὐδεὶς, ἔτι ἡμῖν μάχεται, καὶ εἰ μὴ ὑμεῖς ἥλθετε, ἐπορευόμεθα ἀν ἐπὶ βασιλέα. Ἐπαγγελλόμεθα δὲ Ἀριαίῳ, ἐὰν ἐνθάδε ἔλθῃ, εἰς τὸν θρόνον τὸν βασίλειον καθιεῖν
5 αὐτὸν· τῶν γὰρ μάχην νικῶντων καὶ τὸ ἀρχεῖν ἔστι. Ταῦτα εἰπάντων ἀποστέλλει τοὺς ἀγγέλους καὶ σὺν αὐτοῖς Χειρίσοφον τὸν Λάκωνα

ΒΙΒΛΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΑΡΝΗΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΝΑ ΥΠΑΚΟΥΣΟΥΝ ΣΕ ΔΙΑΤΑΓΗ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΑ ΚΑΙ ΝΑ ΠΑΡΑΔΩΣΟΥΝ ΤΑ ΟΠΛΑ

(Μὲ ποιὸ τρόπο συγκεντρώθηκε ἀπὸ τὸν Κύρο τὸ ἑλληνικὸ 1 στράτευμα, ὅταν ἐτοίμαζε τὴν ἀκστρατεία κατὰ τοῦ ἀδερφοῦ του Ἀρ-
ταξέρξη, καὶ ὅσα ἔγιναν κατὰ τὴν πορεία καὶ πῶς ἔγινε ἡ μάχη καὶ
πῶς ὁ Κύρος σκοτώθηκε καὶ πῶς πῆγαν οἱ "Ἐλλήνες στὸ στρατόπεδο
καὶ κοιμήθηκαν, μὲ τὴν ἐντύπωση ὅτι εἶναι πέρα γιὰ πέρα νικητὲς
καὶ ὅτι ὁ Κύρος εἶναι ζωντανός, ὅλα ἔχουν εἰπωθῆ στὴν προηγούμενη
διήγηση).

Μόλις ἤημέρωσε, μαζεύτηκαν οἱ στρατηγοὶ καὶ ἀποροῦσαν, ποὺ 2
ὁ Κύρος οὔτε ἔστειλε κανένα νὰ τοὺς πῆ τί ἔπρεπε νὰ κάνουν, οὔτε
παρουσιάστηκε ὁ Ἰδιος. Πῆραν, λοιπόν, τὴν ἀπόφαση νὰ συμμαζέψουν
τὰ πράγματά τους, νὰ πάρουν τὰ ὅπλα τους καὶ ν' ἀρχίσουν νὰ προ-
χωροῦν, ὥσπου νὰ συναντηθοῦν μὲ τὸν Κύρο. Ξεκινοῦσαν πιά, τὴν 3
στιγμὴν ποὺ ἔβγαινε ὁ ἥλιος, ὅταν ἤρθε ὁ Προκλῆς, ὁ διοικητὴς τῆς Τευ-
θρανίας, ποὺ καταγόταν ἀπὸ τὸ Δημάρατο τὸ Σπαρτιάτη, καὶ ὁ Γλοῦς,
ὁ γιδὸς τοῦ Ταμῶ. Αὐτὸι ἔφεραν τὴν εἰδῆση πῶς ὁ Κύρος εἶχε σκοτω-
θῆ κι ὁ Ἀριαῖος μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους βαρβάρους εἶχε πάει στὸ σταθμό,
ἀλλ' ὅπου τὴν προηγούμενη μέρα εἶχαν ξεινήσει. Αὐτὸς παράγγειλε
νὰ τοὺς ποὺν πῶς ἔκεινη τὴν ἡμέρα θὰ τοὺς περιμένουν, ἀν πρόκειται
νὰ πᾶνε, τὴν ἄλλη μέρα ὅμως εἴπε πῶς θὰ φύγη γιὰ τὴν Ἰωνία, ἀπ'
ὅπου ἤρθε. "Οταν τ' ἔκουσαν αὐτὰ οἱ στρατηγοὶ καὶ τὰ ἔμαθαν καὶ 4
οἱ ἄλλοι "Ἐλλήνες, ἔνιωσαν μεγάλη στενοχώρια. 'Ο Κλέαρχος τότε
εἴπε αὐτὰ ἐδῶ: «Μακάρι νὰ ζοῦσε ὁ Κύρος. 'Αφοῦ ὅμως ἔχει
πεθάνει, πέστε στὸν Ἀριαῖο πῶς ἔμεῖς ἔχομε νικήσει τὸ βασιλιὰ καὶ
κανένας πιὰ δὲν μᾶς πολεμᾶ, ὅπως βλέπετε. 'Αν μάλιστα δὲν ἐρχό-
σαστε σεῖς, ἔμεῖς θὰ κυνηγούσαμε τὸ βασιλιὰ καὶ τὸ στρατό του. Πάν-
τως ὑποσχόμαστε στὸν Ἀριαῖο πῶς, ἀν ἔρθῃ ἐδῶ, θὰ τὸν ἐγκαταστή-
σωμε στὸ βασιλικὸ θρόνο. Γιατὶ ἡ ἔξουσία ἀνήκει σὲ κείνους ποὺ
νικοῦν στὴ μάχη». Αὐτὰ εἴπε καὶ στέλνει πίσω τοὺς ἀγγελιοφόρους 5
καὶ μαζὶ τοὺς τὸ Χειρίσοφο τὸ Λακεδαιμόνιο καὶ τὸ Μένωνα τὸ Θεσ-

ΚΕΦ. 1
·Ανακεφαλαί-
ωση.

2 - 3
Οι "Ἐλλήνες
πληροφοροῦν-
ται τὸ θάνα-
το τοῦ Κύρου.

4 - 5
Πρόταση τοῦ
Κλέαρχου.

καὶ Μέρων τὸν Θετταλόν· καὶ γὰρ αὐτὸς Μέρων ἐβούλετο· ἦν γὰρ φίλος καὶ ξένος Ἀριαίου.

- 6 Οἱ μὲν ὄχοντο, Κλέαρχος δὲ περιέμενε· τὸ δὲ στράτευμα ἐπορίζετο σῖτον ὅπως ἀδύνατο ἐκ τῶν ὑποξυγίων κόπτοντες τοὺς βοῦς καὶ ὄνους· ἔνδοις δὲ ἐχρῶντο, μικρὸν προϊόντες ἀπὸ τῆς φάλαγγος οὗ ἡ μάχη ἐγένετο, τοῖς τε οἰστοῖς πολλοῖς οὖσιν, οὓς ἥράγκαζον οἱ Ἑλληνες ἐκβάλλειν τὸν αὐτομολοῦντας παρὰ βασιλέως, καὶ τοῖς γέροις καὶ ταῖς ἀσπίσι ταῖς ἔνδιναις ταῖς Αἰγανπτίαις· πολλαὶ δὲ καὶ πέλται καὶ ἄμαξαι ἦσαν φέρεσθαι ἔρημοι· οἵτις πᾶσι χρώμενοι κρέα ἔφοντες ἤσθιον ἐκείνην τὴν ἡμέραν.
- 7 Καὶ ἢδη τε ἦν περὶ πλήθουσαν ἀγορὰν καὶ ἔρχονται παρὰ βασιλέως καὶ Τισσαφέροντος κήρυκες οἱ μὲν ἄλλοι βάρβαροι, ἦν δὲ αὐτῶν Φαλίνος εἰς Ἑλλην, δεῖτο γάρ τι βασιλεὺς κελεύει τοὺς Ἑλληνας, ἐπεὶ νικῶν τυγχάνει καὶ Κῦρον ἀπέκτονε, παραδόντας τὰ ὅπλα ἰόντας ἐπὶ βασιλέως θύρας ενδίσκεσθαι ἄν τι δύνωνται
8 τάξεις τε καὶ δπλομαχίαν. Οὗτοι δὲ προσελθόντες καὶ καλέσαντες τὸν τῶν Ἑλλήνων ἄρχοντας λέγονται ὅτι βασιλεὺς κελεύει τοὺς Ἑλληνας, ἐπεὶ νικῶν τυγχάνει καὶ Κῦρον ἀπέκτονε, παραδόντας τὰ ὅπλα ἰόντας ἐπὶ βασιλέως θύρας ενδίσκεσθαι ἄν τι δύνωνται
9 ἀγαθόν. Ταῦτα μὲν εἶπον οἱ βασιλέως κήρυκες· οἱ δὲ Ἑλληνες βαρέως μὲν ἤκουσαν, δῆμος δὲ Κλέαρχος τοσοῦτον εἶπεν ὅτι οὐ τῶν νικώντων εἴη τὰ ὅπλα παραδίδονται· ἀλλ', ἔφη, ὑμεῖς μέν, ὡς ἄνδρες στρατηγοί, τούτοις ἀποκρίνασθε δητι κάλλιστον τε καὶ ἀριστον ἔχετε· ἐγὼ δὲ αὐτίκα ἥξω. Ἐκάλεσε γάρ τις αὐτὸν τῶν ὑπηρετῶν, ὅπως ἵδοι τὰ ἱερὰ ἔξηρημένα· ἔτυχε γὰρ θυόμενος.
- 10 "Ἐνθα δὴ ἀπεκρίνατο Κλεάνωρ δὲ Ἀρκάς πρεσβύτατος ὃν ὅτι πρόσθεν ἄν ἀποθάνοιεν ἦταν ὅπλα παραδοίησαν· Πρόξενος δὲ δὲ Θηβαῖος· ἀλλ' ἐγώ, ἔφη, ὡς Φαλίνε, θαυμάζω πότερα ὡς κρατῶν βασιλεὺς αἰτεῖ τὰ ὅπλα ἦταν διὰ φιλίαν δῶρα. Εἰ μὲν γὰρ ὡς κρατῶν, τί δεῖ αὐτὸν αἰτεῖν καὶ οὐ λαβεῖν ἐλθόντα; εἰ δὲ πείσας βούλεται λαβεῖν, λεγέτω τί ἔσται τοῖς στρατιώταις, ἐάν αὐτῷ ταῦτα χαρί-

σαλό. Γιατί αύτὸ τὸ ἥθελε καὶ ὁ ἔδιος ὁ Μένων, μιὰ καὶ συνδεόταν μὲ τὸν Ἀριατὸ μὲ φιλία καὶ φιλοξενίᾳ.

Ἐκεῖνοι ἔφυγαν, ἐνῶ ὁ Κλέαρχος περίμενε. Οἱ στρατιῶτες πάλι 6 ἔξασφάλιζαν ὅπως ὅπως τὴν τροφή τους ἀπὸ τὰ ζῶα, σφάζοντας δηλαδὴ τὰ βόδια καὶ τὰ γαιδούρια. Γιὰ ξύλα χρησιμοποιοῦσαν, προχωρώντας λίγο ἀπὸ τὸ μέρος ποὺ εἶχαν παραταχθῆ κι ἔκαναν τὴν μάχη, τὰ βέλη, ποὺ ἦταν πολλά, γιατὶ οἱ "Ἐλληνες ἀνάγκαζαν ἔκείνους ποὺ αὐτομολοῦσαν ἀπὸ τὸ στρατὸ τοῦ βασιλιᾶ νὰ τὰ βγάζουν ξέω ἀπὸ τὶς φαρέτρες. Χρησιμοποιοῦσαν ἀκόμα γιὰ ξύλα καὶ ἀσπίδες φτιαγμένες μὲ κλωνάρια λυγαριᾶς, καθὼς καὶ τὶς ξύλινες τὶς αἰγυπτιακές. Ἀλλὰ ὑπῆρχαν ἔκει πεταμένες καὶ ἀσπίδες ἀπὸ ξύλο ἵτιᾶς, καθὼς καὶ ἀμάξια, καὶ μποροῦσαν νὰ τὰ παίρουν. "Ολα αὐτὰ χρησιμοποιώντας τα γιὰ ξύλα, ἔβραζαν κρέατα κι ἔτρωγαν ἔκείνη τὴ μέρα.

Ἔταν πιὰ ἡ ὥρα ποὺ ἡ ἄγορὰ εἶναι γεμάτη ἀπὸ κόσμο, κι ἔρχονται ἀπὸ τὸ βασιλιᾶ καὶ τὸν Τισσαφέρην ἀπεσταλμένοι. Μερικοὶ ἦταν βάρβαροι, ἔνας ὅμως ἀπ' αὐτούς, ὁ Φαλίνος, ἦταν "Ἐλλήνας, ποὺ ἔτυχε νὰ εἶναι στὴν ὑπηρεσία τοῦ Τισσαφέρην καὶ νὰ τὸν ἔχουν σὲ μεγάλη ὑπόληψη. Γιατὶ ἔκανε πῶς ἤξερε τάχα καλὰ τὴν τακτικὴ τοῦ πολέμου καὶ τὴ χρησιμοποίηση τῶν ὅπλων. Αὐτοὶ πλησίασαν, κάλεσαν τοὺς 8 ἀρχηγοὺς τῶν Ἐλλήνων καὶ τοὺς εἶπαν ὅτι ὁ βασιλιᾶς, ἐπειδὴ συμβαίνει νὰ εἶναι νικητὴς καὶ νὰ ἔχῃ σκοτώσει τὸν Κύρο, στέλνει διαταγὴ στοὺς "Ἐλληνες νὰ παραδώσουν τὰ ὅπλα καὶ νὰ πᾶνε στὴ σκηνὴ τοῦ, μήπως μπορέσουν καὶ πετύχουν κάτι καλό. Αὔτα εἶπαν οἱ 9 ἀπεσταλμένοι τοῦ βασιλιᾶ. Οἱ "Ἐλληνες ἀγανάχτησαν ποὺ τ' ἀκούσαν, ἐνῶ ὁ Κλέαρχος ἀποκρίθηκε μονάχα τοῦτο, ὅτι δὲν ταιριάζει νὰ παραδίνουν οἱ νικητὲς τὰ ὅπλα τους. Καὶ πρόσθεσε: «Ἐσεῖς, στρατηγοί, δῶστε τὴν καλύτερη καὶ ἀξιοπρεπέστερη ἀπάντηση ποὺ μπορεῖτε. κι ἔγώ θὰ γυρίσω στὴ στιγμή». Γιατὶ κάποιος ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτες τὸν φώναξε γιὰ νὰ παρατηρήσῃ τὰ βγαλμένα σπλάχνα τῶν σφαγμένων ζώων, ἐπειδὴ ἔτυχε νὰ θυσιάζει.

Τότε λοιπὸν ἀποκρίθηκε ὁ Κλεάνωρ ἀπὸ τὴν Ἀρκαδία, ποὺ 10 ἥλικιαμένος πιά, πῶς πρῶτα θὰ πεθάνουν κι ὕστερα θὰ παραδώσουν τὰ ὅπλα. «Ο Πρόξενος ὁ Θηβαῖος εἶπε κατόπι: «Ἐγώ, Φαλίνε, ἔχω μιὰν ἀπορίαν· γιὰ ποιὸ λόγο μᾶς ζητάει τὰ ὅπλα ὁ βασιλιᾶς· ἐπειδὴ τάχα εἶναι νικητὴς ἡ μήπως τὰ θέλει γιὰ δῶρα ποὺ θὰ δείχνουν τὴ φιλία μας. Γιατί, ἀν τὰ θέλη σὰ νικητής, ποιὰ ἡ ἀνάγκη νὰ τὰ ζητάῃ

Προμήθεια
φαγητοῦ.

7 - 8

* Απεσταλμένοι τοῦ βασιλιᾶ φέρονταν τὶς διαταγές.

9 - 14

* Απαντήσεις διαφόρων "Ἐλλήνων.

11 σωνται. Πρὸς ταῦτα Φαλῆνος εἶπε· βασιλεὺς νικᾶν ἥγεῖται, ἐπεὶ Κῦρον ἀπέκτεινε. Τίς γὰρ αὐτῷ ἔστιν δοτις τῆς ἀρχῆς ἀντιποιεῖται; νομίζει δὲ καὶ ὅμᾶς ἔαντοῦ εἶναι, ἔχων ἐν μέσῃ τῇ ἔαντοῦ χώρᾳ καὶ ποταμῶν ἐντὸς ἀδιαβάτων, καὶ πλῆθος ἀνθρώπων ἐφ' ὅμᾶς δυνάμενος ἀγαγεῖν, ὃσον οὐδὲ εἰ παρέχοι ὅμην δύνασθε ἀν ἀπο-
 12 κτεῖναι. Μετὰ τοῦτον Θεόπομπος Ἀθηναῖος εἶπεν· ὡς Φαλῆνε,
 νῦν, ὡς σὺ δρᾶς, ὅμην οὐδὲν ἔστιν ἀγαθὸν ἄλλο εἰ μὴ δπλα καὶ ἀρετή.
 "Οπλα μὲν οὖν ἔχοντες οἰόμεθα ἀν καὶ τῇ ἀρετῇ χρῆσθαι, παραδόντες
 δὲ ἀν ταῦτα καὶ τῶν σωμάτων στερηθῆναι. Μὴ οὖν οἴον τὰ μόνα
 ἀγαθὰ ὅμην δητα ὅμην παραδώσειν, ἄλλὰ σὺν τούτοις καὶ περὶ τῶν
 13 ὅμετέρων ἀγαθῶν μαχούμεθα. Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Φαλῆνος ἐγέ-
 λασε* καὶ εἶπεν· ἄλλὰ φιλοσόφῳ μὲν ἔοικας, ὡς νεανίσκε, καὶ λέγεις
 οὐκ ἀχάριστα· ἵσθι μέντοι ἀνόητος ὡν, εἰ οἴει τῇν ὅμετέραν ἀρετὴν
 14 περιγενέσθαι ἀν τῆς βασιλέως δυνάμεως. Ἀλλονς δέ τινας ἔφασαν
 λέγειν ὅπομαλακιζομένους ὡς καὶ Κύρῳ πιστοὶ ἐγένοντο καὶ βασιλεῖ
 ἀν πολλοῦ ἄξιοι γένοιτο, εἰ βούλοιτο φίλος γενέσθαι· καὶ εἴτε ἄλλο
 τι θέλοι χρῆσθαι εἴτ' ἐπ' Αἴγυπτον στρατεύειν, συγκαταστρέψαιντ^ο
 ἀν αὐτῷ.

15 Ἐν τούτῳ Κλέαρχος ἤκε, καὶ ἥρωτησεν εἰ ἥδη ἀποκεκριμένοις
 εἰλεν. Φαλῆνος δὲ ὑπολαβὼν εἶπεν· οὗτοι μέν, ὡς Κλέαρχε, ἄλλος
 16 ἄλλα λέγει· σὺ δὲ ὅμην εἶπε τί λέγεις. Ὁ δὲ εἶπεν· ἐγώ σε, ὡς Φαλῆνε,
 ἄσμενος ἔώρακα, οἴμαι δὲ καὶ οἱ ἄλλοι πάντες· σύ τε γάρ Ἐλλην
 εἰ καὶ ὅμετος τοσοῦτοι δητες ὃσους σὺ δρᾶς· ἐν τοιούτοις δὲ δητες
 17 πράγμασι συμβούλευμάθα σοι τί χρὴ ποιεῖν περὶ ὧν λέγεις. Σὺ
 οὖν πρὸς θεῶν συμβούλευσον ὅμην δὲ, τι σοι δοκεῖ κάλλιστον καὶ
 ἀριστον εἶναι, καὶ δ σοι τιμὴν οἴσει εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον ἀεὶ λεγό-

καὶ δὲν ἔρχεται νὰ τὰ πάρη; "Αν πάλι θέλη νὰ μᾶς καταφέρη νὰ τοῦ τὰ δώσωμε, ἀς μᾶς πῆ τί θὰ ἔχουν νὰ κερδίσουν οἱ στρατιῶτες, ἀν τοῦ κάνουν αὐτὴ τὴ χάρη;"

"Ο Φαλίνος ἔδωσε τούτη τὴν ἀπάντηση: «Ο βασιλιάς νομίζει π.ώς 11 εἶναι νικητής, ἀφοῦ ἔχει σκοτώσει τὸν Κύρο. Γιατὶ τώρα ποιὸς θὰ βρεθῇ νὰ διεκδικήσῃ ἀπ' αὐτὸν τὴν ἔξουσία; » Εγειρὶ ἀκόμα τὴ γνώμη πώς κι ἐσεῖς εἰστε δικοὶ του, ἀφοῦ σᾶς κρατάει στὴ μέση τῆς χώρας του καὶ γύρω σας ὑπάρχουν ποτάμια ἀδιάβατα.

"Ἐπειτα μπορεῖ νὰ φέρη ἀμέτρητους ἀνθρώπους νὰ σᾶς πολεμήσουν τόσους, ποὺ δὲν θὰ μπορούσατε νὰ τοὺς σκοτώσετε κι ἀν σᾶς τοὺς ἔδινε. » "Τστερα ἀπ' αὐτὸν μίλησε ὁ Θεόπομπος ὁ Ἀθη- 12 ναῖος: «Τώρα, ὅπως βλέπεις, Φαλίνε, δὲν μᾶς ἔμεινε κανένα ἄλλο ἀγαθό, παρὰ μονάχα τὰ ὅπλα καὶ ἡ ἀνδρεία. » Αν κρατᾶμε λοιπὸν τὰ ὅπλα, νομίζουμε πώς μποροῦμε νὰ χρησιμοποιοῦμε καὶ τὴν παλικαριά μας· ἀν ὅμως τὰ παραδώσωμε, ὑπάρχει κίνδυνος νὰ χάσωμε καὶ τὴ ζωὴ μας. Μὴ βάζεις λοιπὸν στὸ μυαλό σου πώς θὰ σᾶς παραδώσωμε τὰ μόνα καλὰ ποὺ ἔχομε· ἀντίθετα, μὲ αὐτὰ θὰ πολεμήσωμε νὰ πάρωμε καὶ τὰ δικά σας".

"Οταν τ' ᾔκουσε αὐτὰ ὁ Φαλίνος, γέλασε καὶ εἶπε: «Ἐσύ, νεα- 13 αρέ μου, μοιάζεις μὲ φιλόσοφο καὶ λέσ ταχιτωμένα πράγματα. Νὰ ξέρης ὅμως πώς εἴσαι ἀμυναλός, ἀν ἔχης τὴ γνώμη πώς ἡ παλικαριά σας θὰ φανῇ ἀνώτερη ἀπὸ τὴ δύναμη τοῦ βασιλιά». Μερικοὶ ἄλλοι 14 δείλιασαν κάπως καί, καθὼς μοῦ εἶπαν, ἔλεγκαν ὅτι ὅπως ἤταν ἀφοσιωμένοι στὸν Κύρο, τὸ ἔδιο θὰ μποροῦσαν νὰ προσφέρουν ὑπηρεσίες καὶ στὸ βασιλιά, ἀν δεχόταν νὰ γίνη φίλος τους. Καὶ ὅτι, εἴτε ξθελε νὰ τοὺς χρησιμοποιήσῃ κάπου ἀλλοῦ εἴτε γιὰ νὰ κάνουν ἐκστρατεία στὴν Αἴγυπτο, θὰ τὸν βοηθοῦσαν νὰ τὴν ὑποτάξῃ.

Στὸ μεταξὺ ξθελε ὁ Κλέαρχος καὶ ρώτησε ἀν τοῦ εἶχαν δώσει 15 ἀπάντηση. 'Ο Φαλίνος τότε πῆρε τὸ λόγο καὶ εἶπε: «Απ' αὐτούς, Κλέαρχε, ὁ καθένας λέσι τὰ δικά του. Νὰ μᾶς πῆς λοιπὸν ἐσύ τὴ γνώμη σου». Κι ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε: «Ἐγώ, Φαλίνε, σὲ εἶδα μὲ χαρά, 16 ὅπως, νομίζω, καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι. Γιατὶ κι ἐσύ εἴσαι "Ελληνας κι ἐμεῖς, δσους βλέπεις ἔδω. Τώρα βρισκόμαστε σὲ μιὰ κρίσιμη περίσταση καὶ γι' αὐτὸ δ σοῦ ζητοῦμε τὴ συμβουλή σου, τί πρέπει νὰ κάνωμε γι' αὐτὰ ποὺ μᾶς λέσι. Συμβούλεψέ μας λοιπόν, γιὰ ὅνομα τῶν θεῶν, ἔκει- 17 νο ποὺ σοῦ φαίνεται πώς εἶναι καλύτερο καὶ ὠφελιμότερο καὶ ποὺ

15-23
Τελικὴ ἀπάντηση τοῦ
Κλέαρχου.

μενον, δτι Φαλίνός ποτε πεμφθεὶς παρὰ βασιλέως κελεύσων τοὺς
 Ἑλληνας τὰ ὅπλα παραδοῦναι ἔνυβουλευομένοις ἔνυεβούλευσεν
 αὐτοῖς τάδε. Οἰσθα δὲ δτι ἀνάγκη λέγεσθαι ἐν τῇ Ἑλλάδι ἢ ἀν ἔνυ-
 18 βουλεύσης. Ὁ δὲ Κλέαρχος ταῦτα ὑπήγετο βουλόμενος καὶ αὐτὸν
 τὸν παρὰ βασιλέως πρεσβεύοντα ἔνυβουλεῦσαι μὴ παραδοῦναι τὰ
 19 ὅπλα, δπως εὐέλπιδες μᾶλλον εἰεν οἱ Ἑλληνες. Φαλίνος δὲ ὑποστρέψας
 παρὰ τὴν δόξαν αὐτοῦ εἰπεν· ἔγω, εὶ μὲν τῶν μυρίων ἐλπίδων μία
 τις ὑμῖν ἔστι σωθῆναι πολεμοῦντας βασιλεῖ, συμβουλεύω μὴ παραδι-
 δόναι τὰ ὅπλα· εὶ δὲ τοι μηδεμίᾳ σωτηρίᾳς ἔστιν ἐλπὶς ἄκοντος βα-
 20 σιλέως, ἔνυβουλεύω σφῖςεσθαι ὑμῖν ὅπῃ δυνατόν. Κλέαρχος δὲ
 πρὸς ταῦτα εἰπεν· ἀλλὰ ταῦτα μὲν δὴ σὺ λέγεις· παρ᾽ ἡμῶν δὲ
 ἀπάγγελλε τάδε, δτι ἡμεῖς οἰόμεθα, εὶ μὲν δέοι βασιλεῖ φίλους εἶναι,
 πλείστοις ἀν ἄξιοι εἶναι φίλοι ἔχοντες τὰ ὅπλα ἢ παραδόντες ἄλλῳ,
 εὶ δὲ δέοι πολεμεῖν, ἀμεινον ἀν πολεμεῖν ἔχοντες τὰ ὅπλα ἢ ἄλλῳ
 21 παραδόντες. Ὁ δὲ Φαλίνος εἰπε· ταῦτα μὲν δὴ ἀπαγγελοῦμεν·
 ἀλλὰ καὶ τάδε ὑμῖν εἰπεῖν ἐκέλευσε βασιλεύς, δτι μένονσι μὲν ὑμῖν
 αὐτοῦ σπονδαὶ εἴησαν, προϊοῦσι δὲ καὶ ἀπιοῦσι πόλεμος. Εἴπατε
 οὖν καὶ περὶ τούτου πότερα μενεῖτε καὶ σπονδαὶ εἰσιν ἢ ὡς πολέμου
 22 ὅντος παρ᾽ ὑμῶν ἀπαγγελῶ. Κλέαρχος δὲ ἔλεξεν· ἀπάγγελλε τοῖνν
 καὶ περὶ τούτου δτι καὶ ἡμῖν ταῦτὰ δοκεῖ ἀπερ καὶ βασιλεῖ. Τί οὖν
 ταῦτά ἔστιν; ἔφη δ Φαλίνος. Ἀπεκρίνατο Κλέαρχος· ἦν μὲν μέ-
 23 νωμεν, σπονδαὶ, ἀπιοῦσι δὲ καὶ προϊοῦσι πόλεμος. Ὁ δὲ πάλιν
 ἥρωτησε· σπονδὰς ἢ πόλεμον ἀπαγγελῶ; Κλέαρχος δὲ ταῦτα πάλιν
 ἀπεκρίνατο· σπονδαὶ μένονσιν, ἀπιοῦσι δὲ ἢ προϊοῦσι πόλεμος.
 Ὅτι δὲ ποιήσοι οὐ διεσήμην.

θὰ σὲ τιμᾶ στὶς μελλούμενες ἐποχές. Γιατὶ ποτὲ δὲν θὰ πάψουν νὰ λένε, πῶς κάποτε ἔστειλε ὁ βασιλιὸς τὸ Φαλίνο μὲ διαταγὴ στοὺς "Ἐλληνες νὰ παραδώσουν τὰ ὅπλα τους κι ὅταν αὐτοὶ τοῦ ζήτησαν τὴ γνώμη του, τοὺς ἔδωσε τούτη δῶ τὴ συμβουλή. Καὶ ξέρεις, ὅτι ἀναγκαστικὰ θὰ διαδοθοῦν στὴν Ἐλλάδα οἱ συμβουλές ποὺ θὰ μᾶς δώσῃς". Ο Κλέαρχος μ' αὐτὰ προσπαθοῦσε νὰ τὸν φέρῃ στὴ δική του γνώμη, 18 γιατὶ ζήθεις κι ὁ ἴδιος ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ βασιλιὰ νὰ τοὺς συμβουλέψῃ νὰ μὴν παραδώσουν τὰ ὅπλα, γιὰ νὰ ἔχουν περισσότερο θάρρος οἱ "Ἐλληνες. Ο Φαλίνος ὅμως ξέφυγε μὲ τρόπο καί, ἀναπάντεχα γιὰ 19 τὸν Κλέαρχο, εἶπε: "Αν στὶς ἀπειρες ἐλπίδες ὑπάρχῃ γιὰ σᾶς μιὰ νὰ σωθῆτε πολεμώντας τὸ βασιλιά, τότε σᾶς συμβουλεύω νὰ μὴν παραδώσετε τὰ ὅπλα. "Αν ὅμως δὲν ὑπάρχῃ καμιὰ ἐλπίδα σωτηρίας χωρὶς τὴ θέληση τοῦ βασιλιὰ, τότε σᾶς συμβουλεύω νὰ προσπαθήσετε νὰ γλιτώσετε μὲ ὅπιο τρόπο μπορέσετε". Ο Κλέαρχος ἀπάντησε 20 σ' αὐτά: «Αὐτὰ λές ἐσύ. Πέξ του ὅμως ἀπὸ μᾶς πῶς ἔχομε τὴ γνώμη, ὅτι ἀν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἴμαστε φίλοι μὲ τὸ βασιλιά, θὰ εἴμαστε πιὸ ἀξιόλογοι φίλοι ἀν ἔχωμε ὅπλα παρὰ ἀν τὰ παραδώσωμε σὲ ἄλλον. "Αν πάλι χρειαστῇ νὰ πολεμήσωμε, καλύτερα θὰ πολεμοῦμε ἔχοντας τὰ ὅπλα παρὰ ἀν τὰ παραδώσωμε σ' ἄλλον». Καὶ ὁ Φαλίνος εἶπε: 21 «Αὐτά, βέβαια, θὰ τοῦ τὰ ἀνακοινώσωμε. Ἀλλὰ ὁ βασιλιὸς ἔδωσε διαταγὴ νὰ σᾶς ποῦμε καὶ τοῦτα δῶ· ὅτι δηλαδὴ ἀν ἔσεις ἐξακολουθήσετε νὰ μένετε σ' αὐτὸ τὸ μέρος, θὰ ἔχετε εἰρήνη, ἀν ὅμως προχωρήσετε ἢ διπισθοχωρήσετε, θὰ ἔχετε πόλεμο. Πέστε μου λοιπὸν καὶ γι' αὐτὸ τί θὰ γίνη· θὰ μείνετε, ὅπότε ὑπάρχει εἰρήνη, ἢ νὰ τοῦ ἀνακοινώσω διτὶ προτιμᾶτε πόλεμο;». Ο Κλέαρχος ἀποκρίθηκε: «Ανάφερε 22 του, λοιπόν, καὶ γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα, ὅτι κι ἔμεις ἔχομε τὴν ἴδια γνώμη μὲ τὸ βασιλιά». «Τί σημαίνει αὐτό;» ρώτησε ὁ Φαλίνος. Κι ὁ Κλέαρχος ἀπάντησε: «"Αν μείνωμε ἐδῶ, ὑπάρχει εἰρήνη, ἀν πάλι προχωρήσωμε ἢ διπισθοχωρήσωμε, πόλεμος". Εκεῖνος ξαναρώ- 23 τησε: «Εἰρήνη ἢ πόλεμο νὰ τοῦ ἀνακοινώσω;». Κι ὁ Κλέαρχος ἀποκρίθηκε τὰ ἴδια: «Εἰρήνη ἀν μείνωμε, καὶ πόλεμο ἀν προχωρήσωμε ἢ διπισθοχωρήσωμε». Δὲν ἔφανέρωσε, ὅμως, καθαρὰ τί ἐπρόκειτο νὰ κάνη.

ΚΕΦ. 2 1 Φαλίνος μὲν δὴ φάγετο καὶ οἱ σὸν αὐτῷ. Οἱ δὲ παρὰ Ἀριαίον ἥκον Προκλῆς καὶ Χειρίσσοφος· Μένων δὲ αὐτοῦ ἔμενε παρὰ Ἀριαίῳ· οὗτοι δὲ ἔλεγον ὅτι πολλοὺς φαίη Ἀριαῖος εἶναι Πέρσας ἐαυτοῦ βελτίους, οὓς οὐκ ἄν ἀνασχέσθαι αὐτοῦ βασιλεύοντος· ἀλλ᾽ εἰ βούλεσθε συναπιέναι, ἥκειν ἥδη κελεύει τῆς νυκτός, εἰ δὲ μή, αὔριον
 2 πρὸς ἀπιέναι φησίν. Ὁ δὲ Κλέαρχος εἰπεν· ἀλλ᾽ οὕτω χρὴ ποιεῖν, ἐὰν μὲν ἥκωμεν, ὡσπερ λέγετε· εἰ δὲ μή, πράττετε δποῖον ἄν τι νῦν οἴησθε μάλιστα συμφέρειν. "Ο, τι δὲ ποιήσοι οὐδὲ τούτοις εἰπε.
 3 Μετὰ ταῦτα ἥδη ἡλίου δύνοντος συγκαλέσας στρατηγοὺς καὶ λοχαγοὺς ἔλεξε τοιάδε· ἐμοί, ὡς ἄνδρες, θυομένῳ λέναι ἐπὶ βασιλέα οὐκ ἐγίγνετο τὰ ίερά. Καὶ εἰκότως ἄρα οὐκ ἐγίγνετο· ὡς γὰρ ἐγὼ νῦν ἀνυθάνομαι, ἐν μέσῳ ἡμῶν καὶ βασιλέως διά τοις ποταμός ἔστι ναυσίπορος, διν οὐκ ἄν δυναίμεθα ἄνευ πλοίων διαβῆναι· πλοῖα δὲ ἡμεῖς οὐκ ἔχομεν. Οὐδὲ μὲν δὴ αὐτοῦ γε μένειν οἶν τε· τὰ γὰρ ἐπιτήδεια οὐκ ἔστιν ἔχειν· λέναι δὲ παρὰ τοὺς Κύρου φίλους πάντα καλὰ
 4 ἡμῖν τὰ ίερὰ ἥν. Ὡδε οὖν χρὴ ποιεῖν ἀπιόντας δειπνεῖν δ, τι τις ἔχει· ἐπειδὰν δὲ σημήνῃ τῷ κέρατι ὡς ἀναπαύεσθαι, συσκευάζεσθε· ἐπειδὰν δὲ τὸ δεύτερον, ἀνατίθεσθε ἐπὶ τὰ ὑποζύγια· ἐπὶ δὲ τῷ τρίτῳ ἐπεσθε τῷ ἡγονμένῳ, τὰ μὲν ὑποζύγια ἔχοντες πρὸς τοῦ ποταμοῦ,
 5 τὰ δὲ ὅπλα ἔξω. Ταῦτ' ἀκούσαντες οἱ στρατηγοὶ καὶ λοχαγοὶ ἀπῆλθον καὶ ἐποίουν οὕτω. Καὶ τὸ λοιπὸν δι μὲν ἥρχεν, οἱ δὲ ἐπείθοντο, οὐχ ἐλόμενοι, ἀλλὰ δρῶντες ὅτι μόνος ἐφρόνει οἷα δεῖ τὸν ἀρχοντα, οἱ
 6 δ' ἄλλοι ἀπειδοι ἥσαν. Γ Αριθμὸς τῆς ὁδοῦ ἦν ἡλθον ἐξ Ἐφέσου τῆς Ιωνίας μέχρι τῆς μάχης σταθμοὶ τρεῖς καὶ ἐνενήκοντα, παρασάγγαι

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΙ Ο ΑΡΙΑΙΟΣ ΣΥΜΜΑΧΟΥΝ
ΚΑΙ ΑΡΧΙΖΟΥΝ ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

‘Ο Φαλίνος λοιπὸν ἔφυγε, ὅπως κι ἐκεῖνοι ποὺ ἦταν μαζὶ του. 1 ΚΕΦ. 2 Σὲ λίγο γύρισαν ἀπὸ τὸν Ἀριαῖο ὁ Προκλῆς καὶ ὁ Χειρίσοφος, ἐνῶ
ὅ Μένων ἔμεινε κεῖ κοντά του. Αὐτοὶ ἔλεγαν πώς τοὺς εἶπε ὁ Ἀριαῖος,
ὅτι ὑπῆρχαν πολλοὶ Πέρσες καλύτεροὶ του, ποὺ δὲν ἦταν δυνατὸ¹
νὰ ἀνεχτοῦν νὰ γίνη αὐτὸς βασιλιάς. «Ἀν δύμας θέλετε νὰ φύγετε
μαζὶ του, σᾶς προτρέπει νὰ πᾶτε, ὅσο ἀκόμα εἰναι νύχτα, διαφορετικά,
λέγει πώς θὰ ἀναχωρήσῃ αὔριο τὸ πρωΐ». ‘Ο Κλέαρχος ἀποκρίθηκε: 2
«Ἐτσι πρέπει νὰ γίνη, ἂν πᾶμε, ὅπως λέτε’ διαφορετικά, κάνετε
ἐκεῖνο ποὺ νομίζετε πώς σᾶς συμφέρει περισσότερο». Τί σκόπευε νὰ
κάνῃ δύμας, δὲν εἶπε οὕτε σ’ αὐτούς. “Γιστερ’ ἀπ’ αὐτά, δταν πιὰ 3
βασίλευε ὁ ἥλιος, κάλεσε τοὺς στρατηγοὺς καὶ τοὺς λοχαγούς καὶ
τοὺς εἶπε τέτοια περίπου: «Φίλοι, μου, οἱ θυσίες ποὺ ἔκανα, γιὰ νὰ
δῶ ἂν πρέπη νὰ βαδίσωμε ἐνάντια στὸ βασιλιά, δὲν πῆγαν καλά.
Καὶ ἦταν φυσικὸ νὰ μὴν πᾶνε καλά. Γιατί, ὅπως πληροφοροῦμαι
τώρα, ἀνάμεσα σὲ μᾶς καὶ στὸ βασιλιὰ βρίσκεται ὁ Τίγρης
ποταμός, ποὺ εἰναι πλωτός, ἀλλὰ δὲν μποροῦμε νὰ τὸν περά-
σωμε χωρίς καράβια. Καὶ καράβια ἔμεῖς δὲν ἔχομε. Δὲν εἰναι
δυνατὸ δύμας καὶ νὰ μείνωμε ἐδῶ, γιατὶ δὲν μποροῦμε νὰ βρίσκωμε
τρόφιμα. Οἱ θυσίες δύμας φάνηκαν πολὺ καλές, σχετικὰ μὲ τὸν πη-
γεμό μας στοὺς φίλους τοῦ Κύρου. Εἴναι λοιπὸν ἀνάγκη νὰ ἐνεργή- 4
σετε μὲ τοῦτο τὸν τρόπο: νὰ φύγετε ἀπὸ δῶ καὶ νὰ πᾶτε νὰ δειπνή-
σετε μὲ δ’, τι ἔχει ὁ καθένας. “Γιστερα, μόλις ἀκούσετε τὴ σάλ-
πιγγα νὰ σημαίνῃ ἀνάπταση, νὰ συμμαζέψετε τὰ πράγματά σας.
“Οταν τὴν ἀκούσετε δεύτερη φορά, νὰ φορτώσετε τὰ πράγματα πάνω
στὰ ὑποζύγια. Κι ὅταν τὴν ἀκούσετε γιὰ τρίτη φορά, τότε νὰ ἀκο-
λουθήσετε ἐκεῖνον ποὺ θὰ πηγαίνη μπροστὰ καὶ νὰ ἔχετε τὰ ὑποζύ-
για πρὸς τὸ μέρος τοῦ ποταμοῦ, ἐνῶ τοὺς ὄπλισμένους στρατιῶ-
τες πρὸς τὰ ἔξω. Μόλις τ’ ἀκουσαν οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ λοχαγοὶ 5
ἔφυγαν κι ἔκαναν ὅπως τοὺς εἶπε. ‘Απὸ κεῖ καὶ πέρα ἐκεῖνος διοικοῦ-
σε καὶ οἱ ἄλλοι ἐκτελοῦσαν τὶς διαταγές του. “Οχι πώς τὸν εἶχαν ἀκλέ-
ξει ἀρχηγό, ἀλλὰ ἔβλεπαν ὅτι μονάχα αὐτὸς ἦταν μυαλωμένος, ὅπως
ταιριάζει νὰ εἰναι ὁ ἀρχηγός, ἐνῶ οἱ ἄλλοι δὲν εἶχαν πείρα. (Σύνολο 6
τῆς πορείας, ποὺ ἔκαναν ἀπὸ τὴν ‘Εφεσο τῆς Ιωνίας ὡς τὸ μέρος ποὺ

1 - 7

‘Απάντηση
‘Αριαίου.
Λόγος Κλέαρ-
χου. Αἰτομό-
ληση Θρακῶν.

πέντε καὶ τριάκοντα καὶ πεντακόσιοι, στάδιοι πεντήκοντα καὶ ἔξαικισχίλιοι καὶ μύριοι· ἀπὸ δὲ τῆς μάχης ἐλέγοντο εἶναι εἰς Βαβυλῶνα στάδιοι ἔξήκοντα καὶ τριακόσιοι].

7 ⁷Ἐντεῦθεν ἐπεὶ σκότος ἐγένετο, Μιλτοκύθης μὲν ὁ Θρᾷξ ἔχων τούς τε ἵππεας τοὺς μεθ' ἑαντοῦ εἰς τετταράκοντα καὶ τῶν πεζῶν Θρακῶν ὡς τριακοσίους ηὐτομόλησε πρὸς βασιλέα.

8 Κλέαρχος δὲ τοῖς ἄλλοις ἥγειτο κατὰ τὰ παρηγγελμένα, οἱ δὲ εἴποντο· καὶ ἀφικνοῦνται εἰς τὸν πρῶτον σταθμὸν παρ' Ἀριαῖον καὶ τὴν ἐκείνου στρατιὰν ἀμφὶ μέσας νῦντας· καὶ ἐν τάξει θέμενοι τὰ ὅπλα ξυνῆλθον οἱ στρατηγοὶ καὶ λοχαγοὶ τῶν Ἑλλήνων παρ' Ἀριαῖον. Καὶ ὥμισαν οἱ τε Ἑλληνες καὶ ὁ Ἀριαῖος καὶ τῶν σὺν αὐτῷ οἱ κράτιστοι μήτε προδώσειν ἀλλήλους σύμμαχοί τε ἔσεσθαι· 9 οἱ δὲ βάρβαροι προσώμοσαν καὶ ἥγήσεσθαι ἀδόλως. Ταῦτα δὲ ὥμοσαν, σφράξαντες ταῦρον καὶ κάπρον καὶ κριὸν εἰς ἀσπίδα, οἱ μὲν Ἑλληνες βάπτοντες ξίφος, οἱ δὲ βάρβαροι λόγχην.

10 ⁸Ἐπεὶ δὲ τὰ πιστὰ ἐγένετο, εἰπεν δὲ Κλέαρχος· ἄγε δή, δὲ Ἀριαῖε, ἐπείπερ δὲ αὐτὸς ὑμῖν στόλος ἐστὶ καὶ ἡμῖν, εἰπὲ τίνα γνώμην ἔχεις περὶ τῆς πορείας, πότερον ἀπιμεν ἥηπερ ἥλθομεν, ή ἀλλην τινὰ ἐννε- 11 νομέναι δοκεῖς ὅδὸν κρείττω. Ο δὲ εἰπεν· ἦν μὲν ἥλθομεν ἀπιόντες παντελῶς ἄν ύπὸ λιμοῦ ἀπολούμεθα· ὑπάρχει γὰρ νῦν ἡμῖν οὐδὲν τῶν ἐπιτηδείων. Ἐπτακαίδεκα γὰρ σταθμῶν τῶν ἐγγυτάτω οὐδὲ δεῦρο ίόντες ἐκ τῆς χώρας οὐδὲν εἰχομεν λαμβάνειν· ἔνθα δέ τι ἦν, ἡμεῖς διαπορευόμενοι κατεδαπανήσαμεν. Νῦν δὲ ἐπινοοῦμεν πορεύεσθαι μακροτέραν μέν, τῶν δὲ ἐπιτηδείων οὐκ ἀπορήσομεν.

12 Πορευετέον δὲ ἡμῖν τοὺς πρώτους σταθμοὺς ὡς ἄν δυνώμεθα μακροτάτους, ἵνα ὡς πλεῖστον ἀποσπάσωμεν τοῦ βασιλικοῦ στρατεύματος· ἦν γὰρ ἀπαξ δύο ή τριῶν ἡμερῶν ὅδὸν ἀπόσχωμεν, οὐκέτι μὴ δύνηται βασιλεὺς ἡμᾶς καταλαβεῖν. Ὁλίγῳ μὲν γὰρ στρατεύματι οὐ τολμήσει ἐφέπεσθαι· πολὺν δὲ ἔχων στόλον οὐ δυνήσεται ταχέως

ἔγινε ἡ μάχη, σὲ ἀριθμούς, εἶναι : ἐνενήντα τρεῖς σταθμοί, δηλαδὴ πεντακόσιοι τριάντα πέντε παρασάγγες ἢ δεκαέξι χιλιάδες πενήντα στάδια. Ἀπὸ τὸ μέρος ποὺ ἔγινε ἡ μάχη ὡς τῇ Βαβυλώνᾳ, ἔλεγαν πώς εἶναι τρακόσια ἔξήντα στάδια).⁷ Ἀπὸ κεῖ, ὅταν ἐσκοτείνιασε, αὐτο- 7 μόλησε πρὸς τὸ βασιλιὰ ὁ Μιλτοκύθης, ποὺ καταγόταν ἀπὸ τὴ Θράκη, μὲ τοὺς σαράντα ἵππεῖς του καὶ μὲ τρακόσιους περίπου Θράκες πεζούς.

‘Ο Κλέαρχος, σύμφωνα μὲ τὶς ὁδηγίες ποὺ εἶχε δώσει, ὁδηγοῦσε 8 τοὺς ἄλλους κι ἐκεῖνοι ἀκολουθοῦσαν. Καὶ κατὰ τὰ μεσάνυχτα ἔφτασαν στὸν πρῶτο σταθμό, κοντὰ στὸν Ἀριαῖο καὶ στὸ στρατό του. Οἱ στρατιῶτες ἀκούμπησαν τὰ ὅπλα στὴ γῆ χωρὶς νὰ χαλάσουν τὶς γραμμές, ἐνῶ οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ λοχαγοὶ τῶν Ἐλλήνων συγκεντρώθηκαν στὴ σκηνὴ τοῦ Ἀριαίου. Ἐκεῖ ὁρκίστηκαν καὶ οἱ ‘Ἐλληνες καὶ ὁ Ἀριαῖος καὶ οἱ πιὸ ἐπίσημοι ἀπὸ τοὺς δικούς του, πώς δὲν θὰ προδώσῃ ὁ ἔνας τὸν ἄλλον καὶ θὰ εἶναι σύμμαχοι. Οἱ βάρβαροι μάλιστα ὁρκίστηκαν πώς θὰ τοὺς ὁδηγήσουν χωρὶς πονηρίες. Τοὺς 9 ὄρκους αὐτοὺς τοὺς συνόδεψαν μὲ τὴ σφαγὴ ἐνὸς ταύρου, ἐνὸς ἀγριόχοιρου καὶ ἐνὸς κριαριοῦ πάνω σὲ μιὰν ἀσπίδα, ὅπου οἱ ‘Ἐλληνες ἔβαψαν ἔνα ξίφος καὶ οἱ βάρβαροι μιὰ λόγχη. ‘Οταν δόθηκαν οἱ 10 ὄρκοι, ὁ Κλέαρχος εἶπε: ‘Ἐλα τώρα, Ἀριαῖε, ἀφοῦ κι ἐσεῖς κι ἐμεῖς ἔχομε νὰ κάνωμε τὴν ἴδια πορεία, πὲς ποιὰ γνώμη ἔχεις γιὰ τὸ δρόμο. Θὰ φύγωμε ἀπὸ κεῖνον ποὺ ἥρθαμε, ἢ νομίζεις πώς ἔχεις βρῆ μὲ τὸ μυαλό σου κανέναν ἄλλο δρόμο καλύτερο;. Ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε: ‘Αν γυρίσωμε ἀπὸ τὸ δρόμο ποὺ ἥρθαμε, θὰ πεθάνωμε ὅλοι ἀπὸ τὴν 11 πείνα. Γιατὶ τώρα δὲν ἔχομε καθόλου τρόφιμα. Στοὺς δεκαεφτὰ τελευταίους σταθμούς ποὺ βαδίσαμε, ὅταν ἐρχόμασταν ἐδῶ, δὲν βρίσκαμε νὰ προμηθευτοῦμε τίποτε ἀπὸ τὴ χώρα. Κι ἀν κάπου ὑπῆρχε κάτι, τὸ ἔξαντλήσαμε σὲ κείνη τὴν πορεία. Γι’ αὐτὸ τώρα σκέφτομαι νὰ πάμε ἀπὸ δρόμο ποὺ εἶναι πιὸ μακρινός, ἀπὸ τὸν δόποιο ὅμως δὲν θὰ μᾶς λείψουν τὰ τρόφιμα. Ἀλλὰ πρέπει τοὺς πρώτους σταθμούς νὰ 12 τοὺς κάνωμε, ὅσο μπορέσουμε μακρότερους, γιὰ νὰ ἀπομακρυνθοῦμε ἀπὸ τὸ στράτευμα τοῦ βασιλιᾶ, ὅσο γίνεται περισσότερο. Γιατὶ μιὰ φορὰ νὰ βρεθοῦμε ἀπομακρυσμένοι δυὸ τρεῖς μέρες δρόμο, δὲν θὰ καταφέρῃ πιὰ ὁ βασιλιὰς νὰ μᾶς φτάσῃ. Καὶ τοῦτο, ἐπειδὴ μὲ λίγο στρατὸ δὲν θὰ πάρῃ τὸ θάρρος νὰ μᾶς κυνηγήσῃ.’ Αν, πάλι, ἔχη μαζί του πολὺ στρατό, δὲν θὰ μπορῇ νὰ βαδίζῃ γρήγορα. ‘Ισως μάλιστα

8-12

Συμμαχία Ἑλλήνων - Ἀριαίου.

Συνεννοήσεις γιὰ τὴν πορεία.

πορεύεσθαι· ἵσως δὲ καὶ τῶν ἐπιτηδείων σπανιεῖ. Ταύτην, ἔφη,
τὴν γνώμην ἔχω ἔγωγε.

13 ⁷*Hn* δὲ αὕτη ἡ στρατηγία οὐδὲν ἄλλο δυναμένη ἢ ἀποδρᾶναι
ἢ ἀποφυγεῖν· ἡ δὲ τύχη ἐστρατήγησε κάλλιον. ⁸Ἐπει γὰρ ἡμέρᾳ
ἐγένετο, ἐπορεύοντο ἐν δεξιᾷ ἔχοντες τὸν ἥλιον, λογιζόμενοι ἡξεῖν
ἄμα ἥλιῳ δύνοντι εἰς κώμας τῆς Βαβυλωνίας χώρας· καὶ τοῦτο μὲν
14 οὐκ ἐψεύσθησαν. ⁹Ἐτι δὲ ἀμφὶ δείλην ἔδοξαν πολεμίους ὁρᾶν ἵππεας·
καὶ τῶν τε Ἐλλήνων οἱ μὴ ἔτυχον ἐν ταῖς τάξεσιν ὅντες εἰς τὰς
τάξεις ἔθεον, καὶ ¹⁰Αριαῖος, (ἐτύγχανε γὰρ ἐφ' ἀμάξης πορευόμενος
15 διότι ἐτέτρωτο), καταβὰς ἐθωρακίζετο καὶ οἱ σὺν αὐτῷ. ¹¹Ἐν ᾧ δὲ
ώπλιζοντο, ἦκον λέγοντες οἱ προπεμφθέντες σκοποὶ ὅτι οὐχ ἵππεῖς
εἰσιν ἀλλ' ὑποξύγια νέμοιντο. Καὶ εὐθὺς ἔγνωσαν πάντες ὅτι ἐγγύς
που ἐστρατοπεδεύετο βασιλεύς· καὶ γὰρ καπνὸς ἐφαίνετο ἐν κώμαις
οὐ πρόσω.

16 Κλέαρχος δὲ ἐπὶ μὲν τοὺς πολεμίους οὐκ ἥγεν· ἦδει γὰρ καὶ
ἀπειρηκότας τοὺς στρατιώτας καὶ ἀσίτοντος ὅντας· ἥδη δὲ καὶ ὅψε
ἦν· οὐ μέντοι οὐδὲ ἀπέκλινε, φυλαττόμενος μὴ δοκοίη φεύγειν, ἀλλ'
εὐθύνωσον ἄγων ἄμα τῷ ἥλιῳ δυνομένῳ εἰς τὰς ἐγγυτάτω κώμας
τοὺς πρώτους ἔχων κατεσκήνωσεν, ἐξ ὧν διήρπαστο ὑπὸ τοῦ βασι-
17 λικοῦ στρατεύματος καὶ αὐτὰ τὰ ἀπό τῶν οἰκιῶν ἔντα. Οἱ μὲν οὖν
πρῶτοι δμως τρόπῳ τινὶ ἐστρατοπεδεύσαντο, οἱ δὲ ὕστεροι σκοταῖοι
προσιόντες ὡς ἐτύγχανον ἔκαστοι ηδλίζοντο, καὶ κραυγὴν πολλὴν
ἐποίουν καλοῦντες ἀλλήλους, ὥστε καὶ τοὺς πολεμίους ἀκούειν·
ῶστε οἱ μὲν ἐγγύτατα τῶν πολεμίων καὶ ἔφρυγον ἐκ τῶν σκηνω-
18 μάτων. Δῆλον δὲ τοῦτο τῇ ὑστεραίᾳ ἐγένετο· οὔτε γὰρ ὑποξύγιον
ἴεται οὐδὲν ἐφάνη οὔτε στρατόπεδον οὔτε καπνὸς οὐδαμοῦ πλησίον.
¹²Ἐξεπλάγη δέ, ὡς ἔοικε, καὶ βασιλεὺς τῇ ἐφόδῳ τοῦ στρατεύματος.
¹³Ἐδήλωσε δὲ τοῦτο οἷς τῇ ὑστεραίᾳ ἐπραττε.

19 Προϊούσσης μέντοι τῆς νυκτὸς ταύτης καὶ τοῖς ¹⁴Ἐλλησι φόβος
ἔμπιπτει, καὶ θόρυβος καὶ δοῦπος ἦν, οἰον εἰκὸς φόβου ἔμπεσόντος
20 γίγνεσθαι. Κλέαρχος δὲ Τολμίδην ¹⁵Ηλεῖον, διν ἐτύγχανεν ἔχων

νὰ τοὺς λείψουν καὶ τὰ τρόφιμα. Ἐγώ, πάντως, εἶπε, ἔχω αὐτὴ τῇ γνώμῃ».

Σὲ τίποτε ἄλλο δὲν μποροῦσε νὰ τοὺς ὡφελήσῃ αὐτὸ τὸ στρατηγι- 13 κὸ τέχνασμα, παρὰ στὸ νὰ ξεφύγουν καὶ νὰ γλιτώσουν. Ἡ τύχη ὅμως φάνηκε καλύτερος στρατηγός. "Οταν δηλαδὴ ἔξιμέρωσε, προχωροῦσαν ἔχοντας πρὸς τὰ δεξιά τὸν ἥλιο, καὶ λογαριάζοντας πῶς στὸ ἥλιο- βασιλέμα θὰ φτάσουν σὲ κάτι χωριά τῆς Βαβυλωνίας. Σ' αὐτὸ 14 πραγματικὰ δὲν ἔπεσαν ἔξω. Θὰ ἦταν ἀκόμη ἀπόγευμα, ὅταν τοὺς φάνηκε πῶς εἰδαν ἐχθρικὸ ἵππικό. Τότε δσοὶ ἀπὸ τοὺς "Ἐλληνες ἔτυχε νὰ βρίσκωνται ἔξω ἀπὸ τὶς γραμμές τους, ἔτρεχαν νὰ συνταχτοῦν. Καὶ δ Ἀριαῖος (ποὺ προχωροῦσε ἀνεβασμένος σ' ἓνα ἀμάξι, γιατὶ ἦταν τραυματισμένος), κατέβηκε καὶ φόρεσε τὸ θώρακα, καθὼς κι ἐκεῖνοι ποὺ ἦταν γύρω του. Τὴν ὥρα ποὺ ὁπλίζονταν, γύρισαν οἱ 15 ἀνιχνευτὲς ποὺ εἶχαν στέλει μπροστὰ κι εἴπαν πῶς δὲν ἦταν ἵππικό, παρὰ ὑποζύγια ποὺ ἔβοσκαν. Τότε κατάλαβαν ὅλοι πῶς ὁ βασιλιάς εἶχε στρατοπεδέψει κάπου κοντά. Μάλιστα φαινόταν καὶ καπνὸς σὲ μερικὰ κοντινὰ χωριά. "Ο Κλέαρχος δὲν ὀδηγοῦσε τὸ στράτευμά του 16 πρὸς τοὺς ἐχθρούς, γιατὶ ἤξερε πῶς οἱ στρατιῶτες ἦταν κουρασμένοι καὶ νηστικοί· καὶ ἦταν πιὰ ἀργά. "Ωστόσο δὲν ἄλλαξε πορεία, προσέχοντας μήπως νομίσουν ὅτι φεύγει. "Αντίθετα, τράβηξε ἵσια καὶ μὲ τὸ ἡλιόγερμα ἔφτασε μὲ τὶς προφυλακές στὰ πιὸ κοντινὰ χωριά κι ἔστησαν τὶς σκηνές. "Απὸ τὰ χωριά αὐτὰ εἶχε ἀρπάξει τὰ πάντα ὁ βασιλικὸς στρατός, ἀκόμα καὶ τὰ ξύλα τῶν σπιτιῶν. Οἱ πρῶτοι 17 στρατιῶτες, λοιπόν, στρατοπέδεψαν κάπως καλά. Οἱ ἄλλοι ὅμως, ποὺ ἔρχονταν στὰ σκοτεινά, στρατοπέδευαν ὅπως ὅπως κι ἔβγαζαν δυνατὲς φωνές, καλώντας ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, ἔτσι ποὺ νὰ τοὺς ἀκοῦν καὶ οἱ ἐχθροί. Γι' αὐτὸ δσοὶ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς βρίσκονταν πάρα πολὺ κοντά τους, ἔφυγαν ἀπὸ τὶς σκηνές. Αὐτὸ φάνηκε τὴν ἄλλη μέρα, ποὺ 18 δὲν παρουσιάστηκε πιὰ οὔτε ὑποζύγιο οὔτε στρατόπεδο οὔτε καπνὸς σὲ κανένα κοντινὸ μέρος. "Απὸ τὸν ἐρχομό τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ φοβήθηκε, ὅπως φαίνεται, καὶ ὁ βασιλιάς. Αὐτὸ ἔγινε φανερὸ ἀπὸ κεῖνα ποὺ ἔκανε τὴν ἄλλη μέρα. Καθὼς προχωροῦσε ὅμως ἐκείνη ἡ 19 νύχτα, πιάνει φόβος καὶ τοὺς "Ἐλληνες· κι ἀκουγόταν θόρυβος καὶ χτύπος, ὅπως εἶναι φυσικὸ νὰ γίνεται, ὅταν πιάση τοὺς ἀνθρώπους τρομάρα. Τότε ὁ Κλέαρχος ἔδωσε διαταγὴ στὸν πιὸ καλὸ κήρυκα τῆς 20 ἐποχῆς, ποὺ ἔτυχε νὰ τὸν ἔχῃ στὴν ὑπηρεσία του, στὸν Τολμίδη ἀπὸ

13 - 21

Ἀρχίζει ὁ γνωστός. Φόρμος στὸ ἐλληνικὸ στρατόπεδο.

παρ' ἔαντῳ κήρυκα ἄριστον τῶν τότε, ἀνειπεῖν ἐκέλευσε σιγὴν κηρύξαντα ὅτι προαιγορεύουσιν οἱ ἄρχοντες, δις ἀν τὸν ἀφέντα τὸν ὄνον
 21 εἰς τὰ ὅπλα μηνύσῃ, ὅτι λήψεται μισθὸν τάλαντον. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐκηρύχθη, ἔγνωσαν οἱ στρατιῶται ὅτι κενὸς δ φόβος εἴη καὶ οἱ ἄρχοντες σῶσι. Ἀμα δὲ δρόῳ παρήγγειλεν δ Κλέαρχος εἰς τάξιν τὰ ὅπλα τίθεσθαι τοὺς Ἑλληνας ἥπερ εἶχον ὅτε ἦν ἡ μάχη.

- ΚΕΦ. 3 1 "Ο δὲ δὴ ἔγραψα, ὅτι βασιλεὺς ἐξεπλάγη τῇ ἐφόδῳ, τῷδε δῆλον ἦν· τῇ μὲν γὰρ πρόσθεν ἡμέρᾳ πέμπτων τὰ ὅπλα παραδιδόναι ἐκέλευσε, τότε δὲ ἂμα ἡλίῳ ἀνατέλλοντι κήρυκας ἔπειμψε περὶ σπονδῶν.
 2 Οἱ δὲ ἐπεὶ ἡλθον πρὸς τοὺς προφύλακας, ἐζήτουν τοὺς ἄρχοντας. Ἐπειδὴ δὲ ἀπήγγελλον οἱ προφύλακες, Κλέαρχος τυχὼν τότε τὰς τάξεις ἐπισκοπῶν εἶπε τοῖς προφύλαξι κελεύειν τοὺς κήρυκας περιμένειν ἄχρι ἀν σχολάσῃ. Ἐπεὶ δὲ κατέστησε τὸ στράτευμα ὥστε καλῶς ἔχειν ὁρᾶσθαι πάντη φάλαγγα πυκνήν, ἐκ τῶν ἀόπλων δὲ μηδένα καταφανῆ εἶναι, ἐκάλεσε τοὺς ἀγγέλους, καὶ αὐτός τε προῆλθε τούς τε εὐσπλοτάτους ἔχων καὶ εὐειδεστάτους τῶν αὐτοῦ στρατιωτῶν καὶ τοῖς ἄλλοις στρατηγοῖς ταῦτα ἐφρασεν. Ἐπεὶ δὲ ἦν πρὸς τοῖς ἀγγέλοις, ἀνηρώτα τι βούλοιτο. Οἱ δὲ ἔλεγον ὅτι περὶ σπονδῶν ἤκουεν ἀνδρες οἵτινες ἴκανοί ἔσονται τά τε παρὰ βασιλέως
 5 τοῖς Ἑλλησιν ἀπαγγεῖλαι καὶ τὰ παρὰ τῶν Ἑλλήνων βασιλεῖ. Ὁ δὲ ἀπεκρίνατο· ἀπαγγέλλετε τοίνυν αὐτῷ ὅτι μάχης δεῖ πρῶτον ἄριστον γὰρ οὐκ ἔστιν οὐδὲ δ τολμήσων περὶ σπονδῶν λέγειν τοῖς
 6 Ἑλλησι μὴ πορίσας ἄριστον. Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ ἀγγελοὶ ἀπῆλαντον, καὶ ἦκον ταχύ· φ καὶ δῆλον ἦν ὅτι ἐγγύς που βασιλεὺς ἦν

τὴν "Ηλιδα, πρῶτα νὰ κάνη νὰ σωπάσουν κι ὕστερα νὰ διαλαλήσῃ τὴ διακήρυξη τῶν στρατηγῶν, πώς θὰ πάρη γι' ἀνταμοιβὴ ἔνα τάλαντο, ὅποιος καταγγείλη ἐκεῖνον ποὺ ἀφησε ἐλεύθερο τὸ γαῖδούρι μέσα στὸ στρατόπεδο. "Οταν αὐτὰ διαλαλήθηκαν, κατάλαβαν 21 οἱ στρατιῶτες πώς ὁ φόβος τους ήταν ἀστήριχτος καὶ οἱ στρατηγοὶ τους δὲν εἶχαν πάθει κανένα κακό. Τέλος, μὲ τὰ ἔημερώματα, ἔδωσε ὁ Κλέαρχος διαταγὴ νὰ συνταχτοῦν οἱ "Ἐλληνες καὶ νὰ στήσουν τὰ ὅπλα στὴ γῆ, ἀκριβῶς ὅπως ηταν τὴν ὥρα ποὺ ἐτοιμάζονταν γιὰ μάχη.

ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΣΩΝ ΓΙΑ ΣΤΑΜΑΤΗΜΑ ΤΩΝ ΕΧΘΡΟΠΡΑΞΙΩΝ

"Εκεῖνο ποὺ ἔγραψα, πώς δηλαδὴ φοβήθηκε ὁ βασιλιάς ἀπὸ τὸν 1 ΚΕΦ. 3 ἔρχομὸ τῶν Ἐλλήνων, ἔγινε φανερὸ ἀπὸ τοῦτο δῶ: Τὴν προηγούμενη μέρα ἔστειλε ἀνθρώπους του καὶ ζητοῦσε νὰ τοῦ παραδώσουν οἱ "Ἐλληνες τὰ ὅπλα, ἐνῶ τότε, μόλις ἔβγαινε ὁ ἥλιος, ἔστειλε κήρυκες γιὰ νὰ ζητήσῃ ἀνακωχή.

Τοῦτο πλησίασαν τὶς προφυλακές καὶ ζήτησαν τοὺς ἀρχηγούς. 2

"Οταν τὸ ἀνακοίνωσαν οἱ στρατιῶτες ποὺ φύλαγαν μπροστά, ὁ Κλέαρχος, ποὺ ἔτυχε τὴν ὥρα κείνη νὰ ἐπιθεωρῇ τὴν παράταξη, τοὺς εἴπε νὰ παραγγείλουν στοὺς κήρυκες νὰ περιμένουν, ὡσπου νὰ εὔκαιρησῃ. Τέλος ἐτακτοποίησε τὸ στράτευμα ἔτσι, ὥστε νὰ είναι ὅμορφα 3 παραταγμένο καὶ νὰ φαίνεται ἀπὸ παντοῦ μιὰ πυκνὴ φάλαγγα καὶ νὰ μὴ φαίνεται κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ηταν χωρὶς ὅπλα. Τότε φώναξε τοὺς ἀγγελιοφόρους, προχώρησε κι ὁ Ἄδιος ἔχοντας μαζὶ ἐκείνους ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες του ποὺ εἶχαν τὸν πιὸ καλὸ ὅπλισμὸ κι ηταν πάρα πολὺ ὅμορφοι, καὶ παράγγειλε στοὺς ἄλλους στρατηγοὺς νὰ κάνουν τὰ ἔδια. "Οταν πῆγε κοντὰ στοὺς ἀγγελιοφόρους, τοὺς ρώτησε τί 4 ηθελαν. Ἐκεῖνοι εἶπαν πώς εἶχαν ἔρθει γιὰ ἀνακωχὴ καὶ πώς ηταν ἀνθρώποι ποὺ θὰ ἔχουν τὴν ἵκανότητα καὶ τὶς παραγγελίες τοῦ βασιλιά νὰ ἀνακοινώσουν στοὺς Ἐλληνες καὶ τὴν ἀπάντηση τῶν Ἐλλήνων στὸ βασιλιά. Ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε: «Πέστε του, λοιπόν, ὅτι πρῶτα πρῶτα πρέπει νὰ γίνη μάχη. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει φαγητό, οὔτε θὰ μπορέσῃ κανεὶς νὰ μιλήσῃ στοὺς "Ἐλληνες γιὰ ἀνακωχή, ἀν πρῶτα δὲν τοὺς δώσῃ νὰ φᾶνε». "Οταν τ' ἄκουσαν αὐτὰ οἱ ἀγγελιοφόροι, 6 ἔφυγαν καβάλα στ' ἄλογα, καὶ γύρισαν στὴ στιγμή. Ἀπ' αὐτὸ ηταν

1 - 7
Συζήτηση μὲ
τοὺς ἀπεσταλ-
μένους τοῦ βα-
σιλιᾶ.

ἢ ἄλλος τις φῶ ἐπετέτακτο ταῦτα πράττειν· ἔλεγον δὲ ὅτι εἰκότα
δοκοῖεν λέγειν βασιλεῖ, καὶ ἡκοιεν ἥγεμόνας ἔχοντες οἱ αὐτούς,
7 ἐὰν σπουδαὶ γένωνται, ἃξουσιν ἔνθεν ἔξουσι τὰ ἐπιτήδεια. Ὁ δὲ
ἥρώτα εἰ αὐτοῖς τοῖς ἀνδράσι σπένδοιτο τοῖς ἰοῦσι καὶ ἀποῦσιν,
ἢ καὶ τοῖς ἄλλοις ἔσοιντο σπουδαὶ. Οἱ δέ· ἀπασιν, ἔφασαν, μέχρι⁸
8 ἀν βασιλεῖ τὰ παρ' ὑμῶν διαγγελθῆ. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα εἴπον, μετα-
στησάμενος αὐτοὺς δὲ Κλέαρχος ἐβουλεύετο· καὶ ἐδόκει τὰς σπου-
δὰς ποιεῖσθαι ταχὺ καὶ καθ' ἡσυχίαν ἐλθεῖν τε ἐπὶ τὰ ἐπιτήδεια καὶ
9 λαβεῖν. Ὁ δὲ Κλέαρχος εἶπε· δοκεῖ μὲν κάμοι ταῦτα· οὐ μέντοι
ταχύ γε ἀπαγγελῶ, ἀλλὰ διατρίψω ἔστ' ἀν δκνήσωσιν οἱ ἄγγελοι
μὴ ἀποδόξῃ ἡμῖν τὰς σπουδὰς ποιήσασθαι· οἷμαί γε μέντοι, ἔφη,
καὶ τοῖς ἡμετέροις στρατιώταις τὸν αὐτὸν φόρον παρέσεσθαι. Ἐπεὶ
δὲ ἐδόκει καὶρός εἶναι, ἀπήγγελλεν δὲ τοῦ σπένδοιτο, καὶ εὐθὺς ἥγεῖσθαι
ἐκέλευε πρόδες τάπιτήδεια.

- 10 Καὶ οἱ μὲν ἥγοῦντο, Κλέαρχος μέντοι ἐπορεύετο τὰς μὲν σπουδὰς
ποιησάμενος, τὸ δὲ στράτευμα ἔχων ἐν τάξει, καὶ αὐτὸς ὡπισθο-
φυλάκει. Καὶ ἐνετύγχανον τάφροις καὶ αὐλῶσιν ὕδατος πλήρεσιν
ώς μὴ δύνασθαι διαβαίνειν ἄνευ γεφυρῶν· ἀλλ' ἐποιεῦντο διαβάσεις
ἐκ τῶν φοινίκων οὓς ηὔρισκον ἐκπεπτωκότας, τοὺς δὲ καὶ ἐξέκοπτον.
11 Καὶ ἐνταῦθα ἦν Κλέαρχον καταμαθεῖν ὡς ἐπεστάτει, ἐν μὲν τῇ
ἀριστερᾷ χειρὶ τὸ δόρυ ἔχων, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ βακτηρίαν· καὶ εἰ τις
αὐτῷ δοκοίη τῶν πρόδες τοῦτο τεταγμένων βλακεύειν, ἐκλεγόμενος
τὸν ἐπιτήδειον ἔπαιεν ἄν, καὶ ἄμα αὐτὸς προσελάμβανεν εἰς τὸν
πηλὸν ἐμβαίνων· ὥστε πᾶσιν αἰσχύνην εἶναι μὴ οὐ συσπουδάζειν.
12 Καὶ ἐτάχθησαν πρόδες αὐτὸς οἱ τριάκοντα ἔτη γεγονότες· ἐπεὶ δὲ Κλέ-
αρχον ἔώδων σπουδάζοντα, προσελάμβανον καὶ οἱ πρεσβύτεροι.
13 Πολὺ δὲ μᾶλλον δὲ Κλέαρχος ἔσπευδεν, ὑποπτεύων μὴ αἰεὶ οὕτω
πλήρεις εἶναι τὰς τάφρους ὕδατος· οὐ γὰρ ἦν ὡρα οὐα τὸ πεδίον

φανερὸ πώς ὁ βασιλιάς βρισκόταν κάπου κοντὰ ἡ κανένας ἄλλος, ποὺ τοῦ εἶχε δοθῆ ἐντολὴ νὰ κάνῃ αὐτὲς τὶς συνεννοήσεις. Εἴπανλ οι- πὸν πώς τὰ λόγια τους φαίνονταν λογικὰ στὸ βασιλιὰ καὶ πώς ἥρθαν μὲ δόηγούς, ποὺ θὰ τοὺς πᾶνε σὲ μέρος, ἀπ' ὅπου θὰ πάρουν τρόφιμα, ἀρκεῖ νὰ γίνη συνθήκη. Ὁ Κλέαρχος τοὺς ρώτησε ἂν οἱ συνθῆκες θὰ 7 γίνονταν μονάχα μὲ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἔρχονταν κι ἔφευγαν ἡ καὶ μὲ τοὺς ὑπόλοιπους. Κι ἐκεῖνοι ἀποκρίθηκαν : «Μὲ ὅλους, ὃ- σπου νὰ ἀνακοινωθῇ ἡ ἀπόφασή σας στὸ βασιλιά». 8

“Οταν τὰ εἴπαν αὐτό, ὁ Κλέαρχος τοὺς πῆγε σ' ἄλλη θέση, ἐνῶ 8 αὐτὸς ἔκανε σύσκεψη μὲ τοὺς στρατηγούς. Ἀμέσως ἀποφάσισαν νὰ κάνουν τὶς συνθῆκες καὶ νὰ πᾶνε ἥσυχα στὸ μέρος ποὺ ὑπῆρχαν τὰ τρόφιμα καὶ νὰ τὰ πάρουν. Ὁ Κλέαρχος ὅμως εἶπε : «Κι ἐγώ, βέβαια, 9 ἔχω αὐτὴ τὴ γνώμη, ἀλλὰ δὲν πρόκειται νὰ τοὺς τὴν ἀνακοινώσω ἀμέσως. Θὰ ἀργοπορήσω, ὡσπου νὰ κάνω τοὺς ἀπεσταλμένους νὰ φοβηθοῦν μήπως ἀποφασίσωμε νὰ μὴν κάνωμε συνθῆκες. Μὰ νομίζω, πρόσθεσε, πώς ὁ Ἰδιος φόβος θὰ πιάσῃ καὶ τοὺς δικούς μας στρατιῶτες». Οταν, τέλος, τοῦ φάνηκε πώς ἤρθε ἡ κατάληξη στιγμή, τοὺς ἀνακοίνωσε πώς δεχόταν τὴν ἀνακωχή, καὶ τοὺς εἶπε νὰ τοὺς ὅδηγήσουν γρήγορα στὸν τόπο ποὺ βρέσκονταν τὰ τρόφιμα. Οἱ ἀπεσταλμένοι λοιπὸν πήγαιναν μπροστά, ἐνῶ ὁ Κλέαρχος προ- 10 χωροῦσε μὲ παραταγμένο τὸ στρατό, παρ' ὅλο ποὺ εἶχε κάνει τὶς συνθῆκες. Ὁ Ἰδιος μάλιστα διοικοῦσε τὴν ὀπισθοφυλακή. Στὸ δρόμο συναντοῦσαν χαντάκια καὶ αὐλάκια γεμάτα νερό, ποὺ δὲν μποροῦσαν νὰ τὰ περνοῦν χωρὶς γεφύρια. Γι' αὐτὸ ἔκαναν περάματα ἀπὸ χουρ- μαδιές ποὺ εἴτε τὶς ἔβρισκαν ξεριζωμένες εἴτε τὶς ἔκοβαν αὐτοί. Τότε μποροῦσε νὰ καταλάβῃ κανεὶς πόσο καλὸς ἀρχηγὸς ἦταν ὁ 11 Κλέαρχος. Στὸ ἀριστερό του χέρι κρατοῦσε τὸ δόρυ καὶ στὸ δεξιὸ ἔνα μπαστούνι. Καὶ ὅποτε τοῦ φαινόταν πώς ὀκνεύει κανένας ἀπὸ κείνους ποὺ εἶχαν ἀναλάβει αὐτὴ τὴ δουλειά, διάλεγε ὅποιον τοῦ ἀξιέει καὶ τὸν χτυποῦσε. Καμιὰ φορὰ βοηθοῦσε κι ὁ Ἰδιος, μπαί- νοντας μέσα στὴ λάσπη. Ἔτσι ὅλοι ἔνιωθαν ντροπὴ νὰ μὴ βοηθοῦν πρόθυμα στὴ δουλειά, μαζὶ του. Τὸ ἔργο αὐτὸ τὸ εἶχαν ἀναλάβει 12 ἐκεῖνοι ποὺ ἦταν ὡς τριάντα χρονῶν. Μιὰ κι ἔβλεπαν ὅμως τὸν Κλέαρχο νὰ ἔργαζεται πρόθυμα, βοηθοῦσαν καὶ οἱ μεγαλύτεροι. Πιὸ πολὺ ἀπ' ὅλους βιαζόταν ὁ Κλέαρχος, γιατὶ εἶχε τὴν ὑποψία 13 πώς δὲν ἦταν πάντα ἔτσι γεμάτα μὲ νερὸ τὰ χαντάκια. Γιατὶ δὲν

8 - 9

Ἀπόφαση
τῶν Ἑλλή-
νων.

10 - 16

Προμήθεια
καὶ εἰδὴ τρο-
φίμων.

ἀρδειν· ἀλλ' ἵνα ἥδη πολλὰ προφαίνοιτο τοῖς "Ἐλλησι δεινὰ εἰς τὴν πορείαν, τούτου ἔνεκα βασιλέα ὑπώπτευεν ἐπὶ τὸ πεδίον τὸ ὕδωρ ἀφειμέναι.

14 Πορευόμενοι δὲ ἀφίκοντο εἰς κώμας ὅθεν ἀπέδειξαν οἱ ἡγεμόνες λαμβάνειν τὰ ἐπιτήδεια. Ἐνīην δὲ σῆτος πολὺς καὶ οἶνος φουνίκων 15 καὶ δξος ἐψητὸν ἀπὸ τῶν αὐτῶν. Αὐταὶ δὲ αἱ βάλανοι τῶν φουνίκων, οἵας μὲν ἐν τοῖς "Ἐλλησιν ἔστιν ἰδεῖν, τοῖς οἰκέταις ἀπέκειντο, αἱ δὲ τοῖς δεσπόταις ἀποκείμεναι ἤσαν ἀπόδεκτοι, θαυμάσιαι τοῦ κάλλους καὶ μεγέθους, η δὲ ὅψις ἡλέκτρου οὐδὲν διέφερεν τὰς δέ τινας ξηραίνοντες τραγήματα ἀπετίθεσαν. Καὶ ἦν καὶ παρὰ πότον 16 ἥδὸν μέρι, κεφαλαλγές δέ. Ἐνταῦθα καὶ τὸν ἐγκέφαλον τοῦ φοίνικος πρῶτον ἔφαγον οἱ στρατιῶται, καὶ οἱ πολλοὶ ἐθαύμαζον τό τε εἶδος καὶ τὴν ἴδιότητα τῆς ἥδονῆς. Ἡν δὲ σφόδρα καὶ τοῦτο κεφαλαλγές. Ὁ δὲ φοῖνιξ ὅθεν ἔξαιρεθείη δ ἐγκέφαλος δόλος ηναίνετο.

17 Ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας τρεῖς· καὶ παρὰ μεγάλου βασιλέως ἦκε Τισσαφέρνης καὶ δ τῆς βασιλέως γνναικὸς ἀδελφὸς καὶ ἄλλοι Πέρσαι τρεῖς· δοῦλοι δὲ πολλοὶ ἐποντο. Ἐπεὶ δὲ ἀπήντησαν αὐτοῖς οἱ τῶν Ἐλλήνων στρατηγοί, ἔλεγε πρῶτος Τισσαφέρνης δι' ἐρμη- 18 νέως τοιάδε ἐγώ, ὃ ἄνδρες "Ἐλληνες, γείτων οἰκῶ τῇ Ἐλλάδι καὶ ἐπεὶ ὑμᾶς εἰδον εἰς πολλὰ καὶ ἀμήχανα πεπτωκότας, εὔρημα ἐποιησάμην εἴς πως δυναίμην παρὰ βασιλέως αἰτίσασθαι δοῦναι ἐμοὶ ἀποσῶσαι ὑμᾶς εἰς τὴν Ἐλλάδα. Οἷμαι γὰρ οὐκ ἀν ἀχαρίστως 19 μοι ἔχειν οὕτε πρὸς ὑμᾶν οὕτε πρὸς τῆς πάσης Ἐλλάδος. Ταῦτα δὲ γνοὺς ἥτούμην βασιλέα, λέγων αὐτῷ ὅτι δικαίως ἄν μοι χαρίζοιτο, ὅτι αὐτῷ Κῦρον τε ἐπιστρατεύοντα πρῶτος ἤγγειλα καὶ βοήθειαν ἔχων ἄμα τῇ ἀγγελίᾳ ἀφικόμην, καὶ μόνος τῶν κατὰ τοὺς "Ἐλληνας τεταγμένων οὐκ ἔφυγον, ἀλλὰ διῆλασα καὶ συνέμειξα βασιλεῖ ἐν τῷ ὑμετέρῳ στρατοπέδῳ ἔνθα βασιλεὺς ἀφίκετο, ἐπεὶ Κῦρον ἀπέ- κτεινε καὶ τοὺς ξὺν Κύρῳ βαρβάρους ἐδίωξε σὺν τοῖσδε τοῖς πα-

ήταν ἡ ἐποχὴ ποὺ ποτίζουν τοὺς ἀγρούς. 'Ὑποψιαζόταν λοιπὸν πῶς ὁ βασιλιάς εἶχε ἀφῆσε ἐλεύθερα τὰ νερά στὸν κάμπο, γιὰ νὰ παρουσιάζωνται μεγάλες δυσκολίες στοὺς Ἔλληνες ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς πορείας. Προχωρώντας ἔφτασαν σὲ κάτι χωριά, ἀπ’ ὅπου οἱ ὁδηγοὶ ¹⁴ τοὺς ὅρισαν νὰ παίρνουν τὰ τρόφιμα. 'Ὕπηρχε ἐκεῖ πολὺ σιτάρι καὶ κρασὶ ἀπὸ χουρμάδες, καὶ ξίδι, ποὺ τὸ ἔβγαζαν ἀπὸ τοὺς Ἰδιους βράζοντάς τους. Βρίσκονταν ἀκόμα στὶς ἀποθήκες χουρμάδες γιὰ τοὺς ¹⁵ δούλους; σὰν ἐκείνους ποὺ μπορεῖ νὰ δῆ κανεὶς στὴν 'Ἐλλάδα.' Ενῶ ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν ἀποθηκευτῇ γιὰ τ’ ἀφεντικὰ ἤταν διαλεγμένοι, ἔξοχοι στὴν διμορφιὰ καὶ στὸ μέγεθος· ἡ δῆψη τοὺς ἤταν ὀλόιδια μὲ τὸ κεχριμπάρι. Μερικοὺς τέτοιους τοὺς ξέραιναν καὶ τοὺς ἀποθήκευαν γιὰ νὰ τοὺς τρῶνε ὕστερο ἀπὸ τὸ φαγητό. "Οταν τοὺς ἔτρωγε κανεὶς πίνοντας ἤταν νόστιμοι, προκαλοῦσαν ὅμως κεφαλόπονο. Τότε γιὰ πρώτη φορὰ ἔφαγαν οἱ στρατιῶτες καὶ τὴν ψίχα τῆς χουρ- ¹⁶ μαδιᾶς, ποὺ ἡ μορφὴ καὶ ἡ ἰδιαιτερη νοστικάδα τῆς ἐπροξένησε σ’ ὅλους τὸ θαυμασμό. Κι αὐτὴ ὅμως προκαλοῦσε πολὺ κεφαλόπονο. 'Ἡ χουρμαδιά, ὅταν τῆς ἔβγαζαν τὴν ψίχα, ξεραινόταν ὀλόκληρη.

Σ' αὐτὸ τὸ μέρος ἔμειναν τρεῖς μέρες. Καὶ ἥρθε σταλμένος ¹⁷ ἀπὸ τὸ βασιλιὰ ὁ Τισσαφέρνης καὶ ὁ ἀδερφὸς τῆς γυναικας τοῦ βασιλιᾶ καὶ τρεῖς ἄλλοι Πέρσες, ποὺ τοὺς ἀκολούθουσαν πολλοὶ δοῦλοι. "Οταν τοὺς συνάντησαν οἱ στρατηγοὶ τῶν 'Ἐλλήνων, πρῶτος ὁ Τισσαφέρνης μίλησε καὶ μὲ κάποιο διερμηνέα εἶπε αὐτὰ περίποι: «Ἐγώ, 'Ἐλλήνες, κατοικῶ κοντὰ στὴν πατρίδα σας· τώρα εἰδα ¹⁸ πῶς ἔχετε πέσει σὲ πολλὲς καὶ φοβερὲς δυσκολίες καὶ γ’ αὐτὸ σκέψηκα μήπως μποροῦσα νὰ παρακαλέσω τὸ βασιλιὰ νὰ μοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ σᾶς πάω πίσω στὴν 'Ἐλλάδα ἀβλαφτους. Γιατὶ νομίζω πῶς σὲ τέτοια περίπτωση δὲν θὰ ἔβρισκα ἀγνωμοσύνη οὔτε ἀπὸ σᾶς οὔτε ἀπὸ τὴν 'Ἐλλάδα δλόκληρη.»

Αὐτὰ σκέψηκα καὶ παρακάλεσα τὸ βασιλιά, λέγοντάς του πῶς ¹⁹ ἤταν σωστὸ νὰ μοῦ κάνῃ τὴ χάρη. Καὶ τοῦτο, γιατὶ πρῶτος ἔγω τὸν εἶχα εἰδοποιήσει πῶς ὁ Κύρος ἔκανε ἐκστρατεία ἐνάντιά του καὶ μαζὶ μὲ τὴν εἰδοποίηση πῆγα κι ὁ Ἰδιος μὲ στρατὸ νὰ τὸν βοηθήσω. "Ἐπειτα, μονάχα ἔγω δὲν τὸ ἔβαλα στὰ πόδια ἀπὸ ὅσους ἤταν παραταγμένοι ἀπέναντι στοὺς 'Ἐλλήνες, ἀλλὰ πέρασα μὲ τὸ ἴππικό μου ἀνάμεσά τους καὶ συναντήθηκα μὲ τὸ βασιλιὰ στὸ στρατόπεδό σας, ὅπου ἐκεῖνος εἶχε πάει τότε ποὺ σκότωσε τὸν Κύρο, κι ὕστερα μαζὶ

17 - 24

*Ο Τισσαφέρνης προσφέρεται νὰ βοηθήσῃ τοὺς Ἔλληνες.

20 ροῦσι τν̄ μετ' ἐμοῦ, οἶπερ αὐτῷ εἰσὶ πιστότατοι. Καὶ περὶ μὲν τούτων ὑπέσχετό μοι βουλεύσεσθαι· ἐρέσθαι δέ με ὑμᾶς ἐκέλευνεν ἐλθόντα τίνος ἔνεκεν ἐστρατεύσατε ἐπ' αὐτόν. Καὶ συμβουλεύω νῦν μετρίως ἀποκρίνασθαι, ἵνα μοι εὐπρακτότερον ἢ ἐάν τι δύνωμαι ἀγαθὸν νῦν παρ' αὐτοῦ διαπράξασθαι.

21 Πρὸς ταῦτα μεταστάντες οἱ Ἐλληνες ἐβούλευνοντο· καὶ ἀπεκρίναντο, Κλέαρχος δὲ ἔλεγεν· ἡμεῖς οὔτε συνήλθαμεν ὡς βασιλεῖ πολεμήσοντες οὔτε ἐπορεύσμεθα ἐπὶ βασιλέα, ἀλλὰ πολλὰς προφάσεις Κῦρος ηὔρισκεν, ὡς καὶ σὺ εῦσθα, ἵνα ὑμᾶς τε ἀπαρασκεύοντος 22 λάβοι καὶ ἡμᾶς ἐνθάδε ἀγάγοι. Ἐπεὶ μέντοι ἥδη αὐτὸν ἑωρῶμεν ἐν δεινῷ ὅντα, ἡσχύρωθημεν καὶ θεοὺς καὶ ἀνθρώπους προδοῦνατ αὐτόν, ἐν τῷ πρόσθεν χρόνῳ παρέχοντες ἡμᾶς αὐτοὺς εὖ ποιεῖν. 23 Ἐπεὶ δὲ Κῦρος τέθηκεν, οὔτε βασιλεῖ ἀντιποιούμεθα τῆς ἀρχῆς οὕτ' ἔστιν ὅτον ἔνεκα βουλούμεθα ἀν τὴν βασιλέως χώραν κακῶς ποιεῖν, οὐδὲ αὐτὸν ἀποκτεῖναι ἀν ἐθέλοιμεν, πορευούμεθα δὲ ἀν οἰκαδε, εἴ τις ἡμᾶς μὴ λυποίη· ἀδικοῦντα μέντοι πειρασόμεθα σὺν τοῖς θεοῖς ἀμύνασθαι· ἐὰν μέντοι τις ἡμᾶς καὶ εὖ ποιῶν ὑπάρχῃ, καὶ 24 τούτον εἰς γε δύναμιν οὐχ ἡττησόμεθα εὖ ποιοῦντες. Ὁ μὲν οὕτως εἰπεν· ἀκούσας δὲ ὁ Τισσαφέρης· ταῦτα, ἔφη, ἐγὼ ἀπαγγελῶ βασιλεῖ καὶ ὑμῖν πάλιν τὰ παρ' ἐκείνουν μέχρι δὲ ἀν ἐγὼ ἡκω αἱ σπονδαὶ μεινόντων· ἀγορὰν δὲ ἡμεῖς παρέξομεν.

25 Καὶ εἰς μὲν τὴν ύστεραίαν οὐχ ἦκεν· ὥσθ' οἱ Ἐλληνες ἐφρόντιζον· τῇ δὲ τρίτῃ ἡκων ἔλεγεν ὅτι διαπερραγμένος ἡκοι παρὰ βασιλέως δοθῆναι αὐτῷ σφέζειν τοὺς Ἐλληνας, καίπερ πολλῶν ἀντιλεγόντων ὡς οὐκ ἀξιον εἴη βασιλεῖ ἀφεῖναι τοὺς ἐφ' ἕαντὸν στρατευόμενονς. Τέλος δὲ εἰπε· καὶ τν̄ ἔξεστιν ὑμῖν πιστὰ λαβεῖν παρ' ἡμῶν ἡ μὴν φιλίαν παρέξειν ὑμῖν τὴν χώραν καὶ ἀδόλως ἀπάξειν εἰς τὴν Ἐλλάδα ἀγορὰν παρέχοντας· ὅπου δὲ ἀν μὴ ἢ πρίασθαι, λαμβά-

μὲ τούτους ἐδῶ ποὺ εἶναι τώρα κοντά μου καὶ ποὺ τοῦ εἶναι πάρα πολὺ πιστοί, κυνήγησε τοὺς βαρβάρους τοῦ Κύρου. Σχετικὰ λοιπὸν 20 μὲ αὐτά, ὁ βασιλιάς μοῦ ὑποσχέθηκε πώς θὰ σκεφτῇ. Μὲ πρόσταξε ὅμως νὰ ἔρθω καὶ νὰ σᾶς ρωτήσω ποιὰ ἥταν ἡ αἰτία ποὺ κινήσατε νὰ τὸν πολεμήσετε. Σᾶς συμβουλεύω νὰ ἀπαντήσετε φρόνιμα, γιὰ νὰ τὰ καταφέρω κι ἐγὼ εὐκολώτερα, ἀν μπορέσω βέβαια νὰ πετύχω ἀπὸ κεῖνον κάτι καλὸ γιὰ σᾶς».

Οἱ "Ἐλληνες ἀποσύρθηκαν καὶ τὰ συζητοῦσαν αὐτά. "Ὕστερα 21 ἀποκρίθηκαν, ὁ Κλέαρχος μίλησε γιὰ λογαριασμό τους: «Ἐμεῖς οὔτε συγκεντρωθήκαμε μὲ σκοπὸν νὰ πολεμήσωμε τὸ βασιλιά, οὔτε βαδίζαμε ἐνάντιά του. Ὁ Κύρος ὅμως ἔβρισκε πολλὲς ἀφορμές, ὅπως ξέρεις κι ὁ ἔδιος καλά, ὅστε κι ἐσᾶς νὰ προλάβῃ ἀπροετοί- μαστους κι ἐμᾶς νὰ ὀδηγήσῃ ἐδῶ πέρα. "Οταν τὸν εἴδαμε νὰ βρί- 22 σκεται πιὰ σὲ δύσκολη θέση, ντραπήκαμε καὶ θεοὺς καὶ ἀνθρώπους νὰ τὸν προδώσωμε, ἐνῶ πρωτύτερα δεχόμασταν τὶς εὐεργεσίες του. Ἀπὸ τότε ὅμως ποὺ σκοτώθηκε ὁ Κύρος οὔτε προσπαθοῦμε νὰ πά- 23 ρωμε τὴ βασιλικὴ ἔξουσία, οὔτε ὑπάρχει αἰτία νὰ θέλωμε νὰ κακο- ποιοῦμε τὴ χώρα τοῦ βασιλιά, οὔτε θὰ θέλαμε νὰ σκοτώσωμε τὸν ἔδιο. Θὰ ἐπιθυμούσαμε μονάχα νὰ πᾶμε στὴν πατρίδα μας, ἀν κανένας δὲν μας ἔνοχλοῦσε. Πάντως ἐκεῖνον ποὺ θὰ μᾶς βλάψῃ, θὰ προσπαθή- σωμε μὲ τὴ βοήθεια τῶν θεῶν νὰ τὸν ἀποκρύσωμε. "Αν πάλι κάποιος πρωτοκάνη ἀργὴ νὰ μᾶς εὐεργετῇ, δόσο μπορέσουμε δὲν θὰ φανοῦμε κατώτεροι του στὴν εὐεργεσία».

Αὐτὰ εἶπε ὁ Κλέαρχος. "Οταν τ' ἀκουσε ὁ Τισσαφέρνης ἀπο- 24 κρίθηκε: «Θὰ τὰ ἀνακοινώσω στὸ βασιλιά, καὶ σὲ σᾶς ὕστερα θὰ πῶ τὴν ἀπάντησή του. "Ωσπου νὰ γυρίσω, ὅμως, ἀς ἔξακολουθήσουν οἱ συνθῆκες νὰ ισχύουν. "Οσο γιὰ τρόφιμα, θὰ σᾶς δίνωμε ἐμεῖς».

Τὴν ἄλλη μέρα δὲν ἥρθε, καὶ γι' αὐτὸ οἱ "Ἐλληνες ἀνησύχησαν. 25 Τὴν τρίτη μέρα ὅμως γύρισε καὶ τοὺς εἶπε πώς τὰ εἶχε καταφέρει νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ ὁ βασιλιάς νὰ σώσῃ τοὺς "Ἐλληνες. Καὶ τοῦτο, παρ' ὅλες τὶς ἀντιρρήσεις ποὺ εἶχαν πολλοί, ποὺ νόμιζαν ὅτι δὲν ἥταν σωστὸ νὰ ἀφύσῃ ἐλεύθερους ὁ βασιλιάς ἐκείνους ποὺ ἥρθαν νὰ τὸν πολεμήσουν. Στὸ τέλος πρόσθεσε: «Καὶ τώρα μπορεῖτε νὰ πάρετε 26 ἐγγυήσεις ἀπὸ μᾶς, πώς θὰ σᾶς παραχωρήσωμε τὴ χώρα μας φιλικὴ στὸ πέρασμά σας, καὶ πώς θὰ σᾶς ὀδηγήσωμε στὴν 'Ἐλλάδα χωρίς πανουργία, παρέχοντάς σας καὶ τρόφιμα ν' ἀγοράζετε. "Αν σὲ κάποιο

25 - 29
Συμφωνία
Τισσαφέρνη
καὶ Κλέαρχον.

27 νειν ὑμᾶς ἐκ τῆς χώρας ἔάσομεν τὰ ἐπιτήδεια. Ὑμᾶς δὲ αὐτὸν δεῖσθαι δημόσιαι η μὴ πορεύσεσθαι ὡς διὰ φλίας ἀστυῶς σῆτα καὶ ποτὰ λαμβάνοντας δόπταν μὴ ἀγορὰν παρέχωμεν· ἦν δὲ παρέχωμεν 28 ἀγοράν, ὧνον μένοντας ἔξειν τὰ ἐπιτήδεια. Ταῦτα ἔδοξε, καὶ ὥμοσαν καὶ δεξιὰς ἔδοσαν Τισσαφέροντος καὶ ὁ τῆς βασιλέως γυναικὸς ἀδελφὸς τοῖς τῶν Ἐλλήνων στρατηγοῖς καὶ λοχαγοῖς καὶ ἔλαφον παρὰ τῶν 29 Ἐλλήνων. Μετὰ δὲ ταῦτα Τισσαφέροντος εἰπεν· νῦν μὲν δὴ ἀπειμι ὡς βασιλέας ἐπειδάν δὲ διαπράξωμαι ἂ δέομαι, ἦξω συσκευασάμενος ὡς ἀπάξων ὑμᾶς εἰς τὴν Ἐλλάδα καὶ αὐτὸς ἀπιών ἐπὶ τὴν ἐμαυτοῦ ἀρχήν.

ΚΕΦ. 4 1 Μετὰ ταῦτα περιέμενον Τισσαφέροντος οὗ τε "Ἐλληνες καὶ ὁ Ἀριατὸς ἐγγὺς ἄλληλων ἐστρατοπεδευμένοι ἡμέρας πλείους ἢ εἴκοσιν. Ἐν δὲ ταύταις ἀφικνοῦνται πρὸς Ἀριατὸν καὶ οἱ ἀδελφοὶ καὶ οἱ ἄλλοι ἀναγκαῖοι καὶ πρὸς τοὺς σὺν ἐκείνῳ Περσῶν τινες, παρεθάρσυνόν τε καὶ δεξιὰς ἐνίσις παρὰ βασιλέως ἔφερον μὴ μνησικακήσειν βασιλέα αὐτοῖς τῆς σὺν Κύρῳ ἐπιστρατείας μηδὲ ἄλλον 2 μηδενὸς τῶν παροιχομένων. Τούτων δὲ γιγνομένων ἔνδηλοι ἦσαν οἱ περὶ Ἀριατὸν ἥττον προσέχοντες τοῖς "Ἐλλησι τὸν νοῦν ὥστε καὶ διὰ τοῦτο τοῖς μὲν πολλοῖς τῶν Ἐλλήνων οὐκ ἥρεσκον, ἀλλὰ 3 προσιόντες τῷ Κλεάρχῳ ἔλεγον καὶ τοῖς ἄλλοις στρατηγοῖς· τί μένομεν; ἢ οὐκ ἐπιστάμεθα ὅτι βασιλεὺς ἡμᾶς ἀπολέσαι ἂν περὶ παντὸς ποιήσαιτο, ἵνα καὶ τοῖς ἄλλοις "Ἐλλησι φόβος εἴη ἐπὶ βασιλέα μέγαν στρατεύειν; Καὶ νῦν μὲν ἡμᾶς ὑπάγεται μένειν διὰ τὸ διεσπάρθαι αὐτῷ τὸ στρατεύμα· ἐπὴν δὲ πάλιν ἀλισθῇ αὐτῷ ἡ στρατιά, οὐκ ἔστιν ὅπως οὐκ ἐπιθήσεται ἡμῖν. "Ισως δέ που ἡ ἀποσκάπτει τι ἡ αποτειχίζει, ως ἀπορος ἡ ἡ δόδος. Οὐ γάρ ποτε ἐκών γε βουλή-

μέρος δὲν ὑπάρχη ἀγορά, τότε θὰ σᾶς ἐπιτρέπωμε νὰ παίρνετε τὰ τρόφιμα ἀπὸ τὴ γύρωρα. Ἐσεῖς πάλι θὰ χρειαστῆ νὰ μᾶς ὄρκιστητε 27 πῶς θὰ προχωρῆτε ἀνάμεσα στὴ γύρωρα μας σὰ νὰ εἶναι φιλική, γυρὶς νὰ τὴ βλάψτετε, παίρνοντας φαγητὰ καὶ πιοτά, στὴν περίπτωση ποὺ δὲν σᾶς δίνομε ν' ἀγοράσετε. "Αν δημος σᾶς παρουσιάζωμε ἀγορά, θὰ ἔχετε τὰ τρόφιμα, ἀγοράζοντάς τα".

Αὐτὰ τὰ δέχτηκαν, καὶ ὄρκιστηκαν κι ἔδωσαν τὰ δεξιά τους χέρια 28 ὁ Τισσαφέρνης καὶ ὁ ἀδερφὸς τῆς γυναικὸς τοῦ βασιλιά στοὺς στρατηγοὺς καὶ στοὺς λοχαγούς τῶν Ἑλλήνων, κι ἔπιασαν τὰ δικά τους χέρια.

"Γετερ' ἀπ' αὐτὰ ὁ Τισσαφέρνης εἶπε: «Τώρα πιὰ θὰ πάω 29 στὸ βασιλιά. Καὶ ὅταν κατορθώσω νὰ πετύχω ἐκεῖνα ποὺ ἔχω ἀνάγκη, θὰ ἐπιμαστῶ καὶ θὰ ἔρθω, γιὰ νὰ σᾶς δόηγήσω πίσω στὴν Ἑλλάδα καὶ γιὰ νὰ πάω κι ἔγω στὴν περιφέρεια ποὺ διοικῶ».

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΡΟΧΩΡΟΥΝ ΚΑΙ ΠΕΡΝΟΥΝ ΤΟΝ ΤΗΓΡΗΤΑ. β) ΒΑΔΙΖΟΥΝ ΥΣΤΕΡΑ ΠΡΟΣ ΤΑ ΒΟΡΙΝΑ, ΜΗΝ ΕΧΟΝΤΑΣ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟΥΣ ΠΕΡΣΕΣ

"Γετερ' ἀπ' αὐτὰ οἱ Ἑλληνες κι ὁ Ἀριαῖος, στρατοπεδευμένοι 1 πλάι πλάι, περίμεναν τὸν Τισσαφέρνη περισσότερο ἀπὸ εἴκοσι μέρες. Στὸ διάστημα τοῦτο ἔρχονται στὸν Ἀριαῖο τ' ἀδερφια του καὶ οἱ ἄλλοι συγγενεῖς του καὶ σὲ κείνους ποὺ τὸν ἀκολουθοῦσαν πῆγαν μερικοὶ Πέρσες. Αὐτοὶ τοὺς ἔδιναν θάρρος κι ἔφερναν σὲ μερικοὺς διαβεβαιώσεις ἀπὸ τὸ βασιλιά, πῶς δὲν θὰ τοὺς κρατήσῃ κακία γιὰ τὴν ἐκστρατεία ποὺ ἔκαναν ἐνάντιά του μὲ τὸν Κύρο, οὔτε γιὰ τίποτε ἄλλο ἀπ' ὅσα ἔγιναν πρωτύτερα. "Οσο γίνονταν αὐτά, 2 ἥταν φανερὸ πῶς οἱ ἀνθρωποι τοῦ Ἀριαίου πολὺ λίγο πρόσεγχαν τοὺς Ἑλληνες. Γι' αὐτὸ καὶ πολλοὶ Ἑλληνες στρατιῶτες δὲν τοὺς συμπαθοῦσαν, ἀλλὰ πήγαιναν στὸν Κλέαρχο καὶ στοὺς ἄλλους στρατηγοὺς καὶ τοὺς ἔλεγαν: «Τί περιμένομε ἐδῶ; Δὲν ξέρομε πῶς ὁ βασιλιὰς 3 θὰ προτιμοῦσε, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο, νὰ μᾶς καταστρέψῃ, γιὰ νὰ φοβοῦνται καὶ οἱ ἄλλοι Ἑλληνες νὰ κάνουν ἐκστρατεία ἐνάντια στὸ μεγάλο βασιλιά; Καὶ τώρα ἔξαπατώντας μας, μᾶς καταφέρνει νὰ μένωμε ἐδῶ, ἐπειδὴ ὁ δικός του στρατὸς εἶναι σκορπισμένος. "Οταν δημος ξανασυγκεντρωθῇ, τότε ὅπωσδήποτε θὰ μᾶς ἐπιτεθῇ. "Ισως 4 τώρα σὲ κάποιο μέρος φτιάνει χαντάκι ἡ τεῖχος, γιὰ νὰ εἶναι ἀδύνατη ἡ πορεία μας. Γιατὶ ποτὲ δὲν θὰ μᾶς ἀφήσῃ θεληματικὰ νὰ πάμε

ΚΕΦ. 4

1 - 7

"Ἐλλεινη ἐμπιστοσύνης
στὸν Ἀριαῖο.

- σεται ἡμᾶς ἐλθόντας εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπαγγεῖλαι ὡς ἡμεῖς τοσούδε
5 ὅντες ἐνικῶμεν τὸν βασιλέα ἐπὶ ταῖς θύραις αὐτοῦ καὶ καταγελά-
σαντες ἀπήλθομεν. Κλέαρχος δὲ ἀπεκρίνατο τοῖς ταῦτα λέγοντιν.
Ἐγὼ ἐνθυμοῦμαι μὲν καὶ ταῦτα πάντα· ἐννοῶ δὲ ὅτι εἰ νῦν ἄπιμεν,
δόξομεν ἐπὶ πολέμῳ ἀπιέναι καὶ παρὰ τὰς σπονδὰς ποιεῖν. Ἐπειτα
πρῶτον μὲν ἀγορὰν οὐδεὶς παρέξει ἡμῖν οὐδὲ δόθεν ἐπιστιούμεθα·
αὐθις δὲ ὁ ἡγησόμενος οὐδεὶς ἔσται· καὶ ἄμα (ἄν) ταῦτα ποιούντων
ἡμᾶν ενθὸς Ἀριαῖος ἀποσταίη· ὥστε φίλος ἡμῖν οὐδεὶς λελείφεται,
6 ἀλλὰ καὶ οἱ πρόσθεν ὅντες πολέμοι ήμιν ἔσονται. Ποταμὸς δὲ εἰ
μὲν τις καὶ ἄλλος ἄρα ἡμῖν ἔστι διαβατέος οὐκ οἰδα· τὸν δὲ οὖν Εὐ-
φράτην οἴδαμεν ὅτι ἀδύνατον διαβῆναι κωλυόντων πολεμίων. Οὐ
μὲν δὴ ἀν μάχεσθαι γε δέῃ ἵππεῖς εἰσιν ἡμῖν ἔνυμαχοι, τῶν δὲ πο-
λεμίων ἵππεῖς εἰσιν οἱ πλεῖστοι καὶ πλείστουν ἄξιοι· ὥστε νικῶντες
μὲν τίνα ἀν ἀποκτείναιμεν; ἡττωμένων δὲ οὐδένα οἶόν τε σωθῆναι.
7 Ἐγὼ μὲν οὖν βασιλέα, φὸς οὕτω πολλά ἔστι τὰ σύμμαχα, εἴπερ προ-
θυμεῖται ἡμᾶς ἀπολέσαι, οὐκ οἰδα, ὅτι δεῖ αὐτὸν ὅμόσαι καὶ δεξιὰν
δοῦναι καὶ θεοὺς ἐπιορκῆσαι καὶ τὰ ἑαυτοῦ πιστὰ ἀπιστα ποιῆσαι
Ἐλλησί τε καὶ βαρβάροις. Τοιαῦτα πολλὰ ἔλεγεν.
- 8 Ἐν δὲ τούτῳ ἦκε Τισσαφέρνης ἔχων τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν ὡς
εἰς οἰκον ἀπιών καὶ Ὁρόντας τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν· ἦγε δὲ καὶ τὴν
9 θυγατέρα τὴν βασιλέως ἐπὶ γάμῳ. Ἐντεῦθεν δὲ ἥδη Τισσαφέρνους
ἡγουμένου καὶ ἀγορὰν παρέχοντος ἐπορεύοντο· ἐπορεύετο δὲ καὶ
Ἀριαῖος τὸ Κύρον βαρβαρικὸν ἔχων στρατεύμα ἄμα Τισσαφέρνει
10 καὶ Ὁρόντα, καὶ συνεστρατοπεδεύετο σὺν ἐκείνοις. Οἱ δὲ Ἐλληνες
ὑφορῶντες τούτους αὐτοὶ ἐφ' ἑαυτῶν ἔχώδοντις ἡγεμόνας ἔχοντες.
Ἐστρατοπεδεύοντο δὲ ἐκάστοτε ἀπέχοντες ἀλλήλων παρασάγγην
καὶ πλεῖον· ἐφυλάττοντο δὲ ἀμφότεροι ὡσπερ πολεμίους ἀλλήλους

στὴν Ἑλλάδα καὶ ἐκεῖ νὰ κάνωμε γνωστὸ πῶς ἐμεῖς, ὅντας τόσο λίγοι, νικήσαμε τὸ βασιλιὰ δίπλα στὸ παλάτι του κι ὕστερα τὸν περιπατίζαμε καὶ φύγαμε». Ὁ Κλέαρχος ἀποκρίθηκε σὲ κείνους που τὰ 5 ἔλεγαν: «Ἐγὼ τὰ ἔχω ὑπ' ὄψη μου ὅλα αὐτά. Σκέφτομαι ὅμως πῶς, ἂν φύγωμε τώρα, θὰ φανοῦμε ὅτι φεύγομε μὲ σκοπὸ νὰ κάνωμε πόλεμο καὶ ὅτι ἐνεργοῦμε ἀντίθετα πρὸς τὶς συνθῆκες. Ἐπειτα κανένας δὲν πρόκειται νὰ μᾶς ἔχῃ ἔτοιμη ἀγορὰ νὰ ψωνίζωμε, οὕτε θὰ μᾶς δείχνη μέρη ἀπ' ὅπου ἡ προμηθευόμαστε τὰ τρόφιμα. Ἀκόμα δὲν θὰ ὑπάρχῃ κανένας ὁδηγὸς γιὰ τὸ δρόμο. Κι ἂν ἐμεῖς ἐνεργήσωμε ἔτσι, ἀμέσως ὁ Ἀριαῖος θὰ μᾶς παρατήσῃ καὶ δὲν θὰ μᾶς μείνη κανένας φίλος, παρὰ καὶ ὅσους εἴχαμε πρωτύτερα, κι αὐτοὶ θὰ γίνουν ἔχθροί μας. Δὲν ξέρω μήπως ὑπάρχει καὶ ἄλλος ποταμὸς 6 ποὺ πρέπει νὰ τὸν περάσωμε· τοῦτο μονάχα ξέρομε, πῶς εἶναι ἀδύνατο νὰ περάσωμε τὸν Εύφρατη, ἂν μᾶς ἐμποδίσουν οἱ ἔχθροι. Ἄν, τέλος, χρειαστῇ νὰ κάνωμε μάχη, δὲν ἔχομε συμμαχικὸ ἵππικό· ἀντίθετα, οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἔχθρούς εἰναι ἵππεῖς καὶ μάλιστα πάρα πολὺ ἀξιόλογοι. Ἔτσι καὶ ἂν νικήσωμε, ποιοὺς θὰ μπορούσαμε νὰ σκοτώσωμε; Ἄν ὅμως νικηθοῦμε, κανένας μᾶς δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ σωθῇ.

Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ βασιλιὰς ἔχει τόσα πολλὰ μέσα στὴ διάθεσή 7 του, στὴν περίπτωση ποὺ θὰ εἶχε ὅρεξη νὰ μᾶς καταστρέψῃ, δὲν ξέρω ποιὰ ἀνάγκη ὑπάρχει νὰ ὁρκιστῇ καὶ νὰ δώσῃ τὸ χέρι του καὶ νὰ πατήσῃ τὸν ὄρκο του στοὺς θεοὺς καὶ νὰ κουρελιάσῃ τὶς διαβεβαιώσεις ποὺ ἔκανε στοὺς «Ἐλληνες καὶ στοὺς βαρβάρους». Τέτοια πολλὰ ἔλεγε. Στὸ μεταξὺ ἦρθε ὁ Τισσαφέρνης μὲ τὸ στρατό του, φεύγοντας 8 τάχα γιὰ τὴν περιφέρειά του, καὶ ὁ Ὁρόντας μὲ τοὺς δικούς του στρατιῶτες· αὐτὸς εἶχε μαζί καὶ τὴν κόρη τοῦ βασιλιὰ γιὰ γυναίκα του.

Ἀπὸ κεῖ πιὰ προχωροῦσαν μὲ ὁδηγὸ τὸν Τισσαφέρνη, ποὺ 9 τοὺς εἶχε ἔτοιμα καὶ τρόφιμα ν' ἀγοράζουν. Μὲ τὸν Τισσαφέρνη καὶ μὲ τὸν Ὁρόντα προχωροῦσε καὶ ὁ Ἀριαῖος μὲ τὸ βαρβαρικὸ στράτευμα τοῦ Κύρου, καὶ στρατοπέδευσε μαζὶ μὲ κείνους.

Οἱ «Ἐλληνες ὅμως τοὺς ἔβλεπαν ὑποπτα καὶ γι' αὐτὸ πήγαιναν 10 χωριστὰ κι εἴχαν δικούς τους ὁδηγούς. Κάθε φορὰ μάλιστα ποὺ στρατοπέδευαν, ἀπεῖχαν μεταξὺ τους περισσότερο ἀπὸ ἓνα παρασάγγη. Μάλιστα προφυλάγονταν οἱ «Ἐλληνες καὶ οἱ Πέρσες σὰ νὰ

8 - 11

*Ἐλλειψη ἐμπιστοσύνης στὸν Τισσαφέρνη

11 καὶ εὐθὺς τοῦτο ὑποψίαν παρεῖχεν. Ἐνίστε δὲ καὶ ξυλιζόμενοι ἐπ τοῦ αὐτοῦ καὶ χόρτον καὶ ἄλλα τοιαῦτα ξυλλέγοντες πληγὰς ἐνέ τεινον ἀλλήλοις· ὥστε καὶ τοῦτο ἔχθραν παρεῖχε.

12 Διελθόντες δὲ τρεῖς σταθμοὺς ἀφίκοντο πρὸς τὸ Μηδίας κα λούμενον τεῖχος, καὶ παρῆλθον εἴσω αὐτοῦ. Ἡν δὲ φωδομημένον πλίνθοις ὅπταις ἐν ἀσφάλτῳ κειμένας, εὑρος εἴκοσι ποδῶν, ὡφος δὲ ἑκατόν· μῆκος δὲ ἐλέγετο εἶναι εἴκοσι παρασάγγῶν· ἀπέχει δὲ Βαβυλῶνος οὐ πολύ.

13 Ἐρτεῦθεν δὲ ἐπορεύθησαν σταθμοὺς δύο παρασάγγας ὀκτώ· καὶ διέβησαν διώρυχας δύο, τὴν μὲν ἐπὶ γεφύρας, τὴν δὲ ἐζευγμένην πλοίοις ἐπτά· αὗται δὲ ἡσαν ἀπὸ τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ· κατε τέμηντο δὲ ἐξ αὐτῶν καὶ τάφοι ἐπὶ τὴν χώραν, αἱ μὲν πρῶται μεγάλαι, ἔπειτα δὲ ἐλάττους· τέλος δὲ καὶ μικροὶ διχετοί, ὥσπερ ἐν τῇ Ἑλλάδι ἐπὶ τὰς μελίνας.

Καὶ ἀφικνοῦνται ἐπὶ τὸν Τίγρητα ποταμόν· πρὸς φόρον δὲ πόλις ἦν μεγάλη καὶ πολυάνθρωπος ἦν δυναμα Σιττάκη, ἀπέχονσα τοῦ ποταμοῦ 14 σταδίους πεντεκαίδεκα. Οἱ μὲν οὖν Ἑλληνες παρ’ αὐτὴν ἐσκίρησαν ἐγγὺς παραδείσον μεγάλον καὶ καλοῦ καὶ δασέος παντοίων δένδρων, οἱ δὲ βάρβαροι διαβεβηκότες τὸν Τίγρητα οὐ μέντοι καταφανεῖς ἦσαν.

15 Μετὰ δὲ τὸ δεῖπνον ἔτυχον ἐν περιπάτῳ ὄντες πρὸ τῶν ὅπλων Πρόξενος καὶ Ξενοφῶν· καὶ προσελθὼν ἄνθρωπος τις ἡρώτησε τοὺς προφόλακας ποῦ ἂν ἴδοι Πρόξενον ἢ Κλέαρχον· Μέρωνα δὲ οὐκ 16 ἐζήτει, καὶ ταῦτα παρ’ Ἀριαίον ὅν τοῦ Μέρωνος ξένον. Ἐπεὶ δὲ Πρόξενος εἰπεν ὅτι αὐτός εἴμι δν ζητεῖς, εἰπεν ὁ ἄνθρωπος τάδε· ἔπειμι με Ἀριαῖος καὶ Ἀρτάδος, πιστὸι ὄντες Κύρῳ καὶ ὑμῖν εὗνοι, καὶ κελεύονται φυλάττεσθαι μὴ ὑμῖν ἐπιθῶνται τῆς νυκτὸς οἱ βάρβαροι· εἴστι δὲ στράτευμα πολὺ ἐν τῷ πλησίον παραδείσῳ. 17 Καὶ παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ πέμψαι κελεύονται φυλακήν, ὡς διανοῖται αὐτὴν λῦσαι Τισσαφέρνης τῆς νυκτός, ἐὰν δύνηται, ὡς μὴ διαβῆτε ἀλλ’ ἐν μέσῳ ἀποληφθῆτε τοῦ ποταμοῦ

ῆταν ἔχθροι ὁ ἕνας πρὸς τὸν ἄλλον, καὶ αὐτὸς δημιουργοῦσε ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὑποψίες. Καμιὰ φορὰ ἐπαιρόντες ξύλα ἀπὸ τὸ ἔδιο μέρος ἢ μά- 11 ζευκαν χορτάρι καὶ ἄλλα τέτοια, καὶ τότε χτυποῦσαν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο.
"Ἐτσι καὶ αὐτὸς τοὺς δημιουργοῦσε ἔχθρότητα.

"Οταν προχώρησαν τρεῖς σταθμούς, ἔφτασαν στὸ τεῖχος ποὺ 12 ὀνομαζόταν τῆς Μηδίας καὶ προσπερνώντας το βρέθηκαν πρὸς τὰ μέσα. Αὐτὸς ἦταν χτισμένο μὲ τούβλα συγκολλημένα μὲ ἀσφαλτο καὶ εἶχε πλάτος εἴκοσι πόδια καὶ ὕψος ἑκατό. Τὸ μάκρος του ἔλεγαν πῶς εἶναι εἴκοσι παρασάγγες. Δὲν εἶναι πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴν Βαβυλώνα. Ἀπὸ καὶ βάδισαν δυὸ σταθμούς καὶ προχώρησαν δικτύω παρα- 13 σάγγες. Καὶ πέρασαν δυὸ κανάλια, τὸ ἕνα μὲ τὴ βοήθεια μιᾶς γέφυρας καὶ τὸ δεύτερο μὲ ἔφτα καράβια, ποὺ τὰ ἔδεσαν τὸ ἕνα δίπλα στὸ ἄλλο. Τὰ κανάλια ξεκινοῦσαν ἀπὸ τὸν Τίγρητα ποταμού. Ἀπ' αὐτὰ χωρίζονταν χαντάκια πρὸς τοὺς ἀγρούς, τὰ πρῶτα μεγάλα καὶ πιὸ πέρα μικρότερα. Στὸ τέλος σχηματίζονταν καὶ μικρὰ αὐλάκια, ὅπως γίνεται στὴν Ἐλλάδα μὲ τὰ χωράφια τὰ σπαρμένα καλαμπόκια. "Γιστερά φτάνουν στὸν Τίγρητα ποταμού. Ἐκεῖ κοντά βρισκόταν μιὰ μεγάλη καὶ πολυάνθρωπη πολιτεία ποὺ τὴν ἔλεγαν Σιττάκη, δεκαπέντε στάδια μακριὰ ἀπὸ τὸν ποταμό.

◆ Οἱ Ἑλληνες κατασκήνωσαν κοντά στὴν πολιτεία, δίπλα σὲ μιὰ 14 δασωμένη ἔκταση, μεγάλη καὶ ὅμορφη καὶ κατάφυτη ἀπὸ λογιῶ - λογιῶν δέντρα. Οἱ βάρβαροι πέρασαν τὸν Τίγρητα καὶ κατασκήνωσαν ἀπέναντι. Δὲν τοὺς ἔβλεπαν ὅμως οἱ Ἑλληνες.

"Γιστερ' ἀπὸ τὸ δεῖπνο ἔτυχε νὰ κάνουν περίπατο μπροστὰ στὸ 15 στρατόπεδο ὁ Πρόξενος καὶ ὁ Ξενοφῶν. Τότε πλησίασε κάποιος ἄνθρωπος καὶ ρώτησε τοὺς σκοπούς ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ δῆ τὸν Πρόξενο ἢ τὸν Κλέαρχο. Τὸ Μένωνα δὲν τὸν ζήτησε, παρ' ὅλο ποὺ ἦταν σταλμένος ἀπὸ τὸν Ἀριαῖο, τὸ φίλο τοῦ Μένωνα. Σὰν τοῦ εἶπε 16 ὁ Πρόξενος: «Ἐγὼ εἰμαι ἐκεῖνος ποὺ ζητεῖς», ὁ ἄνθρωπος μίλησε ἔτσι δά: «Μ' ἔστειλε ὁ Ἀριαῖος καὶ ὁ Ἀρτάοζος, ποὺ ἦταν ἀφοσιω- μένοι στὸν Κύρο καὶ σὲ σᾶς ἔχουν συμπάθεια, καὶ σᾶς συμβουλεύουν νὰ προφυλαχτῆτε, μήπως σᾶς ἐπιτεθοῦν τὴν νύχτα οἱ ἔχθροι. Γιατὶ στὸ κοντινὸ δασωμένο μέρος ὑπάρχει πολὺς στρατός. Καὶ σᾶς προ- 17 τρέπουν νὰ στείλετε φρουρὰ κοντά στὸ γεφύρι τοῦ Τίγρητα ποτα- μοῦ, γιατὶ ὁ Τισσαφέρνης σκέφτεται νὰ τὸ καταστρέψῃ τὴν νύχτα, ἀν μπορῇ, γιὰ νὰ μὴν περάσετε, παρὰ νὰ μείνετε ἀποκλεισμένοι ἀν-

12 - 14
Τεῖχος Μη-
δίας - Σιττάκη

15 - 23
Μυστικές
συμβουλές
τοῦ Ἀριαίου

18 καὶ τῆς διώρυχος. Ἀκούσαντες ταῦτα ἄγουσιν αὐτὸν παρὰ τὸν Κλέαρχον καὶ φράζουσιν ἀ λέγει. Ὁ δὲ Κλέαρχος ἀκούσας ἐταράχθη σφόδρα καὶ ἐφοβεῖτο.

19 Νεανίσκος δέ τις τῶν παρόντων ἐννοήσας εἶπεν ὡς οὐκ ἀκόλουθα εἴη τό τε ἐπιθήσεσθαι καὶ τὸ λόσειν τὴν γέφυραν. Δῆλον γάρ ὅτι ἐπιθεμένους ἥτικαν δεῖσει ἥτιττασθαι. Ἐάν μὲν οὖν τικῶσι, τί δεῖ λύειν αὐτοὺς τὴν γέφυραν; οὐδὲ γὰρ ἀν πολλαὶ γέφυραι ὠσιν, 20 ἔχουμεν ἀν δποι φυγόντες ἡμεῖς σωθῶμεν. Ἐάν δὲ ἡμεῖς τικῶμεν, λελυμένης τῆς γεφύρας, οὐχ ἔξουσιν ἐκεῖνοι δποι φύγωσιν· οὐδὲ μὴν βοηθῆσαι πολλῶν ὅντων πέραν οὐδεὶς αὐτοῖς δυνήσεται, λελυμένης τῆς γεφύρας.

21 Ἀκούσας δὲ δ Κλέαρχος ταῦτα ἤρετο τὸν ἄγγελον πόση τις εἴη χώρα ἥ ἐν μέσῳ τοῦ Τίγρητος καὶ τῆς διώρυχος.. Ὁ δὲ εἶπεν 22 δτι πολλὴ καὶ κῶμαι ἔνεισι καὶ πόλεις πολλαὶ καὶ μεγάλαι. Τότε δὴ καὶ ἐγνώσθη δτι οἱ βάρβαροι τὸν ἄνθρωπον ὑποπέμψαιεν, ὀκνοῦντες μὴ οἱ "Ελληνες διελόντες τὴν γέφυραν μείναιεν ἐν τῇ νήσῳ, ἐρύματα ἔχοντες ἔνθεν μὲν τὸν Τίγρητα, ἔνθεν δὲ τὴν διώρυχα· τὰ δ' ἐπιτήδεια ἔχοιεν ἐκ τῆς ἐν μέσῳ χώρας πολλῆς καὶ ἀγαθῆς οὕσης καὶ τῶν ἐργασομένων ἐνόντων· είτα δὲ καὶ ἀποστροφὴ γένοιτο εἰς τις βούλοιτο βασιλέα κακᾶς ποιεῖν.

23 Μετὰ δὲ ταῦτα ἀνεπαύοντο· ἐπὶ μέντοι τὴν γέφυραν δμως φυλακὴν ἔπειμιφαν· καὶ οὔτε ἐπέθετο οὐδεὶς οὐδαμόθεν οὔτε πρὸς τὴν γέφυραν οὐδεὶς ἥλθε τῶν πολεμίων, ὡς οἱ φυλάττοντες ἀπήγγελλον.

24 Ἐπειδὴ δὲ ἔως ἐγένετο, διέβαινον τὴν γέφυραν ἐξενγμένην πλοοῖς τριάκοντα καὶ ἐπτὰ ὡς οἰόν τε μάλιστα πεφυλαγμένως· ἐξήγγελλον γάρ τινες τῶν παρὰ Τισσαφέροντος Ἐλλήνων ὡς διαβανόντων μέλλοιεν ἐπιθήσεσθαι. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν φευδῆ ἦν· διαβανόντων μέντοι δ Γλοῦς αὐτοῖς ἐπεφάνη μετ' ἄλλων σκοπῶν εἰ διαβαίνοιεν τὸν ποταμόν· ἐπειδὴ δὲ εἰδεν, ὥχετο ἀπελαύνων.

25 Ἀπὸ δὲ τοῦ Τίγρητος ἐπορεύθησαν σταθμοὺς τέτταρας παρασάγγας εἴκοσιν ἐπὶ τὸν Φύσκον ποταμόν, τὸ ενδρος πλέθρον· ἐπῆρ

μεσα στὸν ποταμὸν καὶ στὸ κανάλι. "Οταν τὸ ἄκουσαν αὐτά, ὁδηγοῦν 18 τὸν ἀνθρωπὸν στὸν Κλέαρχο καὶ τοῦ ἀνακοινώνουν ὅσα εἶπε. Κι δὲ Κλέαρχος σὰν τὸ ἄκουσε, ἔνιωσε μεγάλη ἀνησυχία καὶ φόβο. ¹⁹ Απὸ αὐτούς ὅμως ποὺ βρίσκονταν ἐκεῖ, ἔνα παλικάρι σκέφτηκε κι εἶπε πῶς δὲν συμφωνοῦσαν λογικὰ τὸ νὰ ἐπιτεθοῦν οἱ ἔχθροι καὶ τὸ νὰ χαλάσουν τὸ γεφύρι. «Γιατὶ εἶναι φανερὸ πώς, ἀν ἐπιτεθοῦν, τὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἴναι ἡ νὰ νικήσουν ἢ νὰ νικηθοῦν. ²⁰ Αν νικήσουν, λοιπόν, ποιὰ ἡ ἀνάγκη νὰ χαλάσουν τὸ γεφύρι; ²¹ Άφοι καὶ πολλὰ γεφύρια νὰ ὑπάρχουν, ἐμεῖς τότε δὲν θὰ ξέρωμε ποὺ νὰ πᾶμε καὶ νὰ σωθοῦμε. ²² Αν πάλι νικήσωμε ἐμεῖς καὶ εἴναι χαλασμένο τὸ γεφύρι, τότε δὲν θὰ ξέρουν ἐκεῖνοι ποὺ νὰ πᾶνε. Οὔτε θὰ μπορέσῃ κανένας νὰ τοὺς βοηθήσῃ, κι ἀν βρίσκωνται ἀπέναντι πολλοὶ δικοὶ τους, μιὰ καὶ θὰ εἴναι χαλασμένο τὸ γεφύρι». ²³ "Οταν δὲ οἱ Κλέαρχος τὸ ἄκουσε αὐτά, ²⁴ ρωτησε τὸν ἀγγελιοφόρο πόση νὰ ἥταν ἡ ἔκταση τῆς γῆς ἀνάμεσα στὸν Τίγρητα καὶ στὸ κανάλι. Κι ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε πῶς εἴναι μεγάλη καὶ πῶς ὑπάρχουν σ' αὐτὴ τὴν ἔκταση χωριὰ καὶ πολιτεῖες πολλές καὶ μεγάλες. Τότε κατάλαβαν πῶς οἱ βάρβαροι ἔστειλαν ²⁵ ὕπουλα τὸν ἀνθρωπὸ, γιατὶ φοβήθηκαν μήπως οἱ "Ελληνες γκρεμίσουν τὸ γεφύρι καὶ μείνουν στὸ τησι, ἔχοντας ὄχυρὰ ἀπὸ τὸ ἔνα μέρος τὸν Τίγρητα καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο τὸ κανάλι. "Οσο γιὰ τὰ τρόφιμα, θὰ μποροῦσαν νὰ τὰ προμηθεύωνται ἀπὸ τὴ χώρα ποὺ ὑπῆρχε ἀνάμεσα, ποὺ ἥταν μεγάλη καὶ εὔφορη, καὶ βρίσκονταν ἐκεῖ ἀνθρωποι νὰ τὴν καλλιεργοῦν. ²⁶ "Επειτα καὶ σὰν καταφύγιο ἥταν δυνατό νὰ χρησιμοποιηθῇ τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἀπὸ ὅποιους ἤθελαν νὰ βλάψουν τὸ βασιλιά. ²⁷ "Τοστέρ ²⁸ ἀπὸ αὐτὸν ἔσκουράζονταν, ἔστειλαν ὅμως στὴ γέφυρα φρουρά. ²⁹ ³⁰ Άλλα οὔτε ἐπίθεση ἔγινε ἀπὸ κανένα μέρος οὔτε στὴ γέφυρα πῆγε κανένας ἀπὸ τοὺς ἔχθρούς, ὅπως ἀνάφεραν ἐκεῖνοι ποὺ φύλαγαν.

"Οταν ξημέρωσε, ἀρχισαν νὰ περνοῦν τὸ γεφύρι, ποὺ ἥταν καὶ τασκευασμένο μὲ τριάντα ἑφτὰ καράβια δεμένα τὸ ἔνα μὲ τὸ ἄλλο, ³¹ σο τινόταν μὲ μεγαλύτερη προφύλαξη. Γιατὶ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς "Ελληνες ποὺ ἥταν μὲ τὸν Τισσαφέρνη, τοὺς πληροφόρησαν πῶς τάχα ἐπρόκειτο νὰ τοὺς ἐπιτεθοῦν τὴν ὥρα ποὺ θὰ περνοῦσαν. Αὐτὰ ὅμως ἥταν ψέματα. Μονάχα σὰ διάβαιναν, παρουσιάστηκε δὲ Γλοῦς μὲ μερικοὺς ἄλλους, γιὰ νὰ παρατηρήσῃ ἀν περνοῦσαν τὸν ποταμό. ³² Καὶ ὅταν τὸ εἶδε, ἔφυγε μονομιᾶς καβάλα στὸ ἄλογο. ³³ Απὸ τὸν Τίγρητα βάδισαν τέσσερεις σταθμούς, προχώρησαν εἰκοσι παρασάγγες

24 - 28

Διάβαση τοῦ
Τίγρητα καὶ
συνέχιση τῆς
πορείας.

- δὲ γέφυρα. Καὶ ἐνταῦθα φκεῖτο πόλις μεγάλη, ὄνομα Ὡπις· πρὸς
ἥν ἀπήντησε τοῖς Ἐλλησιν δὲ Κύρου καὶ Ἀρταξέρξου νόθοις ἀδελφὸς
ἀπὸ Σουσῶν καὶ Ἐκβατάνων στρατιὰν πολλὴν ἄγων ὡς βοηθῆσων
βασιλεῖ· καὶ ἐπιστήσας τὸ ἔαντοῦ στράτευμα παρερχομένους τὸν
26 Ἐλληνας ἐθεώρει. Ὁ δὲ Κλέαρχος ἤγειτο μὲν εἰς δύο, ἐπορεύετο
δὲ ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε ἐφιστάμενος· δσον δὲ [ἄν] χρόνον τὸ ἥγοςμενον
τοῦ στρατεύματος ἐπιστήσειε, τοσοῦτον ἦν ἀνάγκη χρόνον δι' δλου
τοῦ στρατεύματος γίγνεσθαι τὴν ἐπίστασιν· ὥστε τὸ στράτευμα καὶ
αὐτοῖς τοῖς Ἐλλησι δόξαι πάμπολν εἶναι, καὶ τὸν Πέρσην ἐκπε-
πλῆγθαι θεωροῦντα.
- 27 Ἐντεῦθεν δὲ ἐπορεύθησαν διὰ τῆς Μηδίας σταθμοὺς ἐρήμους
ἔξι παρασάγγας τριάκοντα εἰς τὰς Παροσάτιδος κώμας τῆς Κύρου
καὶ βασιλέως μητρός. Ταύτας Τισσαφέρνης Κύρῳ ἐπεγγελῶν διαρ-
πάσαι τοῖς Ἐλλησιν ἐπέτρεψε πλὴν ἀνδραπόδων. Ἐνῷ δὲ σῖτος
πολὺς καὶ πρόβατα καὶ ἄλλα χρήματα.
- 28 Ἐντεῦθεν δὲ ἐπορεύθησαν σταθμοὺς ἐρήμους τέτταρας παρα-
σάγγας εἴκοσι τὸν Τίγρητα ποταμὸν ἐν ἀριστερᾷ ἔχοντες. Ἐν δὲ
τῷ πρώτῳ σταθμῷ πέραν τοῦ ποταμοῦ πόλις φκεῖτο μεγάλη καὶ
εὐδαιμων ὄνομα Καναλί, ἔξι οἱ βάρβαροι διῆγον ἐπὶ σχεδίαις δι-
φθερίναις ἀρτους, τυρούς, οίνον.

- ΚΕΦ. 5 1 Μετὰ ταῦτα ἀφικνοῦνται ἐπὶ τὸν Ζαπάταν ποταμὸν, τὸ εὖρος
τεττάρων πλέθρων. Καὶ ἐνταῦθα ἔμεναν ἡμέρας τρεῖς· ἐν δὲ ταύταις
2 ὑποψίαι μὲν ἦσαν, φανερὰ δὲ οὐδεμίᾳ ἐφαίνετο ἐπιβούλη. Ἐδοξεν
οὖν τῷ Κλεάρχῳ ἔνγγενέσθαι τῷ Τισσαφέρνει καὶ εἰ πως δύνατο
πᾶνσαι τὰς ὑποψίας πρὸν ἔξι αὐτῶν πόλεμον γενέσθαι· καὶ ἐπεμψέ
3 τινα ἐροῦντα ὅτι ἔνγγενέσθαι αὐτῷ χρήζει. Ὁ δὲ ἐτοίμως ἐκέλευνεν
ἥκειν.

Ἐπειδὴ δὲ ἔσυνηλθον, λέγει δὲ Κλέαρχος τάδε· ἐγώ, δὲ Τισσα-
φέρνη, οίδα μὲν ἡμῖν ὅρκους γεγενημένους καὶ δεξιὰς δεδομένας

κι ἔφτασαν στὸ Φύσκο ποταμό, ποὺ ἔχει πλάτος ἔνα πλέθρο, κι ἀπὸ πάνω του ὑπῆρχε ἔνα γεφύρι. Σ' αὐτὸ τὸ μέρος βρισκόταν μιὰ μεγάλη πολιτεία, ποὺ λεγόταν Ὡπις. Ἐνῶ οἱ "Ἐλληνες πήγαιναν πρὸς τὰ ἐκεῖ, τοὺς συνάντησε ὁ νόθος ἀδερφὸς τοῦ Κύρου καὶ τοῦ Ἀρταξέρξη, ὁδηγώντας πολὺ στρατὸ ἀπὸ τὰ Σοῦσα καὶ τὰ Ἐκβάτανα γιὰ νὰ βοηθήσῃ τὸ βασιλιά. Τότε σταμάτησε τὸ στρατό του καὶ παρατηροῦσε τοὺς "Ἐλληνες ποὺ περνοῦσαν. Ὁ Κλέαρχος τοὺς 26 ὁδηγοῦσε δυὸ δυό, καὶ προχωροῦσε κάνοντας κάθε τόσο στάση. "Οσην ὥρᾳ ἔμεινε σταματημένο τὸ μέρος τοῦ στρατοῦ ποὺ προπορευόταν, ἀλλη τόση σταματοῦσε ἀναγκαστικὰ δόλοιληρο τὸ στράτευμα. Ἔτσι καὶ στοὺς Ἰδιους τοὺς "Ἐλληνες φάνηκε ὁ στρατὸς ὅτι εἶναι πάρα πολύς, καὶ ὁ Πέρσης ποὺ τὸν παρατηροῦσε ἔμεινε καταπληκτος. Ἀπὸ κεῖ βάδισαν ἀνάμεσα στὴ Μηδία ἕξι σταθμοὺς 27 μέσα ἀπὸ περιοχὴ ἀκατοίκητη, προχώρησαν τριάντα παρασάγγες κι ἔφτασαν στὰ χωρὶα τῆς Παρσάτιδας, τῆς μητέρας τοῦ Κύρου καὶ τοῦ βασιλιά. Αὐτὰ τὰ χωρὶα ὁ Τισσαφέρνης, γιὰ νὰ γελάσῃ σὲ βάρος τοῦ Κύρου, ἄφησε ἐλεύθερους τοὺς "Ἐλληνες νὰ τὰ λειτουργήσουν, ἀλλὰ τοὺς ἐμπόδισε νὰ ἀρπάξουν δούλους. Ἐκεῖ μέσα ὑπῆρχαν σιτάρια πολλὰ καὶ πρόβατα καὶ ἄλλα πράγματα. Ἀπὸ τὸ μέρος αὐτὸ 28 βάδισαν σὲ ἀκατοίκητη χώρα τέσσερεις σταθμοὺς καὶ προχώρησαν εἴκοσι παρασάγγες, ἔχοντας πρὸς τὰ ἀριστερὰ τὸν Τίγρητα ποταμό. Στὸν πρῶτο σταθμὸ ποὺ ἔκαμαν, στὴν ἀπέναντι μερὶα τοῦ ποταμοῦ, βρισκόταν μιὰ μεγάλη καὶ πλούσια πολιτεία ποὺ εἶχε τ' ὄνομα Καινές, ἀπὸ ὅπου οἱ βάρβαροι μεταφέρνανε ἐπάνω σὲ πλεούμενα ἀπὸ προβιές, ψυμιά, τυριὰ καὶ κράσι.

ΘΑΝΑΤΩΣΗ ΤΩΝ ΑΡΧΗΓΩΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

"Τσερα φτάνουν στὸ Ζαπάτα ποταμό, ποὺ ἔχει πλάτος τέσσερα πλέθρα. Ἐδῶ ἔμειναν τρεῖς μέρες. Σ' αὐτὸ τὸ διάστημα ἔζακολούθησαν νὰ ὑπάρχουν ὑποψίες, δὲν ἐκδηλωνόταν ὅμως φανερὰ καμιὰ ἔχθρικὴ πράξη. Γι' αὐτὸ φάνηκε σωστὸ στὸν Κλέαρχο νὰ 2 συναντηθῇ μὲ τὸν Τισσαφέρνη καὶ, ἀν μποροῦσε, νὰ σταματήσῃ τὶς ὑποψίες, προτοῦ τοὺς δημιουργήσουν πόλεμο. Ἔστειλε λοιπὸν κάποιον, γιὰ νὰ τοῦ πῆ πως εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸν συναντήσῃ. Κι ἐκεῖνος πρόθυμα τοῦ παράγγειλε νὰ πάη. Ὅταν συναντήθηκαν, ὁ 3 Κλέαρχος τοῦ εἶπε αὐτὰ ἐδῶ: «Ξέρω, Τισσαφέρνη, πῶς ἔχομε κάνει

ΚΕΦ. 5

1 - 15
Λόγος τοῦ
Κλέαρχου
στὸν Τισσα-
φέρνη γιὰ τὴ
διάλυση τῶν
ὑποψιῶν.

μη̄ ἀδικήσειν ἀλλήλους· φυλαττόμενον δὲ σέ τε ὁρῶ ὡς πολεμίους
 4 ήμᾶς καὶ ἡμεῖς ὁρῶντες ταῦτα ἀντιφυλαττόμεθα. Ἐπεὶ δὲ σκοπῶν
 οὐδὸν οὔτε σὲ αἰσθέσθαι πειρώμενον ἡμᾶς κακῶς ποιεῖν, ἐγώ
 τε σαφῶς. οἶδα δτι ἡμεῖς γε οὐδὲ ἐπινοοῦμεν τοιοῦτον οὐδέν, ἔδοξέ
 μοι εἰς λόγους σοι ἐλθεῖν, ὅπως, εἰ δυναίμεθα, ἐξέλοιμεν ἀλλήλων
 5 τὴν ἀπιστίαν. Καὶ γὰρ οἶδα ἀνθρώπους ἥδη, τοὺς μὲν ἐκ διαβολῆς,
 τοὺς δὲ καὶ ἐξ ὑποψίας, οἱ φοβηθέντες ἀλλήλους φθάσαι βουλόμενοι
 πρὸν παθεῖν ἐποίησαν ἀνήκεστα κακὰ τοὺς οὔτε μέλλοντας οὔτ'
 6 αὖτις βουλομένους τοιοῦτον οὐδέν. Τὰς οὖν τοιαύτας ἀγνωμοσύνας
 νομίζων συνονσίαις μάλιστα πανεύσθαι ἦκα, καὶ διδάσκειν σε βού-
 7 λομαι ὡς σὺ ἡμῖν οὐκ ὁρθῶς ἀπιστεῖς. Πρῶτον μὲν γὰρ καὶ μέγιστον
 οἱ θεῶν ὅρκοι ἡμᾶς κωλύοντι πολεμίους εἶναι ἀλλήλοις· δστις δὲ
 τούτων σύνοιδεν αὐτῷ παρημεληκώς, τοῦτον ἐγὼ οὐποτ' ἀν εὐδαι-
 μονίσαιμι. Τὸν γὰρ θεῶν πόλεμον οὐκ οἶδα οὔτ' ἀπὸ ποίου ἀν τά-
 χους οὔτε δποι ἀν τις φεύγων ἀποφύγοι, οὔτ' εἰς ποῖον ἀν σκότος
 ἀποδραίη, οὔτ' δπως ἀν εἰς ἔχυρὸν χωρίον ἀποσταίη. Πάντη γὰρ
 8 πάντα τοῖς θεοῖς ὕποχα καὶ πάντων ἵσον οἱ θεοὶ κρατοῦσι. Περὶ
 μὲν δὴ τῶν θεῶν τε καὶ τῶν ὅρκων οὕτω γιγνώσκω, παρ' οὓς ἡμεῖς
 τὴν φιλίαν συνθέμενοι κατεθέμεθα· τῶν δ' ἀνθρωπίνων σὲ ἐγὼ ἐν
 9 τῷ παρόντι νομίζω μέγιστον εἶναι ἡμῖν ἀγαθόν. Σὺν μὲν γὰρ σοὶ
 πᾶσα μὲν ὁδὸς εὔπορος, πᾶς δὲ ποταμὸς διαβατός, τῶν τε ἐπιτηδείων
 οὐκ ἀπορίᾳ· ἀνευ δὲ σοῦ πᾶσα μὲν διὰ σκότους η ὁδός· οὐδὲν γὰρ
 αὐτῆς ἐπιστάμεθα· πᾶς δὲ ποταμὸς δύσπορος, πᾶς δὲ δχλος φο-
 φερός, φοβερώτατον δ' ἐρημία· μεστὴ γὰρ πολλῆς ἀπορίας ἐστίν.
 10 Εἰ δὲ δὴ καὶ μανέντες σε κατακτείναμεν, ἄλλο τι ἀν ἡ τὸν εὐεργέτην
 κατακτείναντες πρὸς βασιλέα τὸν μέγιστον ἔφεδρον ἀγωνιζούμεθα;
 "Οσων δὲ δὴ καὶ οἶων ἀν ἐλπίδων ἐμαυτὸν στερήσαιμι, εἰ σέ τι κακὸν

δρους ἀναμεταξύ μας κι ἔχομε δώσει τὰ χέρια, μὲ τὴν ὑπόσχεση πώς δὲν θὰ κάνη κακὸ ὁ ἔνας στὸν ἄλλο. Σὲ βλέπω ὅμως νὰ προφυλάγεσαι ἀπὸ μᾶς, σὰ νὰ εἴμαστε ἐχθροί· κι ἐμεῖς πάλι, βλέποντάς τα αὐτά, προφυλαγόμαστε τὸ ἔδιο ἀπὸ σᾶς. Μὰ ἀπὸ τὶς παρατηρήσεις 4 ποὺ κάνω, δὲν στάθηκε δυνατὸ νὰ καταλάβω πῶς ἐσύ προσπαθεῖς νὰ μᾶς βλάψῃς· δόσ γιὰ μᾶς, ξέρω καλὰ πῶς οὔτε βάζομε στὸ μυαλό μας κάτι τέτοιο. Γι' αὐτὸ μοῦ φάνηκε καλὸ νὰ συζητήσω μαζί σου, ὥστε νὰ βγάλωμε ὁ ἔνας ἀπὸ τὸν ἄλλον αὐτὴ τὴν καχυποψία, ἀν μπορέσωμε. Γιατὶ γνώρισα ὡς τώρα ἀνθρώπους, πού, εἴτε ἀπὸ συκοφαντία εἴτε μονάχα ἀπὸ ὑποψία, φοβήθηκαν ὁ ἔνας τὸν ἄλλον καὶ θέλησαν νὰ προλάβουν τὸ κακό, προτοῦ τὸ πάθουν. Τὸ ἀποτέλεσμα ὅμως ἦταν νὰ προξενήσουν ἀγιμάτρευτα κακὰ σὲ κείνους ποὺ οὔτε σκόπευαν, οὔτε ἤθελαν νὰ τοὺς κάνουν τέτοια πράγματα. Ἐπειδὴ 6 λοιπὸν νομίζω, πῶς οἱ τέτοιες ἀπερισκεψίες σταματοῦν μονάχα μὲ συνάντηση καὶ συζήτηση, γι' αὐτὸ ἔχω ἔρθει καὶ θέλω νὰ σοῦ ἀποδείξω πῶς ἀδικα μᾶς ὑποψιάζεσαι. Πρῶτα - πρῶτα, καὶ περισσότερο 7 ἀπὸ ὅλα τ' ἄλλα, οἱ δρους ποὺ κάναμε στοὺς θεούς, μᾶς ἐμποδίζουν νὰ εἴμαστε ἐχθροὶ ἀναμεταξύ μας. Κι ἔκεινον ποὺ συνειδητὰ ἀδιαφορεῖ γι' αὐτοὺς τοὺς δρους, αὐτὸν ἔγω ποτὲ δὲν θὰ μποροῦσα νὰ τὸν καλοτυχίσω. Γιατὶ τὸν πόλεμο τῶν θεῶν δὲν ξέρω οὔτε μὲ ποιὰ γρηγοράδα οὔτε ποῦ πηγαίνοντας θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ τὸν ξεφύγη, οὔτε σὲ ποιὸ σκοτάδι θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ τρυπώσῃ, οὔτε σὲ ποιὰ δύχυρὴ τοποθεσία ν' ἀποσυρθῇ. Παντοῦ τὰ πάντα ὑπακοῦνε στοὺς θεούς, κι οἱ θεοὶ τὰ ἔξουσιάζουν ὅλα τὸ ἔδιο. Αὐτὴ εἶναι ἡ γνώμη μου 8 γιὰ τοὺς δρους καὶ τοὺς θεούς, πού, κάνοντας τὴ φιλία μας, τὴν ἐμπιστευτήκαμε σ' αὐτοὺς νὰ τὴ φυλάξουν. "Οσο γιὰ τὰ ἀνθρώπινα ἀγαθά, νομίζω πῶς τὸ μεγαλύτερο γιὰ μᾶς εἰσαι σὺ σὲ τούτη τὴν περίσταση. Γιατὶ μαζί σου κάθε δρόμος καὶ κάθε ποταμὸς εἶναι 9 εὐκολοπέραστος, καὶ δὲν ὑπάρχει ἔλλειψη ἀπὸ τρόφιμα. Ἐνῶ χωρὶς εὐκολοπέραστος, καὶ σὲ σκοτάδι, ἀφοῦ καθόλου δὲν ξέρομε τὸ ὅσένα θὰ βαδίζωμε μέσα στὸ σκοτάδι, ἀφοῦ λαδὸς φοβερός, μὰ πιὸ φοβερὸ ἀπὸ ὅλα θὰ εἶναι ἡ μοναξιά μας, γιατὶ ἔξαιτίας τῆς θὰ μᾶς λείπουν ὀλότελα τὰ πάντα. Καὶ ἀν ὑποθέσωμε πῶς μᾶς ἔπιανε 10 τρέλα καὶ σὲ σκοτώναμε, τί ἄλλο θὰ κάναμε παρὰ θὰ σκοτώναμε τὸν εὐεργέτη μας καὶ θὰ ἀνοίγαμε πόλεμο μὲ τὸ μεγαλύτερο ἀντίπαλο μας, τὸ βασιλιά, ποὺ περιμένει τὴ σειρά του νὰ μᾶς ἐπιτεθῇ; Τώρα

11 ἐπιχειρήσαιμι ποιεῖν, ταῦτα λέξω. Ἐγὼ γὰρ Κῦρον ἐπεθύμησά μοι φίλον γενέσθαι, νομίζων τῶν τότε ἴκανώτατον εἶναι εὖ ποιεῖν δν βούλοιτο· σὲ δὲ νῦν ὁρῶ τὴν τε Κύρου δύναμιν καὶ χώραν ἔχοντα καὶ τὴν σαυτοῦ ἀρχὴν σφέζοντα, τὴν δὲ βασιλέως δύναμιν, ἢ Κύρος
 12 πολεμίᾳ ἔχορῆτο, σοὶ ταύτην ἔνυμαχον οἴσαν. Τούτων δὲ τοιούτων δητῶν τίς οὕτω μαίνεται δστις οὐδὲ βούλεται σοὶ φίλος εἶναι; Ἀλλὰ μὴν ἔρω γὰρ καὶ ταῦτα ἐξ ὅν ἔχω ἐλπίδας καὶ σὲ βουλήσεσθαι φίλον
 13 ήμιν εἶναι. Οἶδα μὲν γὰρ ὑμῶν Μυσοὺς λυπηροὺς δύντας, οὓς νομίζω ἀν σὸν τῇ παρούσῃ δυνάμει ταπεινὸς ὑμῖν παρασχεῖν· οἶδα δὲ καὶ Πισίδας· ἀκούω δὲ καὶ ἄλλα ἔθνη πολλὰ τοιαῦτα εἶναι, ἂ οἷμαι ἀν παᾶσαι ἐνοχλοῦντα ἀεὶ τῇ δυμετέρᾳ εὐδαιμονίᾳ. Αἰγυπτίους δέ, οἵς μάλιστα ὑμᾶς νῦν γιγνώσκω τεθυμωμένους, οὐχ ὁρῶ ποίᾳ δυνάμει συμμάχῳ χρησάμενοι μᾶλλον ἀν κολάσαισθε τῆς νῦν σὸν ἐμοὶ¹ οὕσης.
 14 Ἀλλὰ μὴν ἐν γε τοῖς πέριξ οἰκοῦσι σὺ εἰ μὲν βούλοισ τῷ φίλος εἶναι, ως μέγιστος ἀν εἴης, εἰ δέ τίς σε λυποίη, ως δεσπότης (ἀν) ἀναστρέφοι τοῦχον ήμας ὑπηρέτας, οἴσι οὐκ ἀν τοῦ μισθοῦ ἔνεκα μόνον ὑπηρετοῦμεν, ἀλλὰ καὶ τῆς χάριτος ἡν σωθέντες ὑπὸ σοῦ σοὶ
 15 ἀν ἔχοιμεν δικαίως. Ἐμοὶ μὲν ταῦτα πάντα ἐνθυμουμένῳ οὕτω δοκεῖ θαυμαστὸν εἶναι τὸ σὲ ήμιν ἀπιστεῖν, ὥστε καὶ ἥδιστ' ἀν ἀκούσαιμι (τὸ ὄνομα) τίς οὕτως ἐστὶ δεινός λέγειν ὥστε σε πεῖσαι λέγων ως ήμεῖς σοι ἐπιβούλευομεν. Κλέαρχος μὲν οὖν τοσαῦτα εἶπε· Τισσαφέρης δὲ ὥδε ἀπημείφθη.

16 ²Αλλ' ἥδομαι μέν, δ Κλέαρχε, ἀκούων σου φρονίμους λόγους· ταῦτα γὰρ γιγνώσκων, εἴ τι ἐμοὶ κακὸν βουλεύοις, ἔμα ἀν μοι δοκεῖς καὶ σαντῷ κακόνους εἶναι. ³Ως δ' ἀν μάθης ὅτι οὐδὲ ἀν ὑμεῖς δικαίως
 17 οὕτε βασιλεῖ οὔτ' ἐμοὶ ἀπιστοίητε, ἀντάκουσον. Εἰ γὰρ ὑμᾶς ἐβούλμεθα ἀπολέσαι, πότερά σοι δοκοῦμεν ἵππεων πλήθους ἀπορεῖν ἢ πεζῶν ἢ διπλίσεως ἐν ἢ ὑμᾶς μὲν βλάπτειν ἴκανοι εἴημεν ἄν, ἀντι-

δόμως θὰ σου πῶ πόσες καὶ ποιές ἐλπίδες θὰ χάσω, ἀν̄ ἐπιχειρήσω
νὰ σου κάνω κακό. Ἡ ἐπιθυμία μου ἥταν νὰ γίνη φίλος μου ὁ Κύρος, 11
γιατὶ εἶχα τὴ γνώμη πῶς, ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς του,
αὐτὸς ἥταν ὁ ἴκανότερος νὰ εὐεργετῇ ὅποιον ἥθελε. Μὰ τώρα βλέπω
πῶς ἐσύ ἔχεις καὶ τὴ δύναμη καὶ τὴ χώρα τοῦ Κύρου, καὶ πῶς δια-
τηρεῖς καὶ τὴ δική σου ἔξουσία. Ἀκόμα βλέπω πῶς τὸ στρατὸ τοῦ
βασιλιᾶ, ποὺ ὁ Κύρος τὸν εἶχε ἔχθρικό, ἐσύ τὸν ἔχεις σύμμαχο.
Ἄφοῦ αὐτὰ εἶναι ἔτσι, ποιὸς τρελάθηκε τόσο πολύ, ὥστε νὰ μὴ θέλῃ 12
νὰ εἶναι φίλος σου; Θὰ σου πῶ δόμως κι ἔκεινα ποὺ μὲ κάνουν νὰ
πιστεύω πῶς κι ἐσύ μὲ χαρὰ θὰ γίνης φίλος μας. Ξέρω δηλαδὴ πῶς
οἱ Μυσοὶ σᾶς ἐνοχλοῦν. Αὐτοὺς ἔχω τὴ γνώμη πῶς μπορῶ, μὲ τὴν
τωρινή μου δύναμη, νὰ τοὺς ταπεινώσω καὶ νὰ τοὺς ὑποτάξω σὲ σᾶς.
Ξέρω πῶς τὸ ἱδίο γίνεται καὶ μὲ τοὺς Πισίδες. Μαθαίνω πῶς ὑπάρ- 13
χουν καὶ πολλὲς ἄλλες τέτοιες φύλες, ποὺ νομίζω πῶς θὰ ἥταν δυ-
νατὸ νὰ σταματήσουν νὰ ἐνοχλοῦν ἔξακολουθητικὰ τὴν εύτυχισμένη
σας ζωή. "Οσο γιὰ τοὺς Αἰγύπτιους, ποὺ ξέρω πῶς τώρα εἰστε
μαζὶ τους πάρα πολὺ ὁργισμένοι, δὲν βλέπω μὲ ποιὸν ἄλλο συμμα-
χικὸ στρατό, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ δικό μου, θὰ μπορούσατε νὰ τοὺς τιμωρή-
σετε καλύτερα. Ἔξαλλου μὲ τὸ νὰ ἔχης ἐμᾶς στὴν ὑπηρεσία σου, ἀν̄ 14
ἥθελες νὰ εἶσαι φίλος μὲ κανέναν ἀπὸ ὅσους κατοικοῦν γύρω στὴν
περιφέρειά σου, θὰ τὸ κατόρθωνες ἀπόλυτα: ἐνῶ, ἀν̄ κάποιος σὲ
στενοχωροῦσε στὶς σχέσεις σας, θὰ τοῦ φερόσουν δεσποτικά. Γιατὶ
ἐμεῖς δὲν θὰ σὲ ὑπηρετοῦμε μονάχα γιὰ νὰ παίρνωμε μισθό, ἀλλὰ καὶ
ἔξαιτιας τῆς εὐγνωμοσύνης ποὺ εἶναι δίκαιο νὰ σου χρωστοῦμε,
ὅταν μᾶς σώσης. "Οσο τὰ φέρνω στὸ μαλάρ μου ὅλα αὐτά, τόσο 15
μοὺ φαίνεται πῶς εἶναι παράξενο νὰ μὴ μᾶς ἔχης ἐμπιστοσύνη. Γι'
αὐτὸ μὲ πολὺ μεγάλη εὐχαρίστηση θὰ ἄκουα ποιὸς εἶναι τόσο ἴκανὸς
ρήτορας, ὥστε νὰ σὲ πείσῃ μὲ τὰ λόγια του πῶς τάχα ἐμεῖς σχεδιά-
ζομε κακὰ γιὰ σένα". Ὁ Κλέαρχος λοιπὸν τόσα εἶπε, ἐνῶ ὁ Τισσα-
φέρνης ἀποκρίθηκε ἔτσι δά: «Μὲ μεγάλη χαρά, Κλέαρχε, ἀκούνω 16
φρόνιμα λόγια ἀπὸ τὸ στόμα σου. Ἄφοῦ ἔχεις τέτοιες γνῶμες, ἀν̄
σκεφτόσουν κακὸ γιὰ μένα, μοὺ φαίνεται πῶς θὰ ἥθελες καὶ τοῦ
ἔαυτοῦ σου κακό. Μὰ γιὰ νὰ καταλάβης πῶς κι ἐσεῖς ἀδικα δὲν θὰ
εἶχατε ἐμπιστοσύνη στὸ βασιλιὰ εἴτε σὲ μένα, ἄκουσε καὶ τὰ δικά μου.

↓ "Αν θέλαμε νὰ σᾶς καταστρέψωμε, νομίζεις πῶς δὲν ἔχομε 17
ἀρκετὸ ἵππυκό ἢ πεζικό ἢ ὅπλα, ποὺ μὲ αὐτὰ θὰ ἡμασταν ἴκανοι νὰ

· Απάντηση
τοῦ Τισσαφέρ-
νη στὸν Κλέ-
αρχο.

18 πάσχειν δὲ οὐδεὶς κίνδυνος; Ἀλλὰ χωρίων ἐπιτηδείων ὑμῖν ἐπιτίθεσθαι ἀπορεῖν ἄν σοι δοκοῦμεν; οὐ τοσαῦτα μὲν πεδία, ἢ ὑμεῖς φύλια ὅντα σὸν πολλῷ πόνῳ διαπορεύεσθε, τοσαῦτα δὲ ὅρη ὁρᾶτε ὑμῖν ὅντα πορευτέα, ἢ ἡμῖν ἔξεστι προκαταλαβοῦσιν ἀπορα ὑμῖν παρέχειν; τοσοῦτοι δὲ εἰσὶ ποταμοὶ, ἐφ' ᾧν ἔξεστιν ἡμῖν ταμεύεσθαι ὀπόσοις ἀν ὑμῶν βουλώμεθα μάχεσθαι, εἰσὶ δὲ αὐτῶν οὓς οὐδὲ ἄν 19 παντάπασι διαβαίητε, εἰ μὴ ἡμεῖς ὑμᾶς διαπορεύουμεν. Εἰ δὲ ἐν πᾶσι τούτοις ἡττώμεθα, ἀλλὰ τό γέ τοι πῦρ κρείττον τοῦ καρποῦ ἔστιν· δν ἡμεῖς δυναίμεθ' ἀν κατακαύσαντες λιμὸν ὑμῖν ἀντιτάξαι, 20 φὸν ὑμεῖς οὐδὲ εἰ πάνν ἀγαθοὶ εἴητε μάχεσθαι ἀν δύναυσθε. Πᾶς ἄν οὖν ἔχοντες τοσούτους πόρους πρὸς τὸ ὑμῖν πολεμεῖν, καὶ τούτων μηδένα ἡμῖν ἐπικίνδυνον, ἔπειτα ἐκ τούτων πάντων τοῦτον ἀν τὸν τρόπον ἔξελούμεθα, δς μόνος μὲν πρὸς θεῶν ἀσεβῆς, μόνος δὲ πρὸς 21 ἀνθρώπων αἰσχρός; Παντάπασι δὲ ἀπόρων ἔστι καὶ ἀμηχάνων καὶ ἐν ἀνάγκῃ ἔχομένων, καὶ τούτων πονηρῶν, οἵτινες ἀθέλουσι δι' ἐπιορκίας τε πρὸς θεοὺς καὶ ἀπιστίας πρὸς ἀνθρώπους πράττειν τι. Οὐδὲ οὕτως ἡμεῖς, ὡς Κλέαρχε, οὔτε ἀλόγιστοι οὔτε ἡλίθιοι ἐσμεν.

22 Ἀλλὰ τί δὴ ὑμᾶς ἔξὸν ἀπολέσαι οὐκ ἐπὶ τοῦτο ἥλθομεν; εῦ ισθι ὅτι δὲ ἐμὸς ἔρως τούτου αἴτιος τὸ τοῖς "Ἐλλησιν ἐμὲ πιστὸν γενέσθαι, καὶ φὸς Κῦρος ἀνέβη ἔνεικῷ διὰ μισθοδοσίας πιστεύων, τούτῳ ἐμὲ 23 καταβῆναι δι' εὐεργεσίαν ἰσχυρόν. "Οσα δὲ ἐμοὶ χρήσιμοι ὑμεῖς ἔστε, τὰ μὲν καὶ σὺ εἰπας, τὸ δὲ μέγιστον ἐγὼ οἶδα· τὴν μὲν γὰρ ἐπὶ τῇ πεφαλῇ τιάραν βασιλεῖ μόνῳ ἔξεστιν δρθῆν ἔχειν, τὴν δὲ ἐπὶ τῇ καρδίᾳ ἰσως ἀν ὑμῶν παρόντων καὶ ἐτερος εὐπετῶς ἔχοι.

24 Ταῦτα εἰπὼν ἔδοξε τῷ Κλεάρχῳ ἀληθῆ λέγειν· καὶ εἰπεν· οὐκοῦν, ἔφη, οἵτινες τοιούτων ἡμῖν εἰς φιλίαν ὑπαρχόντων πειρῶνται δια-

σᾶς κάνωμε κακό, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ κανένας κίνδυνος νὰ πάθωμε ἐμεῖς; Μήπως σοῦ φαίνεται πώς μᾶς λείπουν κατάλληλες θέσεις 18 γιὰ νὰ σᾶς ἐπιτεθοῦμε; Δὲν ὑπάρχουν τόσοι κάμποι, ποὺ τοὺς περνάτε μὲ μεγάλο κόπο, παρ' ὅλῳ ποὺ σᾶς φέρνονται φίλικὰ οἱ κάτοικοι τους; Δὲν βλέπετε πώς ὑπάρχουν τόσα βουνά ποὺ πρέπει νὰ τὰ περάσετε καὶ πώς μποροῦμε ἐμεῖς νὰ τὰ καταλάβωμε πρῶτοι καὶ νὰ σᾶς τὰ κάνωμε ἀπέραστα;[¶] Πώς ὑπάρχουν τόσοι ποταμοί, ὅπου μᾶς εἶναι δυνατὸ νὰ σᾶς χωρίζωμε κι ἔτσι χωρισμένους νὰ σᾶς πολεμοῦμε; Μερικούς μάλιστα δὲν θὰ μπορούσατε μὲ κανένα τρόπο νὰ τοὺς περάσετε, ἀν ἐμεῖς δὲν σᾶς μεταφέρναμε ἀπέναντι. Μὰ καὶ ἀν 19 βγαίνατε νικητὲς σὲ ὅλα αὐτὰ τὰ ἐμπόδια, ὅμως ἡ φωτιὰ εἶναι πιὸ δυνατὴ ἀπὸ τοὺς καρπούς. Αὐτοὺς θὰ μπορούσαμε νὰ τοὺς κάψωμε ὄλοτελα καὶ νὰ σᾶς βάλωμε ἀντίπαλο τὴν ὑπερβολικὴ πείνα, ποὺ μαζί της θὰ σᾶς ξῆται ἀδύνατο νὰ τὰ βγάλετε πέρα, κι ἀν ὀλόματα εἴχατε μεγάλη παλικαριά. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔχομε τόσα μέσα νὰ σᾶς πολεμή- 20 σωματικῶς ἀπὸ ὅλα τοῦτα θὰ διαλέγαμε τὸ μοναδικὸ τρόπο ποὺ δείχνει ἀσέβεια στοὺς θεούς, τὸ μόνο ποὺ φέρνει ντροπὴ στοὺς ἀνθρώπους; Τὸ νὰ θέλουν νὰ πετυχύουν κάτι μὲ φεύγτικους ὄρκους στοὺς θεούς καὶ 21 μὲ ἀνειλικρίνεια στοὺς ἀνθρώπους, αὐτὸ εἶναι χαρακτηριστικὸ ἔκεινων ποὺ δὲν ἔχουν καθόλου μέσα καὶ βρίσκονται σὲ μεγάλες δυσκολίες καὶ πιέζονται ἀπὸ τὴν ἀνάγκη καὶ ποὺ εἶναι, πάνω ἀπὸ ὅλα, ἀνθρώποι κακοί. Ἐμεῖς, Κλέαρχε, δὲν εἴμαστε οὔτε τόσο ἀσυλλόγιστοι οὔτε τόσο ἀνόητοι. Γιὰ ποιὸ λόγο, λοιπόν, ἀφοῦ μποροῦμε 22 νὰ σᾶς καταστρέψωμε, δὲν τὸ κάνωμε; Νὰ ξέρης καλὰ ὅτι αἰτίᾳ ξῆται ἡ ἐπιθυμία μού νὰ ἀποκτήσω τὴν ἐμπιστούνη τῶν Ἐλλήνων. "Ηθελα, μὲ τοὺς μισθοφόρους ποὺ χρησιμοποίησε ὁ Κύρος στὴν ἐκστρατεία του καὶ τοὺς ἐμπιστεύθταν ἐπειδὴ τοὺς πλήρωνε, μὲ αὐτοὺς ἐγὼ νὰ ἐπιστρέψω, ἔχοντας κερδίσει δύναμη, ἐπειδὴ θὰ τοὺς εὐεργετοῦσα. Ἀπὸ τὶς ὀφέλειες ποὺ μοῦ προσφέρετε, μερικὲς τὶς 23 εἴπεις κι ἐσὺ πρωτύτερα, τὴν πιὸ σημαντικὴ ὅμως ἐγὼ τὴν ξέρω. Τὴν τιάρα δηλαδὴ ποὺ βάζουν στὸ κεφάλι, μονάχα ὁ βασιλιάς ἐπιτρέπεται νὰ τὴ φορῇ ὅρθια, ἐνῶ τὴν τιάρα τῆς καρδιᾶς ἵσως θὰ μποροῦσε κι ἄλλος εὔκολα νὰ τὴ φορῇ ὅρθια, ὅταν ἔχῃ ἐσᾶς κοντά του".

Αὐτὰ είπε, κι ὁ Κλέαρχος πίστεψε πώς μιλούσε ἀληθινά. Καὶ 24 τὸν ρώτησε: «Ἐκεῖνοι λοιπὸν ποὺ προσπαθοῦν μὲ συκοφαντίες νὰ μᾶς κάνουν ἔχθρούς, ἀφοῦ ὑπάρχουν τόσοι λόγοι νὰ εἴμαστε φίλοι,

[¶]Ελληνες
σιρατηγοὶ καὶ
λοχαγοὶ στὴ

βάλλοντες ποιῆσαι πολεμίους ἡμᾶς ἄξιοί εἰσι τὰ ἔσχατα παθοεῖν;
 25 Καὶ ἐγὼ μέν γε, ἔφη δὲ Τισσαφέροντς, εἰ βούλεσθέ μοι οὖτε στρατηγοὶ
 καὶ οἱ λοχαγοὶ ἐλθεῖν, ἐν τῷ ἐμφανεῖ λέξω τοὺς πρὸς ἐμὲ λέγοντας
 26 ὡς σὺ ἐμοὶ ἐπιβούλευεις καὶ τῇ σὸν ἐμοὶ στρατιᾷ. Ἐγὼ δέ, ἔφη δὲ
 Κλέαρχος, ἄξιος πάντας, καὶ σοὶ αὖδηλώσω δόθεν ἐγὼ περὶ σοῦ ἀκούω.
 27 Ἐκ τούτων δὴ τῶν λόγων δὲ Τισσαφέροντος φιλοφρονούμενος τότε μὲν
 μένειν τε αὐτὸν ἐκέλευν καὶ σύνδειπνον ἐποίησατο.

Τῇ δὲ ὑστεροίᾳ δὲ Κλέαρχος ἐλθὼν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον δῆλος
 τὸ ἦν πάντα φιλικῶς οἰόμενος διακεῖσθαι τῷ Τισσαφέροντι καὶ ἀξελεγεν
 ἐκεῖνος ἀπήγγελλεν, ἔφη τε χρῆται λέναι παρὰ Τισσαφέροντος οὓς
 ἐκέλευε, καὶ οἱ ἀντὶ ἐλεγχθῶσι διαβάλλοντες τῶν Ἑλλήνων, ὡς
 προδότας αὐτοὺς καὶ κακόνους τοῖς Ἑλλησιν ὄντας τιμωρηθῆναι.
 28 Ὅπως τενε δὲ εἶναι τὸν διαβάλλοντα Μένωνα, εἰδὼς αὐτὸν καὶ
 συγγεγενημένον Τισσαφέροντι μετ' Ἀραιίου καὶ στασιάζοντα αὐτῷ
 καὶ ἐπιβούλευόντα, διποτε τὸ στράτευμα ἀπαν πρὸς αὐτὸν λαβὼν φίλος
 29 ἦν Τισσαφέροντι. Ἐβούλετο δὲ καὶ Κλέαρχος ἀπαν τὸ στράτευμα πρὸς
 ἑαυτὸν ἔχειν τὴν γνώμην καὶ τοὺς παραλυποῦντας ἐκποδὼν εἶναι.
 Τῶν δὲ στρατιωτῶν ἀντέλεγόν τινες αὐτῷ μὴ λέναι πάντας τοὺς λο-
 30 χαγούντας καὶ στρατηγούς μηδὲ πιστεύειν Τισσαφέροντι. Ὁ δὲ Κλέαρ-
 χος ἴσχυρῶς κατέτεινεν, ἔστε διεπράξατο πέντε μὲν στρατηγούς
 λέναι, εἴκοσι δὲ λοχαγούς· συνημολούθησαν δὲ ὡς εἰς ἀγορὰν καὶ τῶν
 ἄλλων στρατιωτῶν ὡς διακόσιοι.
 31 Ἐπειδὲ ἦσαν ἐπὶ θύραις ταῖς Τισσαφέροντος, οἱ μὲν στρατηγοὶ
 παρεκλίθησαν εἰσω, Πρόξενος Βοιώτιος, Μένων Θετταλός, Ἀγιας
 Ἀραιάς, Κλέαρχος Λάκων, Σωκράτης Ἀχαιος· οἱ δὲ λοχαγοὶ ἐπὶ
 32 ταῖς θύραις ἔμενον. Οὐ πολλῷ δὲ ὅστερον ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σημείου οὖτε
 ἔνδον ξυνελαμβάνοντο καὶ οἱ ἔξω κατεκόπτησαν. Μετὰ δὲ ταῦτα τῶν
 βαρβάρων τινὲς ἵππεων διὰ τοῦ πεδίου ἐλαύνοντες φτινοῦντας
 33 Ἐλληνι, ἦν δούλῳ ἦν ἐλευθέρῳ, πάντας ἔκτεινον. Οἱ δὲ Ἐλληνες τήν
 τε ἵππασίαν ἐθαύμαζον ἐκ τοῦ στρατοπέδου δρῶντες καὶ διτι ἐποίουν

δὲν ἀξίζει νὰ τιμωρηθοῦν αὐστηρότατα;». «Κι ἐγώ», ἀποκρίθηκε ὁ 25 Τισσαφέρνης, «ἄν θέλετε οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ λοχαγοὶ νὰ μ' ἐπισκεφθῆτε, θὰ σᾶς φανερώσω ἔκεινους ποὺ μοῦ λένε ὅτι ἐσύ σχεδιάζεις κακὸ γιὰ μένα καὶ γιὰ τὸ στρατό μου». «Ἐγώ», ἀπάντησε ὁ Κλέαρχος, 26 «θὰ τοὺς φέρω ὅλους καὶ θὰ σου ἀποκαλύψω ἀπὸ ποιοὺς ὄκοντα γιὰ σένα». «Τστέρ ἀπὸ αὐτὴν τὴ συζήτηση ὁ Τισσαφέρνης, δείχνοντας 27 φιλικὴ διάθεση, τὸν παρακάλεσε νὰ μείνῃ ἔκεινη τὴ μέρα καὶ δείπνησαν μαζί. Τὴν ἄλλη μέρα ὁ Κλέαρχος γύρισε στὸ στρατόπεδο καὶ ἤταν φανερὸ πῶς εἶχε τὴ γνώμη ὅτι οἱ σχέσεις του μὲ τὸν Τισσαφέρνη ἤταν πολὺ φιλικές. Ἀνακοίνωσε σ' ὅλους τὰ ὅσα τοῦ εἶπε ὁ Τισσαφέρνης, καὶ πρόσθεσε πῶς ἔπρεπε νὰ τὸν ἐπισκεφθοῦν ἔκεινοι ποὺ προσκλήθηκαν. Εἶπε ἀκόμα πῶς ὅσοι ἀπὸ τοὺς «Ἐλληνες ἀποδειγμοῦν ὅτι βάζουν λόγια, αὐτοὶ θὰ τιμωρηθοῦν σὰν προδότες καὶ σὰν ἔχθροι τῶν Ἐλλήνων. Ὁ Κλέαρχος ὑποψιαζόταν πῶς τὰ ζητήματα 28 τὰ προκαλοῦσε ὁ Μένων, ἐπειδὴ ἥξερε πῶς αὐτὸς συναντήθηκε μὲ τὸν Τισσαφέρνη μαζὶ μὲ τὸν Ἀριαῖο καὶ δὲν πειθαρχοῦσε στὶς διαταγές του καὶ ἔκανε σχέδια κρυφά, σκοπεύοντας νὰ πάρη μὲ τὸ μέρος του ὅλο τὸ στρατὸ καὶ νὰ γίνη φύλος τοῦ Τισσαφέρνη. Ἡθελε 29 ὅμως καὶ ὁ Κλέαρχος νὰ τοῦ εἴναι ἀφοσιωμένος ὀλόκληρος ὁ στρατὸς καὶ νὰ φύγουν ἀπὸ τὴ μέσην οἱ ἀπειθαρχοὶ. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες εἶχαν ἀντίθετη γνώμη κι ἔλεγαν πῶς δὲν ἔπρεπε νὰ πᾶνε ὅλοι οἱ λοχαγοὶ καὶ οἱ στρατηγοὶ στὸν Τισσαφέρνη, οὔτε νὰ τοῦ ἔχουν ἐμπιστοσύνη. Ὁ Κλέαρχος ὅμως ἐπέμενε πολὺ, ὡσπου κα- 30 τόρθωσε νὰ πᾶνε πέντε στρατηγοὶ καὶ εἴκοσι λοχαγοί. Μαζὶ τους πῆγαν καὶ διακόσιοι πάνω κάτω στρατιῶτες, μὲ σκοπὸ ν' ἀγοράσουν τρόφιμα. «Οταν ἔφτασαν στὴ σκηνὴ τοῦ Τισσαφέρνη, τοὺς 31 στρατηγοὺς τοὺς φόναξαν μέσα, δηλαδὴ τὸν Πρόξενο τὸ Βοιώτιο, τὸ Μένωνα τὸ Θεσσαλό, τὸν Ἀγία τὸν Ἀρκάδα, τὸν Κλέαρχο τὸ Λακεδαιμόνιο καὶ τὸ Σωκράτη τὸν Ἀχαιό. Οἱ λοχαγοὶ ἔμειναν στὴν πόρτα τῆς σκηνῆς. «Τστέρ ἀπὸ λίγη ὥρα ὅμως, μὲ τὴν ἐμφάνιση 32 ὄρισμένου σημαδιοῦ, κι ἔκεινους ποὺ ἤταν μέσα τοὺς ἔπιασαν οἱ Πέρσες κι αὐτοὺς ποὺ ἤταν ἔξω τοὺς ἔσφαξαν. Ἐπειτα μερικοὶ ἀντρες ἀπὸ τὸ βαρβαρικὸ ἴππικό, τρέχεντας καβάλα στ' ἄλογά τους μέσα στὸν κάμπο, ὅποιον «Ἐλληνα συναντοῦσαν, δοῦλο ἢ ἐλεύθερο, ὅλους τοὺς σκότωναν. Οἱ «Ἐλληνες κοιτάζοντας ἀπὸ τὸ στρατόπεδο 33 τους, καὶ ἀποροῦσαν μὲ τὸ τρέξιμο τῶν ἵππεων καὶ δὲν ἤταν σίγουροι

σκηνὴ τοῦ
Τισσαφέρνη.
Δολοφονία.

ἡμφεγνόσουν, πρὸν Νίκαρχος Ἀρκάς ἡκε φεύγων τετρωμένος εἰς τὴν γαστέρα καὶ τὰ ἔντερα ἐν ταῖς χερσὶν ἔχων, καὶ εἶπε πάντα τὰ γεγενη-
34 μένα. Ἐκ τούτου δὴ οἱ Ἑλληνες ἔθεον ἐπὶ τὰ δύτλα πάντες ἐκπεπλη-
γμένοι καὶ νομίζοντες αὐτίκα ἥξειν αὐτοὺς ἐπὶ τὸ στρατόπεδον.

35 Οἱ δὲ πάντες μὲν οὐκ ἦλθον, Ἀριαῖος δὲ καὶ Ἀρτάοῖος καὶ Μιθραδάτης, οἱ δὲ ησαν Κύρω πιστότατοι· δὲ τῶν Ἑλλήνων ἐρμηνεὺς ἔφη καὶ τὸν Τισσαφέροντος ἀδελφὸν σὺν αὐτοῖς δρᾶν καὶ γιγνώσκειν.
Ξυνηκολούθουν δὲ καὶ ἄλλοι Περσῶν· τεθωρακισμένοι εἰς τριακοσίους.

36 Οὗτοι ἐπεὶ ἐγγὺς ἦσαν, προσελθεῖν ἐκέλευν εἴ τις εἴη τῶν Ἑλλήνων
37 στρατηγὸς ἢ λοχαγός, ἵνα ἀπαγγείλωσι τὰ παρὰ βασιλέως. Μετὰ ταῦτα ἐξῆλθον φυλαττόμενοι τῶν Ἑλλήνων στρατηγοὶ μὲν Κλεάνωρ
38 Ὁρχομένιος καὶ Σοφαίνετος Στυμφάλιος, ξὺν αὐτοῖς δὲ Ξενοφῶν
Ἀθηναῖος, δπως μάθοι τὰ περὶ Προξένου· Χειρίσοφος δὲ ἐτύγχανεν
ἀπὸν ἐν κώμῃ τινὶ ξὺν ἄλλοις ἐπισιτιζομένοις. Ἐπειδὴ δὲ ἐστησαν
εἰς ἐπήκοον, εἶπεν Ἀριαῖος τάδε· Κλέαρχος μέν, ὃ ἄνδρες Ἑλληνες,
ἐπεὶ ἐπιορκῶν τε ἐφάνη καὶ τὰς σπονδὰς λόων, ἔχει τὴν δίκην καὶ τέθηκε,
Πρόξενος δὲ καὶ Μένων, ὅτι κατίγγειλαν αὐτοῦ τὴν ἐπι-
βούλην, ἐν μεγάλῃ τιμῇ εἰσιν. Ὅμηρος δὲ βασιλεὺς τὰ δύτλα ἀπαιτεῖ-
αὐτοῦ γάρ εἴναι φησιν, ἐπείπερ Κύρου ἦσαν τοῦ ἐκείνου δούλοι.

39 Πρὸς ταῦτα ἀπεκρίναντο οἱ Ἑλληνες, ἔλεγε δὲ Κλεάνωρ δὲ Ὁρχομένιος·
ὦ κάκιστε ἀνθρώπων Ἀριαῖε, καὶ οἱ ἄλλοι δσοι ἦτε Κύρου φίλοι,
οὐκ αἰσχύνεσθε οὕτε θεοὺς οὔτ' ἀνθρώπους, οἵτινες δύμσαντες
ἡμῖν τοὺς αὐτοὺς φίλους καὶ ἐχθροὺς νομιεῖν, προδόντες ἡμᾶς σὺν
Τισσαφέρνει τῷ ἀθεωτάτῳ τε καὶ πανοργοτάτῳ, τούς τε ἄνδρας
αὐτοὺς οἵσι ὕμνυντε ἀπολωλέκατε καὶ τοὺς ἄλλους ἡμᾶς προδεδωκότες
40 ξὺν τοῖς πολεμίοις ἐφ' ἡμᾶς ἐρχεσθε; Ὁ δὲ Ἀριαῖος εἶπε· Κλέαρχος
γάρ πρόσθεν ἐπιβούλεύων φανερός ἐγένετο Τισσαφέρνει τε καὶ
41 Ὁρόντα, καὶ πᾶσιν ἡμῖν τοῖς ξὺν τούτοις. Ἐπὶ τούτοις Ξενοφῶν

γιὰ τὸ τί γινόταν, ὡσπου ὁ Νίκαρχος ἀπὸ τὴν Ἀρκαδία, ξεφεύγοντας μὲ πληγωμένη τὴν κοιλὰ καὶ συγκρατώντας τὰ ἔντερά του μὲ τὰ χέρια, ἤρθε καὶ τοὺς τὰ εἶπε ὅλα, ὅσα εἶχαν γίνει. Τότε πιὰ οἱ "Ἐλληνες 34 ἔτρεχαν νὰ πάρουν τὰ ὅπλα, τρομαγμένοι ὅλοι καὶ νομίζοντας πῶς ἀμέσως θὰ πᾶνε οἱ ἔχθροὶ στὸ στρατόπεδό τους. Ἐκεῖνοι ὅμως δὲν 35 πῆγαν ὅλοι, παρὰ μονάχα ὁ Ἀριαῖος καὶ ὁ Ἀρτάοζος καὶ ὁ Μιθραδάτης, ποὺ ἦταν οἱ πιὸ ἀφοσιωμένοι στὸν Κύρο. Ἄλλα ὁ διερμηνέας τῶν Ἐλλήνων εἶπε πῶς μαζὶ μ' αὐτοὺς εἶδε καὶ ἀναγνώρισε καὶ τὸν ἀδερφὸν τοῦ Τισσαφέρνη. Τοὺς ἀκολούθουσαν ἀκόμα καὶ ἄλλοι Πέρσες ποὺ φοροῦσαν θώρακες, περίπου τραχόσιοι. "Οταν αὐτοὶ 36 πλησίασαν, καλοῦσαν νὰ παρουσιασθῇ, ἀν ὑπῆρχε, κάποιος στρατηγὸς ἢ λοχαγὸς ἀπὸ τοὺς "Ἐλληνες, γιὰ νὰ τοῦ ἀνακοινώσουν τὶς διατάξεις τοῦ βασιλιά. Τότε βγῆκαν μὲ προφύλαξη στρατηγοὶ τῶν 37 Ἐλλήνων ὁ Κλεάνωρ ὁ Ὁρχομένιος καὶ ὁ Σοφαίνετος ὁ Στυμφάλιος καὶ μαζὶ τους ὁ Ξενοφῶν ὁ Ἀθηναῖος, ποὺ ἥθελε νὰ μάθῃ τὶς ἀπέγινες ὁ Πρόξενος. Ὁ Χειρίσοφος ἔτυχε νὰ λείπῃ σὲ κάποιο γωφριό, μαζὶ μὲ ἄλλους ποὺ πῆγαν νὰ προμηθευθοῦν τρόφιμα. "Οταν ἔφτασαν σὲ 38 ἀπόσταση ποὺ νὰ μποροῦν νὰ ἀκούωνται, ὁ Ἀριαῖος εἶπε τοῦτα δῶ: «Ο Κλέαρχος, "Ἐλληνες, τιμωρήθηκε καὶ θανατώθηκε, γιατὶ ἀποδείχτηκε πῶς ἔκανε φεύτικους δρους καὶ πῶς παραβίασε τὶς συμφωνίες. Ἀντίθετα ὁ Πρόξενος καὶ ὁ Μένων βρίσκονται σὲ μεγάλες τιμές, γιατὶ κατάγγειλαν τὰ κακὰ σχέδια ἔκείνου. Ὁ βασιλιάς τώρα ζητάει ἀπὸ σᾶς τὰ ὅπλα. Γιατὶ λέει πῶς εἶναι δικά του, ἀφοῦ ἀνήκαν στὸν Κύρο, ποὺ ἦταν ὑπήκοος του». Οἱ "Ἐλληνες ἀπάντησαν 39 σ' αὐτὰ — γιὰ λογαριασμὸν τους μίλησε ὁ Κλεάνωρ ὁ Ὁρχομένιος —: «Ἀριαῖε, ποὺ εἶσαι ὁ πιὸ τιποτένιος τοῦ κόσμου, κι ἐσεῖς οἱ ἄλλοι, ποὺ ἤσασταν ἄλλοτε φίλοι τοῦ Κύρου, δὲν ντρέπεστε οὔτε θεοὺς οὔτε ἀνθρώπους. Μᾶς δρκιστήκατε πῶς θὰ ἔχετε τοὺς ἵδιους φίλους κι ἔχθροὺς ποὺ ἔχομε μεῖς, κι ὕστερα μᾶς προδώσατε μαζὶ μὲ τὸν Τισσαφέρνη, ποὺ δὲν πιστεύει καθόλου στοὺς θεοὺς κι εἶναι ἀνθρωπος πάρα πολὺ πανοῦργος. Ἐκείνους ἵσα ἵσα ποὺ δεθήκατε μὲ δρους, τοὺς σκοτώσατε, κι ἐμᾶς τοὺς ἄλλους μᾶς ἔχετε προδώσει. Καὶ τώρα βαδίζετε μὲ τοὺς ἔχθροὺς ἐνάντια μαζι». Ὁ Ἀριαῖος 40 ἀποκρίθηκε: «Αὐτὰ ἔγιναν, γιατὶ ἀποδείχτηκε πῶς ὁ Κλέαρχος ἀπὸ καιρὸ ἔκανε κακὰ σχέδια γιὰ τὸν Τισσαφέρνη καὶ τὸν Ὁρόντα καὶ γιὰ ὅλους ἐμᾶς ποὺ εἴμαστε μαζὶ τους». Σ' αὐτὰ ὁ Ξενοφῶν 41

Οἱ Πέρσες
ζητοῦν ἀπὸ
τοὺς "Ἐλληνες
νὰ παραδώ-
σουν τὰ ὅπλα.

τάδε εἰπε· Κλέαρχος μὲν τοίνυν εὶς παρὰ τοὺς δροκούς ἔλνε τὰς σπονδάς, τὴν δίκην ἔχει· δίκαιον γὰρ ἀπόλλησθαι τοὺς ἐπιορκοῦντας. Πρόξενος δὲ καὶ Μένων ἐπείπερ εἰσὶν υμέτεροι μὲν εὐεργέται, ημέτεροι δὲ στρατηγοί, πέμψατε αὐτοὺς δεῦρο· δῆλον γὰρ ὅτι φίλοι γε ὅντες ἀμφοτέροις πειράσονται καὶ υἱῶν καὶ ημῖν τὰ βέλτιστα ἔνυμα βουλεῦσαι. Πρὸς ταῦτα οἱ βάρβαροι πολὺν χρόνον διαλεχθέντες ἀλλήλους ἀπῆλθον οὐδὲν ἀποκρινάμενοι.

ΚΕΦ. 6

- 1 Οἱ μὲν δὴ στρατηγοὶ οὕτω ληφθέντες ἀνήχθησαν ὡς βασιλέα, καὶ ἀποτυμθέντες τὰς κεφαλὰς ἐτελεύτησαν, εἰς μὲν αὐτῶν Κλέαρχος διμολογουμένως ἐκ πάντων τῶν ἐμπείρων αὐτοῦ ἔχόντων δόξας γενέθησαν ἀνὴρ καὶ πολεμικὸς καὶ φιλοπόλεμος ἐσχάτως. Καὶ γὰρ δὴ ἦν μὲν πόλεμος ἦν τοῖς Λακεδαιμονίοις πρὸς τοὺς Ἀθηναίους παρέμενεν, ἐπειδὴ δὲ εἰρήνη ἐγένετο, πείσας τὴν αὐτοῦ πόλιν ὡς οἱ Θρᾷκες ἀδικοῦσι τοὺς Ἑλληνας, καὶ διαποραξάμενος ὡς ἐδύνατο παρὰ τῶν ἐφόρων, ἐξέπλει ὡς πολεμήσων τοῖς ὑπὲρ Χερρονίσου καὶ Περίθουν
- 2 Θρᾳξίν. Ἐπεὶ δὲ μεταγνώντες πως οἱ ἔφοροι ἥδη ἔξω ὅντος ἀποστρέφειν αὐτὸν ἐπειρῶντο ἐξ Ἰσθμοῦ, ἐνταῦθα οὐκέτι πείθεται, ἀλλ᾽
- 3 ὄχετο πλέων εἰς Ἑλλήσποντον. Ἐκ τούτου καὶ ἔθανατώθη ὑπὸ τῶν ἐν Σπάρτῃ τελῶν ὡς ἀπειθῶν. Ἡδη δὲ φυγὰς δὴν ἔρχεται πρὸς τὸν Κῦρον, καὶ ὅποιος μὲν λόγοις ἐπεισες Κῦρον ἀλληγέρωπαται, δίδωσι
- 4 δὲ αὐτῷ Κῦρος μνημόνιος δαρεικούς· δὲ λαβὼν οὐκ ἐπὶ δραθνυμίαν ἐτράπετο, ἀλλ᾽ ἀπὸ τούτων τῶν χρημάτων συλλέξας στράτευμα ἐπολέμει τοῖς Θρᾳξίν, καὶ μάχη τε ἐνίκησε καὶ ἀπὸ τούτου δὴ ἐφερει καὶ ἦγε τούτους, καὶ πολεμῶν διεγένετο μέχρι Κῦρος ἐδείθη τοῦ
- 5 στρατεύματος· τότε δὲ ἀπῆλθεν ὡς ξὺν ἐκείνῳ αὖ πολεμήσων. Ταῦτα οὖν φιλοπολέμου μοι δοκεῖ ἀνδρὸς ἔργα εἶναι, ὅστις ἐξὸν μὲν εἰρήνην ἄγειν ἄνευ αἰσχύνης καὶ βλάβης αἰρεῖται πολεμεῖν, ἐξὸν δὲ δραθνυμεῖν

ξέδωσε τούτη τὴν ἀπάντηση: «Ἄν δὲ Κλέαρχος, ἀντίθετα πρὸς τοὺς ὄρκους, παραβίασε τὴν συμφωνία, τιμωρήθηκε. Εἶναι δίκαιο νὰ καταστρέψωνται ἐκεῖνοι ποὺ ὄρκίζονται ψέματα. Ἐφοῦ ὅμως ὁ Πρόξενος καὶ ὁ Μένων εἶναι δικοὶ σας εὐεργέτες καὶ δικοὶ μας στρατηγοί, στεῖλτε τους ἐδῶ. Γιατὶ εἶναι φανερὸ πώς θὰ προσπαθήσουν νὰ δώσουν καὶ σὲ σᾶς καὶ σὲ μᾶς τις καλύτερες συμβουλές, μιὰ καὶ εἶναι φίλοι καὶ μὲ τοὺς δυό μας». Οἱ βάρβαροι κουβέντιασαν ἀνα- 42 μεταξύ τους πολλὴν ὥρα, κι ἔφυγαν χωρὶς νὰ δώσουν καμιὰν ἀπάντηση σ' αὐτά.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΩΝ

Οἱ στρατηγοὶ πιάστηκαν, ὅπως εἴπαμε, κι ὅστερα ὁδηγή- 1 θηκαν στὸ βασιλιὰ καὶ θανατώθηκαν μὲ ἀποκεφαλισμό. «Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς ἦταν ὁ Κλέαρχος πού, ὅπως παραδέχονται ὅλοι ὅσοι τὸν γνώριζαν καλά, φάνηκε ἀντρας μὲ γνώση τῆς πολεμικῆς τέχνης καὶ μὲ ἀπέραντη ἀγάπην στὸν πόλεμο. Γι' αὐτό, ὅσο κρατοῦσε δι πόλεμος ἀνά- 2 μεσα στοὺς Σπαρτιάτες καὶ στοὺς Ἀθηναίους, αὐτὸς ἔμενε ἔκει. «Οταν ὅμως ἔγινε εἰρήνη, τότε ἔπεισε τοὺς συμπατριῶτες του πώς οἱ Θράκες ἔβλαφταν τοὺς Ἑλληνες, κατάφερε ὅπως μποροῦσε νὰ πάρῃ τὴν ἔγκριση τῶν ἐφόρων καὶ μπῆκε στὸ καράβι κι ἔφυγε γιὰ νὰ πάγη νὰ πολεμήσῃ τοὺς Θράκες, ποὺ κατοικοῦσαν πάνω ἀπὸ τὴν Χερσόνησο καὶ τὴν Πέρινθο. Μὰ οἱ ἐφόροι μετάνιωσαν, ὅταν πιὰ αὐτὸς εἴχε 3 φύγει, καὶ προσπάθησαν νὰ τὸν γυρίσουν πίσω ἀπὸ τὸν Ἰσθμό. Τότε ὅμως δὲν πειθάρχησε, παρὰ τράβηξε, ἀρμενίζοντας γρήγορα, γιὰ τὸν Ἑλλήσποντο. Καὶ ἔτσι καταδικάστηκε σὲ θάνατο ἀπὸ τοὺς 4 ἀρχοντες τῆς Σπάρτης, γιατὶ ἀρνήθηκε νὰ ὑπακούσῃ. Ἐξόριστος πιά, ἔρχεται στὸν Κύρο. Μὲ ποιοὺς λόγους τὸν κατάφερε, σὲ ἄλλο ἔργο ἔχει γραφτῇ, πάντως ὁ Κύρος τοῦ ἔδωσε δέκα χιλιάδες δαρει- 5 κούς. «Οταν πῆρε τὰ χρήματα, δὲν ἀδράνησε, ἀλλὰ μὲ αὐτὰ συγκέν- τρωσε στρατὸ καὶ πολεμοῦσε τοὺς Θράκες καὶ μάλιστα τοὺς νίκησε σὲ μιὰ μάχη. Ἀπὸ τότε λεηλατοῦσε τὴν χώρα τους καὶ τοὺς πολε- 6 μοῦσε ἀδιάκοπα, ὡσπου ὁ Κύρος χρειάστηκε τὸ στρατό του. Τότε ἔφυγε, γιὰ νὰ πάγη νὰ πολεμήσῃ πάλι μαζὶ μὲ κεῖνον. Αὔτὰ λοιπὸν μοῦ φαίνονται πῶς εἶναι πράξις ἀνθρώπου ποὺ ἔχει ἀπέραντη ἀγάπην στὸν πόλεμο. ἀνθρώπου ποὺ μπορεῖ νὰ ζῆ εἰρηνικά, χωρὶς ντροπὴ ἢ ζημιά, κι αὐτὸς προτιμάει νὰ πολεμᾷ ποὺ τοῦ εἶναι δυ-

ΚΕΦ. 6

Χαρακτηρι-
σμός τοῦ
Κλεόρεων.

βούλεται πονεῖν ὥστε πολεμεῖν, ἐξὸν δὲ χρήματα ἔχειν ἀκινδύνως,
αἱρεῖται πολεμῶν μείονα ταῦτα ποιεῖν· ἐκεῖνος δὲ ὡσπερ (τις) εἰς
7 παιδικὰ ἢ εἰς ἄλλην τινὰ ἥδονὴν ἥθελε δαπανᾶν εἰς πόλεμον. Οὕτω
μὲν φιλοπόλεμος ἦν· πολεμικὸς δὲ αὖτη ἐδόκει εἶναι, ὅτι φιλο-
κίνδυνός τε ἦν καὶ ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἄγων ἐπὶ τοὺς πολεμίους καὶ
ἐν τοῖς δεινοῖς φρόνιμος, ὡς οἱ παρόντες πανταχοῦ πάντες ὀμολό-
8 γουν. Καὶ ἀρχικὸς δ' ἐλέγετο εἶναι ὡς δυνατὸν ἐκ τοῦ τοιούτου τρό-
που οἷον κάκενος εἶχεν. Ἰκανὸς μὲν γὰρ ὡς τις καὶ ἄλλος φροντίζειν
ἡν ὅπως ἔχοι ἡ στρατιὰ αὐτῷ τὰ ἐπιτήδεια καὶ παρασκενάζειν ταῦτα,
ἴκανὸς δὲ καὶ ἐμποιῆσαι τοῖς παροῦσιν ὡς πειστέον εἴη Κλεάρχῳ.
9 Τοῦτο δ' ἐποίει ἐκ τοῦ χαλεπὸς εἶναι· καὶ γὰρ ὁρᾶν στυγνὸς ἦν καὶ
τῇ φθορῇ τραχύς, ἐκόλαξέ τε αἰεὶ ἴσχυρῶς, καὶ ὀργῇ ἐνίστε, ὡς καὶ
10 αὐτῷ μεταμέλειν ἔσθ' ὅτε. Καὶ γνώμῃ δ' ἐκόλαξεν· ἀκολάστον γὰρ
στρατεύματος οὐδὲν ἥγετο ὅφελος εἶναι, ἀλλὰ καὶ λέγειν αὐτὸν ἐφα-
σαν ὡς δέοι τὸν στρατιώτην φοβεῖσθαι μᾶλλον τὸν ἀρχοντα ἢ τοὺς
πολεμίους, εἰ μέλλοι ἢ φυλακὰς φυλάξειν ἢ φίλων ἀφέξεισθαι ἢ ἀπο-
11 φασίστως ἔναι πρὸς τοὺς πολεμίους. Ἐν μὲν οὖν τοῖς δεινοῖς ἥθελον
αὐτοῦ ἀκούειν σφόδρα καὶ οὐκ ἄλλον ἥροῦντο οἱ στρατιῶται· καὶ γὰρ
τὸ στυγνὸν αὐτοῦ τότε φαιδρὸν ἐν τοῖς ἄλλοις προσώποις ἐφασαν
φαίνεσθαι, καὶ τὸ χαλεπὸν ἐρρωμένον πρὸς τοὺς πολεμίους ἐδόκει
12 εἶναι, ὥστε σωτήριον, οὐκέτι χαλεπὸν ἐφαίνετο. "Οτε δ' ἔξω τοῦ
δεινοῦ γένοιντο καὶ ἔξεινη πρὸς ἄλλον ἀρξομένους ἀπιέναι, πολλοὶ
αὐτὸν ἀπέλειπον· τὸ γὰρ ἐπίχαρι οὐκ εἶχεν, ἀλλ' αἰεὶ χαλεπὸς ἦν καὶ
ἀμόρς· ὥστε διέκειντο πρὸς αὐτὸν οἱ στρατιῶται ὡσπερ παῖδες πρὸς
13 διδάσκαλον. Καὶ γὰρ οὖν φιλίᾳ μὲν καὶ εὐνοίᾳ ἐπομένους οὐδέποτε
εἶχεν· οἵτινες δὲ ἢ ὑπὸ πόλεως τεταγμένοι ἢ ὑπὸ τοῦ δεῖσθαι ἢ ἄλλῃ
τινὶ ἀνάγκῃ κατεχόμενοι παρείησαν αὐτῷ, σφόδρα πειθομένοις ἐχρη-

νατὸν νὰ ζῆ ἀνετα, κι αὐτὸς θέλει νὰ κοπιάζῃ, φτάνει νὰ βρίσκεται σὲ πόλεμο· ποὺ εἶναι στὸ χέρι του νὰ ἔχῃ χρήματα χωρὶς νὰ κινδυνεύῃ, κι ἐκεῖνος προτιμᾶ νὰ τὰ κάνη λιγότερα μὲ τοὺς πολέμους. Τόση ⁷ μεγάλη ἀγάπη εἶχε στὸν πόλεμο. Νομίζοταν ὅμως πῶς εἶχε καὶ γνώση τῆς πολεμικῆς τέχνης γι' αὐτὸν τὸ λόγο, ἐπειδὴ δηλαδὴ ἀγαποῦσε τοὺς κινδύνους βαδίζοντας μέρα καὶ νύχτα καταπάνω στοὺς ἐχθροὺς κι ἐπειδὴ στὶς κρίσιμες στιγμὲς εἶχε φρόνηση, ὅπως ⁸ βεβαίωναν ὅλοι ὅσοι βρίσκονταν παντοῦ μαζὶ του. "Ἐλεγχαν πῶς εἶχε καὶ ἵκανότητες νὰ κυβερνᾶ, ὅσο εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχουν διοικητικὲς ἵκανότητες μὲ τὴν μέθοδο ποὺ ἐφάρμοζε κι ἐκεῖνος. ⁹ Ἡταν ἵκανὸς δηλαδὴ, περισσότερο ἀπὸ καθέ ἄλλον, νὰ νοιάζεται νὰ βρίσκη γιὰ τὸ στρατό του τὰ τρόφιμα καὶ νὰ τοῦ τὰ ἔχη ἔτοιμα τὴν ὥρα που ἐπρεπε. ¹⁰ Ἡταν ἀκόμα ἵκανὸς νὰ κάνῃ τοὺς γύρω του νὰ πιστεύουν ὅτι πρέπει νὰ πειθαρχοῦν στὸν Κλέαρχο. Αὐτὸν τὸ πετύχαινε μὲ τὴν αὐστηρότητα. Εἶχε πρόσωπο σκυθρωπὸ καὶ βραχυὴ φωνὴ καὶ πάντα τιμωροῦσε αὐστηρά, καμιὰ φορὰ μάλιστα τόσο δργισμένα, ποὺ κι ὁ ἴδιος κάποτε μετάνιωνε. Τιμωροῦσε ὅμως καὶ σκόπιμα. Γιατὶ εἶχε ¹¹ τὴν γνώμη, πῶς δὲν ὑπάρχει καμιὰ ὡφέλεια ἀπὸ στρατιῶτες που δὲν τιμωροῦνται. Βεβαιώνουν ἀκόμα πῶς ἔλεγε, ὅτι ὁ στρατιώτης πρέπει νὰ φοβᾶται περισσότερο τὸν ἀρχηγὸ του παρὸ τοὺς ἐχθρούς, ἂν πρόκειται νὰ φυλάξῃ φρουρὰ ἢ νὰ ἀποφύγῃ νὰ βλάψῃ φίλους ἢ νὰ βαδίσῃ ἐνάντια στοὺς ἐχθροὺς χωρὶς ἀντίρρηση. Στὶς κρίσιμες ¹² στιγμὲς οἱ στρατιῶτες μὲ προθυμία πειθαρχοῦσαν σὲ κεῖνον, δὲν ἦθελαν ἄλλο στρατηγό. Γιατὶ ἔλεγχαν, πῶς τότε ἡ σκυθρωπότητά του φαινόταν ἀνάμεσα στὰ ἄλλα πρόσωπα μιὰ αἰσιόδοξη διάθεση καὶ ἡ αὐστηρότητα ἔμοιαζε πῶς ἥταν παλικαριὰ ἀπέναντι στοὺς ἐχθρούς. ¹³ "Ἐτσι φαινόταν ὅχι πιὰ πῶς προκαλοῦσε τὸ φόβο, ἀλλὰ πῶς ἔφερνε τὴν σωτηρία. "Οταν ὅμως οἱ στρατιῶτες βρίσκονταν ἔξω ἀπὸ τὸν κίνδυνο καὶ μποροῦσαν νὰ πᾶνε νὰ τοὺς κυβερνάῃ ἄλλος στρατηγός, τότε πολλοὶ τὸν ἀριγναν κι ἔφευγαν. Γιατὶ δὲν εἶχε τρόπους χαριτωμένους, ἀλλὰ πάντα ἥταν ἄγριος καὶ σκληρός. Γι' αὐτὸν καὶ οἱ στρατιῶτες εἶχαν ἀπέναντί του τὰ ἴδια αἰσθήματα ποὺ ἔχουν τὰ παιδιὰ στὸ δάσκαλο. Ποτὲ δὲν εἶχε ἀνθρώπους, ποὺ νὰ τὸν ἀκο- λουθοῦν ἀπὸ φιλία καὶ ἀγάπη. "Οποιοι ὅμως ἥταν κοντά του ὑστερὸι ἀπὸ διαταγὴ τῆς πατρίδας τους ἢ ἐπειδὴ χρειάζονταν κάτι ἢ γιατὶ πιέζονταν ἀπὸ κάποιαν ἀνάγκη, τοὺς κρατοῦσε σὲ ἀπόλυτη πειθαρχία.

14 το. Ἐπεὶ δὲ ἄρξαιντο ρικᾶν ξὺν αὐτῷ τοὺς πολεμίους, ἥδη μεγάλα ἦν
τὰ χρησίμους ποιοῦντα εἶναι τοὺς ξὺν αὐτῷ στρατιώτας τό τε γὰρ
πρὸς τοὺς πολεμίους θαρραλέως ἔχειν παρῆν, καὶ τὸ τὴν παρ' ἐκείνουν
15 τιμωρίαν φοβεῖσθαι εὐτάκτους ἐποίει. Τοιοῦτος μὲν δὴ ἀρχων ἦν.
ἀρχεῖσθαι δὲ υπὸ ἀλλων οὐ μάλα ἐθέλειν ἐλέγετο. Ἡν δὲ ὅτε ἐτε-
λεύτη ἀμφὶ τὰ πεντήκοντα ἔτη.

16 Πρόδεξενος δὲ ὁ Βουιώτιος εὐθὺς μὲν μειράκιον ὃν ἐπεθύμει γενέ-
σθαι ἀνὴρ τὰ μεγάλα πράττειν ἵκανός· καὶ διὰ ταύτην τὴν ἐπιθυμίαν
17 ἔδωκε Γοργίᾳ ἀργύριον τῷ Λεοντίνῳ. Ἐπεὶ δὲ συνεγένετο ἐκείνῳ,
ἵκανός τομίσας ἥδη εἶναι καὶ ἀρχεῖν καὶ φίλος ὃν τοῖς πρώτοις μὴ
ἡττᾶσθαι εὐεργετῶν, ἥλθεν εἰς ταύτας τὰς σὸν Κύρῳ πράξεις· καὶ
φέτοςτήσεσθαι ἐκ τούτων ὅνομα μέγα καὶ δύναμιν μεγάλην καὶ χρή-
18 ματα πολλά. Τοσούτων δὲ ἐπιθυμῶν σφόδρα, ἔνδηλον αὖ καὶ τοῦτο
εἶχεν, ὅτι τούτων οὐδὲν ἀν θέλοι κτᾶσθαι μετὰ ἀδικίας, ἀλλὰ σὸν τῷ
δικαίῳ καὶ καλῷ φέτο δεῖν τούτων τυγχάνειν, ἄνευ δὲ τούτων μή.
19 Ἀρχεῖν δὲ καλῶν μὲν καὶ ἀγαθῶν δυνατὸς ἦν οὐ μέντοι οὕτ' αἰδὼ
τοῖς στρατιώταις ἓνταῦθον οὔτε φόβον ἵκανός ἐμποιῆσαι, ἀλλὰ καὶ
ἥσχύνετο μᾶλλον τοὺς στρατιώτας ἢ οἱ ἀρχόμενοι ἐκείνον· καὶ φοβού-
μενος μᾶλλον ἦν φανερός τὸ ἀπεχθάνεσθαι τοῖς στρατιώταις ἢ οἱ στρα-
20 τιῶται τὸ ἀπιστεῖν ἐκείνῳ. Ὁρετο δὲ ἀρχεῖν πρὸς τὸ ἀρχικὸν εἶναι
καὶ δοκεῖν, τὸν μὲν καλῶς ποιοῦντα ἐπαινεῖν, τὸν δὲ ἀδικοῦντα μὴ
ἐπαινεῖν. Τοιγαοῦν αὐτῷ οἱ μὲν καλοί τε καὶ ἀγαθοὶ τῶν συνόντων
εὗνοι ἥσαν, οἱ δὲ ἀδικοὶ ἐπεβούλευον ὡς εὐμεταχειρίστω δῆτι. Ὅτε
δὲ ἀπέθησκεν ἦν ἔτῶν ὡς τριάκοντα.

21 Μέρων δὲ ὁ Θετταλὸς δῆλος ἦν ἐπιθυμῶν μὲν πλούτειν ἰσχυρῶς,
ἐπιθυμῶν δὲ ἀρχεῖν, δπως πλείω λαμψάνοι, ἐπιθυμῶν δὲ τιμᾶσθαι,
ἴνα πλείω κερδάμον· φίλος τε ἐβούλετο εἶναι τοῖς μέγιστα δυναμένοις,
22 ἵνα ἀδικῶν μὴ διδοίη δίκην. Ἐπὶ δὲ τὸ κατεργάζεσθαι ὃν ἐπιθυμοίη

Λεηθή 43/Α

Μὰ ὅταν ἄρχιζαν νὰ νικοῦν μαζί του τοὺς ἔχθρούς, ἀπὸ τότε ὑπῆρχαν 14 σοβαροὶ λόγοι ποὺ ἔκαναν νὰ εἰναι χρήσιμοι οἱ στρατιῶτες του. Γιατὶ καὶ τὴν τόλμη εἶχαν νὰ ἀντιμετωπίζουν τοὺς ἔχθρούς, καὶ ὁ φόβος μήπως τιμωρηθοῦν ἀπὸ κεῖνον τοὺς ἔκανε πειθαρχικούς. Τέτοιος 15 ἀρχηγὸς ἦταν. "Ἐλεγαν ἀκόμα πώς δὲν εἶχε πολλὴ διάθεση νὰ πάιρην διαταγές ἀπὸ ἄλλους. "Οταν πέθανε ἦταν, πάνω κάτω, πενηντα χρονῶν. 0

"Ο Πρόξενος ὁ Βοιωτός, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ ἦταν νεαρός, λαχτα- 16 ροῦσε νὰ γίνη ἀντρας, ἵκανδις νὰ ἀσχοληθται μὲ σοβαρὰ ζητήματα. Γιὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὴ λαχτάρα του αὐτὴ ἔδωσε χρήματα στὸ Γοργία τὸ Λεοντίνο. "Οταν ἔμεινε κοντά του κι ἀκούσεις μαθήματα, πί- 17 στεψε πώς ἦταν πιὰ ἵκανδις καὶ νὰ ἀρχηγεύῃ καὶ νὰ μὴ φαίνεται στὶς εὐεργεσίες κατώτερος ἀπὸ τοὺς ἐπισήμους, ποὺ τοὺς εἶχε φίλους. "Ἐτσι ἀνακαταθήκει στὶς ἐπιχειρήσεις τοῦ Κύρου, νομίζοντας πώς ἀπ' αὐτὲς θὰ γίνη ἔκαυστος καὶ θ' ἀποχήσῃ μεγάλη δύναμη καὶ πολλὰ χρήματα. Παρ' ὅλο δύμας ποὺ ἐπιθυμοῦσε ὑπερβολικὰ τόσο 18 μεγάλα πράγματα, ἔδειχγε καθαρὰ καὶ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν ἥθελε νὰ ἀποχήσῃ μὲ ἀδικίες. Ἐνόμιζε πώς ἔπρεπε νὰ τὰ πετύχῃ μὲ δικαιοσύνη καὶ τιμιότητα, ἀλλιώτικα δὲν τὰ ἥθελε. Εἶχε 19 ἀκόμα τὴν ἵκανότητα νὰ διοικῇ καλούς καὶ φρόνιμους ἀνθρώπους. Δὲν μποροῦσε δύμας νὰ κάνῃ τοὺς στρατιῶτες του νὰ τοῦ ἔχουν οὕτε σεβασμὸ οὔτε φόβο. Ἀντίθετα, περισσότερο ντρεπόταν αὐτὸς τοὺς στρατιῶτες, ἀπ' ὅσο ντρέπονταν ἔκεινον ὃσοι ἦταν στὴν ἔξουσία του. Καὶ ἦταν φανερὸ πώς εἶχε περισσότερο φόβο μήπως τὸν μισήσουν οἱ στρατιῶτες, ἀπὸ ὅσο φοβόνταν οἱ στρατιῶτες νὰ μὴν ὑπακούσουν στὶς διαταγές του. Εἶχε τὴ γνώμη πώς γιὰ νὰ εἰναι καὶ νὰ φαίνεται 20 ἵκανδις ἀρχηγός, ἦταν ἀρκετὸ νὰ ἐπαινῇ ὃσους ἔκαναν καλές πράξεις, ὅχι δύμας ἔκείνους ποὺ ἔκαναν κακό. Γι' αὐτὸ οἱ καλοὶ καὶ φρόνιμοι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους του τὸν ἀγαποῦσαν, ἐνῶ οἱ ἀδικοὶ τὸν ἐπιβουλεύονταν, γιατὶ τὸν ἔβρισκαν τοῦ χεριοῦ τους. "Οταν πέθανε ἦταν τριάντα χρονῶν.

"Ο Μένων ὁ Θεσσαλὸς ἦταν φανερὸ πώς εἶχε μεγάλη ἐπιθυμία 21 νὰ ἀποχήσῃ πλούτη καὶ νὰ εἰναι ἀρχηγός, γιὰ νὰ παίρην περισσότερα. "Ἐπιθυμοῦσε νὰ ἔχῃ καὶ τιμές, ὡστε τὰ κέρδη του νὰ εἰναι πιὸ πολλά. "Ήθελε ἀκόμα νὰ εἰναι φίλος μὲ τοὺς πολὺ ἴσχυρούς, γιὰ νὰ μὴν τιμωρηθται, ὅταν κάνῃ ἀδικίες. Εἶχε τὴ γνώμη πώς ὁ συντομώτερος δρό- 22

Χαρακτηρι-
σμὸς τοῦ
Προξένου.Χαρακτηρι-
σμὸς τοῦ
Μένωνα.

- συντομωτάτην ὥστε οδὸν εἶναι διὰ τοῦ ἐπιορκεῖν τε καὶ φεύδεσθαι καὶ ἔξαπατᾶν, τὸ δὲ ἀπλοῦν καὶ τὸ ἀληθὲς τὸ αὐτὸ τῷ ἡλιθίῳ εἶναι.
- 23 Στέργων δὲ φαρερός μὲν ἦν οὐδέτερα, στῷ δὲ φαίη φίλος εἶναι, τούτῳ ἔνδηλος ἐγίγνετο ἐπιβουλεύων. Καὶ πολεμίου μὲν οὐδενὸς κατεγέλα,
- 24 τῶν δὲ συνόντων πάντων ὡς καταγελῶν ἀεὶ διελέγετο. Καὶ τοῖς μὲν τῶν πολεμίων κτήμασιν οὐκ ἐπεβούλευε· χαλεπὸν γάρ ὥστε εἶναι τὰ τῶν φυλαττομένων λαμβάνειν· τὰ δὲ τῶν φίλων μόνος ὥστε εἰδέναι
- 25 ὁρᾶστον δὲν ἀφύλακτα λαμβάνειν. Καὶ ὅσονς μὲν αἰσθάνοιτο ἐπιόρκουνς καὶ ἀδίκους ὡς εὖ ὥπλισμένους ἐφοβεῖτο, τοῖς δὲ δօίοις καὶ ἀλή-
- 26 θειαν ἀσκοῦσιν ὡς ἀνάνδροις ἐπειρᾶτο χρῆσθαι. "Ωσπερ δέ τις ἀγάλ-
λεται ἐπὶ θεοσεβείᾳ καὶ ἀληθείᾳ καὶ δικαιότητι, οὕτω Μένων ἡγάλ-
λετο τῷ ἔξαπατᾶν δύνασθαι, τῷ πλάσασθαι φεύδη, τῷ φίλους δια-
γελῶν τὸν δὲ μὴ πανοῦργον τῶν ἀπαιδεύτων ἀεὶ ἐνόμιζεν εἶναι. Καὶ
παρ' οἷς μὲν ἐπεχείρει πρωτεύειν φιλίᾳ, διαβάλλων τοὺς πρώτους τοῦτο
- 27 ὥστε δεῖν κτήσασθαι. Τὸ δὲ πειθομένους τοὺς στρατιώτας παρέχεσθαι
ἐκ τοῦ συναδικεῖν αὐτοῖς ἐμηχανᾶτο. Τιμᾶσθαι δὲ καὶ θεραπεύεσθαι
ἥξιον ἐπιδεικνύμενος ὅτι πλεῖστα δύναιτο καὶ ἐθέλοι ἄν ἀδικεῖν. Ενερ-
γεσίαν δὲ κατέλεγεν, διόπτε τις αὐτοῦ ἀφίσταιτο, ὅτι χρώμενος αὐτῷ
- 29 οὐκ ἀπώλεσεν αὐτόν. Ἀποθηγανόντων δὲ τῶν συστρατήγων ὅτι
ἐστράτευσαν ἐπὶ βασιλέα ἐν τῇ Κύρῳ, ταῦτα πεποιηκὼς οὐκ ἀ-
πέθανε, μετὰ δὲ τὸν τῶν ἄλλων θάνατον στρατηγῶν τιμωρη-
θεὶς ὑπὸ βασιλέως ἀπέθανεν, οὐχ ὡσπερ Κλέαρχος καὶ οἱ ἄλ-
λοι στρατηγοὶ ἀποτμηθέντες τὰς κεφαλάς, ὥσπερ τάχιστος θά-
νατος δοκεῖ εἶναι, ἀλλὰ ζῶν αἰκισθεὶς ἐνιαυτὸν ὡς πονηρὸς λέ-
γεται τῆς τελευτῆς τυχεῖν.
- κι
- 30 Ἡ Αγίας δὲ ὁ Ἐρκάς καὶ Σωκράτης ὁ Ἀχαιός καὶ τούτω ἀπεθα-
νέτην. Τούτων δὲ οὐδὲν ὡς ἐν πολέμῳ κακῶν οὐδεὶς κατεγέλα οὔτ' εἰς
φιλίαν αὐτοὺς ἐμέμφετο. "Ηστην δὲ ἄμφω ἀμφὶ τὰ πέντε καὶ τριάκον-
τα ἔτη ἀπὸ γενεᾶς.

μος γιατί νὰ πετυχαίνη αὐτὰ ποὺ λαχταρᾶ, εἶναι νὰ πατάη τὸν ὄρκο του καὶ νὰ λέγῃ ψέματα καὶ νὰ ξεγελᾶ, καὶ πώς, ἀντίθετα, ἡ ἀπλότητα καὶ ἡ εἰλικρίνεια εἶναι πραγματικὴ ἀνοησία. Ἡταν φανερὸ πώς δὲν 23 ἀγαποῦσε κανένα. Κι ἀν ἔλεγε σὲ κάποιον πώς εἶναι φίλος ἵου, ὕστερα γινόταν δλοφάνερο πώς ἐσχεδίαζε νὰ τοῦ κάνῃ κακό. Κανέναν ἔχθρο δὲν κορόδευε, ἐνῶ πάντοτε συζητοῦσε κοροϊδευτικὰ γιατὶ 24 δλούς τοὺς ἀκολούθους του. Δὲν ἐπιβούλευόταν τις περιουσίες τῶν ἔχθρῶν, γιατὶ νόμιζε πώς εἶναι δύσκολο νὰ παίρνῃ κανεὶς τὰ πράγματα τῶν ἀνθρώπων ποὺ φυλάγονται. Τὰ πράγματα δμως τῶν φίλων εἶχε τὴ γνώμη πώς μονάχα αὐτὸς ζέρει πώς εἶναι παρὰ πολὺ εὔκολο νὰ τὰ παίρνῃ, ἐπειδὴ εἶναι ἀφύλαχτα. "Οσους ἥξερε πώς δρικίζονται ψέματα καὶ πώς 25 κάνουν ἀδικίες, τοὺς φοβόταν, γιατὶ τοὺς θεωροῦσε καλά δπλισμένους. Ἡντίθετα τοὺς εύσεβεῖς κι ἐκείνους ποὺ ἀγαποῦσαν τὴν ἀλήθεια, προσπαθοῦσε νὰ τοὺς μεταχειρίζεται σὰ δειλούς. "Οπως καμάρωνει 26 κανεὶς γιὰ τὴν εύσεβεια, τὴν εἰλικρίνεια καὶ τὴ δικαιοσύνη του, ἔτσι ὁ Μένων καμάρωνε ποὺ μποροῦσε νὰ ξεγελᾶ, νὰ κατασκευάζῃ ψευτίες, νὰ κοροϊδεύῃ τοὺς φίλους. Καὶ πάντα εἶχε τὴ γνώμη πώς ἐκεῖνος ποὺ δὲν εἶναι πανούργος, εἶναι ἀμόρφωτος. "Οταν προσπαθοῦσε νὰ πάρῃ τὴν πρώτη θέση στὴ φιλία μερικῶν ἀνθρώπων, / ἐνόμιζε πώς πρέπει νὰ τὸ πετύχῃ συκοφαντώντας ἐκείνους ποὺ εἶχαν αὐτὴ τὴ θέση. Μηχανεύόταν νὰ φτιάνῃ πειθαρχικοὺς τοὺς στρατιῶτες, μὲ τὸ νὰ 27 παίρνῃ μέρος στὶς ἀδικίες ποὺ ἔκαναν. Νόμιζε πώς τοῦ δξιζε νὰ ἔχῃ τιμὲς καὶ περιποιήσεις, ἐπειδὴ ἔδειχνε πώς εἶχε τὴ δύναμη καὶ τὴ θέληση νὰ βλάφτῃ τοὺς ἄλλους. "Αν καμιὰ φορὰ τὸν ἄφηνε κανένας, τὸ θεωροῦσε εὐεργεσία πώς δὲν τὸν εἶχε καταστρέψει τότε ποὺ τοῦ ἔκανε συντροφιά. "Οταν οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ σκοτώθηκαν, ἐπειδὴ ἔκαναν 29 ἐκστρατεία μαζὶ μὲ τὸν Κύρο ἐνάντια στὸ βασιλιά, ὁ Μένων δὲν σκοτώθηκε, παρ' ὅπο ποὺ εἶχε κάνει τὰ ἴδια μὲ κείνους. Ἄλλα ὕστερ' ἀπὸ τὸ θάνατό τους, τιμωρήθηκε κι αὐτὸς ἀπὸ τὸ βασιλιά καὶ θανατώθηκε δχι μὲ ἀποκεφαλισμό, δπως οἱ ἄλλοι στρατηγοί, ποὺ εἶναι τὸ πιὸ σύντομο τέλος, παρά, δπως λένε, κακοποιήθηκε ζωντανὸς ἔναν ὀλόκληρο χρόνο καὶ πέθανε σὰν κακὸς ἀνθρωπος. Ὁ Ἀγίας, ἀπὸ 30 τὴν Ἀρκαδία, καὶ ὁ Σωκράτης ὁ Ἀχαιός σκοτώθηκαν κι αὐτοί. Οὕτε δμως σὰν δειλούς τοὺς περιγελοῦσε κανένας, οὕτε στὸ ζήτημα τῆς φιλίας μποροῦσε νὰ τοὺς κατηγορήσῃ. Κι ὁ ἔνας κι ὁ ἄλλος ἥταν, πάνω κάτω, τριάντα πέντε χρονῶν δταν πέθαναν.

Χαρακτηρι-
σμὸς τοῦ
Ἀγία καὶ τοῦ
Σωκράτη.

ΒΙΒΛΙΟ ΤΡΙΤΟ

- ΚΕΦ. 1 1 [”Οσα μὲν δὴ ἐν τῇ Κύρου ἀναβάσει οἱ Ἑλληνες ἔπραξαν μέχρι τῆς μάχης, καὶ ὅσα ἐπεὶ Κῦρος ἐτελεύτησεν ἐγένετο ἀπιόντων τῶν Ἑλλήνων σὺν Τισσαφέροντι ἐν ταῖς σπουδαῖς, ἐν τῷ πρόσθεν λόγῳ. δεδήλωται].
- 2 Ἐπεὶ δὲ οἱ στρατηγοὶ συνειλημμένοι ἦσαν καὶ τῶν λοχαγῶν καὶ τῶν στρατιωτῶν οἱ συνεπόμενοι ἀπωλώλεσαν, ἐν πολλῇ δὴ ἀπορίᾳ ἦσαν οἱ Ἑλληνες, ἐννοούμενοι ὅτι ἐπὶ ταῖς βασιλέως θύραις ἦσαν, κόκλῳ δὲ αὐτοῖς πάντῃ πολλὰ καὶ ἔθνη καὶ πόλεις πολέμαι ἦσαν, ἀγορὰν δὲ οὐδεὶς ἔτι παρέξειν ἔμελλεν, ἀπείχον δὲ τῆς Ἑλλάδος οὐ μεῖνον ἢ μόνια στάδια, ἡγεμών δ' οὐδεὶς τῆς ὁδοῦ ἦν, ποταμοὶ δὲ διεῖργον ἀδιάβατοι ἐν μέσῳ τῆς οἰκαδε ὁδοῦ, προνδεδώκεσαν δὲ αὐτοὺς καὶ οἱ σὺν Κύρῳ ἀναβάντες βάφθαροι, μόνοι δὲ καταλειμμένοι ἦσαν οὐδὲ ἵπτεα οὐδένα σύμμαχον ἔχοντες, ὥστε εὔδηλον ἦν ὅτι νικῶντες μὲν οὐδένα ἀν κατακάνοιεν, ἡττηθέντων δὲ αὐτῶν οὐδεὶς ἀν λειφθείη·
- 3 ταῦτ' ἐννοούμενοι καὶ ἀθύμως ἔχοντες δλίγοι μὲν αὐτῶν εἰς τὴν ἐσπέραν σίτου ἐγεύσαντο, δλίγοι δὲ πῦρ ἀνέκαυσαν, ἐπὶ δὲ τὰ ὅπλα πολλοὶ οὐκ ἥλθον ταύτην τὴν νύκτα, ἀνεπαύοντο δὲ δόπου ἐτύγχανον ἔκαστος, οὐδ ὅντας οὐδείναν ὑπὸ λόπης καὶ πόθου πατρίδων, γονέων, γυναικῶν, παίδων, οὓς οὕποτ' ἐνόμιζον ἔτι δψεσθαι. Οὕτω μὲν δὴ διακείμενοι πάντες ἀνεπαύοντο.
- 4 Ἡν δέ τις ἐν τῇ στρατιᾳ Ξενοφῶν Ἀθηναῖος, δς οὕτε στρατηγὸς οὕτε λοχαγὸς οὕτε στρατιώτης ἀν συνηκολούθει, ἀλλὰ Πρόξενος αὐτὸν μετεπέμψατο οἰκοθεν ἔνος ἀν ἀρχαῖος· ὑπισχγεῖτο δὲ αὐτῷ, εἰ ἔλθοι φίλον αὐτὸν Κύρῳ ποιήσειν, δν αὐτὸς ἔφη κρείττω ἑαυτῷ νομίζειν

ΒΙΒΛΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΤΟΥ ΞΕΝΟΦΩΝΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

“Οσα ἔκαναν οἱ Ἑλληνες τότε ποὺ γινόταν ἡ ἐκστρατεία τοῦ Κύρου ὡς τὴ μέρα τῆς μάχης καὶ ὅσα ἔγιναν ὥστε ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Κύρου, ὅταν οἱ Ἑλληνες γύριζαν μαζὶ μὲ τὸν Τισσαφέρνη, σύμφωνα μὲ τὶς συνθήκες τους, ὅλα ἔχουν εἰπωθῆ στὴν προηγούμενη διήγηση).

“Οταν εἶχαν πιαστῇ οἱ στρατηγοὶ καὶ εἶχαν σκοτωθῆ ὅσοι τοὺς ἀκολουθοῦσαν ἀπὸ τοὺς λοχαγοὺς καὶ τοὺς στρατιῶτες, οἱ Ἑλληνες στενοχωρημένοι βρίσκονταν σὲ μεγάλη ἀμφιχανία. Σκέφτονταν πῶς ἦταν κοντὰ στ’ ἀνάκτορα τοῦ βασιλιᾶ καὶ πῶς ὀλόγυρά τους ὑπῆρχαν πολλὲς φυλὲς καὶ πόλεις ἔχθρικές, καὶ κανένας πιὰ δὲν ἐπρόκειτο νὰ τοὺς δώσῃ ν’ ἀγοράσουν τρόφιμα.” Επειτα (σκέφτονταν) πῶς βρίσκονταν μακριὰ ἀπὸ τὴν Ἐλλάδα ὅχι λιγότερο σχεδὸν ἀπὸ δέκα χιλιάδες στάδια, δὲν εἶχαν κανένα ὄδηγὸν γιὰ τὸ δρόμο καὶ τοὺς ἐμπόδιζαν νὰ πᾶνε στὴν πατρίδα ἀπέραστα ποταμία. Ἀκόμα πῶς τοὺς εἶχαν προδώσει οἱ βάρβαροι ποὺ ἀκολούθουσαν τὸν Κύρο στὴν ἐκστρατεία, κι εἶχαν μείνει μόνοι, χωρὶς νὰ ἔχουν οὔτε ἔναν ἴππεα σύμμαχο. Ετσι ἦταν ὀλοφάνερο πῶς ἀν νικοῦσαν, κανένα δὲν θὰ μποροῦσαν νὰ σκοτώσουν, ἐνῶ ἀν ἔβγαιναν νικημένοι, δὲν θὰ ἔμενε οὔτε ἔνας ζωντανός. Αὐτὰ βάζοντας στὸ μυαλό τους καὶ μήν ἔχοντας διάθεση, λίγοι δοκίμασαν ἐκεῖνο τὸ βράδυ φαγητὸν καὶ λίγοι ἀναψάν φωτιά. Πολλοὶ δὲν πῆγαν ἐκεῖνο τὸ βράδυ στὸ στρατόπεδο, παρὰ πλάγιασαν ὅπου ἔτυχε καθένας. Δὲν μποροῦσαν νὰ κοιμηθοῦν ἀπὸ τὴ θλίψη καὶ ἀπὸ τὴ λαχτάρα ποὺ εἶχαν γιὰ τὴν πατρίδα, γιὰ τοὺς γονιούς, γιὰ τὶς γυναῖκες, γιὰ τὰ παιδιά, ποὺ εἶχαν τὴ γνώμη πῶς ποτὲ δὲν θὰ τοὺς ξαναδοῦν. Μὲ τέτοια διάθεση λοιπὸν ξάπλωσαν ὅλοι γιὰ ν’ ἀναπαυτοῦν.

Μέσα στὸ στράτευμα ἦταν κάποιος Ξενοφῶν Ἀθηναῖος, ποὺ ἀκολούθουσε κι αὐτὸς χωρὶς νὰ εἴναι οὔτε στρατηγὸς οὔτε λοχαγὸς οὔτε στρατιώτης, παρὰ τὸν κάλεσσε ἀπὸ τὴν πατρίδα του δ Πρόξενος, ποὺ τὸν εἶχε φίλο ἀπὸ χρόνια. Τοῦ ὑποσχόταν μάλιστα πῶς ἀν πάχη, θὰ τὸν κάνη φίλο μὲ τὸν Κύρο, πού, καθὼς ἔλεγε, αὐτὸς τὸν θεωροῦσε

ΚΕΦ. 1

*Ἀρακεφαλατ-
ωση.

2 - 3

Οἱ Ἑλληνες
στενοχωρημέ-
νοι.

3

4 - 10

Πῶς βρέθηκε
δ Ξενοφῶν
στὴν ἐκστρα-
τεία.

5 τῆς πατρίδος. Ὁ μέντοι Ξενοφῶν ἀναγροὺς τὴν ἐπιστολὴν ἀνακρινοῦται Σωκράτει τῷ Ἀθηναίῳ περὶ τῆς πορείας. Καὶ δὲ Σωκράτης ὑποπτεύσας μή τι πρὸς τῆς πόλεως ὑπαίτιον εἴη Κύρῳ φίλον γενέσθαι, ὅτι ἐδόκει δὲ Κῦρος προθύμως τοῖς Λακεδαιμονίοις ἐπὶ τὰς Ἀθήνας συμπολεμῆσαι, συμβουλεύει τῷ Ξενοφῶντι ἐλθόντα εἰς Δελφοὺς
 6 ἀνακοινῶσαι τῷ θεῷ περὶ τῆς πορείας. Ἐλθὼν δὲ δὲ Ξενοφῶν ἐπήρετο τὸν Ἀπόλλωνα τίνι ἀν θεῶν θύων καὶ εὐχόμενος κάλλιστα καὶ ἄριστα ἐλθοὶ τὴν ὁδὸν ἦν ἐπινοεῖ καὶ καλῶς πράξας σωθείη. Καὶ ἀνεῖλεν
 7 αὐτῷ δὲ Ἀπόλλων θεοῖς οἷς ἔδει θύειν. Ἐπεὶ δὲ πάλιν ἤλθε, λέγει τὴν μαντείαν τῷ Σωκράτει. Ὁ δὲ ἀκούσας ἥτιατο αὐτὸν ὅτι οὐ τοῦτο
 • πρῶτον ἡρώτα πότερον λῶν εἴη αὐτῷ πορεύεσθαι ἢ μένειν, ἀλλ᾽ αὐτὸς κρίνας ἵτεον εἰναι τοῦτο ἐπυνθάνετο δπως ἀν κάλλιστα πορευθείη.
 • Ἐπεὶ μέντοι οὕτως ἥρον, ταῦτ', ἔφη, χρὴ ποιεῖν δσα δ θεὸς ἐκέλευσεν.
 8 Ὁ μὲν δὴ Ξενοφῶν οὕτω θυσάμενος οἷς ἀνεῖλεν δὲ θεός, ἐξέπλει, καὶ καταλαμβάνει ἐν Σάρδεσι Πρόξενον καὶ Κῦρον μέλλοντας ἥδη δρμᾶν
 9 τὴν ἄνω ὁδὸν, καὶ συνεστάθη Κύρῳ. Προθυμομένου δὲ τοῦ Προξένου καὶ δὲ Κῦρος συμπροσθυμεῖτο μεῖναι αὐτὸν, εἶπε δὲ ὅτι ἐπειδὰν τάχιστα ἡ στρατεία λήξῃ, εὐθὺς ἀποπέμψει αὐτὸν. Ἐλέ-
 10 γετο δὲ δ στόλος εἰναι εἰς Πισίδας. Ἐστρατεύετο μὲν δὴ οὕτως ἐξαπατηθεὶς — οὐχ ὑπὸ Προξένου· οὐ γάρ ἥδει τὴν ἐπὶ βασιλέα δρμὴν οὐδὲ ἄλλος οὐδεὶς τῶν Ἑλλήνων πλὴν Κλεάρχου· ἐπεὶ μέντοι εἰς Κιλικίαν ἤλθον, σαφὲς πᾶσιν ἥδη ἐδόκει εἶναι ὅτι δ στόλος εἴη ἐπὶ βασιλέα. Φοβούμενοι δὲ τὴν ὁδὸν καὶ ἄκοντες δμως οἱ πολλοὶ δι' αἰσχύνην καὶ ἀλλήλων καὶ Κύρου συνηκολούθησαν· ὅν εἰς καὶ Ξενοφῶν ἦν.
 11 Ἐπεὶ δὲ ἀπορίᾳ ἦν, ἐλυπεῖτο μὲν σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ οὐκ ἐδύνατο καθεύδειν· μικρὸν δὲ ὕπνου λαχών εἰδεν ὄναρ. Ἔδοξεν αὐτῷ βροντῆς γενομένης σκηπτὸς πεσεῖν εἰς τὴν πατρῷαν οἰκίαν, καὶ ἐκ

γιατί τὸν ἔσωτό του καλύτερο κι ἀπὸ τὴν πατρίδα. Ὁ Ξενοφῶν διάβασε 5 τὸ γράμμα, ἀνακοινώνει στὸ Σωκράτη τὸν Ἀθηναῖο τὸ περιεχόμενο καὶ ζητάει τὴ γνώμη του για τὸ ταξίδι. Ὁ Σωκράτης φοβήθηκε μήπως κατηγορήσουν τὸν Ξενοφώντα οἱ συμπολίτες του, ἐπειδὴ θὰ γινόταν φίλος μὲ τὸν Κύρο, γιατὶ πίστευαν πώς ὁ Κύρος πρόθυμα μαζὶ μὲ τοὺς Σπαρτιάτες ἤρθε καὶ πολέμησε τοὺς Ἀθηναίους. Γι' αὐτὸ τοῦ δίνει συμβουλὴ νὰ πάγι στοὺς Δελφούς, νὰ πῆ τὴν ὑπόθεση στὸ θεό καὶ νὰ τὸν ρωτήσῃ γιὰ τὸ ταξίδι. Πῆγε ὁ Ξενοφῶν καὶ ρώτησε 6 τὸν Ἀπόλλωνα, σὲ ποιὸ θεὸ δὲν θυσιάσῃ κι ἀν προσευχῇθη, θὰ κάνη τὸ ταξίδι ποὺ σκέφτεται μὲ τὶς καλύτερες καὶ τὶς εὐνοϊκότερες συνθῆκες καὶ θὰ γυρίσῃ ζωντανὸς ὑστερὸς ἀπὸ τὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ του. Ὁ Ἀπόλλων τοῦ χρησμοδότησε σὲ ποιοὺς θεοὺς ἔπρεπε νὰ θυσιάσῃ. Στὸ γυρισμό του, λέει τὸ χρησμὸ τοῦ μαντείου στὸ Σωκράτη. 7 Αὐτὸς ὅταν τ' ἀκούσε, τὸν ἐμάλωσε, ποὺ δὲν πρωτορώτησε ποιὸ ἥταν προτιμότερο, νὰ κάνη τὸ ταξίδι ἢ νὰ μείνη, παρὰ ἀφοῦ ὁ ἔδιος πῆρε τὴν ἀπόφαση ὅτι ἔπρεπε νὰ ταξιδέψῃ, ζήτησε νὰ μάθη ποιὲς θὰ ἥταν οἱ καλύτερες συνθῆκες τοῦ ταξιδιοῦ. «Ἄφοῦ δύμας ἔτσι ρώτησες, εἶπε, αὐτά, πρέπει νὰ κάνης ὅσα σὲ πρόσταξε ὁ Θεός». Ὁ Ξενοφῶν 8 λοιπὸν ἔκανε θυσία σὲ κείνους ποὺ τοῦ ὅρισε ὁ θεὸς κι ὑστερα μπῆκε στὸ καράβι κι ἔφυγε. Καὶ πρόλαβε τὸν Πρόξενο καὶ τὸν Κύρο στὶς Σάρδεις, ὅταν ἐτοιμάζονταν πιὰ νὰ ξεκινήσουν γιὰ τὴν ἐκστρατεία, καὶ συνδέθηκε μὲ τὸν Κύρο. Στὶς προτροπὲς ποὺ τοῦ ἔκανε ὁ Πρόξενος 9 νὰ μείνη, πρόσθεσε καὶ ὁ Κύρος τὶς δικές του, καὶ τοῦ εἶπε πώς τὴν ὕρα ποὺ θὰ τελειώσῃ ἡ ἐκστρατεία, ἀμέσως θὰ τὸν στείλη πίσω στὴν πατρίδα. Τοῦ εἶπαν ἀκόμα πώς βαδίζουν ἐνάντια στοὺς Πισίδες. "Ἐτσι 10 ἀκολούθησε κι αὐτὸς τὴν ἐκστρατεία ξεγελασμένος—ὅχι ἀπὸ τὸν Πρόξενο· γιατὶ οὕτ' αὐτὸς ἤξερε πώς ἡ ἐκστρατεία γινόταν ἐνάντια στὸ βασιλιά, οὔτε κανένας ἄλλος ἀπὸ τοὺς Ἑλληνες, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Κλέαρχο. "Οταν δύμας ἔφτασαν στὴν Κιλικία, σὲ δλους πιὰ ἥταν φανερὸ πώς πήγαιναν νὰ πολεμήσουν τὸ βασιλιά. Καὶ παρ' ὅλο ποὺ φοβόντων τὸ μακρινὸ δρόμο καὶ πήγαιναν χωρὶς τὴ θέλησή τους, ὀστόσο οἱ περισσότεροι ἀκολούθησαν ἀπὸ τὴν ντροπὴ ποὺ ἔνιωθαν ἀναμεταξύ τους καὶ πρὸς τὸν Κύρο. "Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς ἥταν κι ὁ Ξενοφῶν.

¹¹⁻¹⁴ Ἐπειδὴ δύμας ἡ κατάσταση ἥταν δύσκολη, στενοχωριόταν κι αὐτὸς μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους καὶ δὲν μποροῦσε νὰ κοιμηθῇ. Μὰ μόλις τὸν πῆρε λιγάκι ὁ ὑπνος, εἶδε ἔνα δνειρό. Τοῦ φάνηκε πώς ἀκούστηκε

Τὸ δνειρό τοῦ
Ξενοφώντα.

12 τούτου λάμπεσθαι πᾶσα. Περίφοβος δ' εὐθὺς ἀνηγέρθη, καὶ τὸ ὄναρ τῇ μὲν ἔκρινεν ἀγαθόν, ὅτι ἐν πόνοις ὃν καὶ κινδύνοις φῶς μέγα ἐκ Διὸς ἵδεῖν ἔδοξε· τῇ δὲ καὶ ἐφοβεῖτο, ὅτι ἀπὸ Διὸς μὲν βασιλέως τὸ ὄναρ ἐδόκει αὐτῷ εἶναι, κύκλῳ δὲ ἐδόκει λάμπεσθαι τὸ πῦρ, μὴ οὐ δύνατο ἐκ τῆς χώρας ἐξελθεῖν τῆς βασιλέως, ἀλλ' εἰργοιτο πάντοθεν ὑπό τινων ἀποιῶν.

13 Ὁποίον τι μὲν δή ἐστι τὸ τοιοῦτον ὄναρ ἵδεῖν, ἔξεστι σκοπεῖν ἐκ τῶν συμβάντων μετὰ τὸ ὄναρ. Γίγνεται γὰρ τάδε. Εὐθὺς ἐπειδὴ ἀνηγέρθη πρῶτον μὲν ἔννοια αὐτῷ ἐμπίπτει τί κατάκειμαι; ή δὲ νῦν προβαίνει ἄμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ εἰκὸς τοὺς πολεμίους ἥξειν. Εἰ δὲ γενησόμεθα ἐπὶ βασιλεῖ, τί ἐμποδὼν μὴ οὐχὶ πάντα μὲν τὰ χαλεπώτατα ἐπιδόντας, πάντα δὲ τὰ δεινότατα παθόντας ὑβριζομένους ἀποθανεῖν; Ὁπως δ' ἀμυνούμεθα οὐδεὶς παρασκευάζεται οὐδὲ ἐπιμελεῖται, ἀλλὰ κατακείμεθα ὥσπερ ἔξὸν ἡσυχίαν ἀγειν. Ἐγὼ οὖν τὸν ἐκ ποίας πόλεως στρατηγὸν προσδοκῶ ταῦτα πράξειν; ποίαν δ' ἡλικίαν ἐμαυτῷ ἐλθεῖν ἀναμείνω; οὐ γὰρ ἔγωγъ ἔτι πρεσβύτερος ἔσομαι, ἐὰν τήμερον προδῶ ἐμαυτὸν τοῖς πολεμίοις.

15 Ἐκ τούτου ἀνίσταται καὶ συγκαλεῖ τοὺς Προξένους πρῶτον λοχαγούς. Ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, ἔλεξεν ἐγώ, ὃ ἄνδρες λοχαγοί, οὕτε καθεύδειν δύναμαι, ὥσπερ οἷμαι οὐδὲν ὑμεῖς, οὔτε κατακείσθαι ἔτι, 16 δρῶν ἐν οἷοις ἐσμέν. Οἱ μὲν γὰρ πολέμιοι δῆλον ὅτι οὐ πρότερον πρὸς ἡμᾶς τὸν πόλεμον ἐξέφρηναν πρὸν ἐνόμισαν καλῶς τὰ ἑαυτῶν παρασκευάσασθαι, ἡμῶν δὲ οὐδεὶς οὐδὲν ἀντεπιμελεῖται δπως ὡς κάλλιστα 17 ἀγωνιούμεθα. Καὶ μὴν εἰ ὑφησόμεθα καὶ ἐπὶ βασιλεῖ γενησόμεθα, τί οἰδιμεθα πείσεσθαι; δις καὶ τοῦ διμομητρίου ἀδελφοῦ καὶ τεθνηκότος ἡδη ἀποτεμῶν τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν χειρὰ ἀνεσταύρωσεν· ἡμᾶς δέ, οἵς κηδεμῶν μὲν οὐδεὶς πάρεστιν, ἐστρατεύσαμεν δὲ ἐπ' αὐτὸν ὡς δοῦλον ἀντὶ βασιλέως ποιήσοντες καὶ ἀποκτενοῦντες εἰ δυναίμεθα, 18 τί ἀν οἰόμεθα παθεῖν; Ἄρδον ἀν ἐπὶ πᾶν ἔλθοι ὡς ἡμᾶς τὰ ἔσχατα αἰκισάμενος πᾶσιν ἀνθρώποις φόβον παράσχοι τοῦ στρατεῦσαί ποτε

μιὰ βροντὴ κι ἔπεσε κεραυνὸς στὸ πατρικὸ του σπίτι, κι ἀπ' αὐτὸν φωτίστηκε δόλκηρο. Τρομαγμένος ξύπνησε μονομιᾶς, καὶ τὸ ὄνειρο 12 ἀπὸ τὴν μιὰ τὸ ἔβρισκε καλό, γιατὶ βρισκόταν μέσα σὲ κόπους καὶ κινδύνους καὶ τοῦ φάνηκε πῶς εἶδε μεγάλο φῶς σταλμένο ἀπὸ τὸ Δία. Ἐπὸ τὴν ἄλλη ὅμως ἔνιαθε καὶ φόβο, γιατὶ νόμισε, βέβαια, πῶς τὸ ὄνειρο τὸ εἶχε στείλει ὁ Δίας ὁ βασιλιάς, μὲν τοῦ φάνηκε πῶς ἡ φωτὶα ἄναβε δόλγυρα. Καὶ σκέφτηκε μήπως δὲν μποροῦσε νὰ βγῆ ἀπὸ τὴν χώρα τοῦ βασιλιᾶ, ἀλλὰ τὸν ἐμπόδιζαν οἱ δυσκολίες ἀπ' ὅλα τὰ μέρη. Ποιὰ εἶναι ἡ σημασία ἑνὸς τέτοιου ὄνειρου, μπορεῖ κανεὶς νὰ κρίνῃ 13 ἀπὸ κεῖνα ποὺ ἔγιναν ἀφοῦ τὸ εἶδε. "Εγιναν δηλαδὴ τοῦτα δῶ: Τὴ στιγμὴ ποὺ ξύπνησε, πρῶτα πρῶτα τοῦ ἥρθαν αὐτὲς οἱ σκέψεις: «Γιατὶ εἴμαι πλαγιασμένος; Ή νύχτα προχωρεῖ· καὶ μόλις ξημερώσῃ, εἶναι φυσικὸ νὰ ἔρθουν οἱ ἔχθροι. » Αν πέσωμε στὰ χέρια τοῦ βασιλιᾶ, τί θὰ ἐμποδίσῃ νὰ σκοτωθοῦμε ὕστερος ἀπὸ κακοποιήσεις, ἀφοῦ πρῶτα δοῦμε τὶς πιὸ τρομερὲς συμφορὲς καὶ πάθωμε τοὺς μεγαλύτερους ἔξευτελισμούς; Κανένας δὲν ἐτοιμάζεται οὔτε φροντίζει πῶς θὰ ὑπε- 14 ρασπίσωμε τοὺς ἑαυτούς μας, ἀλλὰ εἴμαστε πλαγιασμένοι σὰ νὰ ἔχωμε τὸ δικαίωμα νὰ εἴμαστε ἥσυχοι. Καὶ ἐγὼ τὸ στρατηγὸ ποιᾶς πόλης περιμένω πῶς θὰ τὰ κάνη αὐτά. Καὶ σὲ ποιὰ ἡλικία περιμένω πρῶτα νὰ φτάσω; Γιατὶ βέβαια δὲν πρόκειται νὰ μεγαλώσω ἄλλο, ἀν παραδώσω σήμερα τὸν ἑαυτό μου στοὺς ἔχθρούς».

"Ὕστερα σήκωνται καὶ καλεῖ πρῶτα τοὺς λοχαγοὺς τοῦ Προξένου. 15 Οταν μαζεύτηκαν, τοὺς εἶπε: «Ἐγώ, λοχαγοί, οὔτε νὰ κοιμηθῶ μπορῶ, ὅπως νομίζω συμβαίνει καὶ μὲ σᾶς, οὔτε νὰ εἴμαι πιὰ πλαγιασμένος, βλέποντας σὲ ποιὰ κατάσταση βρισκόμαστε. Γιατὶ εἶναι φα- 16 νερὸ πῶς οἱ ἔχθροι δὲν μᾶς κήρυξαν τὸν πόλεμο πρωτύτερα, παρὰ ὅταν ἐνόμισαν ὅτι προετοιμάστηκαν καλά. » Ενῶ γιὰ μᾶς δὲν φροντίζει κανένας πῶς θὰ πολεμήσωμε ὅσο γίνεται καλύτερα. Καὶ ὅμως, ἂν 17 ὑποχωρήσωμε καὶ πέσωμε στὰ χέρια τοῦ βασιλιᾶ, τί νομίζομε πῶς θὰ πάθωμε; «Αφοῦ αὐτὸς ἔκοψε τὸ κεφάλι καὶ τὸ χέρι τοῦ ἀδερφοῦ του ἀπὸ τὴν ἔδια μάνα, ὅταν ἤταν πιὰ νεκρός, κι ὕστερα τὸν κάρφωσε. » Εμεῖς, λοιπόν, ποὺ δὲν ἔχομε κανένα προστάτη, ποὺ βαδίσαμε ἐνάντιά του γιὰ νὰ τὸν κάνωμε δοῦλο ἀπὸ βασιλιὰ καὶ νὰ τὸν σκοτώσωμε, ἀν μπορέσωμε, τί νομίζομε πῶς θὰ πάθωμε; Δὲν θὰ χρησιμοποιή- 18 ση τάχα κάθε μέσο, ὡστε, κακοποιώντας μας σκληρότατα, νὰ κάνη νὰ φιβηθοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, γιὰ νὰ μὴ βαδίση ποτὲ κανένας ἐνάν-

15 - 25

‘Ομιλία τοῦ
Ξενοφώντα
στοὺς λοχα-
γοὺς τοῦ Προ-
ξένου.

ἐπ' αὐτόν; Ἀλλ' ὅπως τοι μὴ ἐπ' ἐκείνῳ γενησόμεθα πάντα ποιητέον.

19 Ἐγὼ μὲν οὖν ἔστε μὲν αἱ σπονδαὶ ἡσαν οὕποτε ἐπανόμην ἡμᾶς μὲν οἰκτίρων, βασιλέα δὲ καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ μακαρίζων, διαθεώμενος αὐτῶν ὅσην μὲν χώραν καὶ οἶαν ἔχοιεν, ὡς δὲ ἄφθονα τὰ ἐπιτήδεια, ὅσους

20 δὲ θεράποντας, ὅσα δὲ κτίνη, χρυσὸν δέ, ἐσθῆτα δέ· τὰ δὲ αὐτῶν στρατιωτῶν διπότε ἐνθυμοίμην, ὅτι τῶν μὲν ἀγαθῶν τούτων οὐδενὸς ἡμῖν μετείη, εἰ μὴ πριαίμεθα, ὅτους δὲ ὠνησόμεθα ἥδειν ἔτι ὀλίγονος ἔχοντας, ἀλλως δέ πως πορίζεσθαι τὰ ἐπιτήδεια ἢ ὠνομένους ὄρκους ἥδη κατέχοντας ἡμᾶς· ταῦτ' οὖν λογιζόμενος ἐνίστεται τὰς σπονδὰς

21 μᾶλλον ἐφοβούμην ἢ νῦν τὸν πόλεμον. Ἐπεὶ μέντοι ἐκεῖνοι ἔλυσαν τὰς σπονδὰς, λελύσθαι μοι δοκεῖ καὶ ἡ ἐκείνων ὑβρις καὶ ἡ ἡμετέρᾳ ἀπορία. Ἐν μέσῳ γὰρ ἥδη κεῖται ταῦτα τὰ ἀγαθὰ ἀθλα διπότεροι ἃν ἡμῶν ἄνδρες ἀμείνονες ὦσιν, ἀγωνιθέται δὲ οἱ θεοὶ εἰσιν, οἱ σὺν ἡμῖν,

22 ως τὸ εἰκός, ἔσονται. Οὗτοι μὲν γὰρ αὐτοὺς ἐπιωρήκασιν· ἡμεῖς δὲ πολλὰ ὁρῶντες ἀγαθὰ στερρῶς αὐτῶν ἀπειχόμεθα διὰ τοὺς τῶν θεῶν ὄρκους· ὥστε ἐξεῖναι μοι δοκεῖ ἵέναι ἐπὶ τὸν ἀγῶνα πολὺ σὺν φρονή-

23 ματι μείζονι ἢ τούτοις. Ἔτι δὲ ἔχομεν σώματα ἴκανώτερα τούτων καὶ ψύχη καὶ θάλπη καὶ πόνους φέρειν· ἔχομεν δὲ καὶ ψυχὰς σὺν τοῖς θεοῖς ἀμείνονας· οἱ δὲ ἄνδρες καὶ τρωτοὶ καὶ θυητοὶ μᾶλλον ἡμῶν, ἢν

24 οἱ θεοὶ ἐσπερ δὲ τὸ πρόσθεν νίκην ἡμῖν διδῶσιν. Ἀλλ' ἵσως γὰρ καὶ ἄλλοι ταῦτα ἐνθυμοῦνται, πρὸς τῶν θεῶν μὴ ἀναμένωμεν ἄλλους ἐφ' ἡμᾶς ἐλθεῖν παρακαλοῦντας ἐπὶ τὰ κάλλιστα ἔργα, ἀλλ' ἡμεῖς ἀρξωμεν τοῦ ἐξօρμῆσαι καὶ τοὺς ἄλλους ἐπὶ τὴν ἀρετὴν· φάνητε τῶν λοχαγῶν

25 ἄριστοι καὶ τῶν στρατηγῶν ἀξιοστρατηγότεροι. Κάγὼ δέ, εἰ μὲν ὑμεῖς ἐθέλετε ἐξορμᾶν ἐπὶ ταῦτα, ἐπεσθαι ὑμῖν βιόλομαι, εἰ δὲ ὑμεῖς τάτ-

τετ' ἐμὲ ἥγεῖσθαι, οὐδὲν προφασίζομαι τὴν ἡλικίαν, ἀλλὰ καὶ ἀκρά-

ζειν ἥγοῦμαι ἐρύκειν ἀπ' ἐμαυτοῦ τὰ κακά.

τιά του; Πρέπει λοιπὸν νὰ κάνωμε τὰ πάντα γιὰ νὰ μὴν πέσωμε στὰ
χέρια του.¹⁹ Εγώ, ὅσο ἵσχυαν οἱ συνθῆκες, ποτὲ δὲν ἔπαιψα νὰ ἐλεεινο-
λογῶ τοὺς ἑαυτούς μας καὶ νὰ καλοτυχίζω τὸ βασιλιὰ καὶ τοὺς δι-
κούς του, βλέποντας πόσο μεγάλη καὶ πόσο εὔφορη χώρα ἔχουν, πόσο
ἀφθονα τὰ τρόφιμα, πόσους δούλους, πόσα ζῶα, πόσο χρυσάφι καὶ
πόσο ρουχισμό. Καμιὰ φορὰ πάλι ἔφερνα στὸ μυαλό μου τὴν κατάσταση 20
τῶν στρατιωτῶν μας, καὶ σκεφτόμουν πῶς ἀπ' αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ τίποτε
δὲν ἀνήκει σὲ μᾶς, ἐκτὸς ἀν τὸ ἀγοράζωμε. Χρήματα ὅμως γιὰ νὰ ψω-
νίσωμε ἥξερα πῶς λίγοι ἔχουν ἀκόμα καὶ πῶς μᾶς ἐμπόδιζαν οἱ δρκοὶ
νὰ βρίσκωμε τρόφιμα μὲ ἄλλον τρόπο, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ νὰ τ'²¹ ἀγορά-
ζωμε. Αὐτὰ ἀναλογιζόμουν πότε πότε καὶ φοβόμουν περισσότερο τὴν
εἰρήνη ποὺ εἶχαμε κάνει μὲ τὶς συνθῆκες, παρὰ τώρα τὸν πόλεμο.
Αφοῦ ὅμως ἐκεῖνοι παραβίασαν τὶς συμφωνίες, μοῦ φαίνεται πῶς τέ-
λειωσαν καὶ τὸ δικό τους θρασὺ φέρσιμο καὶ τὰ δικά μας ἐμπόδια.
Γιατὶ αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ βρίσκονται πιὰ στὴ μέση σὰ βραβεῖα γιὰ κεί-
νους ἀπὸ τοὺς δύο ἀντιπάλους ποὺ θὰ φανοῦν γενναιότεροι. Τὸν ἀγώ-
να τὸν δρίζουν οἱ θεοί, πού, φυσικό, θὰ εἶναι μὲ τὸ μέρος μας. Γιατὶ
οἱ Πέρσες ὄρκιστηκαν ψέματα σ'²² αὐτούς. Ἐνῶ ἐμεῖς, παρ' ὅλο ποὺ
βλέπαμε πολλὰ ἀγαθά, σταθερὰ μέναμε μακριὰ ἀπ'²³ αὐτά, ἔξαιτίας τῶν
ὅρκων ποὺ κάνωμε στοὺς θεούς. "Ετσι μοῦ φαίνεται πῶς μποροῦμε
νὰ βαδίσωμε στὸν ἀγώνα μὲ πολὺ μεγαλύτερο θάρρος ἀπ'²⁴ αὐτούς.
Ακόμα ἔχομε σώματα ποὺ μποροῦν ν'²⁵ ἀντέξουν περισσότερο ἀπὸ τὰ
δικά τους στὸ κρύο, στὴ ζέστη καὶ στοὺς κόπους· κι οἱ ψυχές μας, μὲ
τὴ βοήθεια τῶν θεῶν, εἶναι γενναιότερες ἀπὸ τὶς δικές τους. Αὐτοὶ εἶναι
ἄνθρωποι ποὺ πληγώνονται καὶ σκοτώνονται εύκολωτερα ἀπὸ μᾶς,
φτάνει νὰ μᾶς δώσουν οἱ θεοί τὴν νίκη, δπως καὶ πρωτύτερα. Μὰ ἵσως
καὶ ἄλλοι σκέφτονται τὰ ἔδια πράγματα. Γιὰ δόνομα τῶν θεῶν, νὰ μὴν
περιμένωμε νὰ ἔρθουν ἄλλοι νὰ μᾶς παρακινοῦν σὲ ἔνδοξες πράξεις,
παρὰ ν'²⁶ ἀρχίσωμε μεῖς νὰ προτρέπωμε καὶ τοὺς ἄλλους στὰ πολεμικὰ
κατορθώματα. Νὰ φανῆτε σεῖς πιὸ γενναιοὶ ἀπὸ τοὺς λοχαγούς, καὶ
ἀπὸ τοὺς στρατηγούς πιὸ ἴκανοὶ γ'²⁷ αὐτὸ τὸ ἀξέιδωμα. "Οσο γιὰ μένα,
ἄν ἔσεις θέλετε ν'²⁸ ἀναλάβετε αὐτὴ τὴν ἔξιρμηση, εἴμαι ἀποφασισμένος
νὰ σᾶς ἀκολουθήσω· ἀν ὅμως ὄριζετε ἐμένα γιὰ ἀρχηγό, καθόλου δὲν
θὰ προφασιστῶ τὴν ἡλικία, ἀλλὰ ἀντίθετα νομίζω πῶς οἱ δυνάμεις
μου εἶναι ἀκμαῖες, γιὰ ν'²⁹ ἀποκρούσω ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου τὰ κακά".

26 “Ο μὲν ταῦτ’ ἔλεξεν, οἱ δὲ ἀρχηγοὶ ἀκούσαντες ἥγεισθαι ἐκέλενοι πάντες, πλὴν Ἀπολλωνίδης τις ἦν βοιωτιάζων τῇ φωνῇ· οὗτος δὲ εἶπεν ὅτι φλυαροί ὄστις λέγοι ἄλλως πως σωτηρίας ἄν τυχεῖν ἢ βα-
27 σιλέα πείσας, εἰ δύναιτο, καὶ ἄμα ἥρχετο λέγειν τὰς ἀπορίας. Ὁ μέντοι Ξενοφῶν μεταξὺ ὑπολαβών ἔλεξεν ὡδε· ὃ θαυμασιώτατε ἄνθρωπε,
σύγε οὐδὲ δόρῶν γιγνώσκεις οὐδὲ ἀκούων μέμνησαι. Ἐν ταῦτῷ γε μέντοι ἥσθια τούτοις ὅτε βασιλεύς, ἐπει τὸν Κῦρον ἀπέθανε, μέγα φρονή-
28 σας ἐπὶ τούτῳ πέμπων ἐκέλευε παραδιδόναι τὰ ὅπλα. Ἐπεὶ δὲ ἥμεταις οὐ παραδόντες, ἀλλ᾽ ἔξοπλισάμενοι ἐλθόντες παρεσκηνίσαμεν αὐτῷ,
τί οὐκ ἐποίησε πρόσβεις πέμπων καὶ σπονδὰς αὐτῶν καὶ παρέχων τὰ
29 ἐπιτιγδεια, ἔστε σπονδῶν ἔτυχεν; Ἐπεὶ δὲ αὖ οἱ στρατηγοὶ καὶ λοχαγοί,
ῶσπερ δὴ σὺ κελεύεις, εἰς λόγους αὐτοῖς ἄνευ ὅπλων ἥλθον πιστεύ-
σαντες ταῖς σπονδαῖς, οὐ νῦν ἐκεῖνοι παιόμενοι, κεντούμενοι, ύβρι-
ζόμενοι οὐδὲ ἀποθανεῖν οἱ τλήμονες δύνανται, καὶ μάλισται ἐρῶντες
τούτους; ἀ σὺ πάντα εἰδὼς τοὺς μὲν ἀμύνασθαι κελεύοντας φλυαρεῖν
30 φήσις, πείθειν δὲ πάλιν κελεύεις ἰόντας; Ἐμοί, ὃ ἀνδρες, δοκεῖ τὸν
ἄνθρωπον τοῦτον μήτε προσίεσθαι εἰς ταῦτὸν ἥμιν αὐτοῖς ἀφελομένους
τε τὴν λοχαγίαν σκεύη ἀγαθέντας μᾶς τοιούτῳ χρῆσθαι. Οὗτος γὰρ
καὶ τὴν πατρίδα κατασχύνει καὶ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα, ὅτι Ἑλλῆν ὁν
31 τοιοῦτός ἐστιν. Ἐντεῦθεν ὑπολαβών Ἀγασίας Στυμφάλιος εἶπεν
ἀλλὰ τούτῳ γε σύτε τῆς Βοιωτίας προσήκει οὐδὲν οὕτε τῆς Ἑλλάδος
παντάπασιν, ἐπει ἐγὼ αὐτὸν εἴδον ὥσπερ Λυδὸν ἀμφότερα τὰ ὅτα
32 τετρυπημένον. Καὶ εἰχεν οὕτως. Τοῦτον μὲν οὖν ἀπήλασαν.

Οἱ δὲ ἄλλοι παρὰ τὰς τάξεις ἰόντες ὅπου μὲν στρατηγὸς σῶσις
εἴη τὸν στρατηγὸν παρεκάλουν, διπόθεν δὲ οἰχούτο τὸν ὑποστράτηγον,
33 ὅπου δὲ αὖ λοχαγὸς σῶσις εἴη τὸν λοχαγόν. Ἐπεὶ δὲ πάντες συνηλθοντες
στρατηγοὶ καὶ λοχαγοὶ ἀμφὶ τοὺς ἐκατόν. “Οτε δὲ ταῦτα ἦν, σχεδὸν

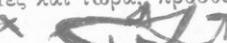
Ἐκεῖνος αὐτὰ εἶπε· κι οἱ λοχαγοὶ συμφώνησαν ὅλοι νὰ πάρῃ²⁶ αὐτὸς τὴν ἀρχηγία, ἐκτὸς ἀπὸ κάποιον Ἀπολλωνίδη, ποὺ μιλοῦσε στὸ βοιωτικὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα. Αὐτὸς εἶπε πῶς λέει ἀνοησίες ὅποιος ὑποστηρίζει πῶς εἰναι δυνατὸ ἀλλιώτικα νὰ σωθῇ παρὰ ἀφοῦ πείσῃ, ἢν μπορῇ, τὸ βασιλιά. Κι ἀρχισε ταυτόχρονα ν' ἀναφέρῃ τὶς δυσκολίες ποὺ ὑπάρχουν. Ὁ Ξενοφῶν ὅμως, τὸν διέκοψε κι εἶπε τοῦτα²⁷ δῶ: «Πόσο παράξενος ἄνθρωπος εἰσαι! Βλέπεις, ἀλλὰ δὲν καταλαβαίνεις, κι ἀκοῦς, μὰ δὲν θυμᾶσαι. Στὸ ἵδιο μέρος ὅμως βρισκόσουν μὲ τούτους, ὅταν ὁ βασιλιάς, τότε ποὺ σκοτώθηκε ὁ Κύρος, τὸ πῆρε ἀπάνω του κι ἔστειλε καὶ μᾶς πρόσταξε νὰ παραδώσωμε τὰ ὅπλα. Κι ὅταν ἐμεῖς δὲν τὰ παραδώσαμε, ἀλλὰ ὅπλι²⁸ στήκαμε καὶ πήγαμε καὶ στρατοπεδέψαμε κοντά του, τότε ἔκανε τὰ πάντα στέλνοντας ἀπεσταλμένους καὶ ζητώντας νὰ γίνουν συνθῆκες, καὶ προσφέροντάς μας τρόφιμα, ὥσπου πέτυχε τὴν εἰρήνη. Ὅταν πάλι οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ λοχαγοί, ἔχοντας ἐμπιστοσύνη στὶς²⁹ συνθῆκες πῆγαν ἀπολοὶ νὰ συζητήσουν μὲ τοὺς ἐγχθρούς, ὅπως συμβουλεύεις τώρα κι ἐσύ νὰ κάνωμε, ποιὸ ἥταν τὸ ἀποτέλεσμα; Παρ'³⁰ ὅλο ποὺ τοὺς χτυποῦν, τοὺς βασανίζουν, τοὺς ἔξευτελίζουν, δὲν μποροῦν οἱ δύστυχοι οὔτε νὰ πεθάνουν, ἢν καὶ μοῦ φαίνεται, ποιὸ τὸ ἐπιθυμοῦν. Ὁλα αὐτὰ ἐσύ τὰ ξέρεις καὶ ὅμως ὑποστηρίζεις πῶς λένε ἀνοησίες ἔκεῖνοι ποὺ συμβουλεύουν νὰ ὑπερασπίσωμε τοὺς ἔαυτούς μας, καὶ προτείνεις νὰ πᾶμε καὶ νὰ προσπαθήσωμε πάλι νὰ πείσωμε τὸ βασιλιά; Ἔγώ, φίλοι μου, ἔχω τὴ³¹ γνώμη πῶς δὲν πρέπει ν' ἀφήνωμε τὸν ἄνθρωπο τοῦτο νὰ ἔρχεται κοντά μας, παρὰ νὰ τοῦ ἀφαιρέσωμε τὸ ἀξίωμα τοῦ λοχαγοῦ, νὰ τὸν φορτώσωμε μὲ ἀποσκευές καὶ νὰ τὸν χρησιμοποιοῦμε γιὰ φορτηγὸ ζῶο. Γιατὶ αὐτὸς καὶ τὴν ἴδιαίτερη πατρίδα του ντροπιάζει καὶ ὀλόκληρη τὴν Ἑλλάδα, ἀφοῦ εἶναι δειλός, ἐνῶ εἶναι "Ἑλληνας". Τότε³² πῆρε τὸ λόγο ὁ Ἀγασίας ὁ Στυμφάλιος καὶ εἶπε: «Μὰ τοῦτος οὔτε μὲ τὴ Βοιωτία ἔχει καμιὰ σχέση οὔτε γενικότερα μὲ τὴν Ἑλλάδα, γιατὶ ἔγὼ πρόσεξα πῶς ἔχει τρύπια καὶ τὰ ὕδωρ του αὐτιά, σὰ Λυδός». Καὶ ἔτσι ἥταν. Αὐτὸν λοιπὸν τὸν ἔδιωξαν. Οἱ ἄλλοι πήγανναν στὰ τάγματα καὶ ὅπου ὑπῆρχε ζωντανὸς στρατηγὸς τὸν προσκαλοῦσαν, ἀπ' ὅπου ἔλειπε φώναζαν τὸν ὑποστράτηγο, καὶ ὅπου βρισκόταν ζωντανὸς λοχαγὸς καλοῦσαν αὐτόν. Ὅταν συγκεντρώθηκαν ὅλοι,³³ κάθισαν στὸ μπροστινὸ μέρος τοῦ στρατοπέδου. Οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ

26 - 31
Ἐνας ξένος
διαφωτεῖ.

32 - 34
Συγκέντρωση
τῶν ἀρχηγῶν.

34 μέσαι ἡσαν νύκτες. Ἐνταῦθα Ἰερώνυμος Ἡλεῖος πρεσβύτατος ὃν τῶν Προξένου λοχαγῶν ἥρχετο λέγειν ὅδε· ἡμῖν, ὃ ἀνδρες στρατηγοὶ καὶ λοχαγοί, δρῶσι τὰ παρόντα ἔδοξε καὶ αὐτοῖς συνελθεῖν καὶ ὑμᾶς παρακαλέσαι, δπως βονλευσαίμεθα εἴ τι δυναίμεθα ἀγαθόν. Λέξον δ', ἔφη, καὶ νῦν, ὃ Ξενοφῶν, ἄπερ καὶ πρὸς ἡμᾶς.

35 Ἐκ τούτου λέγει τάδε Ξενοφῶν· ἀλλὰ ταῦτα μὲν δὴ πάντες ἐπιστάμεθα ὅτι βασιλεὺς καὶ Τισσαφέρνης οὓς μὲν ἐδυνήθησαν συνειλήφασιν ἡμῶν, τοῖς δ' ἄλλοις δῆλον ὅτι ἐπιβούλευονσιν, ὡς ἦν δύνωνται ἀπολέσωσιν. Ἡμῖν δέ γε οἷμαι πάντα ποιητέα ως μήποτε ἐπὶ τοῖς 36 βαρβάροις γενώμεθα, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκεῖνοι ἐφ' ἡμῖν. Εὖ τοίνυν ἐπίστασθε ὅτι ὑμεῖς τοσοῦτοι ὅντες δσοι νῦν συνεληλύθατε, μέγιστον ἔχετε καιρόν. Οἱ γὰρ στρατιῶται οὗτοι πάντες πρὸς ὑμᾶς βλέποντι, καν μὲν ὑμᾶς ὁρῶσιν ἀθύμους, πάντες κακοὶ ἔσονται, ἦν δὲ ὑμεῖς αὐτοὶ τε παρασκευαζόμενοι φανεροὶ ἦτε ἐπὶ τοὺς πολεμίους καὶ τοὺς ἄλλους παρακαλῆτε, εὖ ἵστε ὅτι ἔφονται ὑμῖν καὶ πειράσονται μιμεῖσθαι. 37 Ἰσως δέ τοι καὶ δίκαιόν ἔστιν ὑμᾶς διαφέρειν τι τούτων. Ὅμετος γάρ ἔστε στρατηγοί, ὑμεῖς ταξίαρχοι καὶ λοχαγοί καὶ ὅτε εἰρήνη ἦν ὑμεῖς καὶ χοήμασι καὶ τιμαῖς τούτων ἐπλεονεκτεῖτε· καὶ νῦν τοίνυν ἐπεὶ πόλεμός ἔστιν ἀξιοῦν δεῖ ὑμᾶς αὐτοὺς ἀμείνονς τε τοῦ πλήθους 38 εἶναι καὶ προθούλευειν τούτων καὶ προπονεῖν, ἦν πον δέῃ. Καὶ νῦν πρῶτον μὲν οἰομαι ἂν ὑμᾶς μέγα ὡφελῆσαι τὸ στράτευμα, εἰ ἐπιμεληθείητε δπως ἀντὶ τῶν ἀπολωλότων ως τάχιστα στρατηγοὶ καὶ λοχαγοὶ ἀντικατασταθῶσιν. Ἀνευ γὰρ ἀρχόντων οὐδὲν ἂν οὕτε καλὸν οὔτε ἀγαθὸν γένοιτο ως μὲν συνελόντι εἰπεῖν οὐδαμοῦ, ἐν δὲ δὴ τοῖς πολεμικοῖς παντάπασιν. Ἡ μὲν γὰρ εὐταξία σφέσειν δοκεῖ, η δὲ ἀταξία πολλοὺς ἥδη ἀπολώλεκεν. Ἐπειδὰν δὲ καταστήσθη τοὺς ἀρχοντας δσους δεῖ, ἦν καὶ τοὺς ἄλλους στρατιώτας συλλέγητε καὶ παρα-

λοχαγοί πού μαζεύτηκαν ήταν πάνω κάτω ἐκατό. Καὶ θὰ ἦταν σχεδὸν μεσάνυχτα ὅταν γίνονταν αὐτά. Τότε ἀρχισε νὰ μιλάῃ ὁ Ἱερώνυμος 34 ἀπὸ τὴν "Ἡλιδα, ποὺ ἦταν ὁ πιὸ ἡλικιωμένος ἀπὸ τοὺς λοχαγοὺς τοῦ Προξένου, κι εἶπε αὐτὰ ἐδῶ: «Ἐμεῖς, στρατηγοὶ καὶ λοχαγοί, βλέποντας τὴν τωρινὴ κατάσταση, κρίναμε σωστὸ νὰ συγκεντρωθοῦμε καὶ νὰ προσκαλέσωμε κι ἐσᾶς, γιὰ νὰ συζητήσωμε καὶ νὰ πάρωμε, ἀν μπορέσωμε, μιὰ καλὴ ἀπόφαση. Πές καὶ τώρα, πρόσθεσε, ἔκεινα ποὺ εἶπες καὶ σ' ἐμᾶς, Ξενοφώντα».

Τότε ὁ Ξενοφῶν εἶπε τοῦτα δῶ: «Αὐτὰ βέβαια τὰ ξέρομε ὅλοι, 35 πῶς δηλαδὴ ὁ βασιλίδης κι ὁ Τισσαφέρνης ἔχουν πιάσει ὅσους μπόρεσαν ἀπὸ μᾶς, κι εἶναι φανερὸ πῶς ἔχουν κακὰ σχέδια γιὰ τοὺς ἄλλους, ὥστε νὰ μᾶς ἔξοντάσουν, ἀν τὰ καταφέρουν. Γι' αὐτὸν νομίζω πῶς πρέπει νὰ κάνωμε τὸ καθετί, γιὰ νὰ μὴν πέσωμε ποτὲ στὰ χέρια τῶν βαρβάρων, παρὰ ἔκεινοι νὰ πέσουν στὰ δικά μας. Νὰ ξέρετε λοιπὸν 36 καλὰ ὅτι ἐσεῖς ποὺ εἴστε τόσοι, ὅσοι τώρα ἔχετε συγκεντρωθῆ, ἔχετε μιὰ ἔξαιρετικὴ εὐκαρίπτα. "Ολοι δηλαδὴ αὐτοὶ οἱ στρατιῶτες ἔχουν στραμμένα τὰ μάτια τους σὲ σᾶς. Καὶ ἀν σᾶς βλέπουν στενοχωρημένους, ὅλοι θὰ φοβοῦνται, ἐνῶ, ἀν εἶναι φανερὸ πῶς ἔτοιμάζεστε νὰ βαδίσετε καταπάνω στοὺς ἔχθρούς καὶ πῶς παρακινεῖτε καὶ τοὺς ἄλλους, νὰ ξέρετε καλὰ πῶς θὰ σᾶς ἀκολουθήσουν καὶ θὰ προσπαθήσουν νὰ σᾶς μιμηθοῦν. "Ισως μάλιστα εἶναι σωστὸ νὰ τοὺς ξεπερ- 37 νᾶτε στὸ θάρρος. Γιατὶ ἐσεῖς εἴστε στρατηγοί, ἐσεῖς ταξίασχοι καὶ λοχαγοί. Καὶ ὅταν ἦταν εἰρήνη, καὶ μισθούς καὶ τιμές εἴχατε περισσότερα ἀπ' αὐτούς. Καὶ τώρα λοιπὸν ποὺ εἶναι πόλεμος, πρέπει νὰ τὸ θεωρῆτε χρέος σας νὰ εἴστε ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες καὶ νὰ σκέφτεστε γιὰ τὸ καλό τους καὶ νὰ κοπιάζετε γιὰ χάρη τους, ὅποτε παρουσιάζεται ἀνάγκη. Στὴν τωρινὴ περίσταση ἔχω τὴ γνώμη 38 πῶς θὰ μπορούσατε νὰ προσφέρετε μεγάλη ἔξυπηρέτηση στὸ στρατό, ἀν φροντίζατε, ὅσο γίνεται πιὸ γρήγορα, νὰ ὁριστοῦν στρατηγοὶ καὶ λοχαγοὶ στὴ θέση ἔκεινων ποὺ χάθηκαν. Γιατὶ χωρὶς ἀρχηγοὺς δὲν μπορεῖ νὰ γίνη τίποτε τὸ σωστὸ ἢ τὸ ὡφέλιμο, γενικά, βέβαια, σὲ καμιὰ περίπτωση ἀποκλείεται ὅμως πέρα γιὰ πέρα σὲ πολεμικὲς περιόδους. Καὶ τοῦτο, ἐπειδὴ πιστεύομε πῶς ἡ πειθαρχία σώζει, ἐνῶ ἡ ἔλλειψή της ἔχει ὅδηγήσει πολλοὺς ὡς τώρα στὴν καταστροφή. Μόλις ὁρίσετε 39 τοὺς ἀπαραίτητους ἀρχηγούς, νομίζω πῶς θὰ ἐνεργήσετε σὲ πολὺ κατάλληλη στιγμή, ἀν συγκεντρώσετε καὶ τοὺς ἄλλους στρατιῶτες,

35 - 44

Δεύτερη δμι-
λα τοῦ Ξενο-
φώντα.

40 θαρρύνητε, οἶμαι ἀν̄ νῦν πάντας ἐν καιρῷ ποιῆσαι. Νῦν γὰρ ἵσως καὶ νῦν εἰς αἰσθάνεσθε ώς ἀθύμως μὲν ἥλθον ἐπὶ τὰ δυλα, ἀθύμως δὲ πρὸς τὰς φυλακάς· ὅστε οὕτω γέ ἔχόντων οὐκ οἴδα δ, τι ἀν̄ τις χρήσατο 41 αὐτοῖς εἴτε τυνκτός δέοι εἴτε καὶ ἡμέρας. "Ἡν δέ τις αὐτῶν τρέψῃ τὰς γνώμας, ως μὴ τοῦτο μόνον ἐννοῶνται τί πείσονται ἀλλὰ καὶ τί ποιή- 42 σουσι, πολὺ εὐθυμότεροι ἔσονται. Ἐπίστασθε γὰρ δὴ δτι οὕτε πλῆθος ἔστιν οὕτε ἰσχὺς ἡ ἐν τῷ πολέμῳ τὰς νίκας ποιοῦσα, ἀλλ ὅπότεροι ἀν̄ σὺν τοῖς θεοῖς ταῖς ψυχαῖς ἐρρωμενέστεροι ἴωσιν ἐπὶ τοὺς πολε- 43 μίους, τούτους ως ἐπὶ τὸ πολὺ οἱ ἀντίοι οὐ δέχονται. Ἐντεθύμημαι δὲ 44 ἔγωγε, ὃ ἀνδρες, καὶ τοῦτο δτι δπόσοι μὲν μαστεύουσι ζῆν ἐκ παντὸς τρόπουν ἐν τοῖς πολεμικοῖς, οὗτοι κακῶς τε καὶ αἰσχρῶς ως ἐπὶ τὸ πολὺ ἀποθνήσκουσιν, δπόσοι δὲ τὸν μὲν θάνατον ἐγνώκασι πᾶσι κοινὸν εἶναι καὶ ἀναγκαῖον ἀνθρώποις, περὶ δὲ τοῦ καλῶς ἀποθνήσκειν ἀγω- 45 νίζονται, τούτους ὁρῶ μᾶλλον πως εἰς τὸ γῆρας ἀφικνούμενους καὶ 46 ἐως ἀν̄ ζῶσιν εὐδαιμονέστερον διάγοντας. "Α καὶ ἡμᾶς δεῖ νῦν κατα- μαθόντας, ἐν τοιούτῳ γὰρ καιρῷ ἔσμεν, αὐτούς τε ἀνδρας ἀγαθούς εἶναι καὶ τοὺς ἄλλους παρακαλεῖν. "Ο μὲν ταῦτα εἰπὼν ἐπάνσατο.

Μετὰ δὲ τοῦτον εἶπε Χειρίσοφος· ἀλλὰ πρόσθεν μέν, ὃ Ξενο- 47 φῶν, τοσοῦτον μόνον σε ἐγίγνωσκον δσον ἥκονον Ἀθηναῖον εἶναι, νῦν δὲ καὶ ἐπανῶ σε ἐφ' οἵς λέγεις τε καὶ πράττεις καὶ βονοίμην ἀν̄ δτι πλείστους εἶναι τοιούτους· κοινὸν γὰρ ἀν̄ εἴη τὸ ἀγαθόν. Καὶ νῦν, ἔφη, μὴ μέλλωμεν, ὃ ἀνδρες, ἀλλ ἀπελθόντες ἥδη αἰρεῖσθε οἱ δεό- μενοι ἀρχοντας, καὶ ἐλόμενοι ἥκετε εἰς τὸ μέσον τοῦ στρατοπέδου καὶ τοὺς αἰρεθέντας ἄγετε· ἔπειτ ἔκει συγκαλοῦμεν τοὺς ἄλλους στρατιώτας. Παρέστω δ ἡμῖν, ἔφη, καὶ Τολμιδῆς ὁ κῆρυξ. Καὶ ἀμα ταῦτα εἰπὼν ἀνέστη, ως μὴ μέλλοιτο ἀλλὰ περαίνοιτο τὰ δέοντα. Ἐκ τούτου δρέθησαν ἀρχοντες ἀντὶ μὲν Κλεάρχον Τιμασίων Δαρδανεύς, ἀντὶ δὲ Σωκράτους Ξανθικλῆς Ἀχαιός, ἀντὶ δὲ Ἀγίου Κλεάνωρ Ἀρκάς, ἀντὶ δὲ Μένωνος Φιλήσιος Ἀχαιός, ἀντὶ δὲ Προξένου Ξενο- φῶν Ἀθηναῖος.

γιὰ νὰ τοὺς δώσετε θάρρος. Γιατὶ τώρα κι ἐσεῖς, πιστεύω, καταλαβαί- 40
νετε πῶς ἥρθαν στὸ στρατόπεδο πολὺ ἀνόρεχτα, χωρὶς διάθεση πῆγγαν
νὰ φυλάξουν καὶ σκοποί. "Ἐτσι σὲ τέτοια κατάσταση ποὺ βρίσκονται,
δὲν ξέρω ἂν θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ τοὺς χρησιμοποιήσῃ νύχτα ἢ 41
μέρα, σὲ ὡρα ἀνάγκης. "Αν ὅμως κάποιος τοὺς ἀλλάξῃ ίδεες καὶ τοὺς
κάνη νὰ σκέφτωνται ὅχι μονάχα τί ὑπάρχει κίνδυνος νὰ πάθουν, ἀλλὰ
καὶ τί μποροῦν νὰ κάνουν, τότε θὰ ἀποκτήσουν πολὺ μεγαλύτερη διά-
θεση. Ξέρετε, βέβαια, πῶς τὴ νίκη στὸν πόλεμο δὲν τὴ δίνει οὕτε ὁ 42
ἀριθμὸς τῶν στρατιωτῶν οὕτε ἡ δύναμη, παρὰ ὅποιοι μὲ τὴ βοήθεια
τῶν θεῶν βαδίζουν ἐνάντια στοὺς ἔγχθρούς μὲ πιὸ θαρραλέες ψυχές,
τὴν ἐπίθεση αὐτῶν συνήθως δὲν μποροῦν ν' ἀντέξουν οἱ ἀντίπαλοι.
Καὶ ἐγὼ τουλάχιστο, φίλοι μου, ἔχω ὑπ' ὅψη μου πῶς ὅσοι ἀγωνίζονται 43
νὰ σώσουν τὴ ζωὴ τους μὲ κάθε τρόπο στοὺς πολέμους, αὐτοὶ πολὺ⁴⁵⁻⁴⁷
συχνὰ πεθαίνουν ἀνανδρα καὶ ἄδοξα. Ἀντίθετα, ὅσοι καταλαβαίνουν
πῶς ὁ θάνατος εἰναι κοινὸς καὶ ἀναπότρεπτος γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους
καὶ ἀγωνίζονται νὰ βροῦν ἔνα δοξασμένο θάνατο, βλέπω πῶς αὐτοὶ⁴⁴
συνηθέστερα φτάνουν στὰ γεράματα καὶ πῶς ὅσο ζοῦν περνοῦν πιὸ
εύτυχισμένη ζωὴ. Αὐτὰ πρέπει τώρα κι ἐμεῖς νὰ τὰ βάλωμε καλὰ 45
στὸ μυαλό μας, γιατὶ βρισκόμαστε σὲ τέτοια κρίσιμη περίσταση, καὶ
νὰ φανοῦμε κι οἱ ἔδιοι παλικάρια καὶ τοὺς ἄλλους νὰ παρακινήσωμε.
Αὐτὰ εἶπε ὁ Ξενοφῶν καὶ σταμάτησε. *"Ὕστερ' ἀπ' αὐτὸν ὁ Χειρίσοφος* 46
εἶπε: «Πρωτύτερα, Ξενοφώντα, δὲν ἥξερα γιὰ σένα παρὰ μονάχα
αὐτὸ ποὺ ἄκουα, δηλαδὴ πῶς εἶσαι Ἀθηναῖος. Τώρα ὅμως σὲ ἐπανῶ
γιὰ τὰ λόγια σου καὶ τὶς πράξεις σου καὶ θὰ ἥθελα νὰ ὑπάρχουν, ὅσο
γίνεται, πιὸ πολλοὶ σὰν καὶ σένα. Γιατὶ αὐτὸ θὰ ἥταν καλὸ γιὰ ὅλους.

Καὶ τώρα, φίλοι μου, πρόσθεσε, ἃς μὴν καθυστεροῦμε, παρὰ πηγαίνετε 47
νὰ διαλέξετε ἀρχηγούς, ὅσοι χρειάζεστε. *"Ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἐκλογή,*
ἐλάτε στὴ μέση τοῦ στρατοπέδου, φέροντας καὶ τοὺς ἐκλεγμένους,
καὶ κατόπι θὰ συγκεντρώσωμε ἐκεῖ τοὺς ἄλλους στρατιῶτες. Νὰ βρί-
σκεται ὅμως κοντά μας καὶ ὁ Τολμίδης ὁ κήρυκας». Μόλις τὰ εἶπε 48
αὐτά, σηκώθηκε, γιὰ νὰ μὴ βραδύνουν, ἀλλὰ νὰ τελειώνουν ὅσα ἔπρεπε
νὰ γίνουν. Τότε, διάλεξαν ἀρχηγούς στὴ θέση τοῦ Κλέαρχου τὸν Τιμα-
σίωνα ἀπὸ τὴ Δάρδανο, στὴ θέση τοῦ Σωκράτη τὸν Ξανθικλῆ τὸν
Ἀχαιό, στὴ θέση τοῦ Ἀγία τὸν Κλεάνορα τὸν Ἀρκάδα, στὴ θέση
τοῦ Μένωνα τὸ Φιλήσιο τὸν Ἀχαιό καὶ στὴ θέση τοῦ Πρόξενου τὸν
Ξενοφώντα τὸν Ἀθηναῖο. @ *Θεοὶ*

· Εκλογὴ τέων
στρατηγῶν.

- 976
- 1 Ἐπεὶ δὲ ἥρηντο, ἡμέρα τε σχεδὸν ὑπέφαινε καὶ εἰς τὸ μέσον ἦκον οἱ ἄρχοντες, καὶ ἔδοξεν αὐτοῖς προφυλακὰς καταστήσαντας συγκαλεῖν τοὺς στρατιώτας. Ἐπεὶ δὲ καὶ οἱ ἄλλοι στρατιῶται συνῆλθον, ἀνέστη
 - 2 πρῶτος μὲν Χειρίσοφος δ' Λακεδαιμόνιος καὶ ἔλεξεν ὡδε· Ἀνδρες στρατιῶται, χαλεπὰ μὲν τὰ παρόντα, δόπτε ἀνδρῶν στρατηγῶν τοιούτων στερβόμεθα καὶ λοχαγῶν καὶ στρατιῶτῶν, πρὸς δ' ἔτι καὶ οἱ
 - 3 ἀμφὶ Ἀριαῖον οἱ πρόσθεν σύμμαχοι ὅντες προδεδώκασιν ἡμᾶς· ὅμως δὲ δεῖ ἐκ τῶν παρόντων ἄνδρας ἀγαθοὺς τελέθειν καὶ μὴ ὑφίεσθαι, ἀλλὰ πειρᾶσθαι ὅπως ἦν μὲν δυνώμεθα καλῶς νικῶντες σφεζόμεθα· εἰ δὲ μή, ἀλλὰ καλῶς γε ἀποθηγσωμεν, ὑποχείριοι δὲ μηδέποτε γενώμεθα ζῶντες τοῖς πολεμίοις. Οὕμιαι γὰρ ἀν ἡμᾶς τοιαῦτα παθεῖν οἴα
 - 4 τοὺς ἔχθρονδις οἱ θεοὶ ποιήσειαν. Ἐπὶ τούτῳ Κλεάνθρος δ' Ορχομένιος ἀνέστη καὶ ἔλεξεν ὡδε· ἀλλ' ὁρᾶτε μέν, ὃ ἄνδρες, τὴν βασιλέως ἐπιορκίαν καὶ ἀσέβειαν, ὁρᾶτε δὲ τὴν Τισσαφέροντος ἀπιστίαν, ὅστις λέγων ὡς γείτων τε εἴη τῆς Ἑλλάδος καὶ περὶ πλείστουν ἀν ποιήσαιτο σῶσαι ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τούτοις αὐτὸς ὀμόσας ἡμῖν, αὐτὸς δεξιὰς δούς, αὐτὸς ἐξαπατήσας συνέλαβε τοὺς στρατηγούς, καὶ οὐδὲ Δία ἔνιον ἥδεσθη, ἀλλὰ Κλεάρχῳ καὶ διμοτράπεζος γενόμενος αὐτοῖς τούτοις
 - 5 ἐξαπατήσας τοὺς ἄνδρας ἀπολώλεκεν. Ἀριαῖος δέ, δην ἡμεῖς ἥθελομεν βασιλέα καθιστάναι, καὶ ἐδώκαμεν καὶ ἐλάβομεν πιστὰ μὴ προδώσειν ἀλλήλους, καὶ οὗτος οὔτε τοὺς θεοὺς δείσας οὔτε Κύρον τεθνηκότα αἰδεσθείς, τιμώμενος μάλιστα ὑπὸ Κύρου ζῶντος, νῦν πρὸς τοὺς ἐκείνουν ἔχθριστους ἀποστὰς ἡμᾶς τοὺς Κύρου φίλους κακῶς ποιεῖν
 - 6 πειρᾶται. Ἀλλὰ τούτους μὲν οἱ θεοὶ ἀποτείσαντο· ἡμᾶς δὲ δεῖ ταῦτα δρῶντας μήποτε ἐξαπατηθῆναι ἔτι ὑπὸ τούτων, ἀλλὰ μαχομένους ὡς ἀν δυνώμεθα κράτιστα τοῦτο διτι ἀν δοκῆ τοῖς θεοῖς πάσχειν.
 - 7 Ἐκ τούτου Ξενοφῶν ἀνίσταται ἐσταλμένος ἐπὶ πόλεμον ὡς ἐδύ-

ΤΟ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑ ΑΚΟΥΕΙ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΤΩΝ ΑΡΧΗΓΩΝ
ΚΑΙ ΕΓΚΡΙΝΕΙ ΤΙΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΞΕΝΟΦΩΝΤΑ

“Οταν είχε γίνει ἡ ἐκλογή, τὴν ὥρα ποὺ ἀρχιζε σχεδὸν νὰ ἔημε- 1
ρώνη, ἔφτασαν οἱ ἀρχιγοὶ στὴ μέση τοῦ στρατοπέδου καὶ ἀποφάσι-
σαν νὰ τοποθετήσουν προφυλακὲς καὶ νὰ συγκεντρώσουν τοὺς στρα-
τιῶτες. Μόλις μαζεύτηκαν οἱ στρατιῶτες, σηκώθηκε πρῶτος ὁ Χει-
ρόσοφος ὁ Λακεδαιμονίος καὶ εἶπε αὐτά ἐδῶ: «Στρατιῶτες, οἱ τωρινὲς 2
στιγμὲς εἶναι δύσκολες, ἀφοῦ στερηθῆκαμε τέτοιους στρατηγοὺς καὶ
λοχαγοὺς καὶ στρατιῶτες. Ἀκόμα καὶ ὁ Ἐριαῖος μὲ τὸ στρατό του
μᾶς ἔχουν προδώσει, αὐτὸν ποὺ ἦταν πρωτύτερα σύμμαχοί μας. Πρέ- 3
πει δύμας μέσα στὶς συνθῆκες ποὺ βρισκόμαστε νὰ φανοῦμε γενναῖοι
ἄντρες καὶ νὰ μὴ φοβηθοῦμε, ἀλλὰ νὰ προσπαθήσωμε νὰ γλιτώσωμε,
ἀν μποροῦμε, μὲ μιὰ νίκη ποὺ θὰ μᾶς δώσῃ τιμή. Ἀλλιώτικα, νὰ
πεθάνωμε τουλάχιστο δοξασμένοι, καὶ νὰ μὴν πέσωμε ποτὲ ζωντανοὶ
στὰ χέρια τῶν ἔχθρων. Γιατὶ νομίζω πῶς τότε θὰ παθαίναμε τέτοιες
συμφορές, ποὺ μακάρι νὰ τὶς ἔστελναν οἱ θεοὶ στοὺς ἔχθρούς μας».

“Γετερὸς δέπτ’ αὐτὸν σηκώθηκε ὁ Κλεάνωρ ὁ Ὄρχομένιος καὶ μίλησε 4
ἔτσι: «Βλέπετε, στρατιῶτες, τοὺς φεύτικους ὄρκους καὶ τὴν ἀσέβεια
τοῦ βασιλιά. Βλέπετε καὶ τὴν ἀπιστία τοῦ Τισσαφέρνη· τοῦτος μᾶς
ἔλεγε πῶς ἡ χώρα του εἶναι γειτονικὴ μὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ γι’ αὐτὸ
θὰ φρόντιζε πάρα πολὺ νὰ μᾶς σώσῃ, κι ὑστερα μᾶς ὄρκίστηκε ὁ Ἰδιος,
δίνοντάς μας τὸ δεξῖ του χέρι. Μὰ ὁ Ἰδιος μὲ ἀπάτη ἔπιασε τοὺς στρα-
τηγοὺς καὶ δὲν σεβάστηκε τὸ Δία ποὺ προστατεύει τοὺς ξένους, παρὰ
ἄφοῦ ἔφαγε πρῶτα σ’ ἔνα τραπέζι μὲ τὸν Κλέαρχο, ὑστερα μὲ πανουργίες
ἔξαπάτησε τοὺς ἄντρες καὶ τοὺς σκότωσε. Κι ὁ Ἐριαῖος, ποὺ ἔμετις 5
θέλαμε νὰ τὸν κάνωμε βασιλιά, καὶ μὲ ὄρκους ἔγγυηθῆκαμε πῶς δὲν θὰ
προδώσῃ ὁ ἔνας τὸν ἄλλο, οὕτε τοὺς θεοὺς φοβήθηκε κι αὐτὸς οὕτε
τὸν πεθαμένο Κύρο σεβάστηκε, παρ’ ὅλο ποὺ ἔκεινος τὸν τιμοῦσε
ὑπερβολικά, δόσι βρισκόταν στὴ ζωή. Τώρα ἔφυγε ἀπὸ κοντά μας καὶ
πῆγε μὲ τοὺς μεγαλύτερους ἔχθρούς του Κύρου, ἐνῶ ἔμᾶς, τοὺς φίλους
του, ζητάει τρόπο νὰ μᾶς καταστρέψῃ. Μὰ αὐτοὺς μακάρι νὰ τοὺς τι- 6
μωρήσουν οἱ θεοί. Ἐμεῖς δύμας πρέπει, ἀφοῦ τὰ βλέπομε αὐτά, νὰ
μὴν ξεγελαστοῦμε ποτὲ πιὰ ἀπὸ αὐτούς, παρὰ νὰ πολεμήσωμε ὅσῳ
μποροῦμε πιὸ παλικαρίσια καὶ νὰ πάθωμε ἔκεινο ποὺ ἀρέσει στοὺς
θεούς».

“Ὑστερα σηκώνεται ὁ Ξενοφῶν, διπλισμένος γιὰ μάχη, ὅσο μπο-

ΚΕΦ. 2

1 - 3

‘Ομιλία τοῦ.
Χειρίσσοφον
στὸ στρατό.

2

4 - 6

‘Ομιλία τοῦ.
Κλεάνωρα.

7 - 32

‘Ομιλία τοῦ
Ξενοφῶντα.

νατο κάλλιστα, νομίζων, εἴτε νίκην διδοῦεν οἱ θεοί, τὸν κάλλιστον κόσμον τῷ νικᾶν πρέπειν, εἴτε τελευτῶν δέοι, ὅρθως ἔχειν τῶν καλλιστῶν ἔαντὸν ἀξιώσαντα ἐν τούτοις τῆς τελευτῆς τυγχάνειν· τοῦ λόγου
 8 δὴ ἥρχετο ὡδε· τὴν μὲν τῶν βαρβάρων ἐπιορκίαν τε καὶ ἀπιστίαν λέγει μὲν Κλεάνωρ, ἐπίστασθε δὲ καὶ ὑμεῖς, οἶμαι. Εἰ μὲν οὖν βουλόμεθα πάλιν αὐτοῖς διὰ φιλίας ἵέναι, ἀνάγκη ἡμᾶς πολλήν ἀθυμίαν ἔχειν, δρῶντας καὶ τοὺς στρατηγούς, οἱ διὰ πίστεως αὐτοῖς ἔαντος ἐνεχείρισαν, οἷα πεπόνθασι· εἰ μέντοι διανούμεθα σὺν τοῖς ὅπλοις ὃν τε πεποιήκασι δίκην ἐπιθεῖναι αὐτοῖς καὶ τὸ λοιπὸν διὰ παντὸς πολέμου αὐτοῖς ἵέναι, σὺν τοῖς θεοῖς πολλαὶ ἡμῖν καὶ καλαὶ ἐλπίδες εἰσὶ σωτηρίας.

9 Τοῦτο δὲ λέγοντος αὐτοῦ πτάρνυται τις· ἀκούσαντες δ' οἱ στρατιῶται πάντες μιᾶς δρμῆς προσεκύνησαν τὸν θεόν, καὶ ὁ Ξενοφῶν εἰπε· δοκεῖ μοι, ὃ ἀνδρες, ἐπεὶ περὶ σωτηρίας ἡμῶν λεγόντων οἰωνὸς τοῦ Διὸς τοῦ σωτῆρος ἐφάνη, εὕξασθαι τῷ θεῷ τούτῳ θύσειν σωτήρια ὅπου ἀν πρῶτον εἰς φιλίαν χώραν ἀφικώμεθα, συνεπεύξασθαι δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς θύσειν κατὰ δύναμιν. Καὶ δτῷ δοκεῖ ταῦτ', ἔφη, ἀνατεινάτω τὴν χεῖρα. Καὶ ἀνέτειναν ἀπαντες. Ἐκ τούτου ηὕξαντο καὶ ἐπαίάνισαν. Ἐπεὶ δὲ τὰ τῶν θεῶν καλῶς εἶχεν, ἥρχετο πάλιν ὡδε.

10 Ἐτύγχανον λέγων δτι πολλαὶ καὶ καλαὶ ἐλπίδες ἡμῖν εἰεν σωτηρίας. Πρῶτον μὲν γὰρ ἡμεῖς μὲν ἐμπεδοῦμεν τοὺς τῶν θεῶν δρκούς, οἱ δὲ πολέμοι ἐπιωρκήκασί τε καὶ τὰς σπονδὰς παρὰ τοὺς δρκούς λελύκασιν. Οὕτω δὲ ἐχόντων εἰκὸς τοῖς μὲν πολεμίοις ἐναντίονς εἶναι τοὺς θεούς, ἡμῖν δὲ συμμάχους, οἴτερον ἰκανούεισι καὶ τοὺς μεγάλους ταχὺ μικροὺς ποιεῖν καὶ τοὺς μικροὺς κᾶν ἐν δεινοῖς δσι σώζειν εὐπετῶς,
 11 σταν βούλωνται. Ἐπειτα δὲ ἀναμνήσω γὰρ ὑμᾶς καὶ τοὺς τῶν προγόνων τῶν ἡμετέρων κινδύνους, ἵνα εἰδῆτε ὡς ἀγαθοῖς τε ὑμῖν προσήκει εἶναι σφόζοντα τε σὺν τοῖς θεοῖς καὶ ἐκ πάνυ δεινῶν οἱ ἀγαθοί. Ἐλθόντων μὲν γὰρ Περσῶν καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς παμπληθεῖ στόλῳ ὡς ἀφα-

ροῦσε πιὸ ὅμορφα. Καὶ τοῦτο γιατὶ νόμιζε πῶς, ἂν οἱ θεοὶ δώσουν τὴνίκη, ὁ ὠραιότερος στολισμὸς ταιριάζει στὸν νικητή. Ἀν πάλι χρειαζόταν νὰ πεθάνῃ, ἥταν ὁρθὸς νὰ θεωρήσῃ τὸν ἔαυτό του πῶς ἀξιζεῖ νὰ στολιστῇ ὡραιότατα καὶ νὰ βρῆ τὸ θάνατο μέσα σ' αὐτὸν τὸ στολισμό. Ἀρχισε λοιπὸν νὰ μιλάῃ ἔτσι: «Τοὺς ψεύτικους ὄρκους τῶν βαρβάρων 8 καὶ τὴν ἀπίστια τους σᾶς τὰ ἔχει ἀναπτύξει ὁ Κλεάνωρ, νομίζω ὅμως πῶς τὰ ἔχετε κι ἐσεῖς. Ἀν λοιπὸν ἐπιμένωμε νὰ ξανασυνεννοηθοῦμε φιλικὰ μαζὶ τους, σημαίνει ὅτι ἔχομε χάσει ἐντελῶς τὸ θάρρος μας, τὴν στιγμὴν ποὺ βλέπομε τὰ δσα ἔπαθαν οἱ στρατηγοὶ μας, ὅταν τοὺς ἐμπιστεύτηκαν τὸν ἔαυτό τους βασισμένοι στὰ λόγια τους. Ἀν ὅμως ἔχωμε στὸν νοῦ μας μὲ τὰ ὅπλα στὰ χέρια νὰ τοὺς τιμωρήσωμε γιὰ ὅσα μᾶς ἔχουν κάνει, καὶ ἀπὸ δῶ καὶ πέρα νὰ τοὺς πολεμοῦμε μὲ κάθε τρόπο, τότε θὰ ἔχωμε πολλὲς καὶ βάσιμες ἐλπίδες νὰ σωθοῦμε, μὲ τὴ βοήθεια τῶν θεῶν». Τὴν ὥρα ποὺ τὰ ἔλεγε αὐτά, φταρνίζεται κά- 9 ποιος. Οἱ στρατιῶτες, μόλις ἀκουσαν τὸ φτάρνισμα, ὅλοι μὲ τὴν ἔδια διάθεση προσευχήθηκαν στὸ θεό, καὶ ὁ Ξενοφῶν εἶπε: «Ἀφοῦ τὴ στιγμὴ ποὺ μιλούσαμε γιὰ τὴν σωτηρία μας, παρουσιάστηκε αὐτὸ τὸ καλὸ σημάδι, σταλμένο ἀπὸ τὸ Δία τὸ σωτήρα, νομίζω, στρατιῶτες, πῶς πρέπει νὰ τάξωμε σ' αὐτὸν τὸ θεὸν πῶς θὰ τοῦ προσφέρωμε θυσίες εὐχαριστήριες γιὰ τὴ διάσωσή μας, σὲ ὅποιαδήποτε φιλικὴ χώρα πρωτοπάμε. Νὰ τάξωμε ἀκόμα πῶς θὰ θυσιάσωμε καὶ στοὺς ἄλλους θεούς, ἀνάλογα μὲ τὶς δυνάμεις μας. Ὁποιος συμφωνεῖ μ' αὐτά, εἶπε, νὰ σηκώσῃ τὸ χέρι.» Οἱοι σήκωσαν τὰ χέρια τους. «Τστέρ ἀπ' αὐτὸ προσευχήθηκαν κι ἔψαλαν τὸν παιάνα. Καὶ ὅταν ἐκπληρώσαν τὸ χρέος τους πρὸς τοὺς θεούς, ὁ Ξενοφῶν ξανάρχισε τὸ λόγιο του καὶ μίλησε ἔτσι: «Ἐλεγα 10 πρωτύτερα πῶς ἔχομε πολλὲς καὶ βάσιμες ἐλπίδες νὰ σωθοῦμε. Γιατὶ πρῶτα πρῶτα, ἐμεῖς φυλάμε τοὺς ὄρκους τῶν θεῶν, ἐνῶ οἱ ἔχθροὶ καὶ τοὺς ὄρκους ἔχουν πατήσει καὶ, ἀντίθετα πρὸς αὐτούς, ἔχουν παραβιάσει τὶς συμφωνίες. Ἀφοῦ ἔτσι εἶναι τὰ πράγματα, οἱ θεοὶ φυσικὰ θὰ εἶναι ἔχθροὶ στοὺς ἀντιπάλους μας καὶ σύμμαχοι δικοὶ μας. Αὐτοὶ ἔχουν τὴ δύναμη καὶ τοὺς μεγάλους νὰ τοὺς κάνουν γρήγορα μικρούς καὶ τοὺς μικρούς, ὅταν βρίσκωνται σὲ κρίσιμες στιγμές, νὰ τοὺς σώζουν εὔκολα, φτάνει νὰ τὸ θέλουν. «Τστέρα θὰ σᾶς θυμίσω καὶ 11 τοὺς κινδύνους ποὺ πέρασαν οἱ πρόγονοί μας, γιὰ νὰ ἔχετε πῶς σᾶς ταιριάζει νὰ εἴστε γενναῖοι καὶ πῶς οἱ γενναῖοι σώζονται μὲ τὴ βοήθεια τῶν θεῶν καὶ ἀπὸ τρομερούς κινδύνους. «Οταν ἥρθαν δηλαδὴ οἱ

νιούντων τὰς Ἀθήνας, ὃποστῆναι αὐτοὶ Ἀθηναῖοι τολμήσαντες ἐνί-
12 κησαν αὐτούς. Καὶ εὐξάμενοι τῇ Ἀρτέμιδι δόποσον κατακάνοιεν τῶν
πολεμίων τοσαύτας χιμάίρας καταθύσειν τῇ θεῷ, ἐπεὶ οὐκ εἰχον ἕκα-
ντας εδρεῖν, ἔδοξεν αὐτοῖς κατ' ἐνιαυτὸν πεντακοσίας θύειν, καὶ ἦτι νῦν
13 ἀποθύουσιν. Ἐπειτα δτε Ξέρξης ὅστερον ἀγείρας τὴν ἀναζήμητον
στρατιὰν ἥλθεν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, καὶ τότε ἐνίκων οἱ ἡμέτεροι πρό-
γονοι τοὺς τούτων προγόνους καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν. Ὡν
ἔστι μὲν τεκμήρια δρᾶν τὰ τρόπαια, μέγιστον δὲ μαρτύριον ἡ ἐλευ-
θερία τῶν πόλεων ἐν αἷς ὑμεῖς ἐγένεσθε καὶ ἐτράφητε· οὐδένα γὰρ ἄν-
θρωπον δεσπότην, ἀλλὰ τοὺς θεοὺς προσκυνεῖτε. Τοιούτων μέν ἔστε
προγόνων.

14 Οὐ μὲν δὴ τοῦτο γε ἐρῶ ὡς ὑμεῖς καταισχύνετε αὐτούς· ἀλλ ὁππα
πολλαὶ ἡμέραι ἀφ' οὗ ἀντιταξάμενοι τούτοις τοῖς ἐκείνων ἐκγόνοις
15 πολλαπλασίους ὑμῶν αὐτῶν ἐνικάτε σὸν τοῖς θεοῖς. Καὶ τότε μὲν δὴ
περὶ τῆς Κύρου βασιλείας ἄνδρες ἥτε ἀγαθοί· νῦν δὲ ὅπότε περὶ τῆς
ὑμέτέρας σωτηρίας ὁ ἀγών ἔστι, πολὺ δήπον ὑμᾶς προσήκει καὶ ἀμεί-
16 νονας καὶ προθυμοτέρους εἶναι. Ἀλλὰ μὴν καὶ θαρραλεωτέρους νῦν
πρέπει εἶναι πρὸς τοὺς πολεμίους. Τότε μὲν γὰρ ἄπειροι ὄντες αὐτῶν,
τὸ δὲ πλῆθος ἀμετρον δρῶντες, ὅμως ἐτολμήσατε σὸν τῷ πατρῷ
φρονήματι ἵέναι εἰς αὐτούς· νῦν δὲ ὅπότε καὶ πεῖσαν ἥδη ἔχετε αὐτῶν
ὅτι οὐ θέλοντι καὶ πολλαπλάσιοι ὄντες [μὴ] δέχεσθαι ὑμᾶς, τί ἔτι
νῦν προσήκει τούτους φοβεῖσθαι;

17 Μηδὲ μέντοι τοῦτο μεῖον δόξητε ἔχειν, ὅτι οἱ Ἀραιάν πρόσθεν
σὸν ἡμῖν ταττόμενοι νῦν ἀφεστήκασιν. Ἐτι γὰρ οὗτοι κακίονές εἰσι
τῶν ὑφ' ἡμῶν ἡττημένων· ἔφυγον γοῦν πρὸς ἐκείνους καταλιπόντες
ἡμᾶς. Τοὺς δὲ θέλοντας φυγῆς ἀρχεῖν πολὺ πρεπήτον σὸν τοῖς πολε-
18 μίοις ταττομένους ἢ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ τάξει δρᾶν. Εἰ δέ τις ὑμῶν ἀθυμεῖ
ὅτι ἡμῖν μὲν οὐκ εἰσὶν ἵππεῖς, τοῖς δὲ πολεμίοις πολλοὶ πάρεισιν, ἐνθυ-
μήθητε ὅτι οἱ μόριοι ἵππεῖς οὐδὲν ἄλλο ἢ μόριοί εἰσιν ἄνθρωποι· ὑπὸ
μὲν γὰρ ἵππουν ἐν μάχῃ οὐδεὶς πώποτε οὕτε δηχθεὶς οὕτε λακτισθεὶς

Πέρσες κι ἔκεινοι ποὺ τοὺς ἀκολουθοῦσαν μὲ πάρα πολὺ μεγάλο στρατὸ γιὰ νὰ καταστρέψουν τὴν Ἀθήνα, μόνοι οἱ Ἀθηναῖοι τόλμησαν νὰ τοὺς ἀντισταθοῦν καὶ τοὺς νίκησαν. Εἶχαν τάξει τότε στὴ θεὰ 12 Ἀρτέμιδα πώς ὅσους ἐχθροὺς σκοτώσουν, τόσα χρονιάρικα γίδια θὰ τῆς θυσιάσουν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν μποροῦσαν νὰ βροῦν ἀρκετά, ἀποφάσισαν νὰ θυσιάζουν κάθε χρόνο πεντακόσια. Καὶ συνεχίζουν νὰ κάνουν αὐτὴ τὴ θυσία ἀκόμα καὶ σήμερα. Ἀργότερα, ὅταν ὁ 13 Ξέρξης συγκέντρωσε ἔκεινο τὸν ἀμέτρητο στρατὸ καὶ βάδισε ἐνάντια στὴν Ἑλλάδα, καὶ τότε οἱ πρόγονοι μας νίκησαν τοὺς δικούς τους καὶ στὴ στεριά καὶ στὴ θάλασσα. Ἀπόδειξη γι' αὐτὲς τὶς νίκες εἰναι· τὰ τρόπαια ποὺ βλέπομε, μὰ πιὸ μεγάλη ἀπόδειξη εἰναι ἡ ἐλευθερία τῶν πόλεων, ὅπου ἐσεῖς γεννηθήκατε καὶ ἀνατραφήκατε. Γιατὶ κανέναν ἄνθρωπο δὲν ἔχετε κυρίαρχο καὶ δὲν λατρεύετε ἄλλον, παρὰ μονάχα τοὺς θεούς. Ἀπὸ τέτοιους προγόνους κατάγεστε. Δὲν θέλω 14 νὰ πῶ μ' αὐτὰ πώς ἐσεῖς τοὺς ντροπιάζετε, ἀφοῦ πρὸν ἀπὸ λίγες μέρες ἀντιμετωπίσατε τοὺς ἀπογόνους ἔκεινων τῶν Περσῶν καὶ τοὺς νικήσατε μὲ τὴ βοήθεια τῶν θεῶν, παρ' ὅλο ποὺ ἤταν πολὺ περισσότεροί σας. Καὶ ἀφοῦ φαινόσασταν γενναῖοι τότε ποὺ πολεμούσατε νὰ κάνετε 15 τὸν Κύρο βασιλιά, τώρα, ποὺ ὅγανίζεστε γιὰ τὴ δική σας σωτηρία, ταιριάζει νὰ εἰστε πολὺ γενναιότεροι καὶ προθυμότεροι. Μὰ τούτη τὴ φορὰ 16 πρέπει νὰ ἔχετε καὶ μεγαλύτερη τόλμη ἀπέναντι στοὺς ἐχθρούς. Γιατὶ τότε, παρ' ὅλο ποὺ δὲν τοὺς εἴχατε δοκιμάσει καὶ βλέπατε πώς ἤταν ἀμέτρητοι, ὅμως πήρατε τὸ θάρρος νὰ βαδίσετε καταπάνω τους μὲ τὴν πατροπαράδοτη παλικαριά. Καὶ τώρα ποὺ τοὺς ἔχετε δοκιμάσει καὶ ξέρετε πώς δὲν θέλουν νὰ σᾶς ἀντιστέκωνται, παρ' ὅλο ποὺ εἰναι πολὺ περισσότεροί σας, ποιὸς λόγος ὑπάρχει πιὰ νὰ τοὺς φοβᾶστε; Οὔτε ὅμως γι' αὐτὸν νὰ νομίζετε πώς ὑστερεῖτε, ἐπειδὴ δηλαδὴ οἱ 17 στρατιῶτες τοῦ Ἀριαίου, ποὺ ἤταν πρωτύτερα μαζί μας, τώρα ἔφυγαν ἀπὸ μᾶς καὶ πῆγαν μὲ τοὺς ἐχθρούς. Γιατὶ αὐτοὶ εἰναι ἀκόμα πιὸ δειλοὶ ἀπὸ τοὺς νικημένους ἀντιπάλους μας, κι ἔτσι πῆγαν μὲ κείνους κι ἀφησαν ἐμᾶς. Μὰ δοσους ἔχουν τὴ διάθεση νὰ τὸ βάζουν πρῶτοι στὰ πόδια, εἰναι πολὺ προτιμότερο νὰ τοὺς βλέπωμε στὴν παράταξη τῶν ἐχθρῶν παρὰ στὴ δική μας. Ἀν πάλι κάποιος ἀπὸ σᾶς στενοχωριέται 18 ποὺ ἐμεῖς δὲν ἔχομε ἵππικό, ἐνῶ οἱ ἐχθροὶ ἔχουν πολύ, νὰ σκεφτῆτε πώς οἱ δέκα χιλιάδες ἵππεις δὲν εἰναι τίποτε ἄλλο παρὰ δέκα χιλιάδες ἄνθρωποι. Γιατὶ ποτὲ ὡς τώρα στὴ μάχη δὲν σκοτώθηκε κανένας ἀπὸ

- ἀπέθανεν, οἱ δὲ ἄνδρες εἰσὶν οἱ ποιοῦντες δ, τι ἀν ἐν ταῖς μάχαις γίγνηται.
- 19 Οὐκοῦν τῶν ἵππεων πολὺ ἡμεῖς ἐπ' ἀσφαλεστέρου ὀχήματός ἐσμεν· οἱ μὲν γὰρ ἐφ' ἵππων κρέμανται φοβούμενοι οὐχ ἡμᾶς μόνον ἀλλὰ καὶ τὸ καταπεσεῖν· ἡμεῖς δὲ ἐπὶ γῆς βεβηκότες πολὺ μὲν ἰσχυρότερον παίσομεν, ἢν τις προσίῃ, πολὺ δὲ μᾶλλον ὅτου ἀν βουλώμεθα τευξόμεθα. Ἐνὶ δὲ μόνῳ προέχουσιν οἱ ἵππεῖς ἡμᾶς· φεύγειν αὐτοῖς ἀσφαλέστερόν ἐστιν ἢ ἡμῖν.
- 20 Εἰ δὲ δὴ τὰς μὲν μάχας θαρρεῖτε, δτι δὲ οὐκέτι ὑμῖν Τισσαφέρνης ἥγήσεται οὐδὲ βασιλεὺς ἀγορὰν παρέξει, τοῦτο ἄχθεσθε, σκέψασθε πότερον κρείττον Τισσαφέρνην ἥγεμόνα ἔχειν, δς ἐπιβούλεύων ἡμῖν φανερός ἐστιν, ἢ οὓς ἀν ἡμεῖς ἄνδρας λαβόντες ἥγεῖσθαι κελεύωμεν, οἱ εἴσονται δτι, ἢν τι περὶ ἡμᾶς ἀμαρτάνωσι, περὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς καὶ σώματα ἀμαρτήσονται. Τὰ δὲ ἐπιτήδεια πότερον ἀνεῖσθαι κρείττον ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἡς οὗτοι παρείχον μικρὰ μέτρα πολλοῦ ἀργυρίου, μηδὲ τοῦτο ἔτι ἔχοντας, ἢ αὐτοὺς λαμβάνειν, ἢνπερ κρατῶμεν, μέτρῳ χρωμένους διόσω ἀν ἔκαστος βούληται.
- 22 Εἰ δὲ ταῦτα μὲν γιγνώσκετε δτι κρείττονα, τοὺς δὲ ποταμοὺς ἀπορον νομίζετε εἶναι καὶ μεγάλως ἥγεῖσθε ἐξαπατηθῆναι διαβάντες, σκέψασθε εἰ ἀρα τοῦτο καὶ μωρότατον πεποιήκασιν οἱ βάρβαροι. Πάντες γὰρ ποταμοί, ἢν καὶ πρόσω τῶν πηγῶν ἀποροι ὁσι, προσιοῦσι πρὸς τὰς πηγὰς διαβατοὶ γίγνονται οὐδὲ τὸ γόνυ βρέχοντες.
- 23 Εἰ δὲ μήθ' οἱ ποταμοὶ διήσονται ἥγεμών τε μηδεὶς ἡμῖν φανεῖται, οὐδὲ ὡς ἡμῖν γε ἀδυμητέον. Ἐπιστάμεθα γὰρ Μνσούς, οὓς οὐκ ἀν ἡμῶν φαίημεν βελτίους εἶναι, δτι ἐν τῇ βασιλέως χώρᾳ πολλάς τε καὶ εὐδαίμονας καὶ μεγάλας πόλεις οἰκοῦσιν, ἐπιστάμεθα δὲ Πισίδας ὡσαύτως, Λυκάονας δὲ καὶ αὐτοὶ εἴδομεν δτι ἐν τοῖς πεδίοις τὰ ἔργα μνὰ καταλαβόντες τὴν τούτων χώραν καρποῦνται· καὶ ἡμᾶς δὲ ἀν

δάγκωμα ἢ ἀπὸ κλωτσιὰ ἀλόγου, παρὰ οἱ στρατιῶτες εἰναι ἔκεῖνοι ποὺ κατορθώνουν δ, τι γίνεται στὶς μάχες. Μὲ αὐτὰ τὰ δεδομένα, ἐμεῖς 19 βρισκόμαστε σὲ πολὺ σταθερώτερο ὅχημα ἀπὸ τοὺς ἵππεῖς. Γιατὶ ἔκεῖνοι εἰναι κρεμασμένοι πάνω σὲ ἄλογα καὶ φοβοῦνται δχι μονάχα ἐμᾶς, ἀλλὰ καὶ μήπως πέσουν κάτω. Ἐνῶ ἐμεῖς, ποὺ βαδίζουμε πάνω στὴ γῆ, πολὺ δυνατότερα θὰ χτυπήσωμε ὅποιον μᾶς ζυγώσῃ καὶ πολὺ εύκολότερα θὰ πετύχωμε ὅποιον θέλομε. Μονάχα σ' ἔνα πράγμα εἰναι ἀνώτεροί μας οἱ ἵππεῖς, στὸ δτι αὐτοὶ μποροῦν νὰ φεύγουν μὲ μεγαλύτερη ἀσφάλεια ἀπὸ μᾶς. "Αν πάλι ἔχετε θάρρος στὶς μάχες, στε- 20 νοχωρίεστε ὅμως ἀπ' αὐτό, δτι δηλαδὴ δὲν θὰ εἰναι πιὰ ὀδηγός σας δ Τισσαφέρνης οὔτε θὰ σᾶς δίνη ὁ βασιλιὰς τρόφιμα ν' ἀγοράζετε, σκεφτῆτε ποιὸ ἀπὸ τὰ δυὸ εἰναι προτιμότερο: Νὰ ἔχωμε στὴν πορεία μας ὀδηγὸ τὸν Τισσαφέρνη, ποὺ ἀποδείχτηκε πῶς μηχανεύεται κακὰ γιὰ μᾶς, ἢ ἀνθρώπους ποὺ θὰ τοὺς πιάσωμε ἐμεῖς αἰχμάλωτους καὶ θὰ τοὺς προστάζωμε νὰ μᾶς ὀδηγοῦν; Αὐτοὶ θὰ ξέρουν κιόλας πῶς ἀν μᾶς βλάψουν, θὰ βλάψουν τὴ ζωὴ τους καὶ τὰ σώματά τους. "Οσο 21 γιὰ τὰ τρόφιμα, τί νομίζετε πῶς εἰναι προτιμότερο: νὰ τὰ ψωνίζωμε ἀπὸ τὴν ἀγορὰ ποὺ μᾶς ἔτοιμαζαν αὐτοὶ, ὅπου μᾶς ἔδιναν μικρὲς ποστήτες κι ἔπαιρναν πολλὰ χρήματα — τώρα πιὰ κι αὐτὰ μᾶς λείπουν— ἢ νὰ τὰ παίρνωμε οἱ Ἰδιοὶ σὲ ὅποια ποσότητα θέλει δ καθένας μας, ἀφοῦ θὰ εἴμαστε νικητές; "Αν ὅμως ἔχετε τὴ γνώμη πῶς αὐτὰ εἰναι καλύ- 22 τερα ὅπως τὰ εἶπα, ἀλλὰ νομίζετε πῶς τὰ ποτάμια εἰναι ἔνα ἀξεπέραστο ἐμπόδιο καὶ πῶς ξεγελαστήκαμε πολὺ ποὺ τὰ περάσαμε, σκεφτῆτε μήπως αὐτὸ εἰναι ἡ μεγαλύτερη ἀνοισία ποὺ ἔκαμαν οἱ βάρβαροι. Γιατὶ ὅλα τὰ ποτάμια, κι ἀν εἰναι ἀπέραστα μακριὰ ἀπὸ τὶς πηγές τους, μποροῦν νὰ περαστοῦν δσο πλησιάζομε τὶς πηγές, καὶ τὰ νερά τους τότε δὲν μᾶς βρέχουν οὔτε τὰ γόνατα. "Αν τέλος οὔτε 23 οἱ ποταμοὶ θὰ μᾶς ἐπιτρέψουν νὰ περάσωμε οὔτε θὰ παρουσιαστῇ κανένας ὀδηγὸς γιὰ τὴν πορεία μας, ἀκόμα καὶ σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση δὲν πρέπει νὰ ἀπογοητευτοῦμε. Γιατὶ γνωρίζομε πῶς οἱ Μυσοί, ποὺ δὲν εἰναι δυνατὸ νὰ παραδεχτοῦμε πῶς εἰναι γενναιότεροί μας, κατοικοῦν μέσα στὴ χώρα τοῦ βασιλιᾶ σὲ πολλὲς καὶ πλούσιες καὶ μεγάλες πολιτεῖες. Τὸ Ἰδιο συμβαίνει καὶ μὲ τοὺς Πισίδες. "Οσο γιὰ τοὺς Λυκάονες, εἰδαμε μὲ τὰ μάτια μας πῶς ἔχουν πιάσει στοὺς κάμπους κάθε δχυρὴ τοποθεσία κι ἔτσι χαίρονται δ, τι βγάζει ἡ περσικὴ χώρα. Γι' αὐτὸ θὰ ἔλεγα πῶς δὲν εἰναι ἀνάγκη νὰ δείχνωμε πῶς ἔχομε 24

ἔφην ἔγωγε χρῆναι μήπω φανεροὺς εἶναι οἰκαδε ὠρμημένους, ἀλλὰ κατασκευάζεσθαι ὡς αὐτοῦ οἰκήσοντας. Οἴδα γὰρ ὅτι καὶ Μυσοῖς βασιλεὺς πολλοὺς μὲν ἡγεμόνας ἀν δοίη, πολλοὺς δ' ἀν δμήρους τοῦ ἀδόλως ἐκπέμψειν, καὶ ὁδοποιήσειέ γ' ἀν αὐτοῖς, καὶ εἰ σὺν τεθρίπ-
ποις βούλοιτο ἀπιέναι. Καὶ ἡμῖν γ' ἀν οἰδ' ὅτι τρισάσμενος ταῦτ'
25 ἐποίει, εἰ ἔώρα ἡμᾶς μένειν κατασκευαζομένους. Ἀλλὰ γὰρ δέδοικα
μή, ἀν ἄπαξ μάθωμεν ἀργοὶ ζῆν καὶ ἐν ἀφθόνοις βιοτεύειν, καὶ Μήδων
δὲ καὶ Περσῶν καλαῖς καὶ μεγάλαις γνναιξὶ καὶ παρθένοις δυμεῖν,
26 μὴ ὥσπερ οἱ λωτοφάγοι ἐπιλαθώμεθα τῆς οἰκαδε ὄδοῦ. Δοκεῖ οὖν μοι
εἰκὸς καὶ δίκαιον εἶναι πρῶτον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ πρὸς τὸν οἰκέτον
πειρᾶσθαι ἀφικνεῖσθαι, καὶ ἐπιδεῖξαι τοῖς Ἑλλησιν ὅτι ἐκόντες πέ-
νονται, ἐξὸν αὐτοῖς τὸν [οἴκοι] σκληρῶς ἐκεῖ πολιτεύοντας ἐνθά-
δε κομισαμένους πλουσίους δρᾶν.

Ἄλλὰ γὰρ, ὡς ἄνδρες, πάντα ταῦτα τάγαθὰ δῆλον ὅτι τῶν κρα-
τούντων ἔστι· τοῦτο δὴ δεῖ λέγειν ὅπως ἀν πορευοίμεθά τε ὡς ἀσφα-
27 λέστατα καὶ εἰ μάχεσθαι δέοι ὡς κράτιστα μαχοίμεθα. Πρῶτον μὲν
τούννην, ἔφη, δοκεῖ μοι κατακαῆσαι τὰς ἀμάξας ἀς ἔχομεν, ἵνα μὴ τὰ
ζεύγη ἡμῶν στρατηγῇ, ἀλλὰ πορευώμεθα δηπη ἀν τῇ στρατιῇ συμφέρῃ.
ἐπειτα καὶ τὰς σκηνὰς συγκατακαῆσαι. Αὗται γὰρ αὐδόχηλον μὲν παρέ-
χουσιν ἄγειν, συνωφελοῦσι δ' οὐδὲν οὔτε εἰς τὸ μάχεσθαι οὕτ' εἰς τὸ
28 τὰ ἐπιτήδεια ἔχειν. Ἐτι δὲ καὶ τῶν ἄλλων σκευῶν τὰ περιττὰ ἀπαλλά-
ξωμεν, πλὴν ὅσα πολέμου ἔνεκεν ἢ σίτων ἢ ποτῶν ἔχομεν, ἵνα ὡς
πλεῖστοι μὲν ἡμῶν ἐν τοῖς δπλοις ὀσιν, ὡς ἐλάχιστοι δὲ σκευοφορῶσι.
Κρατουμένων μὲν γὰρ ἐπίστασθε ὅτι πάντα ἀλλότρια· ἦν δὲ κρατῶμεν,
καὶ τὸν πολεμίους δεῖ σκευοφόρους ἡμετέρους νομίζειν.

29 Λοιπόν μοι εἰπεῖν ὅπερ καὶ μέγιστον νομίζω εἶναι. Ὁρᾶτε γὰρ
καὶ τὸν πολεμίους ὅτι οὐ πρόσθεν ἐξενεγκεν ἐτόλμησαν πρὸς ἡμᾶς
πόλεμον πρὸν τὸν στρατηγοὺς ἡμῶν συνέλαβον, νομίζοντες δητῶν

ξεκινήσει μὲ σκοπὸν νὰ πᾶμε στὴν πατρίδα, ἀλλὰ νὰ κάνωμε τέτοιες ἔτοιμασίες, σὰ νὰ πρόκειται νὰ ἐγκατασταθοῦμε ἐδῶ. Γιατὶ ξέρω πῶς ὁ βασιλιὰς καὶ στοὺς Μυσοὺς θὰ ἔδινε πολλοὺς ὄδηγούς καὶ πολλοὺς ὅμηρους, ὥστε νὰ εἶναι σίγουροι πῶς θὰ τοὺς στείλη ἔξω ἀπὸ τὴν χώρα χωρὶς κατεργαριές, καὶ ἀκόμα καὶ δρόμους θὰ μποροῦσε νὰ τοὺς φτιάξῃ, ἀν ἥθελαν νὰ φύγουν μὲ τέθριππα. Ξέρω ἐπίσης πῶς καὶ σ' ἐμᾶς θὰ ἔκανε τὰ ἔδια μὲ πολὺ μεγάλη εὐχαρίστηση, ἀν ἔβλεπε πῶς τακτοποιοῦμε τὰ πράγματα μας μὲ σκοπὸν νὰ μείνωμε στὴν χώρα του. Φοβοῦμαι ὅμως, ὅταν θὰ συνηθίσωμε νὰ ζοῦμε χωρὶς δουλειὰ καὶ νὰ 25 περνοῦμε πλούσια ζωή, καὶ νὰ ἔχωμε σχέσεις μὲ ὅμορφες καὶ ψηλόσωμες γυναικες καὶ κόρες τῶν Μήδων καὶ τῶν Περσῶν, μήπως ξεχάσωμε τὸ γυρισμὸν στὴν πατρίδα σὰν τοὺς λωτοφάγους. Γι' αὐτὸν 26 μοῦ φαίνεται πῶς εἶναι σωστὸν καὶ δίκαιο νὰ προσπαθήσωμε πρῶτα νὰ πᾶμε στὴν Ἑλλάδα καὶ στοὺς δικούς μας, καὶ νὰ δείξωμε στοὺς Ἑλληνες πῶς θέλουν καὶ εἶναι φτωχοί, ἐνῶ μποροῦν νὰ φέρουν ἐδῶ τοὺς συμπατριῶτες ποὺ περνοῦν ἐκεῖ στερημένη ζωή, καὶ νὰ τοὺς βλέπουν νὰ ζοῦν πλούσια. "Ολα ὅμως αὐτὰ τὰ ἀγαθά, στρατιῶτες, εἶναι φανερὸ πῶς ἀνήκουν στοὺς νικητές. Πρέπει λοιπὸν νὰ ποῦμε τοῦτο, πῶς μποροῦμε νὰ βαδίζωμε μὲ μεγαλύτερη ἀσφάλεια καί, ἀν παρουσιαστῇ ἀνάγκη νὰ πολεμοῦμε, πῶς θὰ πολεμήσωμε καλύτερα. Πρῶτα 27 πρῶτα λοιπόν, εἶπε, μοῦ φαίνεται καλὸν νὰ κάψωμε ὀλότελα τὰ ἀμάξια μας, γιὰ νὰ μὴ μᾶς διευθύνουν τὰ ζῶα ποὺ τὰ σέρνουν σὰ νὰ εἶναι στρατηγοί, παρὰ νὰ βαδίζωμε ὅπου ἀπαιτεῖ τὸ συμφέρον τοῦ στρατεύματος. "Γιστερά νὰ κάψωμε ὀλότελα καὶ τὶς σκηνές. Γιατὶ αὐτὲς μονάχα ἐνόχληση μᾶς δημιουργοῦν μὲ τὴν μεταφορὰ τους, ἐνῶ δὲν ὠφελοῦν σὲ τίποτε οὔτε γιὰ τὴν μάχη, οὔτε γιὰ τὴν προμήθεια τῶν τροφίμων. Ἀκόμα πρέπει νὰ ξεφορτωθοῦμε κι ὅσες ἀπὸ τὶς ἀλλες 28 ἀποσκευές εἶναι ἀχρηστες, καὶ νὰ κρατήσωμε μονάχα ὅσες μᾶς χρειάζονται γιὰ τὸν πόλεμο ἢ γιὰ τὰ φαγητὰ ἢ τὰ ποτά. "Ετσι πάρα πολλοὶ ἀπὸ μᾶς θὰ κρατοῦν ὅπλα, ἐνῶ στὴν μεταφορὰ τῶν ἀποσκευῶν θὰ χρησιμοποιηθοῦν ἐλάχιστοι. Γιατὶ, ὅπως ξέρετε, ὅταν κανεὶς νικηθῇ, ὅλα τὰ πράγματά του ἀνήκουν σὲ ἄλλους. "Αν ὅμως νικήσωμε, τότε πρέπει νὰ θεωροῦμε καὶ τοὺς ἔχθρους σὰν ἀχθοφόρους δικούς μας. Τώρα μοῦ ὑπολείπεται νὰ μιλήσω γιὰ κεῦνο πού, κατὰ τὴν γνώμην 29 μου, εἶναι σπουδαιότατο. Βλέπετε δηλαδὴ πῶς καὶ οἱ ἔχθροι δὲν τόλμησαν νὰ μᾶς κηρύξουν τὸν πόλεμο πρωτύτερα, παρὰ ὅταν ἔπιασαν

μὲν τῶν ἀρχόντων καὶ ἡμᾶν πειθομένων ἴκανοντς εἶναι ἡμᾶς περιγε-
νέσθαι τῷ πολέμῳ, λαβόντες δὲ τοὺς ἀρχοντας ἀναρχίᾳ ἂν καὶ ἀτα-
30 ἔιᾳ ἐνόμιζον ἡμᾶς ἀπολέσθαι. Δεῖ οὖν πολὺ μὲν τοὺς ἀρχοντας ἐπι-
μελεστέρους γενέσθαι τοὺς νῦν τῶν πρόσθεν, πολὺ δὲ τοὺς ἀρχομένους
εὐτακτοτέρους καὶ πειθομένους μᾶλλον τοῖς ἀρχονσι νῦν ἢ πρόσθεν.
31 Ἡν δέ τις ἀπειθῇ, ψηφίσασθαι τὸν ἀεὶ ὑμῶν ἐντυγχάνοντα σὺν τῷ
ἀρχοντὶ κολάζειν· οὕτως οἱ πολέμιοι πλεῖστον ἐψευσμένοι ἔσονται·
τῇδε γὰρ τῇ ἡμέρᾳ μνοίοντος ὅψονται ἀνθ' ἐνὸς Κλεάρχοντος τοὺς οὐδενὶ
32 ἐπιτρέψοντας κακῷ εἶναι. Ἀλλὰ γὰρ καὶ περαιώνειν ἥδη ὥρα· ἵσως γάρ
οἱ πολέμιοι αὐτίκα παρέσονται. "Οτῳ οὖν ταῦτα δοκεῖ καλῶς ἔχειν,
ἐπικυρωσάτω ὡς τάχιστα, ἵνα ἔργῳ περαιώνηται. Εἰ δέ τι ἄλλο βέλτιον
ἢ ταύτη, τολμάτω καὶ διδάσκειν· πάντες γὰρ κοινῆς σωτηρίας
δεόμεθα.

3 Μετὰ ταῦτα Χειρίσοφος εἶπεν· ἀλλ' εἰ μέν τινος ἄλλου δεῖ πρὸς
τούτοις οἷς λέγει Ξενοφῶν, καὶ αὐτίκα ἔξεσται σκοπεῖν· ἀ δὲ νῦν εἰρη-
κε δοκεῖ μοι ὡς τάχιστα ψηφίσασθαι ἀριστον εἶναι· καὶ δτῷ δοκεῖ
ταῦτα, ἀνατεινάτω τὴν χεῖρα. Ἀνέτειναν πάντες.

34 Ἀναστὰς δὲ πάλιν εἶπε Ξενοφῶν· ὡς ἄνδρες, ἀκούσατε ὅν προσ-
δοκεῖ μοι. Δῆλον ὅτι πορεύεσθαι ἡμᾶς δεῖ ὅπου ἔξομεν τὰ ἐπιτήδεια·
ἀκούω δὲ κώμας εἶναι καλὰς οὐ πλέον εἴκοσι σταδίων ἀπεχούσας·
35 οὐκ ἀν οὖν θαυμάζοιμεν εἰ οἱ πολέμιοι, ὥσπερ οἱ δειλοὶ κύνες τοὺς μὲν
παριόντας διώκοντες καὶ δάκνοντιν, ἢν δύνωνται, τοὺς δὲ διώκοντας
36 φεύγοντιν, εἰ καὶ αὐτοὶ ἡμῖν ἀπιοῦσιν ἐπακολούθειν. Ἱσως οὖν
ἀσφαλέστερον ἡμῖν πορεύεσθαι πλαίσιον ποιησαμένους τῶν ὅπλων, ἵνα
τὰ σκενοφόρα καὶ δι πολὺς ὅχλος ἐν ἀσφαλεστέρῳ εἴη. Εἰ οὖν νῦν
ἀποδειχθείη τίνας χρὴ ἡγεῖσθαι τοῦ πλαισίου καὶ τὰ πρόσθεν κοσμεῖν
καὶ τίνας ἐπὶ τῶν πλευρῶν ἐκατέρων εἶναι, τίνας δὲ ὅπισθοφυλακεῖν,

τοὺς στρατηγούς μας. Καὶ τοῦτο γιατὶ νόμιζαν πώς, ὅσο ὑπάρχουν ἀρχηγοὶ κι ἐμεῖς ἔκτελοῦμε τὶς διαταγές τους, μποροῦμε νὰ νικήσωμε στὸν πόλεμο· ἂν ὅμως ἔπιαναν τοὺς ἀρχηγούς, νόμιζαν πώς ἐμεῖς θὰ καταστραφοῦμε ἀπὸ τὴν ἀπειθαρχία καὶ τὴν ἀκαταστασία. Πρέπει 30 λοιπὸν οἱ τωρινοὶ ἀρχηγοὶ νὰ εἰναι πολὺ πιὸ δραστήριοι ἀπὸ τοὺς προηγούμενους, ἐνῶ οἱ στρατιῶτες πρέπει νὰ ὑπακούουν καὶ νὰ πειθαρχοῦν τώρα περισσότερο ἀπὸ πρῶτα. Κι ἂν κανένας δὲν πειθαρχῇ, νὰ πάρωμε 31 ἀπόφαση νὰ τὸν τιμωρῇ ἐκεῖνος ποὺ θὰ τύχῃ νὰ τὸν βλέπῃ, μαζὶ μὲ τὸν ἀρχηγό. "Ἐτσι οἱ ἔχθροι θὰ βγοῦν πέρα γιὰ πέρα γελασμένοι. Γιατὶ σήμερα κιόλας θὰ δοῦν δέκα χιλιάδες Κλέαρχους ἀντὶ γιὰ ἕναν, ποὺ δὲν θὰ ἐπιτρέψουν σὲ κανένα νὰ φανῇ δειλός. Μὰ εἰναι πιὰ ὥρα νὰ τελειώνω, 32 γιατὶ μπορεῖ νὰ φανοῦν ἀμέσως οἱ ἔχθροί. Σὲ ὅποιον λοιπὸν αὐτὰ ποὺ εἴπα φαίνονται καλά, ἀς τὰ ἐπιδοκιμάσῃ ὅσο γίνεται πιὸ σύντομα, γιὰ ν' ἀρχίσωμε νὰ τὰ ἐφαρμόζωμε. "Αν πάλι ὑπάρχῃ καμιὰ ἄλλη λύση καλύτερη ἀπ' αὐτήν, ἀς μὴ διστάση νὰ τὴν προτείνῃ καὶ ὁ πιὸ ἀπειρος στρατιώτης. Γιατὶ ὅλοι μαζὶ νιώθομε τὴν ἀνάγκη νὰ σωθοῦμεσ.

"Τστερ' ἀπ' αὐτὰ ὁ Χειρίσοφος εἶπε: «Ἀν χρειάζεται καὶ κάτι 33 ἄλλο, ἐκτὸς ἀπ' αὐτὰ ποὺ εἴπε ὁ Ξενοφῶν, θὰ μπορέσωμε καὶ λίγο ἀργότερα νὰ τὸ σκεφτοῦμε. Μοῦ φαίνεται, ὅμως, ὅτι τὸ καλύτερο εἰναι νὰ ἐγκρίνωμε, ὅσο γίνεται πιὸ γρήγορα, ἐκεῖνα ποὺ πρότεινε τώρα. "Ἄς σηκώσῃ λοιπὸν τὸ χέρι του, ὅποιος νομίζει πώς αὐτὰ εἰναι καλά». "Ολοι σήκωσαν τὰ χέρια. 'Ο Ξενοφῶν τότε ξανασηκώθηκε καὶ εἶπε: «Ἀκοῦστε, στρατιῶτες, ὅσα ἀκόμα μοῦ φαίνονται καλά. Εἶναι φανερὸ 34 πώς πρέπει νὰ βαδίσωμε σὲ μέρη ὅπου θὰ προμηθευτοῦμε τρόφιμα. Καὶ μαθαίνω πώς ὑπάρχουν ὅμορφα χωριά, ποὺ δὲν ἀπέχουν ἀπὸ δῶ παραπάνω ἀπὸ εἴκοσι στάδια. Σίγουρα, δὲν θὰ μᾶς φαινόταν παρά- 35 ξενο, ἀν οἱ ἔχθροι μᾶς ἔπιαρναν κυνήγι, ὅταν φεύγωμε, ὅπως κάνουν ἀκριβῶς τὰ φοβιτσιάρικα σκυλιά, ποὺ κυνηγοῦν καὶ δαγκώνουν, ἀν μποροῦν, τοὺς περαστικούς, ἐνῶ ἡματοῦν ἀνθρώπους ποὺ τρέχουν ξοπίσω τους, τὸ βάζουν στὰ πόδια. "Ισως λοιπὸν θὰ μπορούσαμε νὰ 36 βαδίζωμε μὲ μεγαλύτερη ἀσφάλεια, ἀν βάζαμε τοὺς στρατιῶτες σὲ σχηματισμὸ πλαισίου, γιὰ νὰ βρίσκωνται πιὸ ἀσφαλισμένα τὰ φορτηγά τῶν καὶ τὸ ἡμάχο πλῆθος. Γι' αὐτό, ἀν ἀπὸ τώρα ὄριζονταν ἐκεῖνοι ποὺ πρέπει νὰ πηγαίνουν μπροστὰ στὸ πλαισίο καὶ νὰ διοικοῦν τὴν ἐμπροσθόφυλακή, ἐκεῖνοι ποὺ πρέπει νὰ βρίσκωνται στὴν καθεμιὰ πλευρά του, καθὼς κι ἐκεῖνοι ποὺ θὰ εἰναι στὴν ὀπισθοφυλακή, δὲν θὰ

33-39

• Ἐγκριση τῶν προτάσεων του
Ξενοφώντα
καὶ συμπληρωματικές
συμβουλέστου.

οὐκ ἀν δπότε οἱ πολέμιοι ἔλθοιεν βουλευέσθαι ὑμᾶς δέοι, ἀλλὰ χρώ-
 37 μεθα ἀν εὐθὺς τοῖς τεταγμένοις. Εἰ μὲν οὖν ἄλλο τις βέλτιον ὁρᾷ,
 ἄλλως ἔχέτω· εἰ δὲ μή, Χειρίσοφος μὲν ἥροιτο, ἐπειδὴ καὶ Λακεδαι-
 μόνιος ἐστι· τῶν δὲ πλευρῶν ἐκατέρων δύο τῶν πρεσβυτάτων στρα-
 τηγῶν ἐπιμελοίσθην· ὀπισθοφυλακοῦμεν δ' ὑμεῖς οἱ νεώτατοι ἐγὼ καὶ
 38 Τιμασίων τὸ νῦν εἶναι. Τὸ δὲ λοιπὸν πειρώμενοι ταῦτης τῆς τάξεως
 βουλευσόμεθα δ, τι ἀν ἀεὶ ιράτιστον δοκῇ εἶναι. Εἰ δέ τις ἄλλο ὁρᾶ
 βέλτιον, λεξάτω. Ἐπεὶ δ' οὐδεὶς ἀντέλεγεν, εἰπεν. δτῷ δοκεῖ
 39 ταῦτα, ἀνατεινάτῳ τὴν χεῖρα. Ἔδοξε ταῦτα. Νῦν τοίνυν, ἔφη, ἀπιόν-
 τας ποιεῖν, δεῖ τὰ δεδογμένα. Καὶ δστις τε ὑμῶν τοὺς οἰκείους ἐπιθυ-
 μεῖ ἰδεῖν, μεμνήσθω ἀρήρ ἀγαθὸς εἶναι· οὐ γὰρ ἐστιν ἄλλως τούτου
 τυχεῖν· δστις τε ζῆν ἐπιθυμεῖ, πειράσθω νικᾶν· τῶν μὲν γὰρ νικώτων
 τὸ πατακανένι, τῶν δὲ ἡττωμένων τὸ ἀποθηῆσκεν ἐστί· καὶ εἴ τις
 δὲ χρημάτων ἐπιθυμεῖ, ιρατεῖν πειράσθω· τῶν γὰρ νικώτων ἐστὶ
 καὶ τὰ ἔαντῶν σφέζειν καὶ τὰ τῶν ἡττωμένων λαμβάνειν.

ΚΕΦ. 3

- 1 Τούτων λεχθέντων ἀνέστησαν καὶ ἀπελθόντες κατέκαιον τὰς
 ἀμάξας καὶ τὰς σκηνάς, τῶν δὲ περιττῶν ὅτουν μὲν δέοιτό τις μετε-
 δίδοσαν ἀλλήλοις, τὰ δὲ ἄλλα εἰς τὸ πῦρ ἐρρίπτοντο. Ταῦτα ποιήσαντες
 ἡριστοποιούντο. Ἀριστοποιουμένων δὲ αὐτῶν ἔρχεται Μιθραδάτης
 σὺν ἵππεσιν ὡς τριάκοντα, καὶ καλεσάμενος τοὺς στρατηγοὺς εἰς
 2 ἐπήκοον λέγει ὡδε· ἐγώ, ὦ ἄνδρες "Ἐλληνες, καὶ Κύρω πιστὸς ἦν,
 ὡς ὑμεῖς ἐπίστασθε, καὶ νῦν ὑμῖν εὖνον· καὶ ἐνθάδε δ' εἰμὶ σὺν πολλῷ
 φόβῳ διάγων. Εἰ οὖν ὁρῶντις ὑμᾶς σωτήριόν τι βουλευομένους, ἔλθοιμι
 ἀν πρὸς ὑμᾶς καὶ τοὺς θεράποντας πάντας ἔχων. Λέξατε οὖν πρὸς με
 τί ἐν νῷ ἔχετε, ὡς φίλον τε καὶ εὖνον καὶ βουλόμενον κοινῆ σὺν ὑμῖν
 3 τὸν στόλον ποιεῖσθαι. Βουλευομένοις τοῖς στρατηγοῖς ἔδοξεν ἀποκρί-

χρειαζόταν νὰ παίρνωμε ἀποφάσεις, ὅταν κάνουν τὴν ἐπίθεση οἱ ἔ-
χθροὶ, παρὰ στὴ στιγμὴ θὰ χρησιμοποιούσαμε συνταγμένο τὸ στρατό.
"Αν λοιπὸν κανένας ἔχῃ κάποια καλύτερη γνώμη, ἀς γίνουν ἀλλιώτικα 37
τὰ πράγματα. "Αν ὅχι, τότε ἀς μηδὲ ἐπικεφαλῆς δὲ Χειρίσοφος, μιᾶ
ποὺ εἶναι καὶ Σπαρτιάτης. Τὶς δυὸς πλευρὲς ἀς τὶς διοικοῦν δυὸς στρα-
τηγοί, οἱ πιὸ μεγάλοι στὴν ἡλικία, καὶ τὴν ὀπισθοφυλακὴν νὰ τὴν ἀνα-
λάβωμε γιὰ τὴν ὥρα ἐμεῖς οἱ πιὸ νέοι, δηλαδὴ ἔγώ καὶ ὁ Τιμασίων. Καὶ 38
ἀπὸ δῶ καὶ πέρα, δοκιμάζοντας αὐτὸν τὸ σχηματισμὸ τοῦ στρατοῦ,
θὰ ἀποφασίζωμε ἐκεῖνο ποὺ θὰ μᾶς φαίνεται κάθε φορὰ ὅτι εἶναι κα-
λύτερο. "Αν ὅμως κάποιος ἄλλος βλέπῃ κάτι καλύτερο, ἀς τὸ πῆ. 39
Ἐπειδὴ κανένας δὲν εἰχε ἀντίρρηση, εἶπε: «Σὲ ὅποιον αὐτὰ φαίνονται
καλά, νὰ σηκώσῃ τὸ χέρι». «Ἐτσι ἀποφασίστηκαν αὐτά. «Τώρα, λοι-
πόν, πρόσθεσε ὁ Ξενοφῶν, πρέπει νὰ φύγωμε καὶ νὰ ἐκτελέσωμε τὶς
ἀποφάσεις μαζὶ. Καὶ ὅποιος ἀπὸ σᾶς ἔχει λαχτάρα νὰ δῆ τοὺς δικούς του,
ἀς μὴν ξεχνῇ πῶς πρέπει νὰ εἶναι παλικάρι. Γιατὶ ἀλλιώτικα δὲν εἶναι
δυνατὸ νὰ πετύχῃ τέτοιο πράγμα. "Οποιος πάλι ἀγαπᾷ τὴ ζωή, ἀς
προσπαθῇ νὰ νικᾷ. Γιατὶ οἱ νικητὲς σκοτώνουν, ἐνῶ οἱ νικημένοι σκοτώ-
νονται. "Αν τέλος κανένας λαχταρᾶ νὰ ἀποχτήσῃ χρήματα, ἀς βάλῃ
τὰ δυνατά του νὰ βγῆ νικητής. Γιατὶ οἱ νικητὲς καὶ τὰ δικά τους διατη-
ροῦν καὶ τῶν νικημένων τὰ πράγματα παίρνουν».

Η ΠΡΩΤΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΣΧΕΔΙΩΝ ΤΟΥ ΞΕΝΟΦΩΝΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΕΜΠΟΔΙΑ ΠΟΥ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΤΗΚΑΝ

"Οταν εἰπώθηκαν αὐτά, σηκώθηκαν ὅλοι κι ἔψυγαν. "Εναψυν ὀλό- 1
τελα τὰ ἀμάξια καὶ τὶς σκηνές, κι ἀπὸ τὰ παραπανίσια πράγματα
ἔδινε ὁ ἔνας στὸν ἄλλον ἀν χρειαζόταν κάτι, ἐνῶ τὰ ὑπόλοιπα τὰ ἔρι-
χναν στὴ φωτιά. Σὰν τὰ ἔκαμαν αὐτά, ἀρχισαν νὰ τρῶνε. Καὶ τὴν
ὥρα τοῦ φαγητοῦ ἔρχεται δὲ Μιθραδάτης μὲ τριάντα πάνω κάτω ἵπ-
πεῖς, κάλεσε τοὺς στρατηγοὺς καὶ, σταματημένος σὲ ἀπόσταση ποὺ νὰ
ἀκούεται, εἶπε αὐτὰ ἔδω: «Ἐγώ, "Ελληνες, καὶ στὸν Κύρο ἦμουν 2
ἀφοισιωμένος, ὅπως ξέρετε, καὶ ἀπέναντί σας τώρα ἔχω καλὲς διαθέ-
σεις. Καὶ ἔδω ποὺ βρίσκομαι, ζῶ μέσα σὲ μεγάλο φόβο. Γι' αὐτὸ δὲν
σᾶς ἔβλεπα νὰ παίρνετε κάποια ἀπόφαση ἴκανὴ νὰ σᾶς σώσῃ, τότε
θὰ ἔρχόμουν κοντά σας, μαζὶ μὲ δλους τοὺς ἀκολούθους μου. Πέστε
μου λοιπὸν τὶ σκέφτεστε, σὰν νὰ τὸ λέτε σὲ φίλο σας, σὲ ἀνθρωπο ποὺ
ἔχει καλὲς διαθέσεις ἀπέναντί σας καὶ ποὺ θέλει νὰ κάνῃ μαζὶ σας
τὴν πορεία». "Υστερ' ἀπὸ σύσκεψη, οἱ στρατηγοὶ ἀποφάσισαν νὰ τοῦ 3

EYBENOX

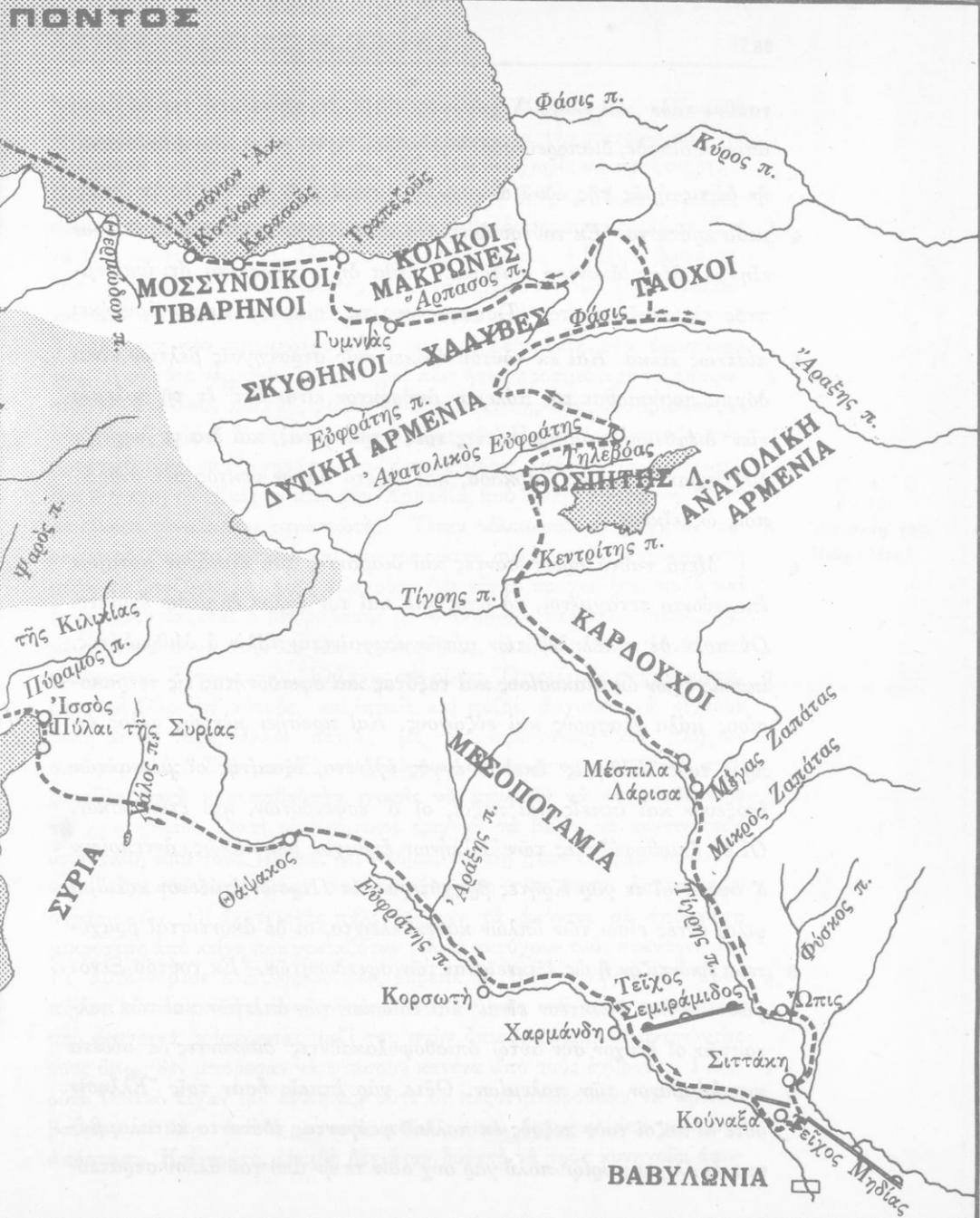
1024

..... Πορεία τῶν Μυρίων

 Περιοχή τῆς σατοαπέλας τοῦ Κύρου

ΠΩΝΤΟΣ

νασθαι τάδε· καὶ ἔλεγε Χειρίσοφος· ἡμῖν δοκεῖ, εἰ μέν τις ἐᾶ ἡμᾶς ἀπιέναι οἴκαδε, διαπορεύεσθαι τὴν χώραν ὡς ἄν δυνώμεθα ἀστινέστατα· ἦν δέ τις ἡμᾶς τῆς ὁδοῦ ἀποκωλόη, διαπολεμεῖν τούτῳ ὡς ἄν δυνώμεθα κράτιστα.¹ Ἐκ τούτου ἐπειρᾶτο Μιθραδάτης διδάσκειν ὡς ἄπορον εἴη βασιλέως ἀκοντος σωθῆναι.² Ἐνθα δὴ ἐγιγνώσκετο ὅτι ὑπόπεμπτος εἴη· καὶ γὰρ τῶν Τισσαφέροντος τις οἰκείων παρηκολουθήκει πίστεως ἔνεκα. Καὶ ἐκ τούτου ἐδόκει τοῖς στρατηγοῖς βέλτιον εἶναι δόγμα ποιήσασθαι τὸν πόλεμον ἀκήρυκτον εἶναι ἔστ’ ἐν τῇ πολεμίᾳ εἰεν· διέφθειρον γὰρ προσιόντες τοὺς στρατιώτας, καὶ ἔνα γε λοχαγὸν διέφθειραν Νίκαρχον³ Αρκάδα, καὶ φέρετο ἀπιών νυκτὸς σὺν ἀνθρώποις ὡς εἴκοσι.

6 Μετὰ ταῦτα ἀριστήσαντες καὶ διαβάντες τὸν Ζαπάταν ποταμὸν ἐπορεύοντο τεταγμένοι, τὰ ὑποζύγια καὶ τὸν δχλον ἐν μέσῳ ἔχοντες. Οὐ πολὺ δὲ προεληλυθότων αὐτῶν ἐπιφαίνεται πάλιν δι Μιθραδάτης, ἐπιπέας ἔχων ὡς διακοσίους καὶ τοξότας καὶ σφενδονήτας εἰς τετρακοσίους μάλα ἐλαφροὺς καὶ εὐζώνους. Καὶ προσήγει μὲν ὡς φίλος ὁν πρὸς τοὺς "Ἐλληνας· ἐπεὶ δὲ ἐγγὺς ἐγένετο, ἔξαπίνης οἱ μὲν αὐτῶν ἐτόξευον καὶ ἐπιεῖς καὶ πεζοί, οἱ δὲ ἐσφενδόνων, καὶ ἐτίτρωσκον. Οἱ δὲ ὀπισθοφύλακες τῶν Ἐλλήνων ἐπασχον μὲν κακῶς, ἀντεποίουν δὲ οὐδέν· οὐδὲ τε γὰρ Κρῆτες βραχύτερα τῶν Περσῶν ἐτόξευον καὶ ἀμάψιλοὶ ὅντες εἰσω τῶν ὅπλων κατεκέκλειντο, οἱ δὲ ἀκοντισταὶ βραχύτερα τερα ἡκόντιζον ἥτις ἐξικνεῖσθαι τῶν σφενδονητῶν.⁴ Ἐκ τούτου Ξενοφῶντι ἐδόκει διωκτέον εἶναι· καὶ ἐδίωκον τῶν διπλιτῶν καὶ τῶν πελταστῶν οἱ ἐτυχον σὺν αὐτῷ ὀπισθοφύλακοντες· διώκοντες δὲ οὐδένα 9 κατελάμβανον τῶν πολεμίων. Οὕτε γὰρ ἐπιεῖς ἥσαν τοῖς "Ἐλλησιν οὔτε οἱ πεζοὶ τοὺς πεζοὺς ἐκ πολλοῦ φεύγοντας ἐδύναντο καταλαμβάνειν ἐν ὀλίγῳ χωρίῳ· πολὺ γὰρ οὐχ οἴόν τε τῇ ἀπὸ τοῦ ἀλλού στρατεύ-

δώσουν αὐτή τὴν ἀπάντηση, ποὺ τὴν εἶπε ὁ Χειρίσσοφος: «Εἴμαστε ἀποφασισμένοι, ἂν μᾶς ἀφήσουν νὰ φύγωμε γιὰ τὴν πατρίδα μας, νὰ βαδίσωμε ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν χώρα, ὅσο γίνεται χωρὶς νὰ προξενήσωμε βλάβες. Ἀν ὅμως μᾶς ἐμποδίσῃ κανένας στὸ δρόμο, θὰ τὸν πολεμήσωμε ὅσο μποροῦμε γενναιότερα». Ὁ Μιθραδάτης προσπαθοῦσε τότε 4 νὰ τοὺς πείσῃ πῶς εἰναι ἀδύνατο νὰ σωθοῦν χωρὶς νὰ θέλη ὁ βασιλιάς. Ἀπ' αὐτὸ ἀρχισαν οἱ «Ἐλληνες νὰ καταλαβαίνουν πῶς ἡταν σταλμένος σὰν κατάσκοπος, ἀφοῦ μάλιστα ἔνας ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Τισσαφέρην τὸν παρακολουθοῦσε, γιὰ νὰ βεβαιώσῃ τὴν ἀφοσίωσή του. Ἀπὸ τότε νόμισαν οἱ στρατηγοὶ πῶς ἡταν προτιμότερο νὰ ἀποφασίσουν νὰ κάνουν πόλεμο, χωρὶς νὰ δέχωνται κήρυκες, ὅσο βρίσκονταν σὲ ἔχθρική χώρα. Γιατὶ οἱ ἀπεσταλμένοι τῶν Περσῶν, πλησιάζοντας, προσπαθοῦσαν νὰ ἔξαγοράσουν τοὺς στρατιῶτες. Ἐξαγόρασαν μάλιστα 5 ἔνα λοχαγό, τὸ Νίκαρχο ἀπὸ τὴν Ἀρκαδία, ποὺ ἔψυγε κρυφὰ τὴν νύχτα μὲ εἴκοσι, πάνω κάτω, στρατιῶτες. Ὁταν τέλειωσαν τὸ φαγητό, πέρασαν τὸ Ζαπάτα ποταμὸ καὶ προχωροῦσαν συνταγμένοι, ἔχοντας στὴ μέση τὰ ὑποζύγια καὶ τοὺς ἄμαχους. Δὲν εἶχαν προχωρήσει πολὺ καὶ 6 ξαναπαρουσιάζεται ὁ Μιθραδάτης μὲ διακόσιους περίπου ἵππεῖς καὶ μὲ τετρακόσιους τοξότες καὶ σφεντονῆτες, ἐλαφρὰ ὀπλισμένους καὶ εὔκινητους. Ζύγωντε τοὺς «Ἐλληνες σὰ φίλος. Ὁταν ὅμως πῆγαν κοντά, 7 ξαφνικὰ ἄλλοι ἀπ' αὐτοὺς, καὶ ἵππεῖς καὶ πεζοί, ἀρχισαν νὰ ρίχνουν βέλη μὲ τὰ τόξα, ἄλλοι πέτρες μὲ τὶς σφεντόνες, καὶ πλήγωσαν μερικούς. Στὸ μεταξὺ οἱ «Ἐλληνες στρατιῶτες ποὺ ἡταν στὴν ὀπισθοφυλακὴ κακοπαθοῦσαν, χωρὶς νὰ μποροῦν νὰ ἀνταποδώσουν τὰ χτυπήματα. Γιατὶ οἱ Κρητικοὶ ἔριχναν τὰ βέλη σὲ κοντινότερη ἀπόσταση ἀπὸ τοὺς Πέρσες· καὶ ἀκόμα, ἐπειδὴ ἡταν ἐλαφρὰ ὀπλισμένοι, εἶχαν κλειστὴ μέσα στὸ τετράπλευρο τῶν βαριὰ ὀπλισμένων στρατιωτῶν. Οἱ ἀκοντιστές πάλι ἔριχναν τὰ ἀκόντια σὲ ἀπόσταση μικρότερη ἀπὸ κείνη ποὺ χρειαζόταν γιὰ νὰ πετύχουν τοὺς σφεντονῆτες. 8 Γι' αὐτὸ νόμισε ὁ Εενοφῶν πῶς ἔπρεπε νὰ τοὺς κυνηγήσουν. Τοὺς πῆραν λοιπὸν κυνήγι ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς ὀπλίτες καὶ τοὺς πελταστές, ποὺ ἔτυχε νὰ βρίσκωνται μαζί του στὴν ὀπισθοφυλακή. Κυνηγώντας τοὺς ὅμως δὲν μπόρεσαν νὰ φτάσουν κανένα ἀπὸ τοὺς ἔχθρούς. Γιατὶ 9 οὔτε ἵππικὸ εἶχαν οἱ «Ἐλληνες, οὔτε οἱ πεζοὶ μποροῦσαν νὰ προλαβαίνουν σὲ λίγο διάστημα τοὺς πεζούς, ποὺ ἔφευγαν ἀπὸ μακρινὴ ἀπόσταση. Καὶ τοῦτο, ἐπειδὴ δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ τοὺς κυνηγοῦν ἀπο-

6 - 10
Ἐπίθεση τοῦ
Μιθραδάτη.

10 ματος διώκιν· οι δὲ βάρβαροι ἵππεῖς καὶ φεύγοντες ἄμα ἐπίτρωσκον,
εἰς τοῦπισθεν τοξεύοντες ἀπὸ τῶν ἵππων, ὅπόσον δὲ διώξειαν οἱ "Ἐλ-
11 ληνες, τοσοῦτον πάλιν ἐπαναχωρεῖν μαχομένους ἔδει." Ωστε τῆς ἡμέρας
ὅλης διῆλθον οὐ πλέον πέντε καὶ εἴκοσι σταδίων, ἀλλὰ δεῖλης ἀφίκον-
το εἰς τὰς κώμας.

1544-19

"Ἐνθα δὴ πάλιν ἀθυμία ἦν. Καὶ Χειρίσοφος καὶ οἱ πρεσβύτατοι
τῶν στρατηγῶν Ξενοφῶντα ἤτιῶντο ὅτι ἐδίωκεν ἀπὸ τῆς φάλαγγος,
καὶ αὐτός τε ἐκινδύνευε καὶ τοὺς πολεμίους οὐδὲν μᾶλλον ἐδύνατο
12 βλάπτειν. Ἀκούσας δὲ Ξενοφῶν ἔλεγεν ὅτι ὁρθῶς αἰτιῶντο καὶ αὐτὸν
τὸ ἔργον αὐτοῖς μαρτυροῦνται. Ἄλλ' ἐγώ, ἔφη, ἥναγκάσθην διώκειν,
ἐπειδὴ ἔώρων ἡμᾶς ἐν τῷ μένειν κακῶς μὲν πάσχοντας, ἀντιποιεῖν
13 δὲ οὐ δυναμένους. Ἐπειδὴ δὲ ἐδιώκομεν, ἀληθῆ, ἔφη, ὑμεῖς λέγετε·
κακῶς μὲν γὰρ ποιεῖν οὐδὲν μᾶλλον ἐδυνάμεθα τοὺς πολεμίους, ἀνε-
14 χωροῦμεν δὲ παγχαλέπως. Τοῖς οὖν θεοῖς χάρις ὅτι οὐ σὸν πολλῇ ὁώ-
μη ἀλλὰ σὸν ὀλίγοις ἥλθον, ὡστε βλάψαι μὲν μὴ μεγάλα, δηλῶσαι
15 δὲ ὅν δεόμεθα. Νῦν γὰρ οἱ πολέμιοι τοξεύοντες καὶ σφενδονῶσιν ὅσον
οὕτε οἱ Κρήτες ἀντιτοξεύειν δύνανται οὕτε οἱ ἐκ χειρὸς βάλλοντες
ἔξικνεῖσθαι· ὅταν δὲ αὐτοὺς διώκωμεν, πολὺ μὲν οὐχ οἰόν τε χωρίον
ἀπὸ τοῦ στρατεύματος διώκειν, ἐν ὀλίγῳ δὲ οὐδὲ εἰ ταχὺς εἴη πεζὸς
πεζὸν ἀν διώκων καταλαμβάνοι ἐκ τόξου ὁρμάτος.

16 · Ήμεῖς οὖν εἰ μέλλοιμεν τούτους εἰδργειν ὡστε μὴ δύνασθαι βλά-
πτειν ἡμᾶς πορευομένους, σφενδονητῶν τὴν ταχίστην δεῖ καὶ ἵπτεων.
· Ακούων δὲ εἰναι ἐν τῷ στρατεύματι ἡμῶν ·Ροδίους, ὅν τοὺς πολλούς
φασιν ἐπίστασθαι σφενδονᾶν, καὶ τὸ βέλος αὐτῶν καὶ διπλάσιον φέρε-
17 σθαι τῶν Περσικῶν σφενδονῶν. ·Εκεῖνοι γὰρ διὰ τὸ χειροπληθέσι
τοῖς λίθοις σφενδονᾶν ἐπὶ βραχὺ ἔξικνοῦνται, οἱ δὲ ·Ρόδιοι καὶ ταῖς

μακρυσμένοι πολὺ ἀπὸ τὸ ἄλλο στράτευμα. Οἱ βάρβαροι ἵππεῖς πάλι 10 καὶ τὴν ὥρα ποὺ ἔφευγαν, πλήγωναν τοὺς "Ἐλληνες, χτυπώντας ἀπὸ πάνω στ' ἄλογά τους πρὸς τὰ πίσω μὲ τὰ βέλη, ἐνῶ οἱ "Ἐλληνες ὅσο δρόμο ἔκαναν καταδιώκοντας, ἄλλον τόσο ἔπρεπε νὰ γυρίσουν πίσω πολεμώντας." Ετοι διλόχληρη τὴν ἡμέρα δὲν προχώρησαν παραπάνω ἀπὸ εἴκοσι πέντε στάδια, κι ἔφτασαν κατὰ τὸ βράδυ στὰ χωριά.

Τότε τοὺς ἔπιασε πάλι στενοχώρια. Καὶ ὁ Χειρίσσωφος καὶ οἱ πιὸ 11 μεγάλοι στὴν ἡλικία στρατηγοὶ τὰ ἔβαζαν μὲ τὸν Ξενοφῶντα, γιατὶ κυνηγοῦσε τοὺς ἔχθροὺς βγαίνοντας ἀπὸ τὴν παράταξη. "Ετοι δὴ μονάχα ὁ ἔδιος ἔκινδυνευ, παρὰ καὶ τοὺς ἔχθροὺς δὲν μποροῦσε νὰ τοὺς βλάψῃ περισσότερο. "Οταν τ' ἀκουσε ὁ Ξενοφῶν, ἔλεγε πῶς δὶ- 12 καὶ τὸν κατηγοροῦσαν καὶ πῶς αὐτὸ τὸ ἐπιβεβαιώνουν τὰ ἔδια τὰ πράγματα. «Μὰ ἐγώ, εἶπε, διναγκάστηκα νὰ τοὺς κυνηγήσω, γιατὶ ἔβλεπα πῶς μένοντας στὴ θέση μας κακοπαθύσαμε, γωρίς νὰ μποροῦμε νὰ τοὺς ξεπληρώνωμε τὸ κακό, ὅταν δύμας ἀρχίσαμε νὰ τοὺς κυνηγοῦμε, εἶπε, φάνηκαν πραγματικὰ αὐτὰ ποὺ λέτε σεῖς. Δηλαδὴ 13 καθόλου περισσότερο δὲν μποροῦσαμε νὰ βλάψωμε τοὺς ἔχθρούς, καὶ γυρίζαμε πίσω μὲ μεγάλη δυσκολία. Στοὺς θεοὺς λοιπὸν πρέπει 14 νὰ γρωστοῦμε εὐγνωμοσύνη γιατὶ δὲν ἤρθαν μὲ πολὺ στρατὸ ἀλλὰ μὲ λίγους ἄντρες. "Ετοι ἀπὸ τὴ μιὰ δὲν μᾶς προξένησαν μεγάλη βλάβη, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ἔγιναν ἀφορμὴ νὰ φανοῦν οἱ ἔλειψεις μας. Γιατὶ τώρα 15 οἱ ἔχθροι ρίχνουν μὲ τὰ τόξα καὶ μὲ τὶς σφεντόνες τόσο μακριά, ὅσο δὲν μποροῦν νὰ ρίξουν οὔτε οἱ Κρητικοὶ τοξότες οὔτε εἶναι δυνατὸ νὰ φτάσουν οἱ ἀκοντιστές. "Ετοι, ὅταν τοὺς κυνηγοῦμε, δὲν μποροῦμε νὰ πηγαίνωμε σὲ μεγάλη ἀπόσταση ἀπὸ τὸ στράτευμα· σὲ μικρὴ πάλι ἀπόσταση ἔνας πεζὸς δικός μας, ἀκόμη καὶ διπλὸς γρήγορος, κυνηγώντας δικόν τους δὲν θὰ μποροῦσε νὰ τὸν φτάσῃ, ἀν τοὺς χώριζε μόνο τὸ διάστημα ποὺ διανύει ἔνα βέλος.

"Αν ἔχωμε λοιπὸν σκοπὸν νὰ τοὺς ἐμποδίζωμε, ὥστε νὰ μὴν μποροῦν 16 νὰ μᾶς κάνουν κακὸ ὅσο προχωροῦμε, τότε εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔτοιμάσωμε, ὅσο γίνεται πιὸ γρήγορα, σφεντονῆτες καὶ ἵππεῖς. Μαθαίνω πῶς ἔχομε στὸ στρατὸ μας ἄντρες ἀπὸ τὴ Ρόδο καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτούς, δύπως λένε, ξέρουν νὰ χτυποῦν μὲ τὶς σφεντόνες καὶ μάλιστα ἡ πέτρα ποὺ ρίχνουν φτάνει σὲ διπλάσια ἀπόσταση ἀπ' ὅτι φτάνει μὲ τὶς περσικές. Καὶ ρίχνουν οἱ Πέρσες σὲ μικρότερη ἀπόσταση, γιατὶ στὶς σφεν- 17 τόνες τους χρησιμοποιοῦν πέτρες σὲ μέγεθος γροθιᾶς, ἐνῶ οἱ Ροδίτες,

11 - 15

Δικαιολογίες
τοῦ Ξενοφῶντα
στὰ παρά-
πονα τῶν
στρατηγῶν.

16 - 0

Νέες προτά-
σεις τοῦ Ξε-
φῶντα.

18 μολυβδίσιν ἐπίστανται χρῆσθαι. "Ἡν οὖν αὐτῶν ἐπισκεψώμεθα τίνες πέπανται σφενδόνας, καὶ τούτοις μὲν δῶμεν αὐτῶν ἀργύριον, τῷ δὲ ἄλλας πλέκειν ἐθέλοντι ἄλλο ἀργύριον τελῶμεν, καὶ τῷ σφενδονᾶν ἐν τῷ τεταγμένῳ ἐθέλοντι ἄλλην τινὰ ἀτέλειαν εὑρίσκωμεν, ἵσως τινὲς 19 φανοῦνται ἵνανοὶ ἡμᾶς ὀφελεῖν. Ὁρῳ δὲ ἵππους ὄντας ἐν τῷ στρατεύματι, τὸν μέν τινας παρ' ἐμοί, τὸν δὲ τῶν Κλεάρχου καταλελειμμένους, πολλοὺς δὲ καὶ ἄλλους αἰχμαλώτους σκευοφοροῦντας. Ἀν οὖν τούτους πάντας ἐκλέξαντες σκευοφόρα μὲν ἀντιδῶμεν, τὸν δὲ ἵππους εἰς ἵππεας κατασκευάσωμεν, ἵσως καὶ οὗτοί τι τὸν φενύγοντας 20 ἀνιάσονσιν. Ἔδοξε καὶ ταῦτα. Καὶ ταύτης τῆς νυκτὸς σφενδονῆται μὲν εἰς διακοσίους ἐγένοντο, ἵπποι δὲ καὶ ἵππεῖς ἐδοκιμάσθησαν τῇ ύστεραιά εἰς πεντήκοντα, καὶ σπολάδες καὶ θώρακες αὐτοῖς ἐπορίσθησαν, καὶ ἵππαρχος ἐπεστάθη Λύκιος δ Πολυστράτου Ἀθηναῖος.

ΚΕΦ. 4

- 1 Μείναντες δὲ ταύτην τὴν ἡμέραν τῇ ἄλλῃ ἐπορεύοντο πρωαίτερον ἀναστάντες· χαράδραν γὰρ ἔδει αὐτοὺς διαβῆναι ἐφ' ἣ ἐφοβοῦντο
- 2 το μὴ ἐπιθοῦντο αὐτοῖς διαβαίνοντιν οἱ πολέμιοι. Διαβεβηκόσι δὲ αὐτοῖς πάλιν φαίνεται Μιθραδάτης, ἔχων ἵππεας χιλίους, τοξότας δὲ καὶ σφενδονήτας εἰς τετρακισχιλίους· τοσούτους γὰρ ἦτησε Τισσαφέργην, καὶ ἔλαβεν ὑποσχόμενος, ἀν τούτους λάβη, παραδώσειν αὐτῷ τὸν "Ἐλληνας, καταφρονήσας, ὅτι ἐν τῇ πρόσθεν προσβολῇ ὀλλής γονς ἔχων ἔπαθε μὲν οὐδέν, πολλὰ δὲ κακὰ ἐνόμιζε ποιῆσαι. Ἐπεὶ δὲ οἱ "Ἐλληνες διαβεβηκότες ἀπεῖχον τῆς χαράδρας ὅσον δικτὼ σταδίους, διέβαινε καὶ ὁ Μιθραδάτης ἔχων τὴν δύναμιν. Παρήγγελτο δὲ τῶν τε πελταστῶν οὓς ἔδει διώκειν καὶ τῶν δπλιτῶν, καὶ τοῖς ἵππεῦσιν εἴρητο

ξέρουν νὰ μεταχειρίζωνται καὶ μολυβένιες μπάλες. "Ετσι, ἀν ἐρευνή- 18 σωματικὸν τὸ δοῦμε ποιοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔχουν σφεντόνες, καὶ τὶς πάρωμε δί- νοντάς τους χρήματα, κι ἀν πληρώσωμε κι ἄλλα σὲ κείνους ποὺ θὰ δεχτοῦν νὰ πλέκουν κι ἄλλες σφεντόνες, ἀν ἀκόμα ἀπαλλάξωμε ἀπὸ κάποιες ἀγγαρεῖς ἐκείνους ποὺ θὰ θέλουν νὰ εἶναι σφεντονῆτες μέσα στὴν παράταξη, ἵσως θὰ παρουσιαστοῦν μερικοὶ ποὺ θὰ ἔχουν τὴν ικανότητα νὰ μᾶς φανοῦν χρήσιμοι. Βλέπω ἐπίσης πῶς ὑπάρχουν 19 ἄλογα στὸ στρατό ἄλλα τὰ ἔχω ἐγώ, ἄλλα εἶναι ὑπολείμματα ἀπὸ κεῖνα ποὺ εἴγε ὁ Κλέαρχος, κι ἄλλα πολλὰ τὰ ἔχουμε πάρει ἀπὸ τοὺς ἔγχρούς καὶ τὰ χρησιμοποιοῦμε γιὰ φορτηγά. "Αν λοιπὸν ὅλα αὐτὰ τὰ ἔχειρίσωμε καὶ δώσωμε στὴ θέση τους ἄλλα ζῶα γιὰ νὰ κουβαλοῦν τὶς ἀποσκευές, κι ἀν ἐφοδιάσωμε τὰ ἄλογα μὲ καβαλάρηδες, ἵσως κι αὐτοὶ θὰ ἐνογλοῦν τοὺς ἔγχρούς ὅταν τὸ βίζουν στὰ πόδια. Κι αὐτὰ τὰ λόγια τοῦ Ξενοφώντα φάνηκαν καλά. "Ετσι τὴν ἕδια νύχτα 20 βρέθηκαν διακόσιοι, πάνω κάτω, σφεντονῆτες, ἐνῶ τὴν ἄλλη μέρα ἐγκρίθηκαν ὑστερ' ἀπὸ ἐξέταση πενήντα περίπου ἄλογα καὶ καβαλάρηδες. Τοὺς ἔδωσαν τότε δερμάτινα χιτώνια καὶ θώρακες, κι ἔβαλαν ἀρχηγὸν τοῦ ἱππικοῦ τὸ Λύκιο, τὸ γιὸ τοῦ Πολύστρατου ἀπὸ τὴν Ἀθήνα.

ΣΥΝΕΧΙΣΗ ΤΗΣ ΠΟΡΕΙΑΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΜΕ ΑΠΑΝΩΤΕΣ

ΕΠΙΘΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΒΑΡΒΑΡΩΝ

Τὴν ἡμέρα ἐκείνη ἔμειναν. ἐκεῖ, τὴν ἄλλη ὥμως σηκώθηκαν 1 πρῷα πρῷα καὶ συνέχισαν τὴν πορεία. Γιατὶ ἐπρεπε νὰ διαβοῦν ἀπὸ κάποια χαράδρα καὶ φοβόνταν μήπως τοὺς ἐπιτεθοῦν οἱ ἔγχροι τὴν ὥρα ποὺ θὰ τὴν περνοῦσαν. "Οταν τὴν εἰχαν περάσει, ξαναπαρουσιά- 2 ζεται ὁ Μιθραδάτης μὲ χίλιους ἴππεῖς καὶ τέσσερεις χιλιάδες, πάνω κάτω, τοξότες καὶ σφεντονῆτες. Γιατὶ τόσους ζήτησε ἀπὸ τὸν Τισ- σαφέροντη καὶ τοὺς πῆρε μὲ τὴν ὑπόσχεση πῶς, παίρνοντάς τους, θὰ τοῦ παραδώσῃ τοὺς "Ἐλληνες. Δὲν τοὺς λογάριαζε, γιατὶ στὴν προηγούμενη ἐπίθεσή του, παρ' ὅλο ποὺ εἶχε λίγους στρατιῶτες, δὲν ἐπαθει κανένα κακό, ἐνῶ εἶχε τὴ γνώμη πῶς τοὺς εἶχε προ- 3 ξενήσει μεγάλη βλάβη. "Οταν λοιπὸν οἱ "Ἐλληνες εἰχαν περάσει τὴ χαράδρα καὶ βρίσκονταν μακριά της δύτικα περίπου στάδια, τὴ διά- βηκε κι ὁ Μιθραδάτης μὲ τὸ στρατό του. Εἰχαν ὀρίσει ὥμως οἱ "Ἐλληνες στρατηγοὶ μερικούς πελταστὲς καὶ ὀπλίτες γιὰ νὰ πάρουν κυνήγι τὸν ἔγχρο, καὶ στοὺς ἴππεῖς εἰχαν πεῖ μὲ θάρρος νὰ κάνουν

ΚΕΦ. 4

1 - 5

Καιρούργια ἐ-
πίθεση τοῦ
Μιθραδάτη.

- 4 Θαρροῦσι διώκειν ὡς ἐφεφομένης ἵκανῆς δυνάμεως. Ἐπεὶ δὲ ὁ Μίθραδάτης κατειλήφει, καὶ ἥδη σφενδόναι καὶ τοξεύματα ἔξικροῦντο, ἐσήμηρε τοῖς "Ἐλλησι τῇ σάλπιγγι, καὶ εὐθὺς ἔθεον δύσσεις οἰς εἰρητοῖ καὶ οἱ ἴππεῖς ἥλιανον" οἱ δὲ οὐκ ἐδέξαντο, ἀλλ' ἐφευγον ἐπὶ τὴν χαράδραν.
- 5 Ἐν ταύτῃ τῇ διώξει τοῖς βαρβάροις τῶν τε πεζῶν ἀπέθανον πολλοὶ καὶ τῶν ἴππεων ἐν τῇ χαράδρᾳ ζωὶς ἐλίγθησαν εἰς ὄχτωναιδεκα. Τοὺς δὲ ἀποθανόντας αὐτοκέλευστοι οἱ "Ἐλληνες ἥκισαντο, ὡς ὅτι φοβερώτατον τοῖς πολεμίοις εἴη δρᾶν.
- 6 Καὶ οἱ μὲν πολέμου οὕτω πράξαντες ἀπῆλθον, οἱ δὲ "Ἐλληνες ἀσφαλῶς πορευόμενοι τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας ἀφίκοντο ἐπὶ τὸν Τίγρη-
- 7 τὸ ποταμόν. Ἐνταῦθα πόλις ἦν ἐρήμη μεγάλη, ὅνομα δ' αὐτῇ ἦν Λάρισσα· φκονν δ' αὐτὴν τὸ παλαιὸν Μῆδοι. Τοῦ δὲ τείχους αὐτῆς ἦν τὸ εῦρος πέντε καὶ εἴκοσι πόδες, ὑψος δ' ἑκατόν τοῦ δὲ κύκλου ἡ περίοδος δύο παρασάγγας φκοδόμητο δὲ πλίνθοις κεραμεαῖς· κορηπὶς
- 8 δ' ὑπῆν λιθίνη τὸ ὕψος εἴκοσι ποδῶν. Ταύτην βασιλεὺς Περσῶν, ὅτε παρὰ Μῆδων τὴν ἀρχὴν ἐλάμβανον Πέρσαι, πολιορκῶν οὐδενὶ τρόπῳ ἐδύνατο ἐλεῖν· ἥλιον δὲ νεφέλῃ προκαλύψασα ἥφαντις μέχρι ἔξελιπον
- 9 οἱ ἀνθρωποι, καὶ οὕτως ἔάλω. Παρὰ ταύτην τὴν πόλιν ἦν πνοαμὸς λιθίνη, τὸ μὲν εῦρος ἑνὸς πλέθρου, τὸ δὲ ὕψος δύο πλέθρων. Ἐπὶ ταύτης πολλοὶ τῶν βαρβάρων ἥσαν ἐκ τῶν πλησίον κωμῶν ἀποπεφευγότες.
- 10 Ἐντεῦθεν δὲ ἐπορεύθησαν σταθμὸν ἔνα παρασάγγας ἔξ πρὸς τεῖχος ἐρημον, μέγα, πρὸς πόλει κείμενον· ὅνομα δὲ ἦν τῇ πόλει Μέσπιλα· Μῆδοι δ' αὐτὴν ποτε φκονν. Ἡν δὲ ἡ μὲν κορηπὶς λίθους ξεστοῦ κογχυλιάτον, τὸ εὖρος πεντήκοντα ποδῶν καὶ τὸ ὕψος πεντήκοντα.
- 11 Ἐπὶ δὲ ταύτῃ ἐπωκοδόμητο πλίνθινον τεῖχος, τὸ μὲν εὖρος πεντήκοντα ποδῶν, τὸ δὲ ὕψος ἑκατόν· τοῦ δὲ τείχους ἡ περίοδος ἔξ παρασάγγων. Ἐνταῦθα λέγεται Μήδεια γυνὴ βασιλέως καταφυγεῖν, ὅτε ἀπώλλυται τὴν ἀρχὴν ὑπὸ Περσῶν Μῆδοι. Ταύτην δὲ τὴν πόλιν πολιορκῶν δὲ Περσῶν βασιλεὺς οὐκ ἐδύνατο οὔτε χρόνῳ ἐλεῖν οὔτε βίᾳ· Ζεὺς δὲ βροντῇ κατέπληξε τοὺς ἐγοικοῦντας, καὶ οὕτως ἔάλω.

τὸ ἔδιο, γιατὶ θὰ τοὺς ὑποστήριξε σημαντικὴ στρατιωτικὴ δύναμη.
"Οταν δὲ Μιθραδάτης εἶχε φτάσει κοντά τους, καὶ τοὺς ἔβρισκαν πιὰ οἱ
πέτρες ἀπὸ τίς σφεντόνες καὶ τὰ βέλη ἀπὸ τὰ τόξα, τότε δόθηκε μὲ τὴ
σάλπιγγα τὸ σημεῖο στοὺς "Ελληνες. Καὶ στὴ στιγμὴ δρμησαν ἀπάνω
στοὺς ἔχθρούς ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν πάρει τὴ διαταγή, καὶ οἱ ἵππεῖς ἔτρε-
χαν καὶ ἐκεῖνοι. Οἱ ἔχθροι δὲν ἄντεξαν, παρὰ ἀρχισαν νὰ φεύγουν κατὰ
τὴ χαράδρα. Σ' αὐτὸ τὸ κυνηγητὸ σκοτώθηκαν πολλοὶ βάρβαροι πεζοὶ
καὶ πιάστηκαν μέσα στὴ χαράδρα ὡς δεκαοχτὼ ἵππεῖς ζωντανοί. Οἱ
"Ελληνες μάλιστα κακοποίησαν χωρὶς διαταγὴ τοὺς σκοτωμένους,
γιὰ νὰ τοὺς βλέπουν οἱ ἔχθροι καὶ νὰ τοὺς πιάνη τρομάρα.

6 - 12

"Η Λάρισα
καὶ τὰ Μέ-
σπιλα.

Οἱ βάρβαροι ἔφυγαν ὅταν ἔγιναν αὐτά, ἐνῶ οἱ "Ελληνες προχώρη-
σαν ἥσυχοι τὴν ὑπόλοιπη μέρα καὶ ἔφτασαν στὸν Τίγρητα ποταμό.
Ἐκεῖ βρισκόταν μιὰ πολιτεία μεγάλη, χωρὶς κατοίκους, ποὺ τὴν
ἔλεγαν Λάρισα· τὴν παλιὰ ἐποχὴ τὴν κατοικοῦσαν Μῆδοι. Τὸ τεῖχος
τῆς ἦταν εἴκοσι πέντε πόδια στὸ πάχος καὶ ἐκατὸ στὸ ὕψος, ἐνῶ
ὁ κύκλος ποὺ ἔκανε γύρω ἀπὸ τὴν πόλη εἶχε μάκρος δυὸ παρασάγγες.
ἦταν χτισμένο ἀπὸ τοῦβλα πήλινα, ἀλλὰ εἶχε ἀπὸ κάτω βάση πέτρινη,
εἴκοσι πόδια στὸ ὕψος. Τὴν ἐποχὴ ποὺ οἱ Πέρσες προσπαθοῦσαν νὰ πά-
ρουν ἀπὸ τοὺς Μήδους τὴν ἔξουσία, ὁ βασιλιὰς τῆς Περσίας πολιορ-
κοῦσε αὐτὴ τὴν πόλη καὶ δὲν τὰ κατάφερνε μὲ κανένα τρόπο νὰ τὴν
κυριέψῃ. Στὸ τέλος ὅμως ἔνα σύννεφο σκέπασε τὸν ἥλιο καὶ τὸν ἔκανε
νὰ χαθῇ, ὡσπου οἱ ἄνθρωποι ἀφῆσαν τὴν πόλη καὶ ἔτσι κυριεύτηκε.
Κοντὰ σ' αὐτὴ τὴν πόλη βρισκόταν μιὰ πέτρινη πυραμίδα, ποὺ εἶχε
πλάτος ἔνα πλέθρο καὶ ὕψος δυό. Σ' αὐτὴν εἶχαν καταφύγει πολλοὶ
βάρβαροι ἀπὸ τὰ κοντινὰ χωριά. Ἀπὸ κεῖ βαδίζοντας ἔνα σταθμὸ 10
προχώρησαν ἔξι παρασάγγες καὶ ἔφτασαν σ' ἔνα τεῖχος ἀφρούρητο,
μεγάλο. Τοῦτο βρισκόταν γύρω ἀπὸ μιὰ πόλη ποὺ τὴν ἔλεγαν Μέ-
σπιλα καὶ ποὺ τὴν κατοικοῦσαν κάποτε Μῆδοι. Ἡ βάση τοῦ τείχους
ἦταν ἀπὸ πελεκημένη πέτρα ποὺ εἶχε μέσα ἀπολιθωμένα κοχύλια, καὶ
εἶχε πάχος πενήντα πόδια καὶ ὕψος ἀλλὰ τόσα. Πάνω σ' αὐτὴν ἦταν 11
χτισμένο τεῖχος ἀπὸ τοῦβλα, πενήντα πόδια στὸ πλάτος καὶ ἐκατὸ στὸ
ὕψος. Ὁ κύκλος ποὺ ἔκανε τὸ τεῖχος γύρω ἀπὸ τὴν πόλη εἶχε μάκρος
ἔξι παρασάγγες. Ἐκεῖ λένε πώς βρῆκε καταφύγιο ἡ Μήδεια, ἡ γυ-
ναίκα τοῦ βασιλιᾶ, ὅταν οἱ Πέρσες πῆραν τὴν ἔξουσία ἀπὸ τοὺς Μήδους.
Τὴν πόλη λοιπὸν αὐτὴ πολιορκοῦσε ὁ βασιλιὰς τῶν Περσῶν καὶ δὲν 12
μποροῦσε νὰ τὴν κυριέψῃ οὔτε μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου οὔτε μὲ τὴ

13 Ἐντεῦθεν δ' ἐπορεύθησαν σταθμὸν ἔνα παρασάγγας τέτταρας.
 Εἰς τοῦτον δὲ τὸν σταθμὸν Τισσαφέρνης ἐπεφάνη, οὓς τε αὐτὸς ἵππεας
 ἥλθεν ἔχων καὶ τὴν Ὁρόντα δύναμιν τοῦ τὴν βασιλέως θυγατέρα
 ἔχοντος, καὶ οὓς Κῦρος ἔχων ἀνέβη βαρθάρους, καὶ οὓς δὲ βασιλέως
 ἀδελφὸς ἔχων βασιλεῖ ἐβοήθει, καὶ πρὸς τούτοις ὅσους βασιλεὺς ἔ-
 14 δωκεν αὐτῷ, ὥστε τὸ στρατευμα πάμπολυν ἐφάνη. Ἐπεὶ δὲ ἐγγὺς ἐγέ-
 νετο, τὰς μὲν τῶν τάξεων ὅπισθεν καταστήσας, τὰς δὲ εἰς τὰ πλάγια
 παραγαγών, ἐμβαλεῖν μὲν οὐκ ἐτόλμησεν οὐδὲ ἐβούλετο διακινδυ-
 15 νεύειν, σφενδονᾶν δὲ παρήγγειλε καὶ τοξεύειν. Ἐπεὶ δὲ διαταχθέντες
 οἱ Ῥόδιοι ἐσφενδόνησαν καὶ οἱ [Σκύθαι] τοξόται ἐτόξευσαν καὶ οὐδεὶς
 ἡμίάρτανεν ἀνδρός, οὐδὲ γὰρ εἰ πάνυ προύθυμεῖτο ὁρδίον ἦν, καὶ δὲ
 Τισσαφέρνης μάλα ταχέως ἔξω βελῶν ἀπεκόρωει καὶ [αἱ] ἄλλαι τάξεις
 ἀπεκόρωσαν.

16 Καὶ τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας οἱ μὲν ἐπορεύοντο, οἱ δὲ εἶποντο· καὶ
 οὐκέτι ἐσίνοντο οἱ βάρβαροι τῇ τότε ἀκροβολίσει· μακρότερον γὰρ
 17 οἱ γε Ῥόδιοι τῶν Περσῶν ἐσφενδόνων καὶ τῶν τοξοτῶν. Μεγάλα δὲ
 καὶ τόξα τὰ Περσικά ἐστιν· ὥστε χρήσιμα ἦν ὅποσα ἀλίσκοιτο τῶν
 τοξευμάτων τοῖς Κορησί, καὶ διετέλοντα χρώμενοι τοῖς τῶν πολεμίων
 τοξεύμασι, καὶ ἐμελέτων τοξεύειν ἀναίνετες μακράν. Ηὑρίσκετο δὲ
 καὶ νεῦρα πολλὰ ἐν ταῖς κώμαις καὶ μόλυνθδος, ὥστε χρῆσθαι εἰς τὰς
 18 σφενδόνας. Καὶ ταύτη μὲν τῇ ἡμέρᾳ, ἐπεὶ κατεστρατοπεδεύοντο οἱ
 "Ελληνες κώμαις ἐπιτυχόντες, ἀπῆλθον οἱ βάρβαροι μετον ἔχοντες τῇ
 ἀκροβολίσει· τὴν δὲ ἐπιοῦσαν ἡμέραν ἔμειναν οἱ "Ελληνες καὶ ἐπεσιτί-
 σαντο· ἦν γὰρ πολὺς σῖτος ἐν ταῖς κώμαις. Τῇ δὲ ύστερα ἐπορεύον-
 το διὰ τοῦ πεδίου, καὶ Τισσαφέρνης εἶπετο ἀκροβολιζόμενος.

19 Ἐνθα δὴ οἱ "Ελληνες ἔγνωσαν πλαίσιον ἴσοπλευρον ὅτι πονηρὰ
 τάξις εἴη πολεμίων ἐπομένων. Ἀνάγκη γάρ ἐστιν, ἦν μὲν συγκύπη
 τὰ κέρατα τοῦ πλαισίου, ἢ ὅδοῦ στενοτέρας οὖσης ἢ ὀρέων ἀναγκα-

13 - 18

*Επίθεση τοῦ
Τισσαφέρνη.

βία. Ὁ Δίας ὅμως τρόμαξε τοὺς κατοίκους μὲ βροντή, κι ἔτσι ἡ πόλη 13 κυριεύτηκε. Ἀπὸ κεῖ βάθισαν ἕνα σταθμὸν καὶ προχώρησαν τέσσερεις παρασάγγες. Σ' αὐτὸν τὸ σταθμὸν παρουσιάστηκε ὁ Τισσαφέρνης ἔχοντας τὸ δικό του ἵππικὸν καὶ τὸ στρατὸν τοῦ Ὀρόντα, ἐκείνου ποὺ εἶχε γυναίκα του τὴν κόρη τοῦ βασιλιᾶ. Εἶχε καὶ τοὺς βαρβάρους ποὺ ἀκολουθοῦσαν τὸν Κύρο στὴν ἐκστρατεία του, κι ἐκείνους ποὺ εἶχε ὁ ἀδερφὸς τοῦ βασιλιᾶ καὶ πήγαινε νὰ τὸν βοηθήσῃ, κι ἀκόμα ὅσους στρατιῶτες τοῦ εἶχε δώσει ὁ βασιλιάς. "Ἐτοι ὁ στρατός του φάνταξε πάρα πολὺ μεγάλος. "Οταν κοντοζύγωσε, ἀλλα ἀπὸ τὰ τάγματά του τὰ 14 τοποθέτησε ἀπέναντι στὴν ὄπισθιοφύλακὴ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀλλα τὰ πῆγε πρὸς τὰ πλάγια. Δὲν τόλμησε ὅμως νὰ κάνῃ ἐπίθεση οὔτε θέλησε νὰ ριψοκινδυνέψῃ, μονάχα ἔδωσε διαταγὴ στοὺς σφεντονῆτες καὶ στὸν τοξότες ν' ἀρχίσουν νὰ χτυποῦν. Μὰ ὅταν πῆραν θέσεις οἱ Ροδίτες, 15 κι ἀρχισαν νὰ ρίχνουν πέτρες μὲ τὶς σφεντόνες καὶ οἱ (Σκύθες) τοξότες νὰ χτυποῦν μὲ βέλη καὶ κανένας δὲν ἀστοχοῦσε στὸ χιύπημα, γιατὶ καὶ νὰ ἥθελε δὲν ἦταν εὔκολο νὰ τὸ κάμη, ὁ Τισσαφέρνης πολὺ γρήγορα ἔφυγε μακριὰ ἀπὸ ποὺ ἔφταναν τὰ βέλη, πράγμα ποὺ ἔκανε καὶ ὁ στρατός του. Τὴν ὑπόλοιπη μέρα οἱ Ἑλλήνες συνέχισαν 16 τὴν πορεία, ἐνῶ οἱ Πέρσες τοὺς ἀκολουθοῦσαν. Καὶ δὲν μποροῦσαν πιὰ οἱ βάρβαροι νὰ βλάψουν τοὺς Ἑλλήνες, χτυπώντας τους μὲ τὶς σφεντόνες καὶ μὲ τὰ τόξα, γιατὶ οἱ Ροδίτες ἔριχναν μακρύτερα ἀπὸ τοὺς Πέρσες σφεντονῆτες καὶ τοξότες. Καθὼς μάλιστα τὰ περσικὰ τόξα 17 εἶναι μεγάλα, ὅσα ἐγχιρικὰ βέλη κατόρθωναν οἱ Ἑλλήνες νὰ πιάσουν ἀπὸ κεῖνα ποὺ ρίχνονταν, τὰ χρησιμοποιοῦσαν οἱ Κρητικοί, ποὺ καὶ συνέχεια τὰ μεταχειρίζονταν καὶ γυμνάζονταν, ὥστε ρίχνοντάς τα ψηλά, νὰ τὰ πηγαίνουν μακριά. "Εβρισκαν ἀκόμα στὰ χωριά καὶ χορδὲς πολλὲς γιὰ τὰ τόξα καὶ μολύβι, ποὺ τὸ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ τὶς σφεντόνες. "Ἐτοι ἐκείνη τὴν μέρα, ὅταν οἱ Ἑλλήνες συ- 18 νάντησαν χωριά κι ἀρχισαν νὰ στρατοπεδεύουν, οἱ βάρβαροι ἀποσύρθηκαν, νικημένοι σ' αὐτὲς τὶς μικρές ἐπιθέσεις. Τὴν ἄλλη μέρα ἔμειναν οἱ Ἑλλήνες ἐκεῖ καὶ προμηθεύτηκαν τρόφιμα, γιατὶ στὰ χωριά ὑπῆρχε πολὺ σιτάρι. Τὴν τρίτη μέρα προχωροῦσαν ἀνάμεσα στὸν κάμπο, ἐνῶ ὁ Τισσαφέρνης τοὺς ἀκολουθοῦσε χτυπώντας τους ἀπὸ μακριὰ μὲ σφεντόνες καὶ τόξα. Τότε κατάλαβαν οἱ Ἑλλήνες πώς τὸ ἴσο- 19 πλευρὸ πλαίσιο ἦταν ἔνας κακὸς σχηματισμὸς τοῦ στρατοῦ, ἀφοῦ ἀκολουθοῦσαν ἐχθροί. Γιατὶ ἀναγκαστικά, ὅταν οἱ πλευρὲς τοῦ πλαισίου

19 - 23

*Ἀλλαγὴ σχη-
ματισμοῦ τῶν
Ἑλλήνων.

ζόντων ἢ γεφύρας, ἐκθλίβεσθαι τοὺς δπλίτας καὶ πορεύεσθαι πονήρως,
 ἅμα μὲν πιεζομένους, ἅμα δὲ ταραττομένους, ὥστε δυσχρήστους εἶναι
 20 [ἀνάγκη] ἀτάκτους ὄντας· ὅταν δὲ αὐτὸς διάσχῃ τὰ κέρατα, ἀνάγκη δια-
 σπᾶσθαι τοὺς τότε ἐκθλιβομένους καὶ κενὸν γίγνεσθαι τὸ μέσον τῶν
 κερατῶν, καὶ ἀθυμεῖν τοὺς ταῦτα πάσχοντας πολεμίων ἐπομένων.
 Καὶ δόποτε δέοι γέφυραν διαβαίνειν ἢ ἄλλην τινὰ διάβασιν, ἔσπευδεν
 ἔκιστος βουλόμενος φθάσαι πρῶτος· καὶ εὐεπίθετον ἦν ἐνταῦθα τοῖς
 21 πολεμίοις. Ἐπεὶ δὲ ταῦτ' ἔγνωσαν οἱ στρατηγοί, ἐποίησαν ἐξ λόχους
 ἀνὰ ἐκατὸν ἄγρας, καὶ λοχαγοὺς ἐπέστησαν καὶ ἄλλους πεντηκοντῆ-
 ρας καὶ ἄλλους ἐνωμοτάρχους. Οὗτοι δὲ πορεύεσθαι οἱ λοχαγοί, δόποτε
 μὲν συγκύπτοι τὰ κέρατα, ὑπέμενον ὕστεροι, ὥστε μὴ ἐνοχλεῖν τοῖς
 22 κέρασι, τοὺς δὲ παρῆγον ἔξωθεν τῶν κερατῶν. Ὁπότε δὲ διάσχοιεν
 αἱ πλευραὶ τοῦ πλαισίου, τὸ μέσον ἀνὰ ἐξεπίμπλασαν, εἰ μὲν στενότερον
 εἴη τὸ διέχον, κατὰ λόχους, εἰ δὲ πλατύτερον, κατὰ πεντηκοστῆς,
 εἰ δὲ πάνυ πλατύ, κατ' ἐνωμοτίας· ὥστε ἀεὶ ἐκπλεων εἶναι τὸ μέσον.
 23 Εἰ δὲ καὶ διαβαίνειν τινὰ δέοι διάβασιν ἢ γέφυραν, οὐκ ἐταράττοντο,
 ἀλλὰ ἐν τῷ μέρει οἱ λοχαγοὶ διέβαινον· καὶ εἴ που δέοι τι τῆς φάλαγγος,
 ἐπιπαρῆσαν οὕτοι. Τούτῳ τῷ τρόπῳ ἐπορεύθησαν σταθμοὺς τέτταρας.
 24 Ἡνίκα δὲ τὸν πέμπτον ἐπορεύοντο, εἶδον βασίλειόν τι καὶ περὶ
 αὐτὸν κώμιας πολλάς, τὴν δὲ ὅδὸν πρὸς τὸ χωρίον τοῦτο διὰ γηλόφων
 ὑψηλῶν γιγνομένην, οἵ καθῆκον ἀπὸ τοῦ ὅρους ύψος φέροντες τὴν κώμην. Καὶ
 εἶδον μὲν τὸν λόφονς ἀσμενοὶ οἱ Ἑλληνες, ὡς εἰκὸς τῶν πολεμίων
 25 ὄντων ἵππεων· ἐπεὶ δὲ πορεύεσθαι ἐκ τοῦ πεδίου ἀνέβησαν ἐπὶ τὸν
 πρῶτον γήλοφον [καὶ] κατέβαινον, ὡς ἐπὶ τὸν ἔτερον ἀναβαίνειν,
 ἐνταῦθα ἐπιγύγνονται οἱ βάρβαροι καὶ ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ εἰς τὸ πραεῖς
 26 ἔβαλλον, ἐσφενδόνων, ἐτόξευον ὑπὸ μαστίγων, καὶ πολλοὺς ἐτίτρω-
 σκον καὶ ἐκράτησαν τῶν Ἑλλήνων γυμνήτων, καὶ κατέκλεισαν αὐτοὺς

πλησιάζουν, ἡ ἐπειδὴ δρόμος εἶναι πιὸ στενὸς ἡ ἐπειδὴ τοὺς ἀναγκάζει κανένα βουνὸν ἢ γεφύρι, οἱ στρατιῶτες στριμώχνονται καὶ προχωροῦν μὲ κόπο, ἀπὸ τὴν μιὰ γιατὶ πιέζει ὁ ἔνας τὸν ἄλλο, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη γιατὶ ἐπικρατεῖ ἀταξία. "Ετσι, μὲ τὸ νὰ βρίσκωνται σὲ κάποια σύγχυση, εἶναι δύσκολο νὰ χρησιμοποιοῦνται γιὰ μάχη. "Οταν ὅμως 20 ἀνάμεσα στὶς δυὸ πλευρὲς ἔκαναν στριμώχνονταν πρωτύτερα, καὶ στὴ μέση μένει ὁ τόπος ἄδειος. Τότε στενοχωροῦνται ἐκεῖνοι ποὺ τὰ παθαίνουν αὐτά, γιατὶ τοὺς ἀκολουθοῦν ἔχθροι. Κι ὅσες φορὲς χρειαζόταν νὰ περάσουν κάποιο γεφύρι ἢ κανένα ἄλλο στενό, βιαζόταν ὁ καθένας γιατὶ θήει νὰ περάσῃ πρῶτος. Τότε, φυσικά, ἥταν εὔκολο στοὺς ἔχθρούς νὰ ἐπιτεθοῦν. "Οταν λοιπὸν τὰ εἶδαν αὐτὰ οἱ στρατηγοί, ἔκαναν 21 ἔξι λόγους ἀπὸ ἕκατὸ στρατιῶτες τὸν καθένα, κι ἔβαλαν ἐπικεφαλῆς λογαργούς καὶ ἄλλους πεντηκοντῆρες καὶ ἄλλους ἑνωμοτάρχους. Αὐτοὶ οἱ λογαργοὶ προχωροῦσαν μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους καὶ ὅταν οἱ πλευρὲς τοῦ πλαισίου πλησίαζαν, ἔμεναν πίσω μὲ τοὺς στρατιῶτες τοὺς βαδίζοντας ἀργά, γιὰ νὰ μὴν ἐνοχλοῦν τὶς πλευρές, κι ἔφερναν τοὺς ἀντρες τοὺς ἔξω ἀπὸ αὐτές. "Οταν χωρίζονταν οἱ δυὸ πλευρὲς τοῦ 22 πλαισίου, γέμιζαν τὸ ἄδειο μέρος μὲ στρατιῶτες ποὺ τοὺς ἔβαζαν κατὰ λόγους, ἀν ἥταν κάπως στενὸ τὸ διάστημα, πενήντα πενήντα ἀν ἥταν πιὸ πλατύ καὶ σὲ ἑνωμοτίες ἀν ἥταν πολὺ πλατύ. "Ετσι τὸ κέντρο ἥταν πάντα γεμάτο. "Αν πάλι χρειαζόταν νὰ περάσουν κάποιο 23 στενὸ ἢ κανένα γεφύρι, δὲν ἀναστατώνονταν, παρὰ οἱ λογαργοὶ περνοῦσαν μὲ τὴ σειρά τους. Κι ἀν ἡ φάλαγγα σὲ κανένα σημεῖο εἴχε ἀνάγκη ἀπὸ ἐνίσχυση, αὐτοὶ πήγαιναν νὰ βοηθήσουν. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο βάδισαν 24 τέσσερεις σταθμούς. Καθὼς βάδιζαν τὸν πέμπτο σταθμό, εἶδαν ἔνα ἀνάκτορο καὶ ὀλόγυρά του πολλὰ χωριά. 'Ο δρόμος ποὺ ὀδηγοῦσε σ' αὐτὴ τὴν τοποθεσία περνοῦσε ἀνάμεσα ἀπὸ ψηλοὺς γήλοφους ποὺ κατέβαιναν ἀπὸ τὸ βουνό, ποὺ στὰ ριζά του βρισκόταν τὸ κεντρικὸ χωριό. Μὲ χαρὰ εἶδαν οἱ "Ἐλληνες τοὺς λόφους, ὅπως ἥταν φυσικό, ἐπειδὴ οἱ ἔχθροι ποὺ ἀκολουθοῦσαν ἥταν ἴππεις. "Οταν ὅμως προχώ- 25 ρησαν κι ἀνέβηκαν ἀπὸ τὸν κάμπο στὸν πρῶτο γήλοφο κι ὕστερα ἀρχίσαν νὰ κατεβαίνουν ἀπὸ κεῖ γιὰ ν' ἀνέβουν στὸ δεύτερο, τότε παρουσιάζονται οἱ βάρβαροι. Τοῦτο, ἐνῶ τοὺς μαστίγωναν οἱ ἀρχηγοί τους, ἀρχίσαν νὰ χτυποῦν ἀπὸ ψηλὰ τοὺς "Ἐλληνες μὲ ἀκόντια, μὲ σφεντόνες, μὲ τόξα. Πλήγωσαν πολλοὺς καὶ νίκησαν τοὺς "Ἐλληνες 26

24 - 30

Καινούργια
ἐπίθεση τῶν
βαρβάρων.

εῖσω τῶν ὅπλων· ὥστε παντάπασι ταῦτην τὴν ἡμέραν ἄχορηστοι ἦσαν
 27 ἐν τῷ ὅχλῳ ὄντες καὶ οἱ σφενδονῆται καὶ οἱ τοξόται. Ἐπεὶ δὲ πιεζό-
 μενοι οἱ Ἕλληνες ἐπεχείρησαν διώκειν, σχολῇ μὲν ἐπὶ τὸ ἄκρον ἀφι-
 28 κνουνται ὅπλῖται ὄντες, οἱ δὲ πολέμιοι ταχὺ ἀπεπήδων. Πάλιν δὲ
 δοπότε ἀπίσιεν πρὸς τὸ ἄλλο στράτευμα ταῦτα ἔπασχον, καὶ ἐπὶ τοῦ
 δευτέρου γηλόφου ταῦτὰ ἐγίγνετο, ὥστε ἀπὸ τοῦ τρίτου γηλόφου
 ἔδοξεν αὐτοῖς μὴ κινεῖν τοὺς στρατιώτας πρὸν ἀπὸ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς
 29 τοῦ πλαισίου ἀνίγανον πελταστὰς πρὸς τὸ ὅρος. Ἐπεὶ δὲ οὗτοι ἐγέ-
 νοντο ὑπὲρ τῶν ἐπομένων πολεμίων, οὐκέτι ἐπετίθεντο οἱ πολέμιοι
 τοῖς καταβαίνοντι, δεδοικότες μὴ ἀποτιμηθείησαν καὶ ἀμφοτέροις εν
 30 αὐτῶν γένοντο οἱ πολέμιοι. Οὕτω τὸ λοιπόν τῆς ἡμέρας πορευόμενοι,
 οἱ μὲν [ἐν] τῇ ὁδῷ κατὰ τοὺς γηλόφους, οἱ δὲ κατὰ τὸ ὅρος ἐπιπα-
 ριόντες, ἀφίκοντο εἰς τὰς κώμας· καὶ ίατροὺς κατέστησαν ὀκτώ· πολ-
 λοὶ γὰρ ἦσαν οἱ τετρωμένοι.

31 Ἐρταῦθα ἔμειναν ἡμέρας τρεῖς καὶ τῶν τετρωμένων ἔνεκα καὶ
 ἄμα ἐπιτίθεια πολλὰ εἰχον, ἄλενδα, οἶνον, κροθὰς ἵπποις συμβεβλη-
 μένας πολλάς. Ταῦτα δὲ συνεργηγμένα ἦν τῷ σατραπεύοντι τῆς χώρας.
 32 Τετάρτη δὲ ἡμέρα καταβαίνοντιν εἰς τὸ πεδίον. Ἐπεὶ δὲ κατέλαβεν
 αὐτοὺς Τισσαφέροντος σὺν τῇ δυνάμει, ἐδίδαξεν αὐτοὺς ἡ ἀνάγκη
 κατασκηνῆσαι οὖ πρῶτον εἰδον κώμην καὶ μὴ πορεύεσθαι ἔτι μα-
 χομένους· πολλοὶ γὰρ ἦσαν οἱ ἀπόμαχοι, [οἱ τε] τετρωμένοι καὶ οἱ
 33 ἐκείνους φέροντες καὶ οἱ τῶν φερόντων τὰ ὅπλα δεξάμενοι. Ἐπεὶ
 δὲ κατεσκήνησαν καὶ ἐπεχείρησαν αὐτοῖς ἀκροβολίζεσθαι οἱ βάροβα-
 ροι πρὸς τὴν κώμην προσιόντες, πολὺ περιῆσαν οἱ Ἕλληνες· πολὺ¹
 γὰρ διέφερεν ἐκ χώρας δρμῶντας ἀλέξασθαι ἢ πορευομένους ἐπι-
 οῦσι τοῖς πολεμίοις μάχεσθαι.

34 Ἡνίκα δὲ ἦν ἥδη δείλη, ὥρα ἦν ἀπιέναι τοῖς πολεμίοις· οὕποτε
 γὰρ μετον ἀπεστρατοπεδεύοντο οἱ βάροβαροι τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔξικοντα

γυμνήτες, καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ μείνουν κλεισμένοι ἀνάμεσα στοὺς ὄπλιτες. Ἔτσι αὐτὴ τὴ μέρα οἱ σφεντονῆτες καὶ οἱ τοξότες ἔμειναν μέσα στὸ ἄμαχο πλῆθος, χωρὶς νὰ προσφέρουν οὔτε τὴν παραμικρὴ ὡφέλεια. Οἱ "Ἐλληνες, ὕστερ" ἀπ' αὐτὴ τὴν πίεση, βάλθηκαν νὰ τοὺς 27 πάρουν κυνήγι. Ἐπειδὴ ὅμως ἦταν ὄπλιτες φτάνουν μὲ δυσκολία στὴν κορυφὴ, ἐνῶ οἱ ἔχθροὶ ἔτρεχαν γρήγορα πηδώντας. Τὰ ἵδια πάθαιναν 28 οἱ "Ἐλληνες ἀπὸ τοὺς βαρβάρους κι ὅταν γύριζαν κοντὰ στὸ ἄλλο στράτευμα, τὰ ἵδια γίνονταν καὶ πάνω στὸ δεύτερο γήλοφο. Γι' αὐτὸ ἀποφάσισαν, ὅταν ἦταν πάνω στὸν τρίτο γήλοφο, νὰ μὴ μετακινήσουν ἀπὸ κεῖ τοὺς στρατιῶτες, ὥσπου ἀνέβασαν πελταστὲς πρὸς τὸ βουνό, ἀπὸ τὴ δεξιὰ πλευρὰ τοῦ πλαισίου. Κι ὅταν αὐτοὶ βρέθηκαν πάνω ἀπὸ 29 τοὺς ἔχθρούς ποὺ ἀκολούθουσαν, σταμάτησαν πιὰ οἱ βάρβαροι τὶς ἐπιθέσεις τους ἐνάντια σὲ κείνους ποὺ κατέβαιναν, γιατὶ φοβήθηκαν μῆπως ἀποκοποῦν καὶ βρεθοῦν οἱ "Ἐλληνες κι ἀπὸ τὰ δυό τους μέρη. 30 Ἔτσι τὴν ὑπόλοιπη μέρα συνέχισαν τὴν πορεία καὶ βάδιζαν οἱ στρατιῶτες τοῦ πλαισίου στὸ δρόμο ποὺ βρισκόταν ἀνάμεσα στοὺς γήλοφους, κι οἱ πελταστὲς φηλὰ στὸ βουνό, παράλληλα πρὸς τοὺς κάτω, ὥσπου ἔφτασαν στὰ χωριά. Ἐκεῖ διόρισαν ὁχτὼ γιατρούς, ἐπειδὴ εἶχαν πολλοὺς πληγωμένους.

Ἐδῶ ἔμειναν τρεῖς μέρες καὶ ἐξαιτίας τῶν πληγωμένων καὶ ἐπει- 31 δὴ βρῆκαν πολλὰ τρόφιμα, ὅπως ἀλεύρι, κρασὶ καὶ ἀρκετὸ κριθάρι μαζεύμενο, γιὰ νὰ φᾶνε τὰ ἀλογα. Καὶ ὅλα αὐτὰ βρίσκονταν συγκεντρωμένα σὲ ἀποθήκες κι ἀνήκαν στὸ διοικητὴ τῆς χώρας. Τέλος τὴν τέταρτη μέρα κατεβαίνουν στὸν κάμπο. Ἐπειδὴ ὅμως τοὺς πρόλαβε 32 ὁ Τισσαφέρνης μὲ τὸ στρατὸ του, ἀναγκάστηκαν νὰ σταματήσουν ἀμέσως μόλις συνάντησαν ἔνα χωρὶς καὶ νὰ μὴν προχωροῦν πιὰ δίνοντας μάχη. Γιατὶ ὑπῆρχαν πολλοὶ ποὺ ἦταν ἀδύνατο νὰ πολεμοῦν, δηλαδὴ (καὶ οἱ) πληγωμένοι κι ἐκεῖνοι ποὺ τοὺς κουβαλοῦσαν κι ἐκεῖνοι ποὺ σήκωναν τὰ ὅπλα τῶν τελευταίων. "Οταν λοιπὸν σταμάτησαν ἐκεῖ, 33 οἱ βάρβαροι πλησίασαν τὸ χωρὶς καὶ προσπαθοῦσαν νὰ τοὺς χτυποῦν ἀπὸ μακριά, ἀλλὰ οἱ "Ἐλληνες φάνηκαν πολὺ ἀνώτεροί τους. Γιατὶ ὑπῆρχε μεγάλη διαφορὰ στὸ νὰ ἀποκρούσουν τοὺς ἔχθρούς ἔξορμώντας ἀπὸ μιὰ τοποθεσία, ἀπὸ τὸ νὰ τοὺς πολεμοῦν βαδίζοντας, τὴν ὥρα ποὺ ἐκεῖνοι τοὺς ἔκαναν ἐπίθεση.

Ἡταν πιὰ ἀπόγευμα πρὸς τὸ βραδάκι, κι ἦταν ὥρα νὰ ἀποσυρθοῦν 34 οἱ ἔχθροί. Γιατὶ οἱ βάρβαροι ποτὲ δὲν στρατοπέδεψαν σὲ ἀπόσταση μι-

31 - 33

* Αποτελεσμα-
τικὴ ἀντίστα-
ση τῶν "Ἐλ-
λήνων.

34 - 36

Οἱ Πέρσες ἀ-
ποσύρονται τὴ
νύχτα.

σταδίων, φοβούμενοι μὴ τῆς νυκτὸς οἱ Ἔλληνες ἐπιθῶνται αὐτοῖς.

35 Πορηθὸν γὰρ νυκτός ἔστι στράτευμα Περσικόν. Οὗ τε γὰρ ἵπποι αὐτοῖς δέδενται καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πεποδισμένοι εἰσὶ τοῦ μὴ φεύγειν ἔνεκα εὶ λυθεισαν, ἐάν τέ τις θόρυβος γίγνηται, δεῖ ἐπισάξαι τὸν ἵππον Πέρση ἀνδρὶ καὶ χαλινῶσαι, δεῖ καὶ θωρακισθέντα ἀραβῆναι ἐπὶ τὸν ἵππον. Ταῦτα δὲ πάντα χαλεπὰ νύκτωρ καὶ θορύβου ὄντος. Τούτον ἔνεκα πόρρω ἀπεσκήνουν τῶν Ἐλλήνων.

36 Ἐπεὶ δὲ ἐγίγνωσκον αὐτοὺς οἱ Ἔλληνες βουλομένους ἀπιέναι καὶ διαγγελλομένους, ἐκήρυξε τοῖς Ἔλλησι συσκευάζεσθαι ἀκονότων τῶν πολεμίων. Καὶ χρόνον μέν τινα ἐπέσχον τῆς πορείας οἱ βάρβαροι, ἐπειδὴ δὲ ὅφε ἐγίγνετο, ἀπῆσαν· οὐ γὰρ ἐδόκει λύειν αὐτοὺς νυκτὸς 37 πορεύεσθαι καὶ κατάγεσθαι ἐπὶ τὸ στρατόπεδον. Ἐπειδὴ δὲ σαφῶς ἀπιόντας ἥδη ἔώρων οἱ Ἔλληνες, ἐπορεύοντο καὶ αὐτοὶ ἀναζεύξαντες καὶ διῆλθον ὅσον ἔξικοντα σταδίους. Καὶ γίγνεται τοσοῦτον μεταξὺ τῶν στρατευμάτων ὥστε τῇ ὑστεραίᾳ οὐκ ἐφάνησαν οἱ πολέμοι οὐδὲ τῇ τρίτῃ, τῇ δὲ τετάρτῃ νυκτὸς προελθόντες καταλαμβάνοντι χωρίον ὑπερδέξιον οἱ βάρβαροι, ἢ ἔμελλον οἱ Ἔλληνες παριέναι, ἀκρωτυχίαν δροῦν, ὡφ' ἣν ή κατάβασις ἦν εἰς τὸ πεδίον.

38 Ἐπειδὴ δὲ ἔώρα Χειρίσοφης προκατείλημμένην τὴν ἀκρωτυχίαν καλεῖ Ξενοφῶντα ἀπὸ τῆς οὐρᾶς καὶ κελεύει λαβόντα τοὺς πελταστὰς 39 παραγενέσθαι εἰς τὸ πρόσθεν. Ὁ δὲ Ξενοφῶν τοὺς μὲν πελταστὰς οὐκ ἔγειν· ἐπιφαινόμενον γὰρ ἔώρα Τισαφέρωντην καὶ τὸ στράτευμα πᾶν· αὐτὸς δὲ προσελάσας ἡρώτα· τί καλεῖς; δ δὲ λέγει αὐτῷ· ἔξεστιν οὐρᾶν· προκατείληπται γὰρ ἡμῖν δ ὑπὲρ τῆς καταβάσεως λόφος, καὶ οὐκ ἔστι παρελθεῖν, εἰ μὴ τούτους ἀποκόψομεν. Ἀλλὰ τί οὐκ ἔγεις τοὺς 40 πελταστάς; Ὁ δὲ λέγει δτι οὐκ ἐδόκει αὐτῷ ἔρημα καταλιπεῖν τὰ ὅπισθεν, πολεμίων ἐπιφαινομένων. Ἀλλὰ μὴ ὥρα γ', ἔφη, βονλεύε- 41 σθαι πῶς τις τοὺς ἄνδρας ἀπελᾶ· ἀπὸ τοῦ λόφου. Ἐνταῦθα Ξενοφῶν δρᾷ τοῦ δρούς τὴν κορυφὴν ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ ἔαντῶν στρατεύματος

κρότερη ἀπὸ ἔξήτα στάδια ἀπὸ κεῖ ποὺ βρισκόταν ὁ ἐλληνικὸς στρατός, ἐπειδὴ φοβόνταν μήπως τοὺς ἐπιτεθοῦν οἱ "Ἐλληνες τῇ νύχτᾳ. Καὶ εἶναι ἄχρηστο τῇ νύχτᾳ ἔνα περσικὸ στράτευμα. Γιατὶ καὶ τὰ 35 ἄλογα εἴναι δεμένα καὶ συνήθως τὰ περδικλώνουν γιὰ νὰ μήν μποροῦν νὰ φύγουν, ἀν λυθοῦν, κι ἂν γίνῃ κανένας θόρυβος, πρέπει ὁ Πέρσης στρατιώτης νὰ βάλῃ στὸ ἄλογο τῇ σέλᾳ καὶ τὸ χαλινάρι, νὰ φορέσῃ ὁ ἕιδος τὸ θώρακά του καὶ νὰ καβαλήσῃ. Μὰ ὅλα αὐτὰ εἶναι δύσκολο νὰ γίνουν τῇ νύχτᾳ καὶ μάλιστα ὅταν γίνεται θόρυβος. Γι' αὐτὸν τὸ λόγο οἱ Πέρσες στρατοπέδευαν μακριὰ ἀπὸ τοὺς "Ἐλληνες. "Οταν οἱ 36 "Ἐλληνες ἄρχισαν νὰ καταλαβαίνουν πῶς οἱ βάρβαροι θέλουν νὰ ἀποσύρθουν καὶ πῶς δίνουν τὶς ἀνάλογες διαταγές, τότε ὁ κήρυκας ἐφώναξε στοὺς "Ἐλληνες νὰ ἑτοιμάζουν τὰ πράγματά τους. "Ακουσαν τὴ φωνή του οἱ ἔχθροι καὶ δὲν ἔκπινσαν ἀμέσως, μόλις ὅμως ἄρχισε νὰ βραδιάζῃ, ἔφυγαν. Γιατὶ νόμιζαν πῶς δὲν εἶναι σωστὸ νὰ βαδίσουν νύχτα καὶ νὰ γυρίσουν στὸ στρατόπεδο. Μὰ ὅταν οἱ "Ἐλληνες τοὺς εἶδαν πιὰ καὶ 37 θαρά νὰ φεύγουν, ἔξεψαν πάλι κι αὐτὸν τὰ ζῶα κι ἄρχισαν νὰ προχωροῦν, καὶ βαδίσαν πάνω κάτω ἔξήτα στάδια. Τόσο μεγάλη ἀπόσταση χώρισε τὰ δυὸ στρατεύματα, ὥστε τὴ δεύτερη καὶ τὴν τρίτη μέρα δὲν παρουσιάστηκαν οἱ ἔχθροι. Τὴν τέταρτη ὅμως, προχωρώντας ὅσο ἦταν νύχτα, πιάνουν οἱ βάρβαροι μιὰ πολὺ ψηλὴ τοποθεσία, ἀπ' ὅπου ἐπρόκειτο νὰ περάσουν οἱ "Ἐλληνες. Ἡταν ἡ κορυφὴ τοῦ ὑψώματος, ἀπὸ ὅπου θὰ περνοῦσαν κατεβαίνοντας στὸν κάμπο. Ἐπειδὴ ὁ Χει- 38 ρίσοφος ἔβλεπε πῶς ἦταν πιασμένη ἡ κορυφὴ τοῦ ὑψώματος, ἔστειλε καὶ φώναξε τὸν Ξενοφώντα ἀπὸ τὴν δύπισθοφύλακή καὶ τὸν παρακάλεσε νὰ πάρῃ τοὺς πελταστές καὶ νὰ φτάσῃ μπροστά. Ὁ Ξενοφῶν 39 ὅμως δὲν ὀδήγησε ἐκεῖ τοὺς πελταστές, γιατὶ ἔβλεπε ὅτι ἐρχόταν ὁ Τισσαφέρνης μὲ δόλωληρο τὸ στρατό του, παρὰ ἔτρεξε ὁ ἕιδος καβάλα στὸ ἄλογο καὶ τὸν ρώτησε: «Τί μὲ φωνάζεις;» Κι ἐκεῖνος τοῦ λέει: «Μπορεῖς νὰ δῆς. Πρόλαβαν οἱ ἔχθροι κι ἔπιασαν τὸ ὑψωμα ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ τὸ μέρος ἀπ' ὅπου θὰ κατέβωμε στὸν κάμπο. »Ετσι δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ περάσωμε, ἀν δὲν τοὺς διώξωμε ἀπὸ κεῖ. Μὰ γιατὶ δὲν ἔφερες τοὺς πελταστές;» Ἐκεῖνος τοῦ ἀπάντησε πῶς δὲν τὸ 40 ἔβρισκε σωστὸν ἀφήση ἀπροφύλαχτη τὴν δύπισθοφύλακή, ἀφοῦ ἔκαναν τὴν ἐμφάνισή τους οἱ ἔχθροι. «Εἶναι ὅμως καιρός, εἶπε, νὰ σκεφτοῦμε μὲ ποιὸν τρόπο θὰ διώξωμε τοὺς ἄντρες αὐτοὺς ἀπὸ τὸ ὑψωμα». Τότε 41 ὁ Ξενοφῶν παρατηρεῖ πῶς ἡ κορυφὴ τοῦ βουνοῦ ἦταν πάνω ἀπὸ τὸ

37 - 40

Οι "Ἐλληνες προχωροῦν, ἐνῶ οἱ ἔχθροι πιάνουν ὑψωμα γιὰ νὰ τοὺς ἐμποδίσουν.

41 - 49

Οι "Ἐλληνες πιάνουν τὴν

οῦσαν, καὶ ἀπὸ ταύτης ἔφοδον ἐπὶ τὸν λόφον ἔνθα ἦσαν οἱ πολέμιοι, καὶ λέγει· κράτιστον, ὃ Χειρίσοφε, ἡμῖν ἵεσθαι ως τάχιστα ἐπὶ τὸ ἄκρον· ἦν γὰρ τοῦτο λάβωμεν, οὐδὲν ἴσθαι μένειν οἱ ὑπὲρ τῆς ὁδοῦ. Ἀλλά, εἰ βούλει, μένει ἐπὶ τῷ στρατεύματι, ἐγὼ δὲ ἐθέλω πορεύεσθαι· εἰ δὲ 42 χρήζεις, πορεύον ἐπὶ τὸ ὅρος, ἐγὼ δὲ μενῶ αὐτοῦ. Ἀλλὰ δίδωμι σοι, ἔφη δὲ Χειρίσοφος, διπότερον βούλει ἐλέσθαι. Εἰπὼν δὲ Ξενοφῶν ὅτι νεώτερός ἐστιν αἰρεῖται πορεύεσθαι, κελεύει δὲ οὗτος συμπέμψαι ἀπὸ τοῦ 43 στόματος ἄγρος· μακρὸν γὰρ ἦν ἀπὸ τῆς οὐρᾶς λαβεῖν. Καὶ δὲ Χειρίσοφος συμπέμπει τοὺς ἀπὸ τοῦ στόματος πελταστάς, ἔλαβε δὲ τοὺς κατὰ μέσον πλαισίουν. Συνέπεσθαι δὲ ἐκέλευσεν αὐτῷ καὶ τοὺς τριακο-σίους οὓς αὐτὸς εἶχε τῶν ἐπιλέκτων ἐπὶ τῷ στόματι τοῦ πλαισίου.

44 Ἐγτεῦθεν ἐπορεύοντο ως ἐδύναντο τάχιστα. Οἱ δὲ ἐπὶ τοῦ λόφου πολέμιοι ως ἐνόησαν αὐτῶν τὴν πορείαν ἐπὶ τὸ ἄκρον, εὐθὺς καὶ αὐτοὶ 45 ὥρμησαν ἀμιλλᾶσθαι ἐπὶ τὸ ἄκρον. Καὶ ἐνταῦθα πολλῇ μὲν κρανγῇ ἦν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατεύματος διακελευομένων τοῖς ἑαυτῶν, πολλῇ 46 δὲ κρανγῇ τῶν ἀμφὶ Τισσαφέρων τοῖς ἑαυτῶν διακελευομένων. Ξε-νοφῶν δὲ παρελαύνων ἐπὶ τοῦ ἵππου παρεκελεύετο· ἀνδρες, νῦν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα νομίζετε ἀμιλλᾶσθαι, νῦν πρὸς τοὺς παῖδας καὶ τὰς γυ-47 ναικας, νῦν ὀλίγον πονήσαντες ἀμαχεῖ τὴν λοιπὴν πορευόμεθα. Σω-τηρίδας δὲ δὲ οἱ Σικυώνιος εἶπεν· οὐκ ἐξ ἵσου, ὃ Ξενοφῶν, ἐσμέν· σὺ μὲν 48 γὰρ ἐφ' ἵππου ὀχῆ, ἐγὼ δὲ χαλεπῶς κάμινο τὴν ἀσπίδα φέρων. Καὶ δος ἀκούσας ταῦτα καταπηδήσας ἀπὸ τοῦ ἵππου ὠθεῖται αὐτὸν ἐκ τῆς τάξεως, καὶ τὴν ἀσπίδα ἀφελόμενος ως ἐδύνατο τάχιστα ἔχων ἐπορεύετο· ἐτύγχανε δὲ καὶ θώρακα ἔχων τὸν ἵππικόν ὥστ' ἐπιέζετο. Καὶ τοῖς μὲν ἔμπροσθεν ὑπάγειν παρεκελεύετο, τοῖς δὲ ὅπισθεν πα-

δικό τους στράτευμα καὶ πώς ἀπ' αὐτὴν ὑπῆρχε δρόμος ποὺ ὁδηγοῦσε πρὸς τὸ ὑψωμα, ὅπου βρίσκονταν οἱ ἔχθροί, καὶ λέγει: «Προτιμέτερο εἶναι, Χειρίσοφε, νὰ δρμήσωμε, δόσο γίνεται γρηγορώτερα, πρὸς τὴν κορυφὴν. Γιατὶ ἀν καταφέρωμε νὰ τὴν πιάσωμε, δὲν θὰ μπορέσουν νὰ μείνουν στὴ θέση τους οἱ ἔχθροι ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ τὸ δρόμο. «Ἄν θέλης, λοιπόν, νὰ μείνης ἐσύ κοντά στὸ στρατό, κι ἐγὼ θὰ ἀνέβω ἀπάνω. «Ἄν ὅμως προτιμᾶς, πήγαινε σὺ στὸ βουνό, κι ἐγὼ θὰ μείνω ἐδῶ». «Σ' ἀφήνω, εἶπε ὁ Χειρίσοφος, νὰ διαλέξῃς ὅποιο ἀπὸ τὰ δύο θέλεις». 42
 «Ο Εενοφῶν εἶπε πώς, σὰν πιὸ νέος, προτιμᾶς νὰ ἀνέβῃ στὸ βουνό, τὸν παρακαλεῖ ὅμως νὰ στείλη μαζί του στρατιῶτες ἀπὸ τὴν ἐμπροσθιοφυλακή. Γιατὶ ἡταν μεγάλη ἀπόσταση νὰ πάη νὰ πάρῃ ἄντρες ἀπὸ τὴν ὄπισθιοφυλακή. Καὶ ὁ Χειρίσοφος στέλνει μὲ τὸν Εενοφώντα τοὺς 43 πελταστές τῆς ἐμπροσθιοφυλακῆς καὶ πῆρε στὴ θέση τους ἐκείνους ποὺ ἦταν στὴ μέση τοῦ πλαισίου. «Ἐδωσε ὅμως διαταχὴ νὰ πᾶνε μαζί του καὶ οἱ τραχύσιοι διαλεχτούν, ποὺ τοὺς εἶχε βάλει ὁ Ἰδιος στὸ μπροστινὸ μέρος τοῦ πλαισίου. Ἀπὸ κεῖ ξεκίνησαν καὶ προχωροῦσαν, 44 ὅπο μποροῦσαν πιὸ γρήγορα. Μὰ οἱ ἔχθροι ποὺ βρίσκονταν στὸ λόφο, μόλις πῆραν εἰδήση ποὺς οἱ «Ἐλληνες βάδιζαν γιὰ τὴν κορυφὴν, μονομάχος κι ἐκεῖνοι, βάζοντας ὅλες τὶς δυνάμεις τους, ὅρμησαν γιὰ νὰ φτάσουν ἀπάνω πρῶτοι. Καὶ τότε ἤκουες κακεῖς δυνατές κραυγὲς ἀπὸ τὸ 45 ἐλληνικὸ στράτευμα, καθὼς οἱ «Ἐλληνες ἔδιναν θάρρος στοὺς δικούς τους, τὸ Ἰδιο ὅμως κι ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες τοῦ Τισσαφέρνη, ποὺ φώναζαν στοὺς δικούς τους νὰ ἔχουν θάρρος. «Ο Εενοφῶν πάλι 46 περνώντας δίπλα στοὺς στρατιῶτες, καβάλα πάνω στ' ἄλογό του, τοὺς ἐμψύχωνε μ' αὐτὰ τὰ λόγια: «Τώρα, στρατιῶτες, νὰ σκεφτῆτε πώς πηγαίνομε γιὰ τὴν Ἐλλάδα, γιὰ τὰ παιδιά καὶ γιὰ τὶς γυναῖκες μας. «Ἄν κοπιάσωμε τώρα λίγο, ὑστερά πιὰ θὰ προχωροῦμε χωρὶς νὰ κάνωμε μάχην». «Ο Σωτηρίδας ὅμως ὁ Σικυώνιος εἶπε: «Δὲν βρισκόμαστε 47 κάτω ἀπὸ τὶς ἵδιες συνθῆκες, Εενοφώντα: γιατὶ ἐσύ εἶσαι καβάλα στὸ ἄλογο, ἐνῶ ἐγὼ κουράζομαι πιὸν νὰ σηκώνω τὴν ἀσπίδα».

Μόλις τ' ἤκουσε αὐτὰ ὁ Εενοφῶν, πήδησε κάτω ἀπὸ τὸ ἄλογο, τὸν 48 ἔσπρωξε ἔξω ἀπὸ τὴ γραμμή, τοῦ πῆρε τὴν ἀσπίδα, καὶ κρατώντας τὴν βάδιζε ὅσο μποροῦσε πιὸ γρήγορα. «Ἔτυχε ὅμως νὰ φορῇ καὶ τὸν ἴππικὸ θώρακα, πράγμα ποὺ τὸν ἤκανε νὰ ὑποφέρῃ. Σὲ κείνους ποὺ πήγαιναν μπροστά του, ἔλεγε νὰ προχωροῦν, σὲ κείνους ποὺ βρίσκονταν πίσω του, νὰ τὸν προσπερνοῦν, κι ὁ Ἰδιος ἀκολουθοῦσε μὲ κόπο.

κορυφὴ ταῦ
βουνοῦ.

49 φιέναι μόλις ἐπόμενος. Οἱ δὲ ἄλλοι στρατιῶται παίουσι καὶ βάλλουσι καὶ λοιδοροῦσι τὸν Σωτηρίδαν, ἔστε ἡγάγκασαν [ἀνα]λαβόντα τὴν ἀσπίδα πορεύεσθαι. Ὁ δὲ ἀναβάς, ἔως μὲν βάσιμα ἦν, ἐπὶ τοῦ ἵππου ἥγεν, ἐπεὶ δὲ ἄβατα ἦν, καταλιπὼν τὸν ἵππον ἐσπευδε πεξῆ. Καὶ φάρουσιν ἐπὶ τῷ ἄκρῳ γενόμενοι τοὺς πολεμίους.

ΚΕΦ. 5 1 "Ἐνθα δὴ οἱ μὲν βάρβαροι στραφέντες ἔφενγον ἢ ἔκαστος ἐδύρατο, οἱ δὲ Ἕλληνες εἶχον τὸ ἄκρον. Οἱ δὲ ἀμφὶ Τισσαφέροντας καὶ Ἀραιῶν ἀποτραπόμενοι ἀλλην ὅδὸν ὠζοντο. Οἱ δὲ ἀμφὶ Χειρίσοφον καταβάντες ἐστρατοπεδεύοντο ἐν κώμῃ μεστῇ πολλῶν ἀγαθῶν. Ἡσαν δὲ καὶ ἄλλαι κῶμαι πολλαὶ πλήρεις πολλῶν ἀγαθῶν ἐν τούτῳ τῷ πεδίῳ παρὰ τὸν 2 Τίγρητα ποταμόν. Ἡνίκα δὲ ἦν δεῖλη ἐξαπύνης οἱ πολέμιοι ἐπιφαίρονται ἐν τῷ πεδίῳ, καὶ τῶν Ἕλλήνων κατέκοφάν τινας τῶν ἐσκεδασμένων ἐν τῷ πεδίῳ καθ' ἀρπαγήν· καὶ γὰρ τοιαὶ πολλαὶ βοσκημάτων διαβιβαζόμεναι εἰς τὸ πέραν τοῦ ποταμοῦ κατελίφθησαν.⁷ Ενταῦθα Τισσαφέροντας καὶ οἱ σὺν αὐτῷ καίειν ἐπεχείρησαν τὰς κώμας. Καὶ τῶν Ἕλλήνων μάλα ἡθύμιησάν τινες, ἐνροούμενοι μὴ τὰ ἐπιτίθεια, εἰ καίσιεν, 4 οὐκ ἔχοιεν διπόθεν λαμβάνοιεν. Καὶ οἱ μὲν ἀμφὶ Χειρίσοφον ἀπῆσαν ἐκ τῆς βοηθείας· δὲ δὲ Ξενοφῶν ἐπεὶ κατέβη, παρελαύνων τὰς τάξεις 5 ἥντικα [οἵ] ἀπὸ τῆς βοηθείας ἀπίγνησαν [οἱ Ἕλληνες] ἔλεγεν· δρᾶτε, ὃ ἄνδρες Ἕλληνες, ὑφίέντας τὴν χώραν ἥδη ἡμετέραν εἶναι; ἀ γὰρ ὅτε ἐσπένδοντο διεπράττοντο, μὴ καίειν τὴν βασιλέως χώραν, νῦν αὐτοὶ καίοντιν ὡς ἀλλοτρίαν. Ἀλλ' εάν πον καταλείπωσι γε αὐτοῖς 6 ἐπιτίθεια, ὄφονται καὶ ἡμᾶς ἐνταῦθα πορευομένους. Ἀλλ', ὃ Χειρίσοφε, ἔφη, δοκεῖ μοι βοηθεῖν ἐπὶ τοὺς καίοντας ὡς ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας. Ὁ δὲ Χειρίσοφος εἰπεν· οὐκονν ἔμοιγε δοκεῖ· ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς, ἔφη, καίωμεν, καὶ οὕτω θᾶττον παύσονται.

Τότε οι ἄλλοι στρατιῶτες χτυποῦν ἀπὸ κοντὰ κι ἀπὸ μακριὰ τὸ Σωτηρίαν
ρίδα καὶ τὸν βρίζουν, ὡσπου τὸν ὀνάγκασαν νὰ ξαναπάρῃ τὴν ἀσπίδα
καὶ νὰ προχωρήσῃ. Καὶ ὁ Ξενοφῶν ἀνέβηκε στὸ ἄλογο καὶ πήγαινε
καβάλα, ὡσπου μποροῦσε νὰ προχωρῇ τὸ ζῷον· ὅταν δύμας τὸ μέρος
ῆταν ἀπέραστο, ἀφῆσε τὸ ἄλογο καὶ βάδιζε μὲ τὰ πόδια. Τέλος προ-
λαβαίνουν καὶ φτάνουν στὴν κορυφὴ πρὶν ἀπὸ τοὺς ἐγχθρούς.

ΠΥΡΠΟΛΗΣΗ ΤΩΝ ΧΩΡΙΩΝ, ΣΥΣΚΕΨΕΙΣ ΤΩΝ
ΣΤΡΑΤΗΓΩΝ ΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΗ ΝΑ ΣΥΝΕΧΙΣΟΥΝ
ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΧΩΡΑ ΤΩΝ ΚΑΡΔΟΥΧΩΝ

Τότε οἱ βάρβαροι γύρισαν τὶς πλάτες κι ἀρχισαν νὰ φεύγουν, 1
ὅπου μποροῦσε ὁ καθένας, ἐνῶ οἱ "Ἐλληνες κρατοῦσαν τὴν κορυφήν.
Οἱ στρατιῶτες πάλι τοῦ Τισσαφέρνη καὶ τοῦ Ἀριαίου πῆραν ἄλλο
δρόμο κι ἔφυγαν, ἐνῶ ὁ Χειρίσοφος μὲ τοὺς ἄντρες του κατέβηκαν καὶ
στρατοπέδεψαν σ' ἕνα χωριό, ποὺ ἦταν γεμάτο ἀπὸ πολλὰ τρόφιμα.
Σ' αὐτὸν τὸν κάμπο, πλάι στὸν Τίγρητα ποταμό, ὑπῆρχαν καὶ πολλὰ
ἄλλα χωριά, ποὺ εἶχαν ἀφθονα τρόφιμα. Μὰ ὅταν ἔφτασε τὸ ἀπόγευμα, 2
παρουσιάζονται οἱ ἐγχθροὶ στὸν κάμπο καὶ σκότωσαν μερικοὺς ἀπὸ
τοὺς "Ἐλληνες, ποὺ ἦταν σκορπισμένοι ἐδῶ κι ἔκει γιὰ λεηλασία.
Γιατὶ βρέθηκαν ἐκεῖ ἀκριβῶς τὴν ὥρα ποὺ οἱ ντόπιοι προσπαθοῦσαν
νὰ περάσουν στὴν ἀπέναντι ὅχθη τοῦ ποταμοῦ πολλὰ κοπάδια ζῶα.
Τότε ὁ Τισσαφέρνης μὲ τοὺς στρατιῶτες του προσπάθησαν νὰ κάψουν 3
τὰ χωριά. Καὶ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς "Ἐλληνες στενοχωρήθηκαν πολὺ, γιατὶ
σκέφτηκαν πώς, ἀν τὰ κάψουν, δὲν θὰ ἔχουν ἀπὸ ποὺ νὰ προμηθευτοῦν
τρόφιμα. Σὲ λίγο γύρισαν ὁ Χειρίσοφος μὲ τοὺς ἄντρες του, ποὺ εἶχαν 4
πάει νὰ βοηθήσουν τοὺς ἄλλους. Κι ὁ Ξενοφῶν ποὺ εἶχε κατέβει
ἀπὲ τὴν κορυφὴ καὶ περνοῦσε καβάλα στ' ἄλογο μπροστὰ στὰ τάγματα,
συνάντησε τοὺς "Ἐλληνες ποὺ γύριζαν ἀπὸ τὴ βοήθεια καὶ τοὺς εἶπε:
«Βλέπετε, "Ἐλληνες, πώς οἱ ἐγχθροὶ ἀφήνουν πιὰ τὴ χώρα νὰ εἶναι δική 5
μας; Γιατὶ ἔκεινο ποὺ προσπαθοῦσαν νὰ πετύχουν ἀπὸ μᾶς, ὅταν κά-
ναμε τὶς συνθῆκες, δηλαδὴ νὰ μὴν καῖμε τὴ χώρα τοῦ βασιλιά, τώρα
οἱ ἔδιοι τὸ παραβιάζουν καὶ τῆς βάζουν φωτιά σὰ νὰ εἶναι ξένη. Ἄλλα
ἀν ἀφήνουν κάπου τρόφιμα γιὰ τὸν ἑαυτό τους, θὰ μᾶς δοῦν κι ἐμᾶς 6
νὰ πηγαίνωμε σ' αὐτὸν τὸ μέρος. Μοῦ φαίνεται δύμας, Χειρίσοφε, εἶπε,
πώς πρέπει νὰ ὑπερασπίζωμε τὴ χώρα σὰ νὰ εἶναι δική μας, βαδί-
ζοντας ἐνάντια σὲ κείνους ποὺ τὴν καῖνε». Μὰ ὁ Χειρίσοφος ἀπάντησε:
«Ἐγὼ δὲν ἔχω αὐτὴ τὴ γνώμη. Ἀντίθετα, εἶπε, κι ἐμεῖς πρέπει νὰ

ΚΕΦ. 5

1 - 6
"Υποχωρού-
τας ὁ Τισσα-
φέρνης καίει
τὰ χωριά.

- 7 Ἐπεὶ δὲ ἐπὶ τὰς σκηνὰς ἥλθον, οἱ μὲν ἄλλοι περὶ τὰ ἐπιτήδεια
ἥσαν, στρατηγοὶ δὲ καὶ λοχαγοὶ συνῆσαν καὶ ἐνταῦθα πολλὴ ἀπορία
ἥν. Ἐνθεν μὲν γὰρ ὅῃ ἦν ὑπερόψηλα, ἐνθεν δὲ ὁ ποταμὸς τοσοῦτος
8 βάθος ὡς μηδὲ τὰ δόρατα ὑπερέχειν πειρωμένοις τοῦ βάθους. Ἀπο-
ρουμένοις δ' αὐτοῖς προσελθών τις ἀνὴρ Ῥόδιος εἶπεν· ἐγὼ θέλω, ὃ
ἄνδρες, διαβιβάσαι ὑμᾶς κατὰ τετρακισχιλίους ὀπλίτας, ἀνὲμοὶ ὥν δέο-
9 μαι ὑπηρετήσητε καὶ τάλαντον μισθὸν πορίσητε. Ἐρωτώμενος δὲ
ὅτου δέοιτο, Ἀσκῶν, ἔφη, δισχιλίων δείσομαι· πολλὰ δ' ὁρῶ πρόβατα
καὶ αἴγας καὶ βοῦς καὶ ὄνους, ἀ ἀποδαρέντα καὶ φυσηθέντα ὁρδίως
10 ἀν παρέχοι τὴν διάβασιν. Δείσομαι δὲ καὶ τὸν δεσμῶν οὓς χρῆσθε
περὶ τὰ ὑποζύγια· τούτοις ζεύξας τοὺς ἀσκοὺς πρὸς ἀλλήλους, δρμί-
σας ἔκαστον ἀσκόν, λίθους ἀρτήσας καὶ ἀφεὶς ὠσπερ ἀγκύρας εἰς τὸ
ῦδωρ, διαγαγὼν καὶ ἀμφοτέρωθεν δήσας ἐπιβαλῶ ὕλην καὶ γῆν ἐπι-
11 φορήσω· ὅτι μὲν οὖν οὐ καταδύσεσθε, αὐτίκα μάλα εἰσεσθε· πᾶς γὰρ
ἀσκός δύ' ἄνδρας ἔξει τοῦ μὴ καταδῦναι. Ὡστε δὲ μὴ ὀλισθάνειν ἥ
12 ὕλη καὶ ἡ γῆ σχήσει. Ἀκούσασι ταῦτα τοῖς στρατηγοῖς τὸ μὲν ἐνθύ-
μημα χαρίειν ἐδόκει εἶναι, τὸ δ' ἔργον ἀδύνατον ἥσαν γὰρ οἱ κωλύ-
σοντες πέραν πολλοὶ ἴππεῖς, οἱ εὐθὺς τοῖς πρώτοις οὐδὲν ἀν ἐπέτρεπον
τούτων ποιεῖν.
13 Ἐνταῦθα τὴν μὲν ὑστεραίαν ἐπανεχώρουν εἰς τοῦμπαλιν [ἢ πρὸς
Βαβυλῶνα] εἰς τὰς ἀκαύτους κώμας, κατακαύσαντες ἐνθεν ἔξῆσαν·
ῶστε οἱ πολέμιοι οὐ προσῆλαντον, ἀλλὰ ἐθεῶντο καὶ ὅμοιοι ἥσαν θαν-
μάζοντιν ὅποι ποτὲ τρέψονται οἱ Ἑλληνες καὶ τί ἐν νῷ ἔχοιεν.
14 Ἐνταῦθα οἱ μὲν ἄλλοι στρατιῶται ἐπὶ τὰ ἐπιτήδεια ἥσαν οἱ δὲ στρα-

βάζωμε φωτιά, καὶ τότε θὰ σταματήσουν αὐτοὶ πιὸ γρήγορα νὰ καῖνε».

“Οταν πῆγαν στὸν τόπο ὃπου εἶχαν στρατοπεδέψει, οἱ ἄλλοι ἀσχολήθηκαν μὲ τὸ ζήτημα τῶν τροφίμων, ἐνῶ οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ λοχαγοὶ ἔκαμαν σύσκεψη κι ἡ ἀμηχανία τους ἤταν μεγάλη. Γιατὶ ἀπὸ τὴν μιᾶ βρίσκονταν βουνά θεόρατα, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁ ποταμὸς ποὺ ἤταν τόσο βαθύς, ὥστε οὕτε τὰ δόρατα δὲν ἤταν ψηλότερα ἀπὸ τὰ νερά του, ἀν κανεὶς τὰ ἔχωνε μέστα γιὰ νὰ δοκιμάσῃ τὸ βάθος του. Τὴν ὥρα 8 ποὺ αὐτοὶ δὲν ἤξεραν τί νὰ κάνουν, πῆγε κοντά τους κάποιος Ροδίτης καὶ τοὺς εἶπε: «Ἐγώ, ἀργηρόι, εἶμαι πρόθυμος νὰ σᾶς περάσω ἀπέναντι τέσσερεις-τέσσερεις χιλιάδες, ἀν μὲ βοηθήσετε σὲ ὅ, τι γρειάζομαι κι ἀν μοῦ δώσετε γιὰ πληρωμὴ ἔνα τάλαντο». Οταν τὸν ρώτησαν ποιὰ 9 πράγματα γρειάζεται, εἶπε: «Θὰ γρειαστῶ δυὸ χιλιάδες ἀσκιά. Βλέπω ὅμως πολλὰ πρόβατα καὶ γίδια καὶ βόδια καὶ γαϊδούρια, ποὺ ὅμα γδαρθοῦν καὶ φουσκωθοῦν, μποροῦν νὰ κάνουν εὔκολο τὸ πέρασμα τοῦ ποταμοῦ. Θὰ γρειαστῶ ἀκόμα καὶ τὰ σχοινιὰ ποὺ δένετε τὰ ὑπο- 10 ζύγια. Μὲ αὐτὰ θὰ ἐνώσω τὰ ἀσκιὰ τὸ ἔνα μὲ τὸ ἄλλο καὶ θὰ τοποθετήσω τὸ κάθισμα ἀσκὶ μὲς στὸ νερό, ἀφοῦ πρῶτα κρεμάσω ἐπάνω πέτρες καὶ τὶς ἀφήσω σὰν νὰ εἶναι ἄγκυρες. Υστερα θὰ τραβήξω τὰ ἀσκιὰ ὡς τὴν ἀπέναντι ὅχθη τοῦ ποταμοῦ, θὰ τὰ δέσω κι ἀπὸ τούτη κι ἀπὸ κείνη τῇ μεριά καὶ θὰ κουβαλήσω καὶ θὰ βάλω ἀπὸ πάνω γαμόκλαδα καὶ θὰ τὰ σκεπάσω μὲ γῆμα. Τὸ ὅτι δὲν ὑπάρχει κίνδυνος νὰ βουλιά- 11 ξετε, αὐτὸ θὰ τὸ καταλάβετε τούτη τὴ στιγμή. Κάθε ἀσκὶ δηλαδὴ γιὰ νὰ μὴ βουλιάξῃ, θὰ σηκώνῃ δυὸ ἄντρες μονάχα. Καὶ γιὰ νὰ μὴ γλιστροῦν ἀπὸ πάνω, θὰ τοὺς ἐμποδίζουν τὰ γαμόκλαδα καὶ τὸ γῆμα». Τ’ ἄκου- 12 σαν οἱ στρατηγοὶ αὐτὰ καὶ τοὺς φάνηκε χαριτωμένο τὸ τέχνασμα τοῦ Ροδίτη, στὴν πράξη ὅμως τὸ ἔβρισκαν ἀδύνατο. Γιατὶ στὴν ἀπέναντι ὅχθη ὑπῆρχαν πολλοὶ ἵππεῖς, ποὺ θὰ τοὺς ἐμπόδιζαν καὶ ποὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ δὲν θὰ ἀφηναν τοὺς πρώτους, ποὺ θὰ ἐπιχειροῦσαν, νὰ κάνουν τίποτε ἀπ’ αὐτά.

“Ετσι τὴν ἄλλη μέρα ξαναγύρισαν πρὸς τὰ πίσω (δηλαδὴ πρὸς τὴ 13 Βαβυλώνα), στὰ χωριὰ ποὺ δὲν ἤταν καμένα. Ἐβραῖκαν ὅμως φωτιὰ σὲ κεῖνα ποὺ ἀφηναν κι ἔφευγαν. Γι’ αὐτὸ οἱ ἔχθροι δὲν ζύγωναν, ἀλλὰ κοίταζαν καὶ φάινονταν πὼς ἀποροῦσαν μὴν ξέροντας πρὸς τὰ ποὺ θὰ τραβήξουν οἱ Ἑλληνες καὶ τὶ σκέφτονται νὰ κάνουν. Τότε οἱ ἄλλοι 14 στρατιῶτες ἔβγαιναν ν’ ἀναζητήσουν τρόφιμα, ἐνῶ οἱ στρατηγοὶ ἔκαναν πάλι σύσκεψη. Συγκέντρωσαν κι ἔκείνους ποὺ εἶχαν πιαστῇ αἰ-

7 - 12
Τὸ σχέδιο ε-
νὸς Ροδίτη.

13 - 18
‘Απόφαση νὰ
τραβήξουν
πρὸς τὰ βουνά
τὴν Καρδού-
χων.

15 τὴν κύκλῳ πᾶσαν χώραν τίς ἐκάστη εἴη. Οἱ δὲ ἔλεγον ὅτι τὰ πρὸς μεσημβρίαν τῆς ἐπὶ Βαθυλῶνα εἴη καὶ Μηδίαν, δι' ἡσπεροῦ ἥκοιεν, ηδὲ πρὸς ἔω ἐπὶ Σοῦσά τε καὶ Ἐκβάτανα φέροι, ἔνθα θεριζόμενοι λέγεται βασιλεύς, ηδὲ διαβάντι τὸν ποταμὸν πρὸς ἐσπέραν ἐπὶ Λυδίαν καὶ Ἰωνίαν φέροι, ηδὲ διὰ τῶν ὀρέων καὶ πρὸς ἄρκτον τετραμένη ὅτι εἰς 16 Καρδούχους ἄγοι. Τούτους δὲ ἔφασαν οἰκεῖν ἀνὰ τὰ ὅρη καὶ πολεμικοὺς εἶναι, καὶ βασιλέως οὐκ ἀκούειν, ἀλλὰ καὶ ἐμβαλεῖν ποτε εἰς αὐτοὺς βασιλικὴν στρατιὰν δώδεκα μυριάδας· τούτων δ' οὐδὲν ἀποροστῆσαι διὰ τὴν δυσχωρίαν. Ὁπότε μέντοι πρὸς τὸν σατράπην τὸν ἐν τῷ πεδίῳ σπείσαντο, καὶ ἐπιμιγνύαι σφῶν τε πρὸς ἐκείνους καὶ 17 ἐκείνων πρὸς ἑαυτούς. Ἀκούσαντες ταῦτα οἱ στρατηγοὶ ἐκάθισαν χωρὶς τοὺς ἐκασταχόσε φάσκοντας εἰδέναι, οὐδὲν δῆλον ποιήσαντες ὅποι πορεύεσθαι ἔμελλον. Ἐδόκει δὲ τοῖς στρατηγοῖς ἀναγκαῖον εἶναι διὰ τῶν ὀρέων εἰς Καρδούχους ἐμβάλλειν· τούτους γὰρ διελθόντας ἔφασαν εἰς Ἀρμενίαν ἥξειν, ηδὲ Ὁρόντας ἥρχε πολλῆς καὶ εὐδαιμονος. Ἐντεῦθεν δ' εὖπορον ἔφασαν εἶναι ὅποι τις ἐθέλοι πορεύεσθαι. 18 Ἐπὶ τούτοις ἐθύσαντο, ὅπως διητηίκα δοκοίη τῆς ὥρας τὴν πορείαν ποιοῖντο· τὴν γὰρ ὑπερβολὴν τῶν ὀρέων ἐδεδοίκεσαν μὴ προκαταληφθείη· καὶ παρήγγειλαν, ἐπειδὴ δειπνήσαιεν, συσκενασαμένους πάντας ἀναπανεσθαι, καὶ ἐπεσθαι ἥρικ' ἄν τις παραγγέλῃ.

χμάλωτοι καὶ τοὺς ζητοῦσαν πληροφορίες γιὰ ὀλόκληρη τὴ γύρω περιοχή, δηλαδὴ πῶς ἦταν τὸ κάθε μέρος χωριστά. Ἐκεῖνοι ἔλεγαν 15 πῶς πρὸς τὸ νοτιαὶ βρισκόταν ὁ δρόμος ποὺ πήγαινε στὴ Βαβυλώνα καὶ στὴ Μηδία, ἀπ' ὅπου εἶχαν ἔρθει. Πρὸς τὰ ἀνατολικὰ ἦταν ὁ δρόμος ποὺ πήγαινε στὰ Σοῦσα καὶ στὰ Ἐκβάτανα, ὅπου λένε πῶς ὁ βασιλιὰς παραθερίζει. Πρὸς τὰ δυτικά, πέρα ἀπὸ τὸ ποτάμι, βρισκόταν ὁ δρόμος ποὺ ὀδηγοῦσε στὴ Λυδία καὶ στὴν Ἰωνία, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ περνοῦσε ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ βουνά, πρὸς τὸ βορινὸ μέρος, ὀδηγοῦσε στὴ χώρα τῶν Καρδούχων. Γι' αὐτοὺς ἔλεγαν πῶς κατοικοῦσαν 16 ἐπάνω στὰ βουνά καὶ πῶς ἦταν ἵκανοι πολεμιστὲς καὶ δὲν πειθαρχοῦσαν στὸ βασιλιά. Κάποτε μάλιστα τοὺς ἕκανε ἐπίθεση ἔνας στρατὸς τοῦ βασιλιὰ ποὺ εἶχε ἐκατὸν εἴκοσι χιλιάδες ἄντρες, κι ἀπ' αὐτοὺς κανένας δὲν γύρισε πίσω, παρὰ χάθηκαν ὅλοι μέσα στὶς κακοτοπιὲς τῆς χώρας. "Οσες φορὲς ὅμως ἕκαναν συνθῆκες μὲ τὸ διοικητὴ ποὺ ἔμενε στὸν κάμπο, τότε κι αὐτὴν εἶχαν σχέσεις μ' ἐκεῖνους κι ἐκεῖνοι μ' αὐτούς. "Οταν τ' ἀκουσάν αὐτὰ οἱ στρατηγοί, ἔβαλαν νὰ κα- 17 θίσουν σὲ χωριστὸ μέρος ἐκείνους ποὺ ἔλεγαν πῶς ξέρουν πρὸς τὰ ποὺ τραβάει ὁ κάθε δρόμος, χωρὶς νὰ φανερώσουν ποὺ σκόπευαν νὰ πᾶνε. Πάντως οἱ στρατηγοὶ ἔκριναν πῶς ἦταν ἀνάγκη, βαδίζοντας ἀνάμεσα στὰ βουνά, νὰ μποῦν στὴ χώρα τῶν Καρδούχων. Γιατὶ ἔλεγαν οἱ αἰχμάλωτοι πῶς ὅταν περάσουν αὐτὴ τὴν περιοχή, θὰ φτάσουν στὴν Ἀρμενία, ποὺ τὴν κυβερνοῦσε ὁ Ὁρόντας καὶ ἦταν μεγάλη καὶ πλούσια χώρα. Κι ἀπὸ κεῖ πιά, ἔλεγαν, πῶς ἦταν εὔκολο νὰ πάῃ κανεὶς ὅπου ξήθει. Γι' αὐτὸ ἕκαναν θυσία, ὥστε ν' ἀρχίσουν τὴν πορεία ὅποια- 18 δήποτε στιγμὴ τοὺς φαινόταν καλό. Γιατὶ φοβόνταν μήπως προλάβουν οἱ Καρδούχοι καὶ πιάσουν τὸ πέραμα ἐπάνω στὰ βουνά. "Εδωσαν λοιπὸν διαταγὴ νὰ δειπνήσουν, νὰ ἐτοιμάσουν τὰ πράγματά τους καὶ νὰ ξεκουράζωνται, καί, μόλις τοὺς εἰδόποιήσῃ κάποιος ὅτι ἀρχίζει ἡ πορεία, ν' ἀκολουθοῦν.

ΒΙΒΛΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

- ΚΕΦ. 1 1 [”Οσα μὲν δὴ ἐν τῇ ἀναβάσει ἐγένετο μέχρι τῆς μάχης, καὶ ὅσα μετὰ τὴν μάχην ἐν ταῖς σπουδαῖς ἡς βασιλεὺς καὶ οἱ σὺν Κύρῳ ἀναβάντες Ἐλληνες ἐποιήσαντο, καὶ ὅσα παραβάντος τὰς σπουδὰς βασιλέως καὶ Τισσαφέροντος ἐπολεμήθη πρὸς τὸν Ἐλληνας, ἐπακολουθοῦντος τοῦ Περσικοῦ στρατεύματος, ἐν τῷ πρόσθιν λόγῳ δεδίχωται.
- 2 Ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο ἔνθα δὲ μὲν Τίγρης ποταμὸς παντάπασιν ἄπορος ἦν διὰ τὸ βάθος καὶ μέγεθος, πάροδος δὲ σὺν ᾧ, ἀλλὰ τὰ Καρδούχεια ὅρη ἀπότομα ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ ποταμοῦ ἐκρέματο, ἐδόκει δὴ τοῖς στρατηγοῖς διὰ τῶν ὁρέων πορευεῖν εἶναι. Ἡνον γὰρ τῶν ἀλισκομένων ὅτι, εἰ διέλθοιεν τὰ Καρδούχεια ὅρη, ἐν τῇ Ἀρμενίᾳ τὰς πηγὰς τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ, ἦν μὲν βούλωνται, διαβήσονται, ἢν δὲ μὴ βούλωνται περιίασι. Καὶ τοῦ Εὐφράτου δὲ τὰς πηγὰς ἐλέγετο οὐ πρόσω τοῦ Τίγρητος εἶναι, καὶ ἔστιν οὕτως ἔχον. Τὴν δὲ εἰς τὸν Καρδούχοντος ἐμβολήν ὥδε ποιοῦνται, ἀμα μὲν λαθεῖν πειρώμενοι, ἀμα δὲ φθάσαι πρὸν τοὺς πολεμίους καταλαβεῖν τὰ ἄκρα].
- 5 Ἡνίκα δὲ ἦν ἀμφὶ τὴν τελευταίαν φυλακὴν καὶ ἐλείπετο τῆς νυκτὸς δύον σκοταίονς διελθεῖν τὸ πεδίον, τηγικαῦτα ἀναστάντες ἀπὸ παραγ-
- 6 γέλσεως πορευόμενοι ἀφικνοῦνται ἀμα τῇ ἡμέρᾳ πρὸς τὸ ὅρος. Ἔνθα δὴ Χειρίσοφος μὲν ἴγεῖτο τοῦ στρατεύματος λαβὼν τὸ ἀμφ' αὐτὸν καὶ τοὺς γυμνῆτας πάντας, Ξενοφῶν δὲ σὺν τοῖς ὀπισθοφύλαξιν ὅπλιταις εἴπετο οὐδένα ἔχων γυμνῆτα· οὐδεὶς γὰρ κίνδυνος ἐδόκει εἶναι μή

ΒΙΒΛΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΑ ΒΟΥΝΑ ΤΩΝ ΚΑΡΔΟΥΧΩΝ

(Τὰ ὅσα ἔγιναν τὸν καιρὸν ποὺ βάδιζαν ἀπὸ τὰ παράλια στὸ ἐσω-
τερικὸ τῆς Ἀσίας ὡς τὴ μέρα τῆς μάχης, καὶ ὅσα ὑστερα ἀπὸ τὴ
μάχη, στὸ διάστημα ποὺ ἔσχε ν ἀνακωχὴ ἀνάμεσα στὸ βασιλιὰ καὶ
στὸν "Ἐλληνες, ποὺ ἀκολούθησαν τὸν Κύρο στὴν ἐκστρατεία, καὶ οἱ
πολεμικὲς ἐνέργειες ἐνάντια στὸν "Ἐλληνες ἀπὸ τότε ποὺ παρα-
βίασε τὶς συνθῆκες ὁ βασιλιὰς καὶ ὁ Τισσαφέρνης, ἐνῶ ἀκολου-
θοῦσε ὁ περισικὸς στρατός, ὅλα αὐτὰ ἔχουν εἰπωθῆ στὴν προγρού-
μενη διήγηση.

"Οταν ἔφτασαν στὸ σημεῖο ποὺ ὁ Τίγρης ποταμὸς μὲ κανένα τρόπο
δὲν μποροῦσε νὰ περαστῇ ἔξαιτίας τοῦ βάθους καὶ τοῦ πλάτους του,
οὔτε ὑπῆρχε κανένα πέρασμα κοντά, ἀλλὰ ἀπὸ πάνω του κρέμονταν
ἀπότομα τὰ βουνὰ τῶν Καρδούχων, τότε πιὰ ἀποφάσισαν οἱ στρατηγοὶ²
νὰ περάσουν ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ βουνά. Γιατὶ ἀπὸ τοὺς αἰγαλώπους εἶχαν
τὴν πληροφορία πώς, ἀν περάσουν τὰ βουνὰ τῶν Καρδούχων, τότε
θὰ διαβοῦν καὶ τὶς πηγὲς τοῦ Τίγρητα ποταμοῦ στὴν Ἀρμενία, φτάνει
νὰ τὸ θέλουν· ἀν δὲν τὸ θέλουν, μποροῦν νὰ τὶς προσπεράσουν. Εἶχαν
μάθει ἀκόμα πώς καὶ οἱ πηγὲς τοῦ Εύφρατη δὲν ἦταν μακριὰ ἀπὸ τὶς
πηγὲς τοῦ Τίγρητα, καὶ πραγματικὰ ἔτσι εἶναι. "Οσο γιὰ τὴν ἐπίθε-
ση στὴ χώρα τῶν Καρδούχων τὴν κάνουν μὲ τοῦτο τὸν τρόπο, ἀπὸ τὴν
μιὰ προσπαθῶντας νὰ μείνουν ἀπαρατήρητοι, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη νὰ
προλάβουν νὰ πιάσουν τὶς βουνοκορφὲς πρὶν ἀπὸ τοὺς ἔχθρούς).

"Ἔταν πιὰ ν ὥρα τῆς τελευταίας φρονδᾶς καὶ ὑπόλειπότων τόσο
διάστημα τῆς νύχτας, ὅσο χρειαζόταν γιὰ νὰ περάσουν τὸν κάμπο
σκοτεινά. Τότε σηκώθηκαν οἱ στρατιῶτες ὑστερα ἀπὸ προφορικὴ δια-
ταγὴ κι ἀρχισαν τὴν πορεία, ὡσπου φτάνουν κατὰ τὰ ἔγημερώματα στὸ
βουνό. Ἐπικεφαλῆς τοῦ στρατεύματος ἦταν ὁ Χειρίσοφος, ποὺ εἶχε τοὺς
δικούς του στρατιῶτες καὶ ὅλους τοὺς γυμνῆτες, ἐνῶ ὁ Ξενοφῶν ἀκο-
λουθοῦσε μὲ τὴν ὀπισθοφυλακή, δηλαδὴ μὲ τοὺς ὄπλιτες· κανένα γυ-
μνήτη δὲν εἶχε. Γιατὶ δὲν φαινόταν νὰ ὑπάρχῃ κανένας κίνδυνος μήπως
τοὺς ἀκολουθήσῃ κάποιος ἀπὸ πίσω, τὴν ὥρα ποὺ θὰ ἀνέβαιναν τὸ

ΚΕΦ. 1

*Ἀνακεφαλαί-
ωση.

2 - 4

*Ἀπόφαση γιὰ
τὴν πορεία.

5 - 11

Στὰ χωριά
τῶν Καρδού-
χων.

6

7 τις ἄνω πορευομένων ἐκ τοῦ ὅπισθεν ἐπίσποιτο. Καὶ ἐπὶ μὲν τὸ ἄκρον ἀναβάνει Χειρίσοφος πρὸν τινας αἰσθέσθαι τῶν πολεμίων· ἔπειτα δὲ ὁ φηγεῖτο· ἐφείπετο δὲ ἀεὶ τὸ ὑπερβάλλον τοῦ στρατεύματος εἰς τὰς κώ-
8 μας τὰς ἐν τοῖς ἄγκεσί τε καὶ μυχοῖς τῶν ὁρέων. ⁹Ἐνθα δὴ οἱ μὲν Καρδοῦχοι ἐκλιπόντες τὰς οἰκίας, ἔχοντες καὶ γυναικας καὶ παιδας, ἐφευ-
γον ἐπὶ τὰ ὅρη. Τὰ δὲ ἐπιτήδεια πολλὰ ἦν λαμβάνειν, ἥσαν δὲ καὶ χαλ-
κώμασι παμπόλλοις κατεσκενασμέναι αἱ οἰκίαι, ὃν οὐδὲν ἐφερον οἱ Ἑλ-
ληνες, οὐδὲ τοὺς ἀνθρώπους ἐδίωκον, ὑποφειδόμενοι, εἴ πως ἐθελήσειαν
9 οἱ Καρδοῦχοι διέναι αὐτοὺς ὡς διὰ φιλίας τῆς χώρας, ἐπείπερ βα-
σιλεῖτο πολέμοι ήσαν· τὰ μέντοι ἐπιτήδεια ὅτῳ τις ἐπιτυγχάνοι ἐλάμ-
βανεν ἀνάγκη γὰρ ἦν. Οἱ δὲ Καρδοῦχοι οὕτε καλούντων ὑπίκουον οὕτε
10 ἄλλο φιλικὸν οὐδὲν ἐποίουν. ¹¹Ἐπεὶ δὲ οἱ τελευταῖοι τῷν Ἑλλήρων κα-
τέβαινον εἰς τὰς κώμας ἀπὸ τοῦ ἄκρου ἥδη σκοταῖοι—διὰ γὰρ τὸ στενὴν
εἶναι τὴν ὁδὸν ὅλην τὴν ἥμέραν ἡ ἀνάβασις αὐτοῖς ἐγένετο καὶ κατάβα-
σις—τότε δὴ συλλεγέντες τινὲς τῶν Καρδούχων τοῖς τελευταῖοις ἐπε-
τίθεντο, καὶ ἀπέκτεινάν τινας, καὶ λίθους καὶ τοξεύμασι κατέτρωσαν,
ὅλιγοι ὄντες· ἐξ ἀπροσδοκίτου γὰρ αὐτοῖς ἐπέπεσε τὸ Ελληνικόν.
11 Εἰ μέρτοι τότε πλείους συνελέγησαν, ἐκινδύνευσεν ἀν διαφθαρῆναι πολὺ¹²
τοῦ στρατεύματος. Καὶ ταύτην μὲν τὴν νύκταν οὕτως ἐν ταῖς κώμαις
ηὐλίσθησαν· οἱ δὲ Καρδοῦχοι πυρὰ πολλὰ ἔκαιον κύκλῳ ἐπὶ τῶν ὁρέων
καὶ συνεώρων ἀλλήλους.
12 ¹³Αμα δὲ τῇ ἥμέρᾳ συνελθοῦσι τοῖς στρατηγοῖς καὶ λοχαγοῖς τῶν
Ἑλλήρων ἔδοξε τῶν τε ὑποζηγίων τὰ ἀναγκαῖα καὶ δυνατώτατα ἔχοντας
πορεύεσθαι, καταλιπόντας τᾶλλα, καὶ ὅσα ἦν τεωστὶ αἰχμάλωτα ἀν-
13 δράποδα ἐν τῇ στρατιᾷ πάντα ἀφεῖναι. Σχολαίαν γὰρ ἐποίουν τὴν
πορείαν πολλὰ ὄντα τὰ ὑποζήγια καὶ τὰ αἰχμάλωτα, πολλοὶ δὲ οἱ
ἐπὶ τούτοις ὄντες ἀπόμαχοι ήσαν, διπλάσιά τε ἐπιτήδεια ἔδει πορίζεσθαι
καὶ φέρεσθαι πολλῶν τῶν ἀνθρώπων ὄντων. Δέξαν δὲτ αὐτα ἐκήρυξαν
14 οὕτω ποιεῖν. ¹⁵Ἐπεὶ δὲ ἀριστήσαντες ἐπορεύοντο, ὑποστήσαντες ἐν τῷ
στενῷ οἱ στρατηγοί, εἴ τι εὐρίσκοιεν τῶν εἰρημένων μὴ ἀφειμένον, ἀφη-

βουνό. 'Ο Χειρίσοφος τότε ἀνεβαίνει στὴν κορυφή, προτοῦ τὸν πάρουν εἴδηση οἱ ἔχθροι.' Γιστερά ὁ δῆμος ἦρε ἄργα, καὶ ἀκολουθοῦσαν οἱ στρατιῶτες ποὺ περνοῦσαν κάθε τόσο, μὲ κατεύθυνση τὰ χωριὰ ποὺ βρίσκονταν στὶς κοιλάδες καὶ στὶς χαράδρες τῶν βουνῶν. Τότε οἱ Καρδοῦχοι ἀφησαν τὰ σπίτια κι ἔβρισκαν καταφύγιο στὰ βουνά, μὲ τὶς γυναικες καὶ τὰ παιδιά τους. 'Οσο γιὰ τὰ τρόφιμα, οἱ Ἑλληνες μποροῦσαν νὰ τὰ παιρνούν ἀφθονα. Καὶ τὰ σπίτια ἦταν γεμάτα ἀπὸ γάλκινα σκεύη, δὲν ἔπαιρναν ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτά, οὔτε καὶ τὸν κόσμο κυνηγοῦσαν. Τὰ ἀφηγαν ἀπείραχτα, μήπως καὶ ἔδειχναν διάθεση οἱ Καρδοῦχοι νὰ τοὺς ἐπιτρέψουν νὰ περάσουν ἀπὸ τὴν χώρα τους φύλικά, μιὰ καὶ ἦταν ἔχθροι μὲ τὸ βασιλιά. Τρόφιμα ὅμως ἔπαιρνε καθένας, διαδήποτε ἔβρισκε, γιατὶ τὰ εἶχαν ἀνάγκη. Μὰ οἱ Καρδοῦχοι οὔτε ἀπαντοῦσαν ποὺ τοὺς φώναζαν οἱ Ἑλληνες, οὔτε ἔκαναν καμιὰν ἀλλη φύλικὴ ἐνέργεια. Καὶ 10 ὅταν οἱ τελευταῖοι ἀπὸ τοὺς 'Ἑλληνες κατέβαιναν ἀπὸ τὴν βουνοκορφὴ στὰ χωριὰ κι ἦταν πιὰ σκοτεινὰ—γιατὶ τὸ ἀνέβασμα καὶ τὸ κατέβασμα κράτησε ὥλοντας τὴν μέρα, ἐπειδὴ τὸ μονοπάτι ἦταν στενὸ—τότε μαζεύτηκαν μερικοὶ Καρδοῦχοι καὶ ρίχτηκαν ἀπάνω τους. Σκότωσαν καμπόσους καὶ πλήγωσαν ἄλλους θανάσιμα μὲ πέτρες καὶ μὲ βέλη, παρ' ὅλο ποὺ ἦταν λίγοι. Καὶ τοῦτο, ἐπειδὴ τὸ ἐλληνικὸ στράτευμα τοὺς ρίχτηκε ἀναπάντεχα. 'Αν συγκεντρώνονταν τότε περισσότεροι, 11 θὰ κινδύνευε νὰ καταστραφῇ μεγάλο μέρος τοῦ στρατοῦ. Αὐτὴ τὴνύχτα λοιπὸν ἔτσι πέρασαν οἱ Ἑλληνες στὰ χωριά, ἐνῶ οἱ Καρδοῦχοι ἀναβαν πολλὲς φωτιές γύρω γύρω πάνω στὰ βουνά, κι ἔτσι δὲν ἔχαναν ἀπὸ τὰ μάτια τους δένας τὸν ἀλλο.

Μόλις ζημέρωσε, μαζεύτηκαν οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ λοχαγοὶ τῶν 12 'Ἑλλήνων καὶ ἀποφάσισαν νὰ κρατήσουν τὰ ἀπαραίτητα καὶ τὰ πιὸ δυνατὰ ὑποζύγια καὶ μὲ αὐτὰ νὰ συνεχίσουν τὴν πορεία. Τὰ ὑπόλοιπα νὰ τ' ἀφήσουν, καθὼς καὶ ὅλους τοὺς αἰχμάλωτους ποὺ εἶχε πιάσει τελευταῖα δὲ στρατός. Γιατὶ η πορεία γινόταν ἄργα, ἐπειδὴ καὶ τὰ ὑπο- 13 ζύγια ἦταν πολλὰ καὶ οἱ αἰχμάλωτοι. 'Εξάλλου πολλοὶ στρατιῶτες ἔπρεπε νὰ εῖναι ἀπασχολημένοι μὲ αὐτὰ καὶ νὰ μὴν παίρνουν μέρος στὴ μάχη, κι ἀκόμα ἦταν ἀνάγκη νὰ προμηθεύωνται διπλάσια τρόφιμα καὶ νὰ τὰ κουβαλοῦν, ἔξαιτίας τοῦ πλήθους τῶν ἀνθρώπων. 'Οταν τ' ἀποφάσισαν αὐτά, ἔβαλαν τὸν κήρυκα καὶ διαλάλησε νὰ ἐνεργῇ δὲ στρατός μ' αὐτὸ τὸν τρόπο. 'Τοστερά ἔφαγαν καὶ ξεκίνησαν οἱ στρα- 14 τηγοὶ τότε τοποθέτησαν κρυφά σὲ ἔνα στενὸ μερικοὺς ἄντρες, ποὺ

12-14
Νέα μέτρα γιὰ
τὴν εὔκολη
πορεία.

ροῦντο. Καὶ ταύτην μὲν τὴν ἡμέραν οὕτως ἐπορεύθησαν, τὰ μέν τι μαχόμενοι, τὰ δὲ καὶ ἀναπαυόμενοι.

- 15 Εἰς δὲ τὴν ὑστεραίαν γίγνεται κειμὸν πολὺς, ἀναγκαῖον δὲ ἦν πορεύεσθαι· οὐ γάρ ἦν ἴκανα τάπιτήδεια. Καὶ ἥγεῖτο μὲν Χειρίσοφος,
 16 ὡπισθοφυλάκει δὲ Ξενοφῶν. Καὶ οἱ πολέμιοι ἰσχυρῶς ἐπετίθεντο, καὶ στερῶν ὅντων τῶν χωρίων ἐγγὺς προσιόντες ἐτόξευον καὶ ἐσφενδόνων· ὥστε ἡραγκάζοντο οἱ "Ἐλληνες ἐπιδιώκοντες καὶ πάλιν ἀναχάζοντες σχολῆς πορεύεσθαι· καὶ θαυμὰ παρίγγελλεν δὲ Ξενοφῶν ὑπομένειν, ὅτε οἱ πολέμιοι ἰσχυρῶς ἐπικέουστο. Ἐνταῦθα δὲ Χειρίσοφος ἀλλοτε μὲν ὅτε παρεγγυῶτο ὑπέμενε, τότε δὲ οὐκ ὑπέμενεν, ἀλλ' ἦγε ταχέως καὶ παρηγγύα ἐπεσθαι, ὥστε δῆλον ἦν ὅτι πρᾶγμά τι εἴη· σχολὴ δὲ οὐκ ἦν ἵδεν παρελθόντι τὸ αἴτιον τῆς σπουδῆς· ὥστε ἡ πορεία διμοίᾳ
 17 φυγῇ ἐγίγνετο τοῖς ὀπισθοφύλαξι. Καὶ ἐνταῦθα ἀποθήῆσκει ἀνήρ ἀγαθὸς Λακωνικὸς Κλεόνυμος τοξευθεὶς διὰ τῆς ἀσπίδος καὶ τῆς σπολάδος εἰς τὰς πλευράς, καὶ Βασίας Ἀρχὰς διαμπερές τὴν κεφαλήν.
 18 Ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο ἐπὶ σταθμῷ, εὐθὺς ὥσπερ εἶχεν δὲ Ξενοφῶν ἔλθὼν πρὸς τὸν Χειρίσοφον ἥτιατο αὐτὸν ὅτι οὐκ ὑπέμενεν, ἀλλ' ἡραγκάζοντο φεύγοντες ἄμια μάχεσθαι. Καὶ νῦν δύο καλώ τε καὶ ἀγαθὸὶ ἄνδρες τέθρατον, καὶ οὕτε ἀνελέσθαι οὔτε θάψαι ἐδυνάμεθα. Ἀποκρίνεται δὲ Χειρίσοφος· βλέψον, ἔφη, πρὸς τὰ ὅρη καὶ ἵδε ὡς ἄβατα πάντα ἐστί· μία δὲ αὕτη δόδος ἦν δρᾶς δρθία, καὶ ἐπὶ ταύτη ἀνθρώπων δρᾶν ἔξεστί σοι ὅχλον τοσοῦτον, οὐ κατειληφότες φυλάττουσι τὴν ἔκπασιν. Ταῦτ' ἐγὼ ἔσπενδον καὶ διὰ τοῦτο σε οὐχ ὑπέμενον, εἴ πως δυναίμην φθάσαι πρὸν κατειλῆφθαι τὴν ὑπερβολήν· οἱ δὲ ἥγεμόνες οὖν
 20 21 ἔχομεν οὐ φασιν εἶναι ἀλλην δόδον. Ὁ δὲ Ξενοφῶν λέγειν ἀλλ' ἐγὼ ἔχω δύο ἄνδρας. Ἐπεὶ γάρ ἡμῖν πράγματα παρεῖχον, ἐνηρδρεύσαμεν, ὅπερ ἡμᾶς καὶ ἀνατρεῦσαι ἐποίησε, καὶ ἀπεκτείναμέν τινας αὐτῶν, καὶ ζῶντας προούθημιθμεν λαβεῖν αὐτὸν τούτου ἐνεκα ὅπως ἥγεμόσιν εἰδόσι τὴν χώραν χρησιμεύθα.

ἔψαχναν κι ἔπαιρναν ὅ, τι ἔβρισκαν ἀπὸ κεῖνα ποὺ εἶχαν πεῖν ν' ἀφήσουν ἔκει. "Ετσι βάδισαν τὴ μέρα ἐκείνη, εἴτε μὲ τὸ νὰ κάνουν μικρομάχες εἴτε μὲ τὸ νὰ ζεκουράζωνται.

Τὴν ἄλλη μέρα ἔπιασε μεγάλη κακοκαιρία, ἥταν ὅμως ἀνάγκη νὰ 15 προχωροῦν, ἐπειδὴ δὲν εἶχαν ἀρκετὰ τρόφιμα. Ὁ Χειρίσοφος πήγαινε μπροστά, κι ὁ Ξενοφῶν ἀκολουθοῦσε μὲ τὴν διπισθοφυλακή. Μὰ οἱ 16 ἔχθροὶ ἔκαναν σφοδρές ἐπιθέσεις, καὶ καθὼς τὰ μέρη ἥταν στενά, σίμωναν καὶ χτυποῦσαν μὲ τὰ τόξα καὶ μὲ τὶς σφεντόνες. "Ετσι ἀναγκάζονταν οἱ "Ελληνες, κυνηγώντας τους καὶ ξαναγυρίζοντας πίσω, νὰ προχωροῦν ἀργά. Κι ὁ Ξενοφῶν συχνὰ ἔδινε διαταγὴ νὰ περιμένουν, κάθε φορὰ δηλαδὴ ποὺ οἱ ἔχθροὶ ἔκαναν σφοδρὴ ἐπίθεση. Σὲ μιὰ στιγ- 17 μὴ ὁ Χειρίσοφος, ποὺ ἄλλη φορὰ ὅταν τοῦ πήγαινε διαταγὴ περίμενε, δὲν σταμάτησε, ἀλλὰ βάδιζε γρήγορα καὶ πρόσταξε τοὺς ἄλλους νὰ τὸν ἀκολουθοῦν. Φαινόταν λοιπὸν ὅτι κάτι συμβαίνει, ἀλλὰ ὁ Ξενοφῶν δὲν εἶχε καιρὸν νὰ προσπεράσῃ καὶ νὰ δῆ ποιὰ ἥταν ἡ αἰτία τῆς βιασύνης. Γι' αὐτὸν οἱ στρατιῶτες τῆς διπισθοφυλακῆς προχωρώντας ἔμοιαζαν σὰ νὰ τοὺς κυνηγοῦσσαν. Τότε σκοτώνεται ἔνας γενναῖος ἀντρας ἀπὸ τὴ 18 Λακωνία, ὁ Κλεώνυμος: χτυπήθηκε μὲ βέλος ποὺ τοῦ πέρασε τὴν ἀσπίδα καὶ τὸ δερμάτινο χιτώνιο κι ἔφτασε στὰ πλευρά, ὅπως ἔγινε καὶ μὲ τὸν Βασία ἀπὸ τὴν Ἀρκαδία, ποὺ τοῦ τρύπησε πέρα γιὰ πέρα τὸ κεφάλι. "Οταν ἔφτασαν σ' ἔνα κατάλυμα, ὁ Ξενοφῶν πῆγε μονομιᾶς, 19 ὅπως ἥταν, στὸ Χειρίσοφο καὶ τὰ ἔβαζε μαζί του ποὺ δὲν περίμενε, κι ἔτσι ἀναγκάζονταν σύγχρονα νὰ φεύγουν καὶ νὰ πολεμοῦν. «Καὶ τώρα σκοτώθηκαν δυὸς ἔξοχοι ἀντρες, καὶ δὲν μπορέσαμε οὔτε νὰ τοὺς σηκώσωμε οὔτε νὰ τοὺς θάψωμε». Ὁ Χειρίσοφος ἀποκρίνεται: 20 «Κοίταξε κατὰ τὰ βουνά καὶ πρόσεξε πώς δὲν ὑπάρχει πέρασμα ἀπὸ πουθενά. Πάνω σ' αὐτὸν τὸν ἀνηφορικὸ δρόμο ποὺ βλέπεις, ποὺ εἶναι καὶ μοναδικός, μπορεῖς νὰ διακρίνης πλῆθος ἀνθρώπους, ποὺ ἔχουν πιάσει τὸ πέρασμα καὶ τὸ φυλάνε. Γι' αὐτὸν βιαζόμουν καὶ δὲν σὲ περί- 21 μενα, μήπως μποροῦσα νὰ προλάβω προτοῦ πιάσουν οἱ ἔχθροὶ τὸ πέρασμα. Καὶ οἱ ὁδηγοὶ ποὺ ἔχομε λένε πώς δὲν ὑπάρχει ἄλλος δρόμος». Ὁ Ξενοφῶν τοῦ ἀπαντᾷ: «Ἐγὼ ἔχω δυὸς ἀντρες ντόπιους. Γιατὶ 22 μᾶς ἐνοχλοῦσσαν οἱ Καρδοῦχοι κι ἐμεῖς στήσαμε καρτέρι, πράγμα ποὺ μᾶς ἔκανε νὰ πάρωμε ἀνάστα, καὶ σκοτώσαμε μερικούς. Προσπαθήσαμε ὅμως νὰ πιάσωμε καὶ ζωντανούς γι' αὐτὸν τὸ λόγο, δηλαδὴ γιὰ νὰ τοὺς χρησιμοποιήσωμε σὰν δδηγούς, ἀφοῦ ξέρουν τὸν τόπο».

15 - 22

Γιατὶ δ Ῥει-
οίσοφος δὲν
ἐκτελεῖ παραγ-
γελλα τοῦ Ξε-
νοφώντα.

23 Καὶ εὐθὺς ἀγαγόντες τοὺς ἀνθρώπους ἥλεγχον διαλαβόντες εἰ τινὰ εἰδεῖεν ἄλλην ὁδὸν ἢ τὴν φανεράν. Ὁ μὲν οὖν ἔτερος οὐκ ἔφη, μάλα πολλῶν φύσιων προσαγομένων· ἐπει δὲ οὐδὲν ὠφέλιμον ἔλεγεν, δρῶν-
24 τος τοῦ ἔτερου κατεσφάγη. Ὁ δὲ λοιπὸς ἔλεξεν ὅτι οὗτος μὲν οὐ φαίη διὰ ταῦτα εἰδέναι ὅτι αὐτῷ ἐτύγχανε θυγάτηρ ἐκεῖ παρ' ἀγδοὶ ἐκδεδο-
μένη· αὐτὸς δ' ἔφη ἡγήσεσθαι δυνατὴν καὶ ὑποζυγίοις πορεύεσθαι ὁδόν.
25 Ἐρωτώμενος δ' εἰ εἴη τι ἐν αὐτῇ δυσπάριτον χωρίον, ἔφη εἶναι ἄκρον δ ἐᾶ μή τις προκαταλήψοιτο, ἀδύνατον ἔσεσθαι παρελθεῖν.

26 Ἐνταῦθα δ' ἐδόκει συγκαλέσαντας λοχαγοὺς καὶ πελταστὰς καὶ τῶν ὀπλιτῶν λέγειν τε τὰ παρόντα καὶ ἐρωτᾶν εἰ τις αὐτῶν ἔστιν ὅστις ἀνὴρ ἀγαθὸς ἐθέλοι ἀν γενέσθαι καὶ ὑποστὰς ἐθελοντὴς πορεύεσθαι.
27 Ὑφίσταται τῶν μὲν ὀπλιτῶν Ἀριστώνυμος Μεθυδρεὺς [Ἄρκας] καὶ Ἀγασίας Στυμφάλιος [Ἄρκας], ἀντιστασιάζων δὲ αὐτοῖς Καλ-
λίμαχος Παρράσιος [Ἄρκας καὶ οὗτος] ἔφη ἐθέλειν πορεύεσθαι προσ-
λαβὼν ἐθελοντὰς ἐκ παντὸς τοῦ στρατεύματος· ἐγὼ γάρ, ἔφη, οίδα
28 ὅτι ἔφονται πολλοὶ τῶν νέων ἐμοῦ ἥγουμένου. Ἐκ τούτου ἐρωτῶσιν εἰ τις καὶ τῶν γυμνήτων ταξιάρχων ἐθέλοι συμπορεύεσθαι. Ὑφίστα-
ται Ἀριστέας Χῖος, δει πολλαχοῦ πολλοῦ ἀξιος τῇ στρατιῇ εἰς τὰ τοιαῦτα ἐγένετο.

ΚΕΦ. 2 1 Καὶ ἦν μὲν δείλη, οἱ δὲ ἐκέλευνον αὐτοὺς ἐμφαγόντας πορεύεσθαι.
Καὶ τὸν ἥγεμόνα δήσαντες παραδιόδασιν αὐτοῖς, καὶ συντίθενται τὴν μὲν νύκτα, ἦν λάβωσι τὸ ἄκρον, τὸ χωρίον φυλάττειν, ἅμα δὲ τῇ ἥμέρᾳ τῇ σάλπιγγι σημαίνειν· καὶ τοὺς μὲν ἄνω ὄντας ἵέναι ἐπὶ τοὺς κατέ-
χοντας τὴν φανερὰν ἐκβασιν, αὐτοὶ δὲ συμβοηθήσειν ἐκβαίνοντες ὡς
2 ἀν δύνωνται τάχιστα. Ταῦτα συνθέμενοι οἱ μὲν ἐπορεύοντο πλῆθος ὡς δισχίλιοι· καὶ ὕδωρ πολὺ ἦν ἐξ οὐρανοῦ. Ξενοφῶν δὲ ἔχων τοὺς δι-
σθιοφύλακας ἥγεῖτο πρὸς τὴν φανερὰν ἐκβασιν, διπλας ταύτη τῇ ὁδῷ οἱ

Στὴ στιγμὴ ἔφεραν ἐκεῖ τοὺς δυὸς ἀνθρώπους καὶ ρωτοῦσαν νὰ 23 μάθουν, χωριστὰ ἀπὸ τὸν καθένα, ἃν ἤξεραν ἄλλο δρόμο ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸν ποὺ φαινόταν. 'Ο ἕνας εἶπε πῶς δὲν ἤξερε, παρ' ὅλο ποὺ τοῦ ἔκκαναν πολλὲς φοβέρες.' Επειδὴ λοιπὸν δὲν τοὺς ἔλεγε τίποτε χρήσιμο, τὸν ἔσφαξαν μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ ἄλλου. 'Ο δεύτερος εἶπε πῶς ὁ 24 πρῶτος ἀρνήθηκε ὅτι γνωρίζει, γιατὶ σὲ κεῖνο τὸ μέρος εἶχε μιὰ κόρη παντρεμένη. 'Ο Ἰδιος ὅμως ὑποσχέθηκε πῶς θὰ τοὺς ὀδηγήσῃ ἀπὸ 25 ἕνα δρόμο ποὺ μποροῦν νὰ τὸν περάσουν καὶ ὑποζύγια. Τὸν ρώτησαν 26 ἀν ὑπάρχη σ' αὐτὸν τὸ δρόμο κανένα δυσκολοπέραστο μέρος, κι αὐτὸς εἶπε πῶς ὑπάρχει μιὰ βουνοκορφή ποὺ ἀν δὲν προφτάσῃ κανεὶς νὰ τὴν καταλάβῃ, θὰ εἰναι ἀδύνατο νὰ περάσῃ. Τότε νόμισαν καλὸ νὰ καλέσουν 27 τοὺς διοικητὲς τῶν δρόμων καὶ τῶν πελαταστῶν, νὰ τοὺς ἐκθέσουν τὴν κατάσταση καὶ νὰ τοὺς ρωτήσουν ποιὸς ἀπ' αὐτοὺς θὰ ἥθελε νὰ φανῆ γενναῖος ἄντρας καὶ θὰ εἶχε τὸ θάρρος νὰ πάγι ἐθελοντής σὲ μιὰ ἐπιχείρηση.

Δέχονται ἀπὸ τοὺς ὄπλίτες οἱ Ἀρκάδες Ἀριστώνυμος, ποὺ κατα- 27 γόταν ἀπὸ τὸ Μεθύδριο, καὶ ὁ Ἀγασίας ὁ Στυμφάλιος. Μὲ αὐτοὺς συναγωνίζεται κι ὁ Καλλίμαχος ὁ Παρράσιος (ἀπὸ τὴν Ἀρκαδία κι αὐτός), ποὺ εἶπε πῶς δέχεται νὰ πάγι, φτάνει νὰ τοῦ δώσουν ἐθελοντὲς ἀπ' ὅλο τὸ στρατό. «Γιατί, εἶπε, ξέρω πῶς θὰ ἀκολουθήσουν πολλοὶ νέοι, ἀν ἀναλάβω ἐγὼ τὴν ἐπιχείρηση». "Υστερα ρωτοῦν ἀν 28 θέλη νὰ πάγι μαζὶ τους καὶ κανένας ταξιαρχος τῶν γυμνήτων. Δέχεται ὁ Ἀριστέας ὁ Χιώτης, ποὺ σὲ πολλὲς περιστάσεις πρόσφερε μεγάλες ὑπηρεσίες στὸ στρατό, σὲ τέτοια ζητήματα.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΥΡΙΕΥΟΥΝ ΤΑ ΟΡΕΙΝΑ ΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΠΟΥ ΦΥΛΑΓΑΝ ΟΙ ΚΑΡΔΟΥΧΟΙ ΚΑΙ ΦΤΑΝΟΥΝ ΣΤΑ ΞΩΡΙΑ

Ἡταν ἀπόγευμα, ὅταν τοὺς ἔδωσαν διαταγὴ νὰ φᾶνε καὶ νὰ 1 φύγουν. "Εδεσαν τὸν ὄδηγὸν καὶ τοὺς τὸν παραδίνουν καὶ συνενοοῦνται, ἃν πιάσουν τὴ βουνοκορφή, νὰ τὴ φυλᾶνε δσο εἰναι νύχτα, καὶ μόλις ξημερώσῃ νὰ τοὺς εἰδόποιήσουν μὲ τὴ σάλπιγγα. Τότε οἱ ἐπάνω νὰ βαδίσουν ἐνάντια σὲ κείνους ποὺ φύλαχαν τὸ φανερὸ πέρασμα, ἐνῶ οἱ ἄλλοι νὰ τρέξουν, δσο μποροῦσαν γρηγορώτερα, νὰ τοὺς βοηθήσουν. Αὐτὰ συμφώνησαν, καὶ ξεκίνησαν οἱ ἐθελοντὲς ποὺ ἤταν ὡς 2 δυὸς χιλιάδες, ἐνῶ ἀρχισε νὰ πέφτη δυνατὴ βροχή. 'Ο Ξενοφῶν τότε ἔχοντας τὴν ὄπισθιοφυλακὴ βάδιζε πρὸς τὸ φανερὸ πέρασμα,

23-28
Πληροφορίες
αλχημαλώτων
καὶ σηματι-
σμὸς ἐθελοντι-
κοῦ σώματος.

ΚΕΦ. 2

1-8
Οι ἐθελοντὲς
νικοῦν τοὺς
ἐχθροὺς ἐπά-
ντω στὰ ὑψώ-
ματα.

- πολέμιοι προσέχοιεν τὸν νοῦν καὶ ὡς μάλιστα λάθοιεν οἱ περιόντες.
- 3 Ἐπεὶ δὲ ἡσαν ἐπὶ χαράδρᾳ οἱ ὀπισθοφύλακες ἦν ἔδει διαβάντας πρὸς τὸ δρόμιον ἐκβαίνειν, τηρικαῦτα ἐκνλίνοντο οἱ βάρβαροι δλοιτρόχονς ἀμάξιαίους καὶ μείζους καὶ ἐλάττους, οἱ φερόμενοι πρὸς τὰς πέτρας παιώντες διεσφενδονῶντο· καὶ παντάπασιν οὐδὲ πελάσαι οἴν τ' ἦν τῇ εἰσόδῳ.
- 4 Ἔνιοι δὲ τῶν λοχαγῶν, εἰ μὴ ταύτη δύναντο, ἀλλῃ ἐπειρῶντο· καὶ ταῦτα ἐποίουν μέχρι σκότος ἐγένετο· ἐπεὶ δὲ ὤντο ἀφανεῖς εἶναι ἀπιόντες, τότε ἀπῆλθον ἐπὶ τὸ δεῖπνον· ἐτύγχανον δὲ καὶ ἀνάριστοι ὄντες αὐτῶν οἱ ὀπισθοφύλακήσαντες. Οἱ μέντοι πολέμιοι οὐδὲν ἐπαύσαντο δι' ὅλης τῆς νυκτὸς κυλινδοῦντες τοὺς λίθους· τεκμαίρεσθαι δ' ἦν τῷ φόρῳ.
- 5 Οἱ δ' ἔχοντες τὸν ἡγεμόνα κύκλῳ περιόντες καταλαμβάνουσι τοὺς φύλακας ἀμφὶ πῦρ καθημένους· καὶ τοὺς μὲν κατακανόντες, τοὺς δὲ καταδιώξαντες, αὐτοὶ ἐνταῦθ' ἔμενον ὡς τὸ ἄκρον κατέχοντες. Οἱ δὲ οὐ κατεῖχον, ἀλλὰ μαστὸς ἦν ὑπὲρ αὐτῶν παρ' ὃν ἦν ἡ στενὴ αὐτῆς ὅδος ἐφ' ἣ ἐκάθηρτο οἱ φύλακες. Ἐφοδος μέντοι αὐτόθεν ἐπὶ τοὸς πολεμίους ἦν οἱ ἐπὶ τῇ φανερῷ ὁδῷ ἐκάθηρτο. Καὶ τὴν μὲν νύκτα ἐνταῦθα διήγαγον· ἐπεὶ δ' ἡμέρα ὑπέφαινεν, ἐπορεύοντο σιγῇ συντεταγμένοι ἐπὶ τοὺς πολεμίους· καὶ γὰρ διμίχλῃ ἐγένετο, ὥστ' ἔλαθον ἐγγὺς προσελθόντες· ἐπεὶ δὲ εἰδον ἀλλιήλους, ἣ τε σάλπιγξ ἐφθέγξατο καὶ ἀλαλάξατες ἵεντο ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους. Οἱ δὲ οὐκ ἐδέξαντο, ἀλλὰ λιπόντες τὴν δόδὸν φεύγοντες ὀλίγοι ἀπέθηρησκον· εὔζωνοι γὰρ 8 ἡσαν. Οἱ δὲ ἀμφὶ Χειρίσοφον ἀκούσαντες τῆς σάλπιγγος εὐθὺς ἵεντο ἄνω κατὰ τὴν φανερὰν ὁδόν· ἄλλοι δὲ τῶν στρατηγῶν κατὰ ἀτριβεῖς ὁδοὺς ἐπορεύοντο ἢ ἔτυχον ἔκαστοι ὄντες, καὶ ἀναβάντες ὡς ἐδύναντο ἄνιμων ἀλλιήλους τοῖς δόρασι. Καὶ οὗτοι πρῶτοι συνέμειξαν τοῖς προκαταλαβοῦσι τὸ χωρίον.

γιὰ νὰ στρέψουν οἱ ἔχθροὶ τὴν προσοχή τους σ' αὐτὸν τὸ δρόμο, κι
ἔτσι νὰ μείνουν ἀπαρατήρητοι, ὅσο γινόταν περισσότερο, ἔκεινοι ποὺ
ἔκαναν τὸ γύρο γιὰ νὰ φτάσουν στὴ βουνοκορφή. "Οταν οἱ στρατιῶτες ³
τῆς ὁπισθοφυλακῆς βρίσκονταν στὴ χαράδρα, ποὺ ἔπρεπε νὰ τὴν περά-
σουν γιὰ νὰ βγοῦν στὴν ἀνηφοριά, τότε οἱ βάρβαροι ἀρχισαν νὰ κυλᾶνε
πέτρες στρογγυλές, θεόρατες, ποὺ μόλις τὶς χωροῦσε ἀμάξι, καὶ τὶς
μεγάλες καὶ τὶς μικρές. Αὐτές, ἔτσι ποὺ κατέβαιναν πρὸς τὰ κάτω,
χτυποῦσαν πάνω στοὺς βράχους καὶ ἐκσφενδονίζονταν ἐδῶ κι ἔκει.
"Ἐτοι ήταν ὥλωστιόλου ἀδύνατο νὰ πλησιάσῃ κανεὶς στὴν εἰσοδο τῆς
χαράδρας. Μερικοὶ ὄμως ἀπὸ τοὺς λογχιτούς, μὴν μπορώντας νὰ ζυ- ⁴
γώσουν σ' αὐτὸν τὸ σημεῖο, προσπαθοῦσαν νὰ πλησιάσουν σὲ ἄλλο.
Αὐτὰ τὰ ἔκαναν ὥσπου νύχτωσε. Μὰ ὅταν ἐνόμισαν πῶς μποροῦν νὰ
φύγουν χωρὶς νὰ φτίωνται, τότε πῆγαν νὰ δειπνήσουν. Γιατὶ ὅσοι
βρίσκονταν στὴν ὁπισθοφυλακή, ἔτυχε νὰ μὴν ἔχουν φάει οὕτε
τὸ μεσημέρι. Οἱ ἔχθροὶ ὄμως δὲν σταμάτησαν ὀλόκληρη τὴν νύχτα
νὰ κυλᾶνε πέτρες. Αὐτὸν μποροῦσε νὰ τὸ συμπεράνη κανεὶς ἀπὸ τοὺς
κρότους. Ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν μαζὶ τοὺς τὸν ὄδηγό, πηγαίνοντας κυ- ⁵
κλικά, βρίσκουν τοὺς φρουρούς νὰ κάθωνται γύρω ἀπὸ τὴ φωτιά. "Αλ-
λους ἀπ' αὐτοὺς σκότωσαν, ἄλλους κυνήγησαν, κι οἱ ἴδιοι ἔμειναν ἔκει, ⁶
μὲ τὴν ἰδέα πῶς κρατοῦν τὴ βουνοκορφή. Μὰ δὲν ήταν ἔτσι, παρὰ ἀπὸ
πάνω τους βρισκόταν ἔνας λόφος καὶ κοντὰ σ' αὐτὸν ήταν ὁ στενὸς δρό-
μος, ὅπου κάθονταν οἱ φρουροί. "Απὸ δῶ πάλι ὑπῆρχε μέρος ποὺ ὄδη-
γοῦσε πρὸς τοὺς ἔχθρούς, ἔκεινους ποὺ ηταν στρατοπεδευμένοι κοντὰ
στὸ φανερὸ δρόμο. Τὴν νύχτα λοιπὸν τὴν πέρασαν ἔκει. "Οταν ὄμως ⁷
ξημέρωνε, βέδιζαν χωρὶς νὰ μιλοῦν, συνταγμένοι, ἔναντια στοὺς ἔ-
χθρούς. Ἦταν μάλιστα διμήχλη, κι ἔτσι κοντοζύγωσαν χωρὶς νὰ τοὺς
καταλάβουν ἔκεινοι. "Οταν εἶδαν ὁ ἔνας τὸν ἄλλον, δῆχος τῆς σάλπιγ-
γας ἀκούστηκε, κι αὐτὸν μὲ ἀλαλαγμούς ὅρμησαν ἔναντια στοὺς ἔχθρούς. ⁸
Ἐκεῖνοι δὲν ἀντιστάθηκαν, παρὰ ἀφησαν τὸ δρόμο κι ἀρχισαν νὰ φεύ-
γουν. Λίγοι σκοτώθηκαν, γιατὶ ηταν ἐλαφρὰ ὄπλισμένοι. Ὁ Χειρίσο-
φος πάλι μὲ τοὺς στρατιῶτες του μόλις ἀκούσαν τὴ σάλπιγγα, ἀμέσως
τράβηξαν πρὸς τὰ πάνω, κατὰ τὸ φανερὸ δρόμο. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς
στρατηγούς βάδιζαν ἀνάμεσα σὲ ἀπάτητα μονοπάτια, ὅπου ἔτυχε
νὰ βρίσκεται καθένας, καὶ μόλις κατάφεραν κι ἀνέβηκαν, τραβοῦσαν
ὁ ἔνας τὸν ἄλλο μὲ τὰ δόρατα. Πρῶτοι αὐτοὶ συναντήθηκαν μὲ ⁹
ἔκεινους ποὺ εἶχαν πιάσει πρωτύτερα τὴ βουνοκορφή.

Ξενοφῶν δὲ ἔχων τῶν ὀπισθοφυλάκων τοὺς ἡμίσεις ἐπορεύετο
ἡπερ οἱ τὸν ἥγεμόνα ἔχοντες· εὐδωτάτη γὰρ ἦν τοῖς ὑποζυγίοις.
10 τοὺς δὲ ἡμίσεις ὀπισθεν τῶν ὑποζυγίων ἔταξε. Πορευόμενοι δὲ ἐντυγ-
χάνουσι λόφῳ ὑπὲρ τῆς ὁδοῦ κατειλημμένῳ ὑπὸ τῶν πολεμίων, οὓς ἢ
ἀποκόψαι ἦν ἀνάγκη ἢ διεῖσθαι ἀπὸ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Καὶ αὐτοὶ
μὲν ἀν ἐπορεύθησαν ἡπερ οἱ ἄλλοι, τὰ δὲ ὑποζύγια οὐκ ἦν ἄλλῃ ἢ ταύτῃ
11 ἐκβῆναι. "Ἐνθα δὴ παρακελευσάμενοι ἀλλήλοις προσβάλλοντι πρὸς τὸν
λόφον ὁρθίοις τοῖς λόχοις, οὐ κύκλωπαλλὰ καταλιπόντες ἄφοδον τοῖς πολε-
12 μίοις, εἰ βούλοιτο φεύγειν. Καὶ τέως μὲν αὐτοὺς ἀναβαίνοντας ὅπῃ ἐδύ-
ναντο ἔκαστος οἱ βάροβαροι ἐτόξενοι καὶ ἔβαλλον, ἐγγὺς δὲ οὐ προσίεντο,
ἄλλὰ φυγῇ λείποντι τὸ χωρίον. Καὶ τοῦτον τε παρεληλύθεσαν οἱ Ἑλ-
ληνες καὶ ἐτερον ὁρῶσιν ἔμπροσθεν λόφον κατεχόμενον· ἐπὶ τοῦτον
13 αὖθις ἐδόκει πορεύεσθαι. Ἐννοήσας δὲ ὁ Ξενοφῶν μὴ, εἰ ἔρημον κατα-
λίποι τὸν ἥλωκότα λόφον, [καὶ] πάλιν λαβόντες οἱ πολέμιοι ἐπιθοῦντο
τοῖς ὑποζυγίοις παριοῦσιν — ἐπὶ πολὺ δὲ ἦν τὰ ὑποζύγια ἄτε διὰ στε-
νῆς τῆς ὁδοῦ πορευόμενα — καταλείπει ἐπὶ τοῦ λόφου λοχαγοὺς Κηφι-
σόδωρον Κηφισοφῶντος Ἀθηναῖον καὶ Ἀμφικράτην Ἀμφιδήμον Ἀ-
θηναῖον καὶ Ἀρχαγόραν Ἀργεῖον φυγάδα, αὐτὸς δὲ σὺν τοῖς λοιποῖς
ἐπορεύετο ἐπὶ τὸν δεύτερον λόφον, καὶ τῷ αὐτῷ τρόπῳ καὶ τοῦτον
αἴροντιν.

14 "Ἐτι δὲ αὐτοῖς τρίτος μαστὸς λοιπὸς ἦν πολὺ ὁρθιώτατος δὲ ὑπὲρ
τῆς ἐπὶ τῷ πνῷ καταληφθείσης φυλακῆς τῆς τυπτὸς ὑπὸ τῶν ἐθελοντῶν.
15 Ἐπεὶ δὲ ἐγγὺς ἐγένοντο οἱ Ἑλληνες, λείποντιν οἱ βάροβαροι ἀμαχητὶ τὸν
μαστόν, ὥστε θαυμαστὸν πᾶσι γενέσθαι, καὶ ὑπώπτενον δείσαντας
αὐτοὺς μὴ κυκλωθέντες πολιορκοῦντο ἀπολιπεῖν. Οἱ δὲ ἄρα ἀπὸ τοῦ
ἄκρου καθορῶντες τὰ ὀπισθεν γιγνόμενα πάντες ἐπὶ τοὺς ὀπισθοφύλακας
16 ἐχώρουν. Καὶ Ξενοφῶν μὲν σὺν τοῖς νεωτάτοις ἀνέβαινεν ἐπὶ τὸ ἄκρον

Ο Ξενοφῶν τότε μὲ τοὺς μισούς στρατιῶτες τῆς ὀπισθοφυλακῆς προχωροῦσε πρὸς τὸ μέρος ὅπου πήγαιναν κι ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν τὸν ὄδηγον. Γιατὶ ὁ δρόμος ἀπὸ κεῖ ἥταν εὐκολοπέραστος γιὰ τὰ ζῶα. Τοὺς ἄλλους μισούς τοὺς ἔβαλε πίσω ἀπὸ τὰ ὑποζύγια. Προχωρώντας συναντοῦν 10 ἔνα λόφο πιασμένο ἀπὸ τοὺς ἔχθρούς, πάνω ἀπὸ τὸ δρόμο. Αὐτοὺς ἥταν ἀνάγκη νὰ τοὺς διώξουν, ἀλλιώτικα ἐπρεπε νὰ μείνουν χωρισμένοι ἀπὸ τοὺς ἄλλους "Ἐλληνες. Θὰ μποροῦσαν βέβαια νὰ πᾶντες ἀπὸ τὸν ἵδιο δρόμο ποὺ πήγαν οἱ ἄλλοι, τὰ ὑποζύγια ὅμως δὲν ἥταν δυνατὸ νὰ περάσουν ἀπὸ ἄλλο μέρος παρὰ μονάχα ἀπ' αὐτό. Τότε ἔδωσαν θάρροις ὁ ἔνας· στὸν ἄλλο καὶ κάνουν ἐπίθεση 11 στὸ λόφο, μὲ τοὺς ἀντρες παραταγμένους σὲ μεγάλο βάθος καὶ μικρὸ μέτωπο. Δὲν τὴν ἔκαναν ὅμως ἀπ' ὅλα τὰ σημεῖα γύρω, παρὰ ἀφησαν ἔνα μέρος ἀνοιχτό, μήπως ἥθελαν νὰ φύγουν οἱ ἔχθροι· Καὶ ὅσο ἀνέβαιναν αὐτοὶ, ἀπ' ὅπου μποροῦσε ὁ καθένας, οἱ βάρ- 12 βαροὶ τοὺς χυτοῦσαν μὲ βέλη καὶ μὲ πέτρες· ὅταν πλησίαζαν ὅμως, δὲν τοὺς περίμεναν, ἀλλὰ ἀφήνουν τὴν τοποθεσία καὶ φεύγουν. Μόλις εἶχαν προσπεράσει αὐτὸν τὸ λόφο οἱ "Ἐλληνες, βλέπουν μπροστά τους ἔναν ἄλλο ποὺ τὸν εἶχαν πιάσει οἱ ἔχθροι· καὶ νόμισαν πώς ἐπρεπε νὰ προχωρήσουν πρὸς τὰ ἐκεῖ. Σκέφτηκε ὅμως ὁ Ξενοφῶν πώς, ἀν 13 ἀφήσῃ ἀφρούρητο τὸ λόφο ποὺ εἶχε καταλάβει, θὰ μποροῦσαν νὰ τὸν ξαναπάρουν οἱ βάρβαροι καὶ νὰ κάνουν ἐπίθεση τὴν ὥρα ποὺ θὰ περνοῦσαν τὰ ὑποζύγια—κι ἥταν μεγάλη ἡ γραμμὴ ποὺ ἔκαναν τὰ ὑποζύγια καθὼς διάβαιναν ἀπὸ στενὸ δρόμο. Γι' αὐτὸ ἀφήνει πάνω στὸ λόφο τοὺς λοχαγούς Κηφισόδωρο τὸν Ἀθηναῖο, γιὸ τοῦ Κηφισοφώντα, καὶ Ἀμφικράτη τὸν Ἀθηναῖο, γιὸ τοῦ Ἀμφιδήμου, καὶ τὸν Ἀρχαγόρα ποὺ ἥταν ἔξδριστος ἀπὸ τὸ Ἀργος, ἐνῶ ὁ ἵδιος μὲ τοὺς ὑπόλοιπους βάδισε πρὸς τὸ δεύτερο ὕψωμα, ποὺ τὸ κυριεύουν κι ἐκεῖνο μὲ τὸν ἵδιο τρόπο. Τοὺς ἔμενε ἀκόμα ἔνας τρίτος λόφος, πολὺ πιὸ 14 ἀπότομος, ἐκεῖνος ποὺ βρισκόταν πάνω ἀπὸ τοὺς φρουρούς ποὺ εἶχαν πιαστῇ τὴν νύχτα ἀπὸ τοὺς ἐθελοντές κοντὰ στὴ φωτιά. Τὴν ὥρα 15 ποὺ πλησίασαν οἱ "Ἐλληνες, οἱ βάρβαροι, χωρὶς νὰ κάνουν μάχη, ἐγκατατάσσουν τὸ λόφο. "Ολοι παραξενεύτηκαν ἀπ' αὐτό, καὶ ὑποψιάζονταν πώς ἀφησαν τὸ ὕψωμα, γιατὶ φοβήθηκαν μήπως περικυκλωθοῦν καὶ πολιορκηθοῦν. Ἀλλὰ οἱ Καρδοῦχοι, ἐπειδὴ ἔβλεπαν ἐκεῖνα ποὺ γίνονταν πίσω, βάδισαν ὅλοι ἐνάντια στοὺς στρατιῶτες τῆς ὀπισθοφυλακῆς. Ο Ξενοφῶν μὲ τοὺς πιὸ νέους ἀρχισε ν' ἀνε- 16

τοὺς δὲ ἄλλους ἐκέλευσεν ὑπάγειν, ὅπως οἱ τελευταῖοι λόχοι προσμείξειαν, καὶ προελθόντας κατὰ τὴν ὁδὸν ἐν τῷ ὅμαλῷ θέσθαι τὰ ὅπλα εἰπε.

- 17 Καὶ ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ ἦλθεν Ἱεροφάνης ὁ Ἱεροφάνης πεφευγὼς καὶ λέγει ὡς ἀπεκόπησαν ἀπὸ τοῦ λόφου καὶ ὅτι τεθνᾶσι Κηφισόδαρος καὶ Ἱεροφάνης καὶ οἱ ἄλλοι ὅσοι μὴ ἀλόμενοι κατὰ τῆς πέτρας πρὸς 18 τοὺς ὀπισθοφύλακας ἀφίκοντο. Ταῦτα δὲ διαπραξάμενοι οἱ βάρβαροι ἥκον ἐπ' ἀντίποδον λόφον τῷ μαστῷ· καὶ ὁ Ξενοφῶν διελέγετο αὐτοῖς 19 δι' ἐρημηρέως περὶ σπονδῶν καὶ τοὺς νεκροὺς ἀπήγει. Οἱ δὲ ἔφασαν ἀποδώσειν ἐφ' ὧ μὴ καίειν τὰς οἰκίας. Συνωμολόγει ταῦτα ὁ Ξενοφῶν. 'Ἐν φῷ δὲ τὸ μὲν ἄλλο στρατεύμα παρήγει, οὐδὲ ταῦτα διελέγοντο, πάντες 20 οἱ ἐκ τούτου τοῦ τόπου συνερρόντας ἐνταῦθα [οἵ] πολέμιοι. Καὶ ἐπεὶ ἥρξαντο καταβαίνειν ἀπὸ τοῦ μαστοῦ πρὸς τοὺς ἄλλους ἐνθα τὰ ὅπλα ἔκειντο, ἵεντο δὴ οἱ πολέμιοι πολλῷ πλήθει καὶ θορύβῳ· καὶ ἐπεὶ ἐγένοντο ἐπὶ τῆς κοινωφῆς τοῦ μαστοῦ ἀφ' οὗ Ξενοφῶν κατέβαινεν, ἐκκλίνοντο πέτρους· καὶ ἐνὸς μὲν κατέαξαν τὸ σκέλος, Ξενοφῶντα δὲ ὁ 21 ὑπασπιστὴς ἔχων τὴν ἀσπίδα ἀπέλιπεν· Εὐδόλοχος δὲ Λούσιεὺς [Ἀρ-κὰς] προσέδραμεν αὐτῷ δπλίτης, καὶ πρὸ ἀμφοῖν προβεβλημένος ἀπεκάρει· καὶ οἱ ἄλλοι πρὸς τοὺς συντεταγμένους ἀπῆλθον.
- 22 Ἐκ δὲ τούτου πᾶν διμοῦ ἐγένετο τὸ Ἑλληνικόν, καὶ ἐσκήνωσαν αὐτοῦ ἐν πολλαῖς καὶ καλαῖς οἰκίαις καὶ ἐπιτηδείοις δαφιλέσι· καὶ γὰρ οἰνος πελὸς ἦν, ὥστε ἐν λάκνοις κονιατοῖς εἰχον. Ξενοφῶν δὲ καὶ Χειρόσοφος διεπράξαντο ὥστε λαβόντες τοὺς νεκροὺς ἀπέδοσαν τὸν ἥγεμόνα· καὶ πάντα ἐποίησαν τοῖς ἀποθανοῦσιν ἐκ τῶν δυνατῶν ὥσπερ νομίζεται ἀνδράσιν ἀγαθοῖς.
- 24 Τῇ δὲ ὑστεραιά ἀνεν ἥγεμόνος ἐπορεύοντο· μαχόμενοι δὲ οἱ πολέμιοι καὶ ὅπῃ εἴη στενὸν χωρίον προκαταλαμβάνοντες ἐκώλυντο τὰς 25 παρόδους. Ὁπότε μὲν οὖν τοὺς πρώτους κωλύσιεν, Ξενοφῶν ὀπισθεν ἐκβαίνων πρὸς τὰ ὅρη ἔλυε τὴν ἀπόφραξιν τῆς ὁδοῦ τοῖς πρώτοις ἀνω-

βαίνη στὸ ὄψωμα, ἐνῶ στοὺς ἄλλους ἔδωσε διαταγὴ νὰ προχωροῦν ἀργά, γιὰ νὰ μπορέσουν οἱ τελευταῖοι λόγοι νὰ ἐνωθοῦν μαζί τους. Καὶ τοὺς εἶπε νὰ βαδίσουν στὸν ἵσιο δρόμο κι ὕστερα νὰ σταματήσουν στὸ πεδινὸ μέρος.

Στὸ μεταξὺ ἥρθε ὁ Ἀρχαγόρας ὁ Ἀργίτης λαχανιασμένος καὶ 17 λέει πώς τοὺς ἔδιωξαν ἀπὸ τὸ λόφο καὶ πώς σκοτώθηκαν ὁ Κηφισόδωρος καὶ ὁ Ἀμφικράτης, καθὼς κι οἱ ἄλλοι ὅσοι δὲν πήδησαν ἀπὸ τὸ βράχο, γιὰ νὰ πᾶνε ἐκεῖ ποὺ βρίσκονταν οἱ στρατιῶτες τῆς ὀπισθοφυλακῆς. "Οταν τὰ ἔκαναν αὐτά οἱ βάρβαροι, πῆγαν σ' ἓνα 18 λόφο ποὺ ἦταν ἀπέναντι στὸν τρίτο. Ὁ Ξενοφῶν τότε συζήτησε μαζί τους μὲ διερμηνέα γιὰ ἀνακωχὴ καὶ ἀπαιτοῦσε νὰ τοῦ δώσουν τοὺς νεκρούς. Ἐκεῖνοι εἶπαν πώς θὰ τοὺς παραδώσουν, μὲ τὸν ὅρο 19 νὰ μὴν καῖνε τὰ σπίτια τους. Τὰ δέχτηκε αὐτά ὁ Ξενοφῶν. Τὴν ὡρα ὅμως ποὺ περνοῦσε τὸ ἄλλο στράτευμα, κι ἐκεῖνοι ἔκαναν αὐτὴν τὴν συζήτηση, ὅλοι ἐχθροὶ ποὺ ἦταν στὰ γύρω μέρη μαζεύτηκαν ἐκεῖ. Καὶ μόλις οἱ Ἑλληνες ἀρχισαν νὰ κατεβαίνουν ἀπὸ 20 τὸ λόφο στὸ πεδινὸ μέρος ποὺ εἶχαν στρατοπεδέψει οἱ ἄλλοι, τότε οἱ ἐχθροὶ ὅρμησαν μὲ μεγάλο πλῆθος καὶ θόρυβο. "Οταν ἔφτασαν στὴν κορυφὴ τοῦ λόφου ἀπ' ὅπου κατέβαινε ὁ Ξενοφῶν, ἀρχισαν νὰ κυλᾶνε πέτρες. Κάποιου μάλιστα τοῦ ἔσπασαν τὸ πόδι, ἐνῶ τὸν Ξενοφῶντα τὸν ἀφήσει κι ἔφυγε ὁ ὑπασπιστὴς ποὺ τοῦ κρατοῦσε τὴν ἀσπίδα. "Ἐνας ὀπλίτης ὅμως, ὁ Εύρυλοχος, ἀπὸ τοὺς Λουσοὺς 21 (τῆς Ἀρκαδίας), ἔτρεξε κοντά του καὶ ὑποχωροῦσε προτείνοντας τὴν ἀσπίδα ἔτσι, ὡστε νὰ προφυλάξῃ καὶ τοὺς δυό. Καὶ οἱ ἄλλοι πῆγαν κοντὰ σὲ κείνους ποὺ βρίσκονταν συνταγμένοι.

"Ὕστερος ἀπ' αὐτὸ δῆλος ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς συγκεντρώθηκε, 22 κι ἔμειναν ἐκεῖ σὲ πολλὰ καὶ ὅμορφα σπίτια, ποὺ εἶχαν ἀφθονα τρόφιμα. Ἀκόμα ὑπῆρχε καὶ πολὺ κρατί, ποὺ τὸ φύλαγχον σὲ λάκκους ἀσβεστωμένους. Ὁ Ξενοφῶν μάλιστα κι ὁ Χειρί- 23 σοφος τὰ κατάφεραν νὰ πάρουν τοὺς νεκροὺς καὶ νὰ παραδώσουν τὸν ὁδηγό. Κατόπι ἔκαμαν στοὺς νεκροὺς κάθε τιμὴ ποὺ μποροῦσαν, ὅπως συνηθίζεται νὰ γίνεται στοὺς γενναῖους ἄντρες. Τὴν ἄλλη μέρα προ- 24 χωροῦσαν χωρὶς ὁδηγό. Μὰ οἱ ἐχθροὶ τοὺς ἐμπόδιζαν νὰ περνοῦν, πολεμώντας τους καὶ πιάνοντας κάθε στενὸ πέρασμα. Ἀλλὰ κάθε φορὰ 25 ποὺ ἐμπόδιζαν τοὺς πρώτους, ὁ Ξενοφῶν βγαίνοντας ἀπὸ πίσω ἀνέβαινε στὰ ὑψώματα καὶ τοὺς ἀνοιγε δρόμο, προσπαθώντας νὰ βρί-

17-21

*Ἀπώλειεστῶν
*Ἐλλήνων.

22-28

Συνέχιση τῆς πορείας.

26 τέρω πειρώμενος γίγνεσθαι τῶν κωλυόντων· δπότε δὲ τοῖς ὅπισθεν ἐπιθοῦντο, Χειρίσοφος ἐκβαίνων καὶ πειρώμενος ἀνωτέρῳ γίγνεσθαι τῶν κωλυόντων ἔλνε τὴν ἀπόφραξιν τῆς παρόδου τοῖς ὅπισθεν· καὶ ἀεὶ οὕτως ἐβοήθουν ἀλλήλοις καὶ ισχυρῶς ἀλλήλων ἐπεμέλοντο.

27 Ἡν δὲ καὶ δπότε αὐτοῖς τοῖς ἀναβᾶσι πολλὰ πράγματα παρεῖχον οἱ βάρβαροι πάλιν καταβαίνοντιν· ἐλαφροὶ γὰρ ἡσαν, ὥστε καὶ ἐγγύθεν φεύγοντες ἀποφεύγειν· οὐδὲν γὰρ εἰχον ἄλλο ἢ τόξα καὶ σφενδόνας. Ἀριστοὶ δὲ καὶ τοξόται ἡσαν εἰχον δὲ τόξα ἐγγὺς τριπήχη, τὰ δὲ τοξεύματα πλέον ἢ διπήχη· εἰλκον δὲ τὰς νευρὰς δπότε τοξεύοντες πρὸς τὸ κάτω τοῦ τόξου τῷ ἀριστερῷ ποδὶ προσβαίνοντες. Τὰ δὲ τοξεύματα ἔχωρει διὰ τῶν ἀσπίδων καὶ διὰ τῶν θωράκων. Ἐχρῶντο δὲ αὐτοῖς οἱ Ἑλληνες, ἐπεὶ λάβοιεν, ἀκοντίοις ἐναγκυλῶντες. Ἐν τούτοις τοῖς χωρίοις οἱ Κρῆτες χρησιμώτατοι ἐγένοντο· ἥρχε δὲ αὐτῶν Στρατοκλῆς Κρής.

ΚΕΦ. 3

1 Ταύτην δ' αὖ τὴν ἡμέραν ηὐλίσθησαν ἐν ταῖς κώμαις ταῖς ὑπὲρ τοῦ πεδίου παρὰ τὸν Κεντρίτην ποταμόν, εὑρος ὡς δίπλεθρον, δς δρίζει τὴν Ἀρμενίαν καὶ τὴν τῶν Καρδούχων χώραν. Καὶ οἱ Ἑλληνες ἐνταῦθα ἀνέπνευσαν ἄσμενοι ἰδόντες πεδίον ἀπεῖχε δὲ τῶν δρέων δ 2 ποταμὸς ἐξ ἢ ἐπτὰ στάδια τῶν Καρδούχων. Τότε μὲν οὖν ηὐλίσθησαν μάλα ἡδέως καὶ τάπιτήδεια ἔχοντες καὶ πολλὰ τῶν παρεληλυθότων πόνων μημονεύοντες. Ἐπτὰ γὰρ ἡμέρας ὅσασπερ ἐπορεύθησαν διὰ τῶν Καρδούχων πάσας μαχόμενοι διετέλεσαν, καὶ ἔπαθον κακὰ ὅσα οὐδὲ τὰ σύμπαντα ὑπὸ βασιλέως καὶ Τισσαφέροντος. Ὡς οὖν ἀπηλλαγμένοι τούτων ἡδέως ἐκοιμήθησαν.

3 Ἄμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ δρῶσιν ἵππεας που πέραν τοῦ ποταμοῦ ἐξωπλισμένους ὡς κωλύσοντας διαβαίνειν, πεζοὺς δὲ ἐπὶ ταῖς ὅχθαις παρατεταγμένους ἄνω τῶν ἵππεων ὡς κωλύσοντας εἰς τὴν Ἀρμενίαν ἐκβαίνειν. Ἡσαν δὲ οὗτοι Ὁρόντα καὶ Ἀρτούχα Ἀρμένιοι καὶ Μάρδοι

σκεται ψηλότερα ἀπὸ κείνους ποὺ γίνονταν ἐμπόδιο. "Οταν ὅμως 26
ἔκαναν ἐπίθεση στοὺς τελευταίους, τότε ὁ Χειρίσοφος τοὺς ἀνοιγε
δρόμο βγαίνοντας ἀπὸ τὴ γραμμὴ καὶ προσπάθωντας ν' ἀνεβαίνη ψη-
λότερα ἀπὸ τοὺς ἔχθρούς. "Ἐτσι βοηθοῦσαν ἀδιάκοπα ὁ ἔνας τὸν ἄλλον
κι ἡ ἔγνοια τους ἦταν μεγάλη. Μὰ καμιὰ φορά, τὴν ὥρα ποὺ κατέ- 27
βαίναν οἱ "Ελληνες ποὺ εἶχαν ἀνεβῆ στὰ ὑψώματα, οἱ βάρβαροι τοὺς
ἐνοχλοῦσαν πολὺ. Γιατὶ τοῦτο ἦταν ἐλαφρὰ ὀπλισμένοι κι ἔτσι, κι
ἀπὸ κοντὰ ἀν ἔφευγαν, μποροῦσαν νὰ γλιτώσουν. Τίποτε ἄλλο δὲν
κρατοῦσαν, παρὰ τόξα καὶ σφεντόνες. Ἡταν μάλιστα καὶ ἔξοχοι το-
ξότες. Τὰ τόξα τους εἶχαν μάκρος ἀπάνω κάτω τρεῖς πῆγχες, καὶ τὰ 28
βέλη περισσότερο ἀπὸ δύο πῆγχες. Καὶ κάθε φορὰ ποὺ χτυποῦσαν,
τέντωναν τὶς χορδὲς πατώντας τὸ κάτω μέρος τοῦ τόξου μὲ τὸ ἀρι-
στερὸ πόδι. "Ἐτσι τὰ βέλη περνοῦσαν μέσα ἀπὸ τὶς ἀσπίδες καὶ τοὺς
θώρακες. "Οταν ὅμως τὰ ἔπιαναν οἱ "Ελληνες, τὰ χρησιμοποιοῦσαν
σὰν ἀκόντια, προσαρμόζοντας ἐπάνω μιὰ θηλιά. Σ' αὐτὰ τὰ μέρη οἱ
Κρητικοὶ πρόσφεραν πολὺ μεγάλες ὑπηρεσίες. Ἀρχηγός τους ἦταν
ὁ συμπατριώτης τους Στρατοκλῆς.

ΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΤΗ ΠΟΤΑΜΟΥ

Αὐτὴ τὴ μέρα ἔμειναν στὰ χωριά ποὺ βρίσκονταν πάνω ἀπὸ τὸν
κάμπο, κοντὰ στὸν Κεντρίτη ποταμό, ποὺ ἔχει πλάτος δυὸ πλέ-
θρα πάνω κάτω, καὶ χωρίζει τὴν Ἀρμενία ἀπὸ τὴ χώρα τῶν Καρ-
δούχων. Καὶ οἱ "Ελληνες τότε πῆραν ἀνάστα, ἀπὸ τὴ χαρά τους ποὺ
ἀντίκρισαν κάμπο. Ὁ ποταμὸς αὐτὸς ἦταν ἔσι ἡ ἐφτὰ στάδια μακριὰ
ἀπὸ τὰ βουνὰ τῶν Καρδούχων. Τότε λοιπὸν ἔμειναν ἐκεῖ μὲ μεγάλῃ
εὐχαρίστηση, ἐπειδὴ καὶ τὰ τρόφιμα εἶχαν καὶ ὅλα τὰ περασμένα
βάσανα ἔφερναν στὴ μνήμη τους. Γιατὶ ἐφτὰ ὄλόκληρες μέρες, ποὺ
βάδιζαν ἀνάμεσα στὴ χώρα τῶν Καρδούχων, τὶς πέρασαν μὲ μάχες,
κι ἐπαθαν τόσα κακά, ὅσα δὲν ἦταν ὅλα ποὺ τοὺς ἔκαμαν ὁ βασιλιάς
καὶ ὁ Τισαφέρνης. "Ἐτσι κοιμήθηκαν εὐχάριστα, μὲ τὴν ἴδεα πώς
εἶχαν γλιτώσει ἀπ' αὐτά.

Ἄλλαδ μόλις ζημέρωσε, βλέπουν κάπου στὴν ἀπέναντι μεριὰ τοῦ 3
ποταμοῦ ἵππεῖς ὀπλισμένους, ποὺ φαίνονταν πλὼς εἶχαν σκοπὸ νὰ
τοὺς ἐμποδίσουν νὰ διαβοῦν. Εἶδαν ἀκόμα πεζούς, ποὺ ἦταν παρατα-
γμένοι σὲ ὑψώματα, πιὸ πάνω ἀπὸ τοὺς ἵππεῖς, γιὰ νὰ τοὺς ἐμποδί-
σουν νὰ μποῦν στὴν Ἀρμενία. Αὐτοὶ ἦταν Ἀρμένιοι καὶ Μάρδοι καὶ 4

ΚΕΦ. 3

1 - 2

Ξεκούραση
στὰ χωριά τοῦ
κάμπου.

3 - 7

Κεινήσεις τῶν
ἔχθρων.

- καὶ Χαλδαῖοι μισθοφόροι. Ἐλέγοντο δὲ οἱ Χαλδαῖοι ἐλεύθεροι τε καὶ
 5 ἄλκιμοι εἶναι· ὅπλα δ' εἰχον γέρρα μακρὰ καὶ λόγχας. Αἱ δὲ ὅχθαι αὗται
 ἐφ' ἀν παρατεταγμένοι σύντοι ἡσαν τρία ἢ τέτταρα πλεύθρα ἀπὸ τοῦ πο-
 ταμοῦ ἀπειχον ὅδος δὲ μία ὁρωμένη ἦν ἄγουσα ἄνω ὥσπερ χειροποίητος.
 6 ταύτη ἐπειρῶντο διαβαίνειν οἱ "Ἐλληνες. Ἐπεὶ δὲ πειρωμένοις τό τε
 ὄνδωρ ὑπὲρ τῶν μαστῶν ἐφαίνετο, καὶ τραχὺς ἦν ὁ ποταμὸς μεγάλοις
 λίθοις καὶ ὀλισθηροῖς, καὶ οὕτ' ἐν τῷ ὄνδατι τὰ ὅπλα ἦν ἔχειν· εἰ δὲ μή,
 ἥρπαζεν δι ποταμός· ἐπὶ τε τῆς κεφαλῆς τὰ ὅπλα εἴ τις φέροι, γυμνοὶ
 ἐγίγνοντο πρός τὰ τοξεύματα καὶ τάλλα βέλη· ἀνεχώρησαν καὶ αὐτοῦ
 7 ἐστρατοπεδεύσαντο παρὰ τὸν ποταμόν. Ἔνθα δὲ αὐτοὶ τὴν πρόσθετην
 νύκτα ἡσαν ἐπὶ τοῦ ὄρους ἐώρων τοὺς Καρδούχους πολλοὺς συνειλε-
 γμένους ἐν τοῖς ὅπλοις. Ἐνταῦθα δὴ πολλὴ ἀθυμία ἦν τοῖς "Ἐλλησιν,
 δρῶσι μὲν τοῦ ποταμοῦ τὴν δυσπορίαν, δρῶσι δὲ τοὺς διαβαίνειν κωλύ-
 σοντας, δρῶσι δὲ τοῖς διαβαίνοντιν ἐπικεισομένους τοὺς Καρδούχους
 δπισθεν.
- 8 Ταύτην μὲν οὖν τὴν ἡμέραν καὶ νύκτα ἔμειναν ἐν πολλῇ ἀπορίᾳ
 ὄντες. Ξενοφῶν δὲ ὅναρ εἰδεν· ἔδοξεν ἐν πέδαις δεδέσθαι, αὗται δὲ
 αὐτῷ αὐτόμαται περιρροῆναι, ὥστε λιθῆναι καὶ διαβαίνειν διόπσον
 ἐβούλετο. Ἐπεὶ δὲ ὅρθρος ἦν, ἔρχεται πρὸς τὸν Χειρίσοφον καὶ λέγει
 9 ὅτι ἐλπίδας ἔχει καλῶς ἔσεσθαι, καὶ διηγεῖται αὐτῷ τὸ ὅναρ. Ὁ
 δὲ ἥδετό τε καὶ ὡς τάχιστα ἔως ὑπέφαινεν ἐθύνοντο πάντες παρόντες
 οἱ στρατηγοί· καὶ τὰ ἵερα καλὰ ἦν εὐθὺς ἐπὶ τοῦ πρώτου. Καὶ ἀπιόντες
 ἀπὸ τῶν ἵερων οἱ στρατηγοὶ καὶ λοχαγοὶ παρήγγελλον τῇ στρατιᾷ
 ἀριστοποιεῖσθαι.
- 10 Καὶ ἀριστῶντι τῷ Ξενοφῶντι προσέτρεχον δύο νεανίσκω·
 ἥδεσαν γάρ πάντες ὅτι ἔξεινται αὐτῷ καὶ ἀριστῶντι καὶ δειπνοῦντι
 προσελθεῖν καὶ εἰ καθεύδοι ἐπεγείραντα εἰπεῖν, εἴ τις τι ἔχοι τῶν
 11 πρός τὸν πόλεμον. Καὶ τότε ἔλεγον ὅτι τυγχάνοιεν φρόνγανα συλλέ-

Χαλδαῖοι, μισθιοφόροι τοῦ Ὀρόντα καὶ τοῦ Ἀρτούχα. Γιὰ τοὺς Χαλδαῖους ἔλεγαν πῶς ἦταν ἐλεύθεροι καὶ γενναῖοι κι εἶχαν γιὰ
ὅπλα μεγάλες ἀσπίδες, ἀπὸ κλωνάρια λυγαριᾶς, καὶ λόγχες. Αὐτὰ 5
τὰ ὑψώματα, ὅπου ἦταν παραταγμένοι οἱ ἵπποι, ἀπεῖχαν ἀπὸ τὸν
ποταμὸν τρία ώς τέσσερα πλέοντα. Καὶ μονάχα ἔνας· δρόμος φαινόταν
ποὺ ὁδηγοῦσε πρὸς τὰ πάνω, κι ἔμοιαζε νὰ εἶναι φτιαγμένος ἀπὸ
χέρια ἀνθρώπων. Ἀπ' αὐτὸν τὸ μέρος προσπαθοῦσαν οἱ "Ἐλληνες νὰ
περάσουν τὸν ποταμό. Μὰ καθὼς προσπαθοῦσαν, ἔβλεπαν πῶς τὸ 6
νερὸν ἔφτανε πάνω ἀπὸ τὰ στήθη τους, κι ὁ ποταμὸς ἦταν ἀνώμαλος,
μὲ λιγάρια μεγάλα καὶ γλιστερά· οὕτε μποροῦσαν νὰ κρατοῦν τὰ
ὅπλα μέσα στὸ νερό, γιατὶ θὰ τ' ἄρπαζε ὁ ποταμός "Αν πάλι ἔβαζαν
τὰ ὅπλα στὸ κεφάλι τους, τότε θὰ ἔμεναν ἀπροφύλαχτοι ἀπὸ τὰ βέλη
κι ἀπὸ ὅλα τ' ἄλλα ποὺ τοὺς ἔριγναν οἱ ἔχθροι. Γι' αὐτὸν ἀποσύρθηκαν
καὶ στρατοπέδεψαν κοντά στὸν ποταμό. Ἐκεῖ ὅμως ποὺ βρίσκονταν 7
αὐτοὶ τὴν προηγούμενη νύχτα, δηλαδὴ πάνω στὸ βουνό, ἔβλεπαν πῶς
εἶχαν συγκεντρωθῆ πολλοὶ ὀπλισμένοι Καρδοῦχοι. Καὶ τότε ἔνιωσαν
οἱ "Ἐλληνες μεγάλη στενοχώρια, γιατὶ ἔβλεπαν ἀπὸ τὴν μιὰ πῶς ὁ
ποταμὸς ἦταν δυσκολοπέραστος, ἀπὸ τὴν ἄλλη πῶς βρίσκονταν ἀν-
θρωποι ποὺ θὰ τοὺς ἐμπόδιζαν νὰ τὸν περασουν, κι ἀκόμα πῶς οἱ
Καρδοῦχοι σκόπευαν νὰ τοὺς ἐπιτεθοῦν ἀπὸ πίσω, τὴν ὥρα ποὺ θὰ
διάβαιναν.

Αὐτὴ λοιπὸν τὴν μέρα καὶ τὴν νύχτα πέρασαν μέσα σὲ μεγάλη ἀμη- 8
χανία. Ὁ Ξενοφῶν ὅμως εἶδε ἔνα ὄνειρο: Τοῦ φάνηκε, λέει, πῶς ἐνῶ
ἦταν δεμένος, τὰ δεσμά του μόνα χαλαρώθηκαν γύρω, καὶ τέλος λύ-
θηκαν καὶ μποροῦσε νὰ περπατῇ ἐλεύθερα. "Οταν ἔημέρωσε, ἔρχε-
ται στὸ Χειρίσοφο καὶ τοῦ λέει πῶς ἐλπίζει ὅτι θὰ πᾶνε τὰ πράγματα
καλά, καὶ τοῦ διηγεῖται τὸ ὄνειρο. Ἐκεῖνος εὐχαριστήθηκε καὶ μόλις 9
γλυκοχάραζε ἡ αὐγὴ, ἥρθαν ὅλοι οἱ στρατηγοὶ κι ἔκαναν θυσία. Κι
οἱ θυσίες φαίνονταν καλές, ἀπὸ τὸ πρῶτο κιόλας σφαγμένο ζῶο. "Οταν
οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ λοχαγοὶ ἔφυγαν ἀπὸ τὸν τόπο τῆς θυσίας, ἔδωσαν
διαταγὴ στοὺς στρατιῶτες νὰ ἐτοιμάσουν γιὰ νὰ φάνε. Τὴν ὥρα ποὺ 10
ἔτρωγε ὁ Ξενοφῶν, ἥρθαν καὶ τὸν βρῆκαν τρέχοντας δύο νέοι. Γιατὶ
ὅλοι ἤξεραν πῶς εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ πᾶνε κοντά του, κι ὅταν ἐγευ-
μάτιζε κι ὅταν δειπνοῦσε, καὶ νὰ τὸν ξυπνήσουν ἀκόμα ἐν κοιμόταν,
γιὰ νὰ τοῦ ποῦν διδήποτε εἶχαν σχετικό μὲ τὸν πόλεμο. Τοῦ ἔλεγαν 11
λοιπὸν τότε πῶς ἔτυχε νὰ μαζεύουν φρύγανα γιὰ ν' ἀνάψουν φωτιά

8-12
Εὐνοϊκὰ ση-
μάδια.

γοντες ὡς ἐπὶ πῦρ, κάπειτα κατίδοιεν ἐν τῷ πέραν ἐν πέτραις καθηκούσαις ἐπ' αὐτὸν τὸν ποταμὸν γέροντά τε καὶ γυναικαὶ παιδίσκας ὥσπερ μαρσίπους ἴματίων κατατιθεμένους ἐν πέτρᾳ ἀντρώδει.

12 Ὡδοῦσι δὲ σφίσι δόξαι ἀσφαλὲς εἶναι διαβῆναι· οὐδὲ γὰρ τοῖς πολεμίοις ἵππεῦσι προσβατὸν εἶναι κατὰ τοῦτο. Ὁ Ἑκδύντες δ' ἔφασαν ἔχοντες τὰ ἐγχειρίδια γυμνοὶ ὡς νευσόμενοι διαβαίνειν· καὶ διαβάντες, λαβόντες τὰ ἴματα πάλιν ἥκειν.

13 Ἐνθὺς οὖν Ξενοφῶν αὐτός τε ἔσπενδε καὶ τοῖς νεανίσκοις ἐγχεῖν ἐκέλευε καὶ εὕχεσθαι τοῖς φήνασι θεοῖς τά τε ὀνείρατα καὶ τὸν πόρον καὶ τὰ λοιπὰ ἀγαθὰ ἐπιτελέσαι. Σπείσας δ' εὐθὺς ἦγε τοὺς νεανίσκους παρὰ τὸν Χειρίσοφον, καὶ διηγοῦνται ταῦτα. Ὅτιοντας δὲ

14 καὶ δὲ Χειρίσοφος σπουδὰς ἐποίει. Σπείσαντες δὲ τοῖς μὲν ἄλλοις παρήγγελλον συσκευάζεσθαι, αὐτοὶ δὲ συγκαλέσαντες τοὺς στρατηγοὺς ἐβούλεύοντο δύτας ἀν κάλλιστα διαβαῖνεν καὶ τούς τε ἔμπροσθεν

15 νικῶν καὶ ὑπὸ τῶν δύτων μηδὲν πάσχοιν κακόν. Καὶ ἔδοξεν αὐτοῖς Χειρίσοφον μὲν ἡγεῖσθαι καὶ διαβαίνειν ἔχοντα τὸ ἥμισυ τοῦ στρατεύματος, τὸ δὲ ἥμισυ ἔτι ὑπομένειν σὺν Ξενοφῶντι, τὰ δὲ ὑποξύγια καὶ τὸν ὅχλον ἐν μέσῳ τούτων διαβαίνειν.

16 Ἐπεὶ δὲ ταῦτα καλῶς εἶχεν ἐπορεύοντο· ἥγοντο δὲ οἱ νεανίσκοι ἐν ἀριστερᾷ ἔχοντες τὸν ποταμόν· δόδος δὲ ἦν ἐπὶ τὴν διάβασιν

17 ὡς τέτταρες στάδιοι. Πορευομένων δὲ αὐτῶν ἀντιταρρῆσαν αἱ τάξεις τῶν ἵππεων. Ἐπειδὴ δὲ ἦσαν κατὰ τὴν διάβασιν καὶ τὰς ὅχθας τοῦ ποταμοῦ, ἔθεντο τὰ δύτα, καὶ αὐτὸς πρῶτος Χειρίσοφος στεφανωσάμενος καὶ ἀποδὺς ἐλάμβανε τὰ δύτα καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι παρήγγελλε, καὶ τοὺς λοχαγοὺς ἐκέλευεν ἄγειν τοὺς λόχους ὁρθίους,

καὶ ξεχώρισαν στὴν ἀπέναντι μεριὰ τοῦ ποταμοῦ, πάνω σὲ βράχους ποὺ ἔφταναν ὡς τὰ νερά του, ἔνα γέρο, μιὰ γυναίκα καὶ κάτι κοριτσάκια, νὰ βάζουν σακιὰ γεμάτα μὲ ροῦχα σὲ μιὰ πέτρα κουφαλωτή.
"Οταν τὰ εἶδαν, τοὺς φάνηκε πῶς μποροῦν νὰ περάσουν τὸν ποταμὸ¹² μὲ ἀσφάλεια. Γιατὶ σ' αὐτὸ τὸ μέρος δὲν ἤταν δυνατὸ νὰ ζυγώσουν οὔτε οἱ ἵππεις τῶν ἐχθρῶν. Εἶπαν λοιπὸν πῶς ἔβγαλαν τὰ ροῦχα τους καὶ, κρατώντας τὰ ξίφη, ἀρχισαν νὰ περνοῦν τὸν ποταμὸ γυμνοί, σὰ νὰ εἴγαν σκοπὸ νὰ κολυμπήσουν. Μόλις διέβηκαν τὸν ποταμό, πῆραν τὰ ροῦχα καὶ ξαναγύρισαν.

¹³⁻¹⁹ Αμέσως λοιπὸν ὁ Ξενοφῶν κι ὁ Ἰδιος ἔκαμε σπονδὴ καὶ πρό¹³ σταξε¹⁴ νὰ γεμίσουν τὰ ποτήρια τῶν νέων μὲ κρασὶ καὶ νὰ προσευχήθοιση¹⁵ στὸν θεούς, ποὺ φανέρωσαν τὰ ὄνειρα καὶ τὸ πέρασμα, νὰ δώσουν καὶ στὰ ἄλλα ἔνα καλὸ τέλος. "Οταν τέλειωσε τὴ σπονδή, πῆρε τοὺς νεαροὺς καὶ τοὺς παρουσίασε στὸ Χειρίσοφο, καὶ διηγοῦνται καὶ σ' αὐτὸν τὰ ἔδια. Στὸ ἀκουσμά τους, ὁ Χειρίσοφος ἔκανε κι αὐτὸς σπονδές. Μόλις τὶς τέλειωσαν, ἔδωσαν διαταγὴ στοὺς στρατιῶτες νὰ ἔτοι¹⁶ μάζουν τὶς ἀποσκευές. "Τοστερα συγκέντρωσαν τοὺς στρατηγοὺς καὶ σκέπτονταν ποιὸς θὰ ἤταν ὁ καλύτερος τρόπος νὰ περάσουν τὸν ποταμό, καὶ παράλληλα νὰ ἔξουδετερώνουν δόσους ἐχθρούς θὰ συναντοῦσαν μπροστά τους καὶ νὰ μὴν παθαίνουν κακένα κακὸ ἀπὸ κείνους ποὺ θὰ τοὺς ἀκολουθοῦσσαν. Τέλος πῆραν τὴν ἀπόφαση νὰ πηγαίνῃ μπροστὰ¹⁷ ὁ Χειρίσοφος μὲ τὸ μισὸ στρατὸ καὶ νὰ περνάῃ ἀπέναντι, ὁ Ξενοφῶν μὲ τὸν ἄλλο μισὸ νὰ μένῃ πίσω, κι ἀνάμεσά τους νὰ περνοῦν τὰ ὑποζύγια μὲ τὸ ἄμαχο πλῆθος. "Οταν τακτοποιήθηκαν αὐτά, ἀρχισαν νὰ προ¹⁸ χωροῦν ἔχοντας πρὸς τὰ ἀριστερὰ τὸν ποταμὸ καὶ μὲ ὁδηγοὺς τοὺς δυὸ νεαρούς. Ἡ ἀπόσταση ὡς τὸ μέρος ἀπ' ὅπου θὰ περνοῦσσαν, ἤταν πάνω κάτω τέσσερα στάδια. Μὰ τὴν ὥρα ποὺ προχωροῦσσαν αὐτοί, βάδιζε¹⁹ παράλληλα στὴν ἀπέναντι μεριὰ καὶ τὸ ἐχθρικὸ ἵππικό. Γι' αὐτὸ ὅταν πῆγαν στὸ μέρος ἀπ' ὅπου θὰ περνοῦσσαν, καὶ βρίσκονταν ἀπέναντι στοὺς βράχους ποὺ ἔφταναν ὡς τὸ ποτάμι, σταμάτησαν κι ἔστησαν τὰ ὄπλα. Πρῶτος ὁ Χειρίσοφος γδύθηκε, φόρεσε στὸ κεφάλι του στεφάνι κι ἔπιασε τὰ ὄπλα του, κι ὑστερα πρόσταξε ὅλους τοὺς ἄλλους νὰ κάνουν τὸ ἔδιο. Κατόπι δύωσε διαταγὴ στοὺς λοχαγοὺς νὰ ὁδηγοῦν τοὺς ἀντρες παραταγμένους σὲ μεγάλο βάθος καὶ μικρὸ μέτωπο, ἄλλους πρὸς τ' ἀριστερὰ καὶ ἄλλους πρὸς τὰ δεξιά του.

Προετοιμασίες γιὰ τὸ πέρασμα.

18 τοὺς μὲν ἐν ἀριστερῷ τοὺς δ' ἐν δεξιᾷ ἔαντον. Καὶ οἱ μὲν μάντεις ἐσφαγιάζοντο εἰς τὸν ποταμόν· οἱ δὲ πολέμαι επόξενον καὶ ἐσφεν-
19 δόνων ἀλλ ὡπὼ ἔξικνοῦντο. Ἐπεὶ δὲ καλὰ ἦν τὰ σφάγια, ἐπαιάνιζον πάντες οἱ στρατιῶται καὶ ἀνηλάλαζον.

20 Καὶ Χειρίσοφος μὲν ἐνέβαινε καὶ οἱ σὺν ἐκείνῳ· δὲ Ξενοφῶν τῶν ὀπισθοφυλάκων λαβὼν τοὺς εὐζωνοτάτους ἔθει ἀνὰ κράτος πάλιν ἐπὶ τὸν πόδον τὸν κατὰ τὴν ἔκβασιν τὴν εἰς τὰ τῶν Ἀρμενίων δόῃ, προσποιούμενος ταύτη διαβὰς ἀποκλείσειν τοὺς παρὰ τὸν πο-
21 ταμὸν ἵππεῖς. Οἱ δὲ πολέμιοι δρῶντες μὲν τοὺς ἀμφὶ Χειρίσοφον εὐπετῶς τὸ ὅδωρ περῶντας, δρῶντες δὲ τοὺς ἀμφὶ Ξενοφῶντα θέ-
οντας εἰς τοῦμπαλιν, δείσαντες μὴ ἐγκλεισθείησαν φεύγοντιν ἀνὰ κράτος ὡς πρὸς τὴν τοῦ ποταμοῦ ἄνω ἔκβασιν. Ἐπεὶ δὲ κατὰ τὴν
22 ὁδὸν ἐγένοντο, ἔτεινον ἄνω πρὸς τὸ δρός. Λύκιος δὲ τὴν τάξιν ἔχων τῶν ἵππεων καὶ Αἰσχίνης δ τὴν [τάξιν] τῶν πελταστῶν ἀμφὶ Χειρί-
σοφον, ἐπεὶ ἐώρων ἀνὰ κράτος φεύγοντας, εἶποντο· οἱ δὲ στρατιῶται
23 ἐβόων μὴ ἀπολείπεσθαι, ἀλλὰ συνεκβαίνειν ἐπὶ τὸ δρός. Χειρίσοφος δ' αὖτις ἐπεὶ διέβη, τοὺς ἵππεας οὐκ ἐδίκωνε, εὐθὺς δὲ κατὰ τὰς προ-
σηκούσας ὅχθας ἐπὶ τὸν ποταμὸν ἐξέβαινεν ἐπὶ τοὺς ἄνω πολεμίους.
Οἱ δὲ [ἄνω], δρῶντες μὲν τοὺς ἔαντῶν ἵππεας φεύγοντας, δρῶντες δὲ
διπλίτας σφίσιν ἐπιόντας, ἐκλείποντι τὰ ὑπέρ τοῦ ποταμοῦ ἄκρα.

24 Ξενοφῶν δὲ ἐπεὶ τὰ πέραν ἐώρα καλῶς γιγνόμενα, ἀπεγώρει τὴν ταχίστην πρὸς τὸ διαβαῖνον στράτευμα· καὶ γὰρ οἱ Καρδοῦχοι φανεροὶ ἥδη ἤσαν εἰς τὸ πεδίον καταβαίνοντες ὡς ἐπιθησόμενοι τοῖς τελευ-
25 ταῖσις. Καὶ Χειρίσοφος μὲν τὰ ἄνω κατεῖχε, Λύκιος δὲ σὺν δλίγοις ἐπιχειρήσας ἐπιδιώξαι ἔλαβε τῶν σκενοφόρων τὰ ὑπολειπόμενα,
26 καὶ μετὰ τούτων ἐσθῆτά τε καλὴν καὶ ἐκπώματα. Καὶ τὰ μὲν σκενο-
φόρα τῶν Ἑλλήνων καὶ δ ὅχλος ἀκμὴν διέβαινε, Ξενοφῶν δὲ στρέψας

Τότε οι μάντεις ἔκαναν θυσίες στὸν ποταμό, ἐνῶ οἱ ἔχθροὶ ἄρ- 18 χισαν νὰ χτυποῦν μὲ τὰ τόξα καὶ μὲ τὶς σφεντόνες. Δὲν ἔφταναν ὅμως τὰ βέλη κι οἱ πέτρες ὡς ἔκει ποὺ ἤταν οἱ στρατιῶτες. Οἱ θυσίες 19 ἔδειχναν καλές, κι οἱ στρατιῶτες ὅλοι ἀρχισαν νὰ ψέλνουν τὸν παιάνα καὶ νὰ φωνάζουν δυνατά.

Σὲ λίγο ὁ Χειρίσοφος μὲ τὸ στρατό του ἔμπαινε στὸν ποταμό, 20 ἐνῶ ὁ Ξενοφῶν πῆρε τοὺς πιὸ ἐλαφρὰ ὀπλισμένους ἀπὸ τὴν ὄπισθο- φυλακὴ κι ἔτρεχε μὲ ὅλη του τὴ δύναμη πρὸς τὸ πέρασμα ποὺ ἔβγαζε στὸ δρόμο ποὺ ὁδηγοῦσε στὰ βουνά τῆς Ἀρμενίας, θέλοντας νὰ δώσῃ τὴν ἐντύπωση πώς θὰ ἀποκλείσῃ τὸ ἔχθρικό ἵππικό ποὺ ἤταν στὸν ποταμό, ὅταν περάσῃ ἀπέναντι. Οἱ ἔχθροὶ λοιπὸν βλέποντας τοὺς στρα- 21 τιῶτες τοῦ Χειρίσοφου νὰ περνοῦν εὔκολα τὸ νερὸ καὶ τὸν Ξενοφῶντα μὲ τοὺς δικούς του νὰ τρέχουν πρὸς τὰ πίσω, φοβήθηκαν μήπως κυ- κλωθοῦν καὶ γι' αὐτὸ τὸ βάζουν στὰ πόδια καὶ πηγαίνουν πρὸς τὸ δρόμο ποὺ ἤταν πάνω ἀπὸ τὸν ποταμό. Κι ὅταν ἔφτασαν ἔκει, τρά- βηξαν τὸν ἀνήφορο πρὸς τὸ βουνό. Στὸ μεταξὺ ὁ Λύκιος, ποὺ διοικοῦσε 22 τοὺς ἵππεῖς, κι ὁ Αἰσχίνης ποὺ ἤταν ἐπικεφαλῆς τῶν πελταστῶν στὸ στρατὸ τοῦ Χειρίσοφου, βλέποντας τοὺς ἔχθρούς νὰ φεύγουν μὲ ὅλες τὶς δυνάμεις τους, ἀρχισαν νὰ τοὺς κυνηγοῦν. Οἱ στρατιῶτες ὅμως τοὺς φώναζαν νὰ μὴν τοὺς ἀφήνουν πίσω, ἀλλὰ μαζὶ ν' ἀνεβαίνουν πρὸς τὸ βουνό. Ὁ Χειρίσοφος πάλι ὅταν πέρασε, δὲν κυνηγοῦσε τοὺς ἵππεῖς, 23 ἀλλὰ μονομιᾶς πῆγε πρὸς τὰ ὑψώματα ποὺ κατέβαιναν ὡς τὸν πο- ταμό, καὶ δρμοῦσε ἐνάντια στοὺς ἔχθρούς ποὺ ἤταν ψηλότερα ἀπὸ τὸ ἵππικό. Κι ἐκεῖνοι βλέποντας τοὺς δικούς τους ἵππεῖς νὰ τὸ βάζουν στὰ πόδια καὶ βαριὰ ὀπλισμένους ἔχθρούς νὰ πηγαίνουν κα- ταπάνω τους, ἀφήνουν τὰ ὑψώματα ποὺ ἤταν πάνω ἀπὸ τὸν ποταμό.

Ο Ξενοφῶν βλέποντας πώς τὰ πράγματα πήγαιναν καλά στὴν 24 ἀπέναντι μεριά, γύρισε ὅσα γινόταν πιὸ γρήγορα καὶ πῆγε κοντὰ στοὺς στρατιῶτες ποὺ περνοῦσαν ἀκόμα τὸν ποταμό. Γιατὶ οἱ Καρδοῦχοι ἤταν πιὰ φανερὸ ὅτι κατέβαιναν στὸν κάμπο, μὲ σκοπὸ νὰ ριχτοῦν ἀπάνω στοὺς τελευταίους.

Ο Χειρίσοφος τώρα εἶχε πιάσει τὰ ὑψώματα, κι ὁ Λύκιος μὲ 25 λίγους δικούς του, κυνηγώντας τοὺς ἔχθρούς, ἔπιασε ὅσα φορτηγά ζῶα ἔμεναν πίσω, καὶ μαζὶ μ' αὐτὰ ὅμορφα ροῦχα καὶ διάφορες κοῦ- πες. Στὸ μεταξὺ ἔξακολουθοῦσαν νὰ περνοῦν τὰ φορτηγά ζῶα τῶν 26 Ἑλλήνων καὶ τὸ ἄμαχο πλῆθος, ἐνῶ ὁ Ξενοφῶν ἔκανε στροφὴ καὶ

20-23
‘Ο Χειρίσο-
φος περνά-
πρῶτος.

24 - 29
Τὸ τέχνασμα
τοῦ Ξενοφῶν-
τα σ' ἐφαρμο-
γή.

πρὸς τοὺς Καρδούχους ἀντία τὰ ὅπλα ἔθετο, καὶ παρήγγειλε τοῖς λοχαγοῖς κατ' ἐνωμοτίας ποιήσασθαι ἔκαστον τὸν ἑαυτοῦ λόχον, παρ' ἀσπίδα παραγαγόντας τὴν ἐνωμοτίαν ἐπὶ φάλαγγος· καὶ τὸδε μὲν λοχαγοὺς καὶ τὸν ἐνωμοτάρχον πρὸς τῶν Καρδούχων ἔναι, 27 οὐραγοὺς δὲ καταστήσασθαι πρὸς τοῦ ποταμοῦ. Οἱ δὲ Καρδούχοι, ὡς ἔώδων τὸν διπισθιοφύλακας τοῦ ὄχλου ψιλούμενονς καὶ δλιγοὺς ἥδη φαινομένονς, θᾶττον δὴ ἐπῆσαν ὡδάς τινας ἁδοντες. Ὁ δὲ Χειρίσοφος, ἐπεὶ τὰ παρ' αὐτῷ ἀσφαλῶς εἶχε, πέμπει παρὰ Ξενοφῶντα τὸν πελταστὰς καὶ σφενδονήτας καὶ τοξότας καὶ κελεύει ποιεῖν δ, τι ἀν παραγγέλλῃ.

28 Ἰδὼν δ' αὐτὸν διαβαίνοντας Ξενοφῶν πέμψας ἄγγελον κελεύει αὐτὸν μεῖναι ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ μὴ διαβάντας· ὅταν δὲ ἄρξωνται αὐτοὶ διαβαίνειν, ἐναντίους ἔνθεν καὶ ἔνθεν σφῶν ἐμβαίνειν ὡς διαβησομένονς, διηγκυλωμένονς τὸν ἀκοντιστὰς καὶ ἐπιβεβλημένονς τὸν 29 τοξότας· μὴ πρόσω δὲ τοῦ ποταμοῦ προβαίνειν. Τοῖς δὲ παρ' ἑαυτῷ παρήγγειλεν, ἐπειδὰν σφεντόνη ἐξικνῆτα καὶ ἀσπὶς ψοφῇ, παιανίσαντας θεῖν εἰς τὸν πολεμίον, ἐπειδὰν δὲ ἀναστρέψωσιν οἱ πολέμιοι καὶ ἐκ τοῦ ποταμοῦ ὁ σαλπικτῆς σημήνη τὸ πολεμικόν, ἀναστρέψαντας ἐπὶ δόρυν ἡγεῖσθαι μὲν τὸν οὐραγούς, θεῖν δὲ πάντας καὶ διαβαίνειν διτὶ τάχιστα ἢ ἔκαστος τὴν τάξιν εἶχεν, ὡς μὴ ἐμποδίζειν ἀλλήλους· διτὶ οὗτος ἄριστος ἔσοιτο δὲ ἀν πρῶτος ἐν τῷ πέρον γένηται.

30 Οἱ δὲ Καρδούχοι ὀρῶντες ὀλίγους ἥδη τὸν λοιπὸν — πολλοὶ γὰρ καὶ τῶν μένειν τεταγμένων ὡχοντο ἐπιμελόμενοι οἱ μὲν ὑποζυγίων, οἱ δὲ σκευῶν,— ἐνταῦθα δὴ ἐπέκειντο θρασέως καὶ ἥρχοντο

παράταξε τούς στρατιώτες του ἀπέναντι στούς Καρδούχους. "Ἐδωσε κατόπι διαταγὴ στοὺς λοχαγοὺς νὰ παρατάξῃ καθένας τὸ λόχο του σὲ ἐνωμοτίες, καὶ νὰ τοποθετήσουν τὴν καθεμιὰ στὰ ἀριστερὰ τῆς ἄλλης, σὲ γραμμὴ μάχης. Κι εἶπε νὰ παραταχθοῦν οἱ λοχαγοὶ κι οἱ ἐνωμόταρχοι ἀπέναντι στοὺς Καρδούχους, ἐνῷ οἱ στρατιῶτες τῆς ὁπισθοφυλακῆς νὰ παραταχθοῦν μὲ μέτωπο πρὸς τὸν ποταμό. Τότε οἱ Καρδοῦχοι, βλέποντας τοὺς στρατιῶτες τῆς ὁπισθοφυλακῆς 27 νὰ χωρίζωνται ἀπὸ τὸ ἄμαχο πλῆθος καὶ νὰ φαίνωνται ὑστερὸς ἀπὸ αὐτὸ λίγοι, ἀρχισαν τὴν ἐπίθεση γρηγορώτερα, τραγουδώντας καὶ κάτι τραγούδια. 'Ο Χειρίσσοφς πάλι, ἐπειδὴ στὴ δική του μεριὰ δὲν ὑπῆρχε κανένας κίνδυνος, στέλνει στὸν Ξενοφώντα τοὺς πελταστές, τοὺς σφεντονῆτες καὶ τοὺς τοξότες, καὶ τοὺς προστάζει νὰ κάνουν ὅ,τι τοὺς διατάξῃ ἔκεῖνος. Μὰ ὁ Ξενοφῶν, ὅταν τοὺς εἰδει νὰ προσπα- 28 θοῦν νὰ περάσουν, στέλνει ἀπεσταλμένο καὶ τοὺς παραγγέλνει νὰ μὴ διαβοῦν, παρὰ νὰ μείνουν ἔκει, στὴν ὅχθη τοῦ ποταμοῦ. Καὶ μονάχα ὅταν ἀρχίσῃ αὐτὸς μὲ τοὺς δικούς του νὰ περνοῦν, τότε νὰ μποῦν κι αὐτοὶ στὸν ποταμὸ ἀπέναντι τους, ἀλλὰ πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ πρὸς τὸ ἀριστερὰ τους, κάνοντας πώς τάχα θέλουν κι αὐτοὶ νὰ περάσουν, ἔχοντας ὅμως τὰ δάχτυλα στὶς θηλιές τῶν ἀκοντίων καὶ τὰ βέλη στὶς χορδὲς τῶν τόξων, καὶ μὴν προχωρώντας πολὺ μέσα στὸν ποταμό. "Ὕστερα ἔδωσε διαταγὴ στοὺς στρατιῶτες 29 του, μόλις ἀρχίσουν νὰ τοὺς φτάνουν οἱ πέτρες ἀπὸ τὶς ἐχθρικὲς σφεντόνες κι οἱ ἀσπίδες τους κάνουν κρότο ἀπὸ τὰ χτυπήματα τῶν ἐχθρῶν, τότε νὰ τραγουδήσουν τὸν παιάνα καὶ νὰ δρυμήσουν καταπάνω τους. Κι ὅταν οἱ ἐχθροὶ γυρίσουν τὶς πλάτες καὶ φεύγουν, καὶ ὁ σαλπιγκήτης δώσῃ ἀπὸ τὸν ποταμὸ τὸ πολεμικὸ σάλπισμα, νὰ γυρίσουν κι αὐτοὶ δεξιὰ καὶ νὰ πᾶνε μπροστὰ οἱ στρατιῶτες τῆς ὁπισθοφυλακῆς. Τότε νὰ τρέχουν ὅλοι καὶ νὰ περνοῦν τὸν ποταμό, ὅσο γίνεται πιὸ γρήγορα, κρατώντας τὴ θέση ποὺ εἶχε ὁ καθένας στὴν παράταξη, γιὰ νὰ μὴν ἐμποδίζωνται ἀναμεταξύ τους. Γιατὶ ὁ ἀξιότερος θὰ ἥταν ἔκεῖνος ποὺ θὰ περνοῦσε πρῶτος στὴν ἀπέναντι μεριά.

Οἱ Καρδοῦχοι λοιπὸν βλέποντας πώς εἶναι λίγοι πιὰ οἱ ὑπόλοιποι— 30 γιατὶ πολλοί, κι ἀπὸ κείνους ποὺ εἶχαν πάρει διαταγὴ νὰ μείνουν, ἔφυγαν φροντίζοντας ἄλλοι γιὰ τὰ ὑποζύγια, ἄλλοι γιὰ τὶς ἀποσκευές — ἀρχισαν τότε τὴν ἐπίθεση μὲ τόλμη, χτυπώντας τους μὲ

30 - 34

Οἱ ὑπόλοιποι
"Ἐλληνες περνοῦν τὸν ποταμό.

31 σφενδονᾶν καὶ τοξεύειν. Οἱ δὲ Ἐλληνες παιανίσαντες ὥρμησαν
δρόμῳ ἐπ' αὐτούς· οἱ δὲ οὐκ ἐδέξαντο· καὶ γὰρ ἡσαν ὀπλισμένοι
ώς μὲν ἐν τοῖς ὅρεσιν ἵκανως πρὸς τὸ ἐπιδραμῆν καὶ φεύγειν,
32 πρὸς δὲ τὸ εἰς χεῖρας δέχεσθαι οὐχ ἵκανως. Ἐν τούτῳ σημαίνει ὁ
σαλπικτής· καὶ οἱ μὲν πολέμιοι ἔφευγον πολὺ ἔτι θᾶττον, οἱ δὲ Ἐλλη-
νες τάνατία στρέψαντες ἔφευγον διὰ τοῦ ποταμοῦ ὅτι τάχιστα.
33 Τῶν δὲ πολεμίων οἱ μέν τινες αἰσθόμενοι πάλιν ἐδραμον ἐπὶ τὸν πο-
ταμὸν καὶ τοξεύοντες ὀλίγους ἔτρωσαν, οἱ δὲ πολλοὶ καὶ πέραν ὄντων
34 τῶν Ἐλλήρων ἔτι φανεροὶ ἡσαν φεύγοντες. Οἱ δὲ ὑπαντήσαντες ἀνδρι-
ζόμενοι καὶ προσωτέρω τοῦ καιροῦ προϊόντες ὕστερον τῶν μετὰ
Ξενοφῶντος διέβησαν πάλιν· καὶ ἐτρώθησάν τινες καὶ τούτων.

ΚΕΦ. 4 1 Ἐπεὶ δὲ διέβησαν, συνταξάμενοι ἀμφὶ μέσον ἡμέρας ἐπορεύ-
θησαν διὰ τῆς Ἀρμενίας πεδίον ἄπαν καὶ λείους γηλόφους οὐ μεῖον
ἢ πέντε παρασάγγας· οὐ γὰρ ἡσαν ἐγγὺς τοῦ ποταμοῦ κῶμαι διὰ τοὺς
2 πολέμους τὸν πρὸς τὸν Καρδούχον. Εἰς δὲ ἦν ἀφίκοντο κώμην
μεγάλη τε ἦν καὶ βασίλειον εἶχε τῷ σατράπῃ καὶ ἐπὶ ταῖς πλείσταις
οἰκίαις τύρσεις ἐπῆσαν· ἐπιτήδεια δὲ ἦν δαψιλῆ.
3 Ἐντεῦθεν δὲ ἐπορεύθησαν σταθμοὺς δύο παρασάγγας δέκα,
μέχρι ὑπερηῆθον τὰς πηγὰς τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ.
 Ἐντεῦθεν δὲ ἐπορεύθησαν σταθμοὺς τρεῖς παρασάγγας πεντε-
καλδεῖα ἐπὶ τὸν Τηλεβόαν ποταμόν· οὗτος δὲ ἦν καλὸς μέν, μέγας
4 δὲ οὐκ κῶμαι δὲ πολλαὶ περὶ τὸν ποταμὸν ἦσαν. Ὁ δὲ τόπος οὗτος
Ἀρμενία ἐκαλεῖτο ἡ πρὸς ἐσπέραν. Ὑπαρχος δὲ ἦν αὐτῆς Τιρί-
βαζος, δ καὶ βασιλεῖ φίλος γενόμενος, καὶ δόποτε παρείη, οὐδεὶς
5 ἄλλος βασιλέα ἐπὶ τὸν ἵππον ἀνέβαλλεν. Οὗτος προσήλασεν ἵππεας
ἔχων, καὶ προπέμψας ἐρμηνέα εἶπεν ὅτι βούλοιτο διαλεχῆναι τοῖς
ἄρχονσι. Τοῖς δὲ στρατηγοῖς ἔδοξεν ἀκοῦσαι· καὶ προσελθόντες εἰς

τὶς σφεντόνες καὶ μὲ τὰ τόξα. Οἱ "Ελληνες πάλι πραγούδησαν 31
τὸν παιάνα κι ἔτρεξαν καταπάνω τους μὲ δρμή. Μᾶ αὐτοὶ δὲν ἀντι-
στάθηκαν καὶ τοῦτο, γιατὶ ὁ ὄπλισμός τους ἦταν κατάλληλος γιὰ
τὰ βουνά, ὅπου συνήθιζαν νὰ κάνουν ἐπίθεση καὶ νὰ φεύγουν, δὲν
ἦταν ὅμως κατάλληλος γιὰ ἔναν ἀγώνα σῶμα μὲ σῶμα. Τότε ὁ σαλ- 32
πιγκτῆς δίνει τὸ σημεῖο. Στὸ ἀκουσμά του οἱ ἔχθροὶ ἔφευγαν ἀκόμα
γρηγορώτερα, ἐνῶ οἱ "Ελληνες γυρίζοντας καὶ περνώντας τὸν ποταμό,
ἔφευγαν κι αὐτοὶ μὲ πολὺ μεγάλη βιασύνη. Μερικοὶ ὅμως ἀπὸ τοὺς 33
ἔχθρούς κατάλαβαν τί εἶχε γίνει καὶ ἔαναγύρισαν στὸν ποταμό, ὅπου
πλήγγωσαν λίγους, χτυπώντας τους μὲ βέλη. Ἀλλὰ οἱ περισσότεροι
καὶ ὅταν οἱ "Ελληνες εἶχαν περάσει ἀπέναντι, καὶ τότε ἀκόμα φαί-
νονταν νὰ φεύγουν. Ἐκεῖνοι πάλι ποὺ πῆγαν νὰ τοὺς βοηθήσουν 34
σταλμένοι ἀπὸ τὸ Χειρίσσοφο, πῆραν θάρρος καὶ προχώρησαν πιὸ
μακριὰ ἀπ' ὅτι ἔπρεπε. Ἐτοι ἔαναπέρασαν τὸν ποταμὸ ὕστερ
ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες τοῦ Ξενοφώντα, καὶ πληγώθηκαν κι ἀπ' αὐτοὺς
μερικοί.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ ΑΡΜΕΝΙΑ

Μόλις πέρασαν τὸν ποταμό, συντάχτηκαν κατὰ τὸ μεσημέρι καὶ 1
προχώρησαν ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν Ἀρμενία, ποὺ εἶναι πέρα γιὰ πέρα
κάμπος μὲ ὅμαλοὺς γήλοφους, καὶ κάλυψαν ἀπόσταση ὅχι λιγότερη
ἀπὸ πέντε παρασάγγες. Γιατὶ δὲν ὑπῆρχαν κοντά στὸν ποταμὸ
χωριά, ἔξαιτίας τῶν πολέμων ποὺ ἔκαναν μὲ τοὺς Καρδούχους. Τὸ 2
χωριὸ ποὺ πῆγαν ἦταν μεγάλο κι εἶχε ἀνάκτορο γιὰ τὸ διοικητὴ καὶ
πάνω στὰ πιὸ πολλὰ σπίτια ὑπῆρχαν πύργοι. "Οσο γιὰ τὰ τρόφιμα
ἦταν ἀφθονα. Ἀπὸ κεῖ βάδισαν δυὸ σταθμοὺς καὶ προχώρησαν 3
δέκα παρασάγγες, ὡσπου πέρασαν πάνω ἀπὸ τὶς πηγὲς τοῦ Τίγρητα
ποταμοῦ. "Ὑστερα βαδίζοντας τρεῖς σταθμοὺς προχώρησαν δεκαπέν-
τε παρασάγγες κι ἔφτασαν στὸν Τήλεβόα ποταμό, ποὺ ἦταν 4
ὅμορφος, ὅχι ὅμως μεγάλος. Γύρω ἀπ' αὐτὸ τὸν ποταμὸ βρίσκονταν
πολλὰ χωριά. Ἡ χώρα αὐτὴ ὄνομαζόταν δυτικὴ Ἀρμενία. "Τοποδιο-
κητῆς της ἦ:αν ὁ Τιρίβαζος, ποὺ ἦταν φύλος μὲ τὸ βασιλιὰ καὶ ὅσες
φορὲς βρισκόταν κοντά του, κανένας ἄλλος δὲν τὸν βοηθοῦσε ν' ἀνέ-
βη στὸ ἀλογο, παρὰ μονάχα αὐτός. Τοῦτος ἥρθε καβάλα στ' 5
ἀλογό του, ἔχοντας μαζί του καὶ ἴππεῖς, κι ἔστειλε ἔνα διερμηνέα νὰ
πῆ πώς ἥθελε νὰ συζητήσῃ μὲ τοὺς ἀρχηγούς. Οἱ στρατηγοὶ νόμισαν

ΚΕΦ. 4

1 - 6

Συμφωνία μὲ
τὸν Τιρίβαζο.

- 6 ἐπήκοον ἡρώτων τι θέλει. "Ο δὲ εἶπεν ὅτι σπείσασθαι βούλοιτο
ἔφ' ὃ μήτε αὐτὸς τοὺς Ἑλληνας ἀδικεῖν μήτε ἐκείνους καίειν τὰς
οἰκίας, λαμβάνειν δὲ τάπιτήδεια ὅσων δέοιντο. "Εδοξε ταῦτα τοῖς
στρατηγοῖς καὶ ἐσπείσαντο ἐπὶ τούτοις.
- 7 Ἐντεῦθεν δὲ ἐπορεύθησαν σταθμοὺς τρεῖς διὰ πεδίου παρασάγ-
γας περτεκαίδενα· καὶ Τιρίβαζος παρηκολούθει ἔχων τὴν ἑαυτοῦ
δύναμιν ἀπέχων ὡς δέκα σταδίους· καὶ ἀφίκοντο εἰς βασίλεια καὶ
8 κώμας πέριξ πολλὰς πολλῶν τῶν ἐπιτηδείων μεστάς. Στρατοπεδενο-
μένων δὲ αὐτῶν γίγνεται τῆς νυκτὸς χιὼν πολλή· καὶ ἔωθεν ἔδυξε
διασκηνῆσαι τὰς τάξεις καὶ τοὺς στρατηγοὺς κατὰ τὰς κώμας· οὐ
γὰρ ἔώρων πολέμιον οὐδένα καὶ ἀσφαλὲς ἐδόκει εἶναι διὰ τὸ πλῆθος
9 τῆς χιόνος. Ἐνταῦθα εἶχον [τὰ ἐπιτηδεία] ὅσα ἔστιν ἀγαθά, ἴερεῖα,
σῖτον. οἴνους παλαιοὺς εὐάδεις, ἀσταφίδας, ὅσποια παντοδαπά. Τῶν
δὲ ἀποσκεδαννυμένων τινὲς ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου ἔλεγον ὅτι κατί-
10 δοιεν νύκταρ πολλὰ πυρὰ φαίνοντα. Ἐδόκει δὴ τοῖς στρατηγοῖς
οὐκ ἀσφαλὲς εἶναι διασκηνοῦν, ἀλλὰ συναγαγεῖν τὸ στράτευμα πάλιν.
11 Ἐντεῦθεν συνῆλθον· καὶ γὰρ ἐδόκει διαιθριάζειν. Νυκτερευόντων δὲ
αὐτῶν ἐνταῦθα ἐπιπίπτει χιὼν ἀπλετος, ὥστε ἀπέκρυψε καὶ τὰ ὅπλα
καὶ τοὺς ἀνθρώπους κατακειμένους· καὶ τὰ ὑποζύγια συνεπόδισεν
ἡ χιών· καὶ πολὺς ὄκνος ἦν ἀνίστασθαι· κατακειμένων γὰρ ἀλεεινὸν
12 ἦν ἡ χιών ἐπιπεπτωκυῖα ὅτῳ μὴ παραρρείη. Ἐπεὶ δὲ Ξενοφῶν
ἐτόλμησε γυμνὸς ἀναστὰς σχίζειν ἔντα, τάχ' ἀναστὰς τις καὶ ἄλλος
ἐκείνου ἀφελόμενος ἐσχιζειν. Ἐκ δὲ τούτου καὶ ἄλλοι ἀναστάτες πῦρ
13 ἔκαιον καὶ ἐχρόντο· πολὺ γὰρ ἐνταῦθα ηρῷσκετο χρῆμα, ὃ ἐχρῶντο
ἀντ' ἐλαίον, σύειον καὶ σησάμιον καὶ ἀμυγδάλιον ἐκ τῶν πικρῶν
καὶ τερεβίνθινον. Ἐκ δὲ τῶν αὐτῶν τούτων καὶ μύρον ηρῷσκετο.
- 14 Μετὰ ταῦτα ἐδόκει πάλιν διασκηνητέον εἶναι [εἰς τὰς κώμας]
εἰς στέγας. Ἐνθα δὴ οἱ στρατιῶται σὺν πολλῇ κρανγῇ καὶ ἥδονῃ

πώς ἔπερε πάντας νὰ τὸν ἀκούσουν. Πῆγαν λοιπὸν σὲ τέτοια θέση ὥστε νὰ ἀκούωνται, καὶ τὸν ρώτησαν τί θέλει. Ἐκεῖνος τοὺς ἀπάντησε πῶς 6
ζήθελε νὰ συνθηκολογήσουν, μὲ τὸν ὅρο οὗτον αὐτὸς νὰ βλάψῃ τοὺς
“Ελληνες οὓτε ἐκεῖνοι νὰ καῦνε τὰ σπίτια· καὶ νὰ παίρνουν ὅσα τρόφιμα
τοὺς εἶναι ἀπαραίτητα. Αὐτὰ ποὺ εἶπε φάνηκαν λογικὰ στοὺς στρα-
τηγούς, καὶ συνθηκολόγησαν μὲ αὐτοὺς τοὺς ὅρους.

Ἄπο κεῖ βάδισαν τρεῖς σταθμοὺς ἀνάμεσα στὸν κάμπο καὶ προ-
χώρησαν δεκαπέντε παρασάγγες. Στὸ διάστημα αὐτὸς ὁ Τιρίβαζος
μὲ τὸ στρατό του τοὺς παραχολουθοῦσε, ἀπὸ ἀπόσταση δέκα πάνω
κάτω σταδίων. Κι ἔφτασαν σὲ κάτι ἀνάκτορα, ποὺ εἶχαν πολλὰ χωριὰ
τριγύρω, γεμάτα ἀπὸ τρόφιμα. 7 Ἐνῷ ξῆταν ἐκεῖ στρατοπεδευμένοι,
ἔπεισε χιόνι πολὺ τὴ νύχτα. Γι' αὐτὸς πρὼτος πρὼτος ἀποφάσισαν νὰ
μείνουν τὰ τάγματα καὶ οἱ στρατηγοὶ στὰ διάφορα χωριά. Γιατὶ δὲν
ἔβλεπαν κανένα ἔχθρο καὶ τοὺς φαινόταν πῶς ὑπάρχει ἀσφάλεια, ἐπει-
δὴ τὸ χιόνι ξῆταν πολὺ. 8 Ἐδῶ εἶχαν ὅλα τὰ καλὰ ποὺ ὑπάρχουν, δῆλα-
δὴ ζῶα γιὰ σφάξιμο, σιτάρια, κρασιὰ παλιὰ καὶ μυρωδάτα, σταφίδες
καὶ ὄσπρια κάθε λογῆς. Μερικοὶ ὄμως ἀπὸ κείνους ποὺ ξεμάκρωναν
ἀπὸ τὸ στρατόπεδο, ἔλεγαν πῶς εἶδαν τὴ νύχτα νὰ λάμπουν πολλὲς
φωτιές. Νόμισαν λοιπὸν οἱ στρατηγοὶ πῶς δὲν ὑπῆρχε ἀσφάλεια, 9
ποὺ ἔμεναν χωριστά, καὶ πῶς ἔπερε πάντας συγκεντρώσουν πάλι τὸ
στρατό. Γι' αὐτὸς συγκεντρώθηκαν, ἀφοῦ μάλιστα φαινόταν πῶς ξά-
νουγε ὁ καιρός. 10 Ἐνῷ ὄμως περνοῦσαν τὴ νύχτα τους ἐδῶ, πέφτει
ἄφθονο χιόνι, ποὺ σκέπασε καὶ τὰ ὄπλα καὶ τοὺς ξαπλωμένους κάτω
ἀνθρώπους, κι ἔκανε νὰ πιαστοῦν τὰ πόδια τῶν ζώων. Οἱ στρατιῶτες
δὲν ξῆταν καθόλου πρόθυμοι νὰ σηκωθοῦν· γιατί, ὅπως ξῆταν ξαπλωμένοι,
ἔνιωθαν ἀπὸ τὸ πεσμένο χιόνι ζεστασιά, ὅσο δὲν τὸ εἶχαν τινάξει
νὰ φύγη ἀπὸ πάνω τους. “Οταν ὄμως ὁ Ξενοφῶν τόλμησε νὰ σηκωθῇ 11
κι ἀρχισε γυμνὸς νὰ σχίζῃ ξύλα, μονομιᾶς σηκώθηκε κι ἄλλος, τοῦ
πῆρε τὸ τσεκούρι κι ἀρχισε κι αὐτὸς νὰ σχίζῃ. “Τσερα σηκώθηκαν
κι ἄλλοι, ἀναψαν φωτιὰ κι ἀλειψαν τὸ σῶμα τους γιὰ νὰ ζεσταθοῦν.
Γιατὶ ἐδῶ βρίσκονταν ἀρκετὰ ἀλείμματα, ποὺ τὰ χρησιμοποιοῦσαν 12
ἀντὶ γιὰ λάδι, ὅπως ἀπὸ χοίρους, ἀπὸ σουσάμι, ἀπὸ πικρὰ ἀμύγ-
δαλα κι ἀπὸ καρποὺς τριμιθιᾶς. 13 Ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἵδια μάλιστα
ἔβρισκαν καὶ ἀρώματα.

Κατόπι νόμισαν πῶς ἔπερε πάντας χωριστοῦν πάλι καὶ νὰ μείνουν 14
στὰ σπίτια τῶν χωριῶν. Κι οἱ στρατιῶτες τότε μὲ φωνὲς καὶ χαρὲς

7-13

Οἱ “Ελληνες
μέσα στὰ κιε-
νια.

14-18

Φανερώνονται
τὰ σχέδια τοῦ
Τιρίβαζου.

ἥσαν ἐπὶ τὰς στέγας καὶ τὰ ἐπιτήδεια· ὅσοι δὲ ὅτε τὸ πρότερον
 ἀπῆσαν τὰς οἰκίας ἐνέπρησαν ὑπὸ ἀτασθαλίας, δίκην ἐδίδοσαν κακῶς
 15 σκηνοῦντες.³ Εγενέθεν ἔπειμψαν νυκτὸς Δημοκράτην Τημνίτην ἄνδρας
 δόντες ἐπὶ τὰ ὅρη ἐνθα ἔφασαν οἱ ἀποσκεδανύμενοι καθορᾶν τὰ
 πυρά· οὗτος γὰρ ἐδόκει καὶ πρότερον πολλὰ ἥδη ἀληθεῖσαι τοιαῦτα,
 16 τὸ ὄντα τε ὡς ὄντα καὶ τὰ μὴ ὄντα ὡς οὐκ ὄντα. Πορευθεὶς δὲ τὰ μὲν
 πυρὰ οὐκ ἔφη ἵδειν, ἄνδρα δὲ συλλαβὼν ἦκεν ἄγων ἔχοντα τόξον
 Περσικὸν καὶ φαρέτραν καὶ σάγαρον οἴανπερ καὶ Ἀμαζόνες ἔχοντιν.
 17 Ἐρωτώμενος δὲ ποδαπὸς εἴη, Πέρσης μὲν ἔφη εἶναι, πορεύεσθαι δ'
 ἀπὸ τοῦ Τιριβάζου στρατοπέδου, διπος ἐπιτήδεια λάβοι. Οἱ δὲ ἡρώ-
 των αὐτὸν τὸ στράτευμα ὅπόσον τ' εἴη καὶ ἐπὶ τίνι συνειλεγμένον.
 18 Ὁ δὲ εἶπεν ὅτι Τιριβάζος εἴη ἔχων τίν τε αὐτοῦ δύναμιν καὶ μισθο-
 φόρους Χάλνβας καὶ Ταύχονς· παρεσκευάσθαι δὲ αὐτὸν ἔφη ὡς ἐπὶ
 τῇ ὑπερβολῇ τοῦ ὅρους ἐν τοῖς στενοῖς ἵπερ μοναχῇ εἴη πορεία,
 ἐνταῦθα ἐπιθησόμενον τοῖς Ἑλλησιν.

19 ⁴ Ακούσασι τοῖς στρατηγοῖς ταῦτα ἔδοξε τὸ στράτευμα συνα-
 γαγεῖν· καὶ εὐθὺς φύλακας καταλιπόντες καὶ στρατηγὸν ἐπὶ τοῖς
 μένουσι Σοφαίνετον Στυμφάλιον ἐπορεύοντο ἔχοντες ἥγεμόνα τὸν
 20 ἀλόντα ἄνθρωπον.⁵ Ἐπειδὴ δὲ ὑπερέβαλλον τὰ ὅρη, οἱ πελτασταὶ
 προιόντες καὶ κατιδόντες τὸ στρατόπεδον οὐκ ἔμειναν τοὺς διπλίτας,
 21 ἀλλ' ἀνακραγόντες ἔθεον ἐπὶ τὸ στρατόπεδον. Οἱ δὲ βάρβαροι ἀκού-
 σαντες τὸν θόρυβον οὐχ ὑπέμειναν, ἀλλ' ἔφευγον· δῆμος δὲ καὶ ἀπέ-
 θανόν τινες τῶν βαρβάρων καὶ ἵπποι ἥλωσαν εἰς εἴκοσι καὶ ἡ σκηνὴ
 ἡ Τιριβάζου ἐάλω καὶ ἐν αὐτῇ κλῖναι ἀργυρόποδες καὶ ἐκπόματα
 22 καὶ οἱ ἀρτοκόποι καὶ οἱ οἰνοχόοι φάσκοντες εἶναι.⁶ Ἐπειδὴ δὲ ἐπύ-
 θοντο ταῦτα οἱ τῶν διπλιτῶν στρατηγοί, ἐδόκει αὐτοῖς ἀπιέναι τὴν
 ταχίστην ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, μή τις ἐπίθεσις γένοιτο τοῖς κατα-
 λειεμμένοις. Καὶ εὐθὺς ἀνακαλεσάμενοι τῇ σάλπιγγι ἀπῆσαν, καὶ
 ἀφίκοντο αὐθημερὸν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον.

τραβοῦσαν γιὰ τὰ σπίτια καὶ γιὰ νὰ τρόφιμα. "Οσοι δύμως ἀπὸ ἀνοησία τὰ ἔκαψαν πρωτύτερα ποὺ ἔφευγαν, τώρα τιμωρήθηκαν, γιατὶ ἡ διαιμονὴ τους παρουσίαζε δυσκολίες. Ἀπὸ κεῖ ἐστείλαν τὴν νύχτα 15 τὸ Δημοκράτη τὸν Τημονίτη μαζὶ μὲ ἄλλους στρατιῶτες στὰ βουνά, ἐκεῖ ποὺ ἔλεγαν ἐκεῖνοι ποὺ ζεμάκραιναν ἀπὸ τὸ στρατόπεδο πῶς ἔβλεπαν φωτιές. Γιατὶ εἶχαν τὴν γνώμη πῶς αὐτὸς καὶ πρωτύτερα εἶχε φέρει ἀκριβεῖς πληροφορίες σὲ πολλές παρόμοιες περιπτώσεις, παρουσιάζοντας καὶ τὰ πράγματικὰ σὰν πραγματικὰ καὶ τὰ φεύτικα σὰν φεύτικα. Πῆγε λοιπὸν καὶ γυρίζοντας εἴπε πῶς δὲν εἶδε φωτιές, 16 ἔπιασε καὶ ἔφερε δύμως ἔναν ἀντρα, ποὺ κρατοῦσε τόξο περσικὸ καὶ φαρέτρα κι ἔνα τσεκούρι σὰν αὐτὸς ποὺ κρατοῦν οἱ Ἀμαζόνες. "Οταν τὸν ρώτησαν ποιὰ ἦταν ἡ πατρίδα του, ἀπάντησε πῶς εἶναι 17 Πέρσης καὶ πῶς ἥρθε ἀπὸ τὸ στρατόπεδο τοῦ Τιρίβαζου γιὰ νὰ πάρῃ τρόφιμα. Τὸν ρώτησαν ἀκόμα πόσος ἦταν ὁ στρατὸς καὶ γιὰ ποιὸ σκοπὸ εἶχε συγκεντρωθῆ. Κι ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε πῶς ἐκεῖ βρισκόταν 18 ὁ Τιρίβαζος μὲ τὸ στρατὸ του καὶ μὲ μισθοφόρους Χάλυβες καὶ Ταύχους. Καὶ πρόσθεσε πῶς ὅταν οἱ Ἑλληνες θὰ διαβαίνουν τὸ βουνό, στὴν κλεισούρα ποὺ εἶναι τὸ μοναδικὸ πέρασμα, ἐκεῖ θὰ τοὺς ἐπιτεθῆ ὁ Τιρίβαζος.

Τὸ ἄκουσαν αὐτὸν οἱ στρατηγοὶ καὶ ἀποφάσισαν νὰ συγκεντρώσουν 19 τὸ στρατό. Ἀμέσως ἀφῆσαν φρουρούς καὶ ἐπικεφαλῆς τους τὸ στρατηγὸ Σοφαίνετο τὸ Στυμφάλιο, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἀρχισαν νὰ προχωροῦν ἔχοντας γιὰ δόηγὸ τὸν Πέρση ποὺ εἶχαν πιάσει. Ἐκεῖ ποὺ περνοῦσαν 20 τὰ βουνά, πῆγαν πιὸ μπροστὰ οἱ πελταστὲς καὶ μόλις ξεχώρισαν τὸ ἔχθρικὸ στρατόπεδο ἔτρεχαν καταπάνω του μὲ δυνατὲς φωνές, χωρὶς νὰ περιμένουν τοὺς ὄπλιτες. Καὶ οἱ βάρβαροι, μόλις ἄκουσαν τὸ θόρυ- 21 βο, ἀρχισαν νὰ φεύγουν χωρὶς ἀντίσταση. Ὡστόσο σκοτώθηκαν μερικοὶ ἔχθροί, πιάστηκαν καμιὰ εἰκοσαριά ἀλογα καὶ κυριεύτηκε ἡ σκηνὴ τοῦ Τιρίβαζου. Ἐκεῖ μέσα βρέθηκαν κρεβάτια μὲ ἀσημένια πόδια καὶ κοῦπες καὶ μερικοὶ ἀνθρώποι, ποὺ ἔλεγαν πῶς ἔχουν γιὰ δουλειά τους νὰ φτιάνουν τὰ ψωμιὰ καὶ νὰ βάζουν τὸ κρασὶ στὰ ποτήρια. "Οταν τὰ ἔμαθαν αὐτὰ οἱ στρατηγοὶ τῶν ὄπλιτῶν, ἀποφάσισαν νὰ 22 γυρίσουν ὅσο μποροῦσαν γρηγορώτερα στὸ στρατόπεδο, ἀπὸ φόβῳ μήπως οἱ ἔχθροι ἐπιτεθοῦν σὲ κείνους ποὺ εἶχαν μείνει ἐκεῖ. Γι' αὐτὸς ἔκαναν απάντησην ἀμέσως μὲ τὴ σάλπιγγα τοὺς στρατιῶτες κι ἔφυγαν, κι ἔφτασαν στὸ στρατόπεδο τὴν Ἄδια μέρα.

19 - 22

*Ἐπίθεση καὶ
νίκη τῶν Ἑλλήνων.

- ΚΕΦ. 5 1 *Τῇ δ' ύστεραίᾳ ἐδόκει πορευτέον εἶναι δπῃ δύναμιτο τάχιστα πρὸν ἥ συλλεγῆναι τὸ στράτευμα πάλιν καὶ καταλαβεῖν τὰ στενά. Συσκευασάμενοι δ' εὐθὺς ἐπορεύοντο διὰ χιόνος πολλῆς ἡγεμόνας ἔχοντες πολλούς· καὶ αὐθημερόν ὑπερβαλόντες τὸ ἄκρον ἐφ' ὃ ἔμελλεν ἐπιτίθεσθαι Τιρίβαῖος κατεστρατοπεδεύσαντο.*
- 2 **Ἐντεῦθεν δ' ἐπορεύθησαν σταθμούς ἐρήμους τρεῖς παρασάγγας πεπτεναίδεναι ἐπὶ τὸν Εὐφράτην ποταμόν, καὶ διέβαινον αὐτὸν βρεχόμενοι πρὸς τὸν ὁμφαλόν. *Ἐλέγοντο δ' οὖδ' αἱ πηγαὶ πρόσω πεντακόσια.*
- 3 **Ἐντεῦθεν ἐπορεύοντο διὰ χιόνος πολλῆς καὶ πεδίου σταθμούς τρεῖς παρασάγγας πέντε. *Ο δὲ τρίτος ἐγένετο χαλεπός καὶ ἄνεμος βιορρᾶς ἐνάντιος ἔπειτα παντάπασιν ἀποκαίων πάντα καὶ πηγὴν τοὺς ἀνθρώπους. *Ἐνθα δὴ τῶν μάρτιεών τις εἶπε σφαγιάσασθαι τῷ ἄνεμῳ, καὶ σφαγιάζεται καὶ πᾶσι δὴ περιφανῶς ἐδοξεῖ λῆξαι τὸ χαλεπὸν τοῦ πνεύματος. *Ἡν δὲ τῆς χιόνος τὸ βάθος ὅργηνά· ὥστε καὶ τῶν ὑποζυγίων καὶ τῶν ἀνδραπόδων πολλὰ ἀπώλετο καὶ τῶν 5 στρατιωτῶν ὡς τράκοντα. Διεγένοντο δὲ τὴν νύκτα πῦρ καίοντες· ξύλα δ' ἦν ἐν τῷ σταθμῷ πολλά· οἱ δὲ ὅγει προσιόντες ξύλα οὐκ εἶχον. Οἱ οὖν πάλαι ἥκοντες καὶ [τὸ] πῦρ καίοντες οὐ προσίεσαν πρὸς τὸ πῦρ τοὺς ὀψύζοντας, εἰ μὴ μεταδοῖεν αὐτοῖς πυρὸν ἥ ἄλλο τι 6 ὡν ἔχοιεν βρωτόν. *Ἐνθα δὴ μετεδίδοσαν ἀλλήλοις ὡν εἶχον ἔκαστοι. *Ἐνθα δὲ τὸ πῦρ ἔκαίετο, διατηρούμενης τῆς χιόνος βόθροι ἐγένοντο μεγάλοι ἔστε ἐπὶ τὸ δάπεδον· οὐ δὴ παρῆν μετρεῖν τὸ βάθος τῆς χιόνος.*
- 7 **Ἐντεῦθεν δὲ τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν ὅλην ἐπορεύοντο διὰ χιόνος, καὶ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐβούλιμασαν. Ξενοφῶν δ' ὅπισθοφυλακῶν καὶ καταλαμβάνων τοὺς πίπτοντας τῶν ἀνθρώπων ἥγνθει δ', τι τὸ 8 πάθος εἴη. *Ἐπειδὴ δὲ εἶπε τις αὐτῷ τῶν ἐμπείρων ὅτι σαφῶς βουλιμῶσι κἄν τι φάγωσι ἀναστήσονται, περιών περὶ τὰ ὑποζύγια, εἴ πού τι δρῷη βρωτόν, διεδίδον καὶ διέπεμπε διδόντας τοὺς δυνα-*

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΤΑΛΑΙΠΩΡΟΥΝΤΑΙ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ARMENIA,
ΤΕΛΙΚΑ ΟΜΩΣ ΞΕΚΟΥΡΑΖΟΝΤΑΙ ΣΤΑ ΧΩΡΙΑ

Τὴν ἄλλη μέρα ἔκριναν πώς ἐπρεπε νὰ προχωρήσουν ὅσο γίνεται 1
γρηγορώτερα, προτοῦ ξανασυγκεντρωθῇ ὁ ἔχθρικός στρατὸς καὶ πιάσῃ
τὰ στενά. Γι' αὐτὸ ἐτοίμασαν τὶς ἀποσκευὲς στὴ στιγμὴ κι ἄρχισαν
νὰ προχωροῦν ἀνάμεσα στὸ ἄφθονο χιόνι, ἔχοντας τώρα πολλοὺς ὁδη-
γούς. Τὴν ἵδια μέρα πέρασαν τὴ βουνοχορφή, ὅπου εἶχε σκοτὸ νὰ
τοὺς ἐπιτεθῇ ὁ Τιρίβαζος, κι ὑστερα στρατοπέδεψαν. ² Απὸ κεῖ βάδι-
σαν τρεῖς σταθμοὺς σὲ ἀκατοίκητη χώρα, προχώρησαν δεκαπέντε
παρασάγγες κι ἔφτασαν στὸν Εὐφράτη ποταμό, ποὺ καθὼς τὸν περ-
νοῦσαν, τὰ νερὰ τοὺς ἔβρεγαν ώς τὸν ἀφαλό. ³ Ἐλεγαν μάλιστα πώς
καὶ οἱ πηγές του ἤταν κοντά. ⁴ Απ' αὐτὸ τὸ μέρος προχωροῦσαν ἀνά-
μεσα στὸ ἄφθονο χιόνι τοῦ κάμπου καὶ, βαδίζοντας τρεῖς σταθμοὺς,
πέρασαν πέντε παρασάγγες. Τὸν τρίτο σταθμὸ ὅμως τὸν βάδισαν δύ-
σκολα, γιατὶ φυσοῦσε βοριάς ποὺ τοὺς χτυποῦσε στὸ πρόσωπο κι
ἔκαιγε ὄλότελα τὰ πάντα καὶ ξεπάγιαζε τοὺς ἀνθρώπους. Τότε ἔνας ⁵
μάντης εἶπε νὰ κάνουν θυσία στὸν ἀνεμο. Πραγματικὰ ἔγινε ἡ θυσία,
καὶ διοφάνερα εἶδαν ὅλοι πώς ἔπαιψε ἡ σφοδρότητα τοῦ ἀέρα. Μὰ καὶ
τὸ χιόνι εἶχε βάθος μιὰ δργιά. Γι' αὐτὸ χάθηκαν καὶ ὑποζύγια καὶ πολ-
λοὶ αἰχμάλωτοι καὶ καμιὰ τριανταριὰ στρατιῶτες. Πάντως ἐκείνη τὴ ⁶
νύχτα τὴν πέρασαν ἀνάβοντας φωτιές, μιὰ καὶ ὑπῆρχαν ἄφθονα ξύλα
στὸ σταθμό. ⁷ Οσοι ὅμως ἔρχονταν ἀργά, δὲν εἶχαν ξύλα. Γι' αὐτὸ ἐκεῖνοι
ποὺ εἶχαν φτάσει πρωτύτερα κι ἀναβαν τὴ φωτιά, δὲν ἀφηναν νὰ τὴν
πλησιάσουν ὅσοι ἔρχονταν ἀργότερα, ἐκτὸς ἀν τοὺς ἔδιναν σιτάρι
ἢ κάτι ὅλο φαγώσιμο ἀπ' αὐτὰ ποὺ εἶχαν. ⁸ Ετσι ἔδιναν ὁ ἔνας στὸν
ἄλλο ὅ,τι εἶχαν. Τότε σὲ ὅποι μέρος ἀναβαν φωτιά, ἔλιωνε τὸ χιόνι
καὶ σχηματίζονταν μεγάλοι λάκκοι, ποὺ πήγαιναν ώς τὸ ἔδαφος.
Ἐκεῖ μποροῦσε κανεὶς νὰ μετρήσῃ τὸ βάθος τοῦ χιονιοῦ. ⁹ Απ' αὐτὸ
τὸν τόπο προχωροῦσαν ὀλόκληρη τὴν ἄλλη μέρα ἀνάμεσα στὸ χιόνι,
καὶ πολλοὶ ἀνθρώποι ἔξαντλήθηκαν ἀπὸ τὴν πείνα. Καὶ ὁ Ξενοφῶν
ποὺ βρισκόταν στὴν ὁπισθιοφλακὴ καὶ συναντοῦσε ἐκείνους ποὺ ἔπε-
φταν, δὲν ἤξερε τὶ πάθαιναν. ¹⁰ Οταν ὅμως κάποιος ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἤξε-
ραν τὶ συμβαίνει τοῦ εἶπε ὅτι ὁ πωσδήποτε ἔξαντλήθηκαν ἀπὸ τὴν
πείνα κι ἀν φάνε κάτι θά σηκωθοῦν, πορεύθηκε ώς ἐκεῖ ποὺ ἤταν τὰ
ὑποζύγια, καὶ ὅπου ἔβλεπε τίποτε φαγώσιμο, τὸ μοίραζε. ¹¹ Εστελναν
ἀκόμα κι ἐκείνους ποὺ μποροῦσαν νὰ τρέχουν, γιὰ νὰ δίνουν κάτι στοὺς

ΚΕΦ. 5
1 - 8
Χιόνι καὶ
πείνα.

9 μέρους παρατρέχειν τοῖς βουλιμιῶσιν. Ὁπειδὴ δέ τι ἐμφάγοιεν, ἀνίσταντο καὶ ἐπορεύοντο.

Πορευομένων δὲ Χειρίσοφος μὲν ἀμφὶ κνέφας πρὸς κώμην ἀφικνεῖται καὶ ὑδροφόρούσας ἐκ τῆς κώμης πρὸς τῇ κρήνῃ γυναικας 10 καὶ κόρας καταλαμβάνει ἔμπροσθεν τοῦ ἐρύματος. Αὗται ἡρώτων αὐτὸν τίνες εἰεν. Ὁ δὲ ἐρμηνεὺς εἶπε περσιτὶ ὅτι παρὰ βασιλέως πορεύονται πρὸς τὸν σατράπην. Άλιδὲ ἀπεκρίναντο ὅτι οὐκ ἐνταῦθα εἴη, ἀλλ᾽ ἀπέχει ὅσον παρασάγγην. Οἱ δὲ, ἐπεὶ ὅψε ἦν, πρὸς τὸν κώμαρχον συνεισέρχονται εἰς τὸ ἔρυμα σὺν ταῖς ὑδροφόροις.

11 Χειρίσοφος μὲν οὖν καὶ ὅσοι ἐδυνήθησαν τοῦ στρατεύματος ἐνταῦθα ἐστρατοπεδεύσαντο, τῶν δὲ ἄλλων στρατιωτῶν οἱ μὴ δυνάμενοι διατελέσαι τὴν ὁδὸν ἐνυκτέρευσαν ἀστοι καὶ ἄνευ πυρός.

12 καὶ ἐνταῦθα τινες ἀπώλοντο τῶν στρατιωτῶν. Ἐφείποντο δὲ τῶν πολεμίων συνειλεγμένοι τινὲς καὶ τὰ μὴ δυνάμενα τῶν ὑποζυγίων ἥρπαζον καὶ ἀλλήλοις ἐμάχοντο περὶ αὐτῶν. Ἐλείποντο δὲ τῶν στρατιωτῶν οἱ τε διεφθαρμένοι ύπὸ τῆς χιόνος τοὺς ὀφθαλμοὺς οἱ τε ύπὸ τοῦ ψύχοντος τοὺς δακτύλους τῶν ποδῶν ἀποσεσηπότες.

13 Ἡν δὲ τοῖς μὲν ὀφθαλμοῖς ἐπικούρημα τῆς χιόνος εἰ τις μέλαν τι ἔχων πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἐπορεύετο, τῶν δὲ ποδῶν εἰ τις κινοῖτο 14 καὶ μηδέποτε ἡσυχίαν ἔχοι καὶ εἰς τὴν νύκτα ὑπολόνιοτο· ὅσοι δὲ ὑποδεδεμένοι ἐκοιμῶντο, εἰσεδύνοντο εἰς τοὺς πόδας οἱ ἴμαντες καὶ τὰ ὑποδήματα περιεπήγνυντο καὶ γὰρ ἥσαν, ἐπειδὴ ἐπέλιπε τὰ ἀρχαῖα ὑποδήματα, καρβάτιναι πεποιημέναι ἐκ τῶν νεοδάρτων βοῶν.

15 Διὰ τὰς τοιαύτας οὖν ἀνάγκας ὑπελείποντό τινες τῶν στρατιωτῶν· καὶ ἰδόντες μέλαν τι χωρίον διὰ τὸ ἐκλελοιπέναι αὐτόθι τὴν χιόνα εἴκαζον τετηκέναι· καὶ ἐτετήκει διὰ κρήνην τινὰ ἥ πλησίον ἦν ἀτμίζουσα ἐν ράπῃ. Ἐνταῦθ' ἐκτραπόμενοι ἐκάθητο καὶ οὐκ ἔφασαν 16 πορεύεσθαι. Ὁ δὲ Ξενοφῶν ἔχων διπισθοφύλακας ὡς ἥσθετο, ἐδεῖτο αὐτῶν πάσῃ τέχνῃ καὶ μηχανῇ μὴ ἀπολείπεσθαι, λέγων ὅτι ἐπονται πολλοὶ πολέμιοι συνειλεγμένοι, καὶ τελευτῶν ἔχαλέπαινεν. Οἱ δὲ

έξαντλημένους ἀπὸ τὴν πείνα. Καὶ τοῦτοι ὅταν ἔτρωγαν λίγο, σηκώ- 9 νονταν καὶ προχωροῦσαν. "Τστερα ἀπὸ μεγάλη πορεία ὁ Χειρίσσοφος φτάνει κατὰ τὸ δέλι σ' ἐνα χωριό καὶ βρίσκει μπροστά στὸ τεῖχος γυναικες καὶ κοπέλες, ποὺ εἶχαν πάει στὴ βρύση νὰ πάρουν νερό. Αὔτες τοὺς ρώτησαν ποιοὶ ἦταν, κι ὁ διερμηνέας ἀποκρίθηκε σὲ περσι- 10 κὴ γλώσσα πώς ἔρχονται, σταλμένοι ἀπὸ τὸ βασιλιά, στὸ σατράπη. Ἐκεῖνες εἶπαν πώς δὲν ἦταν ἐκεῖ, παρὰ βρισκόταν ἐναν παρασάγγη μακριά. Οἱ "Ελληνες τότε, ἐπειδὴ ἦταν ἀργά, μπαίνουν μέσα στὸ τεῖ- χος μαζὶ μὲ τὶς γυναικες ποὺ κουβαλοῦσαν τὸ νερό, καὶ τράβηξαν νὰ βροῦν τὸν προεστὸ τοῦ χωριοῦ. 'Ο Χειρίσσοφος λοιπὸν καὶ ὅσοι ἀπὸ 11 τὸ στράτευμα εἶχαν δυνάμεις νὰ βαδίσουν, στρατοπέδεψαν ἐδῶ. Οἱ ἄλλοι οἵμως, ποὺ δὲν μπόρεσαν νὰ τελειώσουν τὴν πορεία, πέρασαν τὴ νύχτα χωρὶς φαγητὸ καὶ χωρὶς φωτιά. Γι' αὐτὸ χάθηκαν κι ἐδῶ με- ρικοὶ στρατιῶτες. Ἐξάλλοι τοὺς ἀκολουθοῦσαν καὶ κάτι ἐχθρικὲς 12 ὁμάδες, ποὺ ὅρπαζαν ὅσα ζῶα δὲν μποροῦσαν νὰ περπατοῦν, καὶ μά- λιστα τσακώνονταν ἀναμεταξύ τους γι' αὐτά. Ἀπὸ τοὺς "Ελληνες στρατιῶτες πάλι ἔμεναν πίσω ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν χάσει τὴν ὄρασή τους ἀπὸ τὰ χρόνια ἢ ποὺ εἶχαν πάθει κρυοπαγήματα ἀπὸ τὴ μεγάλη παγωνιά. Μποροῦσε οἵμως νὰ προφυλάξῃ κανεὶς τὴν ὄρασή του ἀπὸ 13 τὸ χιόνι, ἀν κρατοῦσε ἐνα μαῦρο πράγμα μπροστά στὰ μάτια τὴν ὥρα ποὺ βάδιζε. Προφυλαχτικὸ μέτρο γιὰ τὰ πόδια ἦταν νὰ κινιέται κανεὶς, χωρὶς νὰ σταματᾶ καθόλου, καὶ νὰ βγάζῃ τὰ παπούτσια του τὴ νύχτα. Ἐνῶ σ' ὅσους κοιμόνταν φορώντας τα, χώνονταν τὰ λου- 14 ριὰ μέσα στὰ πόδια τους καὶ τὰ παπούτσια κοκάλιαζαν τριγύρω. Γιατὶ τώρα φοροῦσαν τσαρούχια φτιαγμένα ἀπὸ δέρματα τιόγδαρ- των βοδιῶν, ἀφοῦ τὰ πρῶτα παπούτσια τους εἶχαν λιώσει.

Ἐπειδὴ ὑπόφεραν ἀπὸ τέτοιες κακουγίες, ἔμεναν πίσω μερικοὶ 15 στρατιῶτες. Καὶ ὅταν εἶδαν μιὰ τοποθεσία ποὺ ἦταν μαύρη, γιατὶ ἐκεῖ δὲν ὑπῆρχε χιόνι, συμπέραιναν πώς εἶχε λιώσει. Καὶ πραγματικὰ εἶχε λιώσει ἔξαιτιας κάποιας βρύσης, ποὺ ἔβγαζε ἀτμοὺς σὲ μιὰ γει- τονική, δασωμένη κοιλάδα. Πρὸς τὰ ἐκεῖ ξεστράτισαν καὶ κάθισαν, κι ἔλεγαν πώς δὲν θὰ βαδίσουν πιὸ πέρα. 'Ο Ξενοφῶν οἵμως, ποὺ διοι- 16 κοῦσε τὴν διπισθοφυλακή, μόλις τοὺς πῆρε εἰδηση, τοὺς παρακαλοῦσε μὲ κάθης τρόπο νὰ μὴ μένουν πίσω, λέγοντας πώς ἀκολουθοῦν πολλοὶ ἐχθροὶ συγκεντρωμένοι. Στὸ τέλος μάλιστα θύμωσε. Μὰ ἐκεῖνοι τὸν πρότρεπαν νὰ τοὺς σφάξῃ, γιατὶ δὲν θὰ μποροῦσαν νὰ προχωρήσουν.

9 - 14
Στὸ πρῶτο
χωριό. Ἀπο-
τελέσματα τῆς
παγωνιᾶς.

15 - 21
"Αρνηση
στρατιωτῶν
νὰ προχω-
ρήσουν.

- 17 σφάττειν ἐκέλενον· οὐ γὰρ ἀν δύνασθαι πορευθῆται. Ἐνταῦθα ἔδοξε
κράτιστον εἶναι τοὺς ἐπομένους πολεμίους φοβῆσαι, εἴ τις δύνατο,
μηδὲ ἐπίσιεν τοῖς κάμινονσι. Καὶ ἦρ μὲν σκότος ἥδη, οὐδὲ προσῆσαν
18 πολλῷ θορύβῳ ἀμφὶ ὅντες εἰχειν διαφερόμενοι. Ἐνθα δὴ οἱ διπισθοιρύ-
λακες ἄτε ὑγιαίνοντες ἐξαγαστάντες ἕδραμιν εἰς τοὺς πολεμίους· οἱ
δὲ κάμινοντες ἀγαραγόντες ὅσον ἐδύνατο μέγιστον τὰς ἀσπίδας
πρὸς τὰ δόρατα ἐκρούονται. Οἱ δὲ πολέμιοι δείσαντες ἤκαν ἑαυτοὺς
κατὰ τῆς χιόνος εἰς τὴν ράπτην, καὶ οὐδεὶς ἔτι οὐδαμοῦ ἐφθέγξατο.
- 19 Καὶ Ξενοφῶν μὲν καὶ οἱ σὺν αὐτῷ εἰπόντες τοῖς ἀσθεοῦσιν
ὅτι τῇ ὑστεραίᾳ ἥξοντι τινες ἐπ’ αὐτούς, πορευόμενοι πρὸν τέτταρα
στάδια διελθεῖν ἐντυγχάνοντιν ἐν τῇ ὁδῷ ἀναπανομένοις ἐπὶ τῆς
χιόνος τοῖς στρατιώταις ἐγκεκαλυμένοις, καὶ οὐδὲ φυλακὴ οὐδεμία
καθειστήκει· καὶ ἀνίστασαν αὐτούς. Οἱ δὲ ἔλεγον ὅτι οἱ ἔμπροσθεν
20 οὐχ ὑποχωροῦσιν. Ὁ δὲ παριὼν καὶ πάραπέμπων τῶν πελταστῶν
τοὺς ἵσχυροτάτους ἐκέλευε σκέψασθαι τί εἴη τὸ κωλῦν. Οἱ δὲ ἀπήγ-
21 γελλον ὅτι ὅλον οὕτως ἀναπαύοιτο τὸ στρατευμα. Ἐνταῦθα καὶ οἱ
περὶ Ξενοφῶντα ηὐλίσθησαν αὐτοῦ ἄνευ πυρὸς καὶ ἀδειπτοι, φυλακὰς
οἵας ἐδύναντο καταστησάμενοι. Ἐπεὶ δὲ πρὸς ἡμέραν ἦν, δὲ μὲν
Ξενοφῶν πέμψας πρὸς τοὺς ἀσθεοῦστας τοὺς νεωτάτους ἀναστή-
σαντας ἐκέλευνεν ἀναγκάζειν προϊέναι.
- 22 Ἐν δὲ τούτῳ Χειρίσοφος πέμπει τῶν ἐκ τῆς κώμης σκεψομένους
πᾶς ἔχοιεν οἱ τελενταῖοι. Οἱ δὲ ἄσμενοι ιδόντες τοὺς μὲν ἀσθεοῦστας
τούτοις παρέδοσαν κομίζειν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, αὐτοὶ δὲ ἐπορεύοντο,
καὶ πρὸν εἴκοσι στάδια διεληλυθέναι ἥσαν πρὸς τῇ κώμῃ ἐνθα Χειρί-
23 σοφος ηὐλίζετο. Ἐπεὶ δὲ συνεγένοντο ἀλλήλοις, ἔδοξε κατὰ τὰς
κώμας ἀσφαλές εἶναι τὰς τάξεις σκηνοῦν. Καὶ Χειρίσοφος μὲν αὐτοῦ
ἔμενεν, οἱ δὲ ἄλλοι διαλαχόντες μὲν ἐώδων κώμας ἐπορεύοντο ἔκαστοι
24 τοὺς ἑαυτῶν ἔχοντες. Ἐνθα δὴ Πολυκράτης Ἀθηναῖος λοχαγὸς ἐκέ-
λευσεν ἀφιέναι ἑαυτόν· καὶ λαβὼν τοὺς εὐζώνους, θέων ἐπὶ τὴν κώμην

Τότε νόμισε πώς ήταν προτιμότερο νὰ κάνη τοὺς ἐχθροὺς ποὺ ἔρχον- 17 ταν ξοπίσω τους νὰ φοβηθοῦν, ἀν ηταν δυνατό, γιὰ νὰ μὴν ἐπιτεθοῦν στοὺς ἄρρωστους. Θὰ εἶχε σκοτεινάσει πιὰ κι οἱ ἐχθροὶ πλησίαζαν μὲ μεγάλο θύρυβο, γιατὶ τσακώνονταν γιὰ κεῖνα ποὺ εἶχαν ἀρπάξει. Τότε λοιπὸν οἱ στρατιῶτες τῆς ὁπισθοφυλακῆς, ποὺ ηταν γεροί, ση- 18 κάθηκαν κι ἔτρεξαν καταπάνω στοὺς ἐχθρούς. Οἱ ἄρρωστοι πάλι, φωνάζοντας ὅσο μποροῦσαν δυνατότερα, χτύπησαν τὶς ἀσπίδες μὲ τὰ δόρατα. Ἀπ' αὐτὰ οἱ ἐχθροὶ φοβήθηκαν καὶ ρίχτηκαν μέσα ἀπὸ τὰ χιόνια στὴ δασωμένη κοιλάδα, καὶ κανενός τους πιὰ δὲν ἀκούστηκε ἡ φωνὴ ἀπὸ πουθενά. "Γετερά ὁ Ξενοφῶν μὲ τοὺς δικούς του εἶπαν 19 στοὺς ἄρρωστους πώς τὴν ἀλλη μέρα θὰ πᾶνε μερικοὶ νὰ τοὺς φροντίσουν, καὶ συνέχισαν τὴν πορεία. Προτοῦ βαδίσουν τέσσερα στάδια, συναντοῦν τοὺς στρατιῶτες ποὺ ηταν ξαπλωμένοι μέσα στὸ δρόμο, πάνω στὸ χιόνι, σκεπασμένοι, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ καθόλου φρουρά. Προσπαθοῦσαν νὰ τοὺς σηκώσουν, αὐτοὶ ὅμως ἔλεγαν πώς οἱ πρῶτοι δὲν προχωροῦσαν. Ἐκεῖνος τότε συνέχισε τὴν πορεία, ἔστειλε ὅμως 20 μπροστὰ τοὺς πιὸ γεροὺς πελταστὲς καὶ τοὺς πρόσταξε νὰ ἔξετάσουν πιὸ ηταν τὸ ἐμπόδιο. Τοῦτοι τοῦ ἔφεραν τὴν πληροφορία πώς ὅλος ὁ στρατὸς ἀναπαυόταν μ' αὐτὸ τὸν τρόπο. "Ἐτσι καὶ οἱ στρατιῶτες 21 τοῦ Ξενοφῶντα πέρασαν τὴ νύχτα τους ἐκεῖ, χωρὶς φωτιὰ καὶ χωρὶς φαγητό, μονάχα ποὺ ἔβαλαν φρουρὲς ὅπως μποροῦσαν. "Οταν ὅμως πληγίαζε νὰ ξημερώσῃ, ὁ Ξενοφῶν ἔστειλε στοὺς ἄρρωστους τοὺς πιὸ νέους, μὲ τὴ διαταγὴ νὰ τοὺς σηκώσουν καὶ νὰ τοὺς ἀναγκάσουν νὰ προχωροῦν.

Στὸ μεταξὺ ὁ Χειρίσοφος στέλνει μερικοὺς στρατιῶτες ἀπὸ κείνους 22 ποὺ βρίσκονταν στὸ χωριό, γιὰ νὰ δοῦν τὶ κάνουν αὐτοὶ ποὺ ηταν στὴν ὁπισθοφυλακή. Τοῦτοι τοὺς εἰδαν μὲ χαρὰ καὶ τοὺς παράδωσαν τοὺς ἄρρωστους γιὰ νὰ τοὺς πᾶνε στὸ στρατόπεδο, ἐνῶ οἱ ἔδιοι προχωροῦσαν καὶ, προτοῦ περάσουν εἴκοσι στάδια, βρίσκονταν στὸ χωριὸ ποὺ εἶχε στρατοπεδέψει ὁ Χειρίσοφος. "Οταν πιὰ μαζεύτηκαν 23 ὅλοι, νόμισαν πώς θὰ εἶχαν ἀσφάλεια, ἀν τὰ τάγματα στρατοπέδευαν χωριστὰ στὸ διάφορα χωριά. Ὁ Χειρίσοφος, φυσικά, ἔξακολούθησε νὰ μένῃ ἐκεῖ ποὺ ηταν. Οἱ ἄλλοι ὅμως μοίρασαν μὲ κλῆρο τὰ χωριά ποὺ ἔβλεπαν, κι ὁ καθένας πήγαινε μὲ τοὺς δικούς του σὲ κεῖνο ποὺ τοῦ ἔλαχε. Τότε ὁ Πολυκράτης, ἐνας λοχαγὸς ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, πα- 24 ρακάλεσε νὰ τὸν ἀφήσουν νὰ προχωρήσῃ. Πήρε τοὺς ἐλαφρὰ ὁπλισμέ-

22-27

Στὰ χωριά
καὶ στὰ σπί-
τα τῆς Ἀρ-
μενίας.

ἥν εἰλήχει Ξενοφῶν καταλαμβάνει πάντας ἔνδον τοὺς κωμήτας καὶ τὸν κώμαρχον, καὶ πώλους εἰς δασμὸν βασιλεῖ τρεφομένους ἐπτακαίδεκα, καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ κωμάρχου ἐνάτην ἡμέραν γεγαμημένην· δὲ δὲ ἀνὴρ αὐτῆς λαγῶς ὅχετο θηράσων καὶ οὐκ ἔάλω ἐν τῇ κώμῃ.

- 25 Αἱ δὲ οἰκίαι ἥσαν κατάγειοι, τὸ μὲν στόμα ὕσπερ φρέατος, κάτω δὲ εὑρεῖαι· αἱ δὲ εἴσοδοι τοῖς μὲν ὑποῖνοις δρυκταί, οἱ δὲ ἄνθρωποι κατέβαινον ἐπὶ κλίμακος. Ἐν δὲ ταῖς οἰκίαις ἥσαν αἰγες, οἰες, βόες, δρυιθες, καὶ τὰ ἔκγονα τούτων· τὰ δὲ κτήτην πάντα χιλῷ 26 ἔνδον ἐτρέφοντο. Ἡσαν δὲ καὶ πνοὶ καὶ κοιλαὶ καὶ δσποια καὶ οἶνος κριθίνος ἐν κρατῆρσιν. Ἐν ἥσαν δὲ καὶ αὐταὶ αἱ κριθαὶ ἴσοχειλεῖς, καὶ κάλαμοι ἐνέκειντο, οἱ μὲν μείζονες, οἱ δὲ ἐλάττονες, γόνατα οὐκ ἔχοντες.
- 27 Τούτους ἔδει δόπτε τις διψήρη λαβόντα εἰς τὸ στόμα μύζειν. Καὶ πάνυ ἄκρατος ἦν, εἰ μή τις ὅδωρ ἐπιχέοι· καὶ πάνυ ἥδὺ συμμαθόντι τὸ πῦμα ἦν.

- 28 Ὁ δὲ Ξενοφῶν τὸν ἄρχοντα τῆς κώμης ταύτης σύνδειπνον ἐποιήσατο καὶ θαρρεῖν αὐτὸν ἐκέλευε λέγων ὅτι οὕτε τῶν τέκνων στεργήσοιτο τὴν τε οἰκίαν αὐτοῦ ἀντεμπλήσαντες τῶν ἐπιτηδείων ἀπίσαιν, ἥν ἀγαθόν τι τῷ στρατεύματι ἐξηγησάμενος φαίνηται ἔστ' 29 ἀν ἐν ἄλλῳ ἔθνει γένωνται. Ὁ δὲ ταῦτα ὑπισχνεῖτο, καὶ φιλοφρονούμενος οἶνον ἔφρασεν ἔνθα ἦν κατορωρυγμένος. Ταύτην μὲν οὖν τὴν νύκτα διασκηνήσαντες οὕτως ἐκοιμήθησαν ἐν πᾶσιν ἀφθόνοις πάντες οἱ στρατιῶται, ἐν φυλακῇ ἔχοντες τὸν κώμαρχον καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ ὅμοι ἐν δρθαλμοῖς.

- 30 Τῇ δὲ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ Ξενοφῶν λαβὼν τὸν κώμαρχον πρὸς Χειρίσοφον ἐπορεύετο· δόπον δὲ παροὶ κώμην, ἐτρέπετο πρὸς τοὺς ἐν ταῖς κώμαις καὶ κατελάμβανε πανταχοῦ εἰωχονμένους καὶ εὐθυμουμένους, καὶ οὐδαμόθεν ἀφίεσαν πρὸν παραθεῖναι αὐτοῖς ἄριστον· 31 οὐκ ἦν δὲ δόπον οὐ παρετίθεσαν ἐπὶ τὴν αὐτὴν τράπεζαν κρέας ἀρνεια, ἐρίφεια, χοίρεια, μόσχεια, δρυνίθεια, σὸν πολλοῖς ἄρτοις τοῖς μὲν 32 πυρίνοις τοῖς δὲ κριθίνοις. Ὁπότε δέ τις φιλοφρονούμενός τῷ βουλούτο προπιεῖν, εἶλκεν ἐπὶ τὸν κρατῆρα, ἔνθεν ἐπικύψαντα ἔδει δοφοῦντα πίνειν ὕσπερ βοῦν. Καὶ τῷ κωμάρχῳ ἐδίδοσαν λαμβάνειν

νους στρατιώτες, ἔτρεξε στὸ χωριὸ ποὺ εἶχε πάρει ὁ Ξενοφῶν μὲ κλῆρο, καὶ βρίσκει μέσα ὅλους τοὺς κατοίκους καὶ τὸν προεστὸ τοῦ χωριοῦ. Βρῆκε ἀκόμα δεκαεπτά πουλάρια ποὺ τὰ ἔτρεφαν σὰ φόρο γιὰ τὸ βασιλιά, καθὼς καὶ τὴν κόρη τοῦ προεστοῦ, ποὺ εἶχε μόλις ἐννιὰ μέρες παντερεμένη. 'Ο ἄντρας τῆς ὅμως εἶχε πάσι νὰ κυνηγήσῃ λαγούς καὶ γ' αὐτὸ δὲν πιάστηκε μέσα στὸ χωριό. Τὰ σπίτια ἦταν ὑπόγεια κι 25 εἶχαν πόρτα ποὺ ἔμοιαζε μὲ στόμα πηγαδιοῦ, κάτω ὅμως ἦταν φαρδιά. Τὰ ζῶα ἔμπαιναν μέσα ἀπὸ σκαμμένες τρύπες, ἐνῶ οἱ ἀνθρώποι κατέβαιναν ἀπὸ σκαλοπάτια. Μέσα στὰ σπίτια ὑπῆρχαν γίδια, πρόβατα, βόδια, κότες, καὶ τὰ μικρά τους. Κι ὅλα αὐτὰ τὰ ζῶα θρέφονταν μέσα μὲ χορτάρι. 'Υπῆρχαν ἀκόμα καὶ σιτάρια καὶ κριθάρια καὶ 26 δσπρια καὶ κρασὶ κριθαρένιο σὲ κρατῆρες. Μέσα σ' αὐτοὺς μάλιστα βρίσκονταν καὶ σπυριὰ ἀπὸ κριθάρι, ποὺ ἔφταναν ὡς ἀπάνω στὴν ἐπιφάνεια, καὶ καλάμια, ἄλλα μεγάλα κι ἄλλα μικρά, ποὺ δὲν εἶχαν κόμπους. Αὐτὰ ἔπερπε νὰ τὰ βάζη κανεῖς στὸ στόμα, ὅποτε διψοῦσε, 27 καὶ νὰ ρουφᾶ. Τὸ κρασὶ αὐτὸ ἦταν πολὺ δυνατό, ἂν δὲν ἔριχναν μέσα νερό. Κι ὅταν τὸ συνήθιζε κανείς, ἦταν ἔνα πολὺ εὐχάριστο πιοτό.

'Ο Ξενοφῶν τότε κάλεσε τὸν προεστὸ τοῦ χωριοῦ νὰ δειπνήσουν 28 μαζὶ καὶ τοῦ ἔδωσε θάρρος, λέγοντάς του πῶς ὅχι μονάχα δὲν θὰ τοῦ πάρουν τὰ παιδιά του, ἄλλο καὶ θὰ τοῦ γεμίσουν τὸ σπίτι μὲ τρόφιμα ὅμα φεύγουν, φτάνει νὰ δείξῃ πῶς ἔξυπηρετεῖ τὸ στρατό, ὅδηγώντας τους ὥσπου νὰ πᾶνε σὲ ἄλλη χώρα. 'Εκεῖνος ὑποσχόταν πῶς 29 θὰ τὰ κάνη καὶ, δείχνοντας φιλικὴ συμπεριφορά, φανέρωσε τὸ μέρος ποὺ εἶχαν κρυμμένο κρασί. "Ετσι αὐτὴ τῇ νύχτᾳ ὅλοι οἱ στρατιώτες ἔμειναν στὰ σπίτια καὶ κοιμήθηκαν, ἔχοντας τὰ πάντα ἀφθονα. Τὸν προεστὸ ὅμως μὲ τὰ παιδιά του τοὺς κρατοῦσαν ἐκεῖ μπροστά τους καὶ τοὺς φύλαγαν. Τὴν ἄλλη μέρα ὁ Ξενοφῶν πῆρε τὸν προεστὸ καὶ 30 πῆγε στὸ Χειρίσοφο. Στὸ δρόμο, ἀπ' ὅποιο χωριὸ περνοῦσε, πήγαινε νὰ συναντήσῃ τοὺς στρατιώτες ποὺ ἦταν ἐκεῖ καὶ τοὺς ἔβρισκε παντοῦ νὰ τρωγοπίνουν καὶ νὰ διασκεδάζουν, καὶ δὲν τοὺς ἀφήναν νὰ φύγουν ἀπὸ πουθενά, προτοῦ τοὺς προσφέρουν νὰ φᾶνε. Κι ἔβλε- 31 πες παντοῦ στρωμένα πάνω στὸ ἴδιο τραπέζι κρέατα ἀπὸ ἀρνιά, κατσίκια, γουρούνια, μοσχάρια καὶ πουλερικά, μαζὶ μὲ ἀφθονα σιταρένια καὶ κριθαρένια ψωμιά. "Οποτε κάποιος ἥθελε νὰ πιῇ στὴν ὑγειὰ 32 ὄλους γιὰ νὰ τοῦ δείξῃ τὴν ἀγάπη του, τὸν τραβοῦσε στὸν κρατήρα κι ἔπερπε νὰ σκύψῃ ἀπὸ πάνω καὶ νὰ πίνη ἔτσι, ρουφώντας σὰν τὸ

28 - 36

'Ο Ξενοφῶν
μὲ τὸν προ-
εστὸ τοῦ χω-
ριοῦ.

δ, τι βούλοιτο. Ὁ δὲ ἄλλο μὲν οὐδὲν ἐδέχετο, ὅπου δέ τινα τῶν συγγε-
33 νῶν ἴδοι, πρὸς ἕαυτὸν ἀεὶ ἐλάμβανεν. Ἐπεὶ δὲ ἥλθον πρὸς Χειρί-
σοφον, κατελάμβανον κάκείνους σκηνοῦντας ἐστεφανωμένους τοῦ
ξηροῦ χιλοῦ στεφάνοις, καὶ διακονοῦντας Ἀρμενίους παῖδας σὺν ταῖς
βαρβαρικαῖς στολαῖς· τοῖς δὲ παισὶν ἐδείκνυσαν ὥσπερ ἐνεοῖς δ, τι
δέοι ποιεῖν.

34 Ἐπεὶ δὲ ἀλλήλους ἐφιλοφρονήσαντο Χειρίσοφος καὶ Ξενοφῶν,
κοινῇ δὴ ἀνηρώτων τὸν κώμαρχον διὰ τοῦ περσίζοντος ἐρμηνέως
τίς έτη ἡ χώρα. Ὁ δὲ ἔλεγεν ὅτι Ἀρμενία. Καὶ πάλιν ἡρώτων τίνι
οἱ ἵπποι τρέφονται. Ὁ δὲ ἔλεγεν ὅτι βασιλεῖ δασμός· τὴν δὲ πλησίον
35 χώραν ἔφη εἶναι Χάλνβας, καὶ τὴν ὅδὸν ἔφραζεν ἢ εἴη. Καὶ αὐτὸν
τότε μὲν ὅχετο ἄγων δὲ Ξενοφῶν πρὸς τὸν ἕαυτοῦ οἰκέτας, καὶ
ἵππον δὲ εἰλήφει παλαίτερον δίδωσι τῷ κωμάρχῳ ἀναθρέψαντι κατα-
θῆσαι, ὅτι ἥκουνεν αὐτὸν ἴερὸν εἶναι τοῦ Ἡλίου, δεδιώς μὴ ἀποθάνῃ.
ἐκεκάκωτο γὰρ ὑπὸ τῆς πορείας· αὐτὸς δὲ τῶν πώλων λαμβάνει, καὶ
36 τῶν ἄλλων στρατηγῶν [καὶ λοχαγῶν] ἔδωκεν ἐκάστω πῶλον. Ἡσαν
δὲ οἱ ταύτη ἵπποι μείονες μὲν τῶν Περσικῶν, θυμοειδέστεροι δὲ πολύ.
Ἐνταῦθα δὴ καὶ διδάσκει δὲ κώμαρχος περὶ τοὺς πόδας τῶν ἵππων
καὶ τῶν ὑποζυγίων σακία περιειλεῖν, ὅταν διὰ τῆς χιόνος ἄγωσιν·
ἄνεν γὰρ τῶν σακίων κατεδύοντο μέχρι τῆς γαστρός.

ΚΕΦ. 6 1 Ἐπεὶ δὲ ἥμέρα ἦν ὁ γδόη, τὸν μὲν ἥγεμόντα παραδίδωσι Χειρισόφῳ,
τοὺς δὲ οἰκέτας καταλείπει [τῷ κωμάρχῳ], πλὴν τοῦ ὑοῦ τοῦ ἄρτι
ἥβασκοντος· τοῦτον δὲ Ἐπίσθένει· Αμφιπολίτη δίδωσι φυλάττειν,
ὅπως εἰ καλῶς ἥγισταιτο, ἔχων καὶ τοῦτον ἀπίστι. Καὶ εἰς τὴν οἰκίαν
αὐτοῦ εἰσεφόρησαν ὡς ἐδύναντο πλεῖστα, καὶ ἀναζεύξαντες ἐπορεύοντο.
2 Ἦγεῖτο δὲ αὐτοῖς δὲ κώμαρχος λελυμένος διὰ χιόνος· καὶ ἥδη τε ἦν

βόδι. Πρόσφεραν καὶ στὸν προεστὸ τοῦ χωριοῦ νὰ πάρη ὅ, τι ἥθελε. Αὐτὸς δὲν δεχόταν τίποτε ἄλλο, παρὰ κάθε φορὰ ποὺ ἔβλεπε κάπου κανένα συγγενή του, τὸν ἔπαιρνε μαζί του. Τέλος πῆγαν ἐκεῖ 33 ποὺ ἦταν ὁ Χειρίσοφος καὶ τοὺς ἔβρισκαν κι ἐκείνους νὰ ξεφαντώνουν, φορώντας στὸ κεφάλι στεφάνια ἀπὸ ἔσρὸ χορτάρι. Τοὺς ὑπηρετοῦσαν Ἀρμενόπουλα μὲ βαρβαρικές στολές, ποὺ μὲ νοήματα τοὺς ἔδειχναν τί ἔπρεπε νὰ κάνουν, σὰ νὰ ἦταν βουβά. "Οταν ὁ Χειρίσοφος 34 καὶ ὁ Ξενοφῶν μίλησαν μεταξύ τους φιλικά, τότε ρώτησαν κι οἱ δύο τὸν προεστό, μὲ τὸ διερμηνέα ποὺ μιλοῦσε τὴν περσικὴ γλώσσα, ποιὰ ἦταν ἡ χώρα ποὺ πατοῦσαν. Ἐκεῖνος ἀπάντησε πῶς ἦταν ἡ Ἀρμενία. Τὸν ξαναρώτησαν γιὰ ποιὸν τρέφονται τὰ ἄλογα, κι ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε πῶς ἦταν φόρος ποὺ ἔπρεπε νὰ δοθῇ στὸ βασιλιά. Πρόσθεσε ἀκόμα πῶς ἡ γειτονικὴ χώρα ἀνῆκε στοὺς Χάλυβες, καὶ τοὺς ἔδειξε ἀπὸ ποὺ πάει ὁ δρόμος πρὸς τὰ ἐκεῖ. Τότε ὁ Ξενοφῶν ἔφυγε ὁδηγών- 35 τας τὸν προεστὸ στοὺς δικούς του. Τοῦ χάρισε μάλιστα ἕνα γέρικο ἄλογο ποὺ εἶχε πάρει πρωτύτερα, γιὰ νὰ τὸ περιποιηθῇ κι ὕστερα νὰ τὸ θυσιάσῃ, γιατὶ εἶχε μάθει πῶς ἦταν ἀφιερωμένο στὸν Ἡλίο καὶ τώρα φοβόταν μήπως φοφήσῃ, καθὼς ταλαιπωρήθηκε ἀπὸ τὴν πορεία. Γιὰ τὸν ἔκατό του πῆρε ἔνα πουλάρι, κι ἔδωσε ἄλλο ἔνα στὸν κάθε στρατηγὸ καὶ λοχαγό. Τὰ ἄλογα ἔδῶ εἶχαν μικρότερο ἀνά- 36 στημα ἀπὸ τὰ περσικά, ἦταν δύμας πολὺ ζωηρότερα. "Ο προεστὸς τοῦ χωριοῦ δασκαλεύει τότε τοὺς "Ἐλληνες νὰ τυλίγουν γύρω στὰ πόδια τῶν ἀλόγων καὶ τῶν ἄλλων ὑποζυγίων μικρὰ σακιά, ὅταν τὰ περνοῦν ἀνάμεσα ἀπὸ χιόνια, καὶ τοῦτο, γιατὶ χωρὶς τὰ σακιὰ χώνονταν μὲς στὰ χιόνια ὡς τὴν κοιλιά.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΕΡΝΟΥΝ ΤΟ ΦΑΣΗ ΠΟΤΑΜΟ ΚΑΙ ΦΤΑΝΟΥΝ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΤΩΝ ΤΑΟΧΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΧΑΛΥΒΩΝ

"Οταν πέρασαν ὁγτὼ μέρες, ὁ Ξενοφῶν παραδίνει τὸν προεστὸ 1 στὸ Χειρίσοφο νὰ τὸν ἔχῃ γιὰ ὁδηγό, ἀφήνοντάς του καὶ τοὺς συγγενεῖς του, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ γιό του, ποὺ μόλις ἀρχιζεν νὰ μπαίνη στὴν ἐφηβικὴ ἡλικία. Αὐτὸν τὸν δίνει στὸν Ἐπισθένη τὸν Ἀμφιπολίτη νὰ τὸν φυλάη, γιὰ νὰ τὸν πάρῃ ὁ πατέρας του μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους καὶ νὰ γυρίσῃ πίσω, ἀν ἐκτελοῦσε τίμια τὰ καθήκοντα τοῦ ὁδηγοῦ. Κουβάλησαν καὶ μὲς στὸ σπίτι του ὅσα τρόφιμα μποροῦσαν περισσότερα, κι ὕστερα ἔζεψαν πάλι τὰ ζῶα κι ἀρχισαν τὴν πορεία. Μπροστὰ πήγαι-

2 ΚΕΦ. 6

1 - 3
'Απόδραση
τοῦ ὁδηγοῦ.

ἐν τῷ τρίτῳ σταθμῷ, καὶ Χειρίσοφος αὐτῷ ἐχαλεπάνθη διὰ οὐκ εἰς κώμας ἥγαγεν. Ὁ δὲ ἔλεγεν διὰ οὐκ εἰλεν ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ. Ὁ δὲ Χειρίσοφος αὐτὸν ἐπαισεν, ἔδησε δὲ οὐ. Ἐκ δὲ τούτου ἐκεῖνος τῆς νυκτὸς ἀποδρᾶς φέρετο καταλιπὼν τὸν ύπνον. Τοῦτό γε δὴ Χειρίσοφῳ καὶ Ξενοφῶντι μόνον διάφορον ἐν τῇ πορείᾳ ἐγένετο, η̄ τοῦ ἥγεμονος κάκωσις καὶ ἀμέλεια.

4 Μετὰ τοῦτο ἐπορεύθησαν ἐπτὰ σταθμοὺς ἀνὰ πέντε παρασάγγας τῆς ἥμέρας παρὰ τὸν Φᾶσιν ποταμὸν, εὗρος πλεθριαῖον.

5 Ἐντεῦθεν ἐπορεύθησαν σταθμοὺς δύο παρασάγγας δέκα· ἐπὶ δὲ τῇ εἰς τὸ πεδίον ὑπερβολῇ ἀπήντησαν αὐτοῖς Χάλυβες καὶ Τάοχοι καὶ

6 Φασιανοί. Χειρίσοφος δὲ ἐπεὶ κατεῖδε τοὺς πολεμίους ἐπὶ τῇ ὑπερβολῇ, ἐπαύσατο πορευόμενος, ἀπέχων εἰς τριάκοντα σταδίους, ἵνα μὴ κατὰ κέρας ἄγων πλησιάσῃ τοῖς πολεμίεις· παρηγγειλε δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις παράγειν τοὺς λόχους, ὅπως ἐπὶ φάλαγγος γένοιτο τὸ στρατεύμα.

7 Ἐπεὶ δὲ ἥλθον οἱ δύπισθοφύλακες, συνεκάλεσε τοὺς στρατηγοὺς καὶ λοχαγούς, καὶ ἔλεξεν ὡδε· οἱ μὲν πολέμουι, ώς δρᾶτε, κατέχουσι τὰς ὑπερβολὰς τοῦ ὅρους· ὡρα δὲ βουλεύεσθαι ὅπως ώς κάλλιστα ἀγω-

8 τιούμεθα. Ἐμοὶ μὲν οὖν δοκεῖ παραγγεῖλαι μὲν ἀριστοποιεῖσθαι τοῖς στρατιώταις, ἥμας δὲ βουλεύεσθαι εἴτε τήμερον εἴτε αὔριον δοκεῖ ὑπερβάλλειν τὸ ὅρος.—Ἐμοὶ δέ γε, ἔφη δὲ Κλεάνωρ, δοκεῖ, ἐπὰν τάχιστα ἀριστήσωμεν, ἐξοπλισαμένους ώς τάχιστα ἴεναι ἐπὶ τοὺς ἄνδρας. Εἰ γὰρ διατρίψομεν τὴν τήμερον ἥμέραν, οἱ τε νῦν ἥμας δρῶντες πολέμουι θαρραλεώτεροι ἔσονται καὶ ἄλλους εἰκὸς τούτων θαρρούντων πλείους προσγενέσθαι.

10 Μετὰ τοῦτον Ξενοφῶν εἶπεν· ἐγὼ δὲ οὗτοι γιγνώσκω. Εἰ μὲν ἀνάγκη ἐστὶ μάχεσθαι, τοῦτο δεῖ παρασκευάσασθαι δύπως ώς κράτιστα μαχούμεθα· εἰ δὲ βουλόμεθα ώς δρᾶστα ὑπερβάλλειν, τοῦτό μοι δοκεῖ σκεπτέον εἶναι ὅπως [ώς] ἐλάχιστα μὲν τραύματα λάβωμεν, ώς

νε ό προεστός του χωριοῦ μὲ τὰ χέρια λυμένα, βαδίζοντας μέσα στὸ χιόνι. Κι ὅταν βρίσκονταν πιὰ στὸν τρίτο σταθμό, ὁ Χειρίσοφος θύμωσε πολὺ μαζί του, ποὺ δὲν τοὺς πῆγε σὲ χωριά. Μὰ ἐκεῖνος ἔλεγε πώς δὲν ὑπῆρχαν σ' αὐτὸν τὸν τόπο. 'Ο Χειρίσοφος τότε τὸν χτύπησε, ἀλλὰ δὲν τὸν ἔδεσε. 'Τστερ' ἀπ' αὐτὸν ἐκεῖνος τὸ ἔσκασε τὴν νύχτα, 3 ἀφήνοντας τὸ γιό του. Αὐτὴ ἡ κακομεταχείριση του ὄδηγοῦ καὶ ἡ ἔλλειψη φροντίδας γιὰ τὴ φύλαξή του, στάθηκε σὲ δλητὴν πορεία 5 ἥ μοναδική δυσαρέσκεια ἀνάμεσα στὸ Χειρίσοφο καὶ στὸν Ξενοφώντα.

Κατόπι βάδισαν ἑπτά σταθμούς, προχωρώντας πέντε παρασάγγες κάθε μέρα, δίπλα στὸ Φάση ποταμό, ποὺ ἔχει πλάτος ἕνα πλέθρο. Ἀπὸ κεῖ βαδίζοντας δυὸ σταθμούς προχώρησαν δέκα παρασάγγες. Καὶ στὸ μέρος ποὺ ἦταν τὸ πέρασμα γιὰ τὸν κάμπο, τοὺς συνάντησαν Χάλυβες καὶ Τάοχοι καὶ Φασιανοί. 'Οταν ὁ Χειρίσοφος ξεχώρισε τοὺς ἔχθρούς πάνω στὸ πέρασμα, σταμάτησε νὰ βαδίζῃ, σὲ ἀπόσταση τριάντα σταδίων, γιὰ νὰ μὴν τοὺς πλησιάσῃ ὄδηγώντας τὴ μιὰ πτέρυγα πίσω ἀπὸ τὴν ἄλλη. 'Τστερα ἔδωσε διαταγὴ καὶ στοὺς ἄλλους νὰ φέρουν τοὺς λόχους πλάι στοὺς δικούς του στρατιῶτες, γιὰ νὰ βρίσκεται τὸ στράτευμα σὲ παράταξη μάχης. 'Οταν ἦρθαν κι οἱ στρατιῶτες τῆς ὀπισθοφυλακῆς, συγκέντρωσε τοὺς στρατηγούς καὶ τοὺς λοχαγούς καὶ τοὺς εἶπε τοῦτα τὰ λόγια: «Οἱ ἔχθροί, ὅπως βλέπετε, κρατοῦν τὶς βουνοκορφές. Εἴναι λοιπὸν καιρὸς νὰ σκεφτοῦμε πώς θὰ πολεμήσωμε ἀποτελεσματικότερα. Ἡ γνώμη 8 μου εἶναι νὰ δώσωμε ἐντολὴ στοὺς στρατιῶτες νὰ γευματίσουν, κι ἔμεῖς νὰ συζητήσωμε δὲν εἶναι σωστὸ νὰ περάσωμε τὸ βουνὸ σήμερα ἢ αὔριο». 7

'Ἔγὼ νομίζω, εἶπε ὁ Κλεάνωρ, πώς πρέπει ἀμέσως ὕστερ' ἀπὸ τὸ φαγητὸ νὰ ἐτοιμαστοῦμε καὶ νὰ ὀρμήσωμε καταπάνω στοὺς ἔχθρούς, δσο γίνεται γρηγορώτερα. Γιατὶ ἀν ἀφήσωμε νὰ περάσῃ ἡ σημερινὴ μέρα, καὶ οἱ ἔχθροι ποὺ μᾶς βλέπουν τώρα θὰ πάρουν περισσότερο θάρρος καὶ εἶναι φυσικὸ νὰ προστεθοῦν κι ὄλλοι περισσότεροι σ' αὐτούς, ὅταν τοὺς δοῦν νὰ εἶναι τολμηροί».

'Τστερ' ἀπ' αὐτὸν ὁ Ξενοφῶν εἶπε: «Ἐμένα ἡ γνώμη μου εἶναι 10 αὐτὴ ἐδῶ: 'Αν εἶναι ἀνάγκη νὰ πολεμήσωμε, πρέπει νὰ προετοιμάσωμε τοῦτο, πῶς δηλαδὴ θὰ πολεμήσωμε γενναιότερα. 'Αν δμας θέλωμε νὰ περάσωμε τὸ βουνὸ δσο γίνεται εύκολότερα, μοῦ φαίνεται πώς πρέπει νὰ ἔξετάσωμε μὲ ποιὸν τρόπο θὰ ἔχωμε δσο τὸ δυνατὸ

4 - 9

4. Σκέψεις
μπροστά στοὺς
ἔχθρούς.

10 - 13

*Η γνώμη τοῦ
Ξενοφώντα.

11 ἐλάχιστα δὲ σώματα ἀνδρῶν ἀποβάλωμεν. Τὸ μὲν οὖν ὅρος ἔστι τὸ
ὅρωμενον πλέον ἢ ἐφ' ἐξήκοντα στάδια, ἀνδρες δ' οὐδαμοῦ φυλάττον-
τες ἡμᾶς φανεροί εἰσιν ἀλλ' ἢ καὶ αὐτὴν τὴν ὁδόν πολὺ οὖν κρείττον
τοῦ ἐρήμου ὅρους καὶ πλέψαι τι πειρᾶσθαι λαθόντας καὶ ἀρπάσαι φθά-
σαντας. εἰ διναίμεθα, μᾶλλον ἢ πρὸς ἰσχυρὰ χωρία καὶ ἀνθρώπους
12 παρεσκενασμένους μάχεσθαι. Πολὺ γὰρ ὅροις ὅρθιον ἀμαχεῖται ἵεναι ἢ
δμαλὲς ἔνθεν καὶ ἔνθεν πολεμίων ὅντων, καὶ νύκταρι ἀμαχεῖται μᾶλλον
ἄν τὰ πρὸ ποδῶν ὁρῷ τις ἢ μεθ' ἡμέραν μαχόμενος, καὶ ἡ τραχεῖα
τοῖς ποσὶν ἀμαχεῖται ἰοῦσιν εὑμενεστέρα ἢ ἡ δμαλὴ τὰς κεφαλὰς βαλλο-
13 μένοις. Καὶ πλέψαι δὲ οὐκ ἀδύνατόν μοι δοκεῖ εἶναι, ἐξὸν μὲν νυκτὸς
ἵεναι, ως μὴ δρᾶσθαι, ἐξὸν δὲ ἀπελθεῖν τοσοῦτον ως μὴ αἰσθησιν πα-
ρέχειν. Δοκοῦμεν δὲ ἂν μοι ταύτη προσποιούμενοι προσβαλεῖν ἐρημο-
τέρῳ ἂν τῷ ὅρει χρῆσθαι· μένοιεν γὰρ [ἄν] αὐτοῦ μᾶλλον ἀθρόοι οἱ
πολέμιοι.

14 Ἀτὰρ τί ἐγὼ περὶ κλοπῆς συμβάλλομαι; ὑμᾶς γὰρ ἔγωγε, ὃ Χει-
ρίσσοφε, ἀκούω τοὺς Λακεδαιμονίους ὅσοι ἔστε τῶν ὅμοιῶν εὐθὺς ἐκ
παίδων κλέπτειν μελετᾶν, καὶ οὐκ αἰσχρὸν εἶναι ἀλλὰ καλὸν κλέπτειν
15 ὅσα μὴ κωλύει τόμος. Ὅπως δὲ ως κράτιστα κλέπτητε καὶ πε-
ρᾶσθε λανθάνειν, τόμιμον παρ' ὑμῖν ἔστιν, ἐὰν ληφθῆτε κλέπτοντες,
μαστιγοῦσθαι. Νῦν οὖν μάλα σοι καιρός ἔστιν ἐπιδείξασθαι τὴν παιδείαν,
καὶ φυλάξασθαι μὴ ληφθῶμεν κλέπτοντες τοῦ ὅρους, ως μὴ πληγὰς
λάβωμεν.

16 Ἄλλὰ μέντοι, ἔφη δὲ Χειρίσσοφος, κάγὼ ὑμᾶς τοὺς Ἀθηναίους
ἀκούω δεινοὺς εἶναι κλέπτειν τὰ δημόσια, καὶ μάλα ὄντος δεινοῦ τοῦ
κινδύνου τῷ κλέπτοντι, καὶ τοὺς κρατίστονς μέντοι μάλιστα, εἴπερ

λιγότερους πληγωμένους, καὶ πῶς θὰ χάσωμε κατὰ τὸ δυνατὸ λιγότερους ἄντρες. Τὸ βουνὸ λοιπὸν ποὺ βλέπομε ἔχει ἔκταση μεγαλύ-¹¹ τερη ἀπὸ ἔξήντα στάδια καὶ πουθενά δὲν φαίνονται νὰ φυλᾶνε ἄντρες, παρὰ μονάχα στὸ δρόμο ποὺ πηγαίνει πρὸς τὰ ἔκει. "Ἐτσι εἶναι πολὺ προτιμότερο νὰ προσπαθήσωμε, χωρὶς νὰ μᾶς πάρουν εἰδῆση, νὰ πιάσωμε στὸ ἀφρούρητο βουνὸ ἓνα μέρος καὶ νὰ προλάβωμε νὰ τὸ βάλωμε στὴν ἔξουσίκα μας, ἀν μποροῦμε, παρὰ νὰ πολεμοῦμε ἐνάντια σὲ θέσεις ὀχυρωμένες καὶ σὲ ἀνθρώπους ποὺ ἔχουν ἐτοιμαστῇ γιὰ μάχη. Γιατὶ εἶναι πολὺ πιὸ εὔκολο νὰ βαδίζωμε σὲ ἀνηφοριὰ χωρὶς νὰ κά-¹² νωμε μάχη, παρὰ σὲ τόπο ὅμαλό, ὅταν ἀπὸ τὴν μιὰ μεριὰ κι ἀπὸ τὴν ἄλλην βρίσκωνται ἔχθροι. 'Ακόμα τὴν νύχτα, ἀν δὲν πολεμάῃ κανεὶς, εὔκολότερα θὰ δῃ τὰ ἐμπόδια ποὺ εἶναι μπροστά του, παρὰ τὴν μέρα, ἀν κάνη πόλεμο. Καὶ τέλος δ ἀνώμαλος δρόμος εἶναι πιὸ εὔκολοπέραστος γιὰ τοὺς στρατιῶτες ποὺ βαδίζουν χωρὶς νὰ μάχωνται, παρὰ δ ὅμαλὸς ὅταν οἱ ἔχθροι τοὺς χτυποῦν στὰ κεφάλια. "Ἐπειτα νομίζω¹³ πῶς δὲν εἶναι ἀδύνατο νὰ πιάσωμε κρυφά ἔκεινο τὸ πέρασμα, ἀφοῦ μποροῦμε νὰ βαδίζωμε νύχτα, ὥστε νὰ μὴ φαινόμαστε, κι ἀφοῦ εἶναι στὸ χέρι μας νὰ φύγωμε σὲ τόση ἀπόσταση, ὥστε νὰ μὴ μᾶς καταλάβουν. "Ἐχω τὴν γνώμη ἀκόμα πῶς, ἀν προσποιηθοῦμε πῶς θὰ κάνωμε ἐπίθεση σὲ τοῦτο τὸ μέρος, θὰ εἶναι δυνατὸ νὰ βροῦμε ἀφύλακτη μεγαλύτερη ἔκταση τοῦ βουνοῦ. Γιατὶ σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση οἱ ἔχθροι θὰ προτιμοῦσαν νὰ μείνουν συγκεντρωμένοι στὸ δρόμο.

Μὰ τὶ μιλῶ γιὰ ἀπροσδόκητη ἐπίθεση; 'Αφοῦ ξέρω, Χειρίσοφε,¹⁴ πῶς ἔσεῖς οἱ Σπαρτιάτες, ὅσοι ἀνήκετε στὴν τάξη τῶν εὐγενῶν, πολὺ νωρὶς ἀπὸ τὴν παιδικὴ ἡλικία μαθαίνετε νὰ ἀρπάζετε κρυφά, καὶ πῶς δὲν τὸ ἔχετε ντροπή νὰ κλέβετε ἔκεινα ποὺ δὲν ἐμποδίζει; δ νόμος, παρὰ τὸ θεωρεῖτε καλὴ πράξη. Γιὰ νὰ κλέβετε μάλιστα, ὅσο γίνεται¹⁵ πιὸ ἐπιδέξια, καὶ γιὰ νὰ προσπαθήτε νὰ μὴ σᾶς παίρνουν εἰδῆση, προστάζει δ νόμος τῆς πατρίδας σας νὰ σᾶς μαστιγώνουν, ὅταν σᾶς πιάσουν νὰ κάνετε αὐτὴ τὴ δουλειά. Τώρα λοιπὸν σοῦ παρουσιάζεται μιὰ μεγάλη εὐκαιρία νὰ δείξης τὴν ἐκπαλδευσή σας ἀπάνω σ' αὐτὸ καὶ νὰ πάρης μέτρα νὰ μήν πιαστοῦμε τὴν ὥρα ποὺ θὰ ἀρπάζωμε κρυφά ἓνα μέρος τοῦ βουνοῦ, γιὰ νὰ μὴ μᾶς χτυπήσουν».

«Μὰ κι ἔγω, εἶπε δ Χειρίσοφος, ξέρω πῶς ἔσεῖς οἱ Αθη-¹⁶ ναῖοι εἰστε ἵκανοι νὰ κλέβετε τὰ δημόσια χρήματα, παρ' ὅλο ποὺ δ κίνδυνος γιὰ τὸν κλέφτη εἶναι πολὺ μεγάλος. Καὶ τὴν ἵκανότητα αὐτὴ

14 - 15
Πείραγμα τοῦ
Ξενοφώντα.

Πείραγμα τοῦ
Χειρίσοφου.

ὅμινοι κράτιστοι ἄρχειν ἀξιοῦνται· ὥστε ὡρα καὶ σοὶ ἐπιδέκανυθαι τὴν παιδείαν.

- 17 Ἐγὼ μὲν τοίνυν, ἔφη δὲ Ξενοφῶν, ἔτοιμός εἰμι τοὺς ὀπισθοφύλακας ἔχων, ἐπειδὰν δειπνήσωμεν, οὐναὶ καταληφόμενος τὸ δόρος. Ἐχω δὲ καὶ ἡγεμόνας· οἱ γὰρ γυμνῆτες τῶν ἐπομένων ὥμινοι κλωπῶν ἔλαβόν τινας ἐνεδρεύσαντες· τούτων καὶ πυνθάνομαι διτὶ οὐκ ἀβατόν ἐστι τὸ δόρος, ἀλλὰ νέμεται αἰξὶ καὶ βουσίν· ὥστε ἔάνπερ ἄπαξ λάβωμέν τι 18 τοῦ δόρον, βατὰ καὶ τοῖς ὑποζυγίοις ἔσται. Ἐλπίζω δὲ οὐδὲ τοὺς πολεμίους μενεῖν ἔτι, ἐπειδὰν ἴδωσιν ὥμας ἐν τῷ ὅμοιῳ ἐπὶ τῶν ἄκρων· 19 οὐδὲ γὰρ νῦν ἐθέλουσι καταβαίνειν εἰς τὸ ἵσον ὥμινον. Ὁ δὲ Χειρίσοφος εἶπε· καὶ τί δεῖ σὲ ιέναι καὶ λιπεῖν τὴν ὀπισθοφυλακίαν; ἀλλὰ ἄλλους πέμψον, ἀν μή τινες ἐθελούσιοι φαίνωνται.
- 20 Ἐκ τούτον Ἀριστώνυμος Μεθυδριεὺς ἔρχεται ὀπλίτας ἔχων καὶ Ἀριστέας δὲ Χίος γυμνῆτας καὶ Νικόμαχος Οἰταῖος γυμνῆτας· καὶ 21 σύνθημα ἐποιήσαντο, διπότε ἔχοιεν τὰ ἄκρα, πυρὰ καίειν πολλά. Ταῦτα συνθέμενοι ἡρίστων· ἐκ δὲ τοῦ ἀρίστου προσήγαγεν δὲ Χειρίσοφος τὸ στρατεύμα πᾶν ὡς δέκα σταδίους πρὸς τοὺς πολεμίους, διπας ὡς μάλιστα δοκοίη ταύτη προσάξειν.
- 22 Ἐπειδὴ δὲ ἐδείπησαν καὶ νῦν ἐγένετο, οἱ μὲν ταχθέντες ἀπήρχοντο, καὶ καταλαμβάνουσι τὸ δόρος, οἱ δὲ ἄλλοι αὐτοῦ ἀνεπαύοντο. Οἱ δὲ πολέμοι οὐ πρὶν ἥσθοντο τὸ δόρος ἐκόμενον, ἐγρηγόρεσαν καὶ 23 ἔκαιον πυρὰ πολλὰ διὰ τυπτός. Ἐπειδὴ δὲ ἥμέρα ἐγένετο, Χειρίσοφος μὲν θυσάμενος ἦγε κατὰ τὴν ὁδόν, οἱ δὲ τὸ δόρος καταλαβόντες κατὰ 24 τὰ ἄκρα ἐπῆσαν. Τῶν δὲ πολεμίων τὸ μὲν πολὺ ἔμενεν ἐπὶ τῇ ὑπερβολῇ τοῦ δρον, μέρος δὲ αὐτῶν ἀπήντα τοῖς κατὰ τὰ ἄκρα. Πρὸν δὲ διμοῦ εἴναι τοὺς πολλοὺς ἄλλήλων, συμμιγνύσιν οἱ κατὰ τὰ ἄκρα, καὶ 25 νικῶσιν οἱ Ἑλληνες καὶ διώκουσιν. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ οἱ ἐκ τοῦ πεδίου οἱ μὲν πελτασταὶ τῶν Ἑλλήνων δρόμῳ ἔθεον πρὸς τοὺς παρατετα-

τὴν ἔχουν προπάντων οἱ καλύτεροί σας, ἀν βέβαια θεωρῆτε αὐτοὺς ἄξιους νὰ κυβερνοῦν. "Ετσι εἶναι εὐκαιρία καὶ γιὰ σένα νὰ δείξης τὴν ἐκπαίδευσή σας".

"Ἐγὼ λοιπόν, εἶπε ὁ Ξενοφῶν, εῖμαι ἔτοιμος, μόλις δειπνήσωμε, 17 νὰ πάω μὲ τοὺς στρατιῶτες τῆς ὀπισθοφυλακῆς γιὰ νὰ καταλάβωμε τὸ βουνό. "Ἐχω μάλιστα καὶ ὄδηγούς. Γιατὶ οἱ γυμνῆτες μου ἔστησαν καρτέρι κι ἔπιασαν μερικοὺς κλέφτες ποὺ μᾶς ἀκολούθουσαν. 'Απ' αὐτοὺς πληροφορήθηκα πῶς τὸ βουνό δὲν εἶναι ἀπάτητο, παρὰ βόσκουν ἐπάνω γίδια καὶ βόδια. "Ετσι, ἀν καταλάβωμε μιὰ φορὰ ἔνα μέρος τοῦ βουνοῦ, θὰ μποροῦν νὰ τὸ περάσουν καὶ τὰ ὑποζύγια. "Ἐπειτα πι- 18 στεύω πῶς ὅταν μᾶς δοῦν οἱ ἔχθροι σὲ βουνοκορφή, ὅπου εἶναι κι οἱ ἔδιοι, δὲν θὰ μείνουν ἐκεῖ πολλὴ ὥρα. Γιατὶ οὔτε τώρα δὲν δείχνουν διάθεση νὰ κατέβουν ἐδῶ ποὺ βρισκόμαστε ἐμεῖς". 'Ο Χειρίσοφος 19 ἀποκρίθηκε : «Καὶ ποιὸς ἡ ἀνάργην νὰ πᾶς ἐσύ καὶ ν' ἀφήσης τὴν ὀπισθοφυλακή; Στεῦλε ἄλλους, δὲν παρουσιαστοῦν μερικοὶ ἔθελοντές». Τότε ἔρχεται ὁ Ἀριστώνυμος, ποὺ καταγόταν ἀπὸ τὸ 20 Μεθύδριο, μὲ ὀπλίτες καὶ ὁ Ἀριστέας ὁ Χιώτης καὶ ὁ Νικόδημος ὁ Οἰταῖος μὲ γυμνῆτες. Αὐτοὶ συνεννοήθηκαν ν' ἀνάψουν πολλὲς φωτιές, μόλις καταλάβουν τὶς βουνοκορφές. "Τσερέ" ἀπὸ τὴ συνεν- 21 νόηση ἀρχισαν νὰ τρῶνε. Κι ὅταν τέλειωσε τὸ γεῦμα, ὁδήγησε ὁ Χειρίσοφος ὀλόκληρο τὸ στράτευμα ἀπέναντι στοὺς ἔχθρούς, σὲ ἀπόσταση ποὺ θὰ ἥταν δέκα στάδια, γιὰ νὰ μὴν τοὺς μείνη καμιὰ ἀμφιβολία πῶς ἀπ' αὐτὸ τὸ μέρος θὰ τοὺς κάνη τὴν ἐπίθεση.

"Οταν εἴχαν δειπνήσει κι εἴχε σκοτεινάσει πιά, ἔφυγαν ἐκεῖνοι πιὸν εἰχαν ὄριστῃ γιὰ τὴν ἐπιχείρηση καὶ πηγαίνουν καὶ κυριεύουν τὸ βουνό, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἔκουφράζονταν ἐκεῖ. Οἱ ἔχθροὶ πάλι μόλις κατάλαβαν πῶς τὸ βουνό κυριεύτηκε, ἀγρυπνοῦσαν ὅλη τὴ νύχτα κι ἀναβαν πολλὲς φωτιές. Μὲ τὰ ἔημερώματα ὁ Χειρίσοφος θυσίασε κι 23 ὑστερα δόνησε τὸ στρατὸ ἀπὸ τὸ δρόμο, ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ εἴχαν καταλάβει τὸ βουνό, ἀρχισαν τὴν ἐπίθεση ἀπὸ τὶς κορυφές. "Οσο γιὰ 24 τοὺς ἔχθρούς, τὸ μεγάλο μέρος τους ἔμεινε στὸ πέρασμα τοῦ βουνοῦ, ἐνῶ τὸ ὑπόλοιπο βάδιζε ἐνάντια στοὺς "Ελληνες ποὺ εἴχαν πιάσει τὶς κορυφές. Προτοῦ ὅμως συναντηθοῦν τὰ κύρια σώματα τῶν δυὸ στρατῶν, συγκρούονται ἐκεῖνοι ποὺ βρίσκονταν. στὶς βουνοκορφές, νικοῦν οἱ "Ελληνες καὶ παίρνουν τοὺς ἔχθρούς κυνήγι. Στὸ μεταξὺ ἀπὸ τὸν κάμ- 25 πο οἱ πελταστὲς τῶν 'Ελλήνων ὅρμοῦσαν ἐνάντια σὲ κείουν ποὺ

17 - 21
Προετοιμα-
σίες γιὰ τὴν
ἐπίθεση.

22 - 27
Νίκητῶν 'Ελ-
λήνων.

26 γμένους, Χειρίσοφος δὲ βάδην ταχὺ ἐφείπετο σὺν τοῖς δπλίταις. Οἱ δὲ πολέμιοι οἱ ἐπὶ τῇ ὁδῷ ἐπειδὴ τὸ ἄνω ἔώρων ἡττώμενοι, φεύγοντι· καὶ ἀπέθανον μὲν οὐ πολλοὶ αὐτῶν, γέροντα δὲ πάμπολλα ἐλήφθη· ἀ οἱ 27 "Ἐλληρες ταῖς μαχαίραις κόπτοντες ἀχρεῖα ἐποίουν. Ὡς δ' ἀνέβησαν, θύσαντες καὶ τρόπαιον στησάμενοι κατέβησαν εἰς τὸ πεδίον, καὶ εἰς κώμας πολλῶν καὶ ἀγαθῶν γεμούσας ἤλθον.

ΚΕΦ. 7

1 ¹Ἐκ δὲ τούτων ἐπορεύθησαν εἰς Ταύχονς σταθμοὺς πέντε παρασάγγας τριάκοντα· καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἐπέλειπε: χωρία γὰρ ὕκουν ἵσχυρὰ οἱ Τάχοι, ἐν οἷς καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἄπαντα εἶχον ἀγακομισμένοι. ²Ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο πρὸς χωρίον ὃ πόλιν μὲν οὐκ εἶχεν οὐδὲ οἰκίας—συνεληλυθότες δὲ ἦσαν αὐτόσε καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ κτήνη πολλὰ—Χειρίσοφος μὲν οὖν πρὸς τοῦτο προσέβαλλεν εὐθὺς ἥκων· ἐπειδὴ δὲ ἡ πρώτη τάξις ἀπέκαμνεν, ἄλλη προσῆι καὶ αὐθις ἄλλη· οὐ γὰρ ἦν ἀθρόοις περιστῆραι, ἀλλ᾽ ἀπότομον ἦν κύκλῳ.

3 ³Ἐπειδὴ δὲ Ξενοφῶν ἤλθε σὺν τοῖς δπλίθοφύλαξι καὶ πελτασταῖς καὶ δπλίταις, ἐνταῦθα δὴ λέγει Χειρίσοφος· εἰς καλὸν ἥκετε· τὸ γὰρ χωρίον αἰρετέον· τῇ γὰρ στρατιᾳ οὐκ ἔστι τὰ ἐπιτήδεια, εἰ μὴ ληφόμεθα τὸ χωρίον. ⁴Ἐγταῦθα δὴ κοινῇ ἐβούλευντο· καὶ τοῦ Ξενοφῶντος ἐρωτῶντος τί τὸ κωλῦν εἴη εἰσελθεῖν εἰπεν δὲ Χειρίσοφος· μία αὖτη πάροδός ἔστιν ἦν δρᾶς· ὅταν δέ τις ταύτη πειρᾶται παριέναι, κυλινδοῦσι λίθους ὑπὲρ ταύτης τῆς ὑπερεχούσης πέτρας· δις δὲ ἀν καταληφθῆ, οὕτω διατίθεται. ⁵Αμα δὲ ἔδειξε συντετριμμένους ἀνθρώπους καὶ σκέλη καὶ πλευράς. ⁶Ην δὲ τοὺς λίθους ἀναλώσωσιν, ἔφη δὲ Ξενοφῶν, ἄλλο τι ἢ οὐδὲν κωλύει παριέναι; οὐ γὰρ δὴ ἐκ τοῦ ἐναντίου δρῶμεν εἰ μὴ δλίγονς τούτους ἀνθρώπους, καὶ τούτων δύο ἢ τρεῖς ὠπλισμέ-

εἶχαν παραταχτῆ ἀπέναντι τους, ἐνῶ δὲ Χειρίσοφος ἔχοντας τοὺς ὄπλίτες ἀκολουθοῦσε μὲν βηματισμὸν γρήγορο.

Τότε οἱ βάρβαροι ποὺς ἦταν στὸ δρόμο, ἐπειδὴ εἴδαν πώς νικήθηκαν 26 οἱ δικοὶ τους στὰ ὑψώματα, τὸ βάζουν στὰ πόδια. Λίγοι ἀπὸ αὐτοὺς σκοτώθηκαν, ἔπεισαν δύμας στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων πάρα πολλὲς ἀσπίδες ἀπὸ κλωνάρια λυγαριάς, ποὺς τὶς ἀχρήστευαν κόβοντάς τις μὲ τὰ μαχαίρια. "Οταν ἀνέβηκαν στὰ ὑψώματα, θυσίασαν κι ἔστησαν 27 τρόπαιο, κι ὕστερα κατέβηκαν στὸν κάμπο καὶ πῆγαν σὲ χωριά, ποὺς ἦταν γεμάτα ἀπὸ πολλὰ τρόφιμα.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΕΡΝΩΝΤΑΣ ΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΩΝ ΤΑΟΧΩΝ,
ΧΑΛΥΒΩΝ ΚΑΙ ΣΚΥΘΗΝΩΝ ΦΤΑΝΟΥΝ Σ' ΕΝΑ ΒΟΥΝΟ
ΑΠ' ΟΠΟΥ ΑΝΤΙΚΡΙΖΟΥΝ ΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ

"Ὕστερα βαδίζοντας πέντε σταθμοὺς προχώρησαν τριάντα παρα- 1 σάγγες κι ἔφτασαν στὴ χώρα τῶν Ταόχων. Ἀλλὰ δὲν εἶχαν τρόφιμα, γιατὶ οἱ Τάοχοι κατοικοῦσαν μέρη ὁχυρωμένα, ὅπου εἶχαν κουβαλήσει κι ὅλες τὶς τροφές. "Οταν δύμας πῆγαν σ' ἔναν τόπο ποὺ δὲν εἶχε 2 οὔτε πόλη οὔτε σπίτια—μονάχα ἥταν συγκεντρωμένοι ἐκεῖ καὶ ἀντρες καὶ γυναῖκες καὶ πολλὰ ζῶα — δὲ Χειρίσοφος ἔκανε ἐπίθεση σ' αὐτὸ 3 τὸ μέρος, μόλις ἔφτασε. Καὶ ὅταν κουράστηκε ἡ πρώτη ὄμάδα τῶν στρατιωτῶν, τότε πῆγε ἄλλη κι ὕστερα ἄλλη. Γιατὶ ἡ τοποθεσία ἥταν ἀπόκρημνη γύρω γύρω κι ἔτσι δὲν μποροῦσαν νὰ τὴν περικυλώσουν ὅλοι μαζί. Μόλις ἥρθε καὶ δὲ Ξενοφῶν μὲ τοὺς στρατιῶτες τῆς 4 διπισθούσιλαχῆς καὶ τοὺς πελταστὲς καὶ τοὺς ὄπλίτες, τότε δὲ Χειρίσοφος λέει: «"Ἡρθατε σὲ κατάλληλη στιγμή, γιατὶ ἡ τοποθεσία τούτη πρέπει νὰ κυριευτῇ. Ο στρατὸς θὰ βρῆ τρόφιμα, μονάχα ἀν καταλάβωμε τὸ μέρος αὐτό». Τότε ἔκαναν σύσκεψη οἱ δυό τους. Καὶ ὅταν 5 δὲ Ξενοφῶν ρώτησε τί τοὺς ἐμποδίζει νὰ περάσουν μέσα, δὲ Χειρίσοφος εἶπε: «"Ἐνα μονάχα πέρασμα ὑπάρχει, αὐτὸ ποὺ βλέπεις. Κι ὅποτε προσπαθῇ κανεὶς νὰ τὸ περάσῃ, ἀνθρώποι κυλᾶντες πέτρες πάνω ἀπὸ κεῖνο τὸν ψηλὸ βράχο. Καὶ ὅποιον πετύχουν, νὰ ποιὰ εἰναι ἡ κατάντια του». Λέγοντάς τα ἔδειξε μερικοὺς ἀντρες, ποὺ τοὺς εἶχαν τσακίσει τὰ πόδια καὶ τὰ πλευρά.

«Κι ἀν τελειώσουν τὶς πέτρες, εἶπε δὲ Ξενοφῶν, ὑπάρχει τίποτε 6 ἄλλο ποὺ μᾶς ἐμποδίζει νὰ περάσωμε; Γιατὶ ἀπέναντι μας δὲν βλέπομε παρὰ αὐτῷ τοὺς λίγους ἀντρες, κι ἀνάμεσά τους δυὸς ἡ τρεῖς

ΚΕΦ. 7

1 - 7
· Αντίσταση
τῶν Ταό-
χων καὶ σχέ-
διο τοῦ Ξενο-
φῶντα.

- 6 νους. Τὸ δὲ χωρίον, ὡς καὶ σὺ ὁρᾶς, σχεδὸν τοία ἡμίπλεθρά ἔστιν δεῖ βαλλομένους διελθεῖν· τούτου δὲ ὅσον πλέθρον δασὸν πίτυσι διαιλειπούσαις μεγάλαις, ἀνθ' ὧν ἐστηκότες ἄνδρες τί ἀν πάσχοιεν ἢ ὑπὸ τῶν φερομένων λίθων ἢ ὑπὸ τῶν κυλινδουμένων; τὸ λοιπὸν οὖν γίγνεται ὡς ἡμίπλεθρον, δεῖ δὲ ταν λωφήσωσιν οἱ λίθοι παραδραμεῖν.
- 7 Ἀλλὰ εὐθύς, ἔφη δὲ Χειρίσοφος, ἐπειδὴν ἀρξώμεθα εἰς τὸ δασὸν προσιέναι, φέρονται οἱ λίθοι πολλοί.— Αὐτὸν ἄν, ἔφη, τὸ δέον εἴη· θᾶττον γὰρ ἀναλώσουσι τοὺς λίθους. Ἀλλὰ πορευώμεθα ἔνθεν ἥμιν μικρόν τι παραδραμεῖν ἔσται, ἢν δυνώμεθα, καὶ ἀπελθεῖν ὁρίσιον, ἢν βοσκώμεθα.
- 8 Ἐντεῦθεν ἐπορεύοντο Χειρίσοφος καὶ Ξενοφῶν καὶ Καλλίμαχος Παρράσιος λοχαγός· τούτου γὰρ ἡ ἡγεμονία ἦν τῶν δπισθοφυλάκων λοχαγῶν ἐκείνη τῇ ἡμέρᾳ· οἱ δὲ ἄλλοι λοχαγοὶ ἔμενον ἐν τῷ ἀσφαλεῖ. Μετὰ τούτους οὖν ἀπῆλθον ὑπὸ τὰ δένδρα ἄνθρωποι ὡς ἐβδομήκοντα, 9 οὐχ ἀθρόοι ἀλλὰ καθ' ἔνα, ἔκαστος φυλαττόμενος ὡς ἐδύνατο. Ἀγασίας δὲ δὲ δὲ Στυμφάλιος καὶ Ἀριστώνυμος Μεθυδριεὺς καὶ οὗτοι τῶν δπισθοφυλάκων λοχαγοὶ ὅντες, καὶ ἄλλοι δέ, ἐφέστασαν ἔξω τῶν δένδρων· οὐ γὰρ ἦν ἀσφαλῆς ἐν τοῖς δένδροις ἐστάναι πλέον ἢ τὸν ἔνα 10 λόχον. Ἐνθα δὴ Καλλίμαχος μηχανᾶται τι· προστρέχεν ἀπὸ τοῦ δένδρου νέφ' ὃ ἦν αὐτὸς δύο ἢ τρία βήματα· ἐπειδὴ δὲ οἱ λίθοι φέροιντο, ἀνέκαζεν εὐπετῶς· ἐφ' ἐκάστης δὲ τῆς προδρομῆς πλέον ἢ δέκα ἅμαξαι 11 πετρῶν ἀνηλίσκοντο. Ὁ δὲ Ἀγασίας ὡς ὁρᾷ τὸν Καλλίμαχον ἀ ἐποίει, καὶ τὸ στράτευμα πᾶν θεώμενον, δείσας μὴ οὐ πρῶτος παραδράμῃ εἰς τὸ χωρίον, οὐδὲ τὸν Ἀριστώνυμον πλησίον ὅντα παρακαλέσας οὐδὲ 12 Εὐρύλοχον τὸν Λουσιέα ἐτάίρους ὅντας οὐδὲ ἄλλον οὐδέτερα χωρεῖ αὐτός, καὶ παρέχεται πάντας. Ὁ δὲ Καλλίμαχος ὡς ὁρᾷ αὐτὸν παριόντα, ἐπιλαμβάνεται αὐτοῦ τῆς ἵτνος· ἐν δὲ τούτῳ παραθεῖ αὐτοὺς Ἀριστώνυμος Μεθυδριεύς, καὶ μετὰ τοῦτον Εὐρύλοχος Λουσιέύς

ὅπλισμένους. Ἐνῶ ὁ τόπος ποὺ πρέπει νὰ περάσωμε τὴν ὥρα ποὺ 6.
θὰ μᾶς χτυποῦν οἱ πέτρες εἶναι πάνω κάτω ἐνάμισι πλέθρο, ὅπως
βλέπεις κι ἐσύ. Ἀπ' αὐτῇ τὴν ἔκταση σχεδὸν ἐνα πλέθρο εἶναι δα-
σωμένο μὲ πεῦκα μεγάλα, ἀραιά. Πίσω ἀπὸ τὰ δέντρα ἐκεῖνα ἀν-
σταθοῦν οἱ ἄντρες, δὲν πρόκειται νὰ πάθουν τίποτε ἀπὸ τὶς πέτρες
ποὺ ρίχνουν ἢ ποὺ κυλᾶνε οἱ ἐχθροί. Ὑπολείπεται ἔτσι γύρω στὸ μισὸ
πλέθρο, ποὺ πρέπει νὰ τὸ περάσωμε ἀμα σταματήσῃ τὸ πετροβόλημα». 7
«Μὰ ἀμέσως, εἰπε ὁ Χειρίσοφος, μόλις ἀρχίσωμε νὰ πλησιάζωμε
τὸ πευκόδασο, ἀρχίζουν νὰ ρίγωνται ἀφθονες οἱ πέτρες». «Αὐτό,
εἰπε ὁ Ξενοφῶν, εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνη, γιατὶ ἔτσι θὰ τελειώσουν τὶς
πέτρες. Ἀς προχωρήσωμε ὅμως, ἀν μποροῦμε, σὲ κεῖνο τὸ μέρος,
ἀπ' ὃπου θὰ ἔχωμε νὰ τρέξωμε μικρὴ ἀπόσταση καὶ θὰ εἶναι πάλι
εὔκολο νὰ γυρίσωμε πίσω, ὅποτε θέλομε». 8 - 14

Αρχισαν τότε νὰ προχωροῦν ὁ Χειρίσοφος καὶ ὁ Ξενοφῶν καὶ ὁ 8
λογαργὸς Καλλίμαχος ὁ Παρράσιος. Γιατὶ ἀπὸ τοὺς λογαργοὺς τῆς
ὅπισθιοφυλακῆς αὐτὸς εἴχε τὴν ἀρχηγία ἐκείνην τὴν μέρα, ἐνῶ οἱ ἄλλοι
βρίσκονταν σὲ σίγουρη θέση. "Τστερ' ἀπ' αὐτοὺς τράβηξαν κάτω ἀπὸ
τὰ δέντρα ὡς ἐβδομήντα ἄντρες, ὅχι μαζεμένοι ἀλλὰ καθένας χωριστά,
μὲ ὅσο μποροῦσαν μεγαλύτερη προφύλαξη. Ὁ Ἀγασίας πάλι ὁ 9
Στυμφάλιος καὶ ὁ Ἀριστώνυμος ἀπὸ τὸ Μεθύδριο, ποὺ ἤταν κι αὐτοὶ
λογαργοὶ τῆς ὅπισθιοφυλακῆς, καὶ μερικοὶ ἄλλοι, στάθηκαν ἔξω ἀπὸ
τὰ δέντρα. Γιατὶ δὲν θὰ ἤταν ἀσφαλισμένοι νὰ βρίσκωνται ἀνάμεσα
στὰ δέντρα στρατιῶτες περισσότεροι ἀπὸ ὅσους ἔχει ἔνας λόχος. Τότε 10
ὁ Καλλίμαχος μηχανεύεται κάποιο τέχνασμα. "Ετρεχε δυὸ τρία βή-
ματα μπροστὰ ἀπὸ τὸ δέντρο ὃπου βρισκόταν ὁ ἵδιος, κι ὅταν ἔρι-
χναν καταπάνω του πέτρες, ὑποχωροῦσε εὔκολα. Σὲ κάθε τρέξιμό
του πρὸς τὰ ἐμπρός, ἔδειντονταν πέτρες περισσότερες ἀπ' ὅσες χωροῦν
δέκα ἀμάξια. Κι ὁ Ἀγασίας μόλις βλέπη αὐτὰ ποὺ ἔκανε ὁ Καλλί- 11
μαχος, καὶ τὸ στράτευμα ὀλόκληρο νὰ τὸν κοιτάζῃ, φοβήθηκε μήπως
δὲν προλάβη νὰ φτάσῃ πρῶτος στὴν τοποθεσία. "Ετσι, χωρὶς νὰ φω-
νάξῃ οὔτε τὸν Ἀριστώνυμο ποὺ ἤταν δίπλα του οὔτε τὸν Εύρυλοχο
ἀπὸ τοὺς Λουσούς, ποὺ ἤταν κι οἱ δυὸ φίλοι του, οὔτε κανέναν ἄλλο,
προχώρησε μόνος καὶ ξεπερνᾷ ὅλους τοὺς ἄλλους. Ὁ Καλλίμαχος 12
ὅμως βλέποντάς τον νὰ περνᾷ, τὸν πιάνει ἀπὸ τὸ γύρο τῆς ἀσπίδας.
Στὸ μεταξὺ τοὺς προσπερνᾶ ὁ Ἀριστώνυμος ἀπὸ τὸ Μεθύδριο, κι
Στερ' ἀπ' αὐτὸν ὁ Εύρυλοχος ἀπὸ τοὺς Λουσούς. Γιατὶ ὅλοι προ-

Σκηνὴς ἀπὸ
τὴν ἐπίθεση
τῶν Ἑλλήνων.

- πάντες γὰρ οὗτοι ἀντεποιοῦντο ἀρετῆς καὶ διηγωνίζοντο πρὸς ἀλλήλους· καὶ οὕτως ἐρίζοντες αἰροῦσι τὸ χωρίον. Ὡς γὰρ ἄπαξ εἰσέδρα-
13 μον, οὐδεὶς πέτρος ἄνωθεν ἥνεχθη. Ἐνταῦθα δὴ δεινὸν ἦν θέαμα· αἱ
γὰρ γυναικεῖς δύπτονσαι τὰ παιδία εἶτα ἔαντάς ἐπικατερρίπτουν, καὶ
οἱ ἄνδρες ὠσαύτως. Ἐνταῦθα δὴ καὶ Αἰνείας Στυμφάλιος λοχαγός,
ἰδών τινα θέοντα ως δύψοντα ἔαντὸν στολὴν ἔχοντα καλίν, ἐπιλαμβά-
14 νεται ώς κωλύσων. Ὁ δὲ αὐτὸν ἐπισπᾶται, καὶ ἀμφότεροι φέροντο
κατὰ τῶν πετρῶν φερόμενοι καὶ ἀπέθανον. Ἐντεῦθεν ἄνθρωποι μὲν
πάντας ὅλης ἐλλήφθησαν, βόες δὲ καὶ ὄντοι πολλοὶ καὶ πρόβατα.
15 Ἐντεῦθεν ἐπορεύθησαν διὰ Χαλύβων σταθμοὺς ἐπτὰ παρασάγ-
γας πεντήκοντα. Οὗτοι ἦσαν ὡν διῆλθον ἀλκιμώτατοι, καὶ εἰς χεῖρας
ῆσαν. Εἶχον δὲ θώρακας λινοῦς μέχρι τοῦ ἤτρου, ἀντὶ δὲ τῶν πτερόγυων
16 σπάρτα πυκνὰ ἐστραμμένα. Εἶχον δὲ καὶ κνημῖδας καὶ κράνη καὶ παρὰ
τὴν ζώνην μαχαίριον δσον ξυήλην Λακωνικήν, φέροντας δὲ τὰς
δύναις, καὶ ἀποτέμνοντες ἄν τὰς κεφαλὰς ἔχοντες ἐπορεύοντο, καὶ
ῆδον καὶ ἔχόρευον δύπτε οἱ πολέμιοι αὐτοὺς ὄψεσθαι ἔμελλον. Εἶχον
17 δὲ καὶ δόρυ ώς πεντεκαίδεκα πηχῶν μίαν λόγχην ἔχον. Οὗτοι ἐνέμενον
ἐν τοῖς πολίσμασιν· ἐπεὶ δὲ παρέλθοιεν οἱ Ἑλληνες, εἰποντο ἀεὶ μα-
χούμενοι. Ὡκουν δὲ ἐν τοῖς δχνροῖς, καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἐν τούτοις
ἀνακεκομισμένοι ἦσαν· ώστε μηδὲν λαμβάνειν αὐτόθεν τοὺς Ἑλληνας,
ἀλλὰ διετράφησαν τοῖς κτήνεσιν ἀ ἐκ τῶν Ταύχων ἔλαβον.
18 Ἐκ τούτων οἱ Ἑλληνες ἀφίκοντο ἐπὶ Ἀρπασον ποταμὸν, εὗρος
τεττάρων πλέθρων. Ἐντεῦθεν ἐπορεύθησαν διὰ Σκυθηῶν σταθμοὺς
τέτταρας παρασάγγας εἴκοσι διὰ πεδίου εἰς κώμας· ἐν αἷς ἔμειναν
ἡμέρας τρεῖς καὶ ἐπεσιτίσαντο.

σπαθοῦσαν νὰ φαίνωνται γενναῖοι καὶ συναγωνίζονταν ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλο στὴν ἀντρειοσύνη. "Ετσι παραβγάνοντας, κυριεύουν τὸ μέρος ἐκεῖνο, μιὰ καὶ δὲν ξαναρίχτηκε ἀπὸ ψῆλα πέτρα, ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ἀρχισαν νὰ τρέχουν πρὸς τὰ ἔκει. Τότε μποροῦσε νὰ δῃ κανεὶς κάτι 13 τὸ τρομερὸ ποὺ γινόταν. Οἱ γυναῖκες δηλαδὴ πετοῦσαν τὰ παιδιὰ στοὺς γκρεμοὺς κι ὕστερα ἔπεφταν κι οἱ ἔδιες κάτω τὸ ἔδιο ἔκαναν καὶ οἱ ἀντρες. Τότε καὶ ὁ λοχαγὸς Αἰνείας ὁ Στυμφάλιος εἶδε κάποιον μὲ ὅμορφη στολὴ ποὺ ἔτρεχε νὰ πάνη νὰ πέσῃ ἀπὸ τοὺς βράχους, καὶ τὸν πιάνει γιὰ νὰ τὸν ἐμποδίσῃ. "Εκεῖνος ὅμως τὸν παρασέρνει κι 14 ἔτσι γκεμίστηκαν κι οἱ δύο καὶ σκοτώθηκαν. "Εκεῖ οἱ "Ἐλληνες ἔπιασαν πολὺ λίγους ἀνθρώπους, βόδια ὅμως καὶ γαϊδουρια καὶ πρόβατα πολλά.

"Απὸ τὸ μέρος αὐτὸν βάδισάν ἔφτὰ σταθμούς καὶ προχώρησαν πε- 15 νήντα παρασάγγες ἀνάμεσα στὴ χώρα τῶν Χαλύβων. Τοῦτο ἦταν οἱ πιὸ γενναῖοι ἀντρες ἀπ' ὅλους ποὺ γνώρισαν οἱ "Ἐλληνες, περνώντας τὶς χῶρες τους, καὶ τοὺς πολέμησαν. Φοροῦσαν θώρακες λινούς ποὺ ἔφταναν ὡς τὸ κάτω μέρος τῆς κοιλιᾶς, κι εἶχαν στὴ θέση τῶν φτερῶν, σχοινιὰ ἀπὸ σφιχτοπλεγμένα σπάρτα. Εἶχαν ἀκόμα περι- 16 κνημίδες καὶ κράνη καὶ στὴ ζώνη ἔνα μαχαίρι σὰν ἐκεῖνο ποὺ κρατοῦσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι. Μὲ αὐτὸν ἔσφαζαν ὅσους κατόρθωναν νὰ νικήσουν καὶ βάδιζαν, κρατώντας τὰ κεφάλια τους κομμένα καὶ μάλιστα τραγουδοῦσαν καὶ χόρευαν, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ τοὺς δοῦν οἱ ἔχθροι. Τέλος κρατοῦσαν καὶ δόρυ, ποὺ τὸ μάκρος του ἦταν δεκαπέντε πάνω κάτω πῆχες κι εἶχε μιὰ λόγγη. Οἱ ἀνθρώποι αὐτοὶ 17 ἔμεναν μέσα στοὺς συνοικισμούς τους, κι ὅταν περνοῦσαν οἱ "Ἐλληνες, πάντα τοὺς ἀκολουθοῦσαν γιὰ νὰ τοὺς πολεμήσουν. Κατοικοῦσαν ὅμως σὲ ὁχυρὲς τοποθεσίες, καὶ εἶχαν κουβαλήσει μέσα σ' αὐτὲς τὰ τρόφιμα. "Ετσι οἱ "Ἐλληνες δὲν μποροῦσαν νὰ παίρνουν τίποτε ἀπὸ αὐτὸν τόπο, παρὰ τρέφονταν μὲ τὰ κρέατα τῶν ζώων ποὺ εἶχαν ἀρπάξει ἀπὸ τὴ χώρα τῶν Ταύχων.

"Απὸ κεῖ οἱ "Ἐλληνες ἔφτασαν στὸν "Αρπασο ποταμό, ποὺ 18 εἶχε πλάτος τέσσερα πλέθρα. "Γετερα βαδίζοντας ἀνάμεσα στὴ χώρα τῶν Σκυθηνῶν τέσσερεις σταθμούς, προχώρησαν εἴκοσι πάρασάγγες μέσα σὲ κάμπο καὶ πῆγαν σὲ κάτι χωριά, ὅπου ἔμειναν τρεῖς μέρες καὶ προμηθεύτηκαν τρόφιμα.

15 - 18

Στοὺς Χάλυβες καὶ στοὺς Σκυθηνούς.

19 Ὁ ἐντεῦθεν διηλθον σταθμοὺς τέτταρας παρασάγγας εἴκοσι πρὸς πόλιν μεγάλην καὶ εὐδαίμονα καὶ οἰκουμένην ἡ ἐκαλεῖτο Γυμνιάς.
 Ὁ ἐν ταῖς χώρας ἀρχαν τοῖς Ἑλλήσιν ἥγεμόνα πέμπει, δπως
 20 διὰ τῆς ἑαυτῶν πολεμίας χώρας ἄγοι αὐτούς. Ὁ ἐλθὼν δὲ ἐκεῖνος λέγει
 ὅτι ἀξεὶ αὐτοὺς πέντε ἡμερῶν εἰς χωρίον δθεν ὅψονται θάλατταν· εἰ
 δὲ μή, τεθνάναι ἐπιηγγείλατο. Καὶ ἥγονύμενος ἐπειδὴ ἐνέβαλλεν εἰς
 τὴν ἑαυτοῦ πολεμίαν, παρεκελεύετο αἰθειν καὶ φθείρειν τὴν χώραν·
 ὃ καὶ δῆλον ἐγένετο ὅτι τούτον ἔνεκα ἔλθοι, οὐδὲ τῆς τῶν Ἑλλήνων
 εὔνοίας.

21 Καὶ ἀφικνοῦνται ἐπὶ τὸ ὅρος τῇ πέμπτῃ ἥμέρᾳ· ὅνομα δὲ τῷ
 ὅρει ἦν Θήχης. Ὁ ἐπεὶ οἱ πρῶτοι ἐγένοντο ἐπὶ τοῦ ὅρους, κρανγὴ πολλὴ
 22 ἐγένετο. Ὁ ἀκούσας δὲ ὁ Ξενοφῶν καὶ οἱ ὀπισθοφύλακες ὡήθησαν
 ἔμπροσθεν ἄλλους ἐπιτίθεσθαι πολεμίους· εἰποντο γὰρ ὅπισθεν ἐκ
 τῆς καιομένης χώρας, καὶ αὐτῶν οἱ ὀπισθοφύλακες ἀπέκτεινάν τέ
 τινας καὶ ἐζώγρησαν ἐνέδραν ποιησάμενοι, καὶ γέρρα ἔλαβον δασειῶν
 βοῶν ὡμοβόεια ἀμφὶ τὰ εἴκοσιν.

23 Ὁ ἐπειδὴ δὲ βοὴ πλείων τε ἐγίγνετο καὶ ἐγγύτερον, καὶ οἱ ἀεὶ ἐπιόν-
 τες ἔθεον δρόμῳ ἐπὶ τὸν δὲ βιῶντας, καὶ πολλῷ μείζων ἐγίγνετο
 ἡ βοὴ δσῳ δὴ πλείους ἐγίγνοντο, ἐδόκει δὴ μεῖζόν τι εἶναι τῷ Ξενο-
 24 φῶντι, καὶ ἀναβὰς ἐφ' ἵππον καὶ Λύκιον καὶ τὸν ἵππεας ἀναλαβὼν
 παρεβοήθει καὶ τάχα δὴ ἀκούοντι βιώντων τῶν στρατιωτῶν Θάλαττα
 Θάλαττα καὶ παρεγγυάντων. Ὁ ἐνθα δὴ ἔθεον πάντες καὶ οἱ ὀπισθο-
 25 φύλακες, καὶ τὰ ὑποζύγια ἡλαύνετο καὶ οἱ ἵπποι. Ὁ ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο
 πάντες ἐπὶ τὸ ἄκρον, ἐνταῦθα δὴ περιέβαλλον ἀλλήλους καὶ στρατη-
 γοὺς καὶ λοχαγοὺς δακρύοντες. Καὶ ἐξαπίνης, ὅτου δὴ παρεγγυή-
 σαντος, οἱ στρατιῶται φέροντι λίθους καὶ ποιοῦσι κολωνὸν μέγαν.
 26 Ὁ ἐνταῦθα ἀνετίθεσαν δερμάτων πλῆθος ὡμοβοείων καὶ βακτηρίας καὶ
 τὰ αἷχμάλωτα γέρρα, καὶ δὲ ἥγεμῶν αὐτός τε κατέτεμεν τὰ γέρρα καὶ
 27 τοῖς ἄλλοις διεκελεύετο. Μετὰ ταῦτα τὸν ἥγεμόνα οἱ Ἑλλήνες ἀπο-
 πέμποντι δῶρα δόντες ἀπὸ κοινοῦ ἵππον καὶ φιάλην ἀργυρᾶν καὶ

’Απὸ κεῖ πέρασαν τέσσερεις σταθμοὺς, προχώρησαν εἶκοσι πα- 19 ρασάγγες καὶ πῆγαν σὲ μιὰ πόλη πολυάνθρωπη, πλούσια καὶ με- γάλη ποὺ τὴν ἔλεγαν Γυμνιάδα. Ἀπ’ αὐτὴν ὁ ἄρχοντας τοῦ τόπου στέλνει στοὺς “Ἐλληνες ὁδηγό, γιὰ νὰ τοὺς περάσῃ ἀνάμεσα ἀπὸ ἐχθρική του χώρα. Αὐτὸς ἥρθε καὶ τοὺς λέει πῶς μέσα σὲ πέντε μέρες 20 θὰ τοὺς πάη σ’ ἓνα μέρος, ἀπ’ ὅπου θὰ δοῦν θάλασσα. “Ἄν δὲν γίνη ἔτσι, εἰπε πῶς δέχεται νὰ θανατωθῇ. Καὶ ὁδηγώντας τους, ἐπειδὴ μπῆκε σὲ ἐχθρική του χώρα, τοὺς πρότρεπε νὰ βάζουν φωτιὰ καὶ νὰ τὴν καταστρέψουν. Ἀπ’ αὐτὸν ἔγινε φανερὸ πῶς γι’ αὐτὸν τὸ λόγο ἥρθε, κι ὅχι ἀπὸ ἀγάπη στοὺς “Ἐλληνες. Τὴν πέμπτη μέρα φτάνουν 21 στὸ βουνό, ποὺ ὀνομαζόταν Θήγης. “Οταν ἀνέβηκαν οἱ πρῶτοι στὸ βουνό, ἔβγαλαν κάτι δυνατὲς φωνές. Τὶς ἀκουσεις ὁ Εενοφῶν κι 22 οἱ στρατιῶτες τῆς ὁπισθοφύλακῆς καὶ νόμισαν πῶς εἶναι ἄλλοι ἐχθροὶ μπροστὰ καὶ τοὺς κάνουν ἐπίθεση. Γιατὶ ἀκολουθοῦσαν ἀπὸ πίσω ἀντρες ἀπὸ τὴν χώρα ποὺ ἔκαψαν, κι οἱ στρατιῶτες τῆς ὁπισθοφύλακῆς ἐσκότωσαν μερικοὺς κι ἔπιασαν ἄλλους ζωντανούς σὲ καρτέρι ποὺ ἔστησαν. Κυρίεψαν ἀκόμη ώς εἶκοσι ἀσπίδες ἀπὸ πυκνότριχα ἀκα- τέργαστα δέρματα βοδιῶν.

’Η βοὴ ὅμως, ὅσο πῆγαινε, μεγάλωνε κι ἀκουγόταν πιὸ κοντά, 23 κι ἐκεῖνοι ποὺ ἔρχονταν κάθε τόσο ἔτρεχαν γρήγορα· πρὸς τὸ μέρος ἀπὸ ὅπου συνέχζαν νὰ βγαίνουν οἱ φωνές, κι ὅσο περισσότεροι στρα- τιῶτες μαζεύονταν, τόσο ἡ βοὴ ἀκουγόταν μεγαλύτερη. Νόμισε λοιπὸν ὁ Εενοφῶν ὅτι κάτι σοβαρὸ συμβάίνει. Γι’ αὐτὸν ἀνέβηκε στὸ ἀλογό 24 του, πῆρε μαζὶ τὸ Λύκιο καὶ τοὺς ἵππεῖς κι ἔτρεχε γιὰ νὰ δώσῃ βοή- θεια. Σὲ λίγο ἀκοῦνε τοὺς στρατιῶτες νὰ φωνάζουν «Θάλασσα! Θά- λασσα!», κι αὐτὴ τὴν λέξην νὰ πηγαίνῃ ἀπὸ στόμα σὲ στόμα. Τότε ἔτρεχαν ὅλοι, μαζὶ κι οἱ ὁπισθοφύλακες, ἐνῶ ἔσερναν γρήγορα μαζὶ 25 τους τὰ ὑποζύγια, καθὼς καὶ τὰ ἀλογα. “Οταν ἔφτασαν ὅλοι στὴν κο- ρυφή, τότε πιὰ οἱ στρατιῶτες μὲ δάκρυα στὰ μάτια ἀγκάλιαζαν ὁ 26 ἔνας τὸν ἄλλο καὶ τοὺς στρατηγοὺς καὶ τοὺς λοχαγούς. Καὶ ἔφυικά, μὲ τὴν προτροπὴ κάποιου, οἱ στρατιῶτες κουβαλᾶνε πέτρες καὶ κάνουν ἔνα μεγάλο σωρό. Πάνω σ’ αὐτὸν ἔβαλαν πολλὰ ἀκατέργαστα δέρμα- 27 τα βοδιῶν, ραβδιά, καὶ τὶς ἀσπίδες ποὺ εἶχαν κυριέψει, ἐνῶ ὁ ὁδηγὸς κι ἐκεῖνος κομμάτιαζε τὶς ἀσπίδες καὶ τοὺς ἄλλους παρακινοῦσε νὰ κάνουν τὸ ἔδιο. “Γετερά οἱ “Ἐλληνες στέλνουν πίσω στὴν πατρίδα 28 του τὸν ὁδηγό. Πρῶτα ὅμως τοῦ χάρισαν ὅλοι μαζὶ δῶρα, δηλαδὴ

19 - 22

*Ἀπὸ τὴν
Γυμνιάδα στὴν
Θήγη.

23 - 27

Οἱ “Ἐλληνες
ἀντικρίζουν
τὴν θάλασσα.

σκενὴν Περσικὴν καὶ δαρεικοὺς δέκα· ἦτε δὲ μάλιστα τοὺς δακτυλίους,
καὶ ἔλαβε πολλοὺς παρὰ τῶν στρατιωτῶν. Κώμην δὲ δεῖξας αὐτοῖς
οὐ σκηνὴσονται καὶ τὴν ὁδὸν ἣν πορεύσονται εἰς Μάκρωνας, ἐπεὶ ἐσπέρα
ἐγένετο, ὥχετο τῆς νυκτὸς ἀπιών.

- ΚΕΦ. 8**
- 1 Ἐντεῦθεν δ' ἐπορεύθησαν οἱ "Ἐλληνες διὰ Μακρώνων σταθμοὺς τρεῖς παρασάγγας δέκα. Τῇ πρώτῃ δὲ ἡμέρᾳ ἀφίκοντο ἐπὶ τὸν ποταμὸν δὲς ὥριζε τὴν τῶν Μακρώνων καὶ τὴν τῶν Σκυθηρῶν. Εἶχον δὲ ὑπὲρ δεξιῶν χωρίον οἷον χαλεπώτατον καὶ ἐξ ἀριστερᾶς ἄλλον ποταμόν, εἰς δὲν ἐνέβαλλεν δορίζων, δι' οὖν ἔδει διαβῆναι. Ἡν δὲ οὗτος δασὺς δένδρεσι παχέσι μὲν οὖ, πυκνοῖς δέ. Ταῦτ' ἐπεὶ προσῆλθον οἱ "Ἐλληνες ἔκοπτον, σπεύδοντες ἐκ τοῦ χωρίου ὡς τάχιστα ἐξελθεῖν.
 - 2 Οἱ δὲ Μάκρωνες ἔχοντες γέρρα καὶ λόγχας καὶ τριχίνους χιτῶνας κατ' ἀντιπέραν τῆς διαβάσεως παρατεταγμένοι ἦσαν καὶ ἀλλήλοις διεμελεύοντο καὶ λίθους εἰς τὸν ποταμὸν ἔρριπτον ἐξικνοῦντο γὰρ οὖ, οὐδὲν ἔβλαπτον οὐδέν.
 - 3 Ἐρθα δὴ προσέρχεται Ξενοφῶντι τῶν πελταστῶν ἀνὴρ Ἀθήνησι φάσκων δεδούλευκέναι, λέγων δὲ γιγνώσκοι τὴν φωνὴν τῶν ἀνθρώπων. Καὶ οἴμαι, ἔφη, ἐμὴν ταύτην πατρίδα εἶναι· καὶ εἰ μή τι κωλύει ἔθέλω αὐτοῖς διαλεχθῆναι.—Ἀλλ' οὐδὲν κωλύει, ἔφη, ἀλλὰ διαλέγον, καὶ μάθε πρῶτον τίνες εἰσίν. Οὐ δὲ εἶπον ἐρωτήσαντος δὲι Μάκρωνες. Ἐρώτα τοίνυν, ἔφη, αὐτὸνς τί ἀντιτετάχαται καὶ χρήζοντιν ἡμῖν πολέμῳ εἶναι. Οὐ δὲ ἀπεκρίναντο· δὲι καὶ ὅμεις ἐπὶ τὴν ἡμετέραν χώραν ἔρχεσθε. Λέγειν ἐκέλευνον οἱ στρατηγοὶ δὲι οὐ κακῶς γε ποιήσοντες, ἀλλὰ βασιλεῖ πολεμήσαντες ἀπερχόμεθα εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐπὶ θάλατταν βουλόμεθα ἀφικέσθαι. Ἡρώτων ἐκεῖνοι εἰ δοῖεν ἀντούτων τὰ πιστά. Οὐ δὲ ἔφασαν καὶ δοῦναι καὶ λαβεῖν ἔθέλειν. Ἐν-

ένα ἄλογο, μιὰ ἀσημένια κούπα, μιὰ περσικὴ στολὴ καὶ δέκα δαρεικούς. Προπάντων ὅμως τοὺς ζητοῦσε δαχτυλίδια, καὶ οἱ στρατιῶτες τοῦ ἔδωσαν πάρα πολλά. Τέλος τοὺς ἔδειξε ἔνα χωριὸ γιὰ νὰ στρατοπεδέψουν καὶ τὸ δρόμο ποὺ θὰ τοὺς ἔβγαζε στοὺς Μάκρωνες κι ἐφυγε μόλις σκοτείνιασε.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΡΟΧΩΡΩΝΤΑΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ
ΤΩΝ ΜΑΚΡΩΝΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΟΛΧΩΝ ΦΤΑΝΟΥΝ ΜΕ
ΔΥΣΧΕΡΕΙΕΣ ΣΤΗΝ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΑ

Ἄπο κεῖ βάδισαν οἱ "Ἐλλήνες ἀνάμεσα στὴ χώρα τῶν Μακρώνων τρεῖς σταθμούς καὶ προχώρησαν δέκα παρασάγγες. Τὴν πρώτη μέρα ἔφτασαν στὸν ποταμὸ ποὺ χώριζε τὶς χώρες τῶν Μακρώνων καὶ τῶν Σκυθηῶν. Πάνω, δεξιά τους, ἦταν μιὰ τοποθεσία πάρα πολὺ δυσκολοπέραστη καὶ πρὸς τὸ ἀριστερὰ ἔνας ἄλλος ποταμός, ὃπου χυνόταν ἐκεῖνος ποὺ χώριζε τὶς δυὰς χῶρες. Ἀπ' αὐτὸν ἔπειπε νὰ περάσουν. Κι ἦταν δασωμένος μὲ δέντρα ὅχι χοντρά, ὀλλὰ πυκνά, ποὺ οἱ "Ἐλλήνες τὰ ἔκοβαν ὅταν πλησίασαν, γιατὶ βιάζονταν νὰ βγοῦν ἀπὸ αὐτὸν τὸ μέρος ὃσο μποροῦσαν γρηγορώτερα. Οἱ Μάκρωνες ὅμως κρατῶντας ἀσπίδες ἀπὸ κλωνάρια λυγαριᾶς καὶ λόγχες καὶ τρίχινους χιτῶνες, ἦταν παραταγμένοι στὴν ἀπέναντι μερὶά τοῦ ποταμοῦ κι ἔδιναν θύρρος ὁ ἔνας στὸν ἄλλο κι ἔριχναν πέτρες στὸν ποταμό. Μὰ δὲν ἔφταναν τοὺς "Ἐλλήνες, οὔτε τοὺς προξενοῦσαν καμιὰ βλάβη. Τότε παρουσιάζεται στὸν Ξενοφώντα κάποιος ἄντρας ἀπὸ τοὺς πελταστές, ποὺ ἔλεγε πώς ἦταν σκλάβος στὴν Ἀθήνα, καὶ βεβαίωνε πώς καταλάβαινε τὴ γλώσσα τούτων τῶν ἀνθρώπων. «Νομίζω μάλιστα, εἶπε, πώς αὐτὴ ἡ χώρα εἰναι ἡ πατρίδα μου. Κι ἀν δὲν ὑπάρχῃ κανένα ἐμπόδιο, θέλω νὰ συζητήσω μαζί τους». «Τίποτε δὲν ἔμποδίζει, εἶπε ὁ Ξενοφῶν· συζήτησε λοιπὸν καὶ μάθε πρῶτα ποιοὶ εἰναι». Ἐκεῖνοι ἀποκρίθησαν στὴν ἐρώτησή του, πώς ὀνομάζονταν Μάκρωνες. «Ξαναρώτησέ τους, εἶπε, γιατὶ παρατάχτηκαν γιὰ μάχη καὶ τὶ τοὺς ἀναγκάζει νὰ εἰναι ἔχθροι μαζί». Ἐκεῖνοι ἀπάντησαν: «Ἐπειδὴ κι ἐσεῖς ἔρχεστε ἐνάντια στὴν πατρίδα μαζί». Οἱ στρατηγοὶ τὸν πρόσταξαν νὰ τοὺς πῆ ὅτι δὲν ἔρχονται γιὰ νὰ τοὺς βλάψουν, παρὰ ἔκαναν πόλεμο μὲ τὸ μεγάλο βασιλιὰ καὶ τώρα γυρίζουν στὴν Ἐλλάδα καὶ θέλουν νὰ φτάσουν στὴ θάλασσα. Ἐκεῖνοι τοὺς ρώτησαν ἀν μποροῦσαν νὰ δώσουν ἐγγυήσεις γι' αὐτά, κι οἱ

ΚΕΦ. 8

1-7

Συνεννόηση
Ἐλλήνων καὶ
Μακρώνων.

τεῦθεν διδόασιν οἱ Μάκρωνες βαρβαρικὴν λόγιην τοῖς "Ελλησιν, οἱ δὲ "Ελλῆνες ἐκείνοις ἔλληρικην· ταῦτα γὰρ ἔφασαν πιστὰ εἶναι· θεοὺς δὲ ἐπεμαρτύραντο ἀμφότεροι.

- 8 Μετὰ δὲ τὰ πιστὰ εὐθὺς οἱ Μάκρωνες τὰ δένδρα συνεξέκοπτον τὴν τε ὁδὸν ὠδοποίουν ὡς διαβιβάσοντες ἐν μέσοις ἀναμεμειγμένοι τοῖς "Ελλησι, καὶ ἀγορὰν οἰλαν ἐδύναντο παρεῖχον, καὶ παρήγαγον ἐν τρισὶν ἥμέραις ἥως ἐπὶ τὰ Κόλχων ὅρια κατέστησαν τοὺς "Ελληνας.
- 9 Ἐνταῦθα ἦν ὅρος μέγας καὶ ἐπὶ τούτον οἱ Κόλχοι παρατεταγμένοι ἦσαν. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον οἱ "Ελλῆνες ἀντιπαρετάξαντο φάλαγγα, ὡς οὕτως ἄξοντες πρὸς τὸ ὅρος· ἐπειτα δὲ ἔδοξε τοῖς στρατηγοῖς βουλεύσασθαι συλλεγεῖσιν ὅπως ὡς κάλλιστα ἀγωνιοῦνται.
- 10 Ἐλεξεν οὖν Ξενοφῶν δτι δοκοίη παύσαντας τὴν φάλαγγα λόχους ὁρθίους ποιῆσαι· ἢ μὲν γὰρ φάλαγξ διασπασθήσεται εὐθὺς· τῇ μὲν γὰρ ἄνοδον τῇ δὲ ενδον ενρήσομεν τὸ ὅρος· καὶ εὐθὺς τοῦτο ἀθυμίαν ποιήσει ὅταν τεταγμένοι εἰς φάλαγγα ταῦτην διεσπασμένην ὁρῶσιν.
- 11 Ἐπειτα ἦν μὲν ἐπὶ πολλῶν τεταγμένοι προσάγωμεν, περιττεύσοντιν ἥμαν οἱ πολέμιοι, καὶ τοῖς περιττοῖς χρήσονται ὃ τι ἀν βούλωνται· ἐὰν δὲ ἐπ' ὀλίγων τεταγμένοι ὅμεν, οὐδὲν ἀν εἴη θαυμαστὸν εἰ διακοπείη ἥμαν ἢ φάλαγξ ὑπὸ ἀνθρώπων καὶ βελῶν πολλῶν ἐμπεσόντων·
- 12 εἰ δέ πῃ τοῦτο ἔσται, τῇ δλῃ φάλαγγι κακὸν ἔσται. Ἀλλά μοι δοκεῖ ὁρθίους τοὺς λόχους ποιησαμένους τοσοῦτον χωρίον κατασχεῖν διαλιπόντας τοῖς λόχοις ὅσδν ἔξω τοὺς ἐσχάτους λόχους γενέσθαι τῶν πολεμίων κεράτων· καὶ οὕτως ἐσόμεθα τῆς τε τῶν πολεμίων φάλαγγος ἔξω οἱ ἐσχάτοι λόχοι, καὶ ὁρθίους ἄγοντες οἱ κράτιστοι ἥμαν πρῶτοι προσίασιν, ἢ τε ἀν ενδον ἢ ταῦτη ἔκαστος ἄξει δ λοχαγός. Καὶ εἰς τε τὸ διαλεῖπον οὐ δάδιον ἔσται τοῖς πολεμίοις εἰσελθεῖν ἔνθεν καὶ ἔνθεν λόχων ὄντων, διακόψαι τε οὐ δάδιον ἔσται λόχον ὁρθιον προσιόν-
- 13 προσίασιν, ἢ τε ἀν ενδον ἢ ταῦτη ἔκαστος ἄξει δ λοχαγός. Καὶ εἰς τε τὸ διαλεῖπον οὐ δάδιον ἔσται τοῖς πολεμίοις εἰσελθεῖν ἔνθεν καὶ ἔνθεν λόχων ὄντων, διακόψαι τε οὐ δάδιον ἔσται λόχον ὁρθιον προσιόν-

"Ελληνες ἀποκρίθηκαν πῶς εἶναι πρόθυμοι καὶ νὰ δώσουν καὶ νὰ πάρουν. Τότε οἱ Μάκρωνες δίνουν στοὺς "Ελληνες μιὰ βαρβαρικὴ λόγγη κι οἱ "Ελληνες σὲ κείνους μιὰν ἐλληνική. Γιατὶ αὐτὰ ἔλεγαν πῶς εἶναι ἐγγυήσεις. Πάντως κι οἱ δύο τους ἐπικαλέστηκαν τοὺς θεοὺς γιὰ μάρτυρες.

Μόλις ἔκαναν τὶς συμφωνίες, ἀρχισαν οἱ Μάκρωνες μαζὶ μὲ τοὺς "Ελληνες νὰ κόβουν τὰ δέντρα κι ἀνοιγαν τὸ δρόμο γιὰ νὰ τοὺς βοηθήσουν νὰ περάσουν, δουλεύοντας ἀνάμεσά τους. Τοὺς ἔδιναν ἀκόμα ν' ἀγοράσουν τρόφιμα, ὅσα μποροῦσαν, καὶ τοὺς συνόδεψαν τρεῖς μέρες, ὡσπου τοὺς ἔφεραν στὰ σύνορα τῆς χώρας τῶν Κόλχων. Σ' 8 αὐτὸ τὸ μέρος ὑπῆρχε ἔνα μεγάλο βουνό, κι ἐπάνω ἦταν παραταγμένοι οἱ Κόλχοι. Στὴν ἀρχὴ παρατάχτηκαν κι οἱ "Ελληνες σὲ φάλαγγα, γιὰ νὰ βαδίσουν ἔτσι πρὸς τὸ βουνό. "Τστερα νόμισαν οἱ στρατηγοὶ πῶς ηταν σωστὸ νὰ συγκεντρωθοῦν καὶ νὰ συζητήσουν γιὰ τὸ πῶς θὰ πολεμήσουν καλύτερα. 'Ο Ξενοφῶν τότε εἶπε πῶς θεωροῦσε φρό- 10 νιμο νὰ χαλάσουν τὴ φάλαγγα καὶ νὰ παρατάξουν τοὺς ἄντρες τῶν λόχων σὲ βάθος μεγάλο καὶ μέτωπο μικρό. « Γιατὶ ἡ φάλαγγα γρήγορα θὰ διασπαστῇ, ἀφοῦ τὸ βουνὸ σ' ἄλλα μέρη θὰ τὸ βροῦμε ἀδιάβατο καὶ σ' ἄλλα εὔκολοπέραστο. Κι αὐτὸ τότε θὰ ἀπογοητεύῃ τοὺς στρατιῶτες ποὺ θὰ βλέπουν διασπασμένη τὴ φάλαγγά τους. "Επειτα ἂν προχωροῦμε μὲ τοὺς στρατιῶτες ὅλης τῆς φάλαγγας 11 παραταγμένους σὲ μεγάλο βάθος, οἱ ἔχθροι θὰ εἶναι περισσότεροι ἀπὸ μᾶς, κι ἐκείνους ποὺ θὰ περισσεύουν θὰ τοὺς χρησιμοποιήσουν μὲ ὅποιον τρόπο θέλουν. "Αν πάλι τὸ βάθος στὴν παράταξή μας θὰ εἶναι μικρό, δὲν πρέπει νὰ παραξενευτοῦμε ποὺ θὰ πέσουν ἀνάμεσά μας ἄνθρωποι καὶ βέλη πολλὰ καὶ θὰ μᾶς χωρίσουν. Κι ἂν αὐτὸ γίνη σ' ἔνα σημεῖο, θὰ εἶναι κακὸ γιὰ ὀλόκληρη τὴ φάλαγγα. 'Αντίθετα, 12 νομίζω πῶς πρέπει νὰ βάλωμε τὸν ἔνα λόγο πλάι στὸν ἄλλο καὶ νὰ παρατάξωμε τοὺς ἄντρες καθενὸς σὲ βάθος μεγάλο καὶ μέτωπο μικρό, ν' ἀφήσωμε διαστήματα ἀνάμεσά τους καὶ νὰ πιάσωμε τόσην ἔκταση, ὥστε οἱ τελευταῖοι λόχοι μας νὰ βρίσκωνται ἔξω ἀπὸ τὰ ἄκρα τοῦ ἔχθρικοῦ στρατοῦ." Ετσι μὲ τοὺς ἀκρινοὺς λόχους μας θὰ εἴμαστε ἔξω ἀπὸ τὴ φάλαγγα τῶν ἔχθρων κι δταν δόηγοῦμε τὸ στρατὸ μὲ τέτοιο σχηματισμό, οἱ πιὸ γενναῖοι ἀπὸ μᾶς θὰ πλησιάσουν πρῶτοι, καὶ σὲ ὅποιο μέρος τὸ βουνὸ εἶναι εὔκολοπέραστο, ἔκεϊ θὰ δόηγήσῃ κάθε λοχαγὸς τοὺς ἄντρες του. Γι' αὐτὸ θὰ εἶναι δύσκολο στοὺς 13 ἔχθρούς νὰ μποῦν στὰ διαστήματα ποὺ θὰ ὑπάρχουν ἀνάμεσα στοὺς

8 - 14

Προτάσεις τοῦ
Ξενοφώντα
γιὰ τὴν ἀντι-
μετώπιση τῶν
Κόλχων.

τα. Ἐάν τέ τις πιέζηται τῶν λόχων, δὲ πλησίον βοηθήσει. Ἡν τε εἰς πη δυνηθῇ τῶν λόχων ἐπὶ τὸ ἄκρον ἀναβῆναι, οὐδεὶς μηκέτι μείνῃ τῶν πολεμίων.

14 Ταῦτα ἔδοξε, καὶ ἐποίουν δρθίους τοὺς λόχους. Ξενοφῶν δὲ ἀπιών ἐπὶ τὸ εὐώνυμον ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ ἔλεγε τοῖς στρατιώταις· ἀνδρες, οὗτοι εἰσιν οὓς δρᾶτε μόνοι ἔτι ήμιν ἐμποδὼν τὸ μὴ ἥδη εἶναι ἔνθα πάλιν σπεύδομεν· τούτους, ἵνα πως δυνώμεθα, καὶ ὡμοὺς δεῖ καταφαγεῖν.

15 Ἐπεὶ δὲ ἐν ταῖς χώραις ἔκαστοι ἐγένοντο καὶ τοὺς λόχους δρθίους ἐποιήσαντο, ἐγένοντο μὲν λόχοι τῶν δπλιτῶν ἀμφὶ τοὺς δγδοήκοντα, δὲ λόχος ἔκαστος σχεδὸν εἰς τοὺς ἔκατόν· τοὺς δὲ πελταστὰς καὶ τοὺς τοξότας τριχῇ ἐποιήσαντο, τοὺς μὲν τοῦ εὐωνύμου ἔξω, τοὺς δὲ τοῦ

16 δεξιοῦ, τοὺς δὲ κατὰ μέσον, σχεδὸν ἔξακοσίους ἔκάστους. Ἐκ τούτου παρηγγύησαν οἱ στρατηγοὶ εὑχεσθαι· εὐξάμενοι δὲ καὶ παιανίσαντες ἐπορεύοντο. Καὶ Χειρίσσοφος μὲν καὶ Ξενοφῶν καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς πελ-

17 τασταὶ τῆς τῶν πολεμίων φάλαγγος ἔξω γενόμενοι ἐπορεύοντο· οἱ δὲ πολέμιοι ὡς εἴδον αὐτούς, ἀντιπαραθέοντες, οἱ μὲν ἐπὶ τὸ δεξιόν, οἱ δὲ ἐπὶ τὸ εὐώνυμον, διεσπάσθησαν, καὶ πολὺ τῆς αὐτῶν φάλαγγος ἐν

18 τῷ μέσῳ κενὸν ἐποίησαν. Οἱ δὲ κατὰ τὸ Ἀρκαδικὸν πελτασταὶ, ὅν ἦρχεν Αἰσχίνης δὲ Ἀκαρνάν, νομίσαντες φεύγειν ἀνακραγόντες ἔθεον· καὶ οὗτοι πρῶτοι ἐπὶ τὸ δρός ἀναβαίνουσι· συνεφείπετο δὲ αὐτοῖς

19 καὶ τὸ Ἀρκαδικὸν δπλιτικόν, ὃν ἦρχε Κλεάνωρ δὲ Ὁρχομένιος. Οἱ δὲ πολέμιοι, ὡς ἦρξαντο θεῖν, οὐκέτι ἔστησαν, ἀλλὰ φυγῇ ἄλλος ἄλλῃ ἐτράπετο.

Οἱ δὲ Ἑλληνες ἀναβάντες ἐστρατοπεδεύοντο ἐν πολλαῖς κώμαις 20 καὶ τάπιτήδεια πολλὰ ἔχονσαις. Καὶ τὰ μὲν ἄλλα οὐδὲν δ, τι καὶ ἐθαύμασαν· τὰ δὲ σμήνη πολλὰ ἦν αὐτόθι, καὶ τῶν κηρίων ὅσοι ἔφαγον τῶν στρατιωτῶν πάντες ἄφρονές τε ἐγίγνοντο καὶ ἥμουν καὶ κάτω διεχώ-

λόγους, ποὺ θὰ είναι ἀπὸ τὴ μιὰ κι ἀπὸ τὴν ἄλλη, κι οὔτε θὰ τοὺς είναι εὔκολο νὰ χωρίσουν ἔνα λόγο ποὺ θὰ προχωρῇ μὲ πολὺ βάθος καὶ λίγο μέτωπο. Κι ἂν κανένας λόγος πιέζεται ἀπὸ τοὺς λόγους, θὰ τὸν βοηθήσῃ ὁ διπλανός του. "Αν πάλι κάποιος ἀπὸ τοὺς λόγους καταφέρῃ ν' ἀνέβη στὴ βουνοκορφή, οὔτε ἔνας ἔχθρος δὲν πρόκειται νὰ μείνη πιὰ ἐπάνω». Αὐτὰ τοὺς φάνηκαν καλά, κι ἔκαναν τὴν πα- 14 ράταξη μὲ μεγάλο βάθος καὶ μικρὸ μέτωπο. Καὶ ὁ Ξενοφῶν, πηγαί- νοντας ἀπὸ τὴ δεξιὰ πτέρυγα στὴν ἀριστερή, ἔλεγε στοὺς ἄντρες : «Στρατιῶτες, αὐτὸι ποὺ βλέπετε είναι οἱ μόνοι ποὺ μᾶς ἐμποδίζουν, ὡστε νὰ μὴ βρισκόμαστε ἀκόμα στὸ μέρος, ὅπου κατευθυνόμαστε ἀπὸ καιρό. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ τοὺς φάμε καὶ ζωντανούς, ἢν μπορέσωμε».

"Οταν ὁ κάθε λοχαγὸς πῆγε στὴ θέση του κι οἱ λόγοι παρατάχτη- 15 καν μὲ τὸν τρόπο ποὺ εἴπαμε, βρέθηκαν δύρδόντα πάνω κάτω λόγοι ὄπλιτῶν, ποὺ καθένας τους εἶχε ὡς ἐκατὸ ἄντρες. Τοὺς πελταστὲς καὶ τοὺς τοξότες τοὺς χώρισαν στὰ τρία, κι ἔβαλαν ἄλλους ἔξω ἀπὸ τὴν ἀριστερὴ πτέρυγα, ἄλλους ἔξω ἀπὸ τὴ δεξιὰ, κι ἄλλους στὴ μέση, ἔξακόσιους ἄντρες ἀπάνω κάτω στὴν κάθε μεριά. "Τσερα οἱ στρα- 16 τηγοὶ ἔδωσαν διαταγὴ νὰ προσευχηθοῦν οἱ στρατιῶτες στοὺς θεούς. "Οταν τέλειωσαν τὴν προσευχὴ καὶ τραγούδησαν τὸν παιάνα, ἄρχισαν νὰ προχωροῦν. 'Ο Χειρίσοφος καὶ ὁ Ξενοφῶν καὶ οἱ πελταστὲς ποὺ ἦταν μαζὶ τους βάδιζαν, ἀφοῦ τοποθετήθηκαν ἔτσι, ὡστε νὰ βρίσκωνται ἔξω ἀπὸ τὴν ἔχθρικὴ φάλαγγα. Οἱ ἔχθροι ὅμως, ὅταν τοὺς εἰδαν, 17 ἔτρεξαν ἀπέναντί τους, τοποθετήθηκαν ἄλλοι στὴ δεξιὰ κι ἄλλοι στὴν ἀριστερὴ πτέρυγα, χωρίστηκαν καὶ δημιούργησαν ἔνα μεγάλο κενό στὴ μέση τῆς δικῆς τους φάλαγγας. Οἱ πελταστὲς πάλι ποὺ βρίσκον- 18 ταν στὸ μέρος ποὺ ἦταν ὁ Ἀρκαδικὸς στρατός, κι εἶχαν ἀρχιγγὸ τὸν Αἰσχύνη ἀπὸ τὴν Ἀκαρνανία, νόμισαν πῶς τὸ ἔβαλαν στὰ πόδια οἱ ἔχθροι, καὶ γι' αὐτὸ ἄρχισαν νὰ τρέχουν ξοπίσω τους μὲ φωνές. "Ετσι πρωτοανεβαίνουν αὐτὸι στὸ βουνό. Τοὺς ἀκολουθοῦσαν ὅμως καὶ οἱ Ἀρκάδες ὄπλιτες, ποὺ τοὺς διοικοῦσε ὁ Κλεάνωρ ὁ Ὁρχομένιος. "Οσο γιὰ τοὺς ἔχθρους, ὅταν ἄρχισαν νὰ τρέχουν, δὲν σταμάτησαν πιά, 19 παρὰ ἔφευγαν τραβώντας ἄλλος ἀπὸ δῶ κι ἄλλος ἀπὸ κεῖ. Τότε οἱ "Ελληνες ἀνέβηκαν ὅλοι στὸ βουνὸ καὶ στρατοπέδεψαν σὲ πολλὰ χωριά, ὅπου ὑπῆρχαν ἀφθονα τρόφιμα. Μὰ δὲν παραξενεύτηκαν μὲ τί- 20 ποτε ἄλλο ἀπ' ὅσα εἰδαν, μονάχα μὲ τὸ ὅτι ἔδω ὑπῆρχαν πολλὰ σμάρια ἀπὸ μελίσσια. Καὶ ὅσοι στρατιῶτες ἔφαγαν κερῆθρες, ὅλοι ἔχα-

15 - 19

Οἱ "Ελληνες παίρονται τὶς θέσεις τῶν Κόλχων.

20 - 21

Στὰ χωρὶα τῶν Κόλχων.

χώρει αὐτοῖς καὶ ὁρθὸς οὐδεὶς ἐδύνατο ἰστασθαι, ἀλλ' οἱ μὲν ὀλίγοι
ἐδηδοκότες σφόδρα μεθύνουσιν ἐώκεσαν, οἱ δὲ πολὺ μαινομένοις, οἱ
21 δὲ καὶ ἀποθνήσκουσιν. Ἐκεινοί δὲ οὗτοι πολλοὶ ὥσπερ τροπῆς γεγε-
νημένης, καὶ πολλὴ ἦν ἀθυμία. Τῇ δὲ υστεραίᾳ ἀπέθανε μὲν οὐδεὶς,
ἀμφὶ δὲ τὴν αὐτήν πως ὡραν ἀνεφρόνοντι τρίτη δὲ καὶ τετάρτη ἀν-
στατο ὥσπερ ἐκ φαρμακοποσίας.

22 Ἐντεῦθεν δὲ ἐπορεύθησαν δύο σταθμοὺς παρασάγγας ἐπτά,
καὶ ἥλθον ἐπὶ θάλατταν εἰς Τραπεζοῦντα πόλιν Ἑλληνίδα οἰκουμένην
ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ, Σινωπέων ἀποικίαν ἐν τῇ Κόλχων χώρᾳ.
Ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας ἀμφὶ τὰς τριάκοντα ἐν ταῖς τῶν Κόλχων
23 κώμαις· κάντεῦθεν ορμώμενοι ἐλήγοντο τὴν Κολχίδα. Ἀγορὰν δὲ πα-
ρεῖχον τῷ στρατοπέδῳ Τραπεζούντιοι, καὶ ἐδέξαντό τε τοὺς Ἑλληνας
24 καὶ ξένια ἔδοσσαν βοῦς καὶ ἄλφιτα καὶ οἶνον. Συνδιεπράττοντο δὲ καὶ
ὑπὲρ τῶν πλησίον Κόλχων τῶν ἐν τῷ πεδίῳ μάλιστα οἰκούντων, καὶ
ξένια καὶ παρ' ἐκείνων ἥλθον βρέες.

25 Μετὰ δὲ τοῦτο τὴν θυσίαν ἦν ηὖξαντο παρεσκευάζοντο· ἥλθον
δὲ αὐτοῖς ἴκανοὶ βρέες ἀποθύσαι τῷ Διὶ τῷ σωτῆρι καὶ τῷ Ἡρακλεῖ
ἡγεμόσυνα καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς ἀ ηὖξαντο. Ἐποίησαν δὲ καὶ ἀγῶ-
να γυμνικὸν ἐν τῷ ὅρει ἔνθαπερ ἐσκήνων. Εἴλοντο δὲ Δρακόντιον
Σπαρτιάτην, δις ἔφυγε παῖς ὁν οἰκοθεν, παῖδα ἄπων κατακανὼν ἔνήλη
πατάξας, δρόμον τ' ἐπιμεληθῆναι καὶ τοῦ ἀγῶνος προστατῆσαι.

26 Ἐπειδὴ δὲ ἡ θυσία ἐγένετο, τὰ δέρματα παρέδοσαν τῷ Δρακον-
τίῳ, καὶ ἡγεῖσθαι ἐκέλευνον ὅπου τὸν δρόμον πεποιηκὼς εἴη. Ὁ δὲ
δείξας οὐπερ ἐστηκότες ἐτύγχανον· οὗτος δὲ λόφος, ἔφη, κάλλιστος
τρέχειν ὅπου ἀν τις βούληται.—Πᾶς οὖν, ἔφασαν, δυνήσονται παλαίειν
ἐν σκληρῷ καὶ δασεῖ οὕτως; δὲ δὲ εἰπε· μᾶλλον τι ἀνιάσεται δι κατα-
27 πεσών. Ἡγωνίζοντο δὲ παῖδες μὲν στάδιον τῶν αἰχμαλώτων οἱ πλεῖ-

ναν τὰ λογικά τους κι ἔκαναν ἐμετὸν καὶ τοὺς ἔπιανε διάρροια, ὥστε κανένας τους δὲν μποροῦσε νὰ σταθῇ δρθός. Ἐν ἔτρωγαν λίγο, ἔμοιαζαν μὲ πολὺ μεθυσμένους, ἀν πολὺ, μὲ τρελοὺς ἢ μὲ ἀνθρώπους ποὺ πέθαιναν. Κι ἦταν κατάχαμα τόσοι πολοὶ ξαπλωμένοι, λέει κι εἶχαν 21 νικηθῆ σὲ μάχη, κι ὅλους τοὺς εἶχε πιάσει ἀπελπισία. Τὴν ἄλλη μέρα δὲν πέθανε κανένας, μάλιστα τὴν ἵδια ὥρα, ἀπάνω κάτω, ἥρθαν στὰ συγκαλά τους. Τὴν τρίτη καὶ τὴν τέταρτη μέρα ἀρχισαν νὰ σηκώνωνται, σὰ νὰ εἶχαν πάθει δηλητηρίαση. Ἀπὸ κεῖ βαδίζοντας δύο 22 σταθμοὺς προχώρησαν ἐφτά παρασάγγες κι ἔφτασαν στὴ θάλασσα, στὴν Τραπεζούντα, μιὰ ἐλληνικὴ πόλη μὲ μεγάλο πληθυσμό, ποὺ βρισκόταν στὸν Εὔξεινο Πόντο, στὴ χώρα τῶν Κόλχων, κι ἦταν ἀποικία τῶν κατοίκων τῆς Σινώπης. Ἐδῶ ἐμειναν τριάντα, πάνω κάτω, μέρες, στὰ χωριά τῶν Κόλχων. Καὶ ξεκινώντας ἀπὸ κεῖ 23 λεηλατοῦσαν τὴν Κολχίδα. Οἱ Τραπεζούντιοι ὅμως πήγαιναν στὸ στρατόπεδο τρόφιμα, γιὰ ν' ἀγοράσουν οἱ "Ἐλληνες, καὶ τοὺς καλοδέχτηκαν καὶ τοὺς ἔδωσαν γιὰ δῶρα βόδια καὶ ἀλεύρι κριθαρένιο καὶ κρασί. Παράλληλα ἔκαναν συνεννοήσεις καὶ γιὰ τοὺς Κόλχους 24 ποὺ ἦταν γείτονές τους καὶ μάλιστα γιὰ ὅσους κατοικοῦσαν στὸν κάμπο, κι ἔφεραν κι ἀπὸ κείνους βόδια γιὰ δῶρα. "Τίστερ' ἀπ' αὐτὰ 25 ἀρχισαν νὰ ἔτοιμάζουν τὴ θυσία ποὺ εἶχαν τάξει. Τοὺς ἔφεραν τότε βόδια ἀρκετά, γιὰ νὰ θυσιάσουν, ὅπως ὑποσχέθηκαν, στὸ Δία τὸ σωτήρα καὶ στὸν Ἡρακλῆ καὶ στοὺς ἄλλους θεούς, καὶ νὰ τοὺς εὐχαριστήσουν ποὺ τοὺς ὁδήγησαν ὡς ἐδῶ μὲ σιγουριά. "Εκαναν ἀκόμα καὶ γυμνικοὺς ἀγῶνες ἀπάνω στὸ βουνὸ ποὺ εἶχαν στρατοπεδέψει. Διάλεξαν μάλιστα τὸ Σπαρτιάτη Δρακόντιο, γιὰ νὰ προετοιμάσῃ τὸ μέρος καὶ νὰ ἐπιβλέψῃ στὸν ἀγώνα. Αὐτός, ὅταν ἦταν παιδί, ἔφυγε ἀπὸ τὴν πατρίδα του, γιατί, χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, χτύπησε μὲ μαχαίρι, ἔνα ἄλλο παιδί καὶ τὸ σκότωσε.

Μόλις τελείωσε ἡ θυσία, παράδωσαν τὰ δέρματα τῶν ζώων στὸ Δρακόντιο καὶ τὸν πρόσταξαν νὰ τοὺς ὁδήγηση στὸν τόπο ποὺ εἶχε προετοιμάσει γιὰ τοὺς ἀγῶνες. Κι ἐκεῖνος τοὺς ἔδειξε τὸ μέρος ποὺ ἔτυχε νὰ στέκωνται, καὶ τοὺς εἶπε : «Αὐτὸς ὁ λόφος εἶναι πάρα πολὺ κατάλληλος, γιὰ νὰ τρέχῃ κανεὶς σ' ὅποια μεριά θέλει». «Πῶς ὅμως, τοῦ εἶπαν, θὰ μπορέσουν νὰ παλέψουν σὲ τόσο ἀνώμαλο καὶ δασωμένο τόπο;» Ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε : «Ἐτσι θὰ πονάῃ λίγο περισσότερο ἐκεῖνος ποὺ θὰ πέφτη». Στὸν ἀγώνα ἔπαιρναν μέρος : γιὰ τὸν ἀπλὸ 27

22 - 28
Οἱ "Ἐλληνες
στὴν Τραπε-
ζούντα.

στοι, δόλιχον δὲ Κρῆτες πλείους ἢ ἔξικοντα ἔθεον, πάλην δὲ καὶ πυγμὴν καὶ παγκράτιον ἔτεροι, καὶ καλὴ θέα ἐγένετο· πολλοὶ γὰρ κατέ-
28 βησαν καὶ ἄτε θεωμένων τῶν ἐταύρων πολλὴ φιλονικία ἐγίγνετο. Ἐ-
θεον δὲ καὶ ἵπποι, καὶ ἔδει αὐτοὺς κατὰ τοῦ πρανοῦς ἐλάσαντας ἐν τῇ
θαλάττῃ ἀποστρέφαντας πάλιν πρὸς τὸν βωμὸν ἅγειν. Καὶ κάτω μὲν
οἱ πολλοὶ ἐκνυινδοῦντο· ἄνω δὲ πρὸς τὸ ἴσχυρως ὅρθιον μόγις βάδην
ἐπορεύοντο οἱ ἵπποι· ἐνθα πολλὴ κραυγὴ καὶ γέλως καὶ παρακέλευσις
ἐγίγνετο.

δρόμο τὰ πιὸ πολλὰ παιδιὰ τῶν αἰχμαλώτων, γιὰ τὸ μακρινὸ περισσότεροι ἀπὸ ἔξηντα Κρητικοί, γιὰ τὸ πάλεμα καὶ τὴν πυγμαχία καὶ τὸ παγκράτιο ἄλλοι. "Ετσι τὸ θέαμα ἦταν ὡραῖο. Γιατὶ πολλοὶ πῆραν μέρος στοὺς ἀγῶνες κι ἀναψαν μεγάλες φιλονικίες ἀνάμεσα στοὺς στρατιῶτες ποὺ παρακολουθοῦσαν σὰ θεατές. Στὸ τρέξιμο παράβγαιναν καὶ ἄλογα, ποὺ ἐπρεπε οἱ ἵππεῖς νὰ τὰ 28 δύδηγγήσουν στὴν κατηφοριὰ πρὸς τὴ Θάλασσα, κι ὕστερα νὰ τὰ γυρίσουν πίσω καὶ νὰ τὰ φέρουν στὸ βωμό. "Οταν κατέβαιναν τὰ περισσότερα ἄλογα, κατρακυλοῦσαν, ἐνῷ στὴ μεγάλῃ ἀνηφοριὰ μὲ κόπο προχωροῦσαν βῆμα βῆμα. Τότε ἀκούγονταν οἱ ἄλλοι νὰ φωνάζουν δυνατὰ καὶ γελώντας νὰ δίνουν θέρρος σὲ κείνους ποὺ ἀγωνίζονταν.

ΒΙΒΛΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

- ΚΕΦ. 1 1 [”Οσα μὲν δὴ ἐν τῇ ἀναβάσει τῇ μετὰ Κύρου ἔπραξαν οἱ Ἑλληνες, καὶ ἐν τῇ πορείᾳ τῇ μέχρι ἐπὶ θάλατταν τὴν ἐν τῷ Εὔξείνῳ Πόρτω, καὶ ὡς εἰς Τραπεζοῦντα Ἑλληνίδα πόλιν ἀφίκοντο, καὶ ὡς ἀπέθυσαν ἄ ηὕξαντο σωτήρια θύσειν ἐνθα πρῶτον εἰς φιλίαν γῆν ἀφίκοντο, ἐν τῷ πρόσθεν λόγῳ δεδήλωται].
- 2 * ’Ἐκ δὲ τούτου ἔντελθόντες ἐβουλεύοντο περὶ τῆς λοιπῆς πορείας· ἀνέστη δὲ πρῶτος Λέων Θούριος καὶ ἔλεξεν ὡδε· ἐγὼ μὲν τούτων, ἔφη, ὃ ἀνδρες, ἀπειρηκα ἥδη ἔνσκεναζόμενος καὶ βαδίζων καὶ τρέχων καὶ τὰ δπλα φέρων καὶ ἐν τάξει ἴών καὶ φυλακὰς φυλάττων καὶ μαχόμενος ἐπιθυμῶ δὲ ἥδη πανσάμενος τούτων τῶν πόνων, ἐπεὶ θάλατταν ἔχομεν, πλεῖν τὸ λοιπὸν καὶ ἐκταθεὶς ὥσπερ Ὁδυσσεὺς ἀφικέσθαι εἰς 3 τὴν Ἑλλάδα. Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ στρατιῶται ἀνεθορύβησαν ὡς εν 4 λέγει· καὶ ἄλλος ταῦτα ἔλεγε, καὶ πάντες οἱ παριόντες. Ἐπειτα δὲ Χειρίσοφος ἀνέστη καὶ εἶπεν ὡδε· φίλος μοὶ ἐστιν, ὃ ἀνδρες, Ἀραξίβιος, ναναρχῶν δὲ καὶ τυγχάνει. Ἡν οὖν πέμψητε με, οἴομαι ἂν ἐλθεῖν καὶ τριήρεις ἔχων καὶ πλοῖα τὰ ἡμᾶς ἀξοντα· νῦνεις δὲ εἰπερ πλεῖν βούλεσθε, περιμένετε ἔστι τὸ ἔγω ἔλθω· ἥξω δὲ ταχέως. Ἀκούσαντες ταῦτα οἱ στρατιῶται ἥσθησάν τε καὶ ἐψηφίσαντο πλεῖν αὐτὸν ὡς τάχιστα.
- 5 Μετὰ τοῦτον Ξενοφῶν ἀνέστη καὶ ἔλεξεν ὡδε· Χειρίσοφος μὲν δὴ ἐπὶ πλοῖα στέλλεται, νῦνεις δὲ ἀναμενοῦμεν. ”Οσα μοι οὖν δοκεῖ 6 καιρὸς εἶναι ποιεῖν ἐν τῇ μονῇ, ταῦτα ἐρῶ. Πρῶτον μὲν τὰ ἐπιτήδεια δεῖ πορίζεσθαι ἐκ τῆς πολεμίας· οὕτε γὰρ ἀγορὰ ἐστιν ἵκανή, οὕτε

ΒΙΒΛΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΗΝ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΑ ΠΑΙΡΝΟΥΝ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥΣ, ΤΗ ΔΙΑΤΡΟΦΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΤΟΥΣ

(“Οσα ἔκαναν οἱ Ἑλληνες στὴν ἐκστρατείᾳ μὲ τὸν Κύρο, καὶ στὴν πορείᾳ τους ὡσπου νὰ φτάσουν στὴ θάλασσα τοῦ Εὐξείνου Πόντου, καὶ πῶς πῆγαν στὴν ἑλληνικὴ πόλη Τραπεζούντα, καὶ πῶς θυσίασαν, ὅπως εἶχαν τάξει νὰ κάνουν, γιὰ τὴ σωτηρία τους, μόλις πατήσουν σὲ φιλικὴ χώρα, ὅλα αὐτὰ ἔχουν εἰπωθῆ στὴν προηγούμενη διήγηση).

Τοστερα συγκεντρώθηκαν καὶ σκέφτονταν γιὰ τὸ δρόμο ποὺ θὰ ἀκολουθοῦσαν ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα. Πρῶτος σηκώθηκε ὁ Λέων ἀπὸ τοὺς Θουρίδους καὶ μίλησε ἔτσι : «Ἐγώ, φίλοι μου, κουράστηκα πὰ νὰ ἔτοιμάζω ἀποσκευές καὶ νὰ βαδίζω καὶ νὰ τρέχω καὶ νὰ σηκώνω τὰ ὅπλα καὶ νὰ προχωρῶ τοποθετημένος στὴ γραμμὴ καὶ νὰ φυλάω φρουρὰ καὶ νὰ πολεμῶ. Λαχτάρησα νὰ γλιτώσω πιὰ ἀπὸ τὰ βάσανα τοῦτα καί, ἀφοῦ βρισκόμαστε σὲ θάλασσα, νὰ ταξιδέψω ἀπὸ δῶ καὶ μπρὸς ξαπλωμένος πάνω στὸ καράβι, σὰν τὸν Ὀδυσσέα, ὡσπου νὰ φτάσω στὴν Ἐλλάδα». Οἱ στρατιῶτες ὅταν ἀκουσαν τὰ λόγια του, τὰ ἐπιδοκίμασαν μὲ θόρυβο, κρίνοντάς τα σωστά. «Ἐνας ἄλιος εἶπε τὰ ἔδια, καθὼς καὶ οἱ ὑπόλοιποι ποὺ μίλησαν. Κατόπιν σηκώθηκε ὁ Χειρίσοφος καὶ εἶπε αὐτὰ τὰ λόγια : «Στρατιῶτες, ὁ Ἀναξίβιος εἶναι φίλος μου καὶ τώρα τυχαίνει νὰ εἶναι ναναρχος. Ἄν μὲ ἔξουσιο δοτήσετε λοιπὸν νὰ πάω σ' αὐτὸν, ἔχω τὴ γνώμη πῶς θὰ γυρίσω φέρνοντας καὶ τριήρεις καὶ ἄλλα πλοῖα ποὺ θὰ μᾶς πᾶνε στὴν Ἐλλάδα. Ἔτσι, ἂν ἔσεις θέλετε νὰ ταξιδέψετε, περιμένετε ὡσπου νὰ ἔρθω. Θὰ γυρίσω γρήγορα». Οταν τὸ ἀκουσαν αὐτὰ οἱ στρατιῶτες, εὐχαριστήθηκαν καὶ ἀποφάσισαν νὰ τὸν στείλουν, ὅσο γίνεται γρηγορώτερα.

Κατόπι σηκώθηκε ὁ Εενοφῶν καὶ εἶπε τοῦτα δῶ : «Τὸ Χειρίσοφο τὸν στέλνομε νὰ πάη νὰ φέρῃ πλοῖα, κι ἐμεῖς θὰ περιμένωμε. Θὰ σᾶς μιλήσω λοιπὸν γι' αὐτὰ ποὺ μοῦ φαίνεται πῶς εἶναι ἀπαραίτητα νὰ κάνωμε, ὅσο θὰ μένωμε ἐδῶ. Πρῶτα πρῶτα πρέπει νὰ προμηθευώμαστε τὰ τρόφιμα ἀπὸ τὴν ἔχθρικὴ χώρα. Γιατὶ ἐδῶ οὔτε μᾶς προ-

ΚΕΦ. 1

•Ανακεφαλαίωση.

2 - 4

Οἱ Ἐλληνες σκέπτονται νὰ γυρίσουν στὴν πατρίδα.

5 - 13

Προτάσεις τοῦ Εενοφώντα.

δτον ὡρησόμεθα εὐπορία, εἰ μὴ δλίγοις τισίν· ἥ δὲ χώρα πολεμία· κίνδυνος οὖν πολλοὺς ἀπόλλησθαι, ἢν ἀμελῶς τε καὶ ἀφυλάκτως πο-
7 φεύγησθε ἐπὶ τὰ ἐπιτήδεια. Ἀλλά μοι δοκεῖ σὸν προνομαῖς λαμβάνειν τὰ ἐπιτήδεια. ἄλλως δὲ μὴ πλανᾶσθαι, ὡς σώζησθε, ἡμᾶς δὲ τούτων ἐπιμελεῖσθαι. Ἔδοξε ταῦτα.

8 Ἐτι τοίνυν ἀκούσατε καὶ τάδε. Ἐπὶ λείαν γὰρ ὑμῶν ἐκπορεύ-
σονταί τινες. Οὕμαι οὖν βέλτιστον εἶναι ἡμῖν εἰπεῖν τὸν μέλλοντα
ἐξιέναι, φράζειν δὲ καὶ ὅποι, ἵνα καὶ τὸ πλῆθος εἰδῶμεν τῶν ἐξιόντων
καὶ τῶν μενόντων, καὶ ξυμπαρασκευάζωμεν, ἐάν τι δέη, καὶν βοη-
θησαί τισι καιρὸς ἦ, εἰδῶμεν ὅποι δείγει βοηθεῖν, καὶ ἐάν τις τῶν
ἀπειροτέρων ἐγχειρὶ ποι, ξυμβουλεύωμεν πειρώμενοι εἰδέναι τὴν δύ-
ναμιν ἐφ' οὓς ἀν λωσιν. Ἔδοξε καὶ ταῦτα.

9 Ἐννοεῖτε δὲ καὶ τόδε, ἔφη· σχολὴ τοῖς πολεμίοις λῆζεσθαι, καὶ
δικαίως ἡμῖν ἐπιβουλεύοντες· ἔχομεν γὰρ τὰ ἐκείνων ὑπεροχάθηνται
δὲ ἡμῶν. Φυλακὰς δή μοι δοκεῖ δεῖν περὶ τὸ στρατόπεδον εἶναι· ἐάν
οὖν κατὰ μέρος [μερισθέντες] φυλάττωμεν καὶ σκοπῶμεν, ἤττον ἀν
δύναντο ἡμᾶς θηρᾶν οἱ πολέμιοι.

10 Ἐτι τοίνυν τάδε ὁράτε. Εἰ μὲν ἡπιστάμεθα σαφῶς ὅτι ἥξει πλοῖα
Χειρόσοφος ἄγων ἴκανά, οὐδὲν ἀν ἔδει δῶν μέλλω λέγειν· νῦν δὲ ἐπεὶ
τοῦτο ἄδηλον, δοκεῖ μοι πειρᾶσθαι πλοῖα συμπαρασκευάζειν καὶ αν-
τόθεν. Ἡν μὲν γὰρ ἔλθῃ [ἔχων], ὑπαρχόντων ἐνθάδε ἐν ἀφθονωτέροις
11 πλευσόμεθα· ἀν δὲ μὴ ἄγῃ, τοῖς ἐνθάδε χρησόμεθα. Ορῶ δὲ ἐγὼ πλοῖα
πολλάκις παραπλέοντα· εἰ οὖν αἰτησάμενοι παρὰ Τραπεζοντίων μακρὰ
πλοῖα, κατάγοιμεν καὶ φυλάττοιμεν αὐτά, τὰ πηδάλια παραλυόμενοι,

σφέρουν πολλά ν' ἀγοράσωμε, ούτε χρήματα ἀφθονα ἔχομε νὰ διαθέσωμε γιὰ ψώνια, ἐκτὸς ἀπὸ μερικούς στρατιῶτες. "Ἐπειτα ἡ χώρα εἶναι ἔχθρική, καὶ γι' αὐτὸν ὑπάρχει κίνδυνος νὰ χαθοῦν πολλοί, ἀν πηγαίνετε γιὰ τρόφιμα ἔγγνοιαστοι κι ἀπροφύλαχτοι. Γι' αὐτὸν ἔχω τὴν γνώμην πώς πρέπει ν' ἀρπάζετε τὰ τρόφιμα κάνοντας ἐπιδρομές, κι ὅχι νὰ τριγυρνᾶτε ἀσκοπα ἐδῶ κι ἐκεῖ. "Ἐτσι θὰ γλιτώσετε τὴν ζωὴν σας. 'Ἐμεῖς πάλι οἱ στρατηγοὶ θὰ φροντίζωμε νὰ γίνωνται αὐτὰ ὅπως πρέπει'. Οἱ στρατιῶτες τὰ βρῆκαν καλὰ καὶ τοῦτα. «Ἀκοῦστε, ἀκόμα, καὶ τὰ παρακάτω. Μερικοὶ ἀπὸ σᾶς θὰ βγοῦν γιὰ λεηλασίες. Νομίζω λοιπὸν πώς εἶναι πάρα πολὺ χρήσιμο, ἐκεῖνος που πρόκειται νὰ κάνῃ τέτοια δουλειά, νὰ μᾶς τὸ πῆ, ἀκόμα νὰ μᾶς πῆ καὶ γιὰ ποιὸ μέρος προορίζεται, ὥστε νὰ ξέρωμε πόσοι θὰ πᾶνε καὶ πόσοι θὰ μείνουν, καὶ νὰ ἔτοιμάζωμε δὲ τι χρειάζεται. "Ἐτσι, κι ἀν παρουσιαστῇ ἀνάγκη νὰ βοηθήσωμε μερικούς, θὰ ξέρωμε σὲ ποιὸ μέρος θὰ πρέπη νὰ στείλωμε τὴν βοήθεια κι ἀν κανένας ἀπὸ κείνους ποὺ ἔχουν μικρὴ πείρα κάνῃ κάποια ἐπιδρομή, θὰ τοῦ δώσωμε συμβουλές, πρόσπαθώντας πρῶτα νὰ πληροφορηθοῦμε τὴ δύναμη τῶν ἀνθρώπων ποὺ θὰ χτυπήσῃ. Κι αὐτὰ φάνηκαν σωστὰ στοὺς στρατιῶτες. «Σκεφτῆτε δύμας καὶ κάτι ἄλλο, εἶπε. Οἱ ἔχθροὶ μὲ ἀνεση μποροῦν νὰ κάνουν ληστρικὲς ἐπιδρομές, καὶ δίκαια σχεδιάζουν νὰ μᾶς ἐπιτεθοῦν, ἀφοῦ κρατᾶμε τὶς περιουσίες τους. Γι' αὐτὸν ἔχουν πιάσει θέσεις ψηλότερα ἀπὸ μᾶς. "Ἐχω λοιπὸν τὴν γνώμην πώς πρέπει νὰ βάλωμε φρουρὲς γύρω ἀπὸ τὸ στρατόπεδό μας καὶ νὰ φυλάξμε, καθένας μὲ τὴ σειρά του, μὲ μεγάλη προσοχή. Τότε δὲν θὰ μποροῦν μὲ κανένα τρόπο οἱ ἔχθροι νὰ μᾶς ἐπιτεθοῦν μ' ἐπιτυχία. Προσέξτε ἀκόμα καὶ τοῦτα δῶ: "Αν ἡμαστε βέβαιοι πώς γυρίζοντας ὁ Χειρίσοφος θὰ φέρη ἀρκετὰ καράβια, δὲν θὰ ἥταν καμιὰ ἀνάγκη νὰ σᾶς πῶ ἐκεῖνα ποὺ σκοπεύω. Τώρα δύμας ποὺ αὐτὸν εἶναι ἄγνωστο, μοῦ φαίνεται σωστὸν νὰ πρόσπαθήσωμε νὰ ἔτοιμάσωμε πλοῖα ἀπὸ δῶ πέρα. Γιατὶ ἀν ἔρθη ὁ Χειρίσοφος καὶ φέρη, θὰ ταξιδέψωμε μὲ πιὸ πολλά, ἀφοῦ θὰ ἔχωμε κι ἐμεῖς. "Αν πάλι δὲν φέρη, τότε θὰ χρησιμοποιήσωμε αὐτὰ ποὺ θὰ εἶναι ἔτοιμα ἐδῶ. Πολλὲς φορὲς κοιτάζω πλοῖα ποὺ ταξιδεύουν κοντὰ στὴ στεριά. Μποροῦμε λοιπὸν νὰ ζητήσωμε ἀπὸ τοὺς Τραπεζούντιους πολεμικὰ καράβια καὶ μ' αὐτὰ νὰ πιάνωμε καὶ νὰ φέρνωμε στὸ λιμάνι ἐκεῖνα ποὺ ταξιδεύουν κοντὰ στὴ στεριά. "Τστερα νὰ τὰ φυλάξμε βγάζοντας τὰ τιμόνια τους, ὥσπου νὰ μαζεύ-

ἔως ἂν ἴκανὰ τὰ ἄξοντα γένηται, ἵσως ἂν οὐκ ἀπορήσαιμεν κομιδῆς οἴας δεδμεθα. Ὅδοξε καὶ ταῦτα.

12 Ἐννοήσατε δ', ἔφη, εἰ εἰκὸς καὶ τρέφειν ἀπὸ κοινοῦ οὓς ἂν καταγάγωμεν ὅσον ἂν χρόνον ἡμῶν ἔνεκεν μένωσι, καὶ ναῦλον ἔννθέσθαι, ὅπως ὀφελοῦντες καὶ ὀφελῶνται. Ὅδοξε καὶ ταῦτα.

13 Δοκεῖ τοίνυν μοι, ἔφη, ἣν ἄρα καὶ ταῦτα ἡμῖν μὴ ἐκπεραίνηται ὥστε ἀρκεῖν πλοῖα, τὰς ὁδοὺς δὲ δυσπόρους ἀκούομεν εἶναι ταῖς παρὰ θάλατταν οἰκούσαις πόλεσιν ἐντείλασθαι ὁδοποιεῖν· πείσονται γὰρ καὶ διὰ τὸ φοβεῖσθαι καὶ διὰ τὸ βούλεσθαι ἡμῶν ἀπαλλαγῆναι.

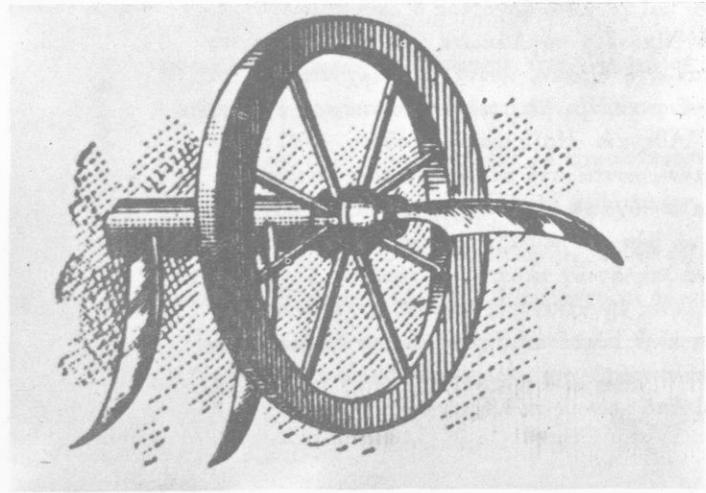
14 Ἐνταῦθα δὲ ἀνέκραγον ὡς οὐ δέοι ὁδοιπορεῖν. Ὁ δὲ ὡς ἔγρω τὴν ἀφροσύνην αὐτῶν, ἐπεψήφισε μὲν οὐδέν, τὰς δὲ πόλεις ἐκούσας ἐπεισεν ὁδοποιεῖν, λέγων ὅτι θᾶττον ἀπαλλάξονται, ἣν εὔποροι γένεται αἱ ὁδοί. Ὅδοι τοιούτοις παρὰ τῶν Τραπεζοντίων, ἢ ἐπέστησαν Δέξιαπον Λάκωνα περίοικον. Οὗτος ἀμελήσας τοῦ ἔυλλέγειν πλοῖα ἀποδράς ὥχετο ἔξω τοῦ Πόντου, ἔχων τὴν ναῦν. Οὗτος μὲν οὖν δίκαια ἐπαθεν ὅστερον ἐν Θράκῃ γὰρ παρὰ Σεύθη 15 πολυτραγμοῦν τι ἀπέθανεν ὑπὸ Νικάνδρου τοῦ Λάκωνος. Ὅδαλον δὲ καὶ τριακόντορον, ἢ ἐπεστάθη Πολυκράτης Ἀθηναῖος, δες διπόσα λαμβάνοι πλοῖα κατῆγεν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον. Καὶ τὰ μὲν ἀγώγιμα εἴ τι ἦγον ἐξαιρούμενοι φύλακας καθίστασαν, ὅπως σῶα εἴη, τοῖς δὲ 16 πλοίοις ἐχρήσαντο εἰς παραγωγήν. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἣν ἐπὶ λείαν ἐξαγαγόντες, καὶ οἵ μὲν ἐλάμβανον, οἱ δὲ καὶ οὖ. Κλεαίνετος δὲ ἐξαγαγών καὶ τὸν ἑαυτοῦ καὶ ἄλλον λόχον πρὸς χωρίον χαλεπὸν αὐτός τε ἀπέθανε καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν σὺν αὐτῷ.

τοῦν ὅσα χρειάζονται γιὰ νὰ μᾶς πᾶνε στὴν Ἐλλάδα. Τότε, ἵσως, δὲν θὰ μᾶς ἔλειπαν τὰ μέσα μεταφορᾶς ποὺ χρειάζομαστε». Ἀρεσαν κι αὐτά στοὺς στρατιῶτες. «Στογαστῆτε, συνέχισε, μήπως εἴναι λογικὸ 12 καὶ νὰ τρέφωμε μὲ δικὰ μας ἔξοδα ἐκείνους ποὺ τὰ πλοῖα τους θὰ φέρωμε στὸ λιμάνι, ὅσον καιρὸ μένουν ἐδῶ ἔξαιτίας μας, καὶ νὰ συμφωνήσωμε τὸ ναῦλο ποὺ θὰ τοὺς πληρώσωμε, ὡστε νὰ ὑπάρχῃ ὅφελος ὅχι μονάχα σ' ἐμᾶς, παρὰ καὶ σ' ἐκείνους». Τὰ δέχτηκαν κι αὐτά. «Ἄν αὐτά, πρόσθεσε στὸ τέλος, δὲν ἔρθουν ὅπως τὰ περιμέ- 13 νομε, ὡστε νὰ ἔχωμε ἀρκετὰ πλοῖα γιὰ τὸ ταξίδι, μοῦ φαίνεται πῶς τότε πρέπει νὰ παραγγέλωμε στὶς παραθαλάσσιες πόλεις νὰ φτιάξουν τοὺς δρόμους, ποὺ μαθαίνομε πῶς εἴναι δυσκολοπέραστοι. Αὐτές θὰ πειστοῦν νὰ τὸ κάνουν καὶ γιατὶ μᾶς φοβοῦνται καὶ γιατὶ θέλουν νὰ μᾶς ξεφορτωθοῦν». Τότε οἱ στρατιῶτες φώναξαν δυνατὰ πῶς δὲν 14 ἔπρεπε νὰ κάνουν τὸ ταξίδι πεζοπορώντας. Κι ἐκεῖνος, ὅταν εἶδε τὴν ἀνοησία τους, δὲν ἔβαλε τὸ ζήτημα σὲ ψηφοφορία, παρὰ κατάφερε τὶς πόλεις νὰ φτιάξουν τοὺς δρόμους μὲ τὴ θέλησή τους, λέγοντας πῶς ἀν τοὺς κάνουν εύκολοπέραστους, πολὺ γρήγορα θὰ φύγουν οἱ Ἐλληνες. Πήραν ὅμως κι ἀπὸ τοὺς Τραπεζούντιους ἔνα καράβι 15 μὲ πενήντα κουπιά, κι ἔβαλαν γιὰ κυβερνήτη του τὸ Λάκωνα Δέξιππο, ἀπὸ τὰ περίγρωα τῆς Σπάρτης. Ἐκεῖνος ὅμως ἀδιαφόρησε γιὰ τὴ συγκέντρωση ἄλλων πλοιών καὶ τὸ ἔσκασε πηγαίνοντας ἔξω ἀπὸ τὸν Πόντο, μαζὶ μὲ τὸ καράβι, καὶ γι' αὐτὸ ἀργότερα δίκαια τιμωρήθηκε. Γιατὶ σκοτώθηκε ἀπὸ τὸ Νίκανδρο τὸ Λάκωνα γιὰ τὶς ραδιουργίες ποὺ ἔκανε, ὅταν βρισκόταν στὴ Θράκη, κοντά στὸν ἄρχοντά της τὸ Σεύθη. Πήραν ἀκόμα κι ἔνα καράβι μὲ τριάντα κουπιά, κι ἔβαλαν 16 γιὰ κυβερνήτη του τὸν Ἀθηναῖο Πολυκράτη. Τοῦτος, ὅσα πλοῖα ἔπιανε, τὰ ἔφερε στὸ λιμάνι, κοντά στὸ μέρος ποὺ εἶχαν στρατοπεδέψει. Καὶ ὅσα ἐμπορεύματα τύχαινε νὰ ὑπάρχουν μέσα, τὰ ἔβγαζαν κι ἔβαζαν φρουρούς γιὰ νὰ μὴν τὰ πειράξῃ κανένας, ἐνῶ τὰ πλοῖα τὰ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ νὰ λεηλατοῦν τὰ κοντινὰ παράλια. Τὸν καιρὸ 17 ποὺ γίνονταν αὐτά, οἱ Ἐλληνες ἔβγαιναν γιὰ λεηλασίες, καὶ ἄλλοι πετύχαιναν, ἄλλοι ὅχι. Πήρε κι ὁ Κλεαίνετος τὸ δικό του κι ἄλλον ἔνα λόχο καὶ πῆγε σ' ἔνα δυσκολοπρόσβλητο μέρος, ὅπου ὅμως σκοτώθηκε κι ὁ ἴδιος κι ἄλλοι πολλοὶ ἀπὸ κείνους ποὺ ἦταν μαζί του.

14 - 17
Ἐφαρμογὴ
τῶν σχεδίων
τοῦ Ξενο-
φῶντα.

•Ελληνικό νόμισμα με κεφάλι Αθηνᾶς 480-440 π.Χ.

Τμῆμα ἀπὸ δρεπανηφόρο
ἄρμα

Δαρεικός

*Οπλίτες (ἀπὸ ἀγγειογραφία)

- ΚΕΦ. 2 1 Ἐπεὶ δὲ τὰ ἐπιτήδεια οὐκέτι ἦν λαμβάνειν ὥστε ἀπαυθημερίζειν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, ἐκ τούτου λαβὼν Ξενοφῶν ἡγεμόνας τῶν Τραπεζούντιων ἔξαγει εἰς Δρίλας τὸ ἥμισυ τοῦ στρατεύματος, τὸ δὲ ἥμισυ κατέλιπε φυλάττειν τὸ στρατόπεδον· οἱ γὰρ Κόλχοι, ἀτε ἐκπεπτωκότες τῶν οἰκιῶν, πολλοὶ ἦσαν ἀθρόοι καὶ ὑπερεκάθητο ἐπὶ τῶν ἄκρων.
- 2 Οἱ δὲ Τραπεζούντιοι δόποθεν μὲν τὰ ἐπιτήδεια δράδιον ἦν λαβεῖν οὐκ ἦγον φίλοι γὰρ αὐτοῖς ἦσαν· εἰς δὲ τὸν Δρίλας προθύμως ἦγον, ὅφεν κακῶς ἔπασχον, εἰς χωρία τε ὀρεινὰ καὶ δύσβατα καὶ ἀνθρώπους πολεμικωτάτους τῶν ἐν τῷ Πόντῳ.
- 3 Ἐπεὶ δὲ ἦσαν ἐν τῇ ἄνω χώρᾳ οἱ Ἑλληνες, δόποια τῶν χωρίων τοῖς Δρίλαις ἀλώσιμα εἶναι ἐδόκει ἐμπιμπράντες ἀπῆσαν· καὶ οὐδὲν ἦν λαμβάνειν εἰ μὴ ὃς ἢ βοῦς ἢ ἄλλο τι κτῆνος τὸ πῦρ διαπεφενγός. Ἐν δὲ ἦν χωρίον μητρόπολις αὐτῶν· εἰς τοῦτο πάντες ἔννερρονήκεσαν. Περὶ δὲ τοῦτο ἦν χαράδρα ἰσχυρῶς βαθεῖα, καὶ πρόσοδοι καλεπαὶ 4 πρὸς τὸ χωρίον. Οἱ δὲ πελτασταὶ προδραμόντες στάδια πέντε ἢ ἔξι τῶν διπλιτῶν, διαβάντες τὴν χαράδραν, δρῶντες πρόβατα πολλὰ καὶ ἄλλα κεράματα προσέβαλλον πρὸς τὸ χωρίον· ἔννεποντο δὲ καὶ δορυφόροι πολλοὶ οἱ ἐπὶ τὰ ἐπιτήδεια ἔξωρημένοι· ὥστε ἐγένοντο οἱ διαβάντες 5 πλείους ἢ εἰς δισχιλίους ἀνθρώπους. Ἐπεὶ δὲ μαχόμενοι οὐκ ἐδύναντο λαβεῖν τὸ χωρίον, καὶ γὰρ τάφρος ἦν περὶ αὐτὸν εὐρεῖα ἀναβεβλημένη καὶ σκόλοπες ἐπὶ τῆς ἀναβολῆς καὶ τύρσεις πυκναὶ ἔύλιναι πεποιημέ- 6 ναι, ἀπένται δὴ ἐπεχείρουν· οἱ δὲ ἐπέκειντο αὐτοῖς. Ὡς δὲ οὐκ ἐδύ- ναντο ἀποτρέχειν, ἦν γὰρ ἐφ' ἐνός ἡ κατάβασις ἐκ τοῦ χωρίου εἰς τὴν 7 χαράδραν, πέμπονται πρὸς Ξενοφῶντα· δὲ ἡγεῖτο τοῖς διπλίταις. Ὁ δὲ ἐλθὼν λέγει ὅτι ἔστι χωρίον χρημάτων πολλῶν μεστόν· τοῦτο οὕτε

ΕΠΙΔΡΟΜΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΤΩΝ ΔΡΙΑΩΝ

Ἐπειδὴ δὲν μποροῦσαν ὅμως νὰ βρίσκουν τὰ τρόφιμα τόσο κοντά, ἀστε σὲ γυρίζουν τὴν ἵδια μέρα στὸ στρατόπεδο, γι' αὐτὸ δ Εενοφῶν πῆρε Τραπεζούντιους ὁδηγοὺς καὶ τὸ μισὸ στρατὸ τὸν ὁδήγησε ἐνάντια στοὺς Δρίλες, ἐνῶ τὸν ἄλλο μισὸ τὸν ἀφῆσε νὰ φυλάξῃ τὸ στρατόπεδο. Γιατὶ οἱ Κόλχοι, καθὼς ἦταν διωγμένοι ἀπὸ τὰ σπίτια τους, πολλοὶ εἶχαν μαζευτῆ καὶ κάθονταν ψηλότερα ἀπὸ τοὺς "Ελληνες, πάνω στὶς βουνοκορφές. Μὰ οἱ Τραπεζούντιοι δὲν πῆγαν τοὺς "Ελληνες σὲ μέρη ἀπὸ ὅπου ἦταν εὔκολο νὰ πάρουν τρόφιμα, γιατὶ τὰ κατοικοῦσαν φύλοι τους. Ἀντίθετα, τοὺς ὁδήγησαν πρόθυμα σὲ τοποθεσίες ὅρεινες καὶ δυσκολοπέραστες καὶ ἐνάντια στοὺς πιὸ καλοὺς πολεμιστὲς τοῦ Πόντου, στοὺς Δρίλες, γιατὶ ἀπὸ αὐτοὺς οἱ Τραπεζούντιοι τραβοῦσαν πολλά.

Μὰ ὅταν οἱ "Ελληνες ἔφτασαν στὰ ψηλότερα μέρη τῆς χώρας, οἱ Δρίλες ἔκαψαν ὅσες θέσεις τοὺς φαίνονταν πῶς εἶναι εύκολοκυρίευτες κι ἔψυχαν. Ἐτσι δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ πάρουν οἱ "Ελληνες ἀπὸ κεῖτιποτε, παρὰ μονάχα χοίρους καὶ βόδια ἢ κανένα ἄλλο ζῶο ποὺ εἶχε γλιτώσει ἀπὸ τὴ φωτιά. Ὕπηρχε ὅμως μιὰ τοποθεσία ποὺ ἦταν ὁ κεντρικός τους συνοικισμός. Ἐκεῖ μαζεύτηκαν ὅλοι. Γύρω ἀπὸ αὐτὸν βρισκόταν μιὰ πολὺ βαθιὰ χαράδρα, καὶ τὰ περάσματα γιὰ τὸ μέρος ἐκεῖνο ἦταν ἀνώμαλα. Οἱ πελταστὲς τότε ἔτρεξαν πέντε ἢ ἔξι στάδια, πρὶν ἀπὸ τοὺς ὄπλίτες, πέρασαν τὴ χαράδρα καὶ ὅρμησαν πρὸς τὸ συνοικισμό, ὅπου ἔβλεπαν πολλὰ πρόβατα καὶ ἄλλα πράγματα. Τοὺς ἀκολουθοῦσαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι ποὺ κρατοῦσαν δόρατα καὶ εἶχαν βγῆ ἀπὸ τὸ στρατόπεδο, μὲ σκοπὸ νὰ βροῦν τρόφιμα. Ἐτσι ἐκεῖνοι ποὺ πέρασαν τὴ χαράδρα ἦταν περισσότεροι ἀπὸ δύο χιλιάδες ἀνθρώποι. Παρ' ὅλη τὴ μάχη ὅμως ποὺ ἔκαναν, δὲν μπόρεσαν νὰ κυριέψουν τὴν τοποθεσία, γιατὶ γύρω ὑπῆρχε ἔνα φαρδὺ χαντάκι, μὲ τὰ σκαμμένα χώματα σωριασμένα στὶς ἀκρες του καὶ πάνω ἀπὸ αὐτὰ στερεωμένα παλούκια καὶ στημένοι πυκνοὶ πύργοι ξύλινοι. Γι' αὐτὸ προσπαθοῦσαν νὰ φύγουν, ἀλλὰ οἱ Δρίλες τοὺς ἔκαναν ἐπίθεση. Μὰ ἐπειδὴ δὲν μποροῦσαν νὰ τὸ βάλουν στὰ πόδια καὶ νὰ φύγουν, γιατὶ κατέβαιναν ἔνας ἔνας ἀπὸ τὸ μέρος ἐκεῖνο στὴ χαράδρα, στέλνουν ἀπεσταλμένο στὸν Εενοφῶντα, ποὺ βάδιζε ἐπικεφαλῆς τῶν ὄπλιτῶν. Κι ἐκεῖνος πηγαίνει καὶ τοῦ λέει πῶς ὑπάρχει ἔνα μέρος, ποὺ εἶναι

ΚΕΦ. 2

1 - 2

Γιατὶ πήγαν
στοὺς Δρίλες.

3 - 7

Ο κεντρικὸς
συνοικισμός.

λαβεῖν δυνάμειθα· ἵσχυρὸν γάρ ἐστιν· οὕτε ἀπελθεῖν ϕάδιον· μάχονται γὰρ ἐπεξεληλυθότες καὶ η ἄφοδος χαλεπή.

- 8 ²Ακούσας ταῦτα ὁ Ξενοφῶν προσαγαγὼν πρὸς τὴν χαράδραν τοὺς μὲν ὅπλίτας θέσθαι ἐκέλευσε τὰ ὅπλα, αὐτὸς δὲ διαβάς σὺν τοῖς λοχαγοῖς ἐσκοπεῖτο πότερον εἴη κρείττον ἀπαγαγεῖν καὶ τοὺς διαβεβηκότας
 9 η καὶ τοὺς ὅπλίτας διαβιβάζειν, ὡς ἀλόντος ἀν τοῦ χωρίου. Ἐδόκει γὰρ τὸ μὲν ἀπαγαγεῖν οὐκ εἶναι ἀνεν πολλῶν νεκρῶν, ἔλειν δὲ ἀν φοντο καὶ οἱ λοχαγοὶ τὸ χωρίου, καὶ ὁ Ξενοφῶν ξυνεχώρησε τοῖς ἰεροῖς πιστεύσας· οἱ γὰρ μάντεις ἀποδεδειγμένοι ἦσαν ὅτι μάχη μὲν ἔσται, τὸ
 10 δὲ τέλος καλὸν τῆς ἐξόδου. Καὶ τοὺς μὲν λοχαγοὺς ἐπεμπε διαβιβάσσοντας τοὺς ὅπλίτας, αὐτὸς δὲ ἔμερεν ἀναχωρίσας ἀπαντας τοὺς πελ-
 11 ταστὰς, καὶ οὐδέντα εἴᾳ ἀκροβολίζεσθαι. Ἐπεὶ δὲ ἡκον οἱ ὅπλῖται,
 ἐκέλευσε τὸν λόχον ἔκαστον ποιῆσαι τῶν λοχαγῶν ὡς ἀν κράτιστα
 οἴηται ἀγωνιεῖσθαι· ἦσαν γὰρ οἱ λοχαγοὶ πλησίον ἀλλήλων οἱ πάντα
 12 τὸν χρόνον ἀλλήλοις περὶ ἀνδραγαθίας ἀντεποιοῦντο. Καὶ οἱ μὲν ταῦτη
 ἐποίουν· δὲ τοῖς πελτασταῖς πᾶσι παρήγγειλε διηγκυλωμένους λέγαι,
 ὡς δπόταν σημήνη ἀκοντίζειν, καὶ τοὺς τοξότας ἐπιβεβλῆσθαι ἐπὶ ταῖς
 νευραῖς, ὡς δπόταν σημήνη τοξεύειν δεῆσον, καὶ τοὺς γυμνῆτας λίθων
 ἔχειν μεστὰς τὰς διφθέρας· καὶ τοὺς ἐπιτηδείους ἐπεμψε τούτων ἐπι-
 μεληθῆναι.
 13 ²Ἐπεὶ δὲ πάντα παρεσκεύαστο καὶ οἱ λοχαγοὶ καὶ οἱ ὑπολοχαγοὶ
 καὶ οἱ ἀξιωῦντες τούτων μὴ χείρους εἶναι πάντες παρατεταγμένοι
 ἦσαν, καὶ ἀλλήλους μὲν δὴ συνεώρων· μηροειδῆς γὰρ διὰ τὸ χωρίου η
 14 τάξις ἦν· ἐπεὶ δὲ ἐπαιάρισαν καὶ η σάλπιγξ ἐφθέγξατο, ἄμα τε τῷ
 Ἐνυαλίῳ ἥλέλιξαν καὶ ἔθεον δρόμῳ οἱ ὅπλῖται, καὶ τὰ βέλη δμοῦ ἐφέ-

γεμάτο ἀπὸ ὄφθονα πράγματα. «Αὐτὸς δέν μποροῦμες νὰ τὸ κυριέψωμε, γιατὶ εἶναι ὅχυρωμένο. Οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ φύγωμε, γιατὶ μᾶς ἔκαναν ἐπίθεση καὶ μᾶς ποιεμοῦν κι εἶναι δύσκολη ἡ ἀναχώρηση ἀπὸ κεῖνο».

“Οταν τ' ἀκουσεις ὁ Ξενοφῶν, πλησίασε στὴ χαράδρα κι ἔδωσε 8 διαταγὴν ἡ' ἀκουμπήσουν τὰ ὄπλα οἱ ὄπλιτες. Ὅστερα πέρασε ὁ Ἰδιος ἀπέναντι μαζὶ μὲ τοὺς λοχαγούς, καὶ παρατηροῦσε νὰ δῆ ποιὸ ἥταν προτιμότερο, νὰ πάρῃ κι ἔκείνους ποὺ βρίσκονταν ἐκεῖ καὶ νὰ φύγῃ ἡ νὰ διατάξῃ καὶ τοὺς δικούς του νὰ περάσουν, μὲ τὴν ἰδέα πώς ἡ τοποθεσία μποροῦσε νὰ κυριευθῇ. Ἀπὸ τὴν μιὰ νόμιζε πώς τὸ νὰ πάρῃ 9 τοὺς ἐδῶ καὶ νὰ γυρίσῃ πίσω δὲν θὰ γινόταν χωρὶς νὰ σκοτωθοῦν πολλοί, ἀπὸ τὴν ἄλλη καὶ οἱ λοχαγοὶ εἶχαν τὴ γνώμη πώς τὸ μέρος ἥταν δυνατὸν νὰ τὸ καταλάβουν, καὶ ὁ Ξενοφῶν συμφωνοῦσε μαζὶ τους, ἔχοντας ἐμπιστοσύνη στὶς θυσίες. Γιατὶ οἱ μάντεις εἶχαν προφητεύει πώς θὰ γίνη μάχη, μὰ ἡ ἐπιχείρηση αὐτὴ θὰ ἔχῃ καλὸ τέλος. Ἔστειλε λοιπὸν τοὺς λοχαγούς νὰ πᾶνε νὰ μεταφέρουν τοὺς ὄπλιτες 10 στὴν ἀπέναντι μεριά, ἐνῶ ὁ Ἰδιος ἔμεινε σ' αὐτὴ τὴ θέση καὶ φώναξε νὰ ἔρθουν κοντά του ὅλοι οἱ πελταστές, ἀπαγορεύοντάς τους νὰ χτυποῦν ἀπὸ μακριὰ τοὺς ἐχθρούς. “Οταν ἥρθαν οἱ ὄπλιτες, πρόσταξε 11 νὰ παρατάξῃ ὁ κάθε λοχαγὸς τὸ λόχο του μὲ ὅποιον τρόπο νόμιζε πώς θὰ πολεμήσῃ καλύτερα. Γιατὶ τῷρα ἥταν συγκεντρωμένοι οἱ λοχαγοί, ποὺ τόσον καιρὸ παράβγαιναν ἀναμεταξύ τους στὴν ἀντρειόσύνη. Τὴν ὥρα ποὺ ἐκεῖνοι ἐκτελοῦσαν τὶς διαταγές του, αὐτὸς πρό- 12 σταξεῖ ὅλους τοὺς πελταστές νὰ προχωροῦν ἔχοντας τὰ δάχτυλα στὶς θηλιές τῶν ἀκοντίων, γιὰ νὰ ἀρχίσουν νὰ χτυπᾶνε μ' αὐτά, τὴ στιγμὴ ποὺ ἡ σάλπιγγα θὰ ἥχησῃ. Ἐδώσε διαταγὴ καὶ στοὺς τοξότες νὰ ἔχουν τὰ βέλη ἀπάνω στὶς χορδές, γιὰ ν' ἀρχίσουν νὰ ρίχνουν, ἀν χρειαστῇ, μόλις δώσῃ τὸ σύνθημα ὁ σάλπιγκτής, καὶ στοὺς γυμνῆτες νὰ γεμίσουν τὶς σακοῦλες τους μὲ πέτρες. Ὅστερα ἔστειλε τοὺς ἄντρες, ποὺ ἥταν κατάλληλοι γιὰ νὰ φροντίσουν νὰ γίνουν αὐτά. “Οταν ὅλα 13 εἶχαν ἐτοιμαστῇ κι εἶχαν παραταχτῇ οἱ λοχαγοὶ, οἱ ὑπολοχαγοὶ καὶ ὅσοι φιλοδοξοῦσαν νὰ μὴν εἶναι κατώτεροι ἀπὸ αὐτούς, εἶχαν στραμμένα τὰ μάτια ὁ ἔνας πρὸς τὸν ἄλλο. Γιατὶ τὴν παράταξη τὴν εἶχαν κάνει σὲ σχῆμα δρεπανιοῦ, ἀφοῦ τέτοια ἥταν ἡ διαμόρφωση τοῦ τόπου. Τότε τραγούδησαν τὸν παιάνα, ἥχησε ἡ σάλπιγγα, ἀλάλαξαν 14 γιὰ νὰ τιμήσουν τὸν Ἐνυάλιο, κι ἀρχίσαν νὰ τρέχουν γρήγορα οἱ

8 - 15

Μὲ τὴ βοή-
θεια τοῦ Ξε-
νοφῶντα κυ-
ριεύεται ἡ το-
ποθεσία.

ρετο, λόγχαι, τοξεύματα, σφενδόναι, πλεῖστοι δ' ἐκ τῶν χειρῶν λίθοι,
 15 ἥσαν δὲ οἱ καὶ πῦρ προσέφερον. Ὑπὸ δὲ τοῦ πλήθους τῶν βελῶν ἔλι-
 πον οἱ πολέμιοι τά τε σταυρώματα καὶ τὰς τύρσεις· ὥστε Ἀγασίας
 Στυμφάλιος καὶ Φιλόξενος Πελληνεὺς καταθέμενοι τὰ ὅπλα ἐν χιτῶνι
 μόνον ἀνέβησαν, καὶ ἄλλος ἄλλον εἶλκε, καὶ ἄλλος ἀνεβεβίκει, καὶ
 ἥλωκει τὸ χωρίον, ὡς ἐδόκει.

16 Καὶ οἱ μὲν πελτασταὶ καὶ οἱ ψιλοὶ ἐσδραμόντες ἥρπαζον δ' τι
 ἔκαστος ἐδύνατο· ὁ δὲ Ξενοφῶν στὰς κατὰ τὰς πύλας δόπσους ἐδύ-
 νατο κατεκώλυντες τῶν ὅπλιτῶν ἔξω πολέμιοι γὰρ ἄλλοι ἐφαίνοντο ἐπ'
 17 ἄκροις τισὸν ἴσχυροῖς. Οὐδὲ πολλοῦ δὲ χρόνου μεταξὺ γενομένου κραυγῆ
 τε ἐγένετο ἔνδον καὶ ἔφενγον οἱ μὲν καὶ ἔχοντες ἢ ἔλαστον, τάχα δέ τις
 καὶ τετρωμένος· καὶ πολὺς ἦν ὀθισμὸς ἀμφὶ τὰ θύρετρα. Καὶ ἐρωτώ-
 μενοι οἱ ἐκπίπτοντες ἔλεγον ὅτι ἄκρα τέ ἐστιν ἔνδον καὶ οἱ πολέμιοι
 18 πολλοί, οἱ παίουσιν ἐκδεδραμηκότες τοὺς ἔνδον ἀνθρώπους. Ἐνταῦ-
 θα ἀνειπεῖν ἐκέλευσε Τολμίδην τὸν κήρυκα ἔναι εἰσω τὸν βουλόμενόν
 τι λαμβάνειν. Καὶ ἵενται πολλοὶ εἰσω, καὶ νικῶσι τοὺς ἐκπίπτοντας
 οἱ εἰσωθούμενοι, καὶ κατακλείσονται τοὺς πολεμίους πάλιν εἰς τὴν
 19 ἄκραν. Καὶ τὰ μὲν ἔξω τῆς ἄκρας πάντα διηρπάσθη, καὶ ἐξεκομίσαντο
 οἱ Ἑλληνες· οἱ δὲ ὅπλιται ἔθεντο τὰ ὅπλα, οἱ μὲν περὶ τὰ σταυρώματα,
 20 οἱ δὲ κατὰ τὴν ὁδὸν τὴν ἐπὶ τὴν ἄκραν φέροντας. Ὁ δὲ Ξενοφῶν καὶ
 οἱ λοχαγοὶ ἐσκόπουν εἰ οἰόν τε εἴη τὴν ἄκραν λαβεῖν· ἦν γὰρ οὕτως
 σωτηρία ἀσφαλής, ἄλλως δὲ πάντα χαλεπὸν ἐδόκει εἶναι ἀπελθεῖν.
 σκοποπομένοις δὲ αὐτοῖς ἐδοξε παντάπασιν ἀνάλωτον εἶναι τὸ χωρίον.
 21 Ἐνταῦθα παρεσκευάζοντο τὴν ἄφοδον, καὶ τοὺς μὲν σταυροὺς
 ἔκαστοι τοὺς καθ' αὐτοὺς διῃροῦν, καὶ τοὺς ἀχρείους καὶ φορτία
 ἔχοντας ἐξεπέμποντο καὶ τῶν ὅπλιτῶν τὸ πλῆθος καταλιπόντες οἱ λο-

όπλιτες. Ἀπανωτὰ ἔπειταν τὰ χτυπήματα μὲ λόγχες, μὲ βέλη, μὲ σφεντόνες. Ἔριχναν καὶ πάρα πολλές πέτρες μὲ τὰ χέρια, μερικοὶ μάλιστα πετοῦσαν ἀκόμα καὶ ἀναμμένα ἀντικείμενα. Τέλος, ἀπὸ τὰ 15 πολλὰ χτυπήματα οἱ ἐχθροὶ ἀναγκάστηκαν ν' ἀφῆσουν τὰ χαρακώματα καὶ τοὺς πύργους. Ἐτσι δὲ Ἀγασίας δὲ Στυμφάλιος καὶ δὲ Φιλόξενος, ποὺ ἦταν ἀπὸ τὴν Πελλήνη, ἀκούμπησαν τὰ ὅπλα χάμω κι ἀνέβηκαν ἐπάνω φορώντας μονάχα τὸ κιτώνα. Τότε τραβοῦσε δὲ ἔνας τὸν ἄλλο, καὶ ἔτσι ἀνέβηκαν πολλοί, καὶ φαινόταν πιὰ πώς αὐτὸς τὸ ὄχυρὸν εἶχε κυριευτῆ.

Ἄπὸ τοὺς στρατιῶτες οἱ πελταστὲς καὶ οἱ ψυλοὶ ὅρμησαν μέσα 16 κι ἄρπαζαν δὲ τι μποροῦσε καθένας. Ὁ Ξενοφῶν ὅμως στάθηκε στὶς πύλες κι ἐμπόδιζε νὰ μπαίνουν ἀπὸ ἔξω ὅσους ὄπλιτες κατάφερον. Γιατὶ ἄρχισαν νὰ φαίνωνται ἄλλοι ἐχθροὶ σὲ κάτι ὄχυρωμένα ὑψώματα. "Τοσερός" ἀπὸ λίγη ὥρα ἀκούστηκε μιὰ δυνατὴ φωνὴ ἀπὸ μέσα 17 καὶ τότε ἄρχισαν νὰ φεύγουν κρατώντας μερικοὶ ἐκεῖνα ποὺ εἶχαν ἄρπαξε. "Ισως νὰ βρίσκονταν καὶ μερικοὶ πληγωμένοι ἀνάμεσά τους. Καὶ σιμὰ στὶς πύλες ἦταν μαζεμένοι καὶ σπρώχνονταν δυνατά. "Οταν ρωτοῦσαν ἐκείνους ποὺ ἔβγαιναν τί συμβαίνει, ἀπαντοῦσαν πώς ὑπάρχει μέσα ἔνα φρούριο καὶ οἱ ἐχθροὶ πάνω σ' αὐτὸν ἦταν πολλοί, καὶ πώς ἀπὸ κεῖ ἔχουν κάνει ἔξορμηση καὶ χτυποῦν τοὺς στρατιῶτες ποὺ βρίσκονταν μέσα. Τότε δὲ Ξενοφῶν πρόσταξε τὸν Τολμίδη τὸν κήρυκα 18 νὰ διαλαλήσῃ πώς δποιος θέλει ν' ἄρπαξῃ κάτι, μπορεῖ νὰ μπῇ μέσα. "Ορμοῦν πολλοὶ πρὸς τὶς πύλες καὶ σπρώχνοντας ἐκείνους ποὺ ἔβγαιναν, τοὺς γυρίζουν πίσω καὶ ἔανακλείνουν τοὺς ἐχθρούς στὸ φρούριο. Κατόπιν ἄρπαζαν οἱ "Ελληνες κι ἔβγαλαν ἀπὸ τὶς πύλες καθετὶ ποὺ 19 βρισκόταν ἔξω ἀπὸ τὸ φρούριο, ἐνῶ οἱ ὄπλιτες σταμάτησαν κι ἀκούμπησαν τὰ ὅπλα, ἄλλοι στὰ χαρακώματα κι ἄλλοι στὸ δρόμο ποὺ ὁδηγοῦσε πάνω. Ὁ Ξενοφῶν πάλι μὲ τοὺς λοχαγοὺς προσπαθοῦσαν νὰ 20 διαπιστώσουν μήπως ἦταν δυνατὸ νὰ κυριέψουν αὐτὸν τὸ φρούριο. Γιατὶ ἔτσι ἦταν σίγουρο πώς θὰ σωθοῦν, ἄλλιώτικα φαινόταν πολὺ δύσκολο νὰ φύγουν. "Τοσερός" ἀπὸ τὶς παρατηρήσεις ποὺ ἔκαναν, ἔβγαλαν τὸ συμπέρασμα πώς εἶναι ὀλότελα ἀδύνατο νὰ κυριευτῇ τὸ ὄχυρό. Τότε ἄρχισαν νὰ ἐτοιμάζουν τὴν ἀποχώρηση: "Ολοι οι στρα- 21 τιῶτες ἔβγαζαν τὰ παλούκια ποὺ βρίσκονταν μπροστά τους, ἐνῶ οἱ λοχαγὸι ἔδιωχναν τοὺς ἄμαχους καὶ τοὺς φορτωμένους μὲ τὴ λεία καὶ τοὺς περισσότερους ὄπλιτες καὶ κράτησαν μονάχα ἐκείνους ποὺ

16 - 20

Αἰσηλασία.

21 - 27

Πυρκαγιὰ στὰ σπίτια

- 22 χαγοὶ οἱς ἔκαστος ἐπίστευεν. Ἐπεὶ δὲ ἦρξαντο ἀποχωρεῖν, ἐπεξέθεον
ἔνδοθεν πολλοὶ γέρρα καὶ λόγχας ἔχοντες καὶ κνημῖδας καὶ κοάνη Πα-
φλαγονικά, καὶ ἄλλοι ἐπὶ τὰς οἰκίας ἀνέβαινον τὰς ἔνθεν καὶ ἔνθεν
23 τῆς εἰς τὴν ἄκραν φερούσης ὁδοῦ· ὥστε οὐδὲ διώκειν ἀσφαλὲς ἦν
κατὰ τὰς πύλας τὰς εἰς τὴν ἄκραν φερούσας καὶ γὰρ ἔνδια μεγάλα
ἐπερρόπτον ἄνωθεν, ὥστε χαλεπὸν ἦν καὶ μένειν καὶ ἀπιέναι καὶ ἡ
νὺξ φοβερὰ ἦν ἐπιοῦσα.
- 24 Μαχομένων δὲ αὐτῶν καὶ ἀπορουμένων, θεῶν τις αὐτοῖς μη-
χανὴν σωτηρίας δίδωσιν. Ἐξαπίνης γὰρ ἀνέλαμψεν οἰκία τῶν ἐν δε-
ξιᾷ ὅτου δὴ ἐνάγαντος. Ὡς δὲ αὕτη ἐντέπιττεν, ἐφενγον οἱ ἀπὸ τῶν
25 ἐν δεξιᾷ οἰκιῶν. Ὡς δὲ ἔμαθεν ὁ Ξενοφῶν τοῦτο παρὰ τῆς τύχης,
ἐνάπτειν ἐκέλευε καὶ τὰς ἐν ἀριστερᾷ οἰκίας, αἱ ἔνδιαι ήσαν, ὥστε
26 καὶ ταχὺ ἔκαίσαντο. Ἐφενγον οὖν καὶ οἱ ἀπὸ τούτων τῶν οἰκιῶν. Οἱ
δὲ κατὰ στόμα δὴ ἔτι μόνοι ἐλύπονν καὶ δῆλοι ήσαν ὅτι ἐπικείσονται
ἐν τῇ ἐξόδῳ τε καὶ καταβάσει. Ἐνταῦθα παραγγέλλει φορεῖν ἔνδια
ὅσοι ἐτύγχανον ἔξω ὅντες τῶν βελῶν εἰς τὸ μέσον ἑαυτῶν καὶ τῶν πο-
λεμίων. Ἐπεὶ δὲ ἴκανα ἥδη ἦν, ἐνῆγαν ἐνῆπτον δὲ καὶ τὰς παρ' αὐτὸ-
27 τὸ χαράκωμα οἰκίας, δπως οἱ πολέμιοι ἀμφὶ ταῦτα ἔχοιεν. Οὕτω μό-
λις ἀπῆλθον ἀπὸ τοῦ χωρίου, πῦρ ἐν μέσῳ ἑαυτῶν καὶ τῶν πολεμίων
ποιησάμενοι. Καὶ κατεκαύθη πᾶσα ἡ πόλις καὶ αἱ οἰκίαι καὶ αἱ τύρσεις
καὶ τὰ σταυρώματα καὶ τὰλλα πάντα πλὴν τῆς ἄκρας.
- 28 Τῇ δὲ ὑστεραίᾳ ἀπῆσαν οἱ Ἕλληνες ἔχοντες τὰ ἐπιτήδεια. Ἐπεὶ
δὲ τὴν κατάβασιν ἐφοβοῦντο τὴν εἰς Τραπεζοῦντα, πρανῆς γὰρ ἦν καὶ
29 στενή, ψευδενέδραν ἐποιήσαντο· καὶ ἀνήρ Μυσὸς καὶ τοῦνομα τοῦτο
ἔχων τῶν Κρητῶν λαβὼν δέκα ἔμενεν ἐν λασίῳ χωρίῳ καὶ προσεποιεῖ-
το τοὺς πολεμίους πειρᾶσθαι λανθάνειν· αἱ δὲ πέλται αὐτῶν ἄλλοτε καὶ

στὴν πολεμικὴ ἴκανότητά τους εἶχαν ἐμπιστοσύνη." Οταν ὅμως ἀρχισαν 22 νὰ φεύγουν, δριμοῦσαν ἀπὸ μέσα ποιλοὶ ἔχθροὶ ποὺ κρατοῦσαν ἀσπίδες πλεγμένες ἀπὸ κλωνάρια λυγαριᾶς καὶ λόγγες καὶ φοροῦσαν περικνημίδες καὶ κράνη παφλαγονικά, κι ἄλλοι ἀνέβαιναν πάνω στὰ σπίτια ποὺ βρίσκονταν ἀπὸ τὴν μιὰ μεριὰ κι ἀπὸ τὴν ἄλλη τοῦ δρόμου, ποὺ ὁδηγοῦσε στὸ φρούριο. "Ετσι δὲν ὑπῆρχε σιγουριά οὔτε νὰ τοὺς 23 κυνηγάῃ κανεὶς πρὸς τὶς πύλες, ἀπ' ὅπου τραβοῦσε δρόμος γιὰ τὸ ὁχυρωμένο ὕψωμα. Γιατὶ ἔριχναν ἀπὸ πάνω καὶ ξύλα μεγάλα, πράγμα ποὺ ἔκανε ἐπικίνδυνη καὶ τὴν παραμονὴ καὶ τὴν ἀποχώρηση. Σὲ λίγο ἀρχισε νὰ πέφτῃ φοβερὸ σκοτάδι. Μὰ ἔκει ποὺ μάχονταν καὶ δὲν 24 ἤξεραν τί νὰ κάνουν, κάποιος ἀπὸ τοὺς θεοὺς τοὺς στέλνει μέσο σωτηρίας. Ξαφνικὰ δηλαδὴ φωτίστηκε ἔνα σπίτι ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἦταν πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ δρόμου, γιατὶ κάποιος ἔβαλε φωτιά. Καὶ τὴν ὥρα ποὺ γκρεμίζοταν, τὸ βαλαν στὰ πόδια ὅσοι ἔχθροι βρίσκονταν πάνω στὰ σπίτια τῆς Ἰδιας μεριᾶς. Μόλις δὲ Ξενοφῶν ἔμαθε τυχαῖα τὸ τί 25 ἔγινε, πρόσταξε νὰ βάλουν φωτιὰ καὶ στὰ σπίτια ποὺ ἦταν στὸ ἀριστερὸ τοῦ δρόμου, ποὺ ἦταν ξύλινα κι ἔτσι καίγονταν γρήγορα. "Αρχισαν λοιπὸν νὰ φεύγουν καὶ οἱ ἔχθροὶ ποὺ βρίσκονταν πάνω σ' αὐτὰ τὰ σπίτια. Τώρα πιὰ στενοχωροῦσαν τοὺς "Ελληνες μονάχα ὅσοι εἶχαν 26 παραταχῆ ἀπέναντί τους, κι ἦταν ὀλοφάνερο πώς θὰ τοὺς ἐπιτεθοῦν τὴν ὥρα ποὺ θὰ ἔβγαιναν ἀπὸ τὶς πύλες καὶ θὰ κατέβαιναν πρὸς τὴν χαράδρα. Τότε δὲ Ξενοφῶν προστάζει ὅλους ἔκεινους ποὺ δὲν τοὺς ἔφταναν τὰ ἔχθρικα βέλη, νὰ φέρουν ξύλα καὶ νὰ τὰ σωράζουν ἀνάμεσα στοὺς ἔκατούς τους καὶ στοὺς ἔχθρούς. "Οταν εἶχαν κουβαλήσει πολλά, τοὺς ἔβαλαν φωτιά. Πυρπόλησαν ὅμως καὶ τὰ σπίτια ποὺ ἦταν κοντὰ στὸ χαράκωμα γιὰ ν' ἀπασχοληθοῦν οἱ ἔχθροι μ' αὐτά. "Ετσι μὲ κόπο 27 ἔφυγαν ἀπὸ κεῖνο τὸ μέρος, ἀφοῦ ἀναψάν φωτιὰ στὴν ἔκταση ποὺ βρίσκοταν ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς καὶ στοὺς ἔχθρούς. Καὶ καταστράφηκε ἀπὸ τὴν πυρκαγιὰ ὀλόκληρη ἡ πολιτεία καὶ τὰ σπίτια καὶ οἱ πύργοι καὶ τὰ χαρακώματα καὶ ὅλα τ' ἄλλα, ἔκτος ἀπὸ τὸ φρούριο.

Τὴν ἄλλη μέρα ἔφευγαν οἱ "Ελληνες, κουβαλώντας τὰ τρόφιμα. 28 Τοὺς φόβιζε ὅμως τὸ κατέβασμα πρὸς τὴν Τραπεζούντα, ἐπειδὴ δρόμος ἦταν κατηφορικὸς καὶ στενός, καὶ γι' αὐτὸν ἔστησαν ψεύτικο καρτέρι. "Ενας ἀντρας δηλαδὴ ἀπὸ τὴν Μυσία, ποὺ καὶ τὸ ὄνομά του 29 ἦταν Μυσός, πήρε μαζί του δέκα Κρητικούς, ἐγκαταστάθηκε σ' ἓνα δασωμένο μέρος κι ἔκανε πώς τάχα προσπαθοῦσε νὰ μείνη ἀπαρατή-

28 - 32

Σωτηρία τῶν
Ἐλλήνων.

30 ἄλλοτε διεφαίνοντο χαλκαὶ οὖσαι. Οἱ μὲν οὖν πολέμιοι ταῦτα διορῶντες ἐφοβοῦντο ὡς ἐνέδραν οὖσαν· ἥ δὲ στρατιὰ ἐν τούτῳ κατέβαινεν.
 Ἐπεὶ δὲ ἐδόκει ἥδη ἴκανὸν ὑπεληλυθέναι, τῷ Μνσῷ ἐσήμηνε φεύγειν
 31 ἀνὰ κράτος· καὶ δις ἔξαναστὰς φεύγει καὶ οἱ σὺν αὐτῷ. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι
 Κοῆτες, ἀλλίσκεσθαι γὰρ ἔφασαν τῷ δρόμῳ, ἐκπεσόντες ἐκ τῆς ὁδοῦ εἰς
 ὅλην κατὰ τὰς νάπας καλυπτούμενοι ἐσώθησαν, διὸν δὲ κατὰ τὴν
 32 ὁδὸν φεύγων ἐβόα βοηθεῖν· καὶ ἐβοήθησαν αὐτῷ, καὶ ἀνέλαβον τετρω-
 μένον. Καὶ αὐτοὶ ἐπὶ πόδα ἀνεχώρουν βαλλόμενοι οἱ βοηθήσαντες καὶ
 ἀντιτοξεύοντες τινες τῶν Κοητῶν. Οὕτως ἀφίκοντο ἐπὶ τὸ στρατόπε-
 δον πάντες σῶοι ὄντες.

ΚΕΦ. 3 1 Ἐπεὶ δὲ οὔτε Χειρίσοφος ἤκεν οὕτε πλοῖα ἵκανὰ ἦν οὔτε τὰ ἐπι-
 τήδεια ἦν λαμβάνειν ἔτι, ἐδόκει ἀπιτέον εἶναι. Καὶ εἰς μὲν τὰ πλοῖα
 τούς τε ἀσθενοῦντας ἐνεβίβασαν καὶ τοὺς ὑπὲρ τετταράκοντα ἔτη καὶ
 παιᾶς καὶ γυναικας, καὶ τῶν σκευῶν ὅσα μὴ ἀνάγκη ἦν ἔχειν. Καὶ
 Φιλήσιον καὶ Σοφαίνετον τοὺς πρεσβυτάτους τῶν στρατηγῶν εἰσβι-
 βάσαντες τούτων ἐκέλευνον ἐπιμελεῖσθαι· οἱ δὲ ἄλλοι ἐπορεύοντο· ἥ
 2 δὲ ὁδὸς ὠδοποιημένη ἦν. Καὶ ἀφικνοῦνται πορευόμενοι εἰς Κερα-
 σοῦντα τριταῖοι πόλιν Ἑλληνίδα ἐπὶ θαλάττῃ Σινωπέων ἄποικον ἐν
 3 τῇ Κολχίδι χώρᾳ. Ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας δέκα· καὶ ἐξέτασις σὺν
 τοῖς ὅπλοις ἐγίγνετο καὶ ἀριθμός, καὶ ἐγένοντο δικαστιχίλιοι καὶ
 ἔξακόσιοι. Οὕτοι ἐσώθησαν. Οἱ δὲ ἄλλοι ἀπώλοντο ὑπό τε τῶν πολε-
 μίων καὶ χιόνος καὶ εἴ τις νόσῳ.

4 Ἐνταῦθα καὶ διαλαμβάνοντι τὸ ἀπὸ τῶν αἰχμαλώτων γενόμενον
 ἀργύριον. Καὶ τὴν δεκάτην, ἦν τῷ Ἀπόλλωνι ἔξειλον καὶ τῇ Ἐφεσίᾳ

ρητος ἀπὸ τοὺς ἔχθρούς. Μὰ κάπου κάπου ἀφηναν τὶς χάλκινες ἀσπίδες τους νὰ ἔχειωρίζουν μέσα ἀπὸ τὰ δέντρα. Οἱ ἔχθροὶ λοιπὸν ἔβλε- 30 πκν αὐτὲς τὶς κινήσεις καὶ φοβόνταν ὅτι τοὺς ἔστησαν καρτέρι, ἐνῶ ὁ στρατὸς στὸ μεταξὺ κατέβαινε. Κι ὅταν νόμισαν πώς ἀρκετὰ εἶχαν προχωρήσει βαδίζοντας σιγά, ἔδωσαν σημεῖο στὸ Μυσόν νὰ φύγῃ ὅσο μποροῦσε γρηγορώτερα. Κι ἐκεῖνος σηκώνεται καὶ φεύγει μὲ τοὺς στρατιῶτες ποὺ εἶχε μαζί του. Οἱ Κρητικοὶ ὅμως νόμισαν πώς θὰ πια- 31 στοῦν στὸ δρόμο, καὶ γι' αὐτὸν ἔστρατισαν πρὸς τὸ δάσος καὶ κατρακυλώντας στὶς δασωμένες πλαγιές σώθηκαν, ἐνῶ ὁ Μυσός ποὺ ἔφευγε τρέχοντας στὸ δρόμο, μὲ δυνατὲς φωνὲς ζητοῦσε βοήθεια. Ἐτρεξαν νὰ 32 τὸν βοηθήσουν, καὶ τὸν πῆραν πληγωμένο. Αὔτοὺς ποὺ ἔτρεξαν νὰ βοηθήσουν τοὺς χυτοῦσαν ἀπὸ πάνω οἱ ἔχθροί, κι ἐκεῖνοι ὑποχωροῦσαν βαδίζοντας πρὸς τὰ πίσω. Μερικοὶ Κρητικοὶ μάλιστα τὴν ὥρα ποὺ ὑποχωροῦσαν, ἀπαντοῦσαν στὰ ἔχθρικὰ χτυπήματα ρέγνοντας βέλη. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἔφταναν ὅλοι στὸ στρατόπεδο, χωρὶς νὰ πάθουν κανένα κακό.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΗΝ ΚΕΡΑΣΟΥΝΤΑ. ΤΑΜΑΤΑ ΣΤΟΥΣ ΘΕΟΥΣ ΑΠΟ ΤΟ ΞΕΠΟΥΛΗΜΑ ΤΩΝ ΑΙΧΜΑΛΩΤΩΝ

Ἐπειδὴ ὅμως οὕτε ὁ Χειρίσοφος γύρισε, οὕτε πλοῖα ὑπῆρχαν ἀρ- 1 κετά, οὕτε τὰ τρόφιμα μποροῦσαν πιὰ νὰ προμηθεύωνται, γι' αὐτὸν νόμισαν πώς ἔπρεπε νὰ ἀναχωρήσουν. Ἐβαλαν τότε μέσα στὰ πλοῖα τοὺς ἀρρωστούς κι ἐκείνους ποὺ ἦταν πάνω ἀπὸ σαράντα χρονῶν, καὶ τὰ παιδιά καὶ τὶς γυναῖκες, καὶ ὅσες ἀποσκευὲς δὲν ἦταν ἀνάγκη νὰ τὶς κουβαλοῦν μαζί τους. Ἐβαλαν ἀκόμα μέσα καὶ τοὺς πιὸ ἡλικιωμένους στρατηγούς, δηλαδὴ τὸ Φίλησιο καὶ τὸ Σοφαίνετο, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ φροντίζουν γι' αὐτούς. "Ολοι οἱ ἄλλοι προχωροῦσαν μὲ τὰ πόδια· κι ὁ δρόμος ἦταν φτιαγμένος, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ τὸν περνοῦν. "Γιστερ'" 2 ἀπὸ πορεία τριῶν ἡμερῶν φτάνουν στὴν Κερασούντα, μιὰ παραθαλάσσια πόλη ἑλληνική, ποὺ ἦταν ἀποικία τῶν Σινωπέων στὴ χώρα τῶν Κόλχων. Ἐδὼ ἔμειναν δέκα μέρες. Σ' αὐτὸν τὸ διάστημα ἐπιθεωρήθηκαν οἱ στρατιῶτες μὲ τὰ ὅπλα τους καὶ μετρήθηκαν καὶ βρέθηκαν δχτὼ χιλιάδες ἔξακοσιοι. Αὐτοὶ εἶχαν σωθῆ, ἐνῶ οἱ ἄλλοι χάθηκαν ἀπὸ τοὺς ἔχθρούς κι ἀπὸ τὸ χιόνι καὶ κάτι λίγοι ἀπὸ ἀρρώστιες. Σ' αὐτὸν τὸ μέρος 3 μοιράζουν καὶ τὰ χρήματα ποὺ πῆραν πουλώντας τοὺς αἰχμαλώτους. Τὸ ἔνα δέκατο ἀπ' αὐτὰ τὸ ξεχώρισαν γιὰ τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὴν

ΚΕΦ. 3

1 - 2

• Αναχώρηση

3 - 6

• Επιθεώρηση
τοῦ στρατοῦ
καὶ μοίρασμα
χειμάτων.

Αρτέμιδι, διέλαβον οἱ στρατηγοὶ τὸ μέρος ἐκαστος φυλάττειν τοῖς θεοῖς· ἀντὶ δὲ Χειροσόφου Νέων δ' Αστυαῖος ἔλαβε. Ξενοφῶν οὖν τὸ μὲν τοῦ Ἀπόλλωνος ἀνάθημα ποιησάμενος ἀνατίθησιν εἰς τὸν ἐν Δελφοῖς τῶν Αθηναίων θησαυρὸν καὶ ἐπέγραψε τό τε αὐτοῦ ὄνομα καὶ τὸ

6 Προξένον, δις σὺν Κλεάρχῳ ἀπέθανε· ξένος γὰρ ἦν αὐτοῦ. Τὸ δὲ τῆς Αρτέμιδος τῆς Ἐφεσίας, ὅτ' ἀπήγει σὺν Ἀγησιλάῳ ἐκ τῆς Ασίας τὴν εἰς Βοιωτοὺς ὁδὸν, καταλείπει παρὰ Μεγαβύζῳ τῷ τῆς Αρτέμιδος νεωκόρῳ, ὅτι αὐτὸς κινδυνεύσων ἐδόκει ἵέναι, καὶ ἐπέστειλεν, ἦν μὲν αὐτὸς σωθῆ, αὐτῷ ἀποδοῦναι· ἦν δέ τι πάθη, ἀναθεῖναι ποιησάμενον τῇ Αρτέμιδι δ', τι οἷοιτο χαριεῖσθαι τῇ θεῷ.

7 Ἐπειδὴ δ' ἔφενγεν δὲ Ξενοφῶν, κατοικοῦντος ἥδη αὐτοῦ ἐν Σκιλλοῦντι ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων οἰκισθέντος [παρὰ τὴν Ὁλυμπίαν] ἀφικνεῖται Μεγάβυζος εἰς Ὁλυμπίαν θεωρήσων καὶ ἀποδίδωσι τὴν παρακαταθήκην αὐτῷ. Ξενοφῶν δὲ λαβὼν χωρίον ὠρεῖται τῇ θεῷ
8 δόπου ἀνεῖλεν ὁ θεός. Ἐτυχε δὲ διαρρέων διὰ τοῦ χωρίου ποταμὸς Σελινοῦς· Καὶ ἐν Ἐφέσῳ δὲ παρὰ τὸν τῆς Αρτέμιδος νεών Σελινοῦς ποταμὸς παραρρέει. Καὶ ἵχθυες τε ἐν ἀμφοτέροις ἔνεισι καὶ κόγχαι·
ἐν δὲ τῷ ἐν Σκιλλοῦντι χωρίῳ καὶ θῆραι πάντων ὅπόσα ἔστιν ἀγρεύονται.
9 μενα θηρία. Ἐποίησε δὲ καὶ βωμὸν καὶ ναὸν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ἀργυρίου,
καὶ τὸ λοιπὸν δὲ ἀεὶ δεκατεύων τὰ ἐκ τοῦ ἀγροῦ ὡραῖα θυσίαν ἐποίει τῇ θεῷ,
καὶ πάντες οἱ πολῖται καὶ οἱ πρόσχωροι ἀνδρεῖς καὶ γυναικεῖς μετεῖχον τῆς ἑορτῆς. Παρεῖχε δὲ ἡ θεός τοῖς σκηνῶσιν ἄλφιτα, ἄρτους,
οἰνον, τραγήματα, καὶ τῶν θυομένων ἀπὸ τῆς ἱερᾶς νομῆς λάχος, καὶ
10 τῶν θηρευομένων δέ. Καὶ γὰρ θίραν ἐποιοῦντο εἰς τὴν ἑορτὴν οἱ τε

Ἐφεσία Ἀρτέμιδα, τὸ μοιράστηκαν δῆλαδὴ οἱ στρατηγοὶ ἀναμεταξύ τους καὶ φύλαξε ὁ καθένας τὸ ποσὸ ποὺ πῆρε γιὰ λογαριασμὸ τῶν θεῶν. Ἐκεῖνο ποὺ θὰ ἔδιναν στὸ Χειρίσοφο, τὸ πῆρε ὁ Νέων ὁ Ἀσιναῖος. Ὁ Ξενοφῶν ἀργότερα τὸ ποσὸ ποὺ ἦταν προορισμένο 5 γιὰ τὸν Ἀπόλλωνα, τὸ ἔκανε τάχα καὶ τὸ ἀφιέρωσε στὸ θησαυρὸ τῶν Ἀθηναίων στοὺς Δελφοὺς κι ἔγραψε ἐπάνω τὸ ὄνομα τὸ δικό του καὶ τοῦ Προξένου, ποὺ σκοτώθηκε μαζὶ μὲ τὸν Κλέαρχο, γιατὶ ἦταν φίλος του ἀπὸ φίλοιξενία. Τὸ ποσὸ πάλι ποὺ ἦταν προορισμένο 6 γιὰ τὴν Ἀρτέμιδα τὴν Ἐφεσία, τότε ποὺ ἔφευγε ὁ Ξενοφῶν μὲ τὸν Ἀγησίλαο ἀπὸ τὴν Ἀσία γιὰ τὴ Βοιωτία, τὸ ἀφῆσε στὸν ἐπιστάτη τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδας, τὸ Μεγάβυζο, γιατὶ νόμιζε πὼς αὐτή του ἡ πορεία θὰ ἦταν ἐπικίνδυνη, καὶ τοῦ παράγγειλε, ἀν σωθῆ, νὰ τοῦ τὸ γυρίση πίσω· ἀν δημος πάλι η κακό, νὰ τὸ κάνῃ ἔνα ἀφέρωμα πού, κατὰ τὴ γνώμη του, θὰ ἦταν εὐχάριστο στὴ θεὰ Ἀρτέμιδα καὶ νὰ τῆς τὸ ἀφιερώσῃ.

Οταν δὲ Ξενοφῶν ἦταν ἔξοριστος κι ἔμενε στὴ Σκυλλούντα (κοντὰ στὴν Ὄλυμπία), ὅπου τὸν εἶχαν ἐγκαταστήσει οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἔρχεται στὴν Ὄλυμπία ὁ Μεγάβυζος γιὰ νὰ παρακολουθήσῃ τοὺς ἀγῶνες καὶ τοῦ δίνει πίσω τὰ χρήματα ποὺ τοῦ φύλαγε. Ὁ Ξενοφῶν τὰ πῆρε κι ἀγοράζει μὲ αὐτὰ ἔνα χτῆμα γιὰ τὴν Ἀρτέμιδα, σὲ μέρος πού τὸν συμβούλεψε μὲ χρησμό του δὲ Ἀπόλλων. Ἀνάμεσα σ' αὐτὸ τὸ 7 χτῆμα ἔτυχε νὰ περνάῃ ἔνας ποταμὸς ποὺ τὸν ἔλεγχαν Σελινούντα. Μὰ καὶ στὴν Ἐφεσο, πλάι στὸν ναὸ τῆς Ἀρτέμιδας, τρέχει ἔνα ποτάμι μὲ τὸ ἔδιο ὄνομα. Μέσα στὰ νερὰ καὶ τῶν δύο ποταμῶν ὑπάρχουν ψάρια καὶ κοχύλια, ἐνῶ στὸ χτῆμα ποὺ ἦταν στὴ Σκυλλούντα ὑπάρχει κυνήγι ἀπ' ὅλα τὰ ζῶα ποὺ πιάνουν οἱ κυνηγοί. Ἐκανε ἀκόμα καὶ 8 βωμὸ καὶ ναὸ μ' αὐτὰ τὰ ἱερὰ χρήματα, κι ἀπὸ τότε κι ὑστερα κρατοῦσε τὸ ἔνα δέκατο ἀπὸ τοὺς καρποὺς τῆς κάθε ἐποχῆς καὶ τὰ πρόσφερε θυσία στὴ θεά. Σ' αὐτὴ τὴ γιορτὴ πήγαιναν ὅσοι κατοικοῦσαν στὴ Σκυλλούντα κι ἔκεινοι ποὺ κατάγονταν ἀπὸ κοντινὰ χωριά, ἀντρες καὶ γυναικες. Καὶ ἡ θεὰ ἔδινε σὲ ὅσους μαζεύονταν κριθαρένιο ἀλεύρι, ψωμιά, κρασί, ξηροὺς καρποὺς, ἔνα μέρος ἀπὸ τὰ κρέατα τῶν θυσιῶν, ποὺ ἀνῆκαν σὲ ζῶα παρμένα ἀπὸ ἱερὰ βοσκήματα, καθὼς κι ἔνα μέρος ἀπὸ τὸ κυνήγι. Γιατὶ κυνηγοῦσαν γιὰ τὴ γιορτὴ καὶ τοῦ Ξενοφώντα 9 στὴν ἄλλων πολιτῶν οἱ γιοί, καὶ μαζὶ μ' αὐτοὺς ὅσοι ἀντρες ἥθελαν. Καὶ πιάνονταν ἄλλα ζῶα μέσα σ' αὐτὸ τὸ ἱερὸ χτῆμα κι ἄλλα πάνω

7 - 13

Ο Ξενοφῶν
κάνει ναὸ στὴν
Ἀρτέμιδα.

Ξενοφῶντος παῖδες καὶ οἱ τῶν ἄλλων πολιτῶν, οἱ δὲ βουλόμενοι καὶ ἄνδρες ξυνεθίζων· καὶ ἡλίσκετο τὰ μὲν ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ χώρου, τὰ
 11 δὲ καὶ ἐκ τῆς Φολόης, σύνες καὶ δορκάδες καὶ ἔλαφοι. "Εστι δὲ ἵ χώρα
 ἥ ἐκ Λακεδαιμονος εἰς Ὀλυμπίαν πορεύονται ὡς εἴκοσι στάδιοι ἀπὸ
 τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Διὸς ἱεροῦ." Εἰτ ὁ ἐν τῷ ἱερῷ χώρῳ καὶ λειμῶν καὶ
 δρη δένδρων μεστά, ἵνανά συς καὶ αἴγας καὶ βοῦς τρέφειν καὶ ἵππους,
 12 ὥστε καὶ τὰ τῶν εἰς τὴν ἑορτὴν ἴωντων ὑποζύγια εὑνωχεῖσθαι. Περὶ
 δὲ αὐτὸν τὸν γαὸν ἄλσος ἡμέρων δένδρων ἐφυτεύθη ὅσα ἐστὶ τρωκτὰ
 ὁραῖα. Ο δὲ γαὸς ὡς μικρὸς μεγάλῳ τῷ ἐν Ἐφέσῳ εἴκασται, καὶ τὸ
 13 ἔσοντον ἔοικεν ὡς κυπαρίστιον χρυσῷ ὅντι τῷ ἐν Ἐφέσῳ. Καὶ στήλη
 ἔστηκε παρὰ τὸν γαὸν γράμματα ἔχονσα· ΙΕΡΟΣ Ο ΧΩΡΟΣ ΤΗΣ
 ΑΡΤΕΜΙΔΟΣ. ΤΟΝ EXONTA KAI KARPOUMENON THN
 MEN ΔΕΚΑΤΗΝ ΚΑΤΑΘΥΕΙΝ ΕΚΑΣΤΟΥ ΕΤΟΥΣ. ΕΚ ΔΕ
 ΤΟΥ ΠΕΡΙΤΤΟΥ ΤΟΝ ΝΑΟΝ ΕΠΙΣΚΕΥΑΖΕΙΝ. ΕΑΝ ΔΕ ΤΙΣ
 ΜΗ ΠΟΙΗΙ ΤΑΥΤΑ ΤΗΙ ΘΕΩΙ ΜΕΛΗΣΕΙ.

- ΚΕΦ. 4 1 Ἐκ Κερασοῦντος δὲ κατὰ θάλατταν μὲν ἐκομίζοντο οἶπερ καὶ
 2 πρόσθεν, οἱ δὲ ἄλλοι κατὰ γῆν ἐπορεύοντο. Ἐπει δὲ ἡσαν ἐπὶ τοῖς
 Μοσσυροίκον δρόοις, πέμποντιν εἰς αὐτοὺς Τιμησίθεον τὸν Τραπε-
 ζούντιον πρόξενον ὅντα τῶν Μοσσυροίκων, ἐρωτῶντες πότερον ὡς διὰ
 φιλίας ἢ διὰ πολεμίας πορεύονται τῆς χώρας. Οἱ δὲ εἰπον ὅτι οὐ διή-
 3 σοιεν ἐπίστενον γὰρ τοῖς χωροίοις. Ἐντεῦθεν λέγει ὁ Τιμησίθεος ὅτι
 πολέμου τούτοις εἰσὶν οἱ ἐκ τοῦ ἐπέκεινα. Καὶ ἐδόκει καλέσαι ἐκείνους,
 εἰ βούλοιτο ξυμμαχίαν ποιήσασθαι· καὶ πεμφθεὶς ὁ Τιμησίθεος ἤκεν
 4 ἄγων τοὺς ἀρχοντας. Ἐπει δὲ ἀφίκοντο, συνῆλθον οἱ τε τῶν Μοσσυ-
 ροίκων ἀρχοντες καὶ οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἐλλήνων· καὶ ἔλεξε Ξενοφῶν,
 ἥρεμήρευε δὲ Τιμησίθεος.
 5 Ω ἄνδρες Μοσσύροικοι, ἡμεῖς βουλόμεθα διασωθῆναι πρὸς τὴν
 Ἐλλάδα πεζῇ· πλοῖα γὰρ οὐκ ἔχομεν· καλύνονται δὲ οὗτοι ἡμᾶς οὓς

στὸ βουνὸν Φολόη, προπάντων ἀγριογούρουνα, ζαρκάδια κι ἐλάφια.
 Ὡς τοποθεσία τούτη εἶναι σὲ κεῖνο τὸ σημεῖο, ποὺ ὁ δρόμος ὁδηγεῖ 11
 ἀπὸ τὴν Σπάρτην στὴν Ὄλυμπία, καὶ ἀπέχει εἴκοσι πάνω κάτω στά-
 δια ἀπὸ τὸ ναὸν τοῦ Δία ποὺ βρίσκεται σ' αὐτὴ τὴν χώρα. Μέσα στὴν
 ἵερη τοποθεσία ὑπάρχουν καὶ ἔνα λιβάδι καὶ βουνὰ γεμάτα ἀπὸ δέν-
 τρα, κατάλληλα νὰ τρέφουν χοίρους καὶ γίδια καὶ βόδια καὶ ἄλογα.
 Ἐτσι ὑπάρχει ἀφθονη τροφὴ καὶ γιὰ τὰ ζῶα ποὺ ἔχουν οἱ πανηγυ-
 ριῶτες. Γύρω στὸ ναὸν τῆς Ἀρτέμιδας φυτεύτηκε ἔνα δάσος μὲ ἥμερα 12
 δέντρα, ὅσα δίνουν πολλοὺς καρποὺς στὴν ἐποχὴ τους. Ὁ ναὸς αὐτὸς
 μοιάζει μὲ τὸ μεγάλο ποὺ εἶναι στὴν Ἔφεσο, εἶναι μονάχα μικρότερος:
 ἐπίσης καὶ τὸ ἄγαλμα τῆς θεᾶς μοιάζει μὲ τὸ χρυσὸν ποὺ βρίσκεται
 στὴν Ἔφεσο, μονάχα ποὺ τοῦτο εἶναι ἀπὸ ξύλο κυπαρισσιοῦ. Κοντὰ 13
 στὸ ναὸν εἶναι στημένη μιὰ πλάκα μὲ τὴν παρακάτω ἐπιγραφή: «Τού-
 τη ἡ ἔκταση εἶναι ἀφιερωμένη στὴν Ἀρτέμιδα. Ἐκεῖνος ποὺ τὴν
 ἔχει καὶ παίρνει τοὺς καρποὺς, πρέπει κάθε χρόνο νὰ προσφέρῃ τὸ
 ἔνα δέκατο σὰ θυσίᾳ στὴ θεά. Ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα πρέπει νὰ ξοδεύῃ
 γιὰ τὴν ἐπισκευὴ τοῦ ναοῦ. Ἐν βρεθῆ κανένας ποὺ δὲν θὰ τὰ κάνῃ, ἢ
 θεὰ θὰ φροντίσῃ γιὰ τὴν τιμωρία του».

ΜΑΧΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΤΩΝ ΜΟΣΣΥΝΟΙΚΩΝ

Ἄπὸ τὴν Κερασούντα μεταφέρονταν μὲ τὰ πλοῖα ὅσοι καὶ πρω-
 τύτερα, ἐνῶ οἱ ἄλλοι πορεύονταν ἀπὸ τὴ στεριά. Ὅταν ἔφτασαν στὰ
 σύνορα τῶν Μοσσυνοίκων, τοὺς στέλνουν τὸν Τιμῆσιθεο τὸν Τρά-
 πεζούντιο ποὺ ἦταν πρόξενός τους, καὶ τοὺς ρωτῶνταν ἀν θὰ ἔχουν
 τὴ χώρα φιλικὴ ἢ ἔχθρική στὸ πέρασμά τους. Ἐκεῖνοι ἀποκρίθηκαν
 πῶς δὲν θὰ τοὺς ἀφήσουν νὰ περάσουν γιατὶ εἰχαν ἐμπιστούνη
 στὶς ὀχυρωμένες θέσεις τοὺς. Τότε τοὺς λέει ὁ Τιμῆσιθεος πῶς ἔκεινοι 3
 ποὺ κατοικοῦν ἀπέναντι, εἶναι ἔχθροι μὲ τούτους τοὺς ἀνθρώπους.
 Γι' αὐτὸν εἶχε τὴ γνώμη νὰ τοὺς καλέσουν καί, ἀν ἥθελαν, νὰ κάνουν
 συμμαχία. Πήγε ὁ Τιμῆσιθεος καὶ γύρισε φέροντας τοὺς ἀρχηγούς.
 Ὅταν ἔφτασαν, συγκεντρώθηκαν καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Μοσσουνοί-
 κων καὶ οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἑλλήνων, κι εἶπε τοῦτα δὲν ὁ Ξενοφῶν,
 ποὺ τὰ μετάφραζε ὁ Τιμῆσιθεος. «Μοσσουνοίκοι, ἐμὲς ὁ θέλομε νὰ 5
 σωθοῦμε καὶ νὰ πάμε στὴν Ἑλλάδα βαδίζοντας μὲ τὰ πόδια, γιατὶ
 δὲν ἔχομε πλοῖα. Μᾶς ἐμποδίζουν ὅμως ἔκεινοι, ποὺ μαθαίνομε πῶς

1 ΚΕΦ. 4

1 - 10

Συμμαχία Ἑλ-
 λήνων καὶ Δυ-
 τικῶν Μοσσ-
 νοίκων.

2

3

4

5

6 ἀκούομεν ὑμῖν πολεμίους εἶναι. Εἰ οὖν βούλεσθε, ἔξεστιν ὑμῖν ἡμᾶς λαβεῖν ἔνυμάχους καὶ τιμωρήσασθαι εἴ τι ποτε ὑμᾶς οὗτοι ἡδίκησαν,
7 καὶ τὸ λοιπὸν ὑμῶν ὑπηκόους εἶναι τούτους. Εἰ δὲ ἡμᾶς ἀφίσετε,
8 σκέψασθε πόθιεν αὐθις ἂν τοσαύτην δύναμιν λάβοιτε ἔνυμαχον. Πρὸς ταῦτα ἀτεκούντα ὁ ἄρχον τῶν Μοσσυνοίκων ὅτι καὶ βούλοιτο ταῦτα
9 καὶ δέχοιτο τὴν ἔνυμαχίαν. Ἀγετε δή, ἐφη δὲ Ξενοφῶν, τί ὑμῶν δεήσεσθε χρήσασθαι, ἂν ἔνυμαχοι ὑμῶν γενώμεθα, καὶ ὑμεῖς τί οἷοί τε
10 ἔσεσθε ἡμῖν ἔνυμπρᾶξαι περὶ τῆς διόδου; Οὖτε δὲ εἶπον ὅτι ἴκανοι ἔσμεν εἰς τὴν χώραν εἰσβάλλειν ἐκ τοῦ ἐπὶ θάτερα τὴν τῶν ὑμῶν τε καὶ ἡμῶν πολεμίων, καὶ δεῦρο ὑμῖν πέμψαι ναῦς τε καὶ ἄνδρας οἰτινες ὑμῖν ἔνυμαχοῦνται τε καὶ τὴν ὄδον ἥγησονται.

11 Ἐπὶ τούτοις πιστὰ δόντες καὶ λαβόντες ὄχοντο. Καὶ ἦκον τῇ νόστεραίᾳ ἄγοντες τριακόσια πλοῖα μονόξυλα καὶ ἐν ἑκάστῳ τρεῖς ἄνδρας, ὃν οἱ μὲν δύο ἐκβάντες εἰς τάξιν ἔθεντο τὰ ὅπλα, ὁ δὲ εἰς 12 ἔμενε. Καὶ λαβόντες τὰ πλοῖα ἀπέτλενσαν, οἱ δὲ μένοντες ἔξεταξαντο ὥδε· ἔστησαν [ώσπερ] ἀνὰ ἑκατὸν μάλιστα οἰον χοροὶ ἀντιστοιχοῦντες ἀλλήλοις, ἔχοντες γέρρα πάντες λευκῶν βοῶν δασέα, εἰκασμένα κιττοῦ πετάλῳ, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ παλτὸν ὡς ἔξπηχν, ἔμπροσθεν μὲν λόγχῃ ἔχον, 13 δύπισθεν δὲ τοῦ ἔνδον σφαιροειδές. Χιτωνίσκους δὲ ἐγεδεδύκεσαν ὑπὲρ γονάτων, πάχος ὡς λινοῦ στρωματοδέσμον, ἐπὶ τῇ κεφαλῇ δὲ κράνη σκύτινα οἰάπερ τὰ Παφλαγονικά, κρωβύλουν ἔχοντα κατὰ μέσον, ἐγγύτατα τιαροειδῆ· εἶχον δὲ καὶ σαγάρεις σιδηρᾶς. Ἐντεῦθεν ἔξῆρχε μὲν αὐτῶν εἰς, οἱ δὲ ἄλλοι ἀπαντες ἐπορεύοντο ἥδοντες ἐν ρυθμῷ, καὶ διεθόντες διὰ τῶν τάξεων καὶ διὰ τῶν δπλων τῶν Ἑλλήνων ἐπορεύοντο εὐθὺς πρὸς τὸν πολεμίους ἐπὶ χωρίον δὲ ἐδόκει ἐπιμαχώταντον εἶναι. 15 Ωἰκεῖτο δὲ τοῦτο πρὸ [τῆς πόλεως] τῆς Μητροπόλεως καλούμενης αὐτοῖς καὶ ἔχοντος τὸ ἀκρότατον τῶν Μοσσυνοίκων. Καὶ περὶ τούτου δὲ πόλεμος ἦν· οἱ γὰρ ἀεὶ τοῦτ' ἔχοντες ἐδόκουν ἐγκρατεῖς εἶναι καὶ

είναι ἔχθροί σας. "Αν θέλετε λοιπόν, μπορεῖτε νὰ μᾶς πάρετε συμμά- 6
χους καὶ νὰ τοὺς τιμωρήσετε, ἀν σᾶς ἔβλαψαν καμιὰ φορά, κι ἀπὸ
δῶ καὶ πέρα νὰ τοὺς ἔχετε στὴν ἔξουσία σας. "Αν ὅμως δὲν τὸ δεχτῆτε, 7
σκεφτῆτε ἀπὸ ποῦ θὰ μπορέσετε νὰ ξανασυμμαχήσετε μὲ μιὰ δύναμη
τόσο μεγάλη, σὰν τὴ δικῇ μας". Απαντώντας ὁ ἀρχηγὸς τῶν Μοσ- 8
συνοίκων εἶπε δι τι καὶ τὰ θέλουν αὐτὰ καὶ δέχονται τὴ συμμαχία.
«Τώρα λοιπόν, εἶπε ὁ Ξενοφῶν, πέστε μου ποῦ θὰ χρειαστῇ νὰ μᾶς 9
χρησιμοποιήσετε, ἀν γίνωμε σύμμαχοί σας, κι ἐσεῖς πάλι ποιὰ βοή-
θεια μπορεῖτε νὰ μᾶς δώσετε γιὰ νὰ περάσωμε μέσα ἀπὸ τὴ χώρα». 10
Ἐκεῖνοι ἀπάντησαν : «Εἴμαστε ίκανοὶ νὰ μποῦμε στὴ χώρα τῶν δι-
κῶν σας καὶ τῶν δικῶν μας ἔχθρῶν ἀπὸ τὸ ἀντίθετο μέρος, καὶ νὰ
σᾶς στείλουμε ἐδῶ πλοῖα καὶ ἀνθρώπους, ποὺ καὶ σύμμαχοί σας θὰ
είναι καὶ θὰ σᾶς δείξουν τὸ δρόμο».

Γ' αὐτὰ ἔδωσαν καὶ πῆραν ἔγγυήσεις κι ὑστερα ἔφυγαν. Τὴν 11
ἀλλη μέρα γύρισαν φέροντας τρακόσια πλεούμενα μονόξυλα καὶ μέσα
στὸ καθένα ὑπῆρχαν τρεῖς ἄντρες. Ἀπ' αὐτοὺς οἱ δύο βγῆκαν καὶ
ἀκούμπησαν στὴ σειρὰ τὰ ὅπλα τους, ἐνῶ ὁ ἄλλος ἔμεινε μέσα. "Ὑστε-
ρα πῆραν τὰ πλοῖα κι ἔφυγαν. Αὐτὸι ὅμως ποὺ εἶχαν ξεμπαρκάρει, πα- 12
ρατάχτηκαν μὲ τοῦτο τὸν τρόπο : Σταμάτησαν ἐκατὸ ἐκατὸ σὰ χο-
ρευτές, δ ἔνας ἀντικριστὰ μὲ τὸν ἄλλο. Κρατοῦσαν ὅλοι ἀσπίδες ἀπὸ
κλωνάρια λυγαριάς, σκεπασμένα μὲ πυκνόμαλλα δέρματα ἀσπρων βο-
διῶν, ποὺ ἔμοιαζαν μὲ φύλλα κισσοῦ, καὶ στὸ δεξὶ τους χέρι ἔνα ἀκόν-
τιο ὃς ἔξι πῆχες στὸ μάκρος, ποὺ εἶχε μπροστὰ μιὰ λόγχη καὶ πίσω
τὸ ξύλο του ἦταν στρογγυλεμένο. Φοροῦσαν μικροὺς χιτῶνες, ποὺ δὲν 13
ἔφταναν οὔτε ἴσαμε τὰ γόνατα κι εἶχαν πάχος σὰν ἔνα λινὸ σακί, καὶ
στὸ κεφάλι δερμάτινα κράνη, δπως εἶναι τὰ παφλαγονικά, ποὺ εἶχαν
στὴν κορφῇ μιὰ φούντα ἀπὸ ἀλογότριχες κι ἔμοιαζαν μὲ τιάρα. Κρα-
τοῦσαν ἀκόμα καὶ σιδερένια τσεκούρια. Τότε ἔνας ἀπ' αὐτοὺς ἔκανε 14
ἀρχή, κι ὅλοι οἱ ἄλλοι βάδιζαν τραγουδώντας ρυθμικά. Πέρασαν ἀνά-
μεσα ἀπὸ τὴν παράταξη τῶν Ἐλλήνων κι ἀπὸ τὰ ὅπλα τους καὶ προ-
χωροῦσαν ἀμέσως ἐνάντια στοὺς ἔχθρούς, σὲ ἔνα δύρρο μέρος, ποὺ
φαινόταν πώς εἶναι πολὺ εὐκολοκυρίευτο. Τοῦτο βρισκόταν μπροστὰ 15
στὴν πόλη ποὺ τὴ λογάριαζαν πρωτεύουσά τους, καὶ ἀπλωνόταν στὸ
πὺ μεγάλο ὄψιμα τῶν Μοσσυνοίκων. Γι' αὐτὴ τὴ θέση γινόταν ὁ πό-
λεμος. Γιατὶ ἔκεινοι ποὺ κάθε φορὰ τὴν εἶχαν στὰ χέρια τους, νομί-
ζονταν πώς ἔξουσίαζαν καὶ ὅλους τοὺς Μοσσυνοίκους. "Ελεγχαν ἀκόμα

11 - 18

Στὴν περίη
σύγχρονη νι-
κοῦν οἱ Ἀρα-
τολικοὶ Μοσ-
συνοίκοι.

πάντων Μοσσυνοίκων, καὶ ἔφασαν τούτους οὐδικαίως ἔχειν τοῦτο, ἀλλὰ κοινὸν δὲ καταλαβόντας πλεονεκτεῖν.

- 26 Ἐποντο δὲ αὐτοῖς καὶ τῶν Ἑλλήνων τινές, οὐδικαίως ὑπὸ τῶν στρατηγῶν, ἀλλὰ ἀραιαγῆς ἔνεκεν. Οἱ δὲ πολέμοι προσιόντων τέως μὲν ἡσύχαζον· ἐπεὶ δὲ ἐγγὺς ἐγένοντο τοῦ χωρίου, ἐκδραμόντες τρέπονται αὐτούς, καὶ ἀπέκτειναν συχνοὺς τῶν βαρβάρων καὶ τῶν ἔνναραβάντων Ἑλλήνων τινάς, καὶ ἐδίωκον μέχρι οὗ εἶδον τοὺς Ἑλληνας βοηθοῦντας·
 17 εἴτα δὲ ἀποτραπόμενοι ὤχοντο, καὶ ἀποτεμόντες τὰς κεφαλὰς τῶν νεκρῶν ἐπεδείκνυσαν τοῖς Ἑλλησι καὶ τοῖς ἑαυτῶν πολεμίοις, καὶ ἅμα
 18 ἀχόρευντον νόμῳ τινὶ ἄδοντες. Οἱ δὲ Ἑλληνες μάλα ἥχθοντο ὅτι τοὺς τε πολεμίους ἐπεποιήκεσαν θραυστέρους καὶ ὅτι οἱ ἔξελθόντες Ἑλληνες σὺν αὐτοῖς ἐπεφεύγεσαν μάλα ὄντες συχνοί· δὲ οὕπω πρόσθεν ἐπεποιήκεσαν ἐν τῇ στρατείᾳ.
 19 Ξενοφῶν δὲ ἔγνωκαλέσας τοὺς Ἑλληνας εἰπεν· ἀνδρες στρατιῶται, μηδὲν ἀθυμήσητε ἔνεκα τῶν γεγενημένων· ἵστε γὰρ ὅτι καὶ 20 ἀγαθὸν οὐ μεῖον τοῦ κακοῦ γεγένηται. Πρῶτον μὲν γὰρ ἐπίστασθε ὅτι οἱ μέλλοντες ἡμῖν ἥγεισθαι τῷ ὄντι πολέμοι εἰσιν οἰστεροὶ καὶ ἡμᾶς ἀνάγκη· ἐπειτα δὲ καὶ τῶν Ἑλλήνων οἱ ἀμελήσαντες τῆς ἔντοντος ἡμῖν τάξεως, καὶ ἴκανοὶ ἥγησάμενοι εἶναι ξὺν τοῖς βαρβάροις ταῦτα πράττειν ἀπερ οὖν ἡμῖν, δίκην δεδώκασιν· ὥστε αὐθις ἥττον τῆς ἡμετέρας 21 τάξεως ἀπολείψονται. Ἀλλ' ὅμας δεῖ παρασκευάζεσθαι ὅπως καὶ τοῖς φίλοις οὖσι τῶν βαρβάρων δόξητε κρείττους αὐτῶν εἶναι καὶ τοῖς πολεμίοις δηλώσητε ὅτι οὐδὲ δμοίοις ἀνδράσι μαχοῦνται νῦν τε καὶ δτε τοῖς ἀτάκτοις ἐμάχοντο.
 22 Ταῦτην μὲν οὖν τὴν ἡμέραν οὕτως ἔμειναν· τῇ δὲ ύστεραίᾳ θύσαντες ἐπεὶ ἐκαλλιεργήσαντο, ἀριστήσαντες, δόθίοντος τοὺς λόχους ποιησάμενοι, καὶ τοὺς βαρβάρους ἐπὶ τὸ εὐώνυμον κατὰ ταῦτα ταξάμενοι, ἐπορεύοντο τοὺς τοξότας μεταξὺ τῶν λόχων [ορθίων] ἔχοντες, ὑπο-

οἱ σύμμαχοι τῶν Ἐλλήνων πώς δὲν τὴν κρατοῦσαν δίκαια οἱ ἀντίπαλοι τους, παρὰ τὴν κυρίεψαν, ἐνῶ ἀνῆκε καὶ σ' αὐτούς, κι ἔτσι βρίσκονταν σὲ πλεονεκτική θέση. Μαζί τους πήγαιναν καὶ μερικοὶ "Ἐλληνες, ποὺ 16 δὲν εἶχαν πάρει διαταγὴ ἀπὸ τοὺς στρατηγούς, παρὰ σκόπευαν νὰ κάνουν λεηλασίες. "Οσο τοῦτοι προχωροῦσαν, οἱ ἔχθροι ἔμεναν ἀκίνητοι. "Οταν ὅμως ζύγωσαν τὸ δύχυρό, ἐκεῖνοι βγῆκαν καὶ τοὺς τρέπουν σὲ φυγὴ καὶ σκότωσαν ἀρκετοὺς βαρβάρους καὶ μερικοὺς ἀπὸ τοὺς "Ἐλληνες ποὺ ἀνέβηκαν μαζί τους, καὶ τοὺς κυνήγησαν ὥσπου εἰδαν τοὺς ὄλλους "Ἐλληνες νὰ τρέχουν γιὰ νὰ τοὺς δώσουν βοήθεια. "Τοτερα γύ- 17 ρισαν τὶς πλάτες κι ἔφευγαν, καὶ κόβοντας τὰ κεφάλια τῶν σκοτωμένων τὰ ἔδειγναν στοὺς "Ἐλληνες καὶ στοὺς ἔχθρούς τους, καὶ ταυτόχρονα χόρευαν τραγουδώντας σύμφωνα μὲ κάποιο μουσικὸ ρυθμό. Τότε οἱ "Ἐλ- 18 ληνες ἔνιωσαν μεγάλη στενοχώρια, γιατὶ εἶχαν κάνει τοὺς ἔχθρούς θρασύτερους καὶ γιατὶ οἱ στρατιῶτες ποὺ βγῆκαν μάζι μὲ τοὺς βαρβάρους τὸ εἶχαν βάλει στὰ πόδια, παρ' ἥλο ποὺ ἤταν πολλοί. Τὴν πράξη τούτη δὲν τὴν εἶχαν κάνει πρωτύτερα, σὲ ὅλη τῇ διάρκεια τῆς ἐκστρατείας.

'Ο Ξενοφῶν τότε κάλεσε τοὺς "Ἐλληνες καὶ τοὺς εἶπε: «Στρα- 19 τιῶτες, δὲν πρέπει νὰ στενοχωρίεστε μὲ ὅσα ἔγιναν, γιατὶ ζέρετε πώς μέσα σ' αὐτὰ ὑπάρχει καὶ κάποιο καλό, ποὺ δὲν εἶναι μικρότερο ἀπὸ τὸ κακό. Πρῶτα πρῶτα δηλαδὴ μάθατε, πώς αὐτοὶ ποὺ πρόκειται 20 νὰ μᾶς ὀδηγήσουν, εἶναι πραγματικὰ ἔχθροι μὲ κείνους, ποὺ ἔμεῖς εἶναι ἀνάγκη νὰ εἴμαστε ἔχθροι τους. "Τοτερα καὶ οἱ "Ἐλληνες ποὺ δὲν ἔμειναν στὴν παράταξή μας, παρὰ νόμισαν πώς εἶναι ίκανοι νὰ κατορθώσουν μὲ τοὺς βαρβάρους ἔκεῖνα ποὺ κατόρθωνταν μαζί μας, ἔχουν τιμωρηθῆ. "Ετσι δὲν πρόκειται ν' ἀφήσουν ὄλλη φορὰ τὴν παράταξή μας. Πρέπει ὅμως νὰ ἐτοιμαστῆτε, καὶ γιὰ νὰ δείξετε σὲ 21 ὅσους ἀπὸ τοὺς βαρβάρους εἶναι φύλοι, μας πώς εἰστε γενναιότεροί τους καὶ γιὰ νὰ φανερώσετε στοὺς ἔχθρους πώς τώρα θὰ πολεμήσουν μὲ ἄντρες, ποὺ δὲν μιτάζουν μὲ τοὺς ἄταχτους ποὺ πολέμησαν πρωτύτερα».

Αὐτὴ λοιπὸν τὴν ἡμέρα δὲν ἴκαναν τίποτε. Τὴν ἄλλη ὥμως θύ- 22 σίασαν κι ὅταν οἱ θυσίες ἔδειξαν καλὰ σημάδια, γευμάτισαν. "Τοτερα σύνταξαν τοὺς λόχους μὲ μικρὸ μέτωπο καὶ μεγάλο βάθος, τοποθετη- σαν καὶ τοὺς βαρβάρους στὴν ἀριστερὴ πτέρυγα μὲ τὸν ἥδιο τρόπο καὶ προχωροῦσαν ἔχοντας τοὺς τοξότες ἀνάμεσα στοὺς λόχους ἔτσι, ὡστε νὰ βρίσκωνται λίγο πιὸ μπροστὰ ἀπὸ τὸ μέτωπο τῶν ὄπλιτῶν.

19 - 21
Ομιλία τοῦ
Ξενοφώντα
στὸ στρατό.

22 - 34
Νίκη τῶν Ἐλ-
λήνων.

23 λειπομένου δὲ μικρὸν τοῦ στόματος τῶν ὀπλιτῶν. Ἡσαν γὰρ τῶν πολεμίων οἱ εὐζωνοι κατατρέχοντες τοῖς λίθοις ἔβαλλον. Τούτους ἀνέστελλον οἱ τοξόται καὶ πελτασταί. Οἱ δὲ ἄλλοι βάδην ἐπορεύοντο πρῶτον μὲν ἐπὶ τὸ χωρίον ἀφ' οὗ τῇ προτεραίᾳ οἱ βάρβαροι ἐτρέφθησαν 24 καὶ οἱ ξὺν αὐτοῖς ἐνταῦθα γὰρ οἱ πολέμιοι ἦσαν ἀντιτεταγμένοι. Τοὺς μὲν οὖν πελταστὰς ἐδέξαντο οἱ βάρβαροι καὶ ἐμάχοντο, ἐπειδὴ δὲ ἐγγὺς ἦσαν οἱ ὀπλῖται, ἐτρέποντο. Καὶ οἱ μὲν πελτασταὶ εὐθὺς εἶποντο 25 διώκοντες ἄνω πρὸς τὴν πόλιν, οἱ δὲ ὀπλῖται ἐν τάξει εἶποντο. Ἐπεὶ δὲ ἄνω ἦσαν πρὸς ταῖς Μητροπόλεως οἰκίαις, ἐνταῦθα οἱ πολέμιοι ὅμοι δὴ πάντες γενόμενοι ἐμάχοντο καὶ ἐξηκόντιζον τοῖς παλτοῖς, καὶ ἄλλα δόρατα ἔχοντες παχέα μακρά, ὅσα ἀνήρ ἀν φέροι μόλις, τούτοις ἐπει- 26 ρῶντο ἀμύνασθαι ἐκ κειρός. Ἐπεὶ δὲ οὐχ ὑφίεντο οἱ "Ελληνες, ἀλλὰ ὅμοσε ἐχώρουν, ἔφενγον οἱ βάρβαροι καὶ ἐντεῦθεν ἀπαντες λιπόντες τὸ χωρίον. Ὁ δὲ βασιλεὺς αὐτῶν ὁ ἐν τῷ μόσσυνι τῷ ἐπ' ἄκρου φύκοδομημένω, διν τρέφοντι πάντες κοιτῆ ἀντοῦ μέροντα καὶ φυλάττουσιν, οὐκ ἥθελεν ἐξελθεῖν, οὐδὲ δὲ ἐν τῷ πρότερον αἰρεθέντι χωρίῳ, ἀλλ' αὐτοῦ σὺν τοῖς μοσσύνοις κατεκαύθησαν.

27 Οἱ δὲ "Ελληνες διαρπάζοντες τὰ χωρία ηὔρισκον θησαυροὺς ἐν ταῖς οἰκίαις ἀρτιον γενημένων πατρίους, ὡς ἔφασαν οἱ Μοσσύνοικοι, τὸν δὲ νέον σῖτον ξὺν τῇ καλάμῃ ἀποκείμενον ἦσαν δὲ ζειαὶ αἱ πλεῖσται. 28 Καὶ δελφίνων τεμάχῃ ἐν ἀμφορεῦσιν ηὔρισκετο τεταριχευμένα καὶ στέαρ ἐν τεύχεσι τῶν δελφίνων, φῶ ἐχρῶντο οἱ Μοσσύνοικοι καθάπερ 29 οἱ "Ελληνες τῷ ἐλαϊῷ· κάρνα δὲ ἐπὶ τῶν ἀνωγαίων ἦν πολλὰ τὰ πλατέα οὐκ ἔχοντα διαφυῆν οὐδεμίαν. Τούτῳ καὶ πλείστῳ σίτῳ ἐχρῶντο ἔφορτες καὶ ἀρτοὺς ὀπτῶντες. Οὗνος δὲ ηὔρισκετο δις ἄκρατος μὲν δεξὺς ἐφαίνετο εἶναι ὑπὸ τῆς αὐστηρότητος, κερασθεὶς δὲ εὐώδης τε καὶ ἥδυς.

30 Οἱ μὲν δὴ "Ελληνες ἀριστήσαντες ἐνταῦθα ἐπορεύοντο εἰς τὸ πρόσω, παραδόντες τὸ χωρίον τοῖς ξυμμαχήσασι τῶν Μοσσύνοικων.

Γιατί μερικοί ἀπὸ τοὺς ἐγχθροὺς ἦταν ἐλαφρὰ ὄπλισμένοι καὶ τρέχον- 23
τας πρὸς τὰ κάτω τοὺς χτυποῦσσαν μὲ πέτρες. Αὐτοὺς οἱ τοξότες καὶ
οἱ πελταστὲς τοὺς ἀνάγκαιαν νὰ ὑποχωροῦν. Οἱ ὑπόλοιποι προχω-
ροῦσσαν μὲ ἀργὸν βηματισμό, πρῶτα πρὸς τὴν τοποθεσία ἀπ' ὅπου τὴν
προγρούμενη μέρα τὸ ἔβαλαν στὰ πόδια οἱ βάρβαροι κι οἱ "Ἐλληνες
ποὺ ἦταν μαζὶ τους. Γιατὶ σ' αὐτὸν τὸ μέρος ἦταν παραταγμένοι οἱ
ἐγχθροὶ γιὰ μάχη. Τὴν ἐπίθεση λοιπὸν τῶν πελταστῶν τὴν ἀντεξαν 24
οἱ βάρβαροι καὶ πολεμοῦσσαν μαζὶ τους, ὅταν ὅμως τοὺς ζύγωσαν οἱ
ὄπλίτες, τὸ βαλαν στὰ πόδια. Οἱ πελταστὲς τότε τοὺς ἀκολουθοῦσσαν
καὶ τοὺς κυνηγοῦσσαν πρὸς τὰ πάνω ὅπου βρισκόταν ἡ πόλη, ἐνῷ οἱ
ὄπλίτες βάδιζαν ἀπὸ πίσω γωρὶς νὰ γαλοῦν τὴν παράταξη. Κι ὅταν 25
ἀνέβηρκαν κοντὰ στὰ σπίτια τῆς πρωτεύουσας, τότε οἱ ἐγχθροὶ μαζεμέ-
νοι ὅλοι τοὺς πολεμοῦσσαν καὶ τοὺς χτυποῦσσαν μὲ τὸ ἀκόντια, καὶ κρα-
τώντας ἀλλὰ δόρατα γυντρά καὶ μακριά, ποὺ ἐνας ἀντρας δύσκολα
θὰ μποροῦσε νὰ τὰ σηκώσῃ, προσπαθοῦσσαν μὲ αὐτὰ ν' ἀποκρούσουν
τοὺς "Ἐλληνες ἀπὸ κοντινὴ ἀπόσταση. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ "Ἐλληνες δὲν 26
ὑποχωροῦσσαν, παρὰ βάδιζαν ὅλοι μαζὶ, ἀφησαν οἱ βάρβαροι τὴν ὁχυ-
ρὴ τοποθεσία κι ἀρχισαν νὰ φεύγουν κι ἀπὸ κεῖ. Καὶ ὁ βασιλιάς τους
ποὺ ἔμενε μέσα στὸν ἔντονο πύργο, τὸ χτισμένο πάνω στὸ ὑψωμα,
καὶ ποὺ τὸν τρέφουν ὅλοι μὲ κοινὰ ἔξοδα καὶ τὸν φυλάνε, δὲν ἔθελε
νὰ βγῆ, καθὼς κι ὁ βασιλιάς τοῦ ὁχυροῦ ποὺ κυριεύτηκε πρωτύτερα,
παρὰ κάκηκαν ἐκεῖ μαζὶ μὲ τοὺς πύργους τους. Τότε οἱ "Ἐλληνες στὶς 27
λεηλασίες ποὺ ἔκαναν σ' αὐτὰ τὰ μέρη ἔβρισκαν μέσα στὰ σπίτια πα-
λιὲς ἀποθήκες, ὅπου ἦταν σωριασμένα ψωμιά περυσινά, καθὼς ἔλε-
γαν οἱ Μοσσύνοικοι, ἐνῷ τὰ καινούρια σιτάρια ἦταν ἀποθηκευμένα
μαζὶ μὲ τὴν καλαμιά τους· μὰ αὐτὰ ἦταν στὸ μεγαλύτερο μέρος
τους ζειές. "Ἐβρισκαν ἀκόμα μέσα σὲ δοχεῖα κομμάτια ἀπὸ δελφι- 28
νια παστωμένα καὶ μέσα σὲ βάζα ἀλεύματα ἀπὸ κρέας δελφινιῶν, ποὺ
τὸ χρησιμοποιοῦσσαν οἱ Μοσσύνοικοι, ὥπως οἱ "Ἐλληνες τὸ λάδι. Καὶ 29
πάνω στὰ ἀνώγυα ἦταν ἀποθηκευμένα πολλὰ κάστανα, ποὺ δὲν εἶχαν
καμιά γραμμὴ νὰ τὰ γωρίζῃ. Αὐτὰ τὰ χρησιμοποιοῦσσαν γιὰ τροφὴ^{τροφὴ}
βρασμένα, καθὼς καὶ ἀφθονο σιταρένιο ἀλεύρι ποὺ τὸ ἔψηγαν καὶ τὸ
ἔκαναν ψωμί. Βρισκόταν ἀκόμα ἐκεῖ καὶ κρασί, πού, ὅταν δὲν ἦταν
νερωμένο, φαινόταν πώς εἶναι ξινό, ἐπειδὴ ἦταν δριμύ, ὅταν ὅμως τὸ
νέρωναν, γινόταν μυρωδάτο καὶ γλυκόπιστο. Ἐδῶ γευμάτισσαν οἱ 30
"Ἐλληνες κι ὕστερα παράδωσαν τὴν τοποθεσία σὲ κείνους ἀπὸ τοὺς

*Οπόσα δὲ καὶ ἄλλα παρησαν χωρία τῶν ἔνν τοῖς πολεμίοις ὅντων, τὰ
 31 εὐπροσοδώτατα οἱ μὲν ἔλειπον, οἱ δὲ ἐκόντες προσεχώρουν. Τὰ δὲ
 πλείστα τοιάδε ἦν τῶν χωρίων ἀπεῖχον αἱ πόλεις ἀπ' ἄλλήλων στά-
 δια δγδοίκοντα, αἱ δὲ πλέον αἱ δὲ μεῖον ἀναβοώντων δὲ ἄλλήλων
 ἔννήκοντον εἰς τὴν ἐτέραν ἐκ τῆς ἐτέρας πόλεως· οὕτως ὑψηλή τε καὶ
 32 κοίλη ἡ χώρα ἦν. Ἐπεὶ δὲ πορευόμενοι ἐν τοῖς φίλοις ἦσαν, ἐπε-
 δείκνυσαν αὐτοῖς παῖδας τῶν εὐδαιμόνων σιτευτούς, τεθραμμένους κα-
 ρόνις ἐφθοῖς, ἀπαλοὺς καὶ λευκοὺς σφόδρα καὶ οὐ πολλοῦ δέοντας ἵσους
 τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος εἶναι, ποικίλους δὲ τὰ νῶτα καὶ τὰ ἔμπρο-
 33 σθεν πάντα ἐστιγμένους ἀνθέμια. Λευκοὶ δὲ πάντες οἱ ἄνδρες καὶ αἱ
 34 γυναικες. Τούτους ἔλεγον οἱ στρατευσάμενοι βαρβαρωτάτους διελ-
 θεῖν καὶ πλείστον τῶν Ἑλληνικῶν νόμων κεχωρισμένους. Ἐν τε
 γὰρ ὅχλῳ ὅντες ἐποίουν ἀπερ [ἄν] ἀνθρωποι ἐν ἐρημίᾳ ποιήσειαν, μόνοι
 τε ὅντες ὅμοια ἐπραπτον ἀπερ ἀν μετ' ἄλλων ὅντες, διελέγοντό τε
 αὐτοῖς καὶ ἐγέλων ἐφ' ἑαυτοῖς καὶ ὠροζοῦντο ἐφιστάμενοι ὅπου τύχοιεν
 ὥσπερ ἄλλοις ἐπιδεικνύμενοι.

- ΚΕΦ. 5**
- 1 Διὰ ταύτης τῆς χώρας οἱ Ἑλληνες, διά τε τῆς πολεμίας καὶ τῆς
 φιλίας, ἐπορεύθησαν ὀκτὼ σταθμούς, καὶ ἀφικνοῦνται εἰς Χάλνθας.
 Οὗτοι ὄλγοι τε ἦσαν καὶ ὑπίκοοι τῶν Μοσσυνοίκων, καὶ ὁ βίος ἦν
 τοῖς πλείστοις αὐτῶν ἀπό σιδηρείας.
 - 2 Ἐρτεῦθεν ἀφικνοῦνται εἰς Τιβαρηγούς. Ἡ δὲ τῶν Τιβαρηγῶν
 χώρα πολὺ ἦν πεδινωτέρα καὶ χωρία εἰχεν ἐπὶ θαλάττῃ ἥπτον ἐρυμά.
 Καὶ οἱ στρατηγοὶ ἔχογζον πρὸς τὰ χωρία προσβάλλειν καὶ τὴν στρα-
 τιὰν ὀνηθῆναι τι, καὶ τὰ ξένια ἢ ἵπε παρὰ Τιβαρηγῶν οὐκ ἐδέχοντο,
 3 ἀλλ ἐπιμεῖναι κελεύσαντες ἔστε βουλεύσαντο ἐθύνοτο. Καὶ πολλὰ
 καταθυσάντων τέλος ἀπεδείξαντο οἱ μάρτεις πάντες γνώμην ὅτι οὐδα-

Μοσσύνθικους ποὺ εἶχαν γίνει σύμμαχοί τους, κι ἀρχισαν νὰ προχωροῦν παραπέρα. Μὰ καὶ ἀπ' ὅσα ἄλλα ἐχθρικὰ δύναμι περνοῦσαν, τὰ πιὸ εὔκολοκυρίευτα τ' ἀργηναὶ οἱ ἐχθροὶ κι ἔφευγαν, ἄλλα πάλι τὰ παραχωροῦσαν μὲ τὴ θέλησή τους. Κι ἡταν οἱ περισσότερες δύναμεις 31 τοποθεσίες κάπως ἔτσι : οἱ πολιτεῖες ἀπεῖχαν ἀναμεταξύ τους ὥγδοντα στάδια, ἄλλες περισσότερο κι ἄλλες λιγότερο. Κι ὅταν φώναζαν οἱ ἀνθρώποι ἀπὸ τὴ μιὰ στὴν ἄλλη, ἀκουγαν καὶ ἀπὸ τὶς δυὸ μεριές. Τόσο μεγάλα ὑψώματα εἶχε ἡ χώρα καὶ κοιλάδες ἀνάμεσά τους. "Τοσερό" ἀπὸ ἀρκετὴ πορεία ἔφτασαν σὲ φυλική τους χώρα. Ἐκεῖ 32 τοὺς ἔδειχναν κάτι πλουσιόπαιδα ὀλόπαχα, θρεμμένα μὲ βραστὰ καρύδια, ποὺ εἶχαν ποιὺς ἀσπρὸ καὶ μαλακὸ δέρμα καὶ ποὺ παρὰ λίγο νὰ ἔχουν ἵδιο ὑψός καὶ πάχος, κι ἡταν οἱ πλάτες τους, καθὼς καὶ τὰ μπροστινὰ μέρη τῶν σωμάτων, γεμάτες στίγματα, ποὺ ἔμοιαζαν μὲ ἀνθροΐδες. Κι ἡταν ὅλοι τους ἀσπροί, ἄντρες καὶ γυναικεῖς. Ἐλεγχαν μάλιστα 34 οἱ στρατιῶτες πῶς αὐτοὶ ἡταν οἱ πιὸ ἀπολίτιστοι ἀπὸ ὅλους τοὺς βαρβάρους ποὺ εἶχαν συναντήσει, καὶ πῶς τὰ ἔθιμά τους ἡταν πάρα ποιὺς διαφορετικὰ ἀπὸ τὰ ἐλληνικά. Γιατὶ καὶ μπροστὰ σὲ ἀνθρώπους ἔκκαναν πράξεις ποὺ οἱ ἄλλοι οὐαὶ τὶς ἔκκαναν σὲ μοναξιά, κι ὅταν ἡταν μόνοι τους, ἐνεργοῦσαν ὅπως ἀν βρίσκονταν μὲ κόσμο. Δηλαδὴ καὶ συζητοῦσαν μὲ τὸν ἔματὸ τους καὶ γελοῦσαν μόνοι τους καὶ χύρευαν σταματώντας ὅπου τύχαιν, σὰ νὰ ἔκκαναν ἐπίδειξη σὲ ἄλλους.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΑ ΚΟΤΥΩΡΑ. ΘΥΣΙΕΣ, ΑΓΩΝΕΣ, ΣΥΝΕΝΝΟΗΣΕΙΣ ΜΕ ΑΠΕΣΤΑΛΜΕΝΟΥΣ ΤΩΝ ΣΙΝΩΠΕΩΝ.

Ανάμεσα ἀπ' αὐτὴ τὴ χώρα, ποὺ ἡταν ὄλοι ἐχθρικὴ καὶ ὄλοι φυλική, βάδισαν οἱ "Ελληνες ὀχτὼ σταθμοὺς καὶ φτάνουν στοὺς Χάλινθες. Τοῦτοι καὶ λίγοι ἡταν καὶ ὑποταγμένοι στοὺς Μοσσύνθικους, καὶ οἱ περισσότεροι ζοῦσαν διοικεύοντας τὸ σίδερο. Ἀπὸ κεῖ πηγαίνουν στὴ χώρα τῶν Τιβαρηνῶν. Αὐτὴ ἡταν ποιὺς πεδινότερη κι εἶχε παραθαλάσσια μέρη λιγότερο ὀχυρά. Οἱ στρατηγοὶ ζητοῦσαν ἐπίμυνα νὰ ἐπιτεθοῦν ἐνάντια σ' αὐτά, για νὰ τὰ λεηλατήσουν οἱ στρατιῶτες. Γι' αὐτὸ δὲν δέχτηκαν τὰ δύρα ποὺ τοὺς ἔστειλαν οἱ Τιβαρηνοί, παρὰ τοὺς εἶπαν νὰ περιμένουν ὡσπου νὰ σκεφτοῦν, κι ἀρχισαν νὰ κάνουν θυσίες. Θυσίασαν πολλὰ ζῶα καὶ στὸ τέλος

ΚΕΦ. 5

1 - 3
Χάλυβες καὶ
Τιβαρηνοί.

μῆ προσίσιντο οἱ θεοὶ τὸν πόλεμον. Ἐρτεῦθεν δὴ τὰ ξένια ἐδέξαντο, καὶ ὡς διὰ φιλίας πορευόμενοι δύο ἡμέρας ἀφίκοντο εἰς Κοτύωρα πόλιν Ἑλληνίδα, Σινωπέων ἄποικον, οὓσαν δὲ ἐν τῇ Τιβαρηνῷ χώρᾳ.

4 [Μέχρι ἐνταῦθα ἐπέζευσεν ἡ στρατιά. Πλῆθος τῆς καταβάσεως τῆς ὅδου ἀπὸ τῆς ἐν Βαθυλῶνι μάκης ἄχρι εἰς Κοτύωρα σταθμοὶ ἐκατὸν εἴκοσι δύο, παρασάγγαι ἔξακόσιοι καὶ εἴκοσι, στάδιοι μύριοι καὶ ὀκτακισχίλιοι καὶ ἔξακόσιοι, χρόνον πλῆθος ὀκτὼ μῆνες].

5 Ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας τετταράκοντα πέντε. Ἐν δὲ ταύταις πρῶτον μὲν τοῖς θεοῖς ἔθυσαν, καὶ πομπὰς ἐποίησαν κατὰ ἔθνος

6 ἔκαστοι τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀγῶνας γυμνικούς. Τὰ δὲ ἐπιτίδεια ἐλάμβανον τὰ μὲν ἐκ τῆς Παφλαγονίας, τὰ δὲ ἐκ τῶν χωρίων τῶν Κοτυωρίτων οὐ γὰρ παρεῖχον ἀγοράν, οὐδὲ εἰς τὸ τεῖχος τοὺς ἀσθεοῦντας ἐδέχοντο.

7 Ἐν τούτῳ ἔρχονται ἐκ Σινώπης πρέσβεις, φοβούμενοι περὶ τῶν Κοτυωρίτων τῆς τε πόλεως (ἢ γὰρ ἐκείνων καὶ φόρον ἐκείνοις ἔφερον) καὶ περὶ τῆς χώρας, ὅτι ἥκοντο δημοψένην. Καὶ ἐλθόντες εἰς τὸ στρατόπεδον ἔλεγον, προηγόρει δὲ Ἐκατόντυμος δεινὸς τομι-

8 ζόμερος εἶναι λέγειν. Ἐπειμψεν ἡμᾶς, ὡς ἄνδρες στρατιῶται, η τῶν Σινωπέων πόλις ἐπιτινέσοντάς τε ὑμᾶς ὅτι τινάτε "Ἑλληνες ὅντες βιοβράσονται, ἔπειτα δὲ καὶ συνηθησομένους ὅτι διὰ πολλῶν τε καὶ δεινῶν, ὡς ἡμεῖς ἥκονταμεν, πραγμάτων σεσωσμένοι πάρεστε.

9 Ἀξιοῦμεν δὲ Ἐλληνες ὅντες καὶ αὐτοὶ ὑφ' ὑμῶν ὅντων Ἑλλήνων ἀγαθὸν μέν τι πάσχειν, κακὸν δὲ μηδέν οὐδὲ γὰρ ἡμεῖς ὑμᾶς οὐδὲν

10 πώποτε ὑπήρξαμεν κακῶς ποιοῦντες. Κοτυωρίται δὲ οὗτοι εἰσὶ μὲν ἡμέτεροι ἄποικοι, καὶ τὴν χώραν ἡμεῖς αὐτοῖς ταύτην παραδεδώκαμεν βιοβράσονταις ἀφελόμενοι· διὸ καὶ δασμὸν ἡμῖν φέρουσιν οὗτοι τεταγμέρον καὶ Κερασούντιοι καὶ Τραπεζούντιοι ὥστε διὰ τούτους κακὸν ποιήσητε η Σινωπέων πόλις τομίζει πάσχειν.

11 Νῦν δὲ ἀκούομεν ὑμᾶς εἴς τε τὴν πόλιν βίᾳ παρεληλυθότας ἐνίοντς σπηλοῦν ἐν ταῖς οἰκίαις καὶ ἐκ τῶν χωρίων βίᾳ λαμβάγειν ὃν ἀν-

12 δέησθε οὐ πείθοντας. Ταῦτ' οὖν ἀξιοῦμεν· εἰ δὲ ταῦτα ποιήσετε,

ὅλοι οἱ μάντεις ἔβγαλαν τὸ συμπέρασμα πῶς οἱ θεοὶ μὲ κανένα τρόπο δὲν ἤθελαν τὸν πόλεμο. Τότε λοιπὸν δέχτηκαν τὰ δώρα καὶ βαδίζοντας δύο μέρες μέσα στὴ γύρωρα τους, σὰ νὰ ἥταν φύλική, ἔρτασαν στὰ Κοτύωρα, μιὰ ἐλληνικὴ πόλη ποὺ ἥταν ἀποικία τῶν Σινωπέων καὶ βρισκόταν στὴ γύρωρα τῶν Τιθαρηνῶν.

(Ὦς ἐδῆ βάδισε μὲ τὰ πόδια ὁ στρατός. Τὸ μῆκος τῆς πορείας 4 γιὰ νὰ κατέβῃ ἀπὸ τὴ μάχη ποὺ ἔγινε κοντὰ στὴ Βαθυλώνα ὡς τὰ Κοτύωρα, ἥταν ἐκατὼν εἴκοσι δύο σταθμοί, ἔξακόσιοι εἴκοσι παραστάγγες, δεκαυγάτῳ γιλιάδες ἔξακόσια στάδια, καὶ τὸ χρονικὸ διάστημα γι' αὐτὴ τὴν πορεία ἥταν ὄχτω μῆνες). Ἐκεῖ ἔμειναν σαράντα πέντε μέρες· σ' αὐτὸν τὸ διάστημα πρῶτα ἔκαναν θυσίες στοὺς θεούς, κι ὅστερα κάθις ἐλληνικὴ φυλὴ χωριστὰ ὀργάνωσε θρησκευτικὴ γιορτὴ καὶ γυμνικοὺς ἀγῶνες. Τὰ τρόφιμα τὰ ἀρπαζαν εἴτε ἀπὸ τὴν 5 Παφλαγονία, εἴτε ἀπὸ διάφορα μέρη τῶν Κοτυώρων. Γιατὶ δὲν τοὺς πρόσφεραν ν' ἀγοράσουν, κι οὕτε δέχονταν τοὺς ἀρρωστοὺς μέσα στὰ τείχη τους. Στὸ μεταξὺ ἔρχονται ἀπὸ τὴ Σινωπὴ ἀπεσταλμένοι, ποὺ 7 φοβήθηκαν καὶ γιὰ τὴν πόλη τῶν Κοτυώρων (γιατὶ τοὺς ἀνῆκε καὶ μάλιστα τοὺς πλήρωνε φόρο) καὶ γιὰ τὴ γύρωρα τους, ἐπειδὴ ἀκούγαν πῶς οἱ "Ἐλληνες τὴ λεγλατοῦσαν. "Οταν ἔρτασαν στὸ στρατόπεδο, ἀρχισαν νὰ μιλοῦν, καὶ τὴν ὑπόθεση τὴν ὑπεράσπιζε ὁ "Ἐκατώνυμος, ποὺ εἶχε τὴ φήμη ἱκανοῦ ρήτορα. «Μᾶς ἔστειλε, στρατιῶτες, ἡ πόλη 8 τῶν Σινωπέων, πρῶτα πρῶτα γιὰ νὰ σᾶς πανέσωμε ποὺ εἰστε "Ἐλληνες καὶ νικᾶτε τοὺς βαρβάρους, κι ὅστερα γιὰ νὰ σᾶς συγχαροῦμε ποὺ, ὅπως μάθαμε, περάσατε πολλὰ καὶ φοβερὰ βάσανα, καὶ τώρα βρίσκεστε κοντά μας. »Ἐχομε ὅμως τὴν ἀπαίτηση, ἀφοῦ εἴμαστε 9 "Ἐλληνες κι ἔμεις κι ἔσεις, νὰ μὴ μᾶς κάνετε κακό, παρὰ ἀντίθετα νὰ μᾶς καλομεταχειρίζεστε. Γιατὶ οὕτε ἔμεις σᾶς βλάψαμε ποτὲ ὡς τώρα. "Επειτα τοῦτοι δῶ οἱ Κοτυώριτες εἶναι ἀποικοί μας 10 καὶ αὐτὴ τὴ γύρωρα ἔμεις τὴν πήραμε ἀπὸ τοὺς βαρβάρους καὶ τοὺς τὴν παραδώσαμε. Γι' αὐτὸν μᾶς πληρώνουν ἔναν ὄρισμένο φόρο, ὅπως καὶ οἱ Κερασούντιοι κι οἱ Τραπεζούντιοι. "Ετσι ἀν κάνετε σ' αὐτοὺς κάτι κακό, ἡ πόλη τῶν Σινωπέων ἔχει τὴ γνώμη πῶς τὸ παθαίνει ἡ ἴδια. "Αλλὰ τώρα μαθίσινομε πῶς μερικοὶ ἀπὸ σᾶς μπήκατε μὲ τὴ 11 βίᾳ μὲς στὴν πόλη καὶ μένετε στὰ σπίτια καὶ ἀρπάζετε βίαια ἀπὸ τὶς διάφορες περιουσίες ὅσα γρειάζεστε. "Ἐχομε λοιπὸν τὴν ἀπαίτηση 12 νὰ μὴ γίνωνται αὐτά. Γιατὶ ἀν ἔξακολουθήσετε νὰ τὰ κάνετε, θὰ ἀναγ-

4 - 12

Στὰ Κοτύωρα.
Λόγος τοῦ
Ἐκατώνυμου.

ἀνάγκη ἡμῖν καὶ Κορύλαν καὶ Παφλαγόνας καὶ ἄλλον ὅνταν ἃν δυνώ-
μεθα φίλον ποιεῖσθαι.

- 13 Πρὸς ταῦτα ἀναστὰς Ξενοφῶν ὑπὲρ τῶν στρατιωτῶν εἶπεν·
ἥμεῖς δέ, ὡς ἄρδες Σινωπεῖς, ἥκουμεν ἀγαπῶντες ὅτι τὰ σώματα
διεσωσάμεθα καὶ τὰ ὅπλα· οὐ γὰρ ἦν δυνατὸν ἄμα τε χρήματα ἀγειν
14 καὶ φέρειν καὶ τοῖς πολεμίοις μάχεσθαι. Καὶ νῦν ἐπεὶ εἰς τὰς Ἑλλη-
νίδας πόλεις ἥλθομεν, ἐν Τραπεζοῦντι μὲν (παρεῖχον γὰρ ἡμῖν ἀγορὰν)
ἄνωνύμεοι εἴληφομεν τὰ ἐπιτήδεια, καὶ ἀντί ὅν ἐτίμησαν ἡμᾶς καὶ
ξένια ἔδωκαν τῇ στρατιᾷ, ἀντετιμῆμεν αὐτούς, καὶ εἴ τις αὐτοῖς
φίλος ἦρ τῶν βαρβάρων, τούτων ἀπειχόμεθα· τοὺς δὲ πολεμίους
αὐτῶν ἐφ' οὓς αὐτοὶ ἤροῦντο κακῶς ἐποιοῦμεν ὅσον ἐδυνάμεθα.
15 Ἐρωτᾶτε δὲ αὐτοὺς δόποιον τινῶν ἡμῖν ἔτυχον· πάρεισι γὰρ ἐνθάδε
16 οὖς ἡμῖν ἥγειρος διὰ φιλιῶν ἡ πόλις ἔννέπεμψεν. "Οποι οἱ ἄν-
θόντες ἀγορὰν μὴ ἔχουμεν, ἀν τε εἰς βάρβαρον γῆν ἀν τε εἰς Ἑλληνίδα,
17 οὐχ ὑβρεῖ ἀλλὰ ἀνάγκη λαμβάνομεν τὰ ἐπιτήδεια. Καὶ Καρδούνονς
καὶ Ταύχονς καὶ Χαλδαίονς καίπερ βασιλέως οὐχ ὑπηκόντων ὅντας
ὅμως καὶ μάλα φοβεροὺς ὄντας πολεμίους ἐκτησάμεθα διὰ τὸ ἀνάγκην
18 εἶναι λαμβάνειν τὰ ἐπιτήδεια, ἐπεὶ ἀγορὰν οὐ παρεῖχον. Μάκρωνας
δὲ καίπερ βαρβάρους ὄντας, ἐπεὶ ἀγορὰν οἵαν ἐδύνατο παρεῖχον,
φίλους τε ἐνομίζομεν εἶναι καὶ βίᾳ οὐδὲν ἐλαμβάνομεν τῶν ἐκείνων.
19 Κοτυνωρίτας δέ, οὓς ὑμετέρους φατὲ εἶναι, εἴ τι αὐτῶν εἰλή-
φαμεν, αὐτοὶ αἴτιοι εἰσιν· οὐ γὰρ ὡς φίλοι προσεφέροντο ἡμῖν, ἀλλὰ
κλείσαντες τὰς πόλας οὕτε εἰσω ἐδέχοντο οὕτε ἔξω ἀγορὰν ἐπειπτον.
20 ἥτιῶντο δὲ τὸν παρ' ὑμῶν ἀρμοστὴν τούτων αἴτιοι εἶναι. "Ο δὲ λέγεις
βίᾳ παρελθόντας σκηνοῦν, ἥμεῖς ἥξιοῦμεν τοὺς κάμινοντας εἰς τὰς
στέγας δέξασθαι· ἐπεὶ δὲ οὐκ ἀνέῳγον τὰς πόλας, ἢ ἡμᾶς ἐδέχετο
αὐτὸ τὸ χωρίον ταύτη εἰσελθόντες ἄλλο μὲν οὐδὲν βίαιον ἐποιήσαμεν,
σκηνοῦσι δὲ ἐν ταῖς στέγαις οἱ κάμινοντες τὰ αὐτῶν δαπανῶντες,
καὶ τὰς πόλας φρουροῦμεν, διπος μὴ ἐπὶ τῷ ὑμετέρῳ ἀρμοστῇ ὅσιν

καστοῦμες νὰ πιάσωμε φύλιες μὲ τὸν Κορόλα καὶ τοὺς Παφλαγόνες καὶ μὲ ὅποιους ἄλλους μπορέσουμε».

Σ' ἀπάντηση σηκώθηκε ὁ Ξενοφῶν καὶ εἶπε γιὰ λογαριασμὸ τῶν 13 στρατιωτῶν: «Ἐμεῖς, Σινωπεῖς, ἡρθαμε δῶ εὐχαριστημένοι, ποὺ γλιτώσαμε τὴ ζωὴ μας καὶ τὰ ὅπλα μας. Γιατὶ ἡταν ἀδύνατο νὰ λεγλατοῦμε καὶ παράλληλα νὰ πολεμοῦμε ἐνάντια στοὺς ἔχθρούς. Καὶ τώρα ποὺ 14 φτάσαμε στὶς ἐλληνικὲς πόλεις, στὴν Τραπεζούντα μᾶς πρόσφεραν τρόφιμα νὰ ψωνίζωμε, κι ἔτσι τὰ προμηθευόμασταν ἀγοράζοντάς τα. «Οσο γιὰ τὶς τιμές ποὺ μᾶς ἔκαναν καὶ τὰ δῶρα ποὺ χάρισαν στοὺς στρατιῶτες, τοὺς τιμούσαμε κι ἐμεῖς, κι ἀν κανένας ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ἡταν φίλος τους, δὲν τὸν πειράζαμε. Ἀντίθετα ἐκείνους ποὺ ἡταν ἔχθροι τους, μᾶς ὀδηγοῦσαν οἱ ἔδιοι ἐνάντιά τους, καὶ τοὺς κακοποιούσαμε δόσι μπορούσαμε. Αὐτοὺς ρωτῆστε, νὰ σᾶξ ποῦν πῶς τοὺς φερθήκαμε. 15 Γιατὶ βρίσκονται ἐδῶ ἐκείνου ποὺ τοὺς ἔστειλε μαζὶ μᾶς ἡ πόλη γιὰ ὀδηγούς, δείγνοντάς μας ἔτσι τὴ φύλια της. «Οταν ὅμως πᾶμε κάπου 16 καὶ δὲν ὑπάρχουν τρόφιμα ν' ἀγοράσωμε, εἴτε σὲ βαρβαρικὴ εἴτε σὲ ἐλληνικὴ χώρα, τότε τὰ ἀρπάζομε ἀπὸ ἀνάγκη καὶ δχι ἀπὸ αὐθάδεια. Γι' αὐτὸ καὶ τοὺς Καρδούχους καὶ τοὺς Ταόχους καὶ τοὺς 17 Χαλδαίους, παρ' ὅλο ποὺ δὲν ἡταν ὑποταγμένοι στὸ μεγάλο βασιλιὰ κι ἡταν πολὺ φοβεροί, ὅμως τοὺς κάναμε ἔχθρούς, ἐπειδὴ ἤμασταν ὑποχρεωμένοι ν' ἀρπάζωμε τὰ τρόφιμα, μιὰ καὶ δὲν μᾶς τὰ πρόσφεραν νὰ τ' ἀγοράσωμε. Ἐνῶ τοὺς Μάκρωνες, παρ' ὅλο ποὺ ἡταν βάρος 18 βαροὶ, τοὺς θεωρούσαμε φίλους μας καὶ δὲν παίρναμε τίποτε δικό τους μὲ τὴ βία, γιατὶ μᾶς ἔδιναν τρόφιμα ν' ἀγοράσωμε, δόσι μποροῦσαν. «Οσο γιὰ τοὺς Κοτυωρίτες, ποὺ λέτε πῶς εἶναι δικοὶ σας, ἀν τοὺς 19 ἔχωμε ἀρπάξει κάτι, οἱ ἔδιοι εἶναι αἴτιοι. Γιατὶ δὲν μᾶς φέρθηκαν σὰ φίλοι, παρὰ ἔκλεισαν τὶς πύλες καὶ οὔτε μέσα στὴν πόλη μᾶς δέχονταν, οὔτε ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη ἔστελναν τρόφιμα ν' ἀγοράσωμε. Κι ἔλεγχαν πῶς αἴτιος γιὰ ὅλα αὐτὰ ἡταν ὁ ἀρμοστὴς ποὺ στείλατε σεῖς στὰ Κοτύωρα. Κι αὐτὸ ποὺ λές, δηλαδὴ πῶς μερικοὶ μπῆκαν μὲ τὴ 20 βία καὶ μένουν μέσα στὰ σπίτια, ἐμεῖς ζητήσαμε ἐπίμονα νὰ δεχτοῦν τοὺς ἄρρωστους. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἀνοιγαν τὶς πύλες, γι' αὐτὸ ἀπὸ τὸ μέρος ποὺ ἡταν εὔκολο νὰ μποῦμε στὴν πόλη, ἀπὸ κεῖ μπήκαμε, χωρὶς νὰ κάνωμε καμιὰ πράξη βίας. Τώρα οἱ ἄρρωστοί μας μένουν μέσα στὰ σπίτια, ξοδεύουν ὅμως ἀπὸ τὰ δικά τους, καὶ φυλάμε τὶς πύλες γιὰ νὰ μὴ βρίσκωνται οἱ ἄρρωστοί μας στὴν ἔξουσία τοῦ ἀρμο-

13-23
Δόγος τοῦ
Ξενοφώντα.

- 21 οἱ κάμιοντες ἡμῖν, ἀλλ᾽ ἐφ' ἡμῖν ἦ κομίσασθαι ὅταν βουλώμεθα. Οἱ δὲ ἄλλοι, ὡς ὁρᾶτε, σκηνοῦμεν ὑπαίθριοι ἐν τῇ τάξει, παρεσκενασμένοι, ἀν μέν τις εῦ ποιῇ, ἀντευποιεῖν, ἀν δὲ κακῶς, ἀλέξασθαι.
- 22 “Α δὲ ἡπείλησας ώς, ἢν ἡμῖν δοκῇ, Κορύλαν καὶ Παφλαγόνας ἔνυμάχονς ποιήσεσθε ἐφ' ἡμᾶς, ἥμετς δὲ ἢν μὲν ἀράγη ἦ πολεμήσομεν καὶ ἀμφοτέροις ἥδη γάρ καὶ ἄλλοις πολλαπλασίοις ἔμονται πολεμήσαμεν. Ἀν δὲ δοκῇ ἡμῖν καὶ φύλον ποιεῖσθαι τὸν Παφλαγόνα — ἀκούομεν δὲ αὐτὸν καὶ ἐπιθυμεῖν τῆς ἴμετέρας πόλεως καὶ χωρίων τῶν ἐπιθαλαττίων — πειρασόμεθα ἔνυμαράττοντες αὐτῷ ὃν ἐπιθυμεῖ φύλοι γίγνεσθαι.
- 24 Ἐκ τούτου μάλα μὲν δῆλοι ἵσαν οἱ ἔνυμιρέσβεις τῷ Ἐκατωνύμῳ χαλεπαίνοντες τοῖς εἰρημένοις, παρελθὼν δὲ αὐτῶν ἄλλος εἶπεν ὅτι οὐ πόλεμον ποιησόμενοι ἥκοιεν ἀλλὰ ἐπιδείξοντες ὅτι φύλοι εἰσί. Καὶ ξενίοις, ἢν μὲν ἔλθητε πρὸς τὴν Σινωπέων πόλιν, ἐκεῖ δεξόμεθα, τῦν δὲ τοὺς ἐνθάδε κελεύσομεν διδόναι ἀ δύναται ὁρῶμεν γάρ πάρτα 25 ἀληθῆ ὄντα ἀ λέγετε. Ἐκ τούτου ξέριά τε ἔπειμπον οἱ Κοτυνωρῖται καὶ οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἐλλήνων ἔξεινον τοὺς τῶν Σινωπέων πρέσβεις, καὶ πρὸς ἀλλήλους πολλά τε καὶ φιλικὰ διελέγοντο τά τε ἄλλα καὶ περὶ τῆς λοιπῆς πορείας ἀγεπινθάνοντο ὃν ἐκάτεροι ἐδέοντο.

ΚΕΦ. 6 1 Ταύτη μὲν τῇ ἡμέρᾳ τοῦτο τὸ τέλος ἐγένετο. Τῇ δὲ ὑστεραίᾳ ἔννέλεξαν οἱ στρατηγοὶ τοὺς στρατιώτας. Καὶ ἐδόκει αὐτοῖς περὶ τῆς λοιπῆς πορείας παρακαλέσαντας τοὺς Σινωπέας βουλεύεσθαι. Εἴτε γάρ πεζῇ δέοι πορεύεσθαι, χρήσιμοι ἀν ἐδόκοντο εἶναι οἱ Σινωπεῖς· ἔμπειροι γάρ ἱσαν τῆς Παφλαγονίας· εἴτε κατὰ θάλατταν, προσδεῖν ἐδόκει Σινωπέων μόνοι γάρ ἀν ἐδόκοντο ἰκανοὶ εἶναι πλοῖα

στὴ σας, παρὸν νὰ είναι στὸ χέρι μας νὰ τοὺς μεταφέρωμε, ἅμα τὸ θελήσωμε. Ἐμεῖς οἱ ὑπόλοιποι, ὅπως βλέπετε, μένομε στὸ ὑπαίθρῳ 21 στὴν παράταξή μας, ἔτοιμοι, ἀν κανένας μᾶς εὐεργετῇ, νὰ τοῦ ξεπληρώσωμε τὴν εὐεργεσία, κι ἀν μᾶς βλάψῃ, νὰ τὸν ἀποκρούσωμε. Σχετικὰ πάλι μὲ τὶς φοβέρες ποὺ ἔκανες, πῶς δηλαδή, ἀν τὸ νομίσε- 22 τε ἀπαραίτητο, θὰ κάνετε συμμάχους τὸν Κορύλα καὶ τοὺς Παρθαγόνες γιὰ νὰ μᾶς χτυπήσετε, νὰ ξέρης πῶς ἐμεῖς στὴν ἀνάγκη θὰ σᾶς πολειμήσωμε καὶ τοὺς δυό. Γιατὶ ὡς τώρα κάναμε πόλεμο ἐνάντια σὲ ἄλλους πολὺ περισσότερούς σας. ²³ «Αν τὸ κρίνωμε ὅμως χρήσιμο νὰ κάνωμε φίλο καὶ τὸν ἀρχιγγὺδ τῶν Παρθαγόνων — ποὺ μαθαίνομε πῶς θέλει νὰ πάρῃ τὴν πόλη σας καὶ τοὺς παραθαλάσσιους τόπους — θὰ προσπαθήσωμε νὰ γίνωμε φίλοι του βοηθῶντας τὸν νὰ ἔκτελέσῃ τὴν ἐπιθυμία του».

«Τστερ' ἀπ' αὐτὸν τὰ λόγια, οἱ ἄλλοι ἀπεσταλμένοι φάνηκαν κα- 24 Οχαὶ πῶς ὁργίστηκαν μὲ τὸν Ἐκατώνυμο γιὰ ὅσα εἶχε πεῖ. Γι' αὐτὸν σηκώθηκε καὶ μίλησε ἔνας ἄλλος, κι εἶπε πῶς δὲν ἤθοιχν γιὰ νὰ κάνουν πόλεμο, παρὸν γιὰ νὰ δώσουν ἀποδείξεις τῆς φιλίας τους. «Καὶ ἀν ἔρθετε στὴ Σινώπη, ἐκεῖ θὰ σᾶς ὑποδεχτοῦμε καὶ θὰ σᾶς προσφέρωμε δῶρα· τώρα πάντως θὰ παρακαλέσωμε τοὺς Κοτυωρίτες νὰ σᾶς δώσουν ὅσα μποροῦν. Γιατὶ βλέπομε πῶς ὅλα ὅσα εἴπατε είναι ἀληθινά». Τότε καὶ οἱ Κοτυωρίτες τοὺς ἔστελναν δῶρα καὶ οἱ στρα- 25 τηγοὶ τῶν Ἐλαγήνων φιλοξενοῦσαν τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν Σινωπέων καὶ ἀναμεταξύ τους εἶχαν μεγάλη καὶ φιλική συζήτηση. ²⁶ Ιδειαίτερα ὅμως ζητοῦσαν πληροφορίες γιὰ τὴν παραπέρα πορεία, πάνω σὲ θέματα ποὺ ἔπερπε νὰ τὰ ξέρουν καὶ οἱ δύο μεριές.

ΣΥΝΕΝΝΟΗΣΕΙΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΣΙΝΩΠΕΩΝ. ΣΧΕΔΙΑ ΤΟΥ ΞΕΝΟΦΩΝΤΑ.

«Ἐτσι πέρασε ἡ μέρα ἐκείνη. Τὸ ἄλλο πρώτον οἱ στρατηγοὶ συγκέντρωσαν τοὺς στρατιῶτες κι ἀποφάσισαν νὰ φωνάξουν καὶ τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν Σινωπέων καὶ νὰ σκερτοῦν μαζὶ τους γιὰ τὴν ὑπόλοιπη πορεία. Γιατὶ καὶ μὲ τὰ πόδια ἀν χρειαζόταν νὰ βαδίσουν, εἶχαν τὴ γνώμη πῶς οἱ Σινωπεῖς θὰ τοὺς ἤταν γρήσιμοι, ἐπειδὴ ἤξεραν καλὰ τὴν Παρθαγονία. Κι ἀπὸ τὴ θάλασσα ἀν πήγαιναν, πάλι νόμιζαν πῶς θὰ ἔχουν τὴν ἀνάγκη τῶν Σινωπέων, γιατὶ μονάχα αὐτὸν τοὺς φαίνονταν πῶς θὰ μποροῦσαν νὰ δώσουν ἀρκετὰ πλοῖα στὸ στρα-

24-25
Συμφωνία
τῶν ἀπεσταλ-
μένων Σινω-
πέων.

ΚΕΦ. 6

1-10
·Ο 'Ἐκατώ-
νυμος συμ-
βουλεύει τοὺς
"Ἐλληνες νὰ
συνεχίσουν
— τὴν πορεία μὲ
καράβια.

- 2 παρασχεῖν ἀρκοῦντα τῇ στρατιᾷ. Καλέσατες οὖν τοὺς πρέσβεις
ξυνιβουλεύοντο, καὶ ἡξίουν "Ἐλληνας ὅντας" Ἐλλησι τούτῳ πρῶτον
καλῶς δέχεσθαι τῷ εἴνους τε εἶναι καὶ τὰ κάλλιστα ξυμβουλεύειν.
- 3 Ἄραστάς δὲ Ἐκατόννυμος πρῶτον μὲν ἀπελογήσατο περὶ
οὗ εἰπεν ως τὸν Παφλαγόνα φίλον ποιήσουντο, ὅτι οὐχ ως τοῖς Ἐλλησι
πολεμησόντων σφῶν εἴποι, ἀλλ᾽ ὅτι ἔξὸν τοῖς βαρβάροις φίλους εἶναι
τοὺς Ἐλληνας αἰρίσονται. Ἐπεὶ δὲ ξυμβουλεύειν ἐκέλευνον, ἐπεν-
ξάμερος εἴπεν ὥδε· εἰ μὲν ξυμβουλεύοιμι ἀ βέλτιστά μοι εἶναι δοκεῖ,
πολλά μοι καὶ ἀγαθὰ γέροιτο· εἰ δὲ μή, τῶντά. Αὕτη γὰρ ή ιερὰ
ξυμβουλὴ λεγομένη εἶναι δοκεῖ μοι παρεῖναι· νῦν γὰρ δὴ ἀν μὲν εὐ-
ξυμβουλεύσας φανῆ, πολλοὶ ἔσονται οἱ ἐπαυτοῦντές με, ἀν δὲ κακῶς,
- 5 πολλοὶ ἔσεσθε οἱ καταρώμενοι. Πράγματα μὲν οὖν οἰδ' ὅτι πολὺ¹
πλειόνεξον, ἐὰν κατὰ θάλατταν κομίζησθε· ήμᾶς γὰρ δεήσει τὰ
πλοῖα πορέειν· ἦν δὲ κατὰ γῆν στέλλησθε, ήμᾶς δεήσει τοὺς μάχο-
6 μένους εἶναι. "Ομοις δὲ λεκτέα ἀ γιγνώσκω· ἔμπειρος γὰρ εἰμι καὶ
τῆς χώρας τῆς Παφλαγόνων καὶ τῆς δυνάμεως. Ἐχει γὰρ ἀμφότερα,
καὶ πεδία κάλλιστα καὶ ὅρη ὑψηλότατα.
- 7 Καὶ πρῶτον μὲν οἰδα εὐθὺς ἢ τὴν εἰσβολὴν ἀνάγκη ποιεῖσθαι·
οὐ γὰρ ἔστιν ἄλλη ἢ ἣ τὰ κέρατα τοῦ ὄρους τῆς ὁδοῦ καθ' ἐκάτερά
ἔστιν ὑψηλά, ἀ κρατεῖν κατέχοντες καὶ πάνυ δλίγοι δύναντ' ἀν-
τούτων δὲ κατεχομένων οὐδέν ἀν οἱ πάντες ἄνθρωποι δύναντ' ἀν-
διελθεῖν. Ταῦτα δὲ καὶ δείξαιμι ἄν, εἴ μοι τινα βούλοισθε ξυμπέμ-
ψαι.
- 8 Ἐπειτα δὲ οἰδα καὶ πεδία ὄντα καὶ ἵππείαν ἦν αὐτοὶ οἱ βάρβα-
ροι νομίζουσι κρείττω εἶναι ἀπάσης τῆς βασιλέως ἵππείας. Καὶ νῦν
οὗτοι οὐ παρεγέροντο βασιλεῖ καλοῦντι, ἀλλὰ μεῖζον φρονεῖ ὁ ἄρχων
αὐτῶν.
- 9 Ἔν δὲ καὶ δυνηθῆτε τά τε ὅρη κλέψαι ἢ φθάσαι λαβόντες καὶ

τό. Κάλεσαν λοιπὸν τοὺς ἀπεσταλμένους καὶ ζητοῦσαν τὴ γνώμην τους, καὶ εἶχαν τὴν ἀπαίτησην, μιὰ ποὺ κι αὐτοὶ κι ἔκεινοι ἦταν "Ἐλλήνες, πρῶτα πρῶτα νὰ τοὺς καλοδεχτοῦν δείχγοντάς τους φιλικὴ διάθεση καὶ ύστερα νὰ τοὺς δώσουν τις καλύτερες συμβουλές. Τότε ση- 3 κώθηκε ὁ Ἐκατώνυμος, ποὺ στὴν ἀρχὴ δικαιολογήθηκε γιὰ κεῦνο ποὺ εἶχε πεῖ πρωτύτερα, πῶς τάχος θὰ κάνουν φίλο τὸν ἀρχηγὸν τῶν Παφλαγόνων. Αὐτό, λέει, δὲν τὸ εἶπε γιατὶ εἶχαν σκοπὸν νὰ πολεμήσουν ἐνάντια στοὺς "Ἐλλήνες, παρὰ γιὰ νὰ τονίσῃ πῶς θὰ προτιμήσουν τὴ φιλία τῶν Ἐλλήνων, ἐνῶ μποροῦσαν νὰ γίνουν φίλοι τῶν βαρβάρων. Κι ἐπειδὴ τὸν παρακαλοῦσαν νὰ τοὺς συμβουλέψῃ, προ- 4 σευχήθηκε στοὺς θεοὺς καὶ μίλησε ἔτσι : «"Ἄν οἱ συμβουλές ποὺ θὰ σᾶς δώσω, εἶναι οἱ καλύτερες ποὺ μποροῦν, κατὰ τὴ γνώμη μου, νὰ γίνουν, τότε μακάρι νὰ μοῦ στείλουν οἱ θεοὶ πολλὰ καλά." Άλλιώτικα, δις γίνη τὸ ἀντίθετο. Γιατὶ αὐτὸν ποὺ λένε πῶς εἶναι ἵερὴ συμβουλή, νομίζω πῶς παρουσιάστηκε σὲ μένα μὲ τούτη τὴν περίπτωση. Πραγματικά, ἀν ἀποδειχτῇ πῶς τώρα σᾶς δίνω καλές συμβουλές, πολλοὶ θὰ βρεθοῦν νὰ μὲ παινέσουν· ἀν ὅμως κακές, τότε πολλοὶ θὰ μὲ καταρισῦνται. Ξέρω λοιπὸν πῶς ἐμεῖς θὰ βροῦμε πολὺ μεγαλύτερες 5 δυσκολίες ἀν πᾶτε ἀπὸ τὴ θάλασσα, γιατὶ θὰ χρειαστῇ νὰ σᾶς δώσωμε πλοῖα. Ἐνῶ, ἀν πᾶτε ἀπὸ τὴ στεριά, ἔστις θὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ πολεμᾶτε. Ὡστόσο πρέπει νὰ σᾶς πῶ τὴ γνώμη μου, γιατὶ γνωρίζω 6 καὶ τὴ χώρα τῶν Παφλαγόνων καὶ τὴ δύναμή τους. Ἡ Παφλαγονία ἔχει καὶ κάμπους ὥραιότατους καὶ βουνά πάρα πολὺ ψηλά. Πρῶτα 7 πρῶτα λοιπὸν ξέρω τὸ σημεῖο, ἀπ' ὃπου εἶναι ἀνάγκη νὰ μπῆτε ἵσια μέσα στὴ χώρα. Γιατὶ δὲν εἶναι δύνατὸν νὰ μπῆτε ἀπὸ ἄλλο μέρος, παρὰ μονάχα ἀπὸ κεῖ ποὺ οἱ βουνοκορφὲς ὑψώνονται στὶς δύο ἔκρες τοῦ δρόμου. Ἐκεῖνοι ποὺ κρατοῦν αὐτές τὶς κορυφές, θὰ μποροῦσαν νὰ εἶναι κύριοι τῆς περιοχῆς, κι ἀν ἀκόμα εἶναι πολὺ λίγοι. Καὶ στὴν περίπτωση αὐτή, οὕτε διλοὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς γῆς δὲν θὰ τὰ κατάφερναν νὰ περάσουν. Αὐτὸν τὸ μέρος βέβαια εἴμαι πρόθυμος νὰ σᾶς τὸ δείξω, ἀν θέλετε νὰ στείλετε μαζί μου κάποιον. "Τούτα 8 ξέρω καὶ τοὺς κάμπους ποὺ ἔχουν καὶ τὸ ἱππικό τους, ποὺ οἱ βάρβαροι τὸ νομίζουν καλύτερο ἀπὸ ὅλοκληρο τὸ ἱππικό τοῦ μεγάλου βασιλιά. Τώρα τελευταῖα μάλιστα τοὺς κάλεσε ὁ βασιλιάς, ἀλλὰ αὐτοὶ δὲν πῆγαν, γιατὶ ὁ ἀρχηγός τους εἶναι πολὺ περήφανος. "Αν ὅμως τὰ καταφέρετε καὶ πατήσετε κρυφά τὰ βουνά τους ἡ ἀν 9

ἐν τῷ πεδίῳ κρατῆσαι μαχόμενοι τούς τε ἵππεῖς τούτων καὶ πεζῶν μυριάδας πλέον ἡ δώδεκα, ἥξετε ἐπὶ τοὺς ποταμούς, πρῶτον μὲν τὸν Θερμώδοντα, εὐδος τριῶν πλέθρων, ὃν χαλεπὸν οἴμαι διαβαίνειν ἄλλως τε καὶ πολεμίων πολλῶν ἔμπροσθεν ὅντων, πολλῶν δὲ ὅπισθεν ἐπομένων· δεύτερον δὲ Ἱριν, τρίτην θρόνον ὡσαύτως· τρίτον δὲ Ἀλνη, οὐ μέντον δυοῖν σταδίοιν, διν ὀκν ἀν δύναισθε ἄνευ πλοίων διαβῆναι πλοῖα δὲ τίς ἔσται ὁ παρέχων; ὡς δ' αὕτως καὶ ὁ Παρθένιος ἄβατος· ἐφ' ὃν ἔλθοιτε ἀγ, εἰ τὸν Ἀλνη διαβαίητε.

10 Ἐγὼ μὲν οὖν οὐδὲν χαλεπὴν ἔμιν εἶπαι νομίζω τὴν πορείαν, ἀλλὰ παντάπασιν ἀδύνατον. Ἡρ δὲ πλέγτε, ἔστιν ἐνθένδε μὲν εἰς Σινώπην παραπλεῦσαι, ἐπὶ Σινώπης δὲ εἰς Ἡράκλειαν ἐξ Ἡρακλείας δὲ οὕτε πεζῇ οὕτε κατὰ θάλατταν ἀπορίᾳ πολλὰ γὰρ καὶ πλοῖα ἔστιν ἐν Ἡρακλείᾳ.

11 Ἐπεὶ δὲ ταῦτ' ἔλεξεν, οἱ μὲν ὑπώπτενον φιλίας ἔνεκα τῆς Κορύλα λέγειν· καὶ γὰρ ἦν πρόξενος αὐτῷ· οἱ δὲ καὶ ὡς δῦρα ληφόμενον διὰ τὴν συμβουλὴν ταύτην· οἱ δὲ ὑπώπτενον καὶ τούτου ἔνεκα λέγειν ὡς μὴ πεζῇ ἴόντες τὴν Σινωπέων τι χώραν κακὸν ἐργάζουντο. Οἱ δὲ οὖν Ἑλληνες ἐψηφίσαντο κατὰ θάλατταν τὴν πορείαν ποιεῖσθαι.

12 Μετὰ ταῦτα Ξενοφῶν εἰπειν ὡς Σινωπεῖς, οἱ μὲν ἄνδρες ἥρονται τὴν πορείαν ἦν ὑμεῖς συμβουλεύετε· οὕτω δὲ ἔχειν εἰ μὲν μέλλει πλοῖα ἔσεσθαι ἵκανὰ ὡς ἀριθμῷ ἔτα μὴ καταλείπεσθαι ἐνθάδε, ὑμεῖς ἀν πλέοντες εἰ δὲ μέλλοιμεν οἱ μὲν καταλείψεσθαι οἱ δὲ πλεύσεσθαι,

13 οὐκ ἀν ἐμβαίημεν εἰς τὰ πλοῖα. Γιγνώσκομεν γὰρ ὅτι ὅπου μὲν ἀν κρατῶμεν, δυναίμεθα ἀν καὶ σώζεσθαι καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἔχειν· εἰ δέ που ἥπτους τῶν πολεμίων ληφθησόμεθα, ενδηλον δὴ ὅτι ἐν ἀρδαπόδων χώρᾳ ἐσόμεθα. Ακούσαντες ταῦτα οἱ Σινωπεῖς ἐκέλενον

14 πέμπειν πρέσβεις. Καὶ πέμπουσι Καλλίμαχον Ἀρκάδα καὶ Ἀρίστωνα Ἀθηναῖον καὶ Σαμόλαν Ἀχαιόν. Καὶ οἱ μὲν ὥχοντο.

15 Ἐν δὲ τούτῳ τῷ χρόνῳ Ξενοφῶντι, δρῶντι μὲν ὅπλίτας πολλοὺς

τοὺς προλάβετε καὶ τὰ κυριέψετε, κι ἀν μπορέσετε πολεμώντας στὸν κάμπο νὰ νικήσετε τὸ ἵππικό τους καὶ τὸ πεζικό τους, ποὺ ξεπερνάει τὶς δώδεκα χιλιάδες, τότε θὰ φτάσετε στὰ ποτάμια τῆς χώρας. Πρῶτα πρῶτα στὸ Θερμώδοντα, ποὺ ἔχει πλάτος τρία πλέθρα. Αὐτὸν νομίζω πῶς εἶναι δύσκολο νὰ τὸν περάσετε, γιατὶ καὶ μπροστά σας θὰ βρίσκωνται πολλοὶ ἔχθροι, καὶ πίσω θὰ σᾶς ἀκολουθοῦν ὅλοι. "Γιστερα στὸν "Ιρη, ποὺ κι αὐτὸς ἔχει πλάτος τρία πλέθρα. "Επειτα στὸν "Άλυ, ποὺ τὸ φάρδος του δὲν εἶναι λιγότερο ἀπὸ δυὸ στάδια καὶ ποὺ γιὰ νὰ τὸν περάσετε εἶναι ἀπαραίτητα τὰ πλοῖα. Ἀλλὰ αὐτὰ ποιὸς θὰ σᾶς τὰ δώσῃ; Δὲν θὰ καταφέρετε ἀκόμα νὰ περάσετε οὕτε τὸν Παρθένιο, ὅπου θὰ φτάσετε ἀν περάσετε τὸν "Άλυ. Ἔγὼ λοι- 10 πὸν ἔχω τὴ γνώμη πῶς ἡ πορεία θὰ σᾶς εἶναι ὅχι δύσκολη, παρὰ ὀλωσδιόλου ἀδύνατη. Ἔνω ἀν ταξιδέψετε ἀπὸ τὴ θάλασσα, εἶναι δυνατό, πλέοντας παράλληλα στὴ στεριά, νὰ φτάσετε στὴ Σινώπη, κι ἀπὸ κεῖ στὴν Ἡράκλεια. Ἀπὸ τὴν Ἡράκλεια δὲν θὰ βρῆτε δύσκολία στὸ ταξίδι, εἴτε ἀπὸ τὴ στεριὰ τὸ κάνετε εἴτε ἀπὸ τὴ θάλασσα. Καὶ τοῦτο, γιατὶ σ' αὐτὴ τὴν πόλη ὑπάρχουν πολλὰ πλοῖα.

"Οταν τέλειωσε τὸ λόγιο του, μερικοὶ ὑποψιάζονταν ὅτι αὐτὰ τὰ εἴπε 11 ἔξαιτιας τῆς φιλίας του μὲ τὸν Κορύλα, ποὺ ἤταν καὶ ἀντιπρόσωπός του στὴ Σινώπη. Ἀλλοι νόμισαν πῶς ὁ σκοπός του ἤταν νὰ πάρῃ δῶρα γι' αὐτὴ τὴ συμβουλή. Κι ὅλοι ὑποψιάζονταν πῶς τὰ εἴπε γιὰ νὰ μὴν περάσουν μέσα ἀπὸ τὴ χώρα τῶν Σινωπέων καὶ τὴ λεηλατήσουν. Πάντως οἱ Ἑλληνες ἀποφάσισαν νὰ συνεχίσουν τὴν πορεία τους ἀπὸ τὴ θάλασσα. Κατόπι μίλησε ὁ Ξενοφῶν καὶ εἶπε : «Σινωπεῖς, οἱ στρατιῶ- 12 τες προτιμοῦν νὰ προχωρήσουν σύμφωνα μὲ τὴ συμβουλή σας. Μὲ μιὰ συμφωνία δμως. "Αν πρόκειται τὰ πλοῖα ποὺ θὰ μᾶς δώσετε νὰ εἴναι ἀρκετά, ὥστε οὕτε ἔνας στρατιώτης μας νὰ μὴ μείνῃ ἐδῶ, τότε πρόθυμα θὰ ταξιδέψωμε. Ἀλλὰ ἀν πρόκειται ὅλοι νὰ μείνουν ἐδῶ κι ὅλοι νὰ ταξιδέψουν, δὲν σκοπεύομε νὰ μποῦμε στὰ πλοῖα. Γιατὶ 13 ξέρομε πῶς ὅπου εἴμαστε δυνατοί, ἐκεῖ μποροῦμε καὶ νὰ γλιτώσωμε καὶ νὰ προμηθευτοῦμε τρόφιμα. Ἀντίθετα, ἀν κάπου βρεθοῦμε κατώτεροι ἀπὸ τοὺς ἔχθρούς, εἴναι ὄλοφάνερο πῶς θὰ καταντήσωμε νὰ γίνωμε δοῦλοι». "Οταν τ' ἀκουσαν οἱ Σινωπεῖς, τοὺς πρότρεψαν νὰ στείλουν ἀπεσταλμένους στὴν πόλη τους. Καὶ στέλνουν τὸν Καλλί- 14 μαχο τὸν Ἀρκάδα, τὸν Ἀρίστωνα τὸν Ἀθηναῖο καὶ τὸ Σαμόλα τὸν Ἀγαιό. Τοῦτοι ξεκίνησαν καὶ πῆγαν.

11-14
Οἱ Ἑλληνες
ἀποφασίζουν
νὰ ταξιδέψουν
μὲ πλοῖα.

- τῶν Ἐλλήνων, δρῶντι δὲ πελταστὰς πολλοὺς καὶ τοξότας καὶ σφενδονῆτας καὶ ἵππεας δὲ καὶ μάλα ἥδη διὰ τὴν τριβὴν ἴκανούς, ὄντας δὲ ἐν τῷ Πόντῳ, ἔνθα οὐκ ἀπ' ὅλγων χρημάτων τοσαύτη δύναμις παρεσκευάσθη, καλὸν αὐτῷ ἐδόκει εἶναι χώραν καὶ δύναμιν τῇ
- 16 Ἐλλάδι προσκτίσασθαι πόλιν κατοικίσαντας. Καὶ γενέσθαι ἀν αὐτῷ ἐδόκει μεγάλη, καταλογιζομένῳ τό τε αὐτῶν πλῆθος καὶ τοὺς περιοικοῦντας τὸν Πόντον. Καὶ ἐπὶ τούτοις ἐθύνετο, πρὸν τινὶ εἰπεῖν τῶν στρατιωτῶν, Σιλανὸν παρακαλέσας τὸν Κύρου μάρτιν γερόμενον
- 17 τὸν Ἀμπρακιώτην. Ὁ δὲ Σιλανὸς δεδιώς μὴ γένηται ταῦτα καὶ καταμείνη πον ἡ στρατιά, ἐκφέρει εἰς τὸ στράτευμα λόγον δι τι Ξεροφῶν βούλεται καταμεῖναι τὴν στρατιὰν καὶ πόλιν οἰκίσαι καὶ ἑαυτῷ
- 18 ὄνομα καὶ δύναμιν περιποιήσασθαι. Αὐτὸς δὲ δ Σιλανὸς ἐβούλετο δι τι τάχιστα εἰς τὴν Ἐλλάδα ἀφικέσθαι· οὖς γὰρ παρὰ Κύρου ἔλαβε τρισχιλίους δαρεικοὺς ὅτε τὰς δέκα ἡμέρας ἡλήθευσε θυόμενος Κύρῳ, διεσεσώκει.
- 19 Τῶν δὲ στρατιωτῶν, ἐπεὶ ἥκουσαν, τοῖς μὲν ἐδόκει βέλτιστον εἶναι καταμεῖναι, τοῖς δὲ πολλοῖς οὐ. Τιμασίων δὲ δ Λαρδανεὺς καὶ Θώραξ δ Βοιώτιος πρὸς ἐμπόρους τινὰς παρόντας τῷ Ηρακλειωτῶν καὶ Σινωπέων λέγουσιν δι τι εἰ μὴ ἐκποριοῦσι τῇ στρατιᾷ μισθὸν ὥστε ἔχειν τὰ ἐπιτίθεια ἐκπλέοντας, δι τι κινδυνεύσει μεῖναι τοσαύτη δύναμις ἐν τῷ Πόντῳ· βούλεται γὰρ Ξεροφῶν καὶ ἡμᾶς παρακαλεῖ, ἐπειδὰν ἔλθῃ τὰ πλοῖα, τότε εἰπεῖν ἔξαιρην τῇ στρατιᾳ· ἀνδρες, νῦν μὲν ὁρῶμεν ὑμᾶς ἀπόρους ὄντας καὶ ἐν τῷ ἀπόπλῳ ἔχειν τὰ ἐπιτίθεια καὶ οἴκαδε ἀπελθόντας ὀνῆσαι τι τοὺς οἴκους· εἰ δὲ βούλεσθε τῆς κύνης χώρας περὶ τὸν Πόντον οἰκουμένης ἐκλεξάμενοι ὅποι ἀν βούλησθε κατασχεῖν, καὶ τὸν μὲν ἐθέλοντα ἀπιέναι οἴκαδε, τὸν δὲ ἐθέλοντα μένειν αὐτοῦ, πλοῖα δὲ ὑμῖν πάρεστιν, ὥστε ὅπῃ ἀν βούλησθε ἔξαιρην τὸν ἐπιπέσοιτε.
- 20 Ακούσαντες ταῦτα οἱ ἔμποροι ἀπήγγελλον ταῖς πόλεσι· ξνέπεμψε δὲ αὐτοῖς Τιμασίων δ Λαρδανεὺς Εὑρόμυαχόν τε τὸν Δαρδανέα καὶ Θώρακα τὸν Βοιώτιον ταῦτα ἐροῦντας. Σινωπεῖς δὲ καὶ Ηρα-

Σ' αὐτὸν τὸ μεταξὺ ἔβλεπε ὁ Ξενοφῶν πολλοὺς "Ἐλληνες ὥπλιτες 15 καὶ πελταστὲς καὶ τοξότες καὶ σφεντονῆτες καὶ ἵππεῖς, ποὺ εἶχαν ἀποκήσει μεγάλες ἴκανοτήτες ἀπὸ τὴν ἀσκησή τους στὶς μάχες, νὰ εἴναι συγκεντρωμένοι στὸν Πόντο, ὅπου ποτὲ δὲν ἐτοιμάστηκε τόσο μεγάλη δύναμη μὲ λίγα χρήματα. Τοῦ φάνηκε λοιπὸν καλὸν νὰ φτιάξῃ μιὰ Πολιτεία, κι ἔτσι νὰ δώσῃ στὴν Ἐλλάδα καινούρια χώρα καὶ δύναμη. Για- 16 τὶ εἶχε τὴ γνώμη πῶς αὐτὴ ἡ πόλη θὰ γίνη μεγάλη, ὑπολογίζοντας καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν στρατιωτῶν κι ἐκείνους ποὺ κατοικοῦσαν τριγύρῳ στὸν Πόντο." Εκανε θυσία γι' αὐτὸν τὸ σκοπό, προτοῦ τὸ ἀνακοινώσῃ στὸν στρατιῶτες, καὶ κάλεσε τὸ Σιλαὸν τὸν Ἀμπρακιώτη ποὺ ἦταν κάποτε μάντης τοῦ Κύρου. Τοῦτος ὅμως φοβήθηκε μήπως γίνουν αὐτὰ καὶ 17 ἐγκατασταθῆ κάπου ὁ στρατός. Γι' αὐτὸν ἀνακοινώνει στὸν στρατιῶτες πῶς ὁ Ξενοφῶν θέλει νὰ τοὺς ἐγκαταστήσῃ κάπου καὶ νὰ γιτίσῃ πόλη, γιὰ νὰ κερδίσῃ γιὰ λογαριασμό του δόξα καὶ δύναμη. Ἀλλὰ ὁ 18 ἔδιος ὁ Σιλαὸς ἦθελε νὰ γυρίσῃ στὴν Ἐλλάδα ὅσο μποροῦσε γρηγορώτερα. Γιατὶ εἶχε μαζί του φυλαγμένους τοὺς τρεῖς χιλιάδες δαρεικοὺς ποὺ πῆρε ἀπὸ τὸν Κύρο, τότε ποὺ βγῆκε ἀληθινὴ ἡ προφητεία του στὶς θυσίες, ὅτι γιὰ δέκα μέρες δὲν θὰ τὸν πολεμοῦσε ὁ βασιλιάς. "Οταν τ' ἄκουσαν οἱ στρατιῶτες, ἄλλοι νόμισαν πῶς 19 ἦταν προτιμότερο νὰ ἐγκατασταθοῦν ἐκεῖ, οἱ περισσότεροι ὅμως δὲν τὸ ἦθελαν. Τότε ὁ Τιμασίων ἀπὸ τὴ Δάρδανο καὶ ὁ Θώραξ ὁ Βοιωτὸς λένε σὲ κάποιονς 'Ηρακλεῖῶτες καὶ Σινωπεῖς ἐμπόρους, ὅτι, ἀν δὲν προμηθέψουν χρήματα στὸν στρατιῶτες γιὰ νὰ ἔχουν στὸ ταξίδι τὰ ἀπαραίτητα, ὑπάρχει κίνδυνος νὰ μείνῃ στὸν Πόντο μιὰ τόσο μεγάλη δύναμη. Γιατὶ ὁ Ξενοφῶν σκέφτεται — καὶ παρακλησε καὶ ἐμᾶς νὰ κάνωμε τὸ ἔδιο — μόλις ἔρθουν τὰ πλοῖα, τότε γὰ πῆξαρνικὰ στὸ στρατό : «Στρατιῶτες, σᾶς βλέπουμε νὰ βρίσκεστε τώρα 20 σὲ ἀμηχανία καὶ γιὰ τὸ τί θὰ γίνη μὲ ὅσα χρειάζονται στὸ ταξίδι καὶ γιὰ τὸ πῶς θὰ ἀνακουφίσετε τοὺς δικούς σας, γυρίζοντας στὴν πατρίδα. "Αν ὅμως θέλετε, διαλέξτε ἔνα μέρος ἀπὸ τὴ χώρα ποὺ κατοικέται ὀλόγυρα στὸν Πόντο, κι ἐκεῖ ποὺ σᾶς ἀρέσει ἀράξετε. Τότε ὅποιος θέλει μπορεῖ νὰ γυρίσῃ στὴν πατρίδα κι ὅποιος θέλει νὰ μείνῃ ἔδω. Πλοῖα ὑπάρχουν, καὶ μ' αὐτὰ μπορεῖτε νὰ ἐπιτεθῆτε σὲ ὅποιον 21 τόπο θέλετε». Αὐτὰ ποὺ ἄκουσαν οἱ ἐμπόροι, τὰ ἀνακοίνωσαν στὶς πόλεις τους! "Εστείλε μάλιστα μαζί τους ὁ Τιμασίων καὶ τὸ συμπατριώτη του τὸν Εύρυμαχο καὶ τὸ Θώρακα τὸ Βοιωτό, γιὰ νὰ ποῦν

15-27
Σχέδια τοῦ
Ξενοφῶντα
καὶ ἀντιδρά-
σεις ἀλλων.

κλειῶται ταῦτα ἀκούσαντες πέμπουσι πρὸς τὸν Τιμασίωνα καὶ κελεύσονται προστατεῦσαι λαβόντα χρήματα ὅπως ἐκπλεύσῃ ἡ στρατιά.

22 Ὁ δὲ ἄσμενος ἀκούσας ἐν ἔνδιλλῳ τῶν στρατιωτῶν ὅντων λέγει τάδε· οὐδὲ δεῖ προσέχειν μονῆ, ὡς ἄνδρες, οὐδὲ τῆς Ἑλλάδος οὐδὲν περὶ πλείονος ποιεῖσθαι. Ἀκούω δέ τινας θύεσθαι ἐπὶ τούτῳ οὐδὲν ὑμῖν λέγοντας. Ὅπισχοῦμαι δὲ ὑμῖν, ἂν ἐκπλέητε, ἀπὸ νομηγίας μισθοφορὰν παρέξειν κυζικηνὸν ἐκάστω τοῦ μηνός· καὶ ἄξω ὑμᾶς εἰς τὴν Τρωάδα, ἐνθεν καὶ εἴμι φυγάς, καὶ ὑπάρξει ὑμῖν ἡ ἐμὴ πόλις.

23 ἐκόντες γάρ με δέξονται. Ἡγήσομαι δὲ αὐτὸς ἐγὼ ἐνθεν πολλὰ χρήματα λήψεσθε. Ἐμπειρος δέ εἴμι τῆς Αἰολίδος καὶ τῆς Φρονγίας καὶ τῆς Τρωάδος καὶ τῆς Φαρναβάζου ἀρχῆς πάσης, τὰ μὲν διὰ τὸ ἐκεῖθεν εἰναι, τὰ δὲ διὰ τὸ ἔννεστρατεῦσθαι ἐν αὐτῇ σὺν Κλεάρχῳ τε καὶ Δερκυλίδᾳ.

24 Ἀναστὰς αὐθις Θώραξ [δο Βοιωτιος,] δέ περὶ στρατηγίας Ξενοφῶντι ἐμάχετο, ἔφη, εἰ ἐξέλθοιεν ἐκ τοῦ Πόντου, ἔσεσθαι αὐτοῖς Χεροόνησον χώραν καλὴν καὶ εὐδαίμονα ὥστε τῷ βούλομένω *{εἰναι}* ἐνοικεῖν, τῷ δὲ μὴ βούλομένῳ ἀπιέναι οἴκαδε. Γελοῖον δὲ εἴναι ἐν τῇ Ἑλλάδι οὖσης χώρας πολλῆς καὶ ἀφθόνου ἐν τῇ βαρβάρων μα-
25 στεύειν. Ἔστε δὲ ἄν, ἔφη, ἐκεῖ γένησθε, καὶ γὼ καθάπερ Τιμασίων ὑπισχοῦμαι ὑμῖν τὴν μισθοφοράν. Ταῦτα δὲ ἐλεγεν εἰδὼς ὁ Τιμασίων οἱ Ἡρακλειῶται καὶ οἱ Σινωπεῖς ὑπισχυοῦντο ὥστε ἐκπλεῖν.

26 Ὁ δὲ Ξενοφῶν ἐν τούτῳ ἐσίγα.

Ἀναστὰς δὲ Φιλήσιος καὶ Λύκων οἱ Ἀχαιοὶ ἔλεγον ὡς δεινὸν εἴη ἴδια μὲν Ξενοφῶντα πείθειν τε καταμένειν καὶ θύεσθαι ὑπὲρ τῆς μονῆς [*μὴ κοινούμενον τῇ στρατιᾷ*], εἰς δὲ τὸ κοινὸν μηδὲν ἀγορεύειν
27 περὶ τούτων. Ὡστε ἡναγκάσθη δο Ξενοφῶν ἀναστῆραι καὶ εἰπεῖν τάδε.

Ἐγώ, ὡς ἄνδρες, θύομαι μέν, ὡς ὁρᾶτε, δόποσα δύναμαι καὶ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ ὑπὲρ ἐμαυτοῦ, δπως ταῦτα τυγχάνω καὶ λέγων καὶ

τὰ ἔδια πράγματα. Οἱ Σινωπεῖς κι οἱ Ἡρακλειῶτες, μόλις τ' ἀκουσαν, στέλνουν ἀπεσταλμένο στὸν Τιμασίωνα καὶ τὸν παρακαλοῦν νὰ πάρῃ χρήματα καὶ νὰ φροντίσῃ νὰ φύγῃ ὁ στρατός. Ἐκεῖνος τ' ἀκουσε μὲ 22 εὐχαρίστηση καὶ λέει τὰ παρακάτω σὲ συγκέντρωση τῶν στρατιωτῶν: «Δὲν πρέπει, στρατιῶτες, νὰ σκέφτεστε τὴν ἐγκατάστασή σας ἐδῶ, οὕτε νὰ προτιμᾶτε τίποτε ἄλλο περισσότερο ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Μαθαίνω ὅμως ὅτι μερικοὶ κάνουν θυσίες γι' αὐτὸν τὸ σκοπό, χωρὶς νὰ σᾶς τὸ ἀνακοινώνουν. Ἐγώ σᾶς ὑπόσχομαι πώς, 23 ἀν φύγετε ἀπὸ δῶ μὲ τὸ καράβια, θὰ σᾶς δίνω μισθὸ ἔνα κυζικηνὸ στὸν καθένα τὸ μήνα, ἀρχιζοντας ἀπὸ τὴν πρωτομηνιά. Καὶ θὰ σᾶς πάω στὴν Τρωάδα, ἀπ' ὅπου μ' ἔστειλαν ἔξορία, 24 καὶ. θὰ ἔχετε γιὰ δική σας τὴν πατρίδα μου. Γιατὶ μὲ τὴ θέληση τους θὰ μὲ δεχτοῦν. Θὰ σᾶς πάω ἀκόμα ὁ ἔδιος σὲ μέρος ἀπ' 24 ὅπου θὰ πάρετε πολλὰ χρήματα. Μὰ ἔκτὸς ἀπ' αὐτά, γνωρίζω καλὰ τὴν Αἰολίδα καὶ τὴ Φρυγία καὶ τὴν Τρωάδα καὶ ὁλόκληρη τὴ χώρα τοῦ Φαραγγαβάζου, πρῶτα πρῶτα γιατὶ κατάγομαι ἀπ' αὐτὰ τὰ μέρη, κι ἔπειτα γιατὶ ἔκανα ἐκστρατεία ἐκεῖ μαζὶ μὲ τὸν Κλέαρχο καὶ μὲ τὸ Δερκυλίδα». Τότε σηκώθηκε ὁ Θώραξ ὁ 25 Βοιωτός, ποὺ φίλονικοῦσε μὲ τὸν Ξενοφώντα γιὰ τὸ ἀξιωμα τοῦ στρατηγοῦ, καὶ εἶπε πώς, ἀν φύγουν ἀπὸ τὸν Πόντο, θὰ βρεθοῦν στὴ Χερσόνησο, μιὰ χώρα ὅμιορφη καὶ πλούσια. Ἐκεῖ θὰ μπορῇ νὰ ἐγκατασταθῇ ὅποιος θέλει, ἐνώ ὅποιος δὲν τὸ θέλει, θὰ γυρίσῃ στὴν πατρίδα του. Εἶναι ὅμως ἀστεῖο, ἀφοῦ ὑπάρχει στὴν Ἑλλάδα πολλὴ καὶ γόνιμη γῆ, νὰ ἀναζητοῦν τέτοια στὶς βαρβαρικές χῶρες. «"Ωσπου 26 νὰ φτάσετε πάντως ἐκεῖ, εἶπε, ὑπόσχομαι κι ἐγώ ὅπως καὶ ὁ Τιμασίων, πώς θὰ σᾶς πληρώνωμε μισθό». Αὐτὰ βέβαια τὰ ἔλεγε, γιατὶ ἤζερε τὸ ὑποσχέθηκαν οἱ Ἡρακλειῶτες κι οἱ Σινωπεῖς στὸν Τιμασίωνα, γιὰ νὰ τὸν καταφέρουν νὰ φύγουν μὲ τὰ πλοῖα. Στὸ ἀ- 27 ναμεταξὺ ὁ Ξενοφῶν δὲν μιλοῦσε καθόλου.

«Τσερα σηκώθηκαν οἱ Ἀχαιοὶ Φιλήσιος καὶ Λύκων κι ἔλεγαν πώς ξῆται φοβερὸ νὰ προσπαθῇ ὁ Ξενοφῶν ἰδιαιτέρα νὰ τοὺς πείσῃ νὰ μείνουν ἐκεῖ γιὰ πάντα καὶ νὰ θυσιάζῃ γιὰ τὴν ἐγκατάσταση (χωρὶς νὰ τὸ ξέρῃ ὁ στρατός), δημόσια ὅμως νὰ μήν κάνη κουβέντα γιὰ τὴν ὑπόθεση.

Τότε ὁ Ξενοφῶν ἀναγκάστηκε νὰ σηκωθῇ καὶ νὰ πῆ τὰ παρακάτω: 28 «"Οπως βλέπετε, στρατιῶτες, ἐγὼ κάνω ὅσες θυσίες μπορῶ καὶ γιὰ δικό σας καὶ γιὰ δικό μου ὅφελος, προσπαθώντας νὰ πετύχω, μὲ τὰ

28-33

·Ο Ξενοφῶν
δίνει ἐξηγή-
σεις καὶ συμ-

νοῶν καὶ πράττων ὅποια μέλλει ὑμῖν τε κάλλιστα καὶ ἄριστα ἔσεσθαι καὶ ἐμοί. Καὶ νῦν ἔθυμόμην περὶ αὐτοῦ τούτου εἰ ἀμεινον εἴη ἀρχεσθαι λέγειν εἰς ὑμᾶς καὶ πράττειν περὶ τούτων ἢ παντάπασι μηδὲ ἀπτεσθαι 29 τοῦ πράγματος. Σιλανὸς δέ μοι διὰ μάρτιος ἀπεκρίνατο τὸ μὲν μέγιστον, τὰ ίερὰ καλὰ εἶναι· ἥδει γὰρ καὶ ἐμὲ οὐκ ἀπειρον ὅντα διὰ τὸ δεῖ παρεῖναι τοῖς ιεροῖς· ἔλεξε δὲ ὅτι ἐν τοῖς ιεροῖς φανρούτο τις δόλος καὶ ἐπιβούλῃ ἐμοί, ὡς ἀφα γιγνώσκων ὅτι αὐτὸς ἐπεβούλευε διαβάλ-
λειν με πρὸς ὑμᾶς. Ἐξήνεγκε γὰρ τὸν λόγον ὃς ἐγὼ πράττειν ταῦτα
30 διανοούμην ἥδη οὐ πείσας ὑμᾶς. Ἐγὼ δὲ εἰ μὲν ἔώρων ἀποροῦντας
ὑμᾶς, τοῦτ' ἀντίσκοπον ἀφ' οὗ ἀν γένοιτο ὥστε λαβόντας ὑμᾶς
πόλιν τὸν μὲν βουλόμενον ἀποπλεῖν ἥδη, τὸν δὲ μὴ βουλόμενον, ἐπει
31 κτήσαιτο ἵκανὰ ὥστε καὶ τοὺς ἑαυτοῦ οἰκείους ὠφελῆσαι τι. Ἐπει
δὲ δρῶ ὑμῖν καὶ τὰ πλοῖα πέμποντας Ἡρακλεώτας καὶ Σινωπεῖς
ὥστε ἐκπλεῖν, καὶ μισθὸν ὑπισχρυσμένους ὑμῖν ἀνδρας ἀπὸ τον-
μηῆλας, καλόν μοι δοκεῖ εἶναι σωζομένους ἔνθα βουλόμεθα μισθὸν
τῆς σωτηρίας λαμβάνειν, καὶ αὐτός τε παύομαι ἐκείνης τῆς διαροής,
καὶ διόποι πρὸς ἐμὲ προσῆσαν λέγοντες ὡς χρὴ ταῦτα πράττειν,
ἀναπαιέσθαι φημι χρῆναι.

32 Οὕτω γὰρ γιγνώσκω· διμοῦ μὲν ὅντες πολλοὶ ὥσπερ νῦν δο-
κεῖτε ἀν μοὶ καὶ ἔντιμοι εἶναι καὶ ἔχειν τὰ ἐπιτήδεια· ἐν γὰρ τῷ
κρατεῖν ἔστι καὶ τὸ λαμβάνειν τὰ τῶν ἡττόνων· διασπασθέντες δ'
ἀν καὶ κατὰ μικρὰ γενομένης τῆς δυνάμεως οὗτ' ἀν τροφὴν δύναισθε
33 λαμβάνειν οὕτε χαίροντες ἀν ἀπαλλάξαιτε. Δοκεῖ οὖν μοι ἀπερ δύμῖν,
ἐκπορεύεσθαι εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ εάν τις μέντοι ἀπολιπὼν ληφθῇ
ποὺν ἐν ἀσφαλεῖ εἶναι πᾶν τὸ στράτευμα, κρίνεσθαι αὐτὸν ὡς ἀδι-
κοῦντα. Καὶ ὅτῳ δοκεῖ, ἔφη, ταῦτα, ἀράτω τὴν χεῖρα. Ἀρέτειν
ἀπαντεῖ.

34 Ὁ δὲ Σιλανὸς ἐβρόα, καὶ ἐπεκείρει λέγειν ὡς δίκαιον εἴη ἀπιέραι
τὸν βουλόμενον. Οἱ δὲ στρατιῶται οὐκ ἤγειχοντο, ἀλλ' ἤπειλον
αὐτῷ ὅτι εἰ λήψονται ἀποδιδράσκοντα, τὴν δίκην ἐπιθῆσοιεν.

λόγια μου και μὲ τὶς σκέψεις μου και μὲ τὶς πράξεις μου, ἐκεῖνα ποὺ πρόκειται νὰ ὠφελήσουν και σᾶς και μένα. Καὶ τώρα θυσίαζα γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα, ἀν δηλαδὴ εἶναι προτιμότερο νὰ ἀρχίσω νὰ σᾶς μιλῶ και νὰ ἐνεργῶ σχετικὰ μὲ τούτη τὴν ὑπόθεσή η νὰ μὴ τὴν ἀγγίξω καθόλου. Μὰ δὲ μάντης Σιλανὸς μοῦ εἶπε, κι αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ σημαντικό, πῶς τὰ σημάδια ἀπὸ τὶς θυσίες εἶναι καλά. Γιατὶ ξέρε πῶς κι ἐγὼ κάτι γνωρίζω ἀπὸ μαντική, ἐπειδὴ πάντοτε βρίσκομαι στὸν τόπο ποὺ γίνονται οἱ θυσίες. Εἶπε λοιπὸν πῶς ἔβλεπε, παρατηρώντας τὰ σπλάγχνα τῶν ζώων, κάποια σκευωρία και ὑπουλότητα ποὺ μὲ ἀφοροῦσε, γιατὶ εἶχε τὴ συναίσθηση πῶς ὁ Ἰδιος μηχανεύσταν συκοφαντίες σὲ βάρος μού. Καὶ πραγματικὰ εἶπε ἐδῶ κι ἐκεῖ, πῶς ἐγὼ σκόπευα ν' ἀρχίσω νὰ ἐφαρμόζω τὰ σχέδιά μου χωρὶς τὴ συγκατάθεσή σας. Μὰ ἐγὼ, ἀν δηλαδὴ εἶβλεπα νὰ βρίσκεστε σὲ δύσκολη θέση, θὰ ἀναζητοῦσα κάποιον τρόπο, ὥστε νὰ μπορέσετε νὰ κυριέψετε μιὰ πόλη. Καὶ τότε ὅποιος ξέρεις γύριζε στὴν πατρίδα, ὅποιος δὲν ξέρεις, ξέρεις ὡσπου νὰ ἀποχήσῃ ἀρκετὰ γιὰ νὰ ὠφελήσῃ και τοὺς δικούς του. Τώρα ὅμως βλέπω πῶς οἱ Ἡρακλειώτες κι οἱ Σινωπεῖς και πλοῖα σᾶς στέλνουν γιὰ νὰ φύγετε και μερικοὶ ὑπόσχονται πῶς θὰ σᾶς δώσουν μισθὸ ἀπὸ τὴν πρωτομηνιά. Γι' αὐτὸ μοῦ φαίνεται πῶς εἶναι προτιμότερο νὰ πᾶμε μὲ σιγουρὶά ὅπου θέλομε, παίρνοντας και μισθὸ γι' αὐτὴν τὴν ἀσφάλεια. Φτάνω μάλιστα στὸ σημεῖο νὰ παραιτηθῶ ἀπὸ κεῖνα τὰ σχέδια, και ὅσοι μ' ἐπισκέπτονταν και μοῦ ἔλεγαν πῶς εἶναι ἀνάγκη νὰ τὰ πραγματοποιήσωα, τώρα νομίζω πῶς πρέπει νὰ σταματήσουν κι αὐτοὶ νὰ μοῦ τὸ λένε. Γιατὶ ἔχω τούτη τὴ γνώμη : ὅταν εἴστε πολλοὶ μαζί, ὅπως σ' αὐτὴ τὴν περίσταση, και τὸ σεβασμὸ προκαλεῖτε στοὺς ἄλλους και τὰ ἀπάραιτητα ἔχετε — ἀφοῦ ὅταν εἶναι κανές δυνατότερος ἀπὸ κάποιον, τότε μπορεῖ νὰ πάρῃ τὴν περιουσία του —. "Αν ὅμως χωριστῆτε κι η δύναμή σας διασπαστῇ, τότε οὔτε τρόφιμα μπορεῖτε νὰ προμηθεύεστε, οὔτε νὰ φύγετε ἀπὸ δῶ χαρούμενοι. Εἴμαι λοιπὸν κι ἐγὼ μὲ τὴ γνώμη σας, δηλαδὴ νὰ τραβήξωμε γιὰ τὴν Ἐλλάδα, κι ἀν κανένας πιαστῇ νὰ φεύγῃ προτοῦ ὀλόκληρος ὁ στρατὸς βρεθῇ σὲ μέρος ἀσφαλισμένο, αὐτὸς νὰ περάσῃ ἀπὸ δίκη σὰ νὰ ἔχῃ διαπράξει ἀδίκημα. Σὲ ὅποιον φαίνονται αὐτὰ καλά, εἶπε, νὰ σηκώσῃ τὸ χέρι. "Ολοι σήκωσαν τὰ χέρια τους.

Μὰ δὲ Σιλανὸς φώναζε και προσπαθοῦσε νὰ τοὺς πείσῃ πῶς ξέρεις σωστὸ νὰ φύγῃ ὅποιος ξέρει. Οἱ στρατιῶτες ὅμως δὲν τὸ δέχονταν,

φωνεῖ μὲ τὴν πρόταση τῶν ἀλλων.

34-37
Διαμαρτυρίες
τοῦ μάντη. Οἱ

35 Ἐρτεῦθεν ἐπεὶ ἔγρωσαν οἱ Ἡρακλεῖται ὅτι ἐκπλεῖν δεδογμένον εἴη καὶ Ξενοφῶν αὐτὸς ἐπεψηφικώς εἴη, τὰ μὲν πλοῖα πέμπουσι, τὰ δὲ χρήματα ἀ ὑπέσχοντο Τιμασίωνι καὶ Θώρακι ἐψευσμένοι ἦσαν [τῆς μισθοφορᾶς]. Ἐνταῦθα δὲ ἐκπεπληγμένοι Ἠσαν καὶ ἐδεδίεσαν τὴν στρατιὰν οἱ τὴν μισθοφορὰν ὑπεσχημένοι. Παραλαβόντες οὖν οὗτοι καὶ τοὺς ἄλλους στρατηγὸν οἰς ἀνεκεκοίνωντο ἀ πρόσθεν ἐπραττον, πάρτες δ' Ἠσαν πλὴν Νέωντος τοῦ Ἀστυαίου, δις Χειρισόφων ὑπεστρατήγει, Χειρίσοφος δὲ οὕπω παρῆν, ἔρχονται πρὸς Ξενοφῶντα, καὶ λέγονται ὅτι μεταμέλοι αὐτοῖς, καὶ δοκοίη κράτιστον εἶναι πλεῖν εἰς Φᾶσιν, ἐπεὶ πλοῖα ἔστι, καὶ κατασχεῖν τὴν Φασιανῶν χώραν. Αἱ γένος δὲ νίδοις ἐτύγχανε βασιλεύονταν αὐτῶν. Ξενοφῶν δὲ ἀπεκρίνατο ὅτι οὐδὲν ἄν τούτον εἴποι εἰς τὴν στρατιάν· οὐδεῖς δὲ ἔνθαλέξαντες, ἔφη, εἰ βούλεσθε, λέγετε. Ἐνταῦθα ἀποδείκνυνται Τιμασίων δι Δαρδανεὺς γνώμην οὐκ ἐκκλησιάζειν, ἀλλὰ τοὺς αὐτοῦ ἔκαστον λοχαγοὺς πρῶτον πειρᾶσθαι πείθειν. Καὶ ἀπελθόντες ταῦτα ἐποίουν.

- ΚΕΦ. 7 1 Ταῦτα οὖν οἱ στρατιῶται ἀνεπύθοντο τὰ πραττόμενα. Καὶ διαροεῖται ἄγειν τοὺς στρατιώτας ἐξαπατήσας πάλιν εἰς Φᾶσιν.
- 2 Ἄκοντας δὲ οἱ στρατιῶται χαλεπῶς ἔφερον, καὶ ἔνθλογοι ἐγίγνοντο καὶ κύκλοι ἔννίσταντο καὶ μάλα φοβεροὶ Ἠσαν μὴ ποιήσειαν οὐα καὶ τοὺς τῶν Κόλχων κήρυκας ἐποίησαν καὶ τοὺς ἀγορανόμους.
- 3 [Οσοι μὴ εἰς τὴν θάλατταν κατέφυγον κατελεύσθησαν]. Ἐπεὶ δὲ ἥσθάνετο Ξενοφῶν, ἔδοξεν αὐτῷ ὡς τάχιστα ἔνναγαγεῖν αὐτῶν ἀγοράν, καὶ μὴ ἔᾶσαι ἔνθλεγῆναι αὐτομάτους καὶ ἐκέλευσε τὸν

καὶ τὸν φοβέριζαν πῶς θὰ τὸν τιμωρήσουν, ἢν τὸν πιάσουν νὰ προσπαθῇ νὰ τὸ σκάσῃ.

Μόλις πληροφορήθηκαν οἱ Ἡρακλειῶτες πῶς οἱ Ἑλληνες ἤταν 35 ἀποφασισμένοι νὰ φύγουν καὶ πῶς ὁ Ἰδιος ὁ Ξενοφῶν εἶχε δεχτῇ τὴν ἀπόφαση, τοὺς στέλνουν τὰ πλοῖα, ἀλλὰ τοὺς γέλασαν σχετικὰ μὲ τὰ χρήματα ποὺ εἶχαν ὑποσχεθῆ στὸν Τιμασίωνα καὶ στὸ Θώρακα. Τότε 36 ἔκεινοι ποὺ ὑποσχέθηκαν πῶς θὰ δίνουν μισθό, τὰ ἔχασαν καὶ φοβόνταν τοὺς στρατιῶτες. Γι' αὐτὸ πῆραν καὶ τοὺς ἄλλους στρατηγούς, ποὺ τοὺς εἶχαν ἀνακοινώσει τὶς προηγούμενες ἐνέργειές τους (ὅλοι μαζεύτηκαν ἐκεῖ, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Νέωνα τὸν Ἀσιναῖο, τὸν ὑποστράτηγο τοῦ Χειρίσοφου—ἀφοῦ ὁ Χειρίσοφος δὲν εἶχε ἔρθει ἀκόμα) καὶ πηγαίνουν στὸν Ξενοφῶντα καὶ τοῦ λένε πῶς μετάνιωσαν καὶ πῶς τοὺς φάινεται προτιμότερο, μιὰ ποὺ ὑπάρχουν πλοῖα, νὰ πᾶνε στὸ Φάση ποταμὸ καὶ νὰ κυριέψουν τὴ χώρα τῶν Φασιανῶν. Βασιλιάς τῶν 37 ἀνθρώπων αὐτῶν ἔτυχε νὰ εἴναι ὁ ἐγγονὸς τοῦ Αἰγήτη. Ὁ Ξενοφῶν δύμας ἀποκρίθηκε πῶς δὲν μποροῦσε νὰ ἀνακοινώσῃ τίποτε ἀπ' αὐτὰ στοὺς στρατιῶτες. «Ἐσεῖς, τοὺς εἴπε, συγκεντρώστε τους, ἢν θέλετε, καὶ πέστε τα». Τότε ὁ Τιμασίων ἀπὸ τὴ Δάρδανο πρότεινε νὰ μὴν καλέσουν σὲ συνέλευση τὸ στρατό, παρὰ νὰ προσπαθήσῃ κάθε στρατηγὸς νὰ πείσῃ τοὺς λοχαγούς του. "Ἐφυγαν κι ἔκαναν ἔτσι.

ΔΙΑΦΩΤΙΣΤΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ ΤΟΥ ΞΕΝΟΦΩΝΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΚΡΟΥΣΗ ΤΩΝ ΣΥΚΟΦΑΝΤΙΩΝ ΠΟΥ ΔΙΑΔΟΘΗΚΑΝ ΣΕ ΒΑΡΟΣ ΤΟΥ, ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΠΕΙΘΑΡΧΙΑΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ.

Οἱ στρατιῶτες πληροφορήθηκαν τὰ ὅσα γίνονταν, καὶ ὁ Νέων διά-¹
δωσε πῶς ὁ Ξενοφῶν κατάφερε νὰ κάνῃ τοὺς ἄλλους στρατηγούς
ν ἀλλάξουν γνώμη καὶ πῶς σκέφτεται νὰ ἔχειλάσῃ τὸ στράτευμα καὶ
νὰ τὸ ξαναοδηγήσῃ στὸν ποταμὸ Φάση.

Στὸ ἄκοντα τῶν πληροφοριῶν αὐτῶν οἱ στρατιῶτες δργίστηκαν²
κι ἔκαναν συγκεντρώσεις ἡ μαζεύονταν δύμαδες δύμαδες καὶ ὑπῆρχε
μεγάλος φόβος μήπως κάνουν ἔκεινα ποὺ εἶχαν κάνει καὶ στοὺς ἀπε-
σταλμένους τῶν Κόλχων καὶ στοὺς ἀγορανόμους (ὅσους δὲν πρό-
λαβαν νὰ πᾶνε στὴ θάλασσα, τοὺς πετροβόλησαν). Ὁ Ξενοφῶν τό-
τε πῆρε εἴδηση τὶς κινήσεις αὐτές, καὶ νόμισε πῶς εἴναι σωστὸ νὰ
καλέσῃ γρήγορα σὲ συνέλευση τοὺς στρατιῶτες, καὶ νὰ μὴν τοὺς ἀφή-
σῃ νὰ συγκεντρωθοῦν μόνοι τους. "Ἐδωσε λοιπὸν διαταγὴ στὸν κήρυκα

ἄλλοι στρα-
τηγοὶ ἀποσύ-
ρον τὶς προ-
τάσεις τους.

ΚΕΦ. 7

1-4

*Ἀνησυχία
τῶν στρατι-
ωτῶν ἀπὸ τὴ
διάδοση πῶς
θὰ γυρίσουν
στὸ Φάση.

- 4 κήρυκα ἔντλέξαι ἀγοράν. Οἱ δὲ ἐπεὶ τοῦ κήρυκος ἥκουσαν, ἔννέδραμον καὶ μάλα ἐτοίμως. Ἐνταῦθα Ξενοφῶν τῶν μὲν στρατηγῶν οὐ κατηγόρει, ὅτι ἥλθον πρὸς αὐτόν, λέγει δὲ ὡδε.
- 5 Ἀκούω τινὰ διαβάλλειν, ὃ ἄνδρες, ἐμὲ ὡς ἐγὼ ἄρα ἔξαπατήσας ὑμᾶς μέλλω ἄγειν εἰς Φᾶσιν. Ἀκούσατε οὖν μου πρὸς θεῶν, καὶ ἐὰν μὲν ἐγὼ φαίνωμαι ἀδικεῖν, οὐ χρή με ἐνθένδε ἀπελθεῖν πρὸν ἀν δῶ δίκην· ἀν δὲ ὑμῖν φαίνωνται ἀδικεῖν οἱ ἐμὲ διαβάλλοντες, οὕτως
- 6 αὐτοῖς χρῆσθε ὥσπερ ἄξιον. Ὅμεις δέ, ἔφη, ἵστε δήπου ὅθεν ἥλιος ἀνίσχει καὶ ὅπου δύεται, καὶ ὅτι ἐὰν μέν τις εἰς τὴν Ἑλλάδα μέλλῃ λέναι, πρὸς ἐσπέραν δεῖ πορεύεσθαι· ἦν δέ τις βούληται εἰς τοὺς βαρβάρους, τοῦμπαλιν πρὸς ἔω. Ἐστιν οὖν ὅστις τοῦτο ἀν δύνατο ὑμᾶς ἔξαπατήσαι ως ἥλιος ἔνθεν μὲν ἀνίσχει, δύεται δὲ ἐνταῦθα, ἐνθα δὲ δύεται, ἀνίσχει δὲ ἐντεῦθεν; Ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦτο γε ἐπιστασθε ὅτι βορέας μὲν ἔξω τοῦ Πόντου εἰς τὴν Ἑλλάδα φέρει, νότος δὲ εἰσω εἰς Φᾶσιν, καὶ λέγεται, ὅταν βορρᾶς πνέῃ, ως καλοὶ πλοῖ εἰσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τοῦτ' οὖν ἔστιν ὅπως τις ἀν ὑμᾶς ἔξαπατήσαι
- 8 ὥστε ἐμβαίνειν δόπταν νότος πνέῃ; Ἀλλὰ γὰρ δόπταν γαλήνη ἡ ἐμβιβῶ. Οὐκοῦν ἐγὼ μὲν ἐν ἐνὶ πλοίῳ πλεύσομαι, ὑμεῖς δὲ τοῦδικυστον ἐν ἑκατόν. Πῶς ἀν οὖν ἐγὼ ἢ βιασαίμην ὑμᾶς ἔν διοι πλεῖν
- 9 μὴ βουλομένους ἡ ἔξαπατήσας ἀγοιμι; Ποιῶ δὲ ὑμᾶς ἔξαπατηθέντας καὶ γοητευθέντας ὑπὲρ ἐμοῦ ἥκειν εἰς Φᾶσιν· καὶ δὴ ἀποβαίνομεν εἰς τὴν χώραν· γνώσεσθε δήπου ὅτι οὐκ ἐν τῇ Ἑλλάδι ἔστε· καὶ ἐγὼ μὲν ἔσομαι ὁ ἔξαπατηκώς εἰς, ὑμεῖς δὲ οἱ ἔξηπατημένοι ἐγγὺς μυρίων ἔχοντες ὅπλα. Πῶς ἀν οὖν ἀνήρ μᾶλλον δοίη δίκην ἢ οὕτω περὶ αὐτοῦ τε καὶ ὑμῶν βουλευόμενος;
- 10 Ἀλλ' οὗτοι εἰσιν οἱ λόγοι ἀνδρῶν καὶ ἥλιθίων κάμοι φθονούντων, ὅτι ἐγὼ ὑφ' ὑμῶν τιμῶμαι. Καίτοι οὐδὲ δικαίως γ' ἀν μοι φθονοῖεν τίνα γὰρ αντῶν ἐγὼ καλύνω ἢ λέγειν εἴ τις τι ἀγαθὸν δύναται ἐν ὑμῖν, ἢ μάχεσθαι εἴ τις ἐθέλει ὑπὲρ ὑμῶν τε καὶ ἔαυτοῦ, ἢ ἐγρηγο-

νὰ τοὺς καλέσῃ σὲ συνέλευση. Κι οἱ στρατιῶτες μόλις τὸν ἀκουσαν, ἔτρεξαν ἀπὸ παντοῦ μὲ μεγάλη προθυμίᾳ. Τότε ὁ Ξενοφῶν δὲν κατηγόρησε τοὺς στρατηγούς, ποὺ εἶχαν πάει καὶ συζήτησαν μαζὶ του, παρὰ εἶπε τοῦτα τὰ λόγια:

«Μαθαίνω, στρατιῶτες, ὅτι κάποιοις μὲ συκοφαντεῖ, πώς ἐγὼ τάχα σᾶς ξεγέλασα καὶ σκοπεύω νὰ σᾶς ὀδηγήσω στὸ Φάση. Σᾶς ἔξορκίζω στὸ διομα τῶν θεῶν νὰ μὲ ἀκούσετε, καὶ ἂν ἀποδειχτῇ πὼς ἔκανα κάτι κακὸ γιὰ σᾶς, δὲν πρέπει νὰ φύγω ἀπ' αὐτὸ τὸ μέρος προτοῦ τιμωρηθῶ. »Αν ὅμως φανοῦν πώς μὲ βλάφτουν ἔκεῖνοι ποὺ μὲ κατηγοροῦν λέγοντας ψευτίες, τότε πρέπει νὰ τοὺς φερθῆτε ὅπως τοὺς ταιριάζει. Ἐσεῖς ξέρετε βέβαια, εἶπε, ἀπὸ ποῦ βγαίνει ὁ ἥλιος καὶ ποῦ βασιλεύει, καὶ πώς ἀν ἔχῃ σκοπὸ κανεὶς νὰ πάη στὴν Ἑλλάδα, πρέπει νὰ βαδίζῃ πρὸς τὴ δύση. Ἀντίθετα, ἀν δέλη νὰ πάη στοὺς βαρβάρους, πρέπει νὰ βαδίζῃ ἀνατολικά. Ὑπάρχει λοιπὸν ἀνθρωπός, ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ σᾶς ξεγελάσῃ καὶ νὰ σᾶς κάνῃ νὰ πιστέψετε πώς ὁ ἥλιος βγαίνει στὴ δύση καὶ βασιλεύει στὴν ἀνατολή; Μὰ ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸ ξέρετε καὶ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἄμα φυσάῃ βοριάς, ὀδηγεῖ ἔκεινον ποὺ ταξιδεύει ἔχω ἀπὸ τὸ Πόντο στὴν Ἑλλάδα, ἐνῶ ἄμα φυσάῃ νοτιάς, τὸν πηγαίνει πρὸς τὸ Φάση. Λένε ἀκόμα πώς τὰ ταξιδια γιὰ τὴν Ἑλλάδα εἰναι καλά, ἄμα φυσάῃ βοριάς. Εἰναι λοιπὸν δυνατὸ νὰ σᾶς ξεγελάσῃ κανεὶς καὶ νὰ μπῆτε στὰ πλοῖα μὲ νοτιά; »Ισως δόμως βρεθῇ κάποιος νὰ πῆ, πώς θὰ σᾶς βάλω στὰ καράβια, ὅταν εἰναι γαλήνη. Μὰ ἐγὼ θὰ ταξιδέψω μὲ ἔνα πλοῖο, ἐνῶ ἔσεις τὸ λιγότερο μὲ ἔκατό. Πῶς λοιπὸν μπορῶ ἢ νὰ σᾶς ἀναγκάσω νὰ ταξιδέψετε μαζὶ μου χωρὶς νὰ τὸ θέλετε, ἢ νὰ σᾶς ξεγελάσω καὶ νὰ σᾶς πάω ὅπου μοῦ ἀρέσει; »Ας ὑποθέσωμε ὅμως ὅτι ξεγελαστήκατε καὶ παρασυρ-θήκατε ἀπὸ μένα νὰ πάτε στὸ Φάση, καὶ πώς ἀποβιβαζόμαστε σὲ κείνη τὴν χώρα. Θὰ καταλάβετε βέβαια πώς δὲ βρίσκεστε στὴν Ἑλλάδα. Τότε ἐγὼ ποὺ σᾶς ἔχω ξεγελάσει θὰ εἴμαι ἔνας, ἐνῶ ἔσεις οἱ ξεγελασμένοι κοντὰ δέκα χιλιάδες, καὶ μάλιστα δπλισμένοι. Σὲ ποιὰ περίπτωση τάχα θὰ μποροῦσε νὰ τιμωρηθῇ σκληρότερα ἔνας ἀνθρώπος, παρὰ ὅταν κάνῃ τέτοια σχέδια γιὰ τὸν ἔαυτό του καὶ γιὰ σᾶς; Μὰ αὐτὰ εἰναι λόγια ἀνθρώπων ἥλιθιων καὶ ἔκείνων ποὺ μὲ φθονοῦν γιὰ τὴν ἐκτίμηση ποὺ μοῦ δείχνετε. Δὲν εἰναι ὅμως σωστὸ νὰ μὲ φθονοῦν γιατὶ ἐγὼ ποιὸν ἐμποδίζω νὰ λέη, ἀν μπορῇ, κατὶ χρήσιμο στὶς συνελεύσεις σας, ἢ νὰ πολεμᾶ, ἀν τὸ ἔχη ὄρεξη, γιὰ λογαριασμὸ

5-12

*Ο Ξενοφῶν
ἀποκλείει
τὴν ἀλήθεια
τῶν διαδό-
σεων.

ρέναι περὶ τῆς ὑμετέρας ἀσφαλείας ἐπιμελούμενον; Τί γάρ, ἀρχοντας
αἰρουμένων ὑμῶν ἐγώ τινι ἐμποδών εἰμι; παρίημι, ἀρχέτῳ μόνον
11 ἀγαθόν τι ποιῶν ὑμᾶς φαινέσθω. Ἀλλὰ γὰρ ἐμοὶ μὲν ἀρκεῖ περὶ
τούτων τὰ εἰρημένα· εἰ δέ τις ὑμῶν ἡ αὐτὸς ἐξαπατηθῆται ἀν οἴεται
12 ταῦτα ἡ ἄλλον ἐξαπατῆσαι ταῦτα, λέγων διδασκέτω. "Οταν δὲ τούτων
ἄλις ἔχητε, μὴ ἀπέλθητε πρὸν ἀν ἀκούσητε οἶον ὁρῶ ἐν τῇ στρατιᾷ
ἀρχόμενον πρᾶγμα· δε εἰ ἔπεισι καὶ ἔσται οἶον ὑποδείκνυσιν, ὥρα
ἡμῖν βουλεύεσθαι ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν μὴ κάκιστον τε καὶ αἰσχιστοι
ἄνδρες ἀποφανώμεθα καὶ πρὸς θεῶν καὶ πρὸς ἀνθρώπων καὶ φύλων
καὶ πολεμίων.

13 Ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ στρατιῶται ἐθαύμασάν τε δ, τι εἴη
καὶ λέγειν ἐκέλευνον. Ἐκ τούτου ἀρχεται πάλιν ἐπίστασθέ που
ὅτι χωρία ἦν ἐν τοῖς δρεσι βαρβαρικά, φύλια τοῖς Κερασούντοις,
ὅθεν κατιόντες τινὲς καὶ ἱερεῖα ἐπώλουν ὑμῖν καὶ ἄλλα ὡν εἰχον,
δοκοῦσι δέ μοι καὶ ὑμῶν τινες εἰς τὸ ἐγγυτάτω χωρίον τούτων ἐλ-
14 θόντες ἀγοράσαντές τι πάλιν ἀπέλθειν. Τοῦτο καταμαθὼν Κλεάρετος
δ λοχαγὸς ὅτι καὶ μικρὸν εἴη καὶ ἀφύλακτον διὰ τὸ φίλιον νομίζειν
εἶναι, ἔρχεται ἐπ' αὐτοὺς τῆς νυκτὸς ὡς πορθήσων, οὐδενὶ ἡμῶν
15 εἰπών. Διενερόντο δέ, εἰ λάβοι τόδε τὸ χωρίον, εἰς μὲν τὸ στράτευμα
μηκέτι ἐλθεῖν, εἰσβὰς δὲ εἰς πλοῖον ἐνῷ ἐτύγχανον οἱ ξύσκηροι αὐτοῦ
παραπλέοντες, καὶ ἐνθέμενος εἴ τι λάβοι, ἀποπλέων οἰχεσθαι ἐξω
τοῦ Πόντου. Καὶ ταῦτα ξυνωμολόγησαν αὐτῷ οἱ ἐκ τοῦ πλοίου
16 σύσκηροι, ὡς ἐγὼ νῦν αἰσθάνομαι. Παρακαλέσας οὖν διπόσονς ἔπειθεν
ἥγεν ἐπὶ τὸ χωρίον. Πορευόμενον δ' αὐτὸν φθάνει ἡμέρᾳ γενομένῃ,
καὶ ξυστάντες οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ ἴσχυρῶν τόπων βάλλοντες καὶ παί-
οντες τόν τε Κλεάρετον ἀποκτείνουσι καὶ τῶν ἄλλων συχνούς, οἱ δέ
17 τινες καὶ εἰς Κερασοῦντα αὐτῶν ἀποχωροῦσι. Ταῦτα δ' ἦν ἐν τῇ

δικό σας καὶ δικό του, ἵνα φροντίζῃ ἄγρυπνα γιὰ τὴν ἀσφάλειά σας; Μήπως ὅταν ἐκλέγετε τοὺς ἀρχηγούς σας, ἐγὼ εἶμαι ἐμπόδιο σὲ κανένα; Παρχωρῶ τὴν θέση μου, ἃς εἶναι ἄλλος ἀρχηγός, φτάνει νὰ ἀποδεῖξῃ πώς ἔργαζεται γιὰ τὸ καλό σας.¹¹ Άλλὰ σταματῶ, γιατὶ εἶναι ἀρκετὰ αὐτὰ ποὺ εἴπα σχετικὰ μὲ τὴν ὑπόθεση τούτη.¹² Αν δύμως κάποιος ἀπὸ σᾶς ἔχῃ τὴν γνώμην πώς μποροῦσε νὰ ξεγελαστῇ ὁ ἤδιος ἢ κανένας ἄλλος μὲντά, ἃς μᾶς διαφωτίσῃ λέγοντάς το. Πάντως,¹³ ὅταν νομίσετε πώς ἔχουν εἰπωθῆ ἀρκετά, νὰ μὴ φύγετε, προτοῦ ἀκούσετε κάτι ποὺ βλέπω νὰ παρουσιάζεται στὸ στρατό. Αὐτὸ ἃν πέση μὲς στοὺς στρατιῶτες κι ἃν ἀπλωθῇ ὅσο φαίνεται, εἶναι καιρὸς νὰ σκεφτοῦμε γιὰ τοὺς ἑαυτούς μας, γιατὶ ὑπάρχει φόβος μήπως ἀποδειγμῇ πώς εἴμαστε οἱ γειρότεροι κι οἱ πιὸ ξεδιάντροποι ἀντρες ἀπέναντι σὲ θεοὺς καὶ σὲ ἀνθρώπους, σὲ φίλους καὶ σ' ἐχθρούς».

“Οταν τὸ ἀκούσαν οἱ στρατιῶτες, ἀποροῦσαν καὶ τὸν παρακαλοῦσαν νὰ τοὺς πῆ τί συμβαίνει. Τότε ξαναρχίζει νὰ μιλάῃ: «Ξέρετε βέβαια, πώς ἀπάνω στὰ βαρβαρικὰ βουνὰ ὑπάρχουν κάποια ὁχυρὰ μέρη, ποὺ ἔχουν φύλιες μὲ τοὺς Κερασούντιους. Ἀπ’ αὐτὰ κατέβαιναν μερικοὶ ἀνθρώποι καὶ σᾶς πουλοῦσαν ζῶα γιὰ τὶς θυσίες καὶ ὅ,τι ἄλλο εἶχαν. Μοῦ φαίνεται μάλιστα πώς κάποιοι ἀπὸ σᾶς ἀνέβηκαν στὸ πιὸ κοντινὸ ἀπ’ αὐτὰ τὰ μέρη, ἀγρότες καὶ ξανάφυγαν. Μόλις ἔμα-¹⁴ θε ὁ Κλεάρετος ὁ λοχαγὸς πώς ἐκεῦνο τὸ ὁχυρὸ ἥταν καὶ μικρὸ καὶ ἀφρούρητο, μιὰ καὶ οἱ κάτοικοι του εἶχαν ἐμπιστούσην στοὺς φυλικοὺς δεσμούς, βαδίζει τὴν νύχτα καταπάνω του γιὰ νὰ τὸ λεηλατήσῃ, χωρὶς νὰ μᾶς πῆ τίποτα. Καὶ εἶχε στὸ μαλάρι του νὰ μὴν ξαναγυρίσῃ¹⁵ στὸ στράτευμα, ἃν τὸ κυριέψη, παρὰ νὰ μπῆ στὸ καράβι ποὺ βρίσκονταν κι οἱ σύντροφοί του κι ἀρμένικαν κοντὰ στὴ στεριά, νὰ βάλῃ μέσα ὅ,τι ἀρπάξῃ, καὶ φεύγοντας νὰ ταξιδέψῃ ἔξω ἀπὸ τὸν Πόντο. Αὔτες τὶς συμφωνίες εἶχαν κάνει μαζί του οἱ σύντροφοι ποὺ βρίσκονταν μέσα στὸ καράβι, δπως μὲ πληροφόρησαν πρὶν ἀπὸ λίγο. Φώναξε¹⁶ λοιπὸν ὁ Κλεάρετος δσοὺς στρατιῶτες κατάφερε νὰ πείσῃ καὶ τοὺς ὀδήγησε καταπάνω στὸ ὁχυρό. Μὰ τὸν πρόλαβε ἡ μέρα, ἐνῶ ἀκόμα βάδιζε, καὶ οἱ ντόπιοι μαζεύτηκαν σὲ ὁχυρωμένες τοποθεσίες καὶ χτυπώντας τους ἀπὸ μακριὰ κι ἀπὸ κοντὰ σκοτώνουν τὸν Κλεάρετο καὶ ἀρκετοὺς ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἐνῶ κάτι λίγοι καταφέρνουν καὶ γυρίζουν στὴν Κερασούντα. Αὕτα ἔγιναν τὴν μέρα ποὺ ἐμεῖς ξεκινούσαμε νὰ¹⁷ ἔρθουμε ἐδῶ μὲ τὰ πόδια. Μερικοὶ μάλιστα ἀπὸ κείνους ποὺ θὰ ἔρχον-

13-26
Ἐπεισόδια
ποὺ ἐκθέτουν
τὸ σιρατό.

ημέρα ἡ ἡμεῖς δεῦρο ἔξωρμῶμεν πεζῇ τῶν δὲ πλεόντων ἔτι τινὲς
ῆσαν ἐν Κερασοῦντι, οὕπω ἀτηγμένοι.

Μετὰ τοῦτο, ὡς οἱ Κερασοῦντιοι λέγουσιν, ἀφικοῦνται τῶν
ἐκ τοῦ χωρίου τρεῖς ἄνδρες τῶν γερατέων πρὸς τὸ κοινὸν τὸ ἡμέ-
18 τερον κοιῆσσιν ἐλθεῖν. Ἐπεὶ δὲ ἡμᾶς οὐ κατέλαβον, πρὸς τοὺς Κε-
ρασοῦντίους ἔλεγον ὅτι θαυμάζοιεν τὸ ἡμῖν δόξειν ἐλθεῖν ἐπ' ἀντούς.
Ἐπεὶ μέντοι σφεῖς λέγειν, ἔφασαν, ὅτι οὐκ ἀπὸ κοινοῦ γένοιτο τὸ
πρᾶγμα, ἥδεσθαι τέ αὐτοὺς καὶ μέλλειν ἐνθάδε πλεῖν, ὡς ἡμῖν λέξαι
τὰ γενόμενα καὶ τοὺς τεκνοὺς κελεύειν αὐτοὺς θάπτειν λαβόντας.
19 Τῶν δὲ ἀποφυγόντων τινὰς Ἑλλήνων τυχεῖν ἔτι ὄντας ἐν Κερασοῦντι-
αισθόμενοι δὲ τοὺς βαρβάρους ὅποι ἵοιεν αὐτοὶ τε ἐτόλμησαν βαλεῖν
τοῖς λίθοις καὶ τοῖς ἄλλοι παρεκελεύοντο. Καὶ οἱ ἄνδρες ἀποθηγ-
σκουσι τρεῖς ὄντες οἱ πρέσβεις καταλευσθέντες.

20 Ἐπεὶ δὲ τοῦτο ἐγένετο, ἔχονται πρὸς ἡμᾶς οἱ Κερασοῦντιοι
καὶ λέγουσι τὸ πρᾶγμα καὶ ἡμεῖς οἱ στρατηγοὶ ἀκούσαντες ἥχθό-
μεθά τε τοῖς γεγενημένοις καὶ ἐβούλευμέθα σὺν τοῖς Κερασοῦντίοις
21 ὅπως ἄν ταφείσαν οἱ τῶν Ἑλλήνων τεκνοῖ. Συγκαθήμενοι δὲ ἔξωθεν
τῶν ὅπλων ἔξαιρης ἀκούμενοι θορύβου πολλοῦ Παῖς παῖς, βάλλε,
βάλλε, καὶ τάχα δὴ ὅρδιμεν πολλοὺς προσθέοντας λίθους ἔχοντας
22 ἐν ταῖς χερσί, τοὺς δὲ καὶ ἀναιρούμενον. Καὶ οἱ μὲν Κερασοῦντιοι,
ώς δὴ καὶ ἐωφακότες τὸ παρ' ἑαντοῖς πρᾶγμα, δείσαντες ἀποχωροῦσι
23 πρὸς τὰ πλοῖα. Ἰσαν δὲ γῆ Δία καὶ ἡμῖν οὐ ἔδεισαν. Ἔγώ γε μὴν
ἥλθον πρὸς αὐτοὺς καὶ ἥρωτων δὲ τι ἐστὶ τὸ πρᾶγμα. Τῶν δὲ ἦσαν
δι μὲν οὖν ἥδεσαν, διμως δὲ λίθους εἰχον ἐν ταῖς χερσίν. Ἐπεὶ δὲ
εἰδότι τινὶ ἐπέτυχον, λέγει μοι ὅτι οἱ ἀγορανόμοι δεινότατα ποιοῦσι
24 τὸ στράτευμα. Ἐν τούτῳ τις δρᾶ τὸν ἀγορανόμον Ζήλαρχον πρὸς
τὴν θάλατταν ἀποχωροῦντα, καὶ ἀνέκραγεν οὐ δὲ ὡς ἥκουσαν, ὥσπερ ἡ
25 συὸς ἀγρίου ἡ ἐλάφον φανέντος ἵενται ἐπ' αὐτὸν. Οἱ δὲ αὗται Κερα-
σοῦντιοι ὡς εἶδον ὅρμῶντας καθ' αὐτούς, σαφῶς νομίζοντες ἐπὶ σφᾶς
ἴεαθαι, φεύγουσι δρόμῳ καὶ ἐμπίπτουσι εἰς τὴν θάλατταν. Συγει-

ταν μὲ τὸ καράβι βρίσκονταν ἀκόμα στὴν Κερασούνται δὲν εἶχαν προλάβει νὰ βγοῦν ἀπὸ τὸ λιμάνι στὸ ἀνοιχτά. "Τοτερὸς ἀπὸ αὐτό, ὅπως λένε οἱ Κερασούντιοι, ἔρχονται ἀπὸ τὸ ὁχυρὸ τρεῖς ἄντρες ἀπὸ τοὺς πιὸ σεβάσμιους γέροντες, ζητῶντας νὰ παρουσιαστοῦν στὴ συνέλευσή μας.

*Ἐπειδὴ δύμας δὲν μᾶς βρῆκαν, ἔλεγαν στοὺς Κερασούντιους πῶς δὲν 18 μποροῦσαν νὰ ἔξηγήσουν γιατὶ ἀποφασίσαμε νὰ τοὺς ἐπιτεθοῦμε. Κι ὅταν, προσθέτουν, τοὺς ἐβεβαίωσαν πῶς αὐτὴ ἡ ἐπίθεση δὲν ἔγινε μὲ σύνεννόση ὅλων μᾶς, ἐκεῖνοι εὐχαριστήθηκαν καὶ σκόπευαν νὰ ταξιδέψουν ὡς ἐδῶ, γιὰ νὰ μᾶς περιγράψουν τὰ ἐπεισόδια καὶ νὰ μᾶς προτρέψουν γὰ πάρωμε καὶ γὰ θάψωμε τοὺς νεκρούς. *Ἀλλὰ μερικοὶ 19 ἀπὸ τοὺς "Ἐλληνες ποὺ εἶχαν γλιτώσει, ἔτυχε νὰ βρίσκωνται ἀκόμα στὴν Κερασούντα. Καὶ μόλις ἔμαθαν πρὸς τὰ ποὺ κατευθύνθηκαν οἱ βάρβαροι, καὶ οἱ ἴδιοι τόλμησαν νὰ τοὺς χτυπήσουν μὲ πέτρες καὶ τοὺς ἄλλους παρακινοῦσαν νὰ κάνουν τὸ ἴδιο, "Ἐτσι οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι σκοτώνονται μὲ λιθοβολισμό, κι ἥταν κι οἱ τρεῖς σεβάσμιοι γέροντες καὶ μάλιστα ἀπεσταλμένοι.

"Τοτερὸς ἀπὸ αὐτό, ἔρχονται οἱ Κερασούντιοι καὶ μᾶς ἀναφέρουν 20 ὅσα ἔγιναν. Στὸ ἀκουσμά τους ἐμεῖς οἱ στρατηγοὶ στενογραφεύχαμε γιὰ τὰ ἐπεισόδια καὶ σκεφτόμασταν μαζὶ μὲ τοὺς Κερασούντιους μὲ ποιὸ τρόπο νὰ θάψωμε τοὺς "Ἐλληνες" νεκρούς. *Ἐκεῖ δύμας ποὺ 21 καθόμασταν πιὸ πέρα ἀπὸ τὸ στρατόπεδο, ἀκούσαμε ξαφνικὰ μεγάλη φασαρία: «Χτύπα τον μὲ τὰ χέρια, χτύπα τον μὲ τὶς πέτρες» καὶ στὴ στιγμὴ βλέπομε πολλοὺς ποὺ ἔτρεχαν κρατώντας πέτρες στὰ χέρια, κι ἄλλους ποὺ ἔσκυβαν κι ἔπαιρναν ἀπὸ χάμω.

Οἱ Κερασούντιοι τότε, ἐπειδὴ ἔτυχε νὰ ἔχουν δεῖ καὶ τὰ ἐπεισόδια 22 ποὺ ἔγιναν στὴν πόλη τους, φοβήθηκαν καὶ τραβᾶνε πρὸς τὰ πλοῖα. Κι ἀπὸ μᾶς δύμας μερικοὶ τὰ χρειάστηκαν, μὰ τὸ Δία. *Ἀλλὰ ἐγὼ 23 ἔτρεξα κοντά τους καὶ τοὺς ρώτησα τί συμβαίνει. Κάποιαι ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἤξεραν τίποτα, ὡστόσο κρατοῦσαν πέτρες μὲς στὰ χέρια. Τέλος βρῆκα ἔναν ποὺ ἤξερε τί γινόταν, καὶ μοῦ λέει πῶς οἱ ἀγορανόμοι συμπτεφίφερονται μὲ μεγάλη σκληρότητα στοὺς στρατιῶτες. Σ' αὐτὸς 24 τὸ διάστημα βλέπει κάποιος πὸν ἀγροτανόμο Ζήλαφρο ποὺ πήγαινε πρὸς τὴ θάλασσα καὶ τὸν φώναξε δυνατό. Μόλις οἱ ἄλλοι τὸ ἀκουσαν, ὅρμοῦν καταπάνω του, σὰ νὰ εἴχε φανῆ ἀγριόγυρουνο ἢ ἐλάφι. Οἱ Κερα- 25 σούντιοι πάλι ὅταν τοὺς εἶδαν νὰ τρέχουν πρὸς τὸ μέρος τοὺς, νόμισαν πῶς δίχως ἄλλο ἡ ἐπίθεση γίνεται καταπάνω τους, καὶ γι' αὐτὸ-

έπεσον δὲ καὶ ἡμῶν αὐτῶν τινες, καὶ ἐπινίγετο ὅστις νεῦν μὴ ἔτύγ-
26 χανεν ἐπιστάμενος. Καὶ τούτους τί δοκεῖτε; ἡδίκουν μὲν οὐδέν,
ἔδεισαν δὲ μὴ λύσσα τις ὥσπερ κυνὸν ἡμῖν ἐμπεπτώκοι.

Ἐλ οὖν ταῦτα τοιαῦτα ἔσται, θεάσασθε οὐαὶ ή κατάστασις ὑμῖν
27 ἔσται τῆς στρατιᾶς. Ὅμεις μὲν οἱ πάντες οὐκ ἔσεσθε κύριοι οὕτε
ἀνελέσθαι πόλεμον φὰ δὲ βούλησθε οὕτε καταλῦσαι, ἵδιᾳ δὲ δι βουλό-
μενος ἄξει στράτευμα ἐφ' ὅτι ἀν θέλῃ. Καὶ τινες πρὸς ὑμᾶς ἵωσι
πρέσβεις εἰρήνης δεόμενοι ή ἄλλου τινός, κατακτείναντες τούτους οἱ
βουλόμενοι ποιήσουσιν ὑμᾶς τῶν λόγων μὴ ἀκοῦσαι τῶν πρὸς ὑμᾶς
28 ιόντων. Ἐπειτα δὲ οὓς μὲν ἀν ὑμεῖς πάντες ἔλησθε ἀρχοντας, ἐν
οὐδεμιᾷ χώρᾳ ἔσονται, ὅστις δὲ ἀν ἑαυτὸν ἔληται στρατηγὸν καὶ
ἐθέλῃ λέγειν Βάλλε βάλλε, οὗτος ἔσται ἴκανὸς καὶ ἀρχοντα κατα-
κανεῖν καὶ ἴδιώτην δὲ ἀν ὑμῶν ἐθέλῃ ἀκριτον, ἦν δοσιν οἱ πεισόμενοι
29 αὐτῷ, ὥσπερ καὶ νῦν ἐγένετο. Οὐαὶ δὲ ὑμῖν καὶ διαπεπράχασιν οἱ
αὐθαίρετοι οὕτοι στρατηγοὶ σκέψασθε. Ζήλαρχος μὲν δι γορανόμος
εἰ μὲν ἀδικεῖ ὑμᾶς, οἰχεται ἀποπλέων οὐ δοὺς ὑμῖν δίκην· εἰ δὲ μὴ
ἀδικεῖ, φεύγει ἐκ τοῦ στρατεύματος δείσας μὴ ἀδίκως ἀκριτος ἀπο-
30 θάρη. Οἱ δὲ καταλεύσαντες τοὺς πρέσβεις διεπράξαντο ὑμῖν μόνοις
μὲν τῶν Ἑλλήνων εἰς Κερασοῦντα μὴ ἀσφαλὲς εἶναι ἐὰν μὴ σὺν
ἰσχύι ἀφικηθεῖτε· τοὺς δὲ νεκροὺς οὓς πρόσθεν αὐτοὶ οἱ κατακανόντες
ἐκέλευν θάπτειν, τούτους διεπράξαντο μηδὲ σὺν κηρυκείῳ ἔτι
ἀσφαλὲς εἶναι ἀνελέσθαι. Τίς γὰρ ἐθελήσει κῆρυξ ἔνειν κήρυκας
ἀπεκτονώς; Ἀλλ' ὑμεῖς Κερασοντίων θάψαι αὐτοὺς ἐδεήθημεν.
31 Εἰ μὲν οὖν ταῦτα καλῶς ἔχει, δοξάτω ὑμῖν, ἵνα ὡς τοιούτων ἔσο-
μένων καὶ φυλακὴν ἵδιᾳ ποιήσῃ τις καὶ τὰ ἐρυμνὰ ὑπερδέξια πειρᾶται
32 ἔχων σκηνοῦν. Εἰ μέντοι ὑμῖν δοκεῖ θηρίων ἀλλὰ μὴ ἀνθρώπων εἶναι
τὰ τοιαῦτα ἔργα, σκοπεῖτε παῦλάν τινα αὐτῶν· εἰ δὲ μή, πρὸς Διός

φεύγουν τρεχάτοι καὶ πέφτουν μέσα στὴ θάλασσα. Μαζί τους ὅμως ἔπεισαν μερικοὶ καὶ ἀπὸ μᾶς, καὶ ὅποιος ἔτυχε νὰ μὴν ξέρη κολύμπι πνίγηκε. Καὶ τί νομίζετε πῶς ἔπαθαν αὐτοί; Δὲν εἶχαν κάνει κακὸ 26 σὲ κανένα, φοβήθηκαν ὅμως μήπως μᾶς εἶχε πιάσει λύσσα σὰν τὰ σκυλιά. "Αν λοιπὸν αὐτὰ συνεχιστοῦν, σκεφτῆτε ποιὰ κατάσταση θὰ δημιουργηθῇ γιὰ τὸ στρατό.

Πρῶτα πρῶτα ὅλοι ἐσεῖς δὲν θὰ ἔχετε τὸ δικαίωμα οὔτε πόλεμο 27 νὰ κάνετε ἐνάντια σ' ὅποιον θέλετε οὔτε καὶ νὰ τὸν σταματήσετε, παρὰ ὅποιος τύχῃ θὰ ὀδηγῇ μόνος τὸ στρατὸν ὃπου θελήσῃ. Κι ἀν σᾶς ἔρθουν τίποτε ἀπεσταλμένοι γιὰ νὰ σᾶς ζητήσουν εἰρήνη ἢ κάτι ἄλλο, θὰ τοὺς σκοτώσῃ ὅποιος τὸ θελήσῃ κι ἔτσι θὰ γίνη αἴτιος νὰ μὴν ἀκούσετε τοὺς λόγους ἑκείνων ποὺ ἔρχονται νὰ συζητήσουν μαζί σας. "Τοστερά ἑκείνους ποὺ θὰ ἐκλέξετε σεῖς ὅλοι γιὰ ἀρχηγούς, δὲν θὰ τοὺς 28 λογαριάζουν καθόλου, κι ἀν κανεὶς ἐκλέξῃ τὸν ἔκυτό του στρατηγὸ καὶ θέλῃ νὰ φωνάξῃ (χτύπα! χτύπα!), αὐτὸς θὰ εἰναι ἵκανὸς καὶ τὸν ἀρχηγὸ του νὰ σκοτώσῃ ἀδίκαστο καὶ ὅποιον ἀπὸλο στρατιώτη θελήσῃ, φτάνει νὰ ὑπάρχουν ἑκεῖνοι ποὺ θὰ πειθαρχήσουν στὰ λόγια του, ὅπως ἔγινε καὶ τώρα. Σκεφτῆτε ἀκόμα τί κακὸ σᾶς ἔχουν κάνει αὐτοὶ οἱ 29 αὐτοδιορισμένοι στρατηγοί. Πρῶτα πρῶτα ὁ Ζήλαρχος ὁ ἀγορανόμος κι ἀν σᾶς ἔβλαψε, ἔφυγε μὲ τὸ πλοϊον χωρὶς νὰ τιμωρηθῇ. "Αν ὅμως δὲν σᾶς ἔβλαψε, ἔφυγε ἀπὸ τὸ στρατό, γιατὶ φοβήθηκε μήπως ἀδικα σκοτωθῇ, χωρὶς νὰ τὸν δικάσετε. Ἐκεῖνοι πάλι ποὺ πετροβόλησαν τοὺς 30 ἀπεσταλμένους γέροντες, κατάφεραν ὥστε μονάχα ἐσεῖς ἀπὸ τοὺς "Ἐλληνες νὰ μὴ νιώθετε σιγουριά στὴν Κερασούντα, ἐκτὸς ὃν πηγαίνετε ἑκεῖ μὲ στρατιωτικὴ δύναμη. "Οσο γιὰ τοὺς νεκροὺς ποὺ πρωτύτερα μᾶς πρότρεπαν οἱ Ἰδιοὶ ποὺ τοὺς σκότωσαν νὰ τοὺς θάψωμε, κι αὐτοὺς τὰ κατάφεραν νὰ μὴν ὑπέρφη ἀσφάλεια νὰ τοὺς σηκώσωμε γιὰ θάψιμο οὔτε κι ἀν πᾶμε κρατώντας τὸ ραβδὸν τοῦ κήρυκα. Γιατὶ ποιὸς θὰ δεχτῇ νὰ πάγι σὰν κήρυκας, ἀφοῦ ἔχει σκοτώσει τοὺς κήρυκες τῶν ἄλλων; Γι' αὐτὸ παρακαλέσαμε τοὺς Κερασούντιους νὰ τοὺς θάψουν. "Αν λοιπὸν 31 αὐτὰ ποὺ ἔγιναν σᾶς φαίνωνται καλά, δηλῶστε τὸ καθαρά, ὃστε καθένας χωριστὰ νὰ πειριφουρήσῃ τὸν ἔκυτό του καὶ νὰ προσπαθῇ νὰ κατασκηνώνῃ σὲ μέρος, ποὺ θὰ ἔχῃ πολὺ ψηλὰ ὄχυρωμένες τοποθεσίες, ἐπειδὴ αὐτὰ θὰ γίνωνται κάθε τόσο. "Αν ὅμως νομίζετε πῶς 32 αὐτὰ εἰναι πράξεις θηρίων καὶ δχι ἀνθρώπων, προσπαθήστε νὰ τὰ σταματήσετε. "Αλλιώτικα, γιὰ δόνομα τοῦ Δία, πῶς θὰ θυσιάζωμε

27-33
Κίνδυνοι ἀπὸ
τὴν ἀπειθαρ-
χία τῶν στρα-
τιωτῶν.

πῶς ἡ θεοῖς θύσομεν ἥδεως ποιῶντες ἔργα ἀσεβῆ, ἡ πολεμίοις πῶς
 33 μαχούμεθα ἢν ἀλλήλους κατακαίνωμεν; Πόλις δὲ φιλία τίς ἡμᾶς
 δέξεται, ἥτις ἀν δρᾶ τοσαύτην ἀνομίαν ἐν ἡμῖν; Ἀγορὰν δὲ τίς ἄξει
 θαρρῶν, ἦν περὶ τὰ μέγιστα τοιαῦτα ἐξαμαρτάνοντες φαινόμεθα;
 Οὐδὲ δὴ πάντων οἰόμεθα τεύξεσθαι ἐπαίνουν, τίς ἀν ἡμᾶς τοιούτους
 δύτας ἐπαινέσειεν; Ἡμεῖς μὲν γὰρ οἴδ' ὅτι πονηροὺς ἀν φαίημεν
 εἶναι τὸν τὰ τοιαῦτα ποιῶντας.

34 Ἐκ τούτου ἀνιστάμενοι πάντες ἔλεγον τὸν μὲν τούτων ἀρξαντας
 δοῦναι δίκην, τοῦ δὲ λοιποῦ μηκέτι ἔξεῖναι ἀνομίας ἀρξαί· ἐὰν δέ τις
 ἀρξῃ, ἄγεσθαι αὐτὸνς *(ἔπι)* θανάτῳ· τὸν δὲ στρατηγὸν εἰς δίκας
 πάντας καταστῆσαι· εἶναι δὲ δίκας καὶ εἴ τι ἄλλο τις ἥδικητο ἔξ
 35 οὗ Κῦρος ἀπέθανε· δικαστὰς δὲ τὸν λοχαγὸν ἐποιήσαντο. Παραι-
 νοῦντος δὲ Ξενοφῶντος καὶ τῶν μάντεων συμβούλευοντων ἔδοξε
 καθῆραι τὸ στράτευμα. Καὶ ἐγένετο καθαρμός.

ΚΕΦ. 8 1 "Ἐδοξε δὲ καὶ τὸν στρατηγὸν δίκην ὑποσχεῖν τοῦ παρεληλυ-
 θότος χρόνου. Καὶ διδόντων Φιλίσιος μὲν ὄφλε καὶ Ξανθικλῆς τῆς
 φυλακῆς τῶν γανδικῶν χρημάτων τὸ μείωμα εἴκοσι μνᾶς, Σοφαί-
 νετος δέ, ὅτι αἰρεθεὶς . . . κατημέλει, δέκα μνᾶς.

Ξενοφῶντος δὲ κατηγόρησάν τινες φάσκοντες παίεσθαι ὑπ'
 2 αὐτοῦ καὶ ὡς ὑβρίζοντος τὴν κατηγορίαν ἐποιοῦντο. Καὶ δὲ Ξενοφῶν
 ἐκέλευσεν εἰπεῖν τὸν πρῶτον λέξαντα ποῦ καὶ ἐπλήγη. "Ο δὲ ἀπε-
 3 κρίνατο· ὅπον καὶ δίγει ἀπωλλύμεθα καὶ χιῶν πλείστη ἦν. "Ο δὲ
 εἰπεν· ἀλλὰ μὴν εἰ τεμανός γε ὅντος οἰον λέγεις, σίτον δὲ ἐπιλε-
 λοιπότος, οἴνον δὲ μηδ' ὀσφραίνεσθαι παρόν, ὑπὸ δὲ πόνων πολλῶν
 ἀπαγορευοντων, πολεμίων δὲ ἐπομένων, εἰ ἐν τοιούτῳ καιρῷ ὑβριζον,
 δμολογῶ καὶ τῶν ὅνων ὑβριστότερος εἶναι, οἷς φασιν ὑπὸ τῆς ὑβρεως

στοὺς θεοὺς μὲ εὐχαρίστηση, ἀφοῦ κάνομε πράξεις ἀσεβεῖς ἢ πῶς θὰ πολεμοῦμε τοὺς ἔχθρούς, ἃν σκοτώνουμε ὁ ἔνας τὸν ἄλλο; Καὶ ποιὰ 33 πολιτεία θὰ μᾶς δεχτῇ φιλικά, ἂμα βλέπῃ νὰ ἔχωμε τέτοια ἀκαταστασία; "Ἡ ποιὸς θὰ μᾶς φέρῃ μ' ἐμπιστοσύνη ν' ἀγοράσωμε τρόφιμα, ἀφοῦ φανερὰ κάνομε ἀδικίες σὲ τόσο σοβαρὰ ζητήματα; Καὶ τὸν ἔπαινο ποὺ νομίζομε πῶς θὰ πάρωμε ἀπ' ὅλους, ποιὸς θὰ βρεθῇ νὰ μᾶς τὸν δώσῃ, ἀφοῦ εἴμαστε τέτοιοι; Γιατὶ ξέρω, πῶς ἐμεῖς θὰ λέγαμε γιὰ ἀνθρώπους ποὺ τὰ κάνουν αὐτὰ πῶς εἶναι τιποτένιοι».

"Τοστερ' ἀπὸ τὸ λόγο τοῦ Ξενοφώντα σηκώθηκαν ὅλοι κι ἔλεγαν 34 πῶς πρέπει νὰ τιμωρηθοῦν αὐτοὶ ποὺ ἔκαναν ἀργὴ γιὰ τέτοιες πράξεις, κι ἀπὸ δῶ καὶ πέρα νὰ μὴν τοὺς ἐπιτρέπεται πιὰ νὰ παρανομοῦν. Κι ἀν̄ κανένας ξανακάνη παρανομίες, νὰ τὸν τιμωρήσουν μὲ θάνατο. "Ἐλεγαν ἀκόμα νὰ κάνουν δίκες γιὰ ὅλους τοὺς στρατηγούς, καθὼς καὶ γιὰ τὶς περιπτώσεις ποὺ ἀδικήθηκαν μερικοί, ἀπὸ τότε ποὺ σκοτώθηκε ὁ Κύρος. Καὶ ὅρισαν τοὺς λοχαγούς γιὰ δικαστές. Τέλος μὲ 35 πρόταση τοῦ Ξενοφώντα καὶ μὲ τὴ συμβουλὴ τῶν μάντηδων ἀποφάσισαν νὰ καθαρίσουν μὲ θυσίες τὸ στράτευμα. Καὶ τὸ καθάρισαν.

ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΞΕΝΟΦΩΝΤΑ ΣΤΗΝ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΠΟΥ ΤΟΥ ΕΓΙΝΕ ΓΙΑ ΚΑΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ.

Ἐγχαν ἀποφασίσει στὴ συνέλευση νὰ λογοδοτήσουν καὶ οἱ στρατηγοὶ στὸ δικαστήριο γιὰ τὶς προηγούμενες πράξεις τους. Στὴ λογοδοσία καταδικάστηκαν ὁ Φιλέσιος κι ὁ Ξανθικλῆς νὰ πληρώσουν εἴκοσι μνὲς πρόστιμο, γιατὶ δὲν εἶχαν ἐπισταθῆσει καλὰ νὰ φυλαχτοῦν τὰ πράγματα ποὺ ἦταν φορτωμένα στὰ πλοῖα. 'Ο Σοφαίνετος πάλι καταδικάστηκε νὰ πληρώσῃ δέκα μνὲς, γιατὶ τὸν εἶχαν ἐκλέξει... κι αὐτὸς παραμέλησε τὰ καθήκοντά του. Μερικοὶ κατηγόρησαν καὶ τὸν Ξενοφώντα, ἐπιμένοντας πῶς τοὺς χτυποῦσε καὶ γενικὰ πῶς τοὺς κακομεταχειρίζεταν.

Τότε ὁ Ξενοφῶν ζήτησε ἀπὸ κεῖνον ποὺ τὸν πρωτοκατηγόρησε νὰ πῆ ποὺ τὸν χτύπησε. Κι ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε: «Στὸ μέρος ποὺ πεθαίναμε ἀπὸ τὸ κρύο καὶ ποὺ τὸ χιόνι ἦταν πάρα πολύ». 'Ο Ξενοφῶν ὅμως εἶπε: «Μὰ ἀν̄ σᾶς κακομεταχειρίζομουν σὲ ἐποχὴ ποὺ ἦταν βαρυχειμωνιά, ὅπως λέει, καὶ μᾶς ἔλειπε τὸ ψωμί, καὶ δὲν εἶχαμε κρασὶ οὔτε γιὰ μυρωδιά, κι ἥμασταν κουρασμένοι ἀπὸ τοὺς κόπους, καὶ μᾶς ἀκολούθισαν οἱ ἔχθροί, τότε παραδέχομαι πῶς εἴμαι πιὸ

34-35

Μέτρα γιὰ τὴν
ἀντιμετώπιση
τοῦ κακοῦ.

ΚΕΦ. 8
Πρόστιμο σὲ
τρεῖς στρατη-
γούς.

2-7

Στρατιῶτες
κατηγοροῦν
τὸν Ξενοφών-
τα ὅτι τοὺς
χτύπησε.

3

- 4 οὐπόν οὐκ ἐγγίγνεσθαι. "Ομως δὲ καὶ λέξον, ἔφη, ἐκ τίνος ἐπλήγης πότερον ἢτον τί σε καὶ ἐπει μοι οὐκ ἐδίδους ἔπαιον; ἀλλ' ἀπήτουν;

5 ἀλλὰ μεθύων ἐπαρφώντσα; Ἐπει δὲ τούτων οὐδὲν ἔφησεν, ἐπῆρετο αὐτὸν εἰ δπλιτεύοι οὐκ ἔφη πάλιν εἰ πελτάζοι οὐδὲ τοῦτ', ἔφη, ἀλλ' ἡμίονον ἐλαύνειν ταχθεῖς ὑπὸ τῶν συσκήνων ἐλεύθερος ἀν.

6 Ἐνταῦθα δὴ ἀναγιγνώσκει αὐτὸν καὶ ἥρετο· ἦ σὺ εἶ ὁ τὸν κάμνοντα ἀπάγων;—Ναὶ μὰ Δι', ἔφη· σὺ γὰρ ἡράγκαζες· τὰ δὲ τῶν ἐμῶν συσκήνων σκεύη διέρριψας.—Ἄλλ' ή μὲν διάρριψις, ἔφη δ Ἐενοφᾶν, τοιωτη τις ἐγένετο· διέδωκα ἄλλοις ἄγειν καὶ ἐκέλευσα πρὸς ἐμὲ ἀπαγαγεῖν, καὶ ἀπολαβὼν ἄπαντα σῶν ἀπέδωκά σοι, ἐπει καὶ σὺ ἐμοὶ ἀπέδειξας τὸν ἄνδρα. Οἰον δὲ τὸ πρᾶγμα ἐγένετο ἀκούσατε, ἔφη· καὶ γὰρ ἄξιον.

7 Ἀνήρ κατελείπετο διὰ τὸ μηκέτι δύνασθαι πορεύεσθαι. Καὶ ἐγὼ τὸν μὲν ἄνδρα τοσοῦτον ἐγίγνωσκον ὅτι εἰς ἡμῶν εἴη· ἡράγκασα δὲ σὲ τοῦτον ἄγειν, ως μὴ ἀπόλοιτο· καὶ γάρ, ως ἐγὼ οἶμαι, πολέμιοι 9 ἡμῖν ἐφείποντο. Συνέφη τοῦτο δ ἄνθρωπος. Οὐκοῦν, ἔφη δ Ἐενοφᾶν, ἐπει προύπεμψά σε, καταλαμβάνω αὖθις σὺν τοῖς ὀπισθοφύλαξι προσιών βόθρον δρύττοντα ως κατορύζοντα τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐπιστάς 10 ἐπήρουν σε. Ἐπει δὲ παρεστηκότων ἡμῶν συνέκαμψε τὸ σκέλος δ ἀνήρ, ἀνέκραγον οἱ παρόντες ὅτι ζῆ δ ἀνήρ, σὺ δ ἐίπας· δόποσα γε βούλεται· ως ἔγωγε αὐτὸν οὐκ ἄξω. Ἐνταῦθα ἔπαισά σε· ἀληθῆ λέγεις· 11 ἔδοξας γάρ μοι εἰδότι ἕοικέναι διτι ἔξι.—Τί οὖν; ἔφη, ἥττον τι ἀπέθανεν, ἐπει ἐγώ σοι ἀπέδειξα αὐτόν;—Καὶ γὰρ ἡμεῖς, ἔφη δ Ἐενοφᾶν, πάντες ἀποθανούμεθα· τούτου οὖν ἔνεκα ζῶντας ἡμᾶς δεῖ κατορυχθῆναι;

2 Τοῦτον μὲν ἀνέκραγον ως δλίγας παίσειν· ἀλλούς δ ἐκέλευε 3 λέγειν διὰ τί ἔκαστος ἐπλήγη. Ἐπει δὲ οὐκ ἀνίσταντο, αὐτὸς ἔλεγεν· ἐγώ, ως ἄνδρες, δμολογῶ παῖσαι δὴ ἄνδρας ἔνεκεν ἀταξίας δσοις σώζεσθαι μὲν ἥρκει διτι ὑμῶν ἐν τάξει τε ίόντων καὶ μαγομένων δπον

βάναυσος κι ἀπὸ τὰ γαιδούρια. Γιατὶ λένε πώς αὐτὰ δὲν κουράζονται νὰ συμπεριφέρωνται βάναυσα. Πές μου ὅμως ποιὰ ἦταν ἡ αἰτία ποὺ σὲ χτύπησα. Σοῦ ζητοῦσα κάτι καὶ δὲ μοῦ τὸ ἔδινες; Ἐπαιτοῦσα 4 νὰ μοῦ γυρίσης τίποτε δανεικά; Ἡ μήπως ἤμουν μεθυσμένος καὶ σοῦ φέρθηκα ἀσγημα;» Ἐπειδὴ ἐκεῖνος εἶπε πώς δὲν ὑπῆργε καμιὰ τέτοια 5 αἰτία, τὸν ξαναρώησε ὁ Ξενοφῶν ἀν εἶναι ὄπλιτης, ἀλλὰ ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε ὅχι. Πάλι τὸν ρώτησε ἀν εἶναι πελταστής. Ἐκεῖνος ἀπάντησε πώς δὲν ἦταν, παρὰ πώς οἱ σύντροφοί του τὸν ἔβαλαν νὰ ὁδηγῇ ἔνα γαιδούρι, παρ' ὅλο ποὺ δὲν ἦταν δούλοις. Τότε ὁ Ξενοφῶν τὸν ἀναγνώρισε καὶ τὸν ρώτησε: «Μήπως εἶσαι σὺ ποὺ εἶγες μεταφέρει τὸν ἄρρωστο;» — «Ναὶ μὰ τὸν Δία, εἶπε. Ἐσὺ μ' ἔβαλες ἀναγκαστικὰ νὰ τὸν πάρω καὶ σκόρπισες τὶς ἀποσκευὲς τῶν συντρόφων μου». «Μὰ τὸ σκόρπισμα, εἶπε ὁ Ξενοφῶν, ἔγινε κάπως ἔτσι. Ἐδωσα τὶς 7 ἀποσκευὲς σ' ἄλλους νὰ τὶς κουβαλήσουν, μὲ τὴ διαταγὴ νὰ τὶς φέρουν σὲ μένα, κι ὅταν τὶς πῆρα ὅλες σὲ καλὴ κατάσταση, σοῦ τὶς γύρισα πίσω, ἀφοῦ κι ἐσὺ μοῦ παρουσίασες τὸν ἄρρωστο. Ἀκοῦστε ὅμως, εἶπε, πώς ἔγιναν τὰ πράγματα, γιατὶ ἀξίζει τὸν κόπο νὰ σᾶς τὰ πῶ. 8

«Ἐνας στρατιώτης δὲν μποροῦσε πιὰ νὰ βαδίζῃ κι ἔμενε πίσω. Ἐγὼ δὲν ἤξερα τίποτ᾽ ἄλλο γι' αὐτὸν τὸν ἀνθρωπο, παρὰ μονάχα πώς ἦταν κάπιοις δικός μας. Σὲ ἀνάγκασα λοιπὸν νὰ τὸν πάρης, γιὰ νὰ μὴ γαθῆ, γιατὶ, ὅσο μπορῶ νὰ θυμάμαι, ξοπίσω μας ἔρχονταν ἐγχοροί». Ὡς ἐδῶ συμφώνησε ὁ ἀνθρωπος. «Σ' ἔστειλα μπροστά, 9 συνέγισε ὁ Ξενοφῶν, ὕστερα ὅμως πλησιάζοντας μὲ τοὺς ὄπισθιοφύλακες σὲ βρίσκω νὰ σκάβησ ἔνα λάκκο γιὰ νὰ χώσης μέσα τὸ στρατιώτη, κι ἐγὼ σταμάτησα καὶ σὲ πάινεσα. Μὰ τὴν ὥρα ποὺ στεκόμασταν 10 ἐκεῖ, ὁ στρατιώτης μάζεψε τὸ πόδι του καὶ ὅλοι φώναξαν πώς ζῆ, ἐνῶ ἐσύ εἶπες: —Καλὰ κάνει, ἐγὼ πάντως δὲν τὸν κουβαλάω πιά. Τότε σὲ χτύπησα, ἔχεις δίκιο, γιατὶ μοῦ ἐδωσεις τὴν ἐντύπωση πώς ἤξερες ὅτι ἦταν ζωντανός. —Καὶ τί, εἶπε τοῦτος, μήπως ὅταν σοῦ τὸν 11 παρουσίασα, δὲν πέθανε; —Κι ἐμεῖς ὅλοι θὰ πεθάνωμε, ἀπάντησε ὁ Ξενοφῶν, ἀλλὰ δὲν πρέπει γι' αὐτὸν νὰ μᾶς θάψουν καὶ ζωντανούς». 12

“Ολοι φώναξαν πώς ἔπρεπε νὰ τὸν εἶχε χτυπήσει περισσότερο. Τότε ὁ Ξενοφῶν παρακινοῦσε καὶ τοὺς ἄλλους νὰ ποῦν γιατὶ τὶς ἔφαγε ὁ καθένας. Κι ἐπειδὴ δὲ σηκώνονταν, αὐτὸς ἔλεγε: «Παραδέχομαι, 13 στρατιώτες, πώς χτύπησα μερικούς ποὺ δὲν πειθαρχοῦσαν. “Οσους δηλαδὴ κοίταξαν νὰ σωθοῦν μὲ τὸ δικό σας ἀγώνα, ποὺ προχωρού-

8-11

• Ἐξιστόρηση
τοῦ ἐπεισοδίου.

12-22

Δικαιολογία
τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ Ξενοφώντα.

δέοι, αὐτοὶ δὲ λιπόντες τὰς τάξεις προθέοντες ἀρπάζειν ἥθελον καὶ
ύμῶν πλεονεκτεῖν. Εἰ δὲ τοῦτο πάντες ἐποιοῦμεν, ἀπαντεῖς ἀν ἀπω-
14 λόμεθα. Ἡδη δὲ καὶ μαλακιζόμενόν τινα καὶ οὐκ ἔθέλοντα ἀνίστασθαι
ἀλλὰ προϊέμενον αὐτὸν τοῖς πολεμίοις καὶ ἔπαισα καὶ ἐβιασάμην πο-
ρεύεσθαι. Ἐν γὰρ τῷ ἰσχυρῷ χειμῶνι καὶ αὐτός ποτε ἀναμένων τινὰς
συσκευαζομένους καθεζόμενος συχνὸν χρόνον κατέμαθον ἀναστὰς
15 μόλις καὶ τὰ σκέλη ἐκτείνας. Ἐν ἐμαντῷ οὖν πεῖραν λαβών, ἐκ τούτου
καὶ ἄλλον, διπότε ἵδοιμι καθήμενον καὶ βλαχέοντα, ἥλιυνον· τὸ
γὰρ κινεῖσθαι καὶ ἀνδρίζεσθαι παρεῖχε θερμασίαν τινὰ καὶ ὑγρότητα,
τὸ δὲ καθῆσθαι καὶ ἡσυχίαν ἔχειν ἐώρων ὑπονογόν ὃν τῷ τε ἀπο-
πήγνυσθαι τὸ αἷμα καὶ τῷ ἀποσήπεσθαι τοὺς τῶν ποδῶν δακτύλους,
16 ἄπερ πολλοὺς καὶ ὑμεῖς ἵστε παθόντας. Ἀλλον δέ γε ἵσως ἀπολειπό-
μενόν πον διὰ δραστώντης καὶ κωλύοντα καὶ ὑμᾶς τοὺς πρόσθεν καὶ
ἡμᾶς τοὺς ὅπισθεν πορεύεσθαι ἔπαισα πύξ, διπας μὴ λόγκη ὑπὸ τῶν
17 πολεμίων παίσιτο. Καὶ γὰρ οὖν νῦν ἔξεστιν αὐτοῖς σωθεῖσιν, εἰ τι
ἐπ' ἐμοῦ ἔπαθον παρὰ τὸ δίκαιον, δίκην λαβεῖν· εἰ δὲ ἐπὶ τοῖς πολε-
μίοις ἐγένοντο, τί μέγα ἀν οὕτως ἔπαθον ὅτου δίκην ἀν ἡξίουν λαμ-
βάνειν;

18 Ἀπλοῦς μοι, ἔφη, ὁ λόγος· εἰ μὲν ἐπ' ἀγαθῷ ἐκόλασά τινα,
ἀξιῶ ὑπέχειν δίκην οἴλαν καὶ γονεῖς νιοῖς καὶ διδάσκαλοι παιστί· καὶ
19 γὰρ οἱ λατρῷ καίσονται καὶ τέμυροντιν ἐπ' ἀγαθῷ· εἰ δὲ ὑφει νομίζετε
με ταῦτα πράττειν, ἐνθυμήθητε δτι νῦν ἐγὼ θαρρῶ σὺν τοῖς θεοῖς
μᾶλλον ἢ τότε, καὶ θρασύτερος εἴμι νῦν ἢ τότε, καὶ οἶνον πλείω πίνω,
20 ἀλλ' ὅμως οὐδέντα παίων ἐν εὐδίᾳ γάρ δρῶ ύμᾶς. Ὁταν δέ χειμῶν ἦ
καὶ θάλαττα μεγάλη ἐπιφέρονται, οὐχ δρᾶτε δτι καὶ νεύματος μόνον
ἐνεκα χαλεπαίνει μὲν πωφενες τοῖς ἐν πρώτῃ, χαλεπαίνει δὲ κυβερ-
νήτης τοῖς ἐν πρώτῃ; Ἰκανά γὰρ ἐν τῷ τοιούτῳ καὶ μικρὰ ἀμαρτη-
21 θέντα πάντα συνεπιτρέψαι· Ὄτι δέ δικαίως ἔπαιον αὐτοὺς καὶ ὑμεῖς

σατε παραταγμένοι καὶ πολεμούσατε ὅπου ἦταν ἀνάγκη, ἐνῶ ἔκει-
νοι ἀφηναν τὴν θέσην τους κι ἔτρεχαν μπροστά, προσπαθώντας νὰ λεη-
λατοῦν καὶ νὰ ἔχουν περισσότερα λάφυρα ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ἀν ὅμως
αὐτὸ τὸ κάναμε ὅλοι, ὅλοι θὰ χανόμασταν. Γι' αὐτὸ ἀν ἔβλεπα καμίᾳ 14
φορὰ κάποιον νὰ τεμπελιάζῃ καὶ νὰ μὴ δείχνῃ διάθεση νὰ σηκωθῇ,
ἄλλα θεληματικὰ νὰ ἀφήνεται στοὺς ἔχθρους, τὸν χτυποῦσα καὶ τὸν
ἀνάγκαζα νὰ προχωρῇ. Γιατὶ κι ἐγὼ κάποτε ποὺ ἦταν βαρυχειμωνιά,
περιμένοντας μερικοὺς ποὺ ἐτοίμαζαν τὶς ἀποσκευές τους, ἔμεινα
καθισμένος πολλὴν ὥρα κι ὅστερα πρόσεξα πῶς μὲ μεγάλη δυσκολία
σηκώθηκα καὶ τέντωσα τὰ πόδια μου. Ἀπὸ τότε λοιπὸν ποὺ τὸ δοκί- 15
μασά στὸν ἑαυτό μου, ὅποιον ὅλον ἔβλεπα νὰ κάθεται καὶ νὰ βαριέται,
τὸν ἔδιωχγα. Γιατὶ τὸ νὰ κινιέται κανεὶς καὶ νὰ φέρνεται σὰν ἀντράς,
συντελεῖ στὸ νὰ ἀποκτᾶ τὸ σῶμα θερμότητα καὶ εὐλυγισία. Ἐνῶ τὸ
νὰ κάθεται καὶ νὰ μένη ἀκίνητος, ἔβλεπα πῶς κάνει νὰ παγώνη τὸ
ἄλμα καὶ νὰ σαπίζουν τὰ δάκτυλα τῶν ποδιῶν, πράγματα ποὺ κι
ἔσεις ἔρετε πῶς τὰ ἔπαθαν πολλοί. Κάποιον ὅλον πάλι, ποὺ ἔμεινε 16
πίσω γιὰ ἔσκούραση, κι ἐμπόδιζε καὶ σᾶς ποὺ ἤσασταν μπροστά κι
ἔμᾶς τοὺς τελευταίους νὰ προχωροῦμε, ἵσως τὸν ἔχτυπησα μὲ γροθιά,
γιὰ νὰ μὴ χτυπηθῇ ἀπὸ τὴ λόγγη τῶν ἔχθρῶν. Ἔτσι ὅλοι αὐτοὶ ἔχουν 17
τὸ δικαίωμα τώρα ποὺ γλίτωσαν, ἀν ἔπαθαν ὅδικα ἡάτι κακὸ ἀπὸ
μένα, νὰ ζητήσουν τὴν τιμωρία μου. Ἀν ὅμως ἔπεφταν στὰ χέρια τῶν
ἔχθρῶν, θὰ πάθαιναν φοβερὰ κακά, χωρὶς νὰ μποροῦν νὰ ζητήσουν
τὴν τιμωρία κανενός. Ὁ λόγος μου εἶναι ἀπλός, πρόσθεσε. Ἀν ἐτι- 18
μώρησα κανένα γιὰ τὸ καλὸ του, νομίζω σωστὸ νὰ βρῶ τὴν τιμωρία
ποὺ θὰ ἔβρισκαν οἱ γονεῖς γιὰ τὰ παιδιά τους κι οἱ δάσκαλοι γιὰ τοὺς
μαθητές. Κι οἱ γιατροὶ ἀκόμα κατεῖνε καὶ κόβουν, γιὰ τὸ καλὰ τοῦ ἀρ-
ρώστου. Στὴν περίπτωση πάλι ποὺ ἔχετε τὴ γνώμη πῶς αὐτὰ τὰ 19
ἔκανα ἀπὸ σκληρότητα, σκεφτῆτε πῶς ἐγώ, μὲ τὴ βοήθεια τῶν θεῶν,
ἔχω περισσότερο θάρρος τώρα παρὰ τότε καὶ πῶς εἶμαι τολμηρό-
τερος καὶ πίνω περισσότερο κρασί, δὲ χτυπῶ ὅμως κανένα. Γιατὶ
σᾶς βλέπω σὲ περίοδο γαλήνης. "Οταν ὅμως εἶναι κακοκαιρία καὶ 20)
φουρτούνα στὴ θάλασσα, δὲν βλέπετε πῶς καὶ μόνο ἀπὸ μιὰ μικρή
κίνηση θυμώνει ὁ κυβερνήτης τοῦ πλοίου μὲ κείνους ποὺ εἶναι στὴν
πόρμην κι ὁ βοηθός του μὲ κείνους ποὺ εἶναι στὴν πλώρη; Γιατὶ σὲ
τέτοια περίσταση καὶ μικρὰ λάθη νὰ γίνουν, εἶναι ἱκανὰ νὰ τοὺς κα-
ταστρέψουν ὅλους μαζί. Ἀλλά καὶ σεῖς ἀνεπιφύλακτα κρίνατε πῶς 21

κατεδικάσατε· ἔχοντες ξίφη, οὐ ψήφους, παρέστατε, καὶ ἐξῆν ὑμῖν
ἐπικονυμεῖν αὐτοῖς, εἰ ἐβούλεσθε· ἀλλὰ μὰ Δία οὕτε τούτοις ἐπεκον-
22 ρεῖτε οὕτε σὺν ἐμοὶ τὸν ἀτακτοῦντα ἐπαίτετε. Τοιγαροῦν ἐξουσίαν
ἐποιήσατε τοῖς κακοῖς αὐτῶν ύβριζειν ἐῶντες αὐτούς.

Οἶμαι γάρ, εἰ ἐθέλετε σκοπεῖν, τὸν αὐτὸν ενδρήσετε καὶ τότε
23 κακίστους καὶ νῦν ύβριστοτάτους. Βούσκος γοῦν ὁ πύκτης ὁ Θεττα-
λὸς τότε μὲν διεμάχετο ὡς κάμνων ἀσπίδα μὴ φέρειν, νῦν δέ, ὡς
24 ἀκούων, Κοτυνωριτῶν πολλοὺς ἥδη ἀποδέδυκεν. Ἡν οὖν σωφρονῆτε,
τοῦτον τάνατία ποιήσετε ἢ τὸν κύνας ποιοῦσι· τὸν μὲν γὰρ κύνας
τοὺς χαλεποὺς τὰς μὲν ἡμέρας διδέασι, τὰς δὲ νύκτας ἀφίασι, τοῦτον
δέ, ἢν σωφρονῆτε, τὴν νύκτα μὲν δίγετε, τὴν δὲ ἡμέραν ἀφήσετε.
25 Ἄλλὰ γάρ, ἔφη, θαυμάζω ὅτι εἰ μέν τινι ὑμῶν ἀπηχθόμην,
μέμνησθε καὶ οὐ σιωπᾶτε, εἰ δέ τῷ ἦ χειμῶνα ἐπεκούρησα ἢ πολέ-
μιον ἀπήρυξα ἢ ἀσθεοῦντι ἢ ἀποροῦντι συνεξεπόρισά τι, τούτων δὲ
οὐδεὶς μέμνηται, οὐδὲ εἴ τινα καλῶς τι ποιοῦντα ἐπήρεσα οὐδὲ εἴ
τινα ἄνδρα ὄντα ἀγαθὸν ἐτίμησα ὡς ἐδυνάμην, οὐδὲν τούτων μέ-
26 μησθε. Ἄλλὰ μὲν καλόν τε καὶ δίκαιον καὶ δσιον καὶ ἥδιον τῶν
ἀγαθῶν μᾶλλον ἢ τῶν κακῶν μεμνῆσθαι.

Ἐκ τούτου μὲν δὴ ἀνίσταντο καὶ ἀνεμίμνησκον. Καὶ περιεγέ-
νετο ὥστε καλῶς ἔχειν.

τοὺς χτυποῦσα δίκαια. Γιατὶ ἡσασταν κοντὰ καὶ κρατούσατε ξίφη,
ὅχι ψήφους, καὶ μπορούσατε νὰ τοὺς βοηθήσετε, ἀν θέλατε. "Ομως,
μά τὸ Δία, οὕτε αὐτοὺς βοηθούσατε, οὕτε καὶ μαζί μου χτυπούσατε
ἐκείνους ποὺ ἀπειθαρχοῦσαν." Ετσι δώσατε τὸ δικαίωμα στοὺς κακοὺς 22
νὰ ἔχουν ἀσχημη συμπειριφορά, ἀφήνοντάς τους ἀτιμώρητους. Γιατὶ
νομίζω πῶς ἀν κοιτάξετε μὲ προσοχή, θὰ βρῆτε πῶς οἱ ἴδιοι ποὺ ἤταν
τότε πάρα πολὺ ἀπειθαρχοὶ, ἔχουν καὶ τώρα πολὺ ἀσχημη συμπειρι-
φορά. 'Ο Βοῖσκος λόγου χάρη, ὁ πυγμάχος ἀπὸ τὴ Θεσσαλία, τότε 23
προσπαθοῦσε μὲ κάθε τρόπο νὰ μὴ σηκώνῃ ἀσπίδα γιατί, τάχα, ἤταν
ἄρρωστος, ἐνῶ τώρα, ὅπως μαθαίνω, ἔχει γδύσει πολλοὺς Κοτυω-
ρίτες. *Ἀν ἔχετε λοιπὸν μυαλό, σ' αὐτὸν νὰ κάνετε τὸ ἀντίθετο ἀπὸ 24
κεῖνο ποὺ κάνουν στὰ σκυλιά. Τὰ ἀγρια σκυλιὰ δηλαδὴ τὴν ἡμέρα
τὰ δένουν, ἐνῶ τὴ νύχτα τ' ἀφήνουν ἐλεύθερα. *Ἐσεῖς, ἀν εἴστε μυα-
λωμένοι, τὴ νύχτα θὰ τὸν δένετε καὶ τὴν ἡμέρα θὰ τὸν ἀφήνετε ἐλεύ-
θερο. *Απορῶ ὅμως, πρόσθεσε, ποὺ ἀν ἔγινα σὲ μερικοὺς ἀπὸ σᾶς 25
μισητός, τὸ θυμᾶστε καὶ τὸ διηγέστε, ἐνῶ ἀν προφύλαξα κανέναν
ἀπὸ τὸ κρύο ἢ ἀν ἔδιωξα ἔχιρδο ἀπὸ κοντά του ἢ ἀν τοῦ προμήθεψα
κάτι ὅταν ἤταν ἄρρωστος ἢ ὅταν εἶχε ἀνάγκη, αὐτὰ δὲν τὰ θυμᾶται
κανένας. Δὲν θυμᾶστε ἀκόμα οὕτε ἀν παίνεσα τὸν ἄντρα ποὺ ἔκανε
μιὰ καλὴ πράξη, οὕτε ἀν τίμησα, ὅσο μπόρεσα, ἔνα στρατιώτη ποὺ
φάνηκε γενναῖος στὴ μάχη. Καὶ ὅμως εἶναι ὥραιο καὶ δίκαιο καὶ ἵερὸ 26
καὶ εὐχάριστο νὰ θυμᾶται κανεὶς τὰ καλά, περισσότερο παρὰ τὰ κακά. Τότε
προσφέρει. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἤταν πῶς τὰ πράγματα τακτοποιή-
θηκαν.

23-26

Τὸ παράδειγ-
μα τοῦ Βοῖ-
σκον. Συμπέ-
ρασμα τοῦ Ξε-
νοφώντα.

ΒΙΒΛΙΟ ΕΚΤΟ

- ΚΕΦ. 1 1 'Ἐκ τούτου δὲ ἐν τῇ διατριβῇ οἱ μὲν ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς ἔζων, οἱ δὲ καὶ ληζόμενοι ἐκ τῆς Παφλαγονίας. Ἐκλώπενον δὲ καὶ οἱ Παφλαγόνες εὗ μάλα τοὺς ἀποσκεδανυμένους, καὶ τῆς νυκτὸς τοὺς πρόσω σκηνοῦντας ἐπειρῶντο κακούργειν· καὶ πολεμικώτατα πρὸς ἄλληλους εἶχον ἐκ τούτων.
- 2 °Ο δὲ Κορύλας, δις ἐτύγχανε τότε Παφλαγονίας ἄρχων, πέμπει παρὰ τὸν "Ἐλληνας πρόσβεις ἔχοντας ἵππους καὶ στολὰς καλάς, λέγοντας ὅτι Κορύλας ἔτοιμος εἴη τὸν "Ἐλληνας μήτε ἀδικεῖν μήτε ἀδικεῖσθαι. Οἱ δὲ στρατηγοὶ ἀπεκρίναντο ὅτι περὶ μὲν τούτων σὺν τῇ στρατιᾳ βουλεύσοιντο, ἐπὶ ξένια δὲ ἐδέχοντο αὐτούς· παρεκάλεσαν δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἀνδρῶν οὓς ἐδόκουν δικαιοτάτους εἶναι.
- 4 Θύσαντες δὲ βοῦς τῶν αἰχμαλώτων καὶ ἄλλα ιερεῖα εὐωχίαν μὲν ἀρκοῦσαν παρεῖχον, κατακείμενοι δὲ ἐν στιβάσιν ἐδείπνουν, καὶ 5 ἔπινον ἐκ κερατίνων ποτηρίων, οἵτις ἐνετύγχανον ἐν τῇ χώρᾳ. Ἐπεὶ δὲ σπονδαί τε ἐγένοντο καὶ ἐπαιάνισαν, ἀνέστησαν πρῶτον μὲν Θρῆκες καὶ πρὸς αὐλὸν ὀρχήσαντο σὺν τοῖς ὅπλοις καὶ ἥλλοντο ὑψηλά τε καὶ κούφως καὶ ταῖς μαχαίραις ἐχρῶντο· τέλος δὲ ὁ ἐτερος τὸν ἐτερον παίει, ὡς πᾶσιν ἐδόκει πεπληγέναι τὸν ἄνδρα· δὸς ἔπεισε τεχνικῶς 6 πως. Καὶ ἀνέρωγον οἱ Παφλαγόνες. Καὶ δὲ μὲν σκυλεύσας τὰ ὅπλα τοῦ ἐτέρου ἐξήγει ἄδων τὸν Σιτάλκαν· ἄλλοι δὲ τῶν Θρακῶν τὸν ἐτερον ἐξέφερον ὡς τεθνηκότα· ἦν δὲ οὐδὲν πεπονθός.
- 7 Μετὰ τοῦτο Αἰνιᾶνες καὶ Μάγητες ἀνέστησαν, οἱ ὠρχοῦντο 8 τὴν καρπαίαν καλούμενην ἐν τοῖς ὅπλοις. °Ο δὲ τρόπος τῆς ὀρχήσεως

ΒΙΒΛΙΟ ΕΚΤΟ

ΑΠΟ ΤΑ ΚΟΤΥΩΡΑ ΣΤΗ ΣΙΝΩΠΗ.

Ο ΧΕΙΡΙΣΟΦΟΣ ΕΚΛΕΓΕΤΑΙ ΑΡΧΗΓΟΣ ΜΕ ΑΠΟΛΥΤΗ ΕΞΟΥΣΙΑ.

"Υστερ' ἀπ' αὐτά, ὅσον καιρὸν ἔμεναν στὰ Κοτύωρα, ἄλλοι ζοῦσαν 1 ἀγοράζοντας τὰ τρόφιμα, κι ἄλλοι ὀρπάζοντας τα ἀπὸ τὴν Παφλαγονία. Κι οἱ Παφλαγόνες ὅμως λήστευαν μὲ μεγάλη ἐπιδεξιού-
νη ἐκείνους ποὺ σκόρπιζαν ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ κεῖ, καὶ προσπαθοῦσαν
νὰ κακοποιοῦν ὅσους κατασκήνωναν τὴν νύχτα μακριά. Αὐτὸν ἦταν
αἰτία νὰ βρέσκωνται σὲ ἔχθριστατες σχέσεις ὀναμεταξύ τους. Ο 2 Κορύλας, ποὺ ἔτυχε τότε νὰ εἴναι διοικητὴς τῆς Παφλαγονίας, στέλ-
νει στοὺς "Ελληνες ἀπεσταλμένους μὲ ἄλογα καὶ ὅμορφες στολές,
γιὰ νὰ τοὺς ποὺν πώς ἦταν πρόθυμος νὰ συνενοηθῇ μαζί τους, ὥστε
νὰ μὴ βλάψῃ ὁ ἔνας τὸν ἄλλο. Ἀλλὰ οἱ στρατηγοὶ ἀποκρίθηκαν πὼς 3 γι' αὐτὰ θὰ πάρουν ἀπόφαση μαζὶ μὲ τὸ στρατό, φιλοξένησαν ὅμως
πρόθυμα τοὺς ἀπεσταλμένους. Γιὰ τὴ φιλοξενία προσκάλεσαν κι
ἀπὸ τοὺς ἄλλους "Ελληνες ὅσους νόμιζαν πώς ἀξιζαν μιὰ τέτοια τιμὴ.
Τότε θυσίασαν μερικὰ ἀπὸ τὰ βρόδια ποὺ εἶχαν πάρει ἀπὸ τοὺς ἔχθρους 4 καὶ ἄλλα ζῶα, καὶ σέρβιραν ἀφθονα φαγητά, ποὺ τὰ ἔτρωγαν ἔτελος
μένοι πάνω σὲ δεντρόφυλλα, κι ἔπιναν τὸ κρασὶ σὲ ποτήρια καμαρένα
ἀπὸ κέρατα ζώων, ποὺ τὰ ἔβρισκαν σ' αὐτὸν τὸν τόπο. "Οταν ἔκαναν 5 σπονδεῖς καὶ τραγούδησαν τὸν παιάνα, σηκώθηκαν πρῶτοι κάποιοι
στρατιῶτες ποὺ ἦταν ἀπὸ τὴ Θράκη καὶ χόρεψαν ὀπλισμένοι, ἐνῶ ἔπαιξε
ἡ φλογέρα, καὶ πηδοῦσαν ψῆλα κι ἐλαφρά, κρατώντας καὶ τὰ μαχαίρια
τους. Τέλος ὁ ἔνας χυτάπει τὸν ἄλλο καὶ τὸν πληγώνει, ὅπως νόμι-
σαν ὅλοι. Ο πληγωμένος ἔπεσε στὴ γῆ μὲ ἐπιδέξιο τρόπο. Κι οἱ 6 Παφλαγόνες ἔβγαλαν δυνατὲς φωνές. Τότε ὁ νικητὴς ἔβγαλε τὰ ὅπλα
τοῦ ἄλλου καὶ τὰ πῆρε, καὶ βγῆκε ἀπὸ τὸ μέρος ποὺ χόρευαν, τραγου-
δῶντας τὸ τραγούδι τοῦ Σιτάλκα. "Άλλοι Θράκες πουβάλησαν
ἔξω τὸ νικημένο, ποὺ τάχα ἦταν νεκρός, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα
δὲν εἶχε πάθει τίποτα. "Υστερα σηκώθηκαν Αἰνιάνες καὶ Μάγνητες 7 καὶ χόρεψαν, ὀπλισμένοι κι αὐτοί, ἔνα χορὸν ποὺ λέγεται καρπαία.
Ο τρόπος τοῦ χοροῦ ἦταν ἔτσι δά : 'Ο ἔνας ἀφήνει τὰ ὅπλα καταγῆς 8

ΚΕΦ. 1

1-13

Οἱ "Ελληνες
μὲ γιορτὲς καὶ
χοροὺς δια-
σκεδάζουν
τοὺς ἀπεσταλ-
μένους Πα-
φλαγόνες.

ἢν, διὸ παραθέμενος τὰ δότα σπείρει καὶ ζευγηλατεῖ, πυκνὰ δὲ στρεφόμενος ὡς φοβούμενος, ληστῆς δὲ προσέρχεται· δορέαν προδίδηται. ἀπαντᾶ ἀρπάσας τὰ δότα καὶ μάχεται πρὸ τοῦ ζεύγους· καὶ οὗτοι ταῦτ' ἐποίουν ἐν ὁνθμῷ πρὸς τὸν αὐλόν· καὶ τέλος δολοφόνος δήσας τὸν ἄνδρα καὶ τὸ ζεῦγος ἀπάγει· εἰνίοτε δὲ καὶ δολοφόνος τὸν ληστήν· εἶτα παρὰ τὸν βοῦς ζεύξας δοπίσω τῷ χεῖρε δεδεμένον ἔλαντε.

9 Μετὰ τοῦτο Μυσός εἰσῆλθεν ἐν ἑκατέρᾳ τῇ χειρὶ ἔχων πέλτην, καὶ τοτὲ μὲν ὡς δύο ἀντιτατομένων μιμούμενος ὠρχεῖτο, τοτὲ δὲ ὡς πρὸς ἓντα ἐχρῆτο ταῖς πέλταις, τοτὲ δὲ ἐδινεῖτο καὶ ἐξεκυβίστα 10 ἔχων τὰς πέλτας, ὥστε ὅψιν καλὴν φαίνεσθαι. Τέλος δὲ τὸ περσικὸν ὠρχεῖτο κρούων τὰς πέλτας καὶ ὥκλαζε καὶ ἐξανίστατο· καὶ ταῦτα πάντα ἐν ὁνθμῷ ἐποίει πρὸς τὸν αὐλόν.

11 Ἐπὶ δὲ τούτῳ [ἐπιόντες] οἱ Μαντινεῖς καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν Ἀρκάδων ἀναστάντες ἐξοπλισάμενοι ὡς ἐδύναντο κάλλιστα ἥσάν τε ἐν ὁνθμῷ πρὸς τὸν ἐνόπλιον ρυθμὸν αὐλούμενοι καὶ ἐπαιάνισαν καὶ ὠρχήσαντο ὕσπερ ἐν ταῖς πρὸς τὸν θεοὺς προσόδοις.

Ορῶντες δὲ οἱ Παφλαγόνες δεινὰ ἐποιῶντο πάσας τὰς δορκή-
12 σεις ἐν δπλοῖς εἶναι. Ἐπὶ τούτοις ὁρῶν δολοφόνος ἐκπεπληγμένους
ἀντούς, πείσας τῶν Ἀρκάδων τινὰ πεπαμένον δορκηστρίδα εἰσάγει
σκευάσας ὡς ἐδύνατο κάλλιστα καὶ ἀσπίδα δοὺς κούφην αὐτῇ. Ἡ
13 δὲ ὠρχήσατο πυρρίχην ἔλαφρῶς. Ἐνταῦθα κρότος ἦν πολύς, καὶ οἱ
Παφλαγόνες ἤροντο εἰ καὶ γυναῖκες συνεμάχοντο αὐτοῖς. Οἱ δὲ
ἐλεγον ὅτι αὗται καὶ αἱ τρεφάμεναι εἰεν βασιλέα ἐκ τοῦ στρατοπέδου.
Τῇ μὲν νυκτὶ ταύτῃ τοῦτο τὸ τέλος ἐγένετο.

14 Τῇ δὲ νόστεραί προσῆγον αὐτοὺς εἰς τὸ στράτευμα· καὶ ἔδοξε
τοῖς στρατιώταις μήτε ἀδικεῖν Παφλαγόνας μήτε ἀδικεῖσθαι. Μετὰ

σιμά του κι ἀρχίζει τάχα νὰ ὁδηγάῃ τὰ βόδια καὶ νὰ σπέρνῃ, συχνά δύμως γυρίζει πρὸς τὰ πίσω τὸ κεφάλι σὰ νὰ φοβᾶται. Ξαφνικὰ παρουσιάζεται ὁ ἄλλος ποὺ κάνει τὸ ληστή. Μόλις τὸν δῆ ὁ πρῶτος ἀπὸ μακριά, ἀρπάζει τὰ ὅπλα καὶ τρέχει νὰ τὸν συναντήσῃ· μπροστὰ στὰ βόδια, πιάνει πόλεμο μαζί του. "Ολα αὐτὰ τὰ ἔκαναν ρυθμικά, σύμφωνα μὲ τὸ σκοπὸν ποὺ ἔπαιζε ἡ φλογέρα. Στὸ τέλος ὁ ληστής δένει τὸ ζευγολάτη καὶ τὸν παίρνει καὶ φεύγει μαζί μὲ τὰ βόδια. Καμιὰ φορά δύμως γίνεται τὸ ἀντίθετο. Τότε ὁ ζευγολάτης δένει πρὸς τὰ πίσω τὰ χέρια τοῦ ληστῆ, τὸν ζεύει πλάνι στὰ βόδια καὶ τὸν κεντᾶ μαζὶ μ' αὐτά. Κατόπι ἀρχίσει τὸ χορὸν κάποιος ποὺ ἥταν ἀπὸ τὴ Μυσία,⁹ κρατώντας μιὰ μικρὴ ἀσπίδα ἀπὸ κλωνάρια ἵτιας στὸ κάθε του χέρι. Τοῦτος χορεύοντας, τὴ μιὰ ἔκανε πώς πολεμοῦσε ἐνάντια σὲ δύο ἀντιπάλους, τὴν ἄλλη χρησιμοποιοῦσε τὶς ἀσπίδες ἀντιμετωπίζοντας τὸν ἔνα μονάχα, κι ἀλλοτε πάλι στριφογύριζε γρήγορα κι ἔκανε τοῦμπες πρὸς τὰ πίσω, κρατώντας τὶς ἀσπίδες. "Ετσι παρουσιάζοταν ἔνα ὠραῖο θέαμα. Στὸ τέλος χόρεψε τὸν Περσικὸ χορὸν χτυπώντας¹⁰ τὶς ἀσπίδες, καὶ γονάτιζε καὶ ξανασηκωνόταν. Καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ἔκανε ρυθμικά, σύμφωνα μὲ τὸ σκοπὸν τῆς φλογέρας.

Πάνω στὴν ἄρα, μπῆκαν ξαφνικὰ στρατιῶτες ἀπὸ τὴ Μαντίνεια¹¹ σηκωθήκαν καὶ μερικοὶ ἄλλοι ἀπὸ τὴν Ἀρκαδία φορώντας ὅσο γινόταν πιὸ δύμορφο ὅπλισμό, καὶ περπατοῦσαν ρυθμικὰ μὲ τὸ σκοπὸν τοῦ ἔνοπλου χοροῦ ποὺ ἔπαιζε ἡ φλογέρα. "Ύστερα τραγούδησαν τὸν παιάνα καὶ χόρεψαν, ὅπως γίνεται ὅταν πηγαίνουν στοὺς ναοὺς τῶν θεῶν οἱ ἱερὲς πομπές. Μὲ κατάπληξη εἰδαν οἱ Παφλαγόνες ὅλους αὐτοὺς τοὺς ἔνοπλους χορούς.

Τότε ὁ Μυσός, βλέποντάς τους νὰ τὰ ἔχουν χαμένα, κατάφερε¹² κάποιον ἀπὸ τὴν Ἀρκαδία ποὺ εἶχε ἀγοράσει μιὰ χορεύτρια, νὰ τὴ φέρη μέσα, ἀφοῦ πρῶτα τὴ στόλισε ὅσο μποροῦσε πιὸ δύμορφα· καὶ τῆς ἔδωσε νὰ κρατάῃ μιὰ ἐλαφριὰ ἀσπίδα. Ἐκείνη χόρεψε μὲ πολλὰ λυγίσματα τὴν πυρρίχη. Τότε χάλασε ὁ κόσμος ἀπὸ τὰ χειροκρο-¹³ τῆματα, κι οἱ Παφλαγόνες ρώτησαν ἀν πολεμοῦσαν μαζί τους καὶ γυναῖκες. Οἱ στρατιῶτες ἀπάντησαν πώς αὐτές ἥταν ποὺ ἔκαναν τὸ βασιλιὰ νὰ τὸ βάλη στὰ πόδια καὶ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ στρατόπεδο. "Ετσι τέλειωσε ἡ νύχτα τούτη.

Τὴν ἄλλη μέρα ὁδήγησαν τοὺς ἀπεσταλμένους στὸ στράτευμα.¹⁴ Οἱ στρατιῶτες ἀποφάσισαν οὕτε νὰ βλάφτουν τοὺς Παφλαγόνες οὕτε

14-17

Οἱ "Ελληνες
φτάνουν στὴ

τοῦτο οἱ μὲν πρέσβεις ἔχοντο· οἱ δὲ Ἐλληνες, ἐπειδὴ πλοῖα ἵκανα
ἔδοκει παρεῖναι, ἀναβάντες ἐπλεον ἡμέραν καὶ νύκτα πνεύματι καλῷ
15 ἐν ἀριστερᾷ ἔχοντες τὴν Παφλαγονίαν. Τῇ δὲ ἄλλῃ ἀφικοῦνται εἰς
Σινώπην καὶ ὁρμίσαντο εἰς Ἀρμύρην τῆς Σινώπης. Σιωπεῖς δὲ
οὐκοῦνσι μὲν ἐν τῇ Παφλαγονίᾳ, Μιλησίων δὲ ἄποικοι εἰσιν. Οὗτοι
δὲ ξένια πέμπουσι τοῖς Ἐλλησιν ἀλφίτων μεδίανονς τρισχιλίους,
οἵουν δὲ περάμια χίλια καὶ πεντακόσια.

16 Καὶ Χειρίσοφος ἐνταῦθα ἥλθε τριήρη ἔχων. Καὶ οἱ μὲν στρα-
τιῶται προσεδόκων ἄγοντά τι σφίσιν ἥκειν· ὁ δὲ ἦγε μὲν οὐδέν,
ἀτίγγελλε δὲ δτι ἐπαιροή αὐτὸνς καὶ Ἀραξίβιος ὁ τανάροχος καὶ οἱ
ἄλλοι, καὶ ὅτι ἐπισχνεῖτο Ἀραξίβιος, εἰ ἀρίσκουντο ἔξω τοῦ Πόντου,
17 μισθοφορὰν αὐτοῖς ἐσεσθαι. Καὶ ἐν ταύτῃ τῇ Ἀρμύρῃ ἔμειναν οἱ
στρατιῶται ἡμέρας πέντε.

‘Ως δὲ τῆς Ἐλλάδος ἐδόκουν ἐγγὺς γίγνεσθαι, ἥδη μᾶλλον
ἢ πρόσθετο εἰσῆγει αὐτὸνς ὅπως ἀν καὶ ἔχοντές τι οἰκαδε ἀφίκωνται.
18 Ἡγήσαντο οὖν, εἰ ἕτα ἐλοιντο ἀρχοτα, μᾶλλον ἀν ἢ πολυαρχίας
οὔσης δύνασθαι τὸν ἕτα χρῆσθαι τῷ στρατεύματι καὶ νυκτὸς καὶ
ἡμέρας, καὶ εἴ τι δέοι λαρθάρειν, μᾶλλον ἀν κρύπτεσθαι, καὶ εἴ τι
αὖ δέοι φθάρειν, ἥπτον ἀν ὑστερίζειν· οὐ γάρ ἀν λόγων δεῖν πρός
ἄλλιλους, ἀλλὰ τὸ δόξαν τῷ ἐνὶ περαίνεσθαι ἀν· τὸν δὲ ἔμπροσθεν
χρόνον ἐκ τῆς νικώσης ἐπραττον πάντα οἱ στρατηγοί.
19 ‘Ως δὲ ταῦτα διέροῦντο, ἐτράποντο ἐπὶ τὸν Ξενοφῶντα· καὶ
οἱ λοχαγοὶ ἐλεγον προσιώτες αὐτῷ ὅτι ἡ στρατιὰ οὕτω γιγνώσκει,
καὶ εὔνοιαν ἐνδεικνύμενος ἔκαστος ἐπειθεν αὐτὸν ὑποστῆναι τὴν
20 ἀρχήν. Ὁ δὲ Ξενοφῶν τῇ μὲν ἐβούλετο ταῦτα, νομίζων καὶ τὴν τιμὴν
μείζω οὕτως ἔαντῷ γίγνεσθαι πρὸς τοὺς φίλοντς καὶ εἰς τὴν πόλιν
τοῦνομα μεῖζον ἀρίξεσθαι αὐτοῦ, τυχὸν δὲ καὶ ἀγαθοῦ τινος ἀν
21 αἴτιος τῇ στρατιᾳ γενέσθαι. Τὰ μὲν δὴ τοιαῦτα ἐνθυμήματα ἐπῆρεν
αὐτὸν ἐπιθυμεῖν αὐτοκράτορα γενέσθαι ἀρχοντα. Οπότε δὲ αὐ-

νὰ βλάφτωνται ἀπ' αὐτούς. "Τοστερ' ἀπ' αὐτὸς οἱ ἀπέσταλμένοι ἔφυγαν. Κι οἱ "Ελληνες, μὲ τὴν ἐντύπωσην πώς διαθέτουν ἀρχετὰ πλοῖα, μπῆκαν μέσα κι ἀρχισαν ν' ἀρμενίζουν μέρα καὶ νύχτα, ἔχοντας τὸν καιρὸν κατάπρυμα καὶ μὲ τὴν Παφλαγονία πρὸς τὸ ἀριστερά. Τὴν ἄλλην 15 μέρα φτάνουν στὴ Σινάπην κι ἀραξαν στὴν Ἀρμήνη, που ἦταν ἐπίνειο αὐτῆς τῆς πόλης. Οἱ Σιναϊτεῖς βέβαια κατόικοι στὴν Παφλαγονία, εἶναι δμως ἀποικοι τῶν Μιλησίων. Αὐτοὶ τότε στέλνουν στοὺς "Ελληνες γιὰ δῶρα τρεῖς χιλιάδες μέδιμνους κριθαρένιο ἀλεύρι καὶ χίλιες πεντακόσιες στάμνες γεμάτες κρασί. Ἐνῶ ἥρθε κι ὁ Χειρίσοφος ἔχοντας μιὰ τριήρη. Οἱ στρατιῶτες περίμεναν πῶς θὰ 16 τοὺς φέρη κάτι γυρίζοντας πίσω. Μὰ δὲν ἔφερε τίποτα, παρὰ μονάχα τοὺς ἀνακοίνωσε πῶς γιὰ τὶς πράξεις τους τοὺς ἐπαινεῖ ὁ ναύαρχος Ἀναξίβιος, καθὼς καὶ οἱ ὄλλοι Λάκεδαμόνιοι, καὶ τοὺς ὑπόσχεται πῶς θὰ τοὺς δώσῃ μισθό, ἀν ἔρθουν ἔξω ἀπὸ τὸν Πόντο.

"Εκεῖν στὴν Ἀρμήνη ἔμειναν οἱ στρατιῶτες πέντε μέρες. "Οσο 17 ὅμως αἰσθάνονταν πῶς πλησιάζουν στὴν Ἐλλάδα, τόσο περισσότερο τῷρα παρὰ πρωτύτερα τοὺς ἔμπαινε στὸ μακρὸν πῶς πρέπει νὰ γυρίσουν στὴν πατρίδα ἔχοντας κάτι μαζί τους.

Νόμισαν λόιπὸν πῶς, ἀν ἐκλέξουν ἔναν ἀρχηγό, αὐτὸς θὰ μπορέσῃ 18 καλύτερα, παρὰ ἀν εἴναι πολλοί, νὰ διοικῇ τὸ στρατὸν μέρα καὶ νύχτα. Ἀκόμα ὁ ἔνας, ἀν γρειαστῇ νὰ μείνῃ ἀπαρατήρητος σὲ κάποια ἐνέργεια, εὔκολότερα μπορεῖ νὰ κρυφτῇ, κι ἀν εἴναι ἀνάγκη νὰ προλάβῃ κάτι, λιγότερο θὰ καθυστερήσῃ. Γιατὶ δὲν θὰ γρειαζόταν νὰ κουβεντιάσουν πολλοὶ ἀναμεταξύ τους, παρὰ μονάχα νὰ τελειώσῃ ἐκεῖνο ποὺ ἀποφάσισε ὁ ἔνας. Ἀντίθετα, τὸν προηγούμενο καιρὸν οἱ στρατηγοὶ τὰ ἔκαναν ὅλα σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη τῆς πλειοψηφίας. Ἐνῶ ἔκαναν αὐτές 19 τὶς σκέψεις, στράφηκαν πρὸς τὸν Εενοφώντα. Πῆγαν οἱ λογαργοὶ καὶ τὸν συνάντησαν καὶ τοῦ εἰπαν τὴ γνώμη τῶν στρατιωτῶν, καὶ ἐκφράζοντάς του καθένας τὴν ἐκτίμησή του προσπαθοῦσε νὰ τὸν πείσῃ νὰ γίνη αὐτὸς ἀρχηγός. Ὁ Εενοφῶν ἀπὸ τὴν μιὰ τὸ θύελε, γιατὶ σκεψάθησε πῶς ἔτσι καὶ ἡ ὑπόληψή του ἀνάμεσα στοὺς φίλους θὰ μεγαλώσῃ περισσότερο, καὶ ἡ φήμη του θὰ φτάσῃ στὴν πατρίδα μεγαλύτερη, κι ἀκόμα πῶς μποροῦσε ἔξαιτιας του ν' ἀποχτήσουν οἱ στρατιῶτες κάτι καλό. Αὐτές οἱ σκέψεις τὸν ζεσκίωσαν, ώστε νὰ θέλῃ 21 νὰ γίνη ἀρχηγός μὲ ἀπόλυτη ἔξουσία. Ἀπὸ τὴν ἄλλη ὅμως, κάθις φορὰ ποὺ σκεφτόταν πῶς τὰ μελλούμενα δὲν μπορεῖ νὰ τὰ γνωρίζῃ

Σινάπη, διπον ἔρχεται κι ὁ Χειρίσοφος.

18-21

Οἱ "Ελληνες θέλουν ἀρχηγὸν μὲ ἀπόλυτην ἔξουσία τὸν Εενοφώντα.

ἐνθυμοῖτο ὅτι ἀδηλον μὲν παντὶ ἀνθρώπῳ ὅπῃ τὸ μέλλον ἔξει, διὰ τοῦτο δὲ καὶ κίνδυνος εἴη καὶ τὴν προειργασμένην δόξαν ἀποβαλεῖν, ἡπορεῖτο.

- 22 Διαπορουμένω δὲ αὐτῷ διακρῖναι ἔδοξε κράτιστον εἶναι τοῖς θεοῖς ἀνακοινῶσαι· καὶ παραστησάμενος δύο ιερεῖα ἐθύετο τῷ Διὶ τῷ βασιλεῖ, ὅσπερ αὐτῷ μαντευτὸς ἦν ἐκ Δελφῶν· καὶ τὸ δῆμον δὴ ἀπὸ τούτου τοῦ θεοῦ ἐνόμιζεν ἑωρακέναι διελθεῖν ὅτε ἥρχετο ἐπὶ τὸ
 23 συνεπιμελεῖσθαι τῆς στρατιᾶς καθίστασθαι. Καὶ ὅτε ἐξ Ἐφέσου ὀρματῷ Κύρῳ συσταθησόμενος, αἰετὸν ἀνεμιμνήσκετο ἑαυτῷ δεξιὸν φθεγγόμενον, καθήμενον μέντοι, ὅπερ διάμαντις προπέμπων αὐτὸν ἔλεγεν ὅτι μέγας μὲν οἰωνὸς εἴη καὶ οὐκ ἴδιωτικός, καὶ ἔνδοξος, ἐπίπονος μέντοι τὰ γὰρ ὅρνεα μάλιστα ἐπιτίθεσθαι τῷ αἰετῷ καθημένῳ· οὐ μέντοι χρηματιστικὸν εἶναι τὸν οἰωνόν· τὸν γὰρ αἰετὸν
 24 πετόμενον μᾶλλον λαμβάνειν τὰ ἐπιτήδεια. Οὕτω δὴ θυομένῳ αὐτῷ διαφανῶς διείδει τοῦτο ἔδοξε, προύβαλλοντο αὐτόν. Ἐπεὶ δὲ ἔδόκει δῆλον εἶναι ὅτι αἰρήσονται αὐτόν, εἴ τις ἐπιψηφίζοι, ἀνέστη καὶ ἔλεξε τάδε.
 25 Ἡ δὲ στρατιὰ συνῆλθε, καὶ πάντες ἔλεγον ἔνα αἰρεῖσθαι· καὶ ἐπεὶ τοῦτο ἔδοξε, προύβαλλοντο αὐτόν. Ἐπεὶ δὲ ἔδόκει δῆλον εἶναι
 26 ὅτι αἰρήσονται αὐτόν, εἴ τις ἐπιψηφίζοι, ἀνέστη καὶ ἔλεξε τάδε· Ἔγώ, διὰ ἀνδρες, ἥδομαι μὲν ὑπὸ ὑμῶν τιμώμενος, εἴπερ ἀνθρωπός εἰμι, καὶ χάριν ἔχω καὶ εὔχομαι δοῦναι μοι τοὺς θεοὺς αἰτιόν τινος ὑμῖν ἀγαθοῦ γενέσθαι· τὸ μέντοι ἐμὲ προκριθῆναι ὑπὸ ὑμῶν ἀρχοντα Λακεδαιμονίου ἀνδρὸς παρόντος οὕτε ὑμῖν μοι δοκεῖ συμφέρον εἶναι, ἀλλ᾽ ἥττον ἀν διὰ τοῦτο τιναχάνειν, εἴ τι δέοισθε, παρ
 27 αὐτῶν ἐμοὶ τε αὐδοντα πάντα τι νομίζω ἀσφαλές εἶναι τοῦτο. Ορῶ γὰρ
 διείδει τὴν πατρίδι μονον οὐ πρόσθεν ἐπαύσαντο πολεμοῦντες πολὺν
 ἐποίησαν πᾶσαν τὴν πόλιν ὁμολογεῖν Λακεδαιμονίους καὶ αὐτῶν
 28 ἡγεμόνας εἶναι. Ἐπεὶ δὲ τοῦτο ὠμολόγησαν, εὐθὺς ἐπαύσαντο πολεμοῦντες καὶ οὐκέτι πέρα ἐπολιόρκησαν τὴν πόλιν. Εἰ οὖν ταῦτα
 δρῶν ἐγὼ δοκοίην διποιάμην ἐνταῦθ' ἀκυρον ποιεῖν τὸ ἐκείνων

κανένας ἄνθρωπος, καὶ πῶς γι' αὐτὸ δύπηρχε φόβος μήπως χάσῃ καὶ τὴ δόξα ποὺ εἶχε κερδίσει πρωτύτερα, δὲν ἥξερε τί νὰ κάνη.

Τὴ στιγμὴ ποὺ βρισκόταν σὲ ἀμυχανία γιὰ τὸ τί νὰ ἀποφασίσῃ, 22 τοῦ φάνηκε προτιμότερο νὰ ζητήσῃ τὴ συμβουλὴ τῶν θεῶν. Πρόσταξε τότε νὰ τοῦ φέρουν δυὸ ζῶα κι ἔκανε θυσία στὸ Δία τὸ βασιλιά, γιατὶ σ' αὐτὸν τοῦ εἶχε δρῆσει τὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν νὰ θυσιάζῃ. Εἶχε μάλιστα τὴ γνώμη πῶς αὐτὸς ὁ θεὸς τοῦ εἶχε στείλει τὸ δύνειρο ποὺ εἶδε, ὅταν ἀρχιζε μὲ τοὺς ἄλλους στρατηγοὺς νὰ φροντίζῃ γιὰ τὸ στρατό. Κι ὅταν ἔκεινοῦσε ἀπὸ τὴν "Ε- 23 φεσο γιὰ νὰ παρουσιαστῇ στὸν Κύρο, θυμόταν πῶς ἔκραζε ἔνας ἀετός πρὸς τὰ δεξιά του, καθισμένος ὅμως. 'Ο μάντης ποὺ τὸν συνόδευε τοῦ εἶπε πῶς αὐτὸ τὸ σημάδι ἦταν σημαντικό, ὅχι συνηθισμένο, καὶ πῶς προφήτευε δόξα, μὰ καὶ κόπους μεγάλους. Γιατὶ τὰ ὄρνια κάνουν ἐπιθέσεις ἐνάντια στὸν ἀετὸ ποὺ κάθεται στὴ γῆ. Πρόσθεσε ὅμως πῶς δὲν ἐσήμανε πλούτη, ἀφοῦ ὁ ἀετός πετώντας προπάντων παίρνει τὴν τροφή του. "Οταν λοιπὸν ἔκανε τὴ θυσία, ὁ θεὸς 24 τοῦ προφήτεψε καθαρὰ πῶς δὲν εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ ἄλλη ἔξουσία καὶ πῶς δὲν ἔπρεπε νὰ τὴ δεχτῆ, ἀν τὸν ἐκλέξουν ἀρχηγό. Αὐτὰ τότε ἔτσι ἔγιναν.

Κατόπι συγκεντρώθηκε ὁ στρατός, κι ἔλεγαν ὅλοι νὰ ἐκλέξουν 25 ἔναν ἀρχηγό. Μόλις πῆραν αὐτὴ τὴν ἀπόφαση, πρότειναν τὸν Ξενοφώντα. Κι ἐπειδὴ φαινόταν καθαρὰ πῶς θὰ τὸν ἐκλέξουν, ἀν κανένας φέρῃ τὸ ζήτημα σὲ ψηφοφορία, ὁ Ξενοφῶν σηκώθηκε καὶ μίλησε ἔτσι: «Σάν ἄνθρωπος ποὺ εἴμαι, στρατιῶτες, μὲ συγκινεῖ ἡ ἐκτίμη- 26 σή σας. Σᾶς χρωστῶ εὐγνωμοσύνη γι' αὐτό, καὶ εὔχομαι νὰ δώσουν οἱ θεοὶ νὰ μπορέσω νὰ σᾶς κάνω κάτι καλό. Τὸ νὰ ἐκλέξετε ὅμως ἐμένα ἀρχηγό σας, ἐνῶ βρίσκεται ἐδῶ δύντρας Σπαρτιάτης, μοῦ φαίνεται πῶς δὲν εἶναι ὡφέλιμο γιὰ σᾶς, καὶ δυσκολώτερα θὰ πετύχετε ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτες κάτι ποὺ θὰ χρειάζεστε. Νομίζω ἀκόμα πῶς αὐτὸ γιὰ μένα εἶναι ἐπικίνδυνο. Γιατὶ βλέπω πῶς καὶ ἐνάντια στὴν πατρί- 27 δα μου δὲν ἔπαψαν νὰ πολεμοῦν, παρὰ ὅταν τὴν ἀνάγκασαν νὰ παραδεχτῇ πέρα πῶς οἱ Λακεδαιμόνιοι τὴν ἔξουσιάζουν. "Οταν 28 τὸ παραδέχτηκαν αὐτό, μονομιᾶς σταμάτησαν τὸν πόλεμο, καὶ δὲν πολιόρκησαν πιὰ ἀπὸ κεῖ κι ὑστερά τὴν πόλη. "Αν λοιπὸν ἔγώ, παρ' ὅλο ποὺ τὰ βλέπω αὐτά, φαινόμουν πῶς, ὅπου μπορῶ, ἔκει προσπαθῶ νὰ ἀδυνατίσω τὴν ἔξουσία τους, σκέφτομαι μήπως πολὺ γρήγορα

22-23

Ποὺ στηρίζει
τὴν ἀρνησή
του δ Ξενο-
φῶν.

29 ἀξίωμα, ἐκεῖνο ἐννοῶ μὴ λίαν ἀν ταχὺ σωφρονισθείην. "Ο δὲ ὑμεῖς ἐννοεῖτε ὅτι ἡττον ἀν στάσις εἰη ἐνὸς ἀρχοντος ἢ πολλῶν, ενδὲ ἵστε ὅτι ἄλλον μὲν ἐλόμενοι οὐχ εὑρήσετε ἐμὲ στασιάζοντα· νομίζω γὰρ ὅστις ἐν πολέμῳ ὅν στασιάζει πρὸς ἀρχοντα, τοῦτον πρὸς τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν στασιάζειν· ἐὰν δὲ ἐμὲ ἐλλησθε, οὐκ ἀν θαυμάσαιμι εἴ τινα εὑροιτε καὶ ὑμῖν καὶ ἐμοὶ ἀχθόμενον.

30 Ἐπεὶ ταῦτα εἶπε, πολὺ πλείονες ἀνίσταντο λέγοντες ὡς δέοι αὐτὸν ἀρχειν. Ἀγασίας δὲ Στυμφάλιος εἶπεν ὅτι γελοῖον εἴη, εἰ οὕτως ἔχοι· δργιοῦνται Λακεδαιμόνιοι καὶ ἐὰν σύνδειπνοι συνελθόντες μὴ Λακεδαιμόνιον συμποσίαρχον αἱρῶνται; ἐπεὶ εἰ οὕτω γε τοῦτο ἔχει, ἔφη, οὐδὲ λοχαγεῖν ἡμῖν ἔξεστιν, ὡς ἔοικεν, ὅτι Ἀρκάδες ἐσμέν. Ἐνταῦθα δὴ ὡς ενδὲ εἰπόντος τοῦ Ἀγασίου ἀνεθορύβησαν.

31 Καὶ δὲ Ξενοφῶν ἐπεὶ ἔώρα πλείονος ἐνδέον, παρελθὼν εἶπεν· ἀλλ', ὥς ἄνδρες, ἔφη, ὡς πάνυ εἰδῆτε, ὁμούω ὑμῖν θεοὺς πάντας καὶ πάσας, ἦ μὴν ἐγώ, ἐπεὶ τὴν ὑμετέραν γνώμην ἡσθανόμην, ἐθυόμην εἰ βέλτιον εἰη ὑμῖν τε ἐμοὶ ἐπιτρέψαι ταύτην τὴν ἀρχὴν καὶ ἐμοὶ ὑποστῆναι· καὶ μοι οἱ θεοὶ οὕτως ἐν τοῖς ἴεροῖς ἐσήμηναν ὥστε καὶ ἴδιώτην ἀν γνῶναι ὅτι τῆς μοναρχίας ἀπέχεσθαι με δεῖ.

32 Οὕτω δὴ Χειρίσοφον αἱροῦνται. Χειρίσοφος δὲ ἐπεὶ ἥρεθη, παρελθὼν εἶπεν· ἀλλ', ὥς ἄνδρες, τοῦτο μὲν ἵστε ὅτι οὐδὲ ἀν ἔγωγε ἐστασίαζον, εἰ ἄλλον εἶλεσθε. Ξενοφῶντα μέντοι, ἔφη, ὀνήσατε οὐχ ἐλόμενοι· ὡς καὶ νῦν Δέξιππος ἥδη διέβαλλεν αὐτὸν πρὸς Ἀναξίβιον διεδύνατο καὶ μάλα ἐμοῦ αὐτὸν σιγάζοντος. "Ο δὲ ἔφη νομίζειν αὐτὸν Τιμασίωνι μᾶλλον συνάρχειν (<ἄν>) ἐθελῆσαι Δαρδανεῖ ὅντι τοῦ Κλεάρχου στρατεύματος ἢ ἐ(μ)αντῷ Λάκωνι ὅντι. Ἐπεὶ μέντοι ἐμὲ εἶλεσθε, ἔφη, καὶ ἐγὼ πειράσομαι διτι ἀν δύνωμαι ὑμᾶς ἀγαθὸν ποιεῖν. Καὶ ὑμεῖς οὕτω παρασκευάζεσθε ὡς αὔριον, ἐὰν πλοῦς ἥ, ἀναξόμενοι· δ δὲ πλοῦς

μὲ βάλουν στῇ θέσῃ μου. "Οσο γιὰ τὴ σκέψη ποὺ κάνατε, πὼς δηλα- 29
δὴ θὰ γίνωνται λιγότερες ἔξεγέρσεις, ὅταν ὑπάρχη ἔνας ἀρχηγὸς
παρὰ ὅταν ὑπάρχουν πολοὶ, νὰ ζέρετε καὶ πὼς ἂν ἐκλέξετε ἄλλον
δὲν θὰ μὲ βρῆτε ἐμένα νὰ ἀπειθαρχῶ. Γιατὶ ἔχω τὴ γνώμη πὼς ἐκεῖνος
ποὺ ἀντιστέκεται στὸν ἀρχηγό του στὴν περίοδο τοῦ πολέμου, αὐτὸς
ἀντιστέκεται στὴν ἰδια τὴ σωτηρία του. "Αν ὅμως ἐκλέξετε ἐμένα,
δὲν θὰ παραξενευτῷ ἂν βρῆτε μερικοὺς δυσαρεστημένους καὶ μαζί σας
καὶ μαζί μου». "Οταν τὰ εἶπε αὐτά, σηκώθηκαν πολὺ περισσότεροι 30
κι ἔλεγαν πὼς αὐτὸς πρέπει νὰ γίνη ἀρχηγός. 'Ο Ἀγασίας μάλιστα
δ Στυμφάλιος εἶπε πὼς θὰ ἥταν ἀστεῖο, ἂν τὰ πράγματα ἥταν ὅπως
τὰ ἔθεσε δ Ξενοφῶν. «Θὰ θυμάσουν οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἂν ἐκεῖνοι
ποὺ βρίσκονται σ' ἔνα συμπόσιο δὲν ἐκλέξουν Σπαρτιάτη νὰ τὸ διευ-
θύνῃ; "Αν αὐτὸς εἶναι ἔτσι, εἶπε, τότε φυσικὰ οὔτε λοχαγοὶ δὲν μπο-
ροῦμε νὰ εἴμαστε ἐμεῖς, ἐπειδὴ καταγόμαστε ἀπὸ τὴν Ἀρκαδίαν.
Τότε οἱ στρατιῶτες θορυβώντας ἐπιδοκίμασαν, γιατὶ δ Ἀγασίας
εἶχε μιλήσει σωστά. "Ο Ξενοφῶν ὅμως, ἐπειδὴ ἔβλεπε πὼς ἥταν 31
ἀνάγκη νὰ ἀντισταθῇ περισσότερο, σηκώθηκε κι εἶπε: «Γιὰ νὰ βε-
βαιωθῆτε, στρατιῶτες, σᾶς ὅρκίζομαι σὲ ὅλους τοὺς θεοὺς καὶ τὶς
θεῖες πὼς ἐγὼ μόλις κατάλαβα τὴ γνώμη σας, ἔκανα θυσίες γιὰ νὰ
μάθω ἂν ἥταν ὡφέλιμο καὶ σὲ σᾶς νὰ μοῦ ἀναθέσετε αὐτὸς τὸ ἀξίωμα,
καὶ σὲ μένα νὰ τὸ ἀναλάβω. Καὶ οἱ θεοὶ μοῦ ἔδωσαν μὲ τὶς θυσίες
τόσο φανερὰ σημάδια, ώστε κι ἔνας ἀνθρωπος ποὺ δὲν ἔχει ἰδέα ἀπὸ
μαντική, θὰ μποροῦσε νὰ καταλάβη πὼς ἐγὼ πρέπει νὰ σταθῶ μα-
κριὰ ἀπὸ τὴ διοίκηση τοῦ στρατοῦ».

"Ετσι ἐκλέγουν τὸ Χειρίσιοφο, ποὺ ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἐκλογὴ του ση- 32
κώθηκε κι εἶπε: «Πρέπει νὰ ζέρετε, στρατιῶτες, πὼς οὔτε ἐγὼ θὰ
ἀπειθαρχοῦσα, ἂν ἐκλέγατε ἄλλον. Προσφέρατε πάντως ὑπηρεσία
στὸν Ξενοφῶντα μὲ τὸ νὰ μὴν τὸν ἐκλέξετε, γιατὶ καὶ τώρα ἀκόμα
τὸν συκοφαντοῦσε μὲ δλα τὰ μέσα δ Δέξιππος στὸν Ἀναξίβιο, παρ'
ὅλο ποὺ προσπαθοῦσα νὰ τὸν κάνω νὰ σωπάσῃ. Τοῦ ἔλεγε δηλαδὴ
πὼς πιστεύει ὅτι δ Ξενοφῶν θὰ προτιμοῦσε νὰ διοικῇ τὸ στρατὸ τοῦ
Κλεάρχου μαζὶ μὲ τὸν Τιμασίωνα τὸ Δαρδανέα, παρὰ μὲ μένα ποὺ
εἴμαι ἀπὸ τὴ Λακωνία. Ἀφοῦ ὅμως ἐκλέξατε ἐμένα, πρόσθεσε, θὰ 33
προσπαθήσω μὲ κάθε τρόπο νὰ σᾶς ὡφελήσω. Τώρα νὰ κάνετε δλεις
τὶς ἐτοιμασίες ποὺ χρειάζονται γιὰ νὰ ταξιδέψωμε αὔριο, ἂν μᾶς κά-
νη καλὸν καιρό. Θὰ τραβήξωμε γιὰ τὴν Ἡράκλεια, ὅπου πρέπει νὰ

32-33

'Ἐκλογὴ τοῦ
Χειρίσιοφου.

ἔσται εἰς Ἡράκλειαν ἀπαντας οὖν δεῖ ἐκεῖσε πειρᾶσθαι κατασχεῖν· τὰ δὲ ἄλλα, ἐπειδὰν ἐκεῖσε ἔλθωμέν, βουλευσόμεθα.

- ΚΕΦ. 2 1 'Ἐντεῦθεν τῇ ὑστεραίᾳ ἀναγόμενοι πνεύματι ἔπλεον καλῷ ἥμέρᾳ δύο παρὰ γῆν. Καὶ παραπλέοντες [ἐθεώρουν τὴν τε Ἰασονίαν ἀκτήν, ἐνθα ἡ Ἀργὸς λέγεται δρμίσασθαι, καὶ τῶν ποταμῶν τὰ στόματα, πρῶτον μὲν τοῦ Θερμώδοντος, ἔπειτα δὲ τοῦ Ἰριος, ἔπειτα δὲ τοῦ Ἀλνος, μετὰ τοῦτον τοῦ Παρθενίου· τοῦτον δὲ παραπλεύσαντες,] ἀφίκοντο εἰς Ἡράκλειαν πόλιν Ἑλληνίδα Μεγαρέων ἀποικον, οὓσαν
2 δὲ ἐν τῇ Μαριανδυνῶν χώρᾳ. Καὶ ὡρμίσαντο παρὰ τῇ Ἀχερονοσιάδι Χερσονήσῳ, ἐνθα λέγεται ὁ Ἡρακλῆς ἐπὶ τὸν Κέρθερον κύνα καταβῆναι ἢ τῦν τὰ σημεῖα δεικνύασι τῆς καταβάσεως τὸ βάθος πλέον ἢ ἐπὶ
3 δύο στάδια. Ἐνταῦθα τοῖς Ἑλλησιν οἱ Ἡρακλεῶται ξένια πέμποντιν ἀλφίτων μεδίμνους τρισχιλίους καὶ οἴνου κεράμια δισχίλια καὶ βοῦς εἶκοσι καὶ οἰς ἐκατόν. Ἐνταῦθα διὰ τοῦ πεδίου ρεῖ ποταμὸς Λύκος ὄνομα, εὐρος ὡς δύο πλέθρων.
4 Οἱ δὲ στρατιῶται συλλεγέντες ἐθούλευντο τὴν λοιπὴν πορείαν πότερον κατὰ γῆν ἢ κατὰ θάλατταν χρὴ πορευθῆναι ἐκ τοῦ Πόντου. Ἀναστὰς δὲ Λύκων Ἀχαιός εἰπε· θαυμάζω μέν, ὃ ἄνδρες, τῶν στρατηγῶν ὅτι οὐ πειρῶνται ἡμῖν ἐκπορίζειν σιτηρέσιον· τὰ μὲν γὰρ ξένια οὐ μὴ γένηται τῇ στρατιᾷ τριῶν ἡμερῶν σιτία· διόθεν δὲ ἐπισιτισά-
5 μενοι πορευσόμεθα οὐκ ἔστιν, ἔφη. Ἐμοὶ οὖν δοκεῖ αἰτεῖν τοὺς Ἡρακλεώτας μὴ ἔλαττον ἢ τρισχιλίους κυζικηνούς· ἄλλος δὲ εἰπε μὴ ἔλατ- τον ἢ μυρίους· καὶ ἔλομένους πρέσβεις αὐτίκα μάλα ἡμᾶν καθημένων πέμπειν πρὸς τὴν πόλιν, καὶ εἰδέναι δὲ τι ἀπαγγέλλωσι, καὶ πρὸς
6 ταῦτα βουλεύεσθαι. Ἐντεῦθεν προνθάλλοντο πρέσβεις πρῶτον μὲν Χειρίσοφον, ὅτι ἄρχων ἥρητο· ἔστι δὲ οἰ καὶ Ξενοφῶντα. Οἱ δὲ ἵσχυρῶς

προσπαθήσωμε δύοι ν' ἀράξωμε. "Οσο γιὰ τὰ ἄλλα, θὰ τὰ σκεφτοῦ-
με ὅταν πᾶμε ἐκεῖ).

**ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΗΝ ΗΡΑΚΛΕΙΑ. Ο ΣΤΡΑΤΟΣ ΧΩΡΙΖΕΤΑΙ ΣΕ ΤΡΙΑ
ΜΕΡΗ, ΠΟΥ ΤΟ ΚΑΘΕΝΑ ΣΥΝΕΧΙΖΕΙ ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΜΟΝΟ.**

"Απὸ κεῖ τὴν ἄλλη μέρα μπῆκαν στὰ πλοῖα καὶ ξεκίνησαν μὲ 1
καλὸν καιρό, ταξιδεύοντας δύο μέρες κοντὰ στὴ στεριά. Καὶ καθὼς
ἀρμένιζαν γιαλὸ γιαλό, (παρατηροῦσαν τὴν παραλία τοῦ Ἰάσονα,
ὅπου λένε πώς ἄφασε ἡ Ἀργώ, καὶ τὰ μέρη ὅπου χύνονται τὰ νερά
τῶν ποταμῶν, πρῶτα τοῦ Θερμώδοντα, ὕστερα τοῦ Ἰρη, κατόπι τοῦ
"Αλυ καὶ τελευταῖα τοῦ Παρθένου. "Οταν τὸν προσπέρασαν κι αὐ-
τόν) ἔφτασαν στὴν Ἡράκλεια, μιὰ πόλη Ἐλληνική, ἀποικία τῶν
Μεγαρέων, ποὺ βρίσκεται στὴ χώρα τῶν Μαριανδυνῶν. "Αραξαν στὴν 2
Ἀχερούσιάδα Χερσόνησο, ἀπὸ ὅπου λένε πώς ὁ Ἡρακλῆς κατέβηκε
στὸν "Αδη γιὰ νὰ βρῇ τὸ σκύλο Κέρβερο· ἔκει καὶ σήμερα ἀκόμα
δείχνουν τὰ σημάδια, ποὺ φανερώνουν πώς τὸ κατέβασμα ἔγινε σὲ βά-
θος μεγαλύτερο ἀπὸ δύο στάδια. Σ' αὐτὸ τὸ μέρος οἱ Ἡρακλειῶτες 3
στέλνουν στοὺς Ἐλλήνες γιὰ δῶρα τρεῖς χιλιάδες μέδιμνους κριθα-
ρένιο ἀλεύρι, δύο χιλιάδες στάμνες γεμάτες κρασί, εἴκοσι βόδια καὶ
έκατὸ πρόβατα. Ἐδῶ, ἀνάμεσα στὸν κάμπο, τρέχει ἔνας ποταμὸς ποὺ
λέγεται Λύκος, κι ἔχει πλάτος δύο πλέθρα. Τότε συγκεντρώθηκάν 4
οἱ στρατιῶτες καὶ σκέφτονταν ἀν ἔπερπε, φεύγοντας ἀπὸ τὸν Πόντο,
νὰ κάνουν τὴν ὑπόλοιπη πορεία τους ἀπὸ τὴ στεριὰ ἢ ἀπὸ τὴ θάλασσα.
Μὰ τὴν ὥρα ποὺ συζήτουσαν, σηκώθηκε ὁ Λύκων ὁ Ἀχαιός καὶ εἶπε:
"Απορῶ, στρατιῶτες, μὲ τοὺς στρατηγούς μας, ποὺ δὲν φροντίζουν
νὰ μᾶς προμηθέψουν μισθὸ γιὰ ν' ἀγοράζωμε τρόφιμα. Γιατὶ αὐτὰ
ποὺ μᾶς δώρισαν οἱ Ἡρακλειῶτες, δὲν θὰ φτάσουν νὰ συντηρηθῇ ὁ
στρατὸς οὕτε γιὰ τρεῖς μέρες. Καὶ δὲν βλέπω τόπο, ἀπ' ὅπου θὰ μπο-
ρούσαμε νὰ προμηθευτοῦμε τρόφιμα δύσι θὰ ταξιδεύωμε. "Εχω λοιπὸν 5
τὴ γνώμη πώς πρέπει νὰ ζητήσωμε ἀπὸ τοὺς Ἡρακλειῶτες τὸ
λιγότερο τρεῖς χιλιάδες κυζικηνούς - ἀλλος εἶπε ὅχι λιγότερους ἀπὸ
δέκα χιλιάδες - καὶ νὰ ἐκλέξωμε ἀντιπρόσωπους τούτη τὴ στιγμὴ
ποὺ συνεδριάζομε, γιὰ νὰ τοὺς στείλωμε στὴν πόλη καὶ νὰ πληρο-
φορηθοῦμε τὴν ἀπάντηση ποὺ θὰ μᾶς δώσουν, ὡστε νὰ πάρωμε ἀνά-
λογες ἀποφάσεις". "Γιστερ'" ἀπ' αὐτὸ πρότειναν γιὰ ἀντιπροσώπους 6
πρῶτα τὸ Χειρίσοφο, ἐπειδὴ τὸν εἶχαν ἐκλέξει ἀρχηγό. Μερικοὶ

ΚΕΦ. 2

1-8

Οι "Ελλήνες
ζητοῦν ἀπὸ
τοὺς Ἡρα-
κλειῶτες χρή-
ματα.

ἀπεμάχοντο· ἀμφοῖν γὰρ ταῦτα ἐδόκει μὴ ἀναγκάζειν πόλιν Ἑλληνίδα
 7 καὶ φιλίαν δὲ τι μὴ αὐτοὶ ἐθέλοντες διδοῖεν. Ἐπεὶ δὲ οὗτοι ἐδόκουν
 ἀπρόθυμοι εἶναι, πέμπουσι Λύκωνα Ἀχαιὸν καὶ Καλλίμαχον Παρρά-
 σιον καὶ Ἀγαστὴν Στυμφάλιον. Οὗτοι ἐλθόντες ἔλεγον τὰ δεδογμένα·
 8 τὸν δὲ Λύκωνα ἔφασαν καὶ ἐπαπειλεῖν, εἰ μὴ ποιήσειαν ταῦτα. Ἀκού-
 σαντες δὲ οἱ Ἡρακλεῶται βουλεύσεσθαι ἔφασαν καὶ εὐθὺς τά τε χρή-
 ματα ἐκ τῶν ἀγρῶν συνῆγον καὶ τὴν ἀγορὰν εἴσω ἀνεσκεύασαν, καὶ
 αἱ πόλιαι ἐκένλειντο καὶ ἐπὶ τῶν τειχῶν ὅπλα ἐφαίνετο.

9 Ἐκ τούτου οἱ ταράξαντες ταῦτα τὸν στρατηγὸν ἥτιῶντο δια-
 φθείρειν τὴν πρᾶξιν καὶ συνίσταντο οἱ Ἀρκάδες καὶ οἱ Ἀχαιοί· προει-
 στήκει δὲ μάλιστα αὐτῶν Καλλίμαχός τε ὁ Παρράσιος καὶ Λύκων ὁ
 10 Ἀχαιός. Οἱ δὲ λόγοι ἦσαν αὐτοῖς ὡς αἰσχύδον εἴη ἄρχειν Ἀθηναῖον
 Πελοποννησίων καὶ Λακεδαιμονίων μηδεμίαν δύναμιν παρεχόμενον
 εἰς τὴν στρατιάν, καὶ τὸν μὲν πόνους σφᾶς ἔχειν, τὰ δὲ κέρδη ἄλλους,
 καὶ ταῦτα τὴν σωτηρίαν σφῶν κατειργασμένων· εἶναι γὰρ τὸν κα-
 τειργασμένους Ἀρκάδας καὶ Ἀχαιούς, τὸ δὲ ἄλλο στράτευμα οὐδὲν
 εἶναι· καὶ ἦν δὲ τῇ ἀληθείᾳ ύπεροχόν τοῦ στρατεύματος Ἀρκάδες
 11 καὶ Ἀχαιοί·—εἰ οὖν σωφρονοῖεν, αὐτοὶ συστάντες καὶ στρατηγὸν
 ἐλόμενοι ἑαυτῶν καθ' ἑαυτοὺς ἀν τὴν πορείαν ποιοῦντο καὶ πειρῶντο
 12 ἀγαθὸν τι λαμβάνειν. Ταῦτ' ἐδοξεῖ καὶ ἀπολιπόντες Χειρίσοφον εἰ-
 τινες ἦσαν παρ' αὐτῷ Ἀρκάδες ἢ Ἀχαιοί καὶ Ξενοφῶντα συνέστησαν
 καὶ στρατηγὸν αἱροῦνται ἑαυτῶν δέκα· τούτους δὲ ἐψηφίσαντο ἐκ τῆς
 νικώσης δὲ τι δοκοίη τοῦτο ποιεῖν. Ἡ μὲν οὖν τοῦ παντὸς ἀρχὴ Χειρι-
 σόφῳ ἐνταῦθα κατελύθη ἡμέρᾳ ἔκτῃ ἢ ἐβδόμῃ ἀρ' ἵς ἡρόθη.

13 Ξενοφῶν μέντοι ἐβούλετο κοινῇ μετ' αὐτῶν τὴν πορείαν ποιεῖ-
 σθαι, νομίζων οὕτως ἀσφαλεστέραν εἶναι ἢ ἴδια ἔκαστον στέλλε-
 σθαι· ἀλλὰ Νέων ἐπειθεν αὐτὸν καθ' αὐτὸν πορεύεσθαι, ἀκούσας τοῦ
 Χειρισόφου ὅτι Κλέανδρος δὲ ἐν Βυζαντίῳ ἀρμοστῆς φαίη τριήρεις
 Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πρότειναν καὶ τὸν Ξενοφώντα, ἄλλοι δμως ἀπόκρουσαν ἐπίμονα τὴν πρόταση. Γιατὶ κι οἱ δυό τους εἶχαν τὴν ἔδια γνώμη, δηλαδὴ νὰ μὴν πιέζουν ἐλληνικὲς καὶ φιλικὲς πόλεις νὰ τοὺς προσφέρουν κάτι δί-
χως τὴ θέλησή τους. "Ἐτσι, ἀφοῦ αὐτοὶ δὲν φαίνονταν πρόθυμοι νὰ 7 πᾶνε, στέλνουν τὸ Λύκωνα τὸν Ἀχαιό, τὸν Καλλίμαχο τὸν Παρράσιο καὶ τὸν Ἀγασία τὸ Στυμφάλιο. Τοῦτοι πῆγαν στὴν Ἡράκλεια καὶ ἀνακοίνωσαν τὶς ἀποφάσεις τοῦ στρατοῦ. Λένε μάλιστα γιὰ τὸ Λύ-
κωνα πῶς τοὺς ἀπέλησε κιόλας, ἀν δὲν ἔκαναν αὐτὰ ποὺ τοὺς ζη-
τοῦσαν. "Οταν οἱ Ἡρακλειῶτες τ' ἀκουσαν, ἀπάντησαν πῶς θὰ σκε- 8 φτοῦν. Ἀμέσως δμως μάζεψαν ἀπὸ τοὺς ἀγροὺς τὰ πράγματά τους,
χάλασαν τὴν ἀγορὰ κι ἔβαλαν τὰ ψώνια μέσα στὴν πόλη, ἔκλεισαν τὶς πόρτες καὶ φάνηκαν ἐπάνω στὰ τείχη ὅπλισμένοι στρατιῶτες.

9-16

Τότε ἐκεῖνοι ποὺ δημιούργησαν αὐτὴ τὴν ἀνωμαλία, κατηγο- 9 ροῦσαν τοὺς στρατηγοὺς πῶς τοὺς χάλασαν τὰ σχέδια. Γι' αὐτὸ
συγκεντρώθηκαν οἱ Ἀρκάδες κι οἱ Ἀχαιοί, ἔχοντας ἐπικεφαλῆς προ-
πάντων τὸν Καλλίμαχο τὸν Παρράσιο καὶ τὸ Λύκωνα τὸν Ἀχαιό· κι 10
ἔλεγαν ἀναμεταξύ τους πῶς ἦταν ντροπὴ νὰ κυβερνᾶ τοὺς Πελοπον-
νῆσιούς καὶ τοὺς Σπαρτιάτες ἔνας Ἀθηναῖος, ποὺ δὲν εἶχε φέρει οὔτ'
ἔνα στρατιώτη μαζί του, καὶ νὰ κοπιάζουν αὐτοὶ, ἐνῶ ἄλλοι νὰ παίρνουν
τὰ κέ δη, ἀφοῦ μάλιστα μόνοι τους εἶχαν ἔξασφαλίσει τὴ σωτηρία τοῦ
στρατοῦ. Γιατί, ἔλεγαν, ἐκεῖνοι ποὺ τὴν πέτυχαν ἦταν Ἀρκάδες καὶ
Ἀχαιοί, ἐνῶ τὸ ἄλλο στράτευμα δὲν πρόσφερε τίποτα — καὶ πραγμα-
τικὰ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς μισοὺς στρατιῶτες ἦταν Ἀρκάδες καὶ
Ἀχαιοί. "Αν εἶχαν λοιπὸν μυαλό, ἔπρεπε νὰ ἔνωθοῦν καὶ νὰ ἐκλέ- 11
ξουν στρατηγοὺς ἀπόλυτα δικούς τους, δόποτε θὰ προσπαθοῦσαν, προ-
χωρώντας, νὰ πετύχουν καὶ τίποτε λάφυρα. Αὐτὰ ἀποφάσισαν. Γι' 12
αὐτὸ ἀφῆσαν τὸ Χειρίσοφο ὃσοι Ἀρκάδες ἢ Ἀχαιοὶ βρίσκονταν κον-
τά του, καθὼς καὶ τὸν Ξενοφώντα, ἐνώθηκαν, καὶ διαλέγουν ἀπὸ μέσα
ἀπὸ τοὺς ἔδιους δέκα στρατηγούς. Τοῦτοι πῆραν τὴν ἀπόφαση νὰ κά-
νουν ἐκεῖνα ποὺ θὰ ἀποφασίζῃ ἡ πλειοψηφία. "Ἐτσι καταργήθηκε ἡ
γενικὴ ἀρχηγία τοῦ Χειρίσοφου, ἔξι ἢ ἔφτα μέρες ἀπὸ τότε ποὺ τὸν
εἶχαν ἐκλέξει. "Ο Ξενοφῶν δμως ἥθελε νὰ προχωρήσῃ μαζί τους, 13
γιατὶ εἶχε τὴ γνώμη πῶς μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ὑπῆρχε μεγαλύτερη σι-
γουριά, παρὰ ἀν πήγαινε καθένας χωριστά. Ἀλλὰ ὁ Νέων προσπαθοῦσε
νὰ τὸν καταφέρῃ νὰ φύγῃ μόνος, γιατὶ ἔμαθε ἀπὸ τὸ Χειρίσοφο πῶς ὁ
Κλέανδρος, ὁ διοικητὴς τοῦ Βυζαντίου, εἶπε πῶς θὰ ἔρθη στὸ λιμά-

9. Ο στρατὸς
χωρίζεται σὲ
τρία μέρη.

- 14 ἔχων ἥξειν εἰς Κάλπης λιμένα· ὅπως οὖν μηδεὶς μετάσχοι, ἀλλ' αὐτοὶ καὶ οἱ αὐτῶν στρατιῶται ἐκπλεύσειαν ἐπὶ τῶν τριήρων, διὰ ταῦτα συνεβούλευε. Καὶ Χειρίσοφος, ἄμα μὲν ἀθυμῶν τοῖς γεγενημένοις, ἄμα δὲ μισῶν ἐκ τούτου τὸ στράτευμα, ἐπιτρέπει αὐτῷ ποιεῖν διτοι βούλεται. Ξενοφῶν δὲ ἔτι μὲν ἐπεχείρησεν ἀπαλλαγεὶς τῆς στρατιᾶς ἐκπλεῦσαι θυμομένῳ δὲ αὐτῷ τῷ ἡγεμόνι Ἡρακλεῖ καὶ κοινομένῳ, πότερα λῶν καὶ ἄμεινον εἴη στρατεύεσθαι ἔχοντι τοὺς παραμείναντας τῶν στρατιωτῶν ἢ ἀπαλλάττεσθαι, ἐσήμηνεν δὲ θεός τοῖς ἱεροῖς συνστρατεύεσθαι.
- 15 16 Οὕτω γίγνεται τὸ στράτευμα τρίχα, Ἀρκάδες μὲν καὶ Ἀχαιοὶ πλείους ἢ τετρακισχίλιοι, δπλῖται πάντες, Χειρίσόφω δ' δπλῖται μὲν εἰς τετρακοσίους καὶ χιλίους, πελτασταὶ δὲ εἰς ἑπτακοσίους, οἱ Κλεάρχου Θρᾷκες, Ξενοφῶντι δὲ δπλῖται μὲν εἰς ἑπτακοσίους καὶ χιλίους, πελτασταὶ δὲ εἰς τριακοσίους· ἵππικὸν δὲ μόνος οὗτος εἶχεν, ἀμφὶ τετταράκοντα ἵππέας.
- 17 18 19 Καὶ οἱ μὲν Ἀρκάδες διαπραξάμενοι πλοῖα παρὰ τῶν Ἡρακλεωτῶν πρῶτοι πλέουσιν, ὅπως ἔξαίφνης ἐπιπεσόντες τοῖς Βιθυνοῖς λάβοιεν ὅτι πλεῖστα· καὶ ἀποβαίνουσιν εἰς Κάλπης λιμένα κατὰ μέσον πως τῆς Θράκης. Χειρίσοφος δ' εὐθὺς ἀπὸ τῆς πόλεως τῶν Ἡρακλεωτῶν ἀρξάμενος πεζῇ ἐπορεύετο διὰ τῆς χώρας· ἐπεὶ δὲ εἰς τὴν Θράκην ἐνέβαλε, παρὰ τὴν θάλατταν ἦει· καὶ γάρ ἡσθένει. Ξενοφῶν δὲ πλοῖα λαβὼν ἀποβαίνει ἐπὶ τὰ δρια τῆς Θράκης καὶ τῆς Ἡρακλεώτιδος καὶ διὰ μεσογείας ἐπορεύετο.

ΚΕΦ.

3

- 1 [¹“Ον μὲν οὖν τρόπον ἥ τε Χειρίσοφου ἀρχὴ τοῦ παντὸς κατελόθη καὶ τῶν Ἑλλήνων τὸ στράτευμα ἐσχίσθη ἐν τοῖς ἐπάνω εἰρηται.]
- 2 “Ἐπραξαν δ' αὐτῶν ἔκαστοι τάδε. Οἱ μὲν Ἀρκάδες ὡς ἀπέβησαν νυκτὸς εἰς Κάλπης λιμένα, πορεύονται εἰς τὰς πρώτας κώμας, στάδια ἀπὸ θαλάττης ὡς τριάκοντα. Ἐπεὶ δὲ φῶς ἐγένετο, ἤγεν ἔκαστος δ

νι τῆς Κάλπης μὲ τριήρεις. Καὶ τοῦ ἔδωσε τέτοια συμβουλή, γιὰ 14 νὰ ταξιδέψουν αὐτοὶ κι οἱ στρατιῶτες τους μὲ τὰ καράβια, καὶ δχι ἄλλος κανένας. Καὶ ὁ Χειρίσοφος, ἀπὸ τὴ μιὰ ἐπειδὴ ἥταν στενοχωρημένος μὲ ὅσα ἔγιναν κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ἐπειδὴ ὕστερ' ἀπ' αὐτὰ μισοῦσε τοὺς στρατιῶτες, δίνει τὴν ἄδεια στὸ Νέωνα νὰ κάνῃ δ, τι θέλει. Τότε ὁ Ξενοφῶν σκέφτηκε γιὰ λίγο νὰ ξεφορτωθῇ τοὺς 15 στρατιῶτες καὶ νὰ φύγῃ μόνος. Μὰ καθὼς ἔθυσίαζε στὸν ὄδηγό 'Ηρακλῆ καὶ τὸν ρωτοῦσε ἀν ἥταν ὡφελιμότερο καὶ προτιμότερο νὰ συνεχίσῃ τὴν πορεία μὲ τοὺς στρατιῶτες ποὺ τοῦ ἀπόμειναν ἢ νὰ τοὺς ἀφήσῃ, ὁ θεὸς μὲ τὶς θυσίες τοῦ ἔδωσε σημάδι νὰ πάη μαζί τους. "Ἐτοι 16 χωρίζεται ὁ στρατὸς σὲ τρία μέρη : 'Απὸ τὴ μιὰ οἱ 'Αρκάδες καὶ οἱ 'Αχαιοὶ ποὺ ἥταν περισσότεροι ἀπὸ τέσσερεις χιλιάδες, ὅλοι τους ὄπλίτες, ἀπὸ τὴν ἄλλη μὲ τὸ Χειρίσοφο ὡς χίλιοι τετρακόσιοι ὄπλίτες καὶ ἑπτακόσιοι πελταστές, ποὺ ἥταν οἱ Θράκες τοῦ Κλέαρχου, καὶ τέλος ἵσαμε χίλιοι ἑπτακόσιοι ὄπλίτες μὲ τὸν Ξενοφώντα καὶ κάπου τρακόσιοι πελταστές. "Οσο γιὰ ἴππικὸ μονάχα ὁ Ξενοφῶν εἶχε, γύρω στοὺς σαράντα ἴππεῖς.

Πρῶτοι φεύγουν οἱ 'Αρκάδες πάροντας πλοῖα ἀπὸ τοὺς 'Ηρακλειῶτες, γιὰ νὰ ἐπιτεθοῦν ξαφνικὰ ἐνάντια στοὺς Βιθυνοὺς καὶ νὰ ἀρπάξουν ὅσα λάφυρα μποροῦσαν. Καὶ ξεμπαρκάρουν στὸ λιμάνι τῆς Κάλπης, πάνω κάτω στὸ κέντρο τῆς Θράκης. 'Ο Χειρίσοφος 17 πάλι ἀρχισε μονομιᾶς νὰ βαδίζῃ ἀπὸ τὴν πόλη τῶν 'Ηρακλειωτῶν καὶ προχωροῦσε μέσα στὴ χώρα. Καὶ μόλις μπῆκε στὴ Θράκη, ἀρχισε νὰ βαδίζῃ κοντὰ στὴ θύλασσα, γιατὶ ἥταν ἄρρωστος. "Οσο γιὰ τὸν 18 Ξενοφώντα, αὐτὸς πῆρε πλοῖα κι ἔκανε ἀπόβαση στὸ μέρος ποὺ χωρίζεται ἡ Θράκη ἀπὸ τὴ χώρα τῆς 'Ηρακλειας, καὶ προχώρησε στὸ ἐσωτερικό.

17-19
·Αραχώρηση.

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΩΜΑΤΩΝ
ΣΤΟ ΛΙΜΑΝΙ ΤΗΣ ΚΑΛΠΗΣ, ΥΣΤΕΡ' ΑΠΟ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ
ΤΩΝ ΑΡΚΑΔΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΞΕΝΟΦΩΝΤΑ.

(Παραπάνω διηγηθήκαμε μὲ ποιὸν τρόπο καταργήθηκε ἡ γενικὴ 1 ΚΕΦ. 3 ἀρχηγία τοῦ Χειρίσοφου καὶ πῶς διασπάστηκε τὸ στράτευμα τῶν 'Ελλήνων. Τὸ καθένα ἀπὸ τὰ τρία σώματα ἔκαναν τοῦτα δῶ : Οἱ 2 1-9 'Αρκάδες, μόλις ξεμπάρκαραν στὸ λιμάνι τῆς Κάλπης, προχωροῦν πρὸς τὰ πρῶτα χωριά, ποὺ ἥταν μακριὰ ἀπὸ τὴ θύλασσα τριάντα

·Ἐπίθεση τῶν Θρακῶν καὶ ταλαιπωρία τῶν 'Αρκάδων

στρατηγὸς τὸν αὐτοῦ λόχον ἐπὶ κώμην· διοία δὲ μεῖζων ἐδόκει εἶναι
 3 σύνδυο λόχους ἦγον οἱ στρατηγοί. Συνεβάλλοντο δὲ καὶ λόφον εἰς ὁν
 δέοι πάντας ἀλίζεσθαι· καὶ ἀπε ἔξαιρης ἐπιπεσόντες ἀνδράποδά τὲ
 4 πολλὰ ἔλαβον καὶ πρόβατα πολλὰ περιεβάλλοντο. Οἱ δὲ Θρᾷκες ἡθοὶ-
 ζοντο οἱ διαφεύγοντες· πολλοὶ δὲ διέφευγον πελτασταὶ ὅντες διπλίτας
 ἐξ αὐτῶν τῶν χειρῶν. Ἐπεὶ δὲ συνελέγησαν, πρῶτον μὲν τῷ Σμί-
 κηρητος λόχῳ ἐνός τῶν Ἀρκάδων στρατηγῶν ἀπιόντι ἥδη εἰς τὸ συγ-
 5 κείμενον καὶ πολλὰ χρήματα ἄγοντι ἐπειθενται. Καὶ τέως μὲν ἐμά-
 χοντο ἄμα πορευόμενοι οἱ Ἑλληνες, ἐπὶ δὲ διαβάσει χαράδρας τρέ-
 πονται αὐτούς, καὶ αὐτόν τε τὸν Σμίκηρητα ἀποκτινύνασι καὶ τοὺς
 ἄλλους πάντας· ἄλλον δὲ λόχου τῶν δέκα στρατηγῶν τοῦ Ἡγησάν-
 δον δικτὸν μόνους κατέλιπον· καὶ αὐτὸς Ἡγήσανδρος ἐσώθη.

6 Καὶ οἱ ἄλλοι δὲ λόχοι συνῆλθον οἱ μὲν σὸν πράγμασιν οἱ δὲ ἄνευ
 πραγμάτων· οἱ δὲ Θρᾷκες ἐπεὶ εὐτύχησαν τοῦτο τὸ εὐτύχημα, συνε-
 βόων τε ἀλλήλους καὶ συνελέγοντο ἐρρωμένως τῆς νυκτός. Καὶ ἄμα
 ἡμέρᾳ πύκλῳ περὶ τὸν λόφον ἔνθα οἱ Ἑλληνες ἐστρατοπεδεύοντο
 ἐπάπποντο καὶ ἵππεῖς πολλοὶ καὶ πελτασταί, καὶ ἀεὶ πλέονες συνέρρεον·
 7 καὶ προσέβαλλον πρὸς τὸν διπλίτας ἀσφαλῶς. Οἱ μὲν γὰρ Ἑλληνες
 οὕτε τοξότην εἰχον οὕτε ἀκοντιστὴν οὕτε ἵππεα· οἱ δὲ προσθέοντες
 καὶ προσελαύνοντες ἡκόντιζον· διόπτε δὲ αὐτοῖς ἐπίοιεν, ὁδίως
 8 ἀπέφευγον· ἄλλοι δὲ ἄλλῃ ἐπειθεντο. Καὶ τῶν μὲν πολλοὶ ἐπι-
 τρώσκοντο, τῶν δὲ οὐδείς· ὥστε κινηθῆναι οὐκ ἐδύναντο ἐκ τοῦ
 χωρίου, ἀλλὰ τελευτῶντες καὶ ἀπὸ τοῦ ὕδατος εἰργον αὐτούς οἱ
 9 Θρᾷκες. Ἐπεὶ δὲ ἀπορίᾳ πολλὴ ἦν, διελέγοντο περὶ σπουδῶν· καὶ
 τὰ μὲν ἄλλα ὠμολόγητο αὐτοῖς, διμήρους δὲ οὐκ ἐδίδοσαν οἱ Θρᾶ-
 κες αἰτούντων τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ᾽ ἐν τούτῳ ἵσχετο. Τὰ μὲν δὴ τῶν
 Ἀρκάδων οὕτως εἶχε.

πάνω κάτω στάδια. Κι δταν ξημέρωσε, ὁδηγοῦσε κάθε στρατηγὸς τὸ λόχο του σ' ἔνα χωριό. "Αν τύχαινε ὅμως νὰ τοὺς φανῇ κάποιο πώς ήταν μεγαλύτερο ἀπὸ τ' ἄλλα, σ' αὐτὸ ὁδηγοῦσαν οἱ στρατηγοὶ δυὸ δυὸ τοὺς λόχους. "Ορισαν ἐπίσης καὶ ἔνα λόφο, ὃπου ἔπρεπε 3 δλοι νὰ μαζεύωνται. Καὶ ἐπειδὴ ἔκαναν τὴν ἐπίθεση ξαφνικά, καὶ πολλοὺς αἰχμαλώτους ἔπιασαν καὶ πολλὰ πρόβατα ἀρπαξαν. Μὰ οἱ Θράκες ποὺ γλίτωσαν, ἀρχισαν νὰ συγκεντρώνωνται καὶ ζέφυγαν πολλοὶ μέσα ἀπὸ τὰ χέρια τῶν ὀπλιτῶν, γιατὶ οἱ ἔδιοι ήταν πελταστές." Οταν 4 πιὰ εἶχαν συγκεντρωθῆ ἀρκετοί, πρῶτα πρῶτα κάνουν ἐπίθεση ἐνάντια στὸ λόχο τοῦ Σμίκρητα, ἐνὸς στρατηγοῦ ἀπὸ τοὺς Ἀρκάδες, ἐνῷ πήγαινε στὸ συμφωνημένο μέρος, κουβαλώντας μαζὶ του πολλὰ λάφυρα. Γιὰ κάμποιση ὥρα οἱ "Ελληνες βαδίζοντας πολεμοῦσαν κιό- 5 λας. Μὰ δταν διάβαιναν μιὰ χαράδρα, τοὺς παίρνουν κυνήγι οἱ Θράκες, σκοτώνουν μάλιστα τὸν ἔδιο τὸ Σμίκρητα κι ὅλους ὅσους πήγαιναν μαζὶ του. Ἀπὸ ἔναν ἄλλο λόχο ποὺ τὸν διοικοῦσε ὁ Ἡγήσανδρος, ἐνας ἀπὸ τοὺς δέκα στρατηγούς, ἀφησαν μονάχα δχτὼ ἀντρες. Γλιτώσε μαζὶ μὲ αὐτοὺς κι ὁ ἔδιος ὁ Ἡγήσανδρος. Τότε συνενώθηκαν 6 καὶ οἱ ἄλλοι λόχοι, μερικοὶ μὲ μεγάλο κόπο, οἱ ὑπόλοιποι χωρὶς νὰ δοκιμάσουν δυσκολία. Οἱ Θράκες ὅμως նστερ' ἀπὸ κείνη τὴν ἐπιτυχία ἀρχισαν νὰ φωνάζουν δυνατὸ δ ἐνας στὸν ἄλλο καὶ νὰ συγκεντρώνωνται τὴ νύχτα μὲ μεγάλη δραστηριότητα. Καὶ μόλις ξημέρωσε, παρατασσόταν ἵππικὸ πολὺ καὶ πελταστικὸ γύρω στὸ λόφο, ὃπου ήταν στρατοπεδευμένοι οἱ "Ελληνες, μαζεύοντας ἀδιάκοπα κι ἄλλοι, καὶ χτυποῦσαν ἀνεμπόδιστα τοὺς ὀπλίτες. Γιατὶ οἱ "Ελληνες δὲν εἶχαν 7 οὔτε τοξότη οὔτε ἀκοντιστὴ οὔτε ἵππεα, ἐνῷ οἱ Θράκες περνοῦσαν δίπλα τους ἔφιπποι καὶ τοὺς χτυποῦσαν μὲ τὰ ἀκόντια. Κι ἀν καμιὰ φορὰ οἱ "Ελληνες ὅρμοῦσαν καταπάνω τους, ἔκεινοι εὔκολα ξέφευγαν, ἐνῷ ἄλλοι δικοὶ τους ἔκαναν ἐπίθεση ἀπὸ ἄλλα σημεῖα. Ἀπὸ τοὺς 8 "Ελληνες τότε πληγώνονταν πολλοί, ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους ἀντίθετα κανένας. "Ετσι δὲν μποροῦσαν νὰ κουνήσουν ἀπ' αὐτὸ τὸ μέρος καὶ στὸ τέλος μάλιστα οἱ Θράκες δὲν τοὺς ἀφηναν νὰ πάρουν καὶ νερό. Ἀρχισαν τότε νὰ συζητοῦν γιὰ εἰρήνη, ἐπειδὴ βρίσκονταν σὲ μεγάλη 9 δυσκολία. Καὶ εἶχαν καταλήξει σὲ συμφωνία γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα σημεῖα, μονάχα ποὺ οἱ "Ελληνες ζητοῦσαν ὅμήρους κι οἱ Θράκες δὲν ἤθελαν νὰ δώσουν. Σ' αὐτὸ τὸν δρό σκόνταψαν οἱ διαπραγματεύσεις. "Η κατάσταση λοιπὸν τῶν Ἀρκάδων ήταν αὐτή.

10 Χειρίσοφος δὲ ἀσφαλῶς πορευόμενος παρὰ θάλατταν ἀφικνεῖται εἰς Κάλπης λιμένα.

Ξενοφῶντι δὲ διὰ τῆς μεσογείας πορευομένῳ οἱ ἵππεῖς προκαταθέοντες ἐντυγχάνουσι πρεσβύτας πορευομένοις ποι. Καὶ ἐπεὶ ἥχθησαν παρὰ Ξενοφῶντα, ἐρωτᾷ αὐτοὺς εἰ πον ἔσθηται ἄλλον στρατεύματος 11 ὅντος Ἐλληνικοῦ. Οἱ δὲ ἔλεγον πάντα τὰ γεγενημένα, καὶ νῦν ὅτι πολιορκοῦνται ἐπὶ λόφου, οἱ δὲ Θρῆνες πάντες περικεκυλωμένοι εἰλεντούσι. Ἐνταῦθα τὸν μὲν ἀνθρώπους τούτους ἐφύλαττεν ἴσχυρῶς, ὅπως ἡγεμόνες εἰλεντούσι δέοι πονούς δὲ καταστήσας δέκα συνέλεξε τὸν στρατιώτας καὶ ἔλεξεν.

12 "Ανδρες στρατιώται, τῶν Ἀρκάδων οἱ μὲν τεθνᾶσιν, οἱ δὲ λοιποὶ ἐπὶ λόφου τινὸς πολιορκοῦνται. Νομίζω δ' ἔγωγε, εἰ ἔκεινοι ἀπολοῦνται, οὐδὲ ἡμῖν εἴναι οὐδεμίαν σωτηρίαν, οὕτω μὲν πολλῶν δυτῶν *(τῶν)* πολεμίων, οὕτω δὲ τεθαρρηκότων. Κράτιστον οὖν ἡμῖν ὡς τάχιστα βοηθεῖν τοῖς ἀνδράσιν, ὅπως εἰ ἔτι εἰσὶ σῶοι, σὺν ἔκεινοις μαχώμεθα καὶ 16 μὴ μόνοι λειφθέντες μόνοι καὶ κινδυνεύωμεν. Ἡμεῖς γὰρ ἀποδραίμενοι ἀν οὐδαμοῖ ἐνθένδε πολλὴ μὲν γάρ, ἔφη, εἰς Ἡράκλειαν πάλιν ἀπιέναι, πολλὴ δὲ εἰς Χρυσόπολιν διελθεῖν· οἱ δὲ πολέμιοι πλησίον· εἰς Κάλπης δὲ λιμένα, ἔνθα Χειρίσοφον εἰκάζομεν εἴναι, εἰ σέσωσται, ἐλαχίστη δόδος. Ἀλλὰ δὴ ἔκει μὲν οὕτε πλοῖά ἔστιν οἵς ἀποπλευσούμεθα, μέ- 17 νουσι δὲ αὐτοῦ οὐδὲ μιᾶς ἡμέρας ἔστι τὰ ἐπιτήδεια. Τῶν δὲ πολιορκούμενων ἀπολομένων σὺν τοῖς Χειρισόφοις μόνοις κάκιόν ἔστι διακινδυνεύειν ἢ τῶνδε σωθέντων πάντας εἰς ταῦτὸν ἐλθόντας κοινῇ τῆς σωτηρίας ἔχεσθαι. Ἀλλὰ χρὴ παρασκευασμένους τὴν γνώμην πορεύεσθαι ὡς νῦν ἢ εὐκλεῶς τελευτῆσαι ἔστιν ἢ κάλλιστον ἔργον ἐργάσασθαι 18 Ἐλληνας τοσούτους σώσαντας. Καὶ δὲ θεός ἵσως ἄγει οὕτως, δις τοὺς μεγαληγορήσαντας ὡς πλέον φρονοῦντας ταπεινῶσαι βούλεται, ἡμᾶς δὲ τοὺς ἀπὸ τῶν θεῶν ἀρχομένους ἐντιμοτέρους ἔκεινων καταστῆσαι.

Στὸ μεταξὺ ὁ Χειρίσοφος, μὲ σιγουριὰ προχωρώντας παραλιαιά, 10 φτάνει στὸ λιμάνι τῆς Κάλπης. "Οταν τέλος ὁ Ξενοφῶν βάδιζε στὰ μεσόγεια, τρέχοντας οἱ ἵππεῖς του μπροστά, συναντοῦν κάτι γέροντες ποὺ πήγαιναν πρὸς τὸ μέρος ἔκεῖνο. Τοὺς διδήγησαν στὸν Ξενοφῶντα κι ἔκεῖνος τοὺς ρωτᾶ ἀν εἰδαν πουθενὰ ἄλλο ἐλληνικὸ στράτευμα. Ἐκεῖνοι τὸν πληροφόρησαν γιὰ δσα εἶχαν γίνει, καὶ τοῦ εἶπαν 11 πῶς αὐτὴ τῇ στιγμῇ οἱ "Ἐλληνες βρίσκονται περικυκλωμένοι πάνω σ' ἓνα λόφο ἀπ' ὅλους τοὺς Θράκες. Τότε ἔβαλε ἀρκετὴ φρουρὰ νὰ φυλάξῃ αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους, γιὰ νὰ τοὺς ἔχῃ δύληγοντας ὅπου χρειαστῇ. "Γιστερα τοποθέτησε δέκα σκοπούς γύρω στὸ στρατόπεδο, συγκέντρωσε τοὺς στρατιῶτες καὶ τοὺς εἶπε: «Στρατιῶτες, μερικοὶ 12 ἀπὸ τοὺς Ἀρκάδες ἔχουν σκοτωθῆ, κι οἱ ὑπόλοιποι εἶναι πολιορκημένοι πάνω σ' ἓνα λόφο. »Ἐχω δόμας τῇ γνώμῃ πῶς ἀν ἔκεῖνοι χαθοῦν, οὔτε γιὰ μᾶς πιὰ θὰ ὑπάρχῃ σωτηρία, ἀφοῦ οἱ ἔχθροὶ εἶναι τόσοι πολλοὶ κι ἔχουν πάρει τόσο μεγάλο θάρρος. Τὸ καλύτερο ποὺ ἔχομε νὰ 13 κάνωμε λοιπὸν εἶναι νὰ τρέξωμε νὰ τοὺς βοηθήσωμε, δσο γίνεται γρηγορώτερα, γιὰ νὰ πολεμήσωμε μαζί τους, ἀν εἶναι ἀκόμα ζωντανοί, καὶ νὰ μὴ μείνωμε μονάχοι, ἔτσι ποὺ νὰ μὴν ἔχωμε συντρόφους στοὺς κινδύνους. Γιατὶ ἀπὸ δῶ δὲν θὰ μπορούσαμε νὰ πάμε κρυφὰ σὲ κανένα 16 μέρος, ἀφοῦ ὁ δρόμος γιὰ νὰ ξαναγυρίσωμε στὴν Ἡράκλεια εἶναι μακρινός, καθὼς κι ἔκεῖνος ποὺ πρέπει νὰ περάσωμε γιὰ νὰ φτάσωμε στὴ Χρυσόπολη. Κι οἱ ἔχθροὶ βρίσκονται κοντά μας. »Αντίθετα, γιὰ τὸ λιμάνι τῆς Κάλπης, ὅπου λογαριάζομε πῶς θὰ βρίσκεται ὁ Χειρίσοφος, ἀν ἔχῃ γλιτώσει, ὁ δρόμος εἶναι πολὺ κοντινός. Ἐκεῖ δόμας οὔτε πλοῖα ὑπάρχουν γιὰ νὰ μποῦμε μέσα καὶ νὰ ταξιδέψωμε, οὔτε θὰ ἔχωμε τρόφιμα, ἔστω γιὰ μιὰ μέρα, ἀν ἀποφασίσωμε να μείνωμε λίγο. Στὴν περίπτωση πάλι ποὺ θὰ ἔξοντωθοῦν οἱ πολιορ- 17 κημένοι, θὰ εἶναι χειρότερο νὰ περνοῦμε τοὺς κινδύνους μονάχα μὲ τοὺς στρατιῶτες τοῦ Χειρίσοφου, παρὰ νὰ γλιτώσουν ἔκεῖνοι, νὰ συγκεντρωθοῦμε δῆλοι μέρος καὶ νὰ φροντίζωμε γιὰ τὴν κοινὴ σωτηρία. Πρέπει λοιπὸν νὰ πάρωμε θάρρος καὶ νὰ προχωρήσωμε, γιατὶ τώρα εἶναι εὔκαιρια ἡ νὰ βροῦμε δοξασμένο θάνατο ἡ νὰ κάνωμε ἔνα ὀραιότατο κατόρθωμα, γλιτώνοντας τόσους πολλοὺς Ἐλληνες. Γιατὶ ὁ θεὸς μπορεῖ νὰ τακτοποίησε τὰ πράγματα ἔτσι, 18 θέλοντας νὰ ταπεινώσῃ ἔκείνους ποὺ εἶχαν μεγάλο ἐγωισμὸ κι ἔλεγχον μεγάλα λόγια, κι ἀντίθετα ἐμᾶς, ποὺ τὸ καθετὶ τὸ ἀρχίζομε ρω-

10-11
Χειρίσοφος
καὶ Ξενοφῶν.

12-19
Λόγος τοῦ Ξε-
νοφῶντα.

¹⁴ Ἀλλ᾽ ἐπεσθαι χρῆ καὶ προσέχειν τὸν νοῦν, ὡς ἀν τὸ παραγγελλόμενον δύνησθε ποιεῖν. Νῦν μὲν οὖν στρατοπεδευσώμεθα προελθόντες ὅσον ἀν δοκῆ καιρὸς εἰναι εἰς τὸ δειπνοποιεῖσθαι ἥως δ' ἀν πορευώμεθα, Τιμασίων ἔχων τοὺς ἵππεῖς προελανέτω ἐφορῶν ἡμᾶς καὶ σκοπείτω τὰ ἔμπροσθεν, ὡς μηδὲν ἡμᾶς λάθη.

15 Ταῦτ' εἰπὼν ἡγεῖτο. Παρέπεμψε δὲ καὶ τῶν γυμνήτων ἀνθρώ-
πους εὐζώνους εἰς τὰ πλάγια καὶ εἰς τὰ ἄκρα, ὅπως εἴ πού τί ποθεν
καθορῷεν, σημαίνοιεν ἐκέλευε δὲ καίειν ἀπαγτά δτῳ ἐντυγχάνοιεν
19 κανσίμῳ. Οἱ δὲ ἵππεῖς σπειρόμενοι ἐφ' ὅσον καλῶς εἶχεν ἔκαιον, καὶ
οἱ πελτασταὶ ἐπιπαριόντες κατὰ τὰ ἄκρα ἔκαιον πάντα δσα καύσιμα
ἔώρων, καὶ ἡ στρατιὰ δέ, εἴ τινι παραλειπομένῳ ἐντυγχάνοιεν ὥστε
20 πᾶσα ἡ χώρα αἰθεσθαι ἐδόκει καὶ τὸ στράτευμα πολὺ εἶναι. Ἐπεὶ δὲ
ῶρα ἦν, κατεστρατοπεδεύσαντο ἐπὶ λόφον ἐκβάντες, καὶ τά τε τῶν
πολεμίων πυρὶ ἔώρων, ἀπεῖχον δὲ ὡς τετταράκοντα σταδίους, καὶ αὐ-
21 τοὶ ὡς ἐδύναντο πλεῖστα πυρὶ ἔκαιον. Ἐπεὶ δὲ ἐδείπνησαν τάχιστα,
παρηγγέλθη τὰ πυρὶ κατασβεννύαι πάντα. Καὶ τὴν μὲν νύκτα φυλακὰς
ποιησάμενοι ἐκάθευδον· ἅμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ προσευξάμενοι τοῖς θεοῖς,
22 συνταξάμενοι ὡς εἰς μάχην ἐπορεύοντο ἢ ἐδύναντο τάχιστα. Τιμασίων
δὲ καὶ οἱ ἵππεῖς ἔχοντες τοὺς ἡγεμόνας καὶ προελαύνοντες ἐλάνθανον
αὐτοὺς ἐπὶ τῷ λόφῳ γενόμενοι ἔνθα ἐπολιορκοῦντο οἱ "Ελληνες. Καὶ
οὐχ ὁρῶσιν οὔτε φύλιον στράτευμα οὔτε πολέμιον, [καὶ ταῦτα ἀπαγ-
γέλλουσι πρὸς τὸν Ξενοφῶντα καὶ τὸ στράτευμα] γράδια δὲ καὶ γε-
23 ρόντια καὶ πρόβατα ὀλίγα καὶ βοῦς καταλειμμένους. Καὶ τὸ μὲν
πρῶτον θαῦμα ἦν τί εἴη τὸ γεγενημένον, ἐπειτα δὲ καὶ τῶν κατα-
λειμμένων ἐπινυθάνοντο δτὶ οἱ μὲν Θρῆκες εὐθὺς ἀφ' ἐσπέρας ὥχοντο
ἀπιόντες, ἔωθεν δὲ καὶ τοὺς "Ελληνας ἔφασαν οἰχεσθαι· ὅποι δέ, οὐκ
εἰδένειν.

24 Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ ἀμφὶ Ξενοφῶντα, ἐπεὶ ἡρίστησαν, συσκευα-
σάμενοι ἐπορεύοντο, βουλόμενοι ὡς τάχιστα συμμεῖξαι τοῖς ἄλλοις;
εἰς Κάλπης λιμένα. Καὶ πορευόμενοι ἐώρων τὸν στίβον τῶν Ἀργάδων

τώντας τοὺς θεούς, νὰ μᾶς δοξάσῃ περισσότερο ἀπὸ κείνους. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀκολουθήτε καὶ νὰ εἰστε πολὺ προσεκτικοί, γιὰ νὰ μπορῆτε νὰ ἔκτελητε δλες τὶς διαταγές. Τώρα πρέπει νὰ προχωρή- 14 σωμε, ὡσπου νὰ μᾶς φανῇ κατάλληλη ἡ ὥρα γιὰ δεῖπνο, κι ὅστε ρα νὰ στρατοπεδέψωμε. "Οσο βαδίζομε, δι Τιμασίων μὲ τὸ ἵππικὸ νὰ πηγαίνη μπροστά, χωρὶς νὰ μᾶς χάνῃ ἀπὸ τὰ μάτια του, καὶ νὰ κατακοπεύῃ τὰ πιὸ πέρα, γιὰ νὰ μὴ μᾶς ἔξεφύγῃ τίποτε".

Αὐτὰ εἶπε καὶ μπῆκε ἐπικεφαλῆς τοῦ στρατοῦ. "Ἐστεῦλε ὅμως 15 κι ἀπὸ τοὺς γυμνῆτες μερικοὺς ἄντρες εὐκίνητους στὶς πλαγιές καὶ στὰ ὑψώματα, γιὰ νὰ τὸν εἰδόποιήσουν ἂν ἔβλεπαν πουθενὰ κάτι. Τοὺς ἔδωσε μάλιστα τὴν ἐντολὴν νὰ καίνε καθετὶ ποὺ θὰ συγκινοῦσσαν καὶ μποροῦσε νὰ καῆ. Τότε οἱ ἵππεῖς σκορπίστηκαν σὲ ὅλη τὴν ὁμαλὴ 19 ἔκταση κι ἔκαιγαν, οἱ πελταστὲς περνοῦσσαν κι ἔκεινοι στὰ ὑψώματα κι ἔκαιγαν καθετὶ ποὺ ἔβλεπαν γιὰ ἱάψιμο, καὶ τὸ ὑπόλοιπο στράτευμα ἔκανε τὸ ἴδιο, ἂν συναντοῦσε κάτι ποὺ εἶχε μείνει ἀπὸ τοὺς ὅλους. "Ἐτοι ὁλόκληρη ἡ χώρα ἔδινε τὴν ἐντύπωσην πῶς καιγόταν καὶ τὸ στράτευμα πῶς ἤταν πολυάριθμο. "Οταν νόμισαν πῶς ἡ ὥρα ἤταν κατάλ- 20 ληλη, βγῆκαν ἀπὸ τὸν κάμπο καὶ στρατοπέδεψαν ἐπάνω σ' ἕνα λόφο, ὥστε καὶ τὶς φωτιές ποὺ ἀναβαν οἱ ἔχθροι ἔβλεπαν, ποὺ βρίσκονταν μακριά τους πάνω κάτω σαράντα στάδια, καὶ οἱ ἴδιοι ἀναβαν ὅσο μποροῦσαν περισσότερες. Μόλις δείπνησαν, δόθηκε ἡ διαταργὴ νὰ 21 σβήσουν δλες τὶς φωτιές· τὴν νύχτα ἔβαλαν φρουρούς καὶ πλάγιασσαν νὰ κοιμηθοῦν. Κι ὅταν ἔκαμπρωσε, προσευχήθηκαν στοὺς θεούς, παρατάχτηκαν καὶ ἔκεινησαν ὅσο μποροῦσαν γρηγορώτερα, ἔτοιμοι γιὰ μάχη. "Ο Τιμασίων ὅμως καὶ οἱ ἵππεῖς, προχωρώντας μαζὶ μὲ τοὺς 22 ὁδηγούς, ἔφτασαν χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουν ἐπάνω στὸ λόφο, ὅπου βρίσκονταν πολιορκημένοι οἱ "Ελληνες. Ἀλλὰ δὲν βλέπουν οὔτε φίλικὸ οὔτε ἔχθρικὸ στράτευμα, (αὐτὰ τὰ ἀνακοινώνουν στὸν Ξενοφώντα καὶ στοὺς στρατιῶτες) παρὸ μερικὲς γριοῦλες καὶ γέροντες καὶ λίγα πρόβατα καὶ βόδια ἔγκαταλειμμένα. Γι' αὐτὸ στὴν ἀρχὴ παραξενεύον- 23 ταν μήν ἔροντας τὶ εἶχε γίνει, ὅστερα ὅμως ἔμαθαν ἀπὸ τοὺς ὄνθρωπους ποὺ εἶχαν βρεῖ ἔκει, πῶς οἱ Θράκες μόλις βράδιασε σηκώθηκαν κι ἔφυγαν, ἐνῶ οἱ "Ελληνες ἔκαναν τὸ ἴδιο πρωὶ πρωὶ. Ἀλλὰ δὲν ἤξεραν ποῦ πῆγαν.

"Οταν τ' ἀκουσαν δι Ξενοφῶν καὶ οἱ στρατιῶτες του, πρῶτα ἔφα- 24 γαν κι ὅστερα ἐτοίμασαν τὶς ἀποσκευές τους καὶ ἔκεινησαν, θέλοντας

19-23

Πρὸς τὸ λόφο
γιὰ νὰ βοηθή-
σουν τοὺς
Ἀρκάδες.

24-26

Συνάντηση
τῶν "Ελλή-
νων.

καὶ Ἀχαιῶν κατὰ τὴν [ἐπὶ Κάλπης] ὁδόν. Ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο εἰς τὸ αὐτό, ἄσμενοί τε εἶδον ἀλλήλους καὶ ἡσπάζοντο ὥσπερ ἀδελφούς.

25 Καὶ ἐπινθάνοντο οἱ Ἀρκάδες τῶν περὶ Ξενοφῶντα τί τὰ πυρὰ κατασβέσειαν· ἡμεῖς μὲν γάρ, ἔφασαν, φόρμεθα ὑμᾶς τὸ μὲν πρῶτον, ἐπειδὴ τὰ πυρὰ οὐκέθ' ἔωρῶμεν, τῆς νυκτὸς ἡξειν ἐπὶ τοὺς πολεμίους· καὶ οἱ πολέμιοι δέ, ὡς γ' ἡμῖν ἐδόκουν, τοῦτο δείσαντες ἀπῆλθον· σχεδὸν

26 γὰρ ἀμφὶ τοῦτον τὸν χρόνον ἀπῆσαν. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἀφίκεσθε, δ δὲ χρόνος ἐξῆκεν, φόρμεθα ὑμᾶς πυθομένους τὰ παρ' ἡμῖν φοβηθέντας οἴχεσθαι ἀποδράντας ἐπὶ θάλατταν· καὶ ἐδόκει ἡμῖν μὴ ἀπολείπεσθαι ὑμῶν. Οὕτως οὖν καὶ ἡμεῖς δεῦρο ἐπορεύθημεν.

ΚΕΦ. 4 1 Ταύτην μὲν οὖν τὴν ἡμέραν αὐτοῦ ηὐλίζοντο ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ πρὸς τῷ λιμένι. Τὸ δὲ χωρίον τοῦτο δικαίηται Κάλπης λιμὴν ἔστι μὲν ἐν τῇ Θράκῃ τῇ ἐν τῇ Ἀσίᾳ· ἀρξαμένη δὲ ἡ Θράκη αὗτη ἔστιν ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ Πόντου μέχρι Ἡρακλείας ἐπὶ δεξιὰ εἰς τὸν Πόντον εἰσπλέοντι. Καὶ τριήρει μέν ἔστιν εἰς Ἡρακλείαν ἐκ Βυζαντίου κώπαις ἡμέρας μακρᾶς πλοῦς· ἐν δὲ τῷ μέσῳ ἄλλη μὲν πόλις οὐδεμίᾳ οὔτε φιλίᾳ οὔτε Ἑλληνίς, ἀλλὰ Θράκες Βιθυνοί· καὶ οὓς ἀν λάβωσι τῶν Ἑλλήνων ἐκπίπτοντας ή ἄλλως πως δεινὰ ὑβρίζειν λέγονται [τοὺς "Ἑλληνας."]. Ο δὲ Κάλπης λιμὴν ἐν μέσῳ μὲν κεῖται ἐκατέρωθεν πλεόντων ἐξ Ἡρακλείας καὶ Βυζαντίου, ἔστι δὲ ἐν τῇ θαλάττῃ προκείμενον χωρίον, τὸ μὲν εἰς τὴν θάλατταν καθῆκον αὐτοῦ πέτρα ἀπορρόωξ, ὅφος διη ἐλάχιστον οὐ μεῖον εἴκοσιν ὁργυῶν, δ δὲ αὐχὴν ὁ εἰς τὴν γῆν ἀνήκων τοῦ χωρίου μάλιστα τεττάρων πλέθρων τὸ εὐρος· τὸ δὲ ἐντὸς τοῦ 3 αὐχένος χωρίον ἵκανὸν μυρίοις ἀνθρώποις οἰκήσαι. Λιμὴν δὲ ὑπὲρ αὐτῆς τῇ πέτρᾳ τὸ πρός εσπέραν αἰγιαλὸν ἔχων. Κρήνη δὲ ἡδέος ὕδατος καὶ

νὰ συναντηθοῦν μὲ τοὺς ἄλλους στὸ λιμάνι τῆς Κάλπης, δσο γινόταν πιὸ γρήγορα. Ἐκεῖ ποὺ προχωροῦσαν, ἔβλεπαν πάνω στὸ δρόμο ποὺ ὁδηγοῦσε στὴν Κάλπη, τὶς πατημασίες τῶν Ἀρκάδων καὶ τῶν Ἀχαιῶν. Κι ὅταν πῆγαν ἐκεῖ, πασίχαροι εἶδαν ὃ ἔνας τὸν ἄλλο καὶ φιλιόνταν σὰν ἀδερφοί. Τότε οἱ Ἀρκάδες ρώτησαν τοὺς στρατιῶτες 25 τοῦ Ξενοφώντα γιατὶ ἔσβησαν τὶς φωτιές. «Ἐμεῖς, ἔλεγαν, στὴν ἀρχὴ ποὺ δὲν βλέπαμε πιὰ τὶς φωτιές, νομίζαμε πώς θὰ ἐπιτεθῆτε τὴ νύχτα ἐνάντια στοὺς ἔχθρους. Εἴχαμε τὴ γνώμη μάλιστα πώς κι ἐκεῖνοι αὐτὸς φοβήθηκαν κι ἔφυγαν, γιατὶ ἵσα ἵσα τὴν Ἰδια στιγμὴ ἀρχισαν νὰ φεύγουν. "Οταν δμως περνοῦσε ἡ ὥρα κι ἔσεις δὲν ἐρχόσασταν, 26 νομίσαμε πώς πληροφορηθήκατε τὴν κατάστασή μας, φοβηθήκατε καὶ τὸ σκάσατε γρήγορα πρὸς τὴ θάλασσα. Τότε ἀποφασίσαμε νὰ ἔρθωμε ἐκεῖ ποὺ πηγαίνατε. "Ετσι φτάσαμε κι ἔμεις ἐδῶ.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΗΝ ΚΑΛΠΗ ΑΠΟΦΑΣΙΖΟΥΝ Ν' ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΟΥΝ
ΟΛΟΙ ΜΑΖΙ ΤΟΥΣ ΚΙΝΔΥΝΟΥΣ. ΕΛΛΕΙΨΗ ΤΡΟΦΙΜΩΝ ΚΑΙ
ΑΤΥΧΕΣ ΕΠΙΔΡΟΜΕΣ.

Ἐκείνη τὴν ἡμέρα λοιπὸν στρατοπέδεψαν στὸ γιαλό, κοντὰ στὸ λιμάνι. Ὁ τόπος αὐτός, ποὺ δνομάζεται λιμάνι τῆς Κάλπης, βρίσκεται στὴ Θράκη τῆς Ἀσίας· ἡ Θράκη τούτη πάλι ἀρχίζει ἀπὸ τὴν εἰσόδο τοῦ Πόντου κι ἀπλώνεται ὡς τὴν Ἡράκλεια, ποὺ εἶναι δεξιά μας, καθὼς ταξιδεύουμε πρὸς τὸν Πόντο. Ἡ ἀπόσταση ἀπὸ τὸ Βυζάντιο ὡς τὴν 1 ΚΕΦ. 4
Ἡράκλεια, ὅταν τὸ καράβι ἀρμενίζῃ μὲ κουπιά, εἶναι ταξίδι μιᾶς μεγάλης μέρας τοῦ χρόνου. Ἄναμεσα σ' αὐτὲς τὶς δύο δὲν ὑπάρχει καμιὰ ἄλλη πολιτεία οὔτε φιλικὴ οὔτε ἑλληνική, παρὰ κατοικοῦν Θράκες Βιθυνοί. Καὶ δποιους πιάσουν ἀπὸ τοὺς "Ἐλληνες νὰ ἔχουν ναυαγήσει ἢ νὰ ξεμπαρκάρουν ἐκεῖ μὲ κάπιον ἄλλο τρόπο, λένε πώς τοὺς φέρνονται μὲ μεγάλη σκληρότητα. "Οσο γιὰ τὸ λιμάνι τῆς Κάλι· 2
πης, αὐτὸς βρίσκεται στὴ μέση τοῦ δρόμου ἀπὸ τὴν Ἡράκλεια ὡς τὸ Βυζάντιο, ὅταν ταξιδένυ κανεῖς μὲ πλοϊο ἀπὸ τὴ μιὰ πολιτεία στὴν ἄλλη. Ὑπάρχει ἀκόμα ἐκεῖ ἔνα ἀκρωτήρι, ποὺ δσο μέρος του προχωρεῖ μέσα στὴ θάλασσα εἶναι ἔνας ἀπόκρημνος βράχος κι ἔχει ὑψος, στὸ χαμηλότερο σημεῖο, ὡς εἴκοσι δργιές, ἐνῶ ἡ ράχη του ποὺ ἀπλώνεται στὴ στεριά, ἔχει πλάτος ἀπάνω κάτω τέσσερα πλέθρα. Κι ὁ χῶρος τῆς ράχης αὐτῆς εἶναι ἀκρετὸς νὰ χωρέσῃ δέκα χιλιάδες κατοίκους. Κάτω ἀπ' αὐτὸν τὸ βράχο καὶ στὴ δυτική του μεριά, ὑπάρ· 3
χει ἔνα λιμάνι μὲ ἀμμουδερὴ ἀκροθαλασσιά. Καὶ μιὰ βρύση μὲ γλυκό

1-8
Τὸ λιμάνι τῆς
Κάλπης.

ἀφθονος ἔρευσα ἐπ' αὐτῇ τῇ θαλάττῃ ὑπὸ τῇ ἐπικρατείᾳ τοῦ χωρίου.
 Ξύλα δὲ πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα. πάνυ δὲ πολλὰ καὶ καλὰ ναυπηγήσιμα
 5 ἐπ' αὐτῇ τῇ θαλάττῃ. Τὸ δὲ ὅρος εἰς μεσόγειαν μὲν ἀνήκει ὅσον ἐπὶ¹
 εἴκοσι σταδίους καὶ τοῦτο γεῶδες καὶ ἄλιθον· τὸ δὲ παρὰ θάλατταν
 πλέον ἢ ἐπὶ εἴκοσι σταδίους δασὺ πολλοῖς καὶ παντοδαποῖς καὶ με-
 6 γάλοις ἔχοις. Ἡ δὲ ἄλλη χώρα καλὴ καὶ πολλή, καὶ κῶμαι ἐν αὐτῇ
 είσι πολλαὶ καὶ οἰκούμεναι· φέρει γὰρ ἡ γῆ καὶ κριθὰς καὶ πυροὺς καὶ
 ὅσπρια πάντα καὶ μελίνας καὶ σήσαμα καὶ σῦκα ἀρκοῦντα καὶ ἀμπέ-
 λους γολλὰς καὶ ἥδυνοντος καὶ τάλλα πάντα πλὴν ἐλαῶν.

7 Ἡ μὲν χώρα ἦν τουαντη. Ἐσκίρουν δ' ἐν τῷ αἰγαλῷ πρὸς τῇ
 θαλάττῃ· εἰς δὲ τὸ πόλισμα ἀν γενόμενον οὐκ ἐβούλοντο στρατοπε-
 δεύεσθαι, ἄλλὰ ἐδόκει καὶ τὸ ἔλθεῖν ἐνταῦθα ἐξ ἐπιβούλῆς εἶναι, βου-
 8 λομένων τινῶν κατοικίσαι πόλιν. Τῶν γὰρ στρατιωτῶν οἱ πλεῖστοι
 ἥσαν οὐ σπάνει βίον ἐκπεπλευκότες ἐπὶ ταύτην τὴν μισθοφοράν, ἄλλὰ
 τὴν Κύρου ἀρετὴν ἀκούοντες, οἱ μὲν καὶ ἀνδρας ἄγοντες, οἱ δὲ καὶ
 προσανηλωκότες χρήματα, καὶ τούτων ἔτεροι ἀποδεδρακότες πατέρας
 καὶ μητέρας, οἱ δὲ καὶ τέκνα καταλιπόντες ὡς χρήματ' αὐτοῖς κτη-
 σάμενοι ἥξοντες πάλιν, ἀκούοντες καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς παρὰ Κύρῳ
 πολλὰ καὶ ἀγαθὰ πράττειν. Τοιοῦτοι ὅντες ἐπόθουν εἰς τὴν Ἑλλά-
 δα σώζεσθαι.

9 Ἐπειδὴ δὲ ὑστέρα ήμέρα ἐγένετο τῆς εἰς ταῦτὸν συνόδου, ἐπ'
 ἐξόδῳ ἔθνετο Ξενοφῶν· ἀνάγκη γὰρ ἦν ἐπὶ τὰ ἐπιτήδεια ἐξάγειν· ἐπε-
 νόει δὲ καὶ τοὺς νεκροὺς θάπτειν. Ἐπεὶ δὲ τὰ ιερὰ καλὰ ἐγένετο, εἰποντο
 καὶ οἱ Ἀρκάδες, καὶ τοὺς μὲν νεκροὺς τοὺς πλείστους ἔνθαπτερ ἐπεσον
 ἐκάστους ἔθαψαν· ἥδη γὰρ ἥσαν πεμπταῖοι καὶ οὐχ οἰόν τε ἀναιρεῖν
 ἔτι ἦν· ἐνίους δὲ τοὺς ἐκ τῶν δδῶν συνενεγκόντες ἔθαψαν ἐκ τῶν
 ὑπαρχόντων ὡς ἐδύναντο κάλλιστα· οὓς δὲ μὴ ηὗρισκον, κεροτάφιον

καὶ ἀφθονο νερὸ τρέχει δίπλα στὴ θάλασσα, ποὺ βρίσκεται στὴν ἔκταση τοῦ ἀκρωτηριοῦ. Υπάρχουν ἀκόμα κοντὰ στὴ θάλασσα καὶ ἄλλων λογιῶν δέντρα, προπάντων ὅμως μερικὰ ποὺ εἶναι κατάλληλα γιὰ νὰ φτιάχνουν μὲ τὰ ξύλα τους καράβια. "Οσο γιὰ τὸ βουνό, αὐτὸ 5 προχωρεῖ στὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας ὡς εἴκοσι στάδια, κι εἶναι ἀπὸ χῶμα καὶ δίχως πέτρες. Υπάρχει καὶ μιὰ παραθαλάσσια ἔκταση μεγαλύτερη ἀπὸ εἴκοσι στάδια, ποὺ εἶναι γεμάτη ἀπὸ δέντρα κάθε λογῆς, πολλὰ καὶ μεγάλα. "Η ὑπόλοιπη χώρα εἶναι μεγάλη καὶ εὔφορη, καὶ 6 βρίσκονται σ' αὐτὴν χωριὰ πολλὰ καὶ μὲ ἀρκετοὺς κατοίκους. Γιατὶ γῆ παράγει καὶ κριθάρια καὶ σιτάρια καὶ ὅλα τὰ δσπρια καὶ καλαμπόκια καὶ σουσάμια καὶ σύκα ἀρκετὰ καὶ σταφύλια πολλά, ποὺ κάνουν γλυκόπιοτο κρασί, κι ἀπὸ ὅλα τὸ ἄλλα, ἔκτὸς ἀπὸ ἐλιές. Τέτοια 7 ἦταν ἡ χώρα. Οἱ "Ἐλληνες τότε κατασκήνωσαν στὴν ἀκρογιαλιά, γιατὶ δὲν ἦθελαν νὰ στρατοπεδέψουν στὸ μέρος ὅπου θὰ μποροῦσε νὰ γτιστῇ πολιτεία. Τοὺς φαινόταν πῶς καὶ μονάχα τὸ νὰ πᾶνε σ' αὐτὴ τὴ θέση θὰ ἦταν σὰ μὲ κάποια ὑστεροβουλία, ἀφοῦ μερικοὶ 8 ἦθελαν νὰ χτίσουν ἐκεῖ πόλη. Γιατὶ οἱ περισσότεροι στρατιῶτες δὲν εἶχαν φύγει ἀπὸ τὴν πατρίδα τους γιὰ νὰ γίνουν μισθοφόροι ἀπὸ φτώχεια, παρὰ ἐπειδὴ ἀκουγαν τὴν ἀνθρωπιὰ τοῦ Κύρου ἄλλοι πάλι πηγαν καὶ τοῦ πρόσφεραν δάντρες, ἄλλοι εἶχαν ξοδέψει ἀπὸ πάνω καὶ χρήματα μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς εἶχαν φύγει κρυφὰ ἀπὸ τοὺς πατεράδες καὶ τὶς μητέρες τους κι ἄλλοι εἶχαν ἀφήσει τὰ παιδιά τους, μὲ τὸ σκοπὸ ν ἀποχτήσουν περιουσίες καὶ νὰ ξαναγυρίσουν πίσω, μιὰ καὶ μάθαιναν πῶς ὅλοι ποὺ ὑπηρέτησαν κοντὰ στὸν Κύρο ὠφελήθηκαν πολὺ. Τέτοιοι ἀνθρωποι ἦταν, καὶ γι' αὐτὸ λαχταροῦσαν νὰ γυρίσουν στὴν 9 Ἐλλάδα.

'Ο Ξενοφῶν τὴν ἄλλη μέρα, ὕστερ ἀπὸ κείνη ποὺ ἔγινε ἡ συγκέντρωση τῶν στρατιωτῶν, θυσίαζε γιὰ νὰ μάθῃ ἀν μποροῦσαν νὰ κινηθοῦν. Γιατὶ ἦταν ἀνάγκη νὰ βγάλῃ τὸ στρατὸ γιὰ νὰ προμηθευτῇ τρόφιμα, κι ἀκόμα σκεφτόταν πῶς ἔπερπετ νὰ θάψῃ τοὺς νεκρούς. 'Ἐπειδὴ τὰ σημάδια ἀπὸ τὶς θυσίες ἦταν καλά, ξεκίνησε μαζὶ μὲ τοὺς 'Αρκάδες, κι ἔθαψαν τοὺς περισσότερους νεκροὺς στὸν τόπο ὅπου σκοτώθηκε ὁ ἱερέας. Γιατὶ ἦταν πιὰ πέντε μέρες ποὺ εἶχαν σκοτωθῆ, καὶ γι' αὐτὸ ἦταν ὀλωσδιόλου ἀδύνατο νὰ τοὺς σηκώσουν. Μερικοὺς μάλιστα τοὺς μάζεψαν ἀπὸ τοὺς δρόμους καὶ τοὺς ἔθαψαν πρόχειρα, δσο μποροῦσαν καλύτερα. "Οσο γιὰ κείνους ποὺ δὲν ἔβρισκαν, τοὺς

9-16

*Ἐπαφιασμὸς
νεκρῶν. Πα-
ραμονὴ στὴν
Κάλπη.

- 10 αὐτοῖς ἐποίησαν μέγα, καὶ στεφάνους ἐπέθεσαν. Ταῦτα δὲ ποιήσατες ἀνεχώρησαν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον. Καὶ τότε μὲν δειπνήσαντες ἔκοιμηθησαν. Τῇ δὲ υστεραίᾳ συνῆλθον οἱ στρατιῶται πάντες· συνῆγε δὲ μάλιστα Ἀγασίας τε ὁ Στυμφάλιος λοχαγὸς καὶ Ἰερόνυμος Ἡλεῖος
 11 λοχαγὸς καὶ ἄλλοι οἱ πρεσβύτατοι τῶν Ἀρκάδων. Καὶ δόγμα ἐποιήσαντο, ἐάν τις τοῦ λοιποῦ μηνοθῆ δίχα τὸ στράτευμα ποιεῖν, θανάτῳ αὐτὸν ζημιοῦσθαι, καὶ κατὰ χώραν ἀπιέναι ἥπερ πρόσθεν εἰχε τὸ στράτευμα καὶ ἄρχειν τὸν πρόσθεν στρατηγούς. Καὶ Χειρόσοφος μὲν ἥδη ἐτετελευτήκει φάρμακον πιὼν πυρέττων· τὰ δ' ἐκείνου Νέων Ἀσιναῖος παρέλαβε.
 12 Μετὰ δὲ ταῦτα ἀναστὰς εἶπε Ξενοφῶν· ὃ ἄνδρες στρατιῶται, τὴν μὲν πορείαν, ὡς ἔοικε, δῆλον ὅτι πεζῇ ποιητέον· οὐ γὰρ ἔστι πλοῖα· ἀνάγκη δὲ πορεύεσθαι ἥδη· οὐ γὰρ ἔστι μένοντι τὰ ἐπιτήδεια. Ἡμεῖς οὖν, ἔφη, θυσόμεθα· ὑμᾶς δὲ δεῖ παρασκευάζεσθαι ὡς μαχομένους
 13 εἴ ποτε καὶ ἄλλοτε· οἱ γὰρ πολέμιοι ἀνάτεθαρρήσασιν. Ἐκ τούτου ἐθύνοντο οἱ στρατηγοί, μάντις δὲ παρῆν Ἀρηξίων Ἀρκάς· δὲ Σιλανὸς δ' Ἀμπρακιώτης ἥδη ἀπεδεδράκει πλοῖον μισθωσάμενος ἐξ Ἡρακλείας. Θυσίαν δὲ ἐπὶ τῷ ἀφόδῳ οὐκ ἐγίγνετο τὰ ιερά. Ταύτην μὲν οὖν
 14 τὴν ἡμέραν ἐπαύσαντο. Καί τινες ἐτόλμων λέγειν ὡς δὲ Ξενοφῶν βουλόμενος τὸ χωρίον οἰκίσαι πέπεικε τὸν μάντιν λέγειν ὡς τὰ ιερὰ οὐ γί-
 15 γνεται ἐπὶ ἀφόδῳ. Ἐντεῦθεν ηρόός της αὖτον παρεῖναι ἐπὶ τὴν θυσίαν τὸν βουλόμενον, καὶ μάντις εἴ τις εἴη, παραγγέλλας παρεῖναι
 ὡς συνθεασόμενον τὰ ιερά, ἔθυε· καὶ ἐνταῦθα παρῆσαν πολλοί.
 16 Θυσίαν δὲ πάλιν εἰς τρὶς ἐπὶ τῇ ἀφόδῳ οὐκ ἐγίγνετο τὰ ιερά. Ἐκ τούτου χαλεπῶς εἶχον οἱ στρατιῶται· καὶ γὰρ τὰ ἐπιτήδεια ἐπέλιπεν
 ἀ ἔχοντες ἥλθον, καὶ ἀγορὰ οὐδεμίᾳ πω παρῆν.
 17 Ἐκ τούτου συνελθόντων εἶπε πάλιν Ξενοφῶν· ὃ ἄνδρες, ἐπὶ μὲν τῇ πορείᾳ, ὡς δρᾶτε, τὰ ιερὰ οὕπω γίγνεται τῶν δ' ἐπιτηδείων δρῶ
 ὑμᾶς δεομένους· ἀνάγκη οὖν μοι δοκεῖ εἶναι θύεσθαι περὶ αὐτοῦ τούτου.

έφτιαξαν ἔνα μεγάλο κενοτάφιο κι ἔβαλαν ἐπάνω στεφάνια. "Οταν τὰ 10
ἔκαναν αὐτά, γύρισαν στὸ στρατόπεδο. Τότε δείπνησαν καὶ κοιμήθηκαν. Τὴν ἀλλη μέρα ὅμως μαζεύτηκαν ὅλοι οἱ στρατιῶτες. Τοὺς
σύναξαν ἵδιαίτερα οἱ λοχαγοὶ Ἀγασίας ὁ Στυμφάλιος καὶ Ἰερώνυμος
ὁ Ἡλεῖος, καὶ οἱ πιὸ ἡλικιωμένοι Ἀρκάδες. Καὶ πῆραν τὴν ἀπόφαση, 11
ὅτι κανένας ἀπὸ δῶ καὶ πέρα προτείνη νὰ χωριστῇ τὸ στράτευμα, αὐτὸς
νὰ τιμωρηθῇ μὲ θάνατο, κι ἀκόμα νὰ φύγουν βαδίζοντας ἀπὸ τὴ στε-
ριὰ μὲ τὸ σχηματισμὸ ποὺ εἶχαν πρωτύτερα, καὶ νὰ διοικοῦν οἱ προη-
γούμενοι στρατηγοί. 'Ο Χειρίσοφος εἶχε πεθάνει ἀπὸ ἔνα φάρμακο
ποὺ ἤπιε γιὰ νὰ τοῦ περάσῃ ὁ πυρετός, καὶ στὴ θέση του μπῆκε ὁ
Νέων ὁ Ἀσιναῖος. "Τοτε' ἀπ' αὐτὰ σηκώθηκε ὁ Ξενοφῶν καὶ εἶπε : 12
«Στρατιῶτες, ὀλοκλήθαρα φάνεται πῶς τὸ ταξίδι πρέπει νὰ τὸ κά-
νωμε μὲ τὰ πόδια, γιατὶ δὲν ἔχομε πλοῦτο. Καὶ μάλιστα εἶναι ἀνάγκη
νὰ ξεκινήσωμε τώρα, ἀφοῦ καὶ νὰ θέλωμε νὰ μείνωμε δὲν ὑπάρχουν
τρόφιμα. 'Εμεῖς λοιπόν, εἶπε, θὰ θυσιάσωμε, ἐνῶ ἐσεῖς πρέπει νὰ
έτοιμαζεστε γιὰ μάχη, περισσότερο τώρα ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά. Καὶ
τοῦτο, γιατὶ οἱ ἔχθροὶ ἔχουν πάρει θάρρος». Τότε ἀρχισαν οἱ στρατηγοὶ 13
νὰ θυσιάζουν. Τὴ θυσία τὴν παρακολουθοῦσε ὁ μάντης Ἀρηξίων ἀπὸ
τὴν Ἀρκαδία, γιατὶ ὁ Σιλανδὸς ὁ Ἀμπρακιώτης πρὶν ἀπὸ καιρὸ εἶχε
ναυλώσει ἔνα πλοῦτο καὶ τὸ σκασε ἀπὸ τὴν Ἡράκλεια. Τὰ σημάδια
ὅμως τῆς θυσίας δὲν ἦταν εὐνοϊκὰ γιὰ τὴν ἀναχώρηση, κι ἔτσι τὴν
ἡμέρα ἐκείνη δὲν τὸ κούνησαν. Ἀλλὰ μερικοὶ ἔφτασαν στὸ σημεῖο 14
νὰ ποῦν πῶς ὁ Ξενοφῶν, θέλοντας νὰ χτίσῃ πόλη στὸ μέρος ἐκεῖνο,
κατέφερε τὸ μάντη νὰ πῆ πῶς οἱ θυσίες δὲν δείχνουν καλὰ σημάδια
γιὰ τὴν ἀναχώρησή τους. Γι' αὐτὸ τὴν ἄλλη μέρα ὁ Ξενοφῶν διαλά- 15
λησε πῶς μποροῦσε ὅποιος ἥθελε νὰ παρακολουθήσῃ τὴ θυσία, κι ἔδω-
σε ἐντολή, ὃν ὑπάρχη κανένας μάντης, νὰ σταθῇ κοντά, γιὰ νὰ παρα-
τηρήσῃ κι αὐτός. "Ετσι ἀρχίσει νὰ θυσιάζῃ, ἐνῶ τριγύρω βρίσκονταν
πολλοί. Ξαναθυσίασε τρίτη φορά, γιὰ νὰ δῆ ἀν μποροῦσαν νὰ φύγουν, 16
μὰ τὰ σημάδια ἦταν ἀντίθετα. Τότε οἱ στρατιῶτες στενοχωρήθηκαν,
γιατὶ καὶ τὰ τρόφιμα ποὺ εἶχαν κουβαλήσει μαζί τους σώθηκαν, καὶ
πουθενά δὲν ἔβρισκαν ν' ἀγοράσουν.

Τότε συγκεντρώθηκαν πάλι καὶ ὁ Ξενοφῶν ξαναμίλησε : «Στρα- 17
τιῶτες, βλέπετε πῶς ἀπὸ τὴ μιὰ οἱ θυσίες δὲν εἶναι εὐνοϊκὲς γιὰ τὸ
ταξίδι μας, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλη χρειάζεστε τρόφιμα. Μου φαίνεται
λοιπὸν πῶς εἶναι ἀνάγκη νὰ θυσιάζωμε γι' αὐτὸν τὸ σκοπό». Τότε

17-22

Ἐλλειψη
τροφίμων.

18 Ἀναστάς τις εἶπε· καὶ εἰκότως ἀρα ἡμῖν οὐ γίγνεται τὰ ἱερά· ως γὰρ ἔγὼ ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου χθὲς ἥκοντος πλοίου ἥκουσά τινος δτὶ Κλέ-
ανδρος ἐκ Βυζαντίου ἀρμοστῆς μέλλει ἥξειν πλοῖα καὶ τριήρεις ἔ-
19 χων. Ἐκ τούτου δὲ ἀναμένειν μὲν πᾶσιν ἐδόκει· ἐπὶ δὲ τὰ ἐπιτή-
δεια ἀνάγκη ἦν ἐξιέναι. Καὶ ἐπὶ τούτῳ πάλιν ἐθύετο εἰς τρίς, καὶ
οὐκ ἐγίγνετο τὰ ἱερά. Καὶ ἡδη καὶ ἐπὶ σκηνὴν ιόντες τὴν Ξενο-
φῶντος ἔλεγον δτὶ οὐκ ἔχοιεν τὰ ἐπιτήδεια. "Ο δ' οὐκ ἀν ἔφη ἐξα-
γαγεῖν μὴ γιγνομένων τῶν ἱερῶν.

20 Καὶ πάλιν τῇ ὑστεραίᾳ ἐθύετο, καὶ σχεδόν τι πᾶσα ἡ στρα-
τιὰ διὰ τὸ μέλειν ἄπασιν ἐκυκλοῦντο περὶ τὰ ἱερά· τὰ δὲ θύματα
21 ἐπεκελούπει. Οἱ δὲ στρατηγοὶ ἐξῆγον μὲν οὕ, συνεκάλεσαν δέ. Εἴτεν
οὖν Ξενοφῶν ἵσως οἱ πολέμιοι συνειλεγμένοι εἰσὶν καὶ ἀνάγκη μά-
χεσθαι· εἰ οὖν καταλιπόντες *(τὰ σκεύη)* ἐν τῷ ἐρυμνῷ χωρίῳ ως
εἰς μάχην παρεσκευασμένοι ἰοιμεν, ἵσως ἀν τὰ ἱερὰ προχωροίη ἡμῖν.
22 Ἀκούσαντες δ' οἱ στρατιῶται ἀνέκραγον ως οὐδὲν δέον εἰς τὸ χω-
ρίον ἄγειν, ἀλλὰ θύεσθαι ως τάχιστα. Καὶ πρόβατα μὲν οὐκέτι ἦν,
βοῦς δὲ ὑπὸ ἀμάξης προιάμενοι ἐθύοντο· καὶ Ξενοφῶν Κλεάνδρος ἐ-
δειήθη τοῦ Ἀρκάδος προθύεσθαι εἴ τι ἐν τούτῳ εἴη. Ἄλλ' οὐδ' ως
ἐγένοντο.

23 Νέων δὲ ἦν μὲν στρατηγὸς κατὰ τὸ Χειρισόφον μέρος, ἐπει δὲ
ἔώρα τοὺς ἀνθρώπους ως εἰχον δεινῶς τῇ ἐνδείᾳ, βουλόμενος αὐτοῖς
χαρίζεσθαι, εὑρών τινα ἀνθρωπὸν Ἡρακλεώτην, δις ἔφη κώμας ἐγγὺς
εἰδέναι ὅθεν εἴη λαβεῖν τὰ ἐπιτήδεια, ἐκήρυξε τὸν βουλόμενον ιέναι ἐπὶ¹
τὰ ἐπιτήδεια, ως ἡγεμόνος ἐσομένου. Ἐξέρχονται δὴ σὺν δορατίοις
καὶ ἀσκοῖς καὶ θυλάκοις καὶ ἄλλοις ἀγγείοις εἰς δισχιλίους ἀνθρώπους.
24 Ἐπειδὴ δὲ ἦσαν ἐν ταῖς κώμαις καὶ διεσπείροντο ως ἐπὶ τὸ λαμβάνειν,
ἐπιπλέποντιν αὐτοῖς οἱ Φαρναβάζου ἵππεῖς πρῶτοι· βεβοηθηκότες
γὰρ ἦσαν τοῖς Βιθυνοῖς, βουλόμενοι σὺν τοῖς Βιθυνοῖς, εἰ δύναιντο,

σηκώθηκε κάποιος κι εἶπε : «Εἶναι φυσικό νὰ μὴ φαίνωνται ἀπὸ τὶς 18 θυσίες καλὰ σημάδια. Γιατί, ὅπως ἔμαθα χτές τυχαῖα ἀπὸ κάποιον ποὺ ἤρθε μὲ καράβι, ὁ Κλέανδρος ὁ ἀρμοστὴς τοῦ Βυζαντίου σκοτεύει πὰς ἥταν σωστὸν νὰ περιμένουν, ὑπῆρχε ὅμως ἀνάγκη νὰ βγοῦν γιὰ νὰ πὼς ἥταν σωστὸν περιμένουν, ὑπῆρχε ὅμως ἀνάγκη νὰ βγοῦν γιὰ νὰ βροῦν τρόφιμα. Γι' αὐτὸν τὸ ζήτημα ἔκανε τρεῖς φορὲς θυσία, μὰ τὰ σημεῖα ἥταν ἀντίθετα. Στὸ τέλος οἱ στρατιῶτες ἀρχισαν νὰ πηγαίνουν καὶ στὴ σκηνὴ τοῦ Ξενοφώντα, φωνάζοντας πὼς τοὺς λείπουν οἱ τροφές. Ἐκεῖνος ὅμως ἐδήλωσε πὼς δὲν πρόκειται νὰ τοὺς βγάλῃ ἀπὸ τὸ στρατόπεδο, ἀν οἱ θυσίες δὲν πᾶνε καλά. Τὴν ἀλλη μέρα ξανθίσιαζε, καὶ σχεδὸν δλόκληρος ὁ στρατός, ἀπὸ τὴν ἔγνοια ποὺ εἶχε, συγκεντρώθηκε γύρω στὸ βωμό. Μὰ τὰ ζῶα δὲν ἐπαρκοῦσαν γιὰ θυσία. Ὁστόσο οἱ στρατηγοὶ δὲν ἔβγαζαν τοὺς στρατιῶτες, παρὰ τοὺς συγκέντρωσαν. Καὶ ὁ Ξενοφῶν τοὺς εἶπε : «Ἴσως οἱ ἔχθροι 20 ναθυσίαζε, καὶ σχεδὸν δλόκληρος ὁ στρατός, ἀπὸ τὴν ἔγνοια ποὺ εἶχε, συγκεντρώθηκε γύρω στὸ βωμό. Μὰ τὰ ζῶα δὲν ἐπαρκοῦσαν γιὰ θυσία. Ὁστόσο οἱ στρατηγοὶ δὲν ἔβγαζαν τοὺς στρατιῶτες, παρὰ τοὺς συγκέντρωσαν. Καὶ ὁ Ξενοφῶν τοὺς εἶπε : «Ἴσως οἱ ἔχθροι 21 βρίσκονται συγκεντρωμένοι καὶ θὰ χρειαστῇ νὰ πολεμήσωμε. Ἀν λοιπὸν ἀφήσωμε τὶς ἀποσκευές μας ἐκεῖ ποὺ ἡ τοποθεσία εἶναι δύχυρη καὶ βαδίσωμε ἑτοιμασμένοι γιὰ μάχη, τότε μπορεῖ οἱ θυσίες νὰ δείξουν καλὰ σημάδια». Οταν τ' ἀκούσαν οἱ στρατιῶτες, φώναξαν πὼς 22 δὲν χρειαζόταν νὰ πᾶνε σὲ κεῖνο τὸ μέρος, παρὰ ἔπειτε νὰ θυσιάσουν δοσο γινόταν γρηγορώτερα. Πρόβατα ὅμως δὲν ὑπῆρχαν πιά, κι ἔτσι ἀγόρασαν βόδια ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἥταν ζεμένα στὰ ἀμάξια, καὶ τὰ θυσίαζαν. Καὶ ὁ Ξενοφῶν παρακάλεσε τὸν Κλεόνορα τὸν Ἀρκάδα νὰ θυσιάσῃ ἀντὶ γι' αὐτόν, μήπως μὲ τὴν ἀλλαγὴ γίνη κάτι. Μὰ οὔτε τότε οἱ θυσίες ἔδειξαν καλὰ σημάδια.

Ο Νέων, ποὺ στὸ μεταξὺ εἶχε γίνει στρατηγὸς σὲ ἀντικατάσταση 23 τοῦ Χειρίσοφου, ὅταν εἶδε σὲ πόσο δύσκολη κατάσταση βρίσκονταν οἱ στρατιῶτες ἀπὸ τὶς πολλὲς ἐλλείψεις, θέλησε νὰ τοὺς προσφέρῃ κάποια ὑπηρεσία. Καθὼς βρῆκε λοιπὸν ἔναν Ἡρακλειώτη, ποὺ ἔλεγε πὼς ζέρει ἐκεῖ κοντά κάτι χωριὰ ἀπ' ὅπου μποροῦσαν νὰ πάρουν τρόφιμα, διαλάλησε πὼς ὅποιος ἤθελε ἥταν ἐλεύθερος νὰ πάη, γιατὶ τώρα φιμα, διαλάλησε πὼς ὅποιος ἤθελε ἥταν ἐλεύθερος νὰ πάη, γιατὶ τώρα 24 ἀσκιαὶ καὶ μὲ ταχάρια καὶ μὲ ἄλλα ἀγγεῖα, πάνω κάτω δυὸς χιλιάδες ἀντρες. Οταν ὅμως μπήκαν στὰ χωριὰ καὶ σκορπίστηκαν γιὰ τὴ λεηλασία, τοὺς κάνουν ἐπίθεση πρῶτα οἱ ἀρχίσουν τὴ λεηλασία, τοὺς κάνουν ἐπίθεση πρῶτα οἱ πεῖται τοῦ Φαρνάβαζου. Γιατὶ τοῦτοι εἶχαν ἤρθει νὰ βοηθήσουν τοὺς Βιθυνούς, θέλοντας μαζί τους νὰ ἐμποδίσουν, ἀν μποροῦσαν, τοὺς

23-27
Ἐπιδρομὴ
τῶν Ἑλλή-
νων.

ἀποκωλῦσαι τοὺς "Ἐλληνας μὴ ἐλθεῖν εἰς τὴν Φρονγίαν· οὗτοι οἱ ἵππεῖς
ἀποκτείνουσι τῶν ἀνδρῶν οὐ μεῖν πεντακοσίους· οἱ δὲ λοιποὶ ἐπὶ τὸ
25 ὅρος ἀνέψυγον. Ἐκ τούτου ἀπαγγέλλει τις ταῦτα τῶν ἀποφευγόντων
εἰς τὸ στρατόπεδον. Καὶ ὁ Ξενοφῶν, ἐπεὶ οὐκ ἐγεγένητο τὰ ιερὰ ταύτη
τῇ ἡμέρᾳ, λαβὼν βοῦν ὑπὸ ὀμάξης, οὐ γὰρ ἦν ἄλλα ιερεῖα, σφαγιασά-
26 μενος ἐβοήθει καὶ οἱ ἄλλοι οἱ μέχρι τριάκοντα ἐτῶν ἀπαντεῖς. Καὶ ἀνα-
λαβόντες τοὺς λοιποὺς ἄνδρας εἰς τὸ στρατόπεδον ἀφικνοῦνται. Καὶ ἥδη
μὲν ἀμφὶ ἡλίου δυσμὰς ἦν καὶ οἱ "Ἐλληνες μάλ' ἀθύμως ἔχοντες ἐδει-
πνοποιοῦντο, καὶ ἐξαπίνης διὰ τῶν λασίων τῶν Βιθυνῶν τινες ἐπιγενό-
μενοι τοῖς προφύλαξι τὸν μὲν κατέκαινον, τὸν δὲ ἐδίωξαν μέχρι εἰς
27 τὸ στρατόπεδον. Καὶ ορανγῆς γενομένης εἰς τὰ ὅπλα πάντες ἔδραμον
οἱ "Ἐλληνες· καὶ διώκειν μὲν καὶ κινεῖν τὸ στρατόπεδον νυκτὸς οὐκ
ἀσφαλὲς ἐδόκει εἶναι· δασέα γὰρ ἦν τὰ χωρία· ἐν δὲ τοῖς ὅπλοις ἐνυκτέ-
ρευον φυλαττόμενοι ἴκανοις φύλαξι.

ΚΕΦ. 5 1 *Tὴν μὲν νύκτα οὕτω διήγαγον· ἀμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ οἱ στρατηγοὶ εἰς
τὸ ἐρυμνὸν χωρίον ἤγοῦντο· οἱ δὲ εἴποντο ἀναλαβόντες τὰ ὅπλα καὶ τὰ
σκεύη. Πρὸν δὲ ἀρίστου ὥραν εἶναι ἀπετάφρευον ἢ.ν. εἰσοδος ἦν εἰς τὸ
χωρίον, καὶ ἀπεσταύρωσαν ἄπαν, καταλιπόντες τρεῖς πύλας. Καὶ πλοῖον
2 ἐξ Ἡρακλείας ἦκεν ἀλφίτα ἄγον καὶ ιερεῖα καὶ οἶνον. Πρῷ δ' ἀναστὰς
Ξενοφῶν ἐθύετο ἐπ' ἐξόδῳ, καὶ γίγνεται τὰ ιερὰ ἐπὶ τοῦ πρώτου ιερείου.
Καὶ ἥδη τέλος ἔχοντων τῶν ἰερῶν ὅρᾳ αἰετὸν αἴσιον δι μάντις Ἀρηξίων
3 Παρράσιος, καὶ ἡγεῖσθαι κελεύει τὸν Ξενοφῶντα. Καὶ διαβάντες τὴν
τάφρον τὰ ὅπλα τίθενται, καὶ ἐκήρυξαν ἀριστήσαντας ἐξιέναι τοὺς
στρατιώτας σὺν τοῖς ὅπλοις, τὸν δὲ ὅχλον καὶ τὰ ἀνδράποδα αὐτοῦ
4 καταλιπεῖν. Οἱ μὲν δὴ ἄλλοι πάντες ἐξῆσαν, Νέων δὲ οὐ· ἐδόκει γὰρ*

"Ελληνες νὰ μποῦν στὴ Φρυγία. Τότε σκοτώνονται ἀπὸ τοὺς ἵππεῖς ὡς πεντακόσιοι ἄντρες, ἐνῷ οἱ ὑπόλοιποι τράβηξαν ἀπόνω στὰ βουνά καὶ σώθηκαν. Σὲ λίγο κάποιος ἀπὸ κείνους ποὺ ζέφυγαν, ἀνακοινώ- 25 νει στὸ στρατόπεδο τὰ ὅσα ἔγιναν. Καὶ ὁ Ξενοφῶν, ἐπειδὴ οἱ θυσίες δὲν ἔδειχναν καλὰ σημάδια τούτη τὴν ἡμέρα, πῆρε ἐνα βόδι ποὺ ἦταν ζεμένο στὸ ἀμάξι, γιατὶ δὲν ὑπῆρχαν ἄλλα ζῶα γιὰ θυσία, τὸ θυσία- σε καὶ κατόπι ἔτρεξε νὰ τοὺς βοηθήσῃ, μαζὶ μὲ δλους τοὺς ἄλλους ποὺ ἦταν ὡς τριάντα χρονῶν. "Ετσι πῆραν ὅσους εἶχαν γλιτώσει καὶ 26 γυρίζουν στὸ στρατόπεδο. Μὰ πρὸς τὸ βασίλεμα τοῦ ἥλιου; ὅταν οἱ "Ελληνες εἶχαν ἀρχίσει νὰ δειπνοῦν κι ἦταν πολὺ στενοχωρημένοι, ξαφνικὰ μερικοὶ Βιθυνοί, βγαίνοντας ἀπὸ τὴ δασωμένη περιοχή, ἔπε- σαν ἀπάνω στοὺς στρατιῶτες τῆς προφυλακῆς καὶ ἄλλους σκότωσαν κι ἄλλους κυνηγησαν ὡς τὸ στρατόπεδο. 'Απὸ τὶς δυνατὲς φωνὲς ποὺ 27 ἀκούστηκαν τότε, οἱ "Ελληνες δλοι ἔτρεξαν στὰ ὅπλα. Δὲν τοὺς φαι- νόταν ὅμως πὼς θὰ εἶχαν ἀσφάλεια, ἀν κυνηγοῦσαν τοὺς ἔχθρούς καὶ μετακινοῦσαν τὸ στρατόπεδο, καθώς ἦταν σκοτάδι, γιατὶ τὰ γύρω μέρη ἦταν δασωμένα. Γι' αὐτὸ πέρασαν τὴ νύχτα ὄπλισμένοι καὶ φυ- λάγονταν ἀπὸ ἀρκετοὺς φρουρούς.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΙΑΝΟΥΝ ΟΧΥΡΗ ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ,
ΘΑΒΟΥΝ ΤΟΥΣ ΝΕΚΡΟΥΣ ΚΙ ΥΣΤΕΡΑ ΚΑΝΟΥΝ ΕΠΙΘΕΣΗ
ΚΑΙ NIKOYN TO EXOPHIKO IPPIKO.

"Ετσι πέρασαν τὴ νύχτα. Μόλις ὅμως ἔημέρωσε, οἱ στρατηγοὶ 1 ΚΕΦ. 5 ὁδηγοῦσαν τοὺς στρατιῶτες πρὸς τὴν ὁχυρὴ τοποθεσία, κι ἐκεῖ- νοι ἀκοιλουθοῦσαν μὲ τὰ ὅπλα καὶ τὶς ἀποσκευές τους. Καὶ προτοῦ φτάση ἡ ὥρα τοῦ φαγητοῦ, ἔκαναν ἔνα χαντάκι καὶ ὀχύρωσαν τὴν εἰσοδο τοῦ ὁχυροῦ, περιχαράκωσαν ὅλη τὴν ἔκταση μὲ παλούκια κι ἀφησαν τρεῖς πύλες. Στὸ μεταξὺ ἥρθε ἔνα πλοῖο ἀπὸ τὴν Ἡράκλεια κι ἔφερε ἀλεύρι κριθαρένιο καὶ ζῶα γιὰ θυσίες καὶ κρασί. 'Ο Ξενοφῶν 2 σηκώθηκε πρώτης κι ἀρχίσει νὰ θυσιάζῃ γιὰ νὰ δῆ ἀν μποροῦσαν νὰ ξεκινήσουν, καὶ τὰ σημάδια τῆς θυσίας ἀπὸ τὸ πρῶτο ζῶο κιόλας φά- νηκαν καλά. Τέλειωναν πιὰ οἱ θυσίες, ὅταν ὁ μάντης Ἀρηξίων ὁ Παρράσιος εἶδε ἔναν ἀετὸ καλοσήμαδο, καὶ τότε προτρέπει τὸν Ξενοφώντα νὰ δίδηγήσῃ τὸ στράτευμα. "Ετσι πέρασαν τὸ χαντάκι, 3 ἀκούμπησαν τὰ ὅπλα στὴ γῆ κι ἔδωσαν ἐντολὴ μὲ τὸν κήρυκα νὰ γευ- ματίσουν οἱ στρατιῶτες κι ὑστερά νὰ βγοῦν ὄπλισμένοι, ἀφήνοντας ἔκει τοὺς ἄμαχους καὶ τοὺς αἰγμάλωτους. Βγῆκαν λοιπὸν δλοι οἱ ἄλλοι 4

1-6 Θάψιμο τῶν νεκρῶν.

κάλλιστον είναι τοῦτον φύλακα καταλιπεῖν τῶν ἐπὶ στρατοπέδου. Ἐπεὶ δὲ οἱ λοχαγοὶ καὶ οἱ στρατιῶται ἀπέλιπον αὐτὸν, αἰσχυνόμενοι μὴ ἐφέπεσθαι τῶν ἄλλων ἔξιόντων, κατέλιπον αὐτοῦ τοὺς ὑπὲρ πέντε καὶ 5 τετταράκοντα ἔτη. Καὶ οὗτοι μὲν ἔμενον, οἱ δὲ ἄλλοι ἐπορεύοντο. Πρὸν δὲ πεντεκαίδεκα στάδια διεληλυθέναι ἐνέτυχον ἡδη τεκροῖς· καὶ τὴν οὐράν τοῦ κέρατος ποιησάμενοι κατὰ τοὺς πρώτους φανέντας τεκρούς 6 ἔθαπτον πάντας ὅπόσονς ἐπελάμβανε τὸ κέρας. Ἐπεὶ δὲ τοὺς πρώτους ἔθαψαν, προαγαγόντες καὶ τὴν οὐράν αὖθις ποιησάμενοι κατὰ τοὺς πρώτους τῶν ἀτάφων ἔθαπτον τὸν αὐτὸν τρόπον ὅπόσονς ἐπελάμβανεν ἡ στρατιά. Ἐπεὶ δὲ εἰς τὴν ὁδὸν ἥκον τὴν ἐκ τῶν κωμῶν, ἔνθα ἔκειντο ἀθροοί, συνενεγκόντες αὐτοὺς ἔθαψαν.

7 Ἡδη δὲ πέρα μεσούσης τῆς ἡμέρας προάγοντες τὸ στράτευμα ἔξω τῶν κωμῶν ἐλάμβανον τὰ ἐπιτήδεια διτι τις δρόφη ἐντὸς τῆς φάλαγγος, καὶ ἔξαίφνης ὁρῶσι τοὺς πολεμίους ὑπερβάλλοντας κατὰ λόφους τινὰς ἐκ τοῦ ἐναντίου, τεταγμένους ἐπὶ φάλαγγος ἵππεας τε πολλοὺς καὶ πεζούς· καὶ γὰρ Σπιθιριδάτης καὶ Ραθίνης ἥκον παρὰ Φαροναβάζου 8 ἔχοντες τὴν δύναμιν. Ἐπεὶ δὲ κατεῖδον τοὺς Ἕλληνας οἱ πολέμιοι, ἔστησαν ἀπέχοντες αὐτῶν ὅσον πεντεκαίδεκα σταδίους. Ἐκ τούτου εἰθὺς δ Ἀρηξίων [δι μάντις τῶν Ἑλλήνων] σφαγιάζεται, καὶ ἐγένετο 9 ἐπὶ τοῦ πρώτου καλὰ τὰ σφάγια. Ἐνθα δὴ Ξενοφῶν λέγει· δοκεῖ μοι, ω̄ ἄνδρες στρατηγοί, ἐπιτάξασθαι τῇ φάλαγγι λόχους φύλακας ἵν' ἄν πον δέη ὥστιν οἱ ἐπιβοηθήσοντες τῇ φάλαγγι καὶ οἱ πολέμιοι τεταραγμένοι ἐμπιπτώσιν εἰς τεταγμένους καὶ ἀκεραιόντες. Συνεδόκει ταῦτα 10 πᾶσιν. Ὅμετις μὲν τοίνυν, ἔφη, προηγεῖσθε τὴν πρὸς τοὺς ἐναντίους, ως μὴ ἐστήκωμεν, ἐπεὶ ὄφθημεν καὶ εἰδομεν τοὺς πολεμίους· ἐγὼ δὲ 11 ἥξω τοὺς τελευταίους λόχους καταχωρίσας ἥπερ ὑμῖν δοκεῖ. Ἐκ τούτου οὖ μὲν ἥσυχοι προηγον, δ δὲ τρεῖς ἀφελῶν τὰς τελευταίας τάξεις ἀνὰ διακοσίους ἄνδρας, τὴν μὲν ἐπὶ τὸ δεξιὸν ἐπέτρεψεν ἐφέπεσθαι ἀπολιπόντας ως πλέθρον· Σαμόλας Ἀχαιοὶς ταύτης ἥρχε τῆς τάξεως· τὴν δὲ ἐπὶ τῷ μέσῳ ἐχώρισεν ἐπεσθα· Πυρροίας Ἀρκάς ταύτης ἥρχε

ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Νέωνα, γιατὶ νόμισαν πώς ἡταν προτιμότερο νὰ τὸν ἀφήσουν νὰ φυλάχῃ τὸ στρατόπεδο. Οἱ λοχαγοὶ ὅμως κι οἱ στρατιῶτες τους ντράπηκαν νὰ μὴν ἀκολουθήσουν τοὺς ἄλλους ποὺ ἔφευγαν, καὶ γι' αὐτὸς τὸν ἄφησαν ἐκεῖ μαζὶ μὲ κείνους ποὺ ἡταν πάνω ἀπὸ σαράντα πέντε χρονῶν. Αὐτοὶ ἔμειναν, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιποι ἀρχισαν νὰ προχωροῦν. Προτοῦ περάσουν ὅμως δεκαπέντε στάδια, βρῆκαν κάτι νεκρούς. 5 Καὶ ὅταν ἡ οὐρὰ τοῦ στρατοῦ ἔφτασε στὸ μέρος ποὺ βρέθηκαν οἱ πρῶτοι νεκροί, τότε ἔθαψαν ὅλους ὅσοι βρίσκονταν σ' ὀλόκληρη τὴν ἔκταση ποὺ ἔπιανε ἡ παράταξη. "Ἐθαψαν ἐκείνους καὶ συνέχισαν τὴν 6 πορεία, κι ὅταν ξανάφτασε ἡ οὐρὰ στοὺς πρώτους ἀταφους, ἔθαψαν πάλι μὲ τὸν ἔδιο τρόπο ὅσους βρίσκονταν σὲ ὅλο τὸ μάκρος τῆς παράταξης. Τέλος πῆγαν στὸ κεντρικὸ σημεῖο, ὃπου ἐνώνονταν οἱ δρόμοι τῶν χωριῶν. Ἐκεῖ βρίσκονταν πεσμένοι πολλοὶ νεκροί, ποὺ τοὺς μάζεψαν καὶ τοὺς ἔθαψαν.

"Ἔταν περασμένο πιὸ τὸ μεσημέρι, ὅταν ἔφεραν τὸ στρατὸ ἔξω 7 ἀπὸ τὰ χωριά κι ἔπαιρναν τὰ τρόφιμα, ὅσα βρίσκονταν μέσα στὴν ἔκταση ποὺ ἡταν ἡ φάλαγγα. Μὰ ξαφνικὰ βλέπουν τοὺς ἔχθρους ποὺ περνοῦσαν κάτι λόφους ἀπὸ τὴν ἀπέναντι μεριά, δηλαδὴ πολλοὺς ἵππεις καὶ πεζοὺς παραταγμένους γιὰ μάχη. Γιατὶ εἶχαν ἔρθει μὲ δυνάμεις ὁ Σπιθιριδάτης καὶ ὁ Ραθίνης, σταλμένοι ἀπὸ τὸ Φαρνάβαζο. "Οταν οἱ ἔχθροι εἶδαν τοὺς "Ἐλληνες, σταμάτησαν δεκαπέντε στάδια 8 μακριά τους. Ἀμέσως τότε ὁ Ἀρηξίων, ὁ μάντης τῶν Ἐλλήνων, κάνει θυσίες, ποὺ ἀπὸ τὸ πρῶτο ζῶο κιόλας ἔδειξαν καλὰ σημάδια. Τότε ὁ Εενοφῶν λέει : «Μοῦ φαίνεται, στρατηγοί, πὼς πρέπει νὰ τοποθετήσωμε πίσω ἀπὸ τὴ φάλαγγα μερικοὺς λόγους ἔφεδρικούς, γιὰ νὰ τρέξουν νὰ βοηθήσουν σὲ κάποιο σημεῖο, ἢν χρειαστῇ, καὶ γιὰ νὰ πάθουν οἱ ἔχθροι σύγχυση, ὅταν πέσουν ἐπάνω σὲ στρατὸ παραταγμένο καὶ ἀκέραιο». "Ολοὶ ἔβρισκαν σωστὴ τὴν πρότασή του. «Ἐσεῖς λοιπόν, 9 πρόσθεσε, προχωρῆτε τὸ δρόμο ποὺ ὁδηγεῖ καταπάνω στοὺς ἔχθρους, γιὰ νὰ μὴ σταματήσωμε, μιὰ ποὺ τοὺς εἶδαμε καὶ μᾶς εἶδαν κι ἐκεῖνοι. Κι ἐγὼ θὰ ἔρθω ὅταν ξεχωρίσω τοὺς λόγους ποὺ θὰ τοποθετήσωμε στὸ τέλος, σύμφωνα μὲ τὴν πρότασή μου ποὺ κι ἐσεῖς τὴ βρήκατε σωστή». Τότε οἱ ἄλλοι προχωροῦσαν ἥσυχοι, ἐνῶ αὐτὸς πῆ- 11 ρε τὰ τρία τελευταῖα τάγματα, ποὺ τὸ καθένα εἶχε διακόσιους δύντρες, κι ἔδωσε διαταγὴ στὸ πρῶτο ν' ἀκολουθῇ τὴ δεξιὰ πτέρυγα σὲ ἀπόσταση ἐνὸς πλέθρου, μὲ ἀρχηγὸ τὸ Σαμόλα τὸν Ἀχαιό. Τὸ δεύτερο

7 - 13

Προετοιμασία
τῶν Ἐλλή-
νων γιὰ μάχη.

τῆς τάξεως· τὴν δὲ μίαν ἐπὶ τῷ εὐωνύμῳ· Φρασίας Ἀθηναῖος ταύτη ἐφειστήκει.

12 Προϊόντες δέ, ἐπεὶ ἐγένοντο οἱ ἡγούμενοι ἐπὶ νάπει μεγάλῳ καὶ δυσπόδῳ, ἔστησαν ἀγνοοῦντες εἰ διαβατέον εἴη τὸ νάπος. Καὶ παρεγ-
13 γυῶσι στρατηγὸν καὶ λοχαγὸν παριέναι ἐπὶ τὸ ἥγούμενον. Καὶ ὁ Ξενοφῶν θαυμάσας ὅτι τὸ ἵσχον εἴη τὴν πορείαν καὶ ταχὺ ἀκούων τὴν παρεγγύην, ἐλαύνει ἢ τάχιστα. Ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, λέγει Σοφαί-
ντος πρεσβύτατος ὃν τῶν στρατηγῶν ὅτι βουλῆς οὐκ ἀξιον εἴη εἰ διαβατέον ἐστὶ τοιοῦτον νάπος.

14 Καὶ ὁ Ξενοφῶν σπουδῇ ὑπολαβὼν ἔλεξεν· ἀλλ ἵστε μέν με, ὃ
15 ἄνδρες, οὐδένα πω κίνδυνον προξένησαντα ύμιν ἐθελούσιον· οὐ γὰρ δόξης δρῶ δεομένους ύμᾶς εἰς ἀνδρειότητα, ἀλλὰ σωτηρίας. Νῦν δὲ
οὕτως ἔχει ἀμαχεῖ μὲν ἐνθένδε οὐκ ἔστιν ἀπελθεῖν· ἢν γὰρ μὴ ἡμεῖς
16 ἴωμεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, οὗτοι ἡμῖν διόταν ἀπίωμεν ἔφονται καὶ
17 ἐπιπεσοῦνται. Ὁρατε δὴ πότερον κρείττον ἔναι εἰπὲ τοὺς ἄνδρας προ-
βαλλομένους τὰ δπλα ἢ μεταβαλλομένους δπισθεν ἡμῶν ἐπιόντας τοὺς
πολεμίους θεᾶσθαι. Ἰστε μέντοι ὅτι τὸ μὲν ἀπιέναι ἀπὸ πολεμίων
οὐδὲνὶ καλῷ ἔοικε, τὸ δὲ ἐφέπεσθαι καὶ τοῖς κακίοσι θάρρος ἐμποιεῖ.
Ἐγὼ γοῦν ἥδιον ἀν σὺν ἡμίσεσιν ἐποίμην ἢ σὺν διπλασίοις ἀποχω-
ροίην. Καὶ τούτους οἰδ' ὅτι ἐπιόντων μὲν ἡμῶν οὐδὲν ύμεις ἐλπίζετε
18 αὐτοὺς δέξασθαι ἡμᾶς, ἀπιόντων δὲ πάντες ἐπιστάμεθα ὅτι τολμή-
σονσιν ἐφέπεσθαι. Τὸ δὲ διαβάντας δπισθεν νάπος χαλεπὸν ποιήσασθαι
μέλλοντας μάχεσθαι ἀρούρῃ καὶ ἀρπάσαι ἀξιον; τοῖς μὲν γὰρ πολεμίοις
ἐνώ βουλοίμην ἀν εὔπορα πάντα φαίνεσθαι ὡστε ἀποχωρεῖν· ἡμᾶς δὲ
καὶ ἀπὸ τοῦ χωρίου δεῖ διδάσκεσθαι ὅτι οὐκ ἔστι μὴ νικῶσι σωτηρία.
19 Πῶς γὰρ δὴ διαβατὸν τὸ πεδίον, εἰ μὴ νικήσομεν τοὺς ἵππεας; πῶς
δὲ ἀ διεληλύθαμεν δροη, ἢν πέλτασται τοσοίδε ἐφέπωνται; θαυμάζω

τὸ χώρισε ἀπὸ τὸ ἄλλα γιὰ ν' ἀκολουθῇ στὴ μέση, μὲ ἀρχηγὸ τὸν Πυρρία τὸν Ἀρκάδα. Τὸ τρίτο, τέλος, τὸ τοποθέτησε πίσω ἀπὸ τὴν ἀριστερὴν πτέρυγα, καὶ ἔβαλε ἀρχηγὸ τὸ Φρασία τὸν Ἀθηναῖο. Προχω- 12 ρώντας οἱ πρῶτοι ἔφτασαν σ' ἓνα φαράγγι μεγάλο καὶ δυσκολοπέραστο, καὶ σταμάτησαν, γιατὶ δὲν ἤξεραν ἂν ἐπρεπε νὰ τὸ περάσουν ἢ ὅχι. Τότε εἰδοποιοῦν τοὺς στρατηγούς καὶ λοχαγούς νὰ φτάσουν μπροστά. 'Ο Ξενοφῶν παραχενεύτηκε, μὴν ξέροντας τί ἦταν ἐκεῖνο 13 ποὺ ἐμπόδιζε τὴν πορεία καὶ μονομιᾶς, μόλις ἀκουσε τὴν εἰδοποίηση, τρέχει ὅσο μποροῦσε γρηγορώτερα. "Οταν μαζεύτηκαν ὅλοι, ὁ Σοφαίνετος, ποὺ ἦταν ὁ πιὸ ἡλικιωμένος ἀπὸ τοὺς στρατηγούς, εἶπε πῶς δὲν ἀξιζε τὸν κόπο νὰ σκέπτωνται ἂν ἐπρεπε νὰ περάσουν ἓνα τέτοιο φαράγγι.

Καὶ ὁ Ξενοφῶν πῆρε βιαστικὰ τὸ λόγο κι εἶπε : «Ξέρετε, φίλοι 14 μου, πῶς ποτὲ ὡς τώρα δὲν σᾶς ἔριξα σὲ κίνδυνο μὲ τὴ θέλησή μου. Γιατὶ βλέπω πῶς μὲ τὴ γενναιότητά σας δὲν χρειάζεστε δόξα, ἀλλὰ σωτηρία. Τώρα ὅμως ἡ κατάσταση εἶναι τούτη : χωρὶς μάχη δὲν 15 εἶναι δυνατό νὰ φύγωμε ἀπὸ δῶ πέρα. Γιατὶ ἀν ἐμεῖς δὲν ἐπιτεθοῦμε ἐνάντια στοὺς ἔχθρούς, ὅταν φεύγωμε θὰ μᾶς ἀκολουθήσουν καὶ θὰ μᾶς ἐπιτεθοῦν ἐκεῖνοι. Σκεφτῆτε λοιπὸν ποιὸ ἀπὸ τὸ δυό εἶναι προ- 16 τιμότερο, νὰ στρέψωμε τὰ ὅπλα μας πρὸς τοὺς ἔχθρους καὶ νὰ βαδίσωμε καταπάνω τους ἢ νὰ τὰ κρεμάσωμε πίσω μας καὶ νὰ τοὺς βλέπωμε νὰ μᾶς κάνουν ἐπίθεση. Γνωρίζετε, βέβαια, πῶς τὸ νὰ φεύγῃ 17 κανεὶς μπροστὰ στοὺς ἔχθρούς δὲν δείχνει καθόλου γενναιότητα, ἐνῶ τὸ νὰ τοὺς κυνηγάῃ, αὐτὸ δίνει θάρρος ἀκόμα καὶ στοὺς πιὸ δειλούς. "Οσο γιὰ μένα, θὰ προτιμοῦσα μὲ τοὺς μισούς στρατιῶτες νὰ κυνηγήσω τὸν ἔχθρό, παρὰ μὲ τοὺς διπλάσιους νὰ φύγω μπροστά του. "Ἐγω μάλιστα τὴ γνώμη πῶς ἀν τὸν ἐπιτεθοῦμε, οὔτε σεῖς οἱ λόιοι δὲν πιστεύετε πῶς θὰ μᾶς ἀντισταθοῦν· ἐνῶ ἀν φύγωμε, ὅλοι ξέρομε πῶς θὰ τολμήσουν νὰ μᾶς κυνηγήσουν. 'Αφοῦ ὅμως πρόκειται νὰ πολεμή- 18 σωμε, δὲν ἀξίζει ν' ἀρπάξωμε αὐτὴ τὴν εὐκαιρία, δηλαδὴ νὰ περάσωμε τὸ δύσκολο τοῦτο φαράγγι καὶ νὰ τὸ ἀφήσωμε πίσω μας; Γιατὶ θὰ ἥθελα νὰ παρουσιαστοῦν ὅλα εὐκολοπέραστα στοὺς ἔχθρούς, ὡστε νὰ φύγουν, ἐνῶ ἐμεῖς κι ἀπὸ τὸν τόπο τοῦτο πρέπει νὰ μάθωμε πῶς δὲν ὑπάρχει γλιτωμός ἀν δὲν νικήσωμε. Πραγματικὰ πῶς εἶναι δυνατὸ 19 νὰ περάσωμε τὸν κάμπο χωρὶς νὰ νικήσωμε τοὺς ἵππεῖς; Καὶ πῶς νὰ διαβοῦμε τὰ βουνὰ ποὺ περάσαμε, ἀν μᾶς κυνηγοῦν τόσοι πελταστές;

14-21
Λόγος τοῦ
Ξενοφώντα.

δ' ἔγωγε καὶ τὸ νάπος τοῦτο εἴ τις μᾶλλον φοβερὸν νομίζει εἶναι τῶν
 20 ἄλλων ὃν διαπεπορεύμεθα χωρίων. Ἡν δὲ δὴ καὶ σωθῶμεν ἐπὶ θάλατ-
 ταν, πόσον τι νάπος δ' Πόντος; ἔνθα οὕτε πλοῖα ἔστι τὰ ἀπάξοντα
 οὕτε σῖτος φ' θρεψόμεθα μένοντες, δεήσει δέ, ἢν θᾶττον ἐκεῖ γενώμεθα,
 21 θᾶττον πάλιν ἔξιέναι ἐπὶ τὰ ἐπιτήδεια. Οὐκοῦν τοῦ ορείττον ἡριστη-
 κότας μάχεσθαι ἢ αὔριον ἀναρίστον. Ἀνδρες, τά τε ιερὰ ἡμῖν καλὰ
 οὖτε οἰωνοὶ αἴσιοι τά τε σφάγια πάλλιστα· ἴωμεν ἐπὶ τοὺς ἄνδρας. Οὐ
 δεῖ ἔτι τούτους, ἐπεὶ ἡμᾶς πάντως εἶδον, ἡδέως δειπνῆσαι οὐδ' ὅπου
 ἀν θέλωσι σκηνῆσαι.

22 Ἐντεῦθεν οἱ λοχαγοὶ ἡγεῖσθαι ἐκέλευνον, καὶ οὐδεὶς ἀντέλεγε.
 Καὶ δῆς ἡγεῖτο, παραγγείλας διαβαίνειν ἢ ἔκαστος ἐτύγχανε τοῦ νάπους
 ὃν· θᾶττον γὰρ ἀθρόου ἐδόκει ἀν οὕτῳ πέροις γενέσθαι τὸ στράτευμα
 23 ἢ εἰ κατὰ τὴν γέφυραν ἢ ἐπὶ τῷ νάπει ἢν ἔξεμηρόνοτο. Ἐπεὶ δὲ διέ-
 βησαν, παριὼν παρὰ τὴν φάλαγγα ἔλεγεν ἄνδρες, ἀναμυρήσκεσθε
 δοσας δὴ μάχας σὺν τοῖς θεοῖς δύμσει ἵντες νενικήματε καὶ οἴα πά-
 σχονσιν οἱ πολεμίους φεύγοντες, καὶ τοῦτο ἐννοήσατε ὅτι ἐπὶ ταῖς θύ-
 24 ραις τῆς Ἑλλάδος ἐσμέν. Ἀλλ' ἐπεσθε ἡγεμόνι τῷ Ἡρακλεῖ καὶ ἀλ-
 λήλους παρακαλεῖτε ὄνομαστί. Ἡδό τοι ἀνδρεῖόν τι καὶ καλὸν τοῦ
 εἰπόντα καὶ ποιήσαντα μνήμην ἐν οἷς ἔθέλει παρέχειν ἑαυτοῦ.

25 Ταῦτα παρελαύνων ἔλεγε καὶ ἄμα ὑφηγεῖτο ἐπὶ φάλαγγος, καὶ
 τοὺς πελταστὰς ἐκατέρωθεν ποιησάμενοι ἐπορεύοντο ἐπὶ τὸν πολεμίους.
 Παρηγγελτο δὲ τὰ μὲν δόρατά ἐπὶ τὸν δεξιὸν ὕμον ἔχειν, ἔως σημαίνοι
 τῇ σάλπιγγι· ἐπειτα δὲ εἰς προσβολὴν καθέντας ἐπεσθαι βάδην καὶ μη-
 δένα δρόμῳ διώκειν. Ἐκ τούτου σύνθημα παρήγει Ζεὺς σωτήρ, Ἡρακλῆς
 ἡγεμών. Οἱ δὲ πολέμιοι ὑπέμενον, νομίζοντες καλὸν ἔχειν τὸ χωρίον.
 26 Ἐπεὶ δ' ἐπλησίαζον, ἀλάλαξαντες οἱ "Ἑλληνες πελτασταὶ ἔθεον ἐπὶ

Ἐγὼ δέ μως παραξενεύομαι, πῶς μπορεῖ νὰ βρεθῇ κανεὶς νὰ νομίσῃ πῶς τὸ φαράγγι τοῦτο εἶναι πιὸ ἐπικινδυνό ἀπὸ τὰ ἄλλα μέρη ποὺ ἔχομε περάσει ὡς τώρα. Μὰ δταν φτάσωμε ζωντανοὶ στὴ θάλασσα, 20 πόσο μεγάλο φαράγγι θὰ μᾶς φανῆ ὁ Πόντος; Ἐκεῖ οὔτε πλοῖα θὰ ὑπάρχουν νὰ μᾶς πάρουν οὔτε τρόφιμα γιὰ νὰ συντηρηθοῦμε, ἀν μείνωμε, παρὰ θὰ χρειαστῇ, μόλις φτάσωμε, μονομάλις κιόλας νὰ φύγωμε, γιὰ νὰ βροῦμε τρόφιμα. Γι' αὐτὸ εἶναι προτιμότερο νὰ πολεμήσωμε 21 τώρα ποὺ ἔχομε φάει, παρὰ αὔριο νηστικοί. "Ολα τὰ σημάδια, φίλοι μου, εἶναι εύνοϊκά, κι ἀπὸ τὶς θυσίες κι ἀπὸ τὰ πετούμενα πουλιά κι ἀπὸ τὰ ζῷα ποὺ σφάζομε. *Ἄς βαδίσωμε καταπάνω στοὺς ἔχθρούς. Μιὰ ποὺ μᾶς εἰδαν, δὲν πρέπει νὰ δειπνήσουν εὐχάριστα οὔτε νὰ στρατοπεδέψουν ὅπου θέλουν".

Τότε οἱ λοχαγοὶ τὸν πρότρεπταν νὰ πηγαίνῃ μπροστὰ καὶ κανένας 22 δὲν εἶχε ἀντίρρηση. Κι ἐκεῖνος βάδιζε ἐπικεφαλῆς, ἀφοῦ ἔδωσε διαταγὴ νὰ περάσουν ὅλοι τὸ φαράγγι, ἀπὸ τὸ μέρος ποὺ βρισκόταν καθένας. Γιατὶ εἶχε τὴ γνώμη πῶς ἔτσι συγκεντρωμένος ὁ στρατὸς θὰ μποροῦσε νὰ περάσῃ γρηγορώτερα, παρὰ ἂν διάβαιναν ἔνας ἔνας μὲ τὴ σειρὰ ἀπὸ τὸ γεφύρι ποὺ βρισκόταν ἐπάνω στὸ φαράγγι. "Οταν 23 πέρασαν, ὁ Ξενοφῶν βαδίζοντας πλάι στὴ φάλαγγα ἔλεγε: «Στρατιώτες, θυμηθῆτε σὲ πόσες μάχες ἔχετε νικήσει ὡς τώρα μὲ τὴ βοήθεια τῶν θεῶν, σκοπεύοντας τὸν ἤδιο στόχο, καὶ τί παθαίνουν ἐκεῖνοι ποὺ τὸ βάζουν στὰ πόδια μπροστὰ στοὺς ἔχθρούς. Ἀκόμα βάλτε στὸ μυαλό σας τοῦτο, πῶς δηλαδὴ βρισκόμαστε κοντὰ στὶς πύλες τῆς Ἐλλάδας. Ἀκολουθήτε λοιπὸν τὸν ὀδηγὸ - Ἡρακλῆ καὶ δίνετε 24 θάρρος ὁ ἔνας στὸν ἄλλο, φωνάζοντας μὲ τὰ ὀνόματά σας. Θὰ εἶναι εὐχάριστο νὰ διηγηθῇ κανεὶς τώρα καὶ νὰ κάνῃ μιὰ γενναία πράξη, κι ἔτσι νὰ ἀφήσῃ σ' ὅποιος θέλει μιὰν ἀνάμνηση γιὰ τὸν ἔαυτό του». Αὐτὰ ἔλεγε περνώντας κοντὰ στὴ φάλαγγα καὶ τὴν ἤδια 25 στιγμὴ ἔμπαινε ἐπικεφαλῆς. Τοποθέτησαν καὶ τοὺς πελταστές ἀπὸ τὶς δύο πλευρές, κι ἄρχισαν νὰ προχωροῦν ἐνάντια στοὺς ἔχθρούς. Στὸ μεταξύ δόθηκε διαταγὴ νὰ σηκώνῃ καθένας τὰ δόρατα στὸ δεξιὸν ὅμοι, ὥσπου νὰ δοθῇ τὸ σημεῖο μὲ τὴ σάλπιγγα. "Ύστερα νὰ τὰ κατεβάσουν καὶ νὰ τὰ κρατοῦν στραμμένα ἐνάντια στοὺς ἔχθρούς, νὰ περπατοῦν ἀργά καὶ νὰ μὴν κυνηγοῦν κανένα τρέχοντας. Τότε ἀρχισε νὰ κυκλοφορῇ ἀνάμεσα στοὺς στρατιώτες τὸ σύνθημα «Δίας - σωτήρας, Ἡρακλῆς - ὄδηγός». Κι οἱ ἔχθροι ἔμεναν στὴ θέση τους, 26

22-25

Πρὸς συνάντηση τοῦ ἔχθροῦ.

τοὺς πολεμίους πρὸν τινα κελεύειν· οἱ δὲ πολέμιοι ἀντίοι ὥρμησαν, οὐθὲν ἵππεῖς καὶ τὸ στῖφος τῶν Βιθυνῶν καὶ τρέπονται τοὺς πελταστάς.

27 Ἀλλ' ἐπεὶ ὑπηρτίαζεν ἡ φάλαγξ τῶν ὅπλιτῶν ταχὺ πορευομένη καὶ ἄμα ἡ σάλπιγξ ἐφθέγξατο καὶ ἐπαιάνιζον καὶ μετὰ ταῦτα ἡλάλαζον καὶ ἄμα τὰ δόρατα καθίεσαν, ἐνταῦθα οὐκέτι ἐδέξαντο οἱ πολέμιοι, ἀλλὰ ἔφευγον. Καὶ Τιμασίων μὲν ἔχων τοὺς ἵππεῖς ἐφείπετο, καὶ ἀπεκτίννυσαν δσουσπερ ἐδύναντο ὡς ὀλίγοι ὄντες. Τῶν δὲ πολεμίων τὸ μὲν εὐώνυμον εὐθὺς διεσπάρη, καθ' ὃ οἱ Ἕλληνες ἵππεῖς ἤσαν, τὸ δὲ δεξιὸν ἄτε οὐ 29 σφόδρα διωκόμενον ἐπὶ λόφου συνέστη. Ἐπεὶ δὲ εἶδον οἱ Ἕλληνες ὑπομένοντας αὐτούς, ἐδόκει ρᾶστόν τε καὶ ἀκινδυνότατον εἶναι ἴεναι ἥδη ἐπ' αὐτούς. Παιανίσαντες οὖν εὐθὺς ἐπέκειντο· οὐδὲ οὐχ ὑπέμειναν. Καὶ ἐνταῦθα οἱ πελτασταὶ ἐδίωκον μέχρι τὸ δεξιὸν διεσπάρη· ἀπέθανον δὲ ὀλίγοι· τὸ γὰρ ἵππικὸν φόβον παρεῖχε τῶν πολεμίων πολὺ ὅν. Ἐπεὶ δὲ εἶδον οἱ Ἕλληνες τό τε Φαρναβάζου ἵππικὸν ἔτι συνεστήκος καὶ τοὺς Βιθυνὸν ἵππέας πρὸς τοῦτο συναθροιζομένους καὶ ἀπὸ λόφου τινὸς καταθεωμένους τὰ γιγνόμενα ἀπειρήκεσαν μέν, ὅμως δὲ ἐδόκει καὶ ἐπὶ τούτους ἵτεον εἶναι οὕτως ὅπως δύναιτο, ὡς μὴ τε- 30 θαρρηκότες ἀναπάυσαντο. Συνταξάμενοι δὴ πορεύονται. Ἐντεῦθεν οἱ πολέμιοι ἵππεῖς φεύγοντι κατὰ τοῦ πρανοῦς ὅμοίως ὥσπερ ὑπὸ ἵππέων διωκόμενοι· νάπος γὰρ αὐτοὺς ὑπεδέχετο, δούλησαν οἱ 31 Ἕλληνες, ἀλλὰ προαπετράποντο διώκοντες· ὅψὲ γὰρ ἦν. Ἐπανελθόντες δὲ ἔνθα ἡ πρώτη συμβολὴ ἐγένετο, στησάμενοι τρόπαιον ἀπῆσαν ἐπὶ θάλατταν περὶ ἥλιου δυσμάς· στάδιοι δ' ἤσαν ὡς ἐξήκοντα ἐπὶ τὸ στρατόπεδον.

νομίζοντας πώς ή τοποθεσία ἥταν ἀσφαλισμένη. "Οταν ὅμως ζύγων, οἱ "Ἐλληνες πελταστὲς ἔτρεχαν ἐνάντια στοὺς ἐχθροὺς ἀλλάζοντας, προτοῦ νὰ τοὺς διατάξῃ κανένας. Μὰ κι οἱ ἐχθροὶ ὅρμησαν καταπάνω τους, καὶ οἱ ἵππεῖς καὶ τὰ πλήθη τῶν Βιθυνῶν, καὶ τρέπουν σὲ φυγὴ τοὺς πελταστές. Τὴν ὡρα ποὺ οἱ ὄπλίτες προχωροῦσαν 27 γρήγορα γιὰ νὰ τοὺς συναντήσουν, ἀκούστηκε ἡ σάλπιγγα καὶ ἀρχισαν νὰ τραγουδοῦν τὸν παιάνα, κι ὑστερα ἔβγαλαν πολεμικὲς κραυγὲς καὶ κατέβασαν τὰ δόρατα. Τότε πιὰ δὲν μποροῦσαν νὰ ἀντισταθοῦν οἱ ἐχθροί, παρὰ τὸ βαλαν στὰ πόδια. Ο Τιμασίων καὶ οἱ ἵππεῖς τοὺς 28 κυνηγοῦσαν καὶ σκότωναν ὅσους μποροῦσαν, γιατὶ οἱ "Ἐλληνες ἥταν λίγοι. "Ετσι σκορπίστηκε ἡ ἀριστερὴ πτέρυγα τῶν ἐχθρῶν, ποὺ ἀπέναντι τῆς ἥταν τὸ ἐλληνικὸ ἵππικό, ἐνῶ ἡ δεξιὰ συγκεντρώθηκε πάνω σ' ἕνα λόφο, ἐπειδὴ δὲν καταδιωκόταν πολὺ. Οι "Ἐλληνες τοὺς εἶδαν 29 ποὺ ἔμεναν στὴ θέση τους καὶ νόμισαν πὼς ἥταν πάρα πολὺ εὔκολο καὶ πάρα πολὺ ἀκίνδυνο νὰ βαδίσουν καταπάνω τους. Τραγούδησαν λοιπὸν τὸν παιάνα καὶ μονομιᾶς ἔκαναν ἐπίθεση, ἀλλὰ οἱ ἐχθροὶ δὲν ἀντιστάθηκαν. Τότε τοὺς κυνήγησαν οἱ πελταστές, ὥσπου σκορπίστηκε καὶ ἡ δεξιὰ πτέρυγα. Σκοτώθηκαν ὅμως λίγοι, γιατὶ οἱ ἵππεῖς τῶν ἐχθρῶν ἥταν πολλοὶ καὶ προξενοῦσαν φόβο. "Οταν οἱ "Ἐλληνες 30 εἶδαν καὶ τὸ ἵππικὸ τοῦ Φαρνάβαζου νὰ εἰναι ἀκόμα συνταγμένο καὶ τοὺς Βιθυνοὺς ἵππεῖς νὰ εἰναι μαζεμένοι κοντά του καὶ νὰ βλέπουν ἀπὸ κάποιο λόφο ἐκεῖνα ποὺ γίνονταν, ἔνιωθαν βέβαια πὼς ἥταν κουρασμένοι, νόμισαν ὅμως πὼς ἔπρεπε καὶ ἐνάντια σ' αὐτοὺς νὰ βαδίσουν ὅπως μποροῦσαν, γιὰ νὰ μὴν τοὺς ἐπιτρέψουν νὰ ξεκουραστοῦν στὸ ἀναμεταξὺ καὶ πάρουν θάρρος. Συντάχτηκαν λοιπὸν κι ἀρχίζουν 31 νὰ προχωροῦν. Τότε οἱ ἵππεῖς τῶν ἐχθρῶν τὸ βάζουν στὰ πόδια κι ἔτρεχαν πρὸς τὴν κατηφοριά, σὰ νὰ τοὺς κυνηγοῦσε ἵππικό. Γιατὶ τοὺς περίμενε πιὸ πέρα ἔνα φαράγγι ποὺ δὲν τὸ ἤξεραν οἱ "Ἐλληνες, ἀλλὰ τοῦτοι σταμάτησαν τὸ κυνηγητό, ἐπειδὴ ἥταν ἀργά. Γύρισαν 32 υστερα στὸ μέρος ὃπου ἔγινε ἡ πρώτη σύγκρουση κι ἐστησαν τρόπαιο, καὶ κατὰ τὸ ἥλιοβασίλεμα τράβηξαν πρὸς τὴ θάλασσα. Ἡ ἀπόσταση γιὰ τὸ στρατόπεδο ἥταν ἔξηντα στάδια, πάνω κάτω.

Ο ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΤΟΥ BYZANTIOΥ ΚΛΕΑΝΔΡΟΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ. Ο ΣΤΡΑΤΟΣ ΠΗΓΑΙΝΕΙ ΣΤΗ ΧΡΥΣΟΠΟΛΗ.

Τότε οἱ ἐχθροὶ ἀρχισαν νὰ ἀσγολοῦνται μὲ τὶς ὑποθέσεις τους 1 ΚΕΦ. 6

26-32
*Ἐπίθεση νικηφόρα τῶν Ἐλλήνων.

καὶ τοὺς οἰκέτας καὶ τὰ χρήματα ὅποι ἐδύναντο προσωτάτω· οἱ δὲ Ἕλληνες προσέμενον μὲν Κλέανδρον καὶ τὰς τριήρεις καὶ τὰ πλοῖα ὡς ἥξοντα, ἐξίόντες δὲ ἐκάστης ἡμέρας σὺν τοῖς ὑποζυγίοις καὶ τοῖς ἀνδραπόδοις ἐφέροντο ἀδεῶς πυροὺς καὶ κριθάς, οἶνον, ὅσπρια, μελίνας, σῦκα·

2 ἄπαντα γὰρ ἀγαθὰ εἰχεν ἥ χώρα πλὴν ἐλαῖον. Καὶ δόπτε μὲν καταμένοι τὸ στρατευμα ἀναπανόμενον, ἐξῆν ἐπὶ λείαν ἰέναι, καὶ ἐλάμβανον *οἵ* ἐξίόντες· δόπτε δὲ ἐξέστη πᾶν τὸ στρατευμα, εἴ τις χωρὶς ἀπελθὼν λάβοι

3 τι, δημόσιον ἔδοξεν εἶναι. Ἡδη δὲ ἦν πάντων ἀφθονία· καὶ γὰρ ἀγοραὶ πάντοθεν ἀφικνοῦντο ἐκ τῶν Ἑλληνίδων πόλεων καὶ οἱ παραπλέοντες

4 ἄσμενοι κατῆγον, ἀκούοντες ὡς οἰκίζοιτο πόλις καὶ λιμὴν εἴη. Ἐπεμπον δὲ καὶ οἱ πολέμιοι ἥδη οὐ πλησίον ὕκουν πρὸς Ξενοφῶντα, ἀκούοντες ὅτι οὗτος πολίζει τὸ χωρίον, ἐρωτῶντες δὲ τι δέοι ποιοῦντας φίλους εἶναι. Ὁ δὲ ἐπεδείκνυεν αὐτοὺς τοῖς στρατιώταις.

5 Καὶ ἐν τούτῳ Κλέανδρος ἀφικνεῖται δύο τριήρεις ἔχων, πλοῖον δὲ οὐδέν. Ἐτύγχανε δὲ τὸ στρατευμα ἐξω ὃν δέ τε ἀφίκετο καὶ ἐπὶ λείαν τινὲς οἰχόμενοι ἄλλοσε εἰς τὸ ὅρος εἰλήφεσαν πρόβατα πολλά· ὀκνοῦντες δὲ μὴ ἀφαιρεθεῖεν, τῷ Δεξίππῳ λέγοντιν, δις ἀπέδρα τὴν πεντηκόντορον ἔχων ἐκ Τραπεζοῦντος, καὶ κελεύοντι

6 διασώσαντα αὐτοῖς τὰ πρόβατα τὰ μὲν αὐτὸν λαβεῖν, τὰ δὲ σφίσιν ἀποδοῦνται. Ενθύς δὲ ἐκεῖνος ἀπελαύνει τοὺς περιεστῶτας τῶν στρατιωτῶν καὶ λέγοντας ὅτι δημόσια εἴη, καὶ τῷ Κλεάνδρῳ λέγει ἐλθὼν ὅτι ἀρπάζειν ἐπιχειροῦσιν. Ὁ δὲ κελεύει τὸν ἀρπάζοντα ἄγειν

7 πρὸς αὐτόν. Καὶ δὲ μὲν λαβὼν ἥγε τινα· περιτυχών δὲ Ἀγασίας ἀφαιρεῖται· καὶ γὰρ ἦν αὐτῷ δὲ ἀγόμενος λοχίτης. Οἱ δὲ ἄλλοι οἱ παρόντες τῶν στρατιωτῶν ἐπιχειροῦσι βάλλειν τὸν Δέξιππον ἀνακαλοῦντες τὸν προδότην. Ἐδεισαν δὲ καὶ τῶν τριηριῶν πολλοὶ

8 καὶ ἐφενγον εἰς τὴν θάλατταν, καὶ Κλέανδρος δὲ ἐφενγε. Ξενοφῶν δὲ καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ κατεκώλυντες τε καὶ τῷ Κλεάνδρῳ ἔλεγον ὅτι

καὶ ἔφερναν ὅσο μποροῦσαν πιὸ μακριὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ πράγματα. Οἱ “Ἐλληνες πάλι περίμεναν τὸν Κλέανδρο νὰ ἔρθῃ μὲ τὶς τριήρεις καὶ τὰ φορτηγὰ καράβια, καὶ κάθε μέρα ἔβγαιναν μὲ τὰ ὑποζύγια καὶ μὲ τοὺς αἰχμάλωτους καὶ ἄφοβα κουβαλοῦσαν σιτάρια, κριθάρια, κρασί, ὅσπρια, καλαμπόκια καὶ σύκα. Γιατὶ τὰ πάντα ἦταν ἀρθονα σ' αὐτὴ τῇ χώρᾳ, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ λάδι. Κάθε φορὰ ποὺ ὁ στρατὸς ἔμενε γιὰ ν' ἀναπαυθῆ, εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ βγαλνῃ ὅποιος ήθελε γιὰ λεηλασία, καὶ τὰ κρατοῦσαν ὅλα, αὐτοὶ ποὺ πήγαιναν, γιὰ τὸν ἔαυτὸ τους. “Οταν ὅμως ἔβγαινε ὀλόκληρο τὸ στράτευμα, ἀν κανένας χωριστὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἔβρισκε κάτι καὶ τὸ ἀρπαζε, πῆραν τὴν ἀπόφαση αὐτὸ νὰ ἀνήκῃ σὲ ὅλους. Καὶ τώρα πιὰ ὑπῆρχαν ἀφθονα τὰ πάντα. Γιατὶ κι ἀπ' ὅλες τὶς ἐλληνικὲς πόλεις ἔφερναν τρόφιμα νὰ τὰ πουλήσουν κι ἔκεινοι ποὺ ταξίδευαν κοντὰ στὴ στεριά μὲ χαρὰ δραζαν ἔκει, γιατὶ μάθαιναν πῶς χτιζόταν ποιτεῖα καὶ πῶς γινόταν λιμάνι. Ἀκόμα καὶ οἱ ἔχθροι ποὺ κατοικοῦσαν κοντὰ ἔστελναν ἀπεσταλμένους στὸν Εενοφώντα, γιατὶ ἀκουσαν πῶς σ' αὐτὸ τὸ μέρος χτίζει πόλη, καὶ τὸν ρωτοῦσαν τί ἔπρεπε νὰ κάνουν γιὰ νὰ εἶγαι μαζὶ του φίλοι. Κι ἔκεινος τοὺς ἔδειχνε στοὺς στρατιῶτες.

Στὸ μεταξὺ ἔρχεται ὁ Κλέανδρος φέρνοντας δυὸ τριήρεις, ἀλλὰ κανένα φορτηγό. Τὴν ὥρα ποὺ ἔφτασε, ἔτυχε νὰ βρίσκωνται οἱ στρατιῶτες ἔξω καὶ μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς εἶχαν πάει γιὰ λεηλασία σὲ ἄλλο μέρος τοῦ βουνοῦ κι εἶχαν πιάσει πολλὰ πρόβατα. Μὰ φοβήθηκαν μῆπως τοὺς τὰ πάρουν, καὶ γι' αὐτὸ παρακαλοῦν τὸ Δέξιππο, ἔκεινον ποὺ τὸ σκασε ἀπὸ τὴν Τραπεζούντα μὲ τὴν πεντηκόντορο, νὰ τοὺς τὰ γλιτώσῃ, καὶ γιὰ πληρωμὴ νὰ κρατήσῃ ὁ ἔδιος μερικά, δίνοντάς τους πίσω τὰ ὑπόλοιπα. Ἐκεῖνος τότε μονομιᾶς διώχνει τοὺς στρατιῶτες ποὺ ἦταν γύρω καὶ ποὺ ἔλεγαν πῶς τὰ πρόβατα ἀνῆκαν σὲ ὀλόκληρο τὸ στρατό, καὶ κατόπι πάει στὸν Κλέανδρο καὶ τοῦ λέει πῶς προσπαθοῦν νὰ τοῦ τὰ ἀρπάξουν. Κι ὁ Κλέανδρος δίνει διαταγὴ νὰ τοῦ παρουσιάσουν τὸν ἔνοχο. “Ο Δέξιππος τότε ἔπιασε κάποιον καὶ τὸν δδηγοῦντε, ἀλλὰ τὸν συνάντησε ὁ Ἀγασίας καὶ τοῦ τὸν παίρνει, γιατὶ ἦταν στρατιώτης τοῦ λόχου του. Μὰ οἱ ἄλλοι στρατιῶτες ποὺ ἦταν ἔκει ἀρχισαν νὰ χτυποῦν μὲ πέτρες τὸ Δέξιππο, ἀποκαλώντας τὸν προδότη. Πολλοὶ ναῦτες ὅμως φοβήθηκαν καὶ τράβηξαν πρὸς τὴ θάλασσα, πράγμα ποὺ ἔκανε κι ὁ Κλέανδρος. Ἀλλὰ ὁ Εενοφῶν κι οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ τοὺς ἐμπόδιζαν νὰ φεύγουν κι ἔλεγαν στὸν Κλέαν-

1·4
Περιήθεια
τροφίμων.

5-11
·Ἐπεισόδιο
ἔξαιτιας τοῦ
Δέξιππου.

οὐδὲν εἴη πρᾶγμα, ἀλλὰ τὸ δόγμα αἵτιον εἴη τοῦ στρατεύματος ταῦτα
 9 γενέσθαι. Ὁ δὲ Κλέανδρος ὑπὸ τοῦ Δεξίππου τε ἀνερεθιζόμενος καὶ
 αὐτὸς ἀχθεσθεὶς ὅτι ἐφοβήθη, ἀποπλευσεῖσθαι ἔφη καὶ κηρύξειν μηδε-
 μίαν πόλιν δέχεσθαι αὐτούς, ὡς πολεμίους. Ἡρον δὲ τότε πάντων τῶν
 10 Ἑλλήνων οἱ Λακεδαιμόνιοι. Ἐνταῦθα πονηρὸν ἐδόκει τὸ πρᾶγμα εἶναι
 τοῖς Ἑλλησι, καὶ ἐδέοντο μὴ ποιεῖν ταῦτα. Ὁ δὲ οὐκ ἀν ἄλλως ἔφη
 γενέσθαι, εἰ μὴ τις ἐκδώσει τὸν ἄρχαντα βάλλειν καὶ τὸν ἀφελόμενον.
 11 Ἡν δὲ ὃν ἐξήγειτε Ἀγασίας διὰ τέλοντος φίλος τῷ Ξενοφῶντι ἐξ οὗ καὶ
 διέβαλλεν αὐτὸν ὁ Δέξιππος.

Καὶ ἐντεῦθεν ἐπειδὴ ἀπορίᾳ ἦν, συνήγαρον τὸ στράτευμα οἱ
 ἄρχοντες· καὶ ἔνιοι μὲν αὐτῶν παρ' ὅλιγον ἐποιοῦντο τὸν Κλέανδρον, τῷ
 12 δὲ Ξενοφῶντι οὐκ ἐδόκει φαῦλον εἶναι τὸ πρᾶγμα, εἰ ἡμῖν οὕτως
 στρατιῶται, ἐμοὶ δὲ οὐδὲν φαῦλον δοκεῖ εἶναι τὸ πρᾶγμα, εἰ ἡμῖν οὕτως
 ἔχων τὴν γνώμην Κλέανδρος ἀπεισιν ὥσπερ λέγει. Εἰσὶ μὲν γὰρ ἐγγὺς
 αἱ Ἑλληνίδες πόλεις· τῆς δὲ Ἑλλάδος Λακεδαιμόνιοι προεστίκασιν·
 ἵκανοι δέ εἰσι καὶ εἰς ἕκαστος Λακεδαιμονίων ἐν ταῖς πόλεσιν ὅ, τι
 13 βούλονται διαπράττεσθαι. Εἰ οὖν οὗτος πρῶτον μὲν ἡμᾶς Βυζαντίου
 ἀποκλείεται, ἐπειτα δὲ τοῖς ἄλλοις ἀρμοσταῖς παραγγελεῖ εἰς τὰς πό-
 λεις μὴ δέχεσθαι ὡς ἀπιστοῦντας Λακεδαιμονίους καὶ ἀνόμους ὅντας, ἔτι
 δὲ πρὸς Ἀραξίβιον τὸν ταύραρχον οὗτος δ λόγος περὶ ἡμῶν ἦξει, χαλεπὸν
 ἔσται καὶ μένειν καὶ ἀποπλεῖν· καὶ γὰρ ἐν τῇ γῇ ἄρχοντι Λακεδαιμόνιοι
 14 καὶ ἐν τῇ θαλάττῃ τὸν νῦν χρόνον. Οὕκουν δεῖ οὔτε ἐνός ἀνδρὸς ἔγεινα
 οὔτε δυοῖν ἡμᾶς τοὺς ἄλλους τῆς Ἑλλάδος ἀπέχεσθαι, ἀλλὰ πειστέον
 ὅ, τι ἀν κελεύωσι· καὶ γὰρ αἱ πόλεις ἡμῶν δθεν ἐσμὲν πείθονται αὐτοῖς.
 15 Ἔγὼ μὲν οὖν, καὶ γὰρ ἀκούω Λέξιππον λέγειν πρὸς Κλέανδρον ὡς
 οὐκ ἀν ἐποίησεν Ἀγασίας ταῦτα, εἰ μὴ ἐγὼ ἀντὸν ἐκέλευσα, ἐγὼ μὲν
 οὖν ἀπολύω καὶ ἡμᾶς τῆς αἰτίας καὶ Ἀγασίαν, ἀν αὐτὸς Ἀγασίας

δρο πώς ήταν ἀσήμαντη ἡ ὑπόθεση καὶ πώς ἀφορμὴ νὰ γίνουν αὐτά,
ήταν ἡ ἀπόφαση τοῦ στρατοῦ σχετικὰ μὲ τὰ λάφυρα. Ὁ Κλέανδρος 9
ζμως ἀπὸ τὴ μιὰ ἐρεθισμένος ἀπὸ τὸ Δέξιππο κι ἀπὸ τὴν δλλη στενο-
χωρημένος ποὺ τὸν εἶχε πιάσει ὁ φόβος, εἴπε πώς θὰ φύγη καὶ πώς
θὰ κυρύξῃ σ' ὅλες τὶς πόλεις νὰ μὴν τοὺς δέχωνται, παρὰ νὰ τοὺς
θεωροῦν ἔχθρούς. Καὶ πρέπει νὰ σημειωθῇ πώς οἱ Λακεδαιμόνιοι
τὴν ἐποχὴν ἔκεινη ήταν ἀρχηγοὶ ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Γι' αὐτὸ οἱ 10
Ἑλλήνες ἔκριναν πώς δημιουργήθηκε μιὰ κατάσταση ἀσχημη, καὶ
τὸν παρακαλοῦσαν νὰ μὴν κάνη αὐτὰ ποὺ ἔλεγε. Μὰ ἔκεινος ἔδήλωσε
πώς δὲν μπορεῖ νὰ γίνη διαφορετικά, ἔκτὸς ἀν τοῦ παραδώσουν τὸν
ἄνθρωπο ποὺ ἀρχισε τὸ πετροβόλημα, καὶ τὸν ἄλλον ποὺ πῆρε ἀπὸ
τὸ Δέξιππο τὸν ἔνοχο. Τοῦτος ὁ τελευταῖος ποὺ ἀπαιτοῦσε νὰ τοῦ 11
παραδώσουν ήταν ὁ Ἀγασίας, σταθερὸς φίλος τοῦ Ξενοφώντα. Ἐξαι-
τίας του μάλιστα τὸν συκοφαντοῦσε ὁ Δέξιππος. Τότε βρέθηκαν
σὲ δύσκολη θέση οἱ στρατηγοί, καὶ γι' αὐτὸ συγκέντρωσαν τοὺς
στρατιῶτες. Μερικοὶ βέβαια δὲν λογάριαζαν καὶ πολὺ τὸν Κλέανδρο,
ἄλλα ὁ Ξενοφῶν εἶχε τὴ γνώμη πώς δὲν ήταν ἀσήμαντος ἄνθρωπος,
καὶ σηκώθηκε κι εἶπε:

«Στρατιῶτες, ἔγώ νομίζω πώς τὸ πράγμα εἶναι σοβαρό, ἐν δηλαδὴ 12
θὰ σηκωθῇ νὰ φύγῃ ὁ Κλέανδρος, ὅπως φοβερίζει, μὲ τέοις ἀπόφαση.
Γιατὶ οἱ ἐλληνικὲς πόλεις βρίσκονται κοντά, ἀλλὰ οἱ Λακεδαιμό-
νιοι εἶναι ἀρχηγοὶ σὲ δλόκληρη τὴν Ἑλλάδα. Καὶ ἔκτὸς ἀπ' αὐτό,
ἔχουν τὴν ἴκανότητα καὶ καθένας τους χωριστὰ νὰ κάνουν δ, τι θέ-
λουν στὶς πόλεις. «Αν λοιπὸν αὐτὸς πρῶτα πρῶτα μᾶς ἐμποδίσῃ 13
νὰ πιάσωμε στὸ Βυζάντιο, ἔπειτα εἰδοποιήσῃ τοὺς ἄλλους ἀρμοστὲς
νὰ μὴ μᾶς δέχωνται στὶς πόλεις τους γιατὶ τάχα δὲν πειθαρχοῦμε
στοὺς Λακεδαιμόνιους καὶ δὲν λογαριάζομε τοὺς νόμους, κι ἂν αὐτὴ
ἡ φήμη γιὰ μᾶς φτάσῃ στὸν Ἀναξίβιο τὸ ναύαρχο, θὰ εἶναι δύσκολο
καὶ νὰ μείνωμε ἐδῶ καὶ νὰ ταξιδέψωμε. Γιατὶ στὴν τωρινὴ ἐποχὴ
οἱ Λακεδαιμόνιοι κυβερνοῦν τὰ πάντα καὶ στὴ στεριὰ καὶ στὴ θά-
λασσα. Δὲν εἶναι λοιπὸν σωστό, ἔξαιτίας ἐνὸς ἀνθρώπου ἢ δυό, ἐμεῖς 14
οἱ ἄλλοι νὰ στερηθοῦμε τὴν Ἑλλάδα, παρὰ πρέπει νὰ ὑπακοῦμε στὶς
διαταγές τους, ἀφοῦ καὶ οἱ πόλεις ἀπ' ὅπου καταγόμαστε πειθαρχοῦν
σ' αὐτούς. »Ακουσα πρὶν ἀπὸ λίγο πώς ὁ Δέξιππος εἶπε στὸν Κλέαν- 15
δρο πώς ὁ Ἀγασίας δὲν θὰ ἔκανε αὐτὴ τὴν πράξη, ἃν δὲν ἔπαιρνε
διαταγὴ ἀπὸ μένα. «Αν λοιπὸν ὁ Ἀγασίας βεβαιώσῃ πώς ἔγώ εἴμαι

12-18

Ἄργοι τοῦ Ξε-
νοφώντα καὶ
τοῦ Ἀγασία.

φήσῃ ἐμέ τι τούτων αἴτιον εἶναι, καὶ παταδικάζω ἐμαυτοῦ, εἰ ἐγὼ
πετροβολίας ἢ ἀλλού τινὸς βιαίου ἔξαρχω, τῆς ἐσχάτης δίκης ἄξιος
16 εἶναι, καὶ ψέψω τὴν δίκην. Φημὶ δὲ καὶ εἴ τινα ἄλλον αἰτιᾶται, χρῆ-
ναι ἔαντὸν παρασχεῖν Κλεάνδρῳ κρίναι· οὕτω γὰρ ἀν̄ νμεῖς ἀπολελυ-
μένοι τῆς αἰτίας εἴητε. 'Ως δὲ νῦν ἔχει, χαλεπὸν εἰ οἱόμενοι ἐν τῇ
Ἐλλάδι καὶ ἐπαίρον καὶ τιμῆς τενύξεσθαι, ἀντὶ δὲ τούτων οὐδὲ δόμοιοι
τοῖς ἄλλοις ἐσόμεθα, ἀλλ' εἰρξόμεθα ἐκ τῶν Ἐλληνίδων πόλεων.

17 Μετὰ ταῦτα ἀραστὰς εἰπεν Ἀγασίας· ἐγώ, ὡς ἀνδρες, δμυνμι θε-
οὺς καὶ θεὰς ἢ μὴν μήτε με Ξενοφῶντα κελεῦσαι ἀφελέσθαι τὸν ἀνδρα
μήτε ἄλλον ὑμῶν μηδένα· ἰδόντι δέ μοι ἀνδρα ἀγαθὸν ἀγόμενον τῶν
ὑμῶν λοχιτῶν ὑπὸ Δεξίππου, δην ὑμεῖς ἐπίστασθε ὑμᾶς προδόντα, δει-
18 νὸν ἔδοξεν εἶναι καὶ ἀφειλόμην, δμοιογῶ. Καὶ ὑμεῖς μὲν μὴ ἐκδῶτε
με· ἐγώ δὲ ἐμαυτόν, ὥσπερ Ξενοφῶν λέγει, παρασχήσω κρίναντι
Κλεάνδρῳ δ,τι ἀν̄ βούληται ποιῆσαι· τούτου ἔνεκα μήτε πολεμεῖτε
Λακεδαιμονίοις σώζεσθέ τε ἀσφαλῶς ὅποι θέλει ἔκαστος. Συμπέμψα-
τε μέντοι μοι ὑμῶν αὐτῶν ἔλόμενοι πρὸς Κλέανδρον οἰτινες, ἀν τι
ἐγώ παραλίπω, καὶ λέξοντιν ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ πράξοντιν.

19 'Ἐκ τούτου ἔδωκεν ἡ στρατιὰ οὕστινας βούλοιτο προελόμενον
ιέναι. "Ο δὲ προείλετο τὸν στρατηγούς. Μετὰ ταῦτα ἐπορεύετο πρὸς
Κλέανδρον Ἀγασίας καὶ οἱ στρατηγοὶ καὶ δ ἀφαιρεθεὶς ἀνὴρ ὑπὸ
20 Ἀγασίου. Καὶ ἔλεγον οἱ στρατηγοί· ἔπειμψεν ἡμᾶς ἡ στρατιὰ πρὸς
σέ, ὡς Κλέανδρε, καὶ κελεύοντι σε, εἴτε πάντας αἴτιᾳ, κρίναντα σὲ
αὐτὸν χρῆσθαι δ,τι ἀν̄ βούλῃ, εἴτε ἔνα τινὰ ἢ δύο καὶ πλείους αἴτιᾳ,
τούτους ἀξιοῦσι παρασχεῖν σοι ἔαντοὺς εἰς κρίσιν. Εἴ τι οὖν ὑμῶν τινα
αἴτιᾳ, πάρεσμέν σοι ἡμεῖς· εἴ τι δὲ ἄλλον τινά, φράσον· οὐδεὶς γὰρ
21 ἀπέσται δστις ἀν ἡμῖν ἐθέλῃ πείθεσθαι. Μετὰ ταῦτα παρελθὼν δ Ἀγα-

νπεύθυνος γι' αὐτά, τότε σᾶς ἀπαλλάσσω ἀπὸ τὴν κατηγορία κι ἐσᾶς κι ἔκεινον. Καὶ στὴν περίπτωση ποὺ ἐγώ ἔρχισα νὰ ρίχνω πέτρες ἢ κάπως ἀλιώτικα μεταχειρίστηκα βίᾳ, θὰ θεωρήσω τὸν ἑαυτό μου ἄξιο τῆς σκληρότερης τιμωρίας, καὶ θὰ τὴ δεχτῶ πρόθυμα. "Έχω 16 διμως τὴ γνώμη πῶς ἀν ὁ Δέξιππος κατηγορῇ καὶ κανέναν ἄλλον, πρέπει κι αὐτὸς νὰ παρουσιαστῇ μπροστά στὸν Κλέανδρο γιὰ νὰ τὸν κρίνῃ. Γιατὶ μονάχα ἔτσι θὰ γλιτώσετε σεῖς ἀπὸ τὴν κατηγορία. 'Ἐνῶ, ὅπως εἶναι τώρα τὰ πράγματα, θὰ εἶναι τρομερὸ νὰ νομίζωμε πῶς θὰ βροῦμε στὴν Ἐλλάδα ἔπαινο καὶ δόξα, κι ἀντὶ γι' αὐτὰ νὰ μὴν κριθοῦμε οὕτε ὅμοιοι μὲ τοὺς ἄλλους, παρὰ νὰ ἐμποδιζόμαστε νὰ μείνωμε στὶς ἑλληνικὲς πόλεις". "Ύστερα σηκώθηκε ὁ Ἀγασίας 17 κι εἶπε : «Σᾶς ὁρκίζομαι, στρατιῶτες, στοὺς θεοὺς καὶ στὶς θεές, πῶς οὕτε ὁ Ξενοφῶν οὕτε κανένας ἄλλος ἀπὸ σᾶς μοῦ εἶπε νὰ πάρω τὸν ἄνθρωπο.. Παρὸ ὅταν εἰδα νὰ σέρνεται ἔνας γενναῖος στρατιώτης τοῦ λόχου μου ἀπὸ τὸ Δέξιππο, αὐτὸν ποὺ ξέρετε πῶς σᾶς πρόδωσε, μοῦ φάνηκε πῶς ἤταν τρομερό. Γι' αὐτό, ὅμοιογῷ, τὸν τράβηξα καὶ τοῦ τὸν πῆρα. Τώρα ἔσεις νὰ μὴν μὲ παραδόσετε. "Οπως εἶπε ὁ Ξε- 18 νοφῶν, θὰ παραδοθῶ ὁ ἵδιος στὸν Κλέανδρο, γιὰ νὰ μὲ κρίνῃ καὶ νὰ μὲ κάνῃ ὅ,τι θέλει. 'Απ' ἀφορμὴ τὸ ἐπεισόδιο αὐτὸ δὲν πρέπει ν' ἀνοίξετε πόλειο μὲ τοὺς Σπαρτιάτες, παρὸ νὰ κοιτάξετε νὰ σωθῆτε καὶ νὰ πάγη καθένας σας μὲ ἀσφάλεια ἐκεῖ ποὺ θέλει. Διαλέχτε μονάχα μερικοὺς ἀπὸ σᾶς καὶ στεῖλτε τους μαζί μου στὸν Κλέανδρο, ὡστε ἀν ἐγὼ ἔχασσα κάτι, νὰ τὸ ποῦν αὐτοὶ καὶ νὰ τὸ κάνουν γιὰ λογαριασμὸ μαρι».

Τότε ὁ στρατὸς τοῦ ἔδωσε τὴν ἄδεια νὰ διαλέξῃ ὁ ἵδιος ὅποιοις ἦ- 19 θελει καὶ νὰ τοὺς πάρῃ νὰ πάη, κι ἔκεινος προτίμησε τοὺς στρατηγούς. "Ύστερα ἀπ' αὐτὰ πῆγε στὸν Κλέανδρο ὁ Ἀγασίας μὲ τὸ στρατιώτη ποὺ εἶχε τραβήξει ἀπὸ τὸ Δέξιππο καὶ μὲ τοὺς στρατηγούς. Οἱ στρατηγοὶ τοῦ εἶπαν : «Μᾶς ἔστειλε, Κλέανδρε, σὲ σένα ὁ στρατὸς καὶ σὲ παρα- 20 καλεῖ, ἀν μᾶς κατηγορῆς ὅλους, νὰ μᾶς κρίνης ἐσύ δὲν ἵδιος καὶ νὰ μᾶς μεταχειρίστῃς ὅπως θέλεις. "Αν ὅμως κατηγορῆς ἔναν ἢ δυοῦ ἢ καὶ περισσότερους, τὸ βρίσκει σωστὸ νὰ σοῦ παραδοθοῦν οἱ ἵδιοι γιὰ νὰ τοὺς δικάσῃς. "Ωστε ἀν ἡ κατηγορία βαρύνη κάποιον ἀπὸ μᾶς, ἐμεῖς βρισκόμαστε μπροστά σου. "Αν βαρύνη κανέναν ἄλλο, νὰ μᾶς τὸ πῆς. Γιατὶ κανεῖς, ἀπ' ὅσους παίρνουν ἀπὸ μᾶς διαταγές, δὲν θ' ἀρνηθῆ νὰ παρουσιαστῇ μπροστά σου». "Ύστερα προχώρησε ὁ Ἀγασίας καὶ 21

19-28

· Αντιπροσω-
πεία στὸν
Κλέανδρο.

σίας εἰπεν· ἐγώ εἰμι, ὁ Κλέανδρε, ὁ ἀφελόμενος Δεξιππον ἄγοντος
 22 τοῦτον τὸν ἄνδρα καὶ παίειν κελεύσας Δέξιππον. Τοῦτον μὲν γὰρ οἴδα
 ἄνδρα ἀγαθὸν ὅντα, Δέξιππον δὲ οἴδα αἰρεθέντα ὑπὸ τῆς στρατιᾶς
 ἀρχειν τῆς πεντηκοντάρου ἡς ἡτησάμεθα παρὰ Τραπεζοντίων ἐφ' ὧτε
 πλοῖα συλλέγειν ὡς σωζοίμεθα, καὶ ἀποδράτα [Δέξιππον] καὶ προ-
 23 δόντα τοὺς στρατιώτας μεθ' ἀν ἐσώθη. Καὶ τούς τε Τραπεζοντίων
 ἀπεστερήκαμεν τὴν πεντηκόντορον καὶ κακοὶ δοκοῦμεν εἶναι διὰ τοῦτον,
 αὐτοί τε τὸ ἐπὶ τούτῳ ἀπολώλαμεν. Ἡκονε γάρ, ὥσπερ ἡμεῖς, ὡς
 ἀπορον εἴη πεζῇ ἀπιόντας τοὺς ποταμούς τε διαβῆναι καὶ σωθῆναι εἰς
 24 τὴν Ἑλλάδα. Τοῦτον οὖν τοιοῦτον ὄντα ἀφειλόμην. Εἰ δὲ σὺ ἦγες ἢ
 ἀλλος τις τῶν παρὰ σοῦ, καὶ μὴ τῶν παρ' ἡμῖν ἀποδόντων, ενδιαφέρει
 δτι οὐδὲν ἀν τούτον ἐποίησα. Νόμιζε δέ, ἀν ἐμὲ νῦν ἀποκτείνης, δι'
 ἄνδρα δειλόν τε καὶ πονηρὸν ἄνδρα ἀγαθὸν ἀποκτείνων.

25 Ἀκούσας ταῦτα ὁ Κλέανδρος εἰπεν δτι Δέξιππον μὲν οὐκ ἐπαι-
 νοίη, εἰ ταῦτα πεποιηκός εἴη· οὐδὲν μέντοι ἔφη νομίζειν οὐδὲν εἰ παμ-
 πόνηρος ἦν Δέξιππος βίᾳ χρῆναι πάσχειν αὐτόν, ἀλλὰ κριθέντα,
 26 ὥσπερ καὶ ὑμεῖς νῦν ἀξιοῦτε, τῆς δίκης τυχεῖν. Νῦν οὖν ἀπιτε κατα-
 λιπόντες τόνδε τὸν ἄνδρα δταν δ' ἐγώ κελεύσω, πάρεστε πρὸς τὴν κρί-
 σιν. Αἴτιῶναι δὲ οὔτε τὴν στρατιὰν οὔτε ἄλλον οὐδένα ἔτι, ἐπεὶ οὔτος
 27 αὐτὸς δμοιογεῖ ἀφελέσθαι τὸν ἄνδρα. Ὁ δὲ ἀφαιρεθεὶς εἰπεν· ἐγώ, ὁ
 Κλέανδρε, εἰ καὶ οἰεὶ με ἀδικοῦντά τι ἀγεσθαι, οὔτε ἐπαιον οὐδένα οὔτε
 ἔβαλλον, ἀλλ' εἰπον δτι δημόσια εἴη τὰ πρόβατα· ἦν γὰρ τῶν στρατιωτῶν
 δόγμα, εἴ τις δπότε ἡ στρατιὰ ἐξίοι ίδια λήζοιτο, δημόσια εἶναι τὰ λη-
 28 φθέντα. Ταῦτα εἰπον· ἐκ τούτουν με λαβὼν οὔτος ἦγεν, ἵνα μὴ φθέγγοιτο
 μηδεῖς, ἀλλ' αὐτὸς λαβὼν τὸ μέρος διασώσειε τοῖς λησταῖς παρὰ τὴν
 δήτραν τὰ χρήματα. Πρὸς ταῦτα ὁ Κλέανδρος εἰπεν· ἐπεὶ τοίνυν *(συν-*
αίτιος) εἰ, κατάμενε, ἵνα καὶ περὶ σοῦ βουλευσώμεθα.

εἶπε : «Ἐγώ εἰμαι, Κλέανδρε, ποὺ ἔδωσα διαταγὴν νὰ χτυποῦν τὸ Δέξιππο καὶ ποὺ τοῦ πῆρα τοῦτον τὸ στρατιώτη ποὺ ὁδηγοῦσε. Γιατὶ 22 ζέρω πώς ὁ στρατιώτης εἶναι ἔνας ἀντρας γενναῖος, ἐνῶ ὁ Δέξιππος διαλέχτηκε ἀπὸ τὸ στρατὸν νὰ κυβερνᾷ τὴν πεντηκόντορο ποὺ ζητήσαμε ἀπὸ τοὺς Τραπεζούντιους γιὰ νὰ μαζέψωμε πλοῖα νὰ μᾶς μεταφέρουν, κι αὐτὸς τὸ σκασε καὶ πρόδωσε τοὺς στρατιώτες ποὺ μαζί τους εἶχε γλιτώσει. » Ετσι καὶ τοὺς Τραπεζούντιους στερήσαμε 23 μιὰ πεντηκόντορο καὶ φανήκαμε ἀπὸ φταίξιμο τοῦ Δέξιππου πώς δὲν εἴμαστε τίμιοι ἀνθρώποι, καὶ δόσο περνοῦσε ἀπὸ τὸ χέρι του καταστραφήκαμε. Γιατὶ ἔζερε, ὅπως κι ἔμεττις, πώς ἡταν δύσκολο προχωρώντας μὲ τὰ πόδια καὶ τὰ ποτάμια νὰ περάσωμε καὶ νὰ φτάσωμε ζωντανοὶ στὴν Ἐλλάδα. Ἀπὸ ἔναν τέτοιον ἀνθρώπῳ λοιπὸν τράβηξα τὸ στρατιώτη καὶ τὸν πῆρα. «Αν δύμας τὸν ὁδηγοῦσες ἐσύ η 24 κανένας ἄλλος ἀπὸ τοὺς δικούς σου, κι δχι ἔκεινος ποὺ μᾶς τὸ σκασε, νὰ εἰσαι βέβαιος πώς δὲν ἐπρόκειτο νὰ κάνω αὐτὰ ποὺ ἔκανα. Καὶ πρέπει νὰ ζέρης πώς ἀν μὲ σκοτώσης τώρα, θὰ σκοτώσης ἔνα γενναῖον ἀντρα, ἔξαιτίας ἔνδος δειλοῦ καὶ κακοῦ». «Οταν τῷ ἀκουσε ὁ 25 Κλέανδρος εἶπε πώς δὲν ἡταν καλὴ η συμπεριφορὰ τοῦ Δέξιππου, ἀν πραγματικὰ τὰ εἶχε κάνει αὐτά. Εἶχε δύμας τὴ γνώμη, πρόσθεσε, πώς κι ἀν ὁ Δέξιππος ἡταν ὁ χειρότερος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, δὲν ἔπρεπε νὰ τὸν μεταχειριστοῦν ἀπότομα, «παρὰ νὰ κριθῆ, ὅπως κι ἔσεις τώρα θεωρεῖτε σωστό, κι unction σὲ τιμωρηθῇ. Τώρα λοιπὸν 26 πηγαίνετε κι ἀφῆστε ἔδω αὐτὸ τὸν ἀντρα, κι ἄμα διατάξω, τότε νὰ ἔρθετε γιὰ τὴ δίκη. Δὲν κατηγορῶ πιὰ οὔτε τὸ στρατὸ οὔτε κανέναν ἄλλο, ἀφοῦ τοῦτος ὁ ἰδιος παραδέχεται πώς πῆρε τὸ στρατιώτη». Εκεῖ- 27 νος πάλι ποὺ τὸν ὁδηγοῦσε ὁ Δέξιππος καὶ τοῦ τὸν πῆρε ὁ Ἄγασίας εἶπε : «Ἐγώ, Κλέανδρε, ἀν νομίζης πώς ἔφταιξα σὲ κάτι καὶ γι' αὐτὸ μ' ἔφεραν σὲ σένα, νὰ ζέρης πώς οὔτε χτύπησα κανένα οὔτε τοῦ ἔφταιξα πέτρες, παρὰ εἶπα μονάχα πώς τὰ πρόβατα ἀνῆκαν σὲ ὅλο τὸ στρατό. Καὶ τοῦτο, γιατὶ οἱ στρατιώτες εἶχαν ἀποφασίσει πώς ἀν κάποιος λεηλατήσῃ γιὰ λογιαριασμό του ὅταν βγαίνωμε γιὰ νὰ βροῦμε τρόφιμα, τότε τὰ λάφυρα νὰ ἀνήκουν σὲ ὅλους. Αὐτὰ εἶπα 28 καὶ τοῦτος τότε μ' ἔπιασε καὶ μὲ ὁδηγοῦσε σὲ σένα γιὰ νὰ μὴν τολμήσῃ νὰ μιλήσῃ κανείς, παρὰ νὰ κρατήσῃ ὁ ἰδιος τὸ μερίδιό του καὶ νὰ φυλάξῃ τὰ πρόβατα σὲ κείνους ποὺ τὰ εἶχαν ἀρπάξει, ἐνάντια στὴ συμφωνία τοῦ στρατοῦ». Σ' αὐτὰ ὁ Κλέανδρος ἀποκρίθηκε : «Ἐπειδὴ

29 Ἐκ τούτου οἱ μὲν ἀμφὶ Κλέανδρον ἡρίστων· τὴν δὲ στρατιὰν συνήγαγε Ξενοφῶν καὶ συνεβούλευε πέμψαι ἄνδρας πρὸς Κλέανδρον 30 παρατησομένους περὶ τῶν ἀνδρῶν. Ἐκ τούτου ἔδοξεν αὐτοῖς πέμψαντας στρατηγοὺς καὶ λοχαγοὺς καὶ Δρακόντιον τὸν Σπαρτιάτην καὶ τῶν ἄλλων οἱ ἐδόκουν ἐπιτίθειοι εἶναι δεῖσθαι Κλεάνδρον κατὰ 31 πάντα τρόπον ἀφεῖναι τὸ ἄνδρε. Ἐλθὼν οὖν ὁ Ξενοφῶν λέγει· ἔχεις μέν, ὃ Κλέανδρε, τὸν ἄνδρας, καὶ ἡ στρατιά σοι ὑφεῖτο ὅτι ἐβούλου ποιῆσαι καὶ περὶ τούτων καὶ περὶ αὐτῶν ἀπάντων· νῦν δέ σε αἴτοῦνται καὶ δέονται δοῦται σφίσι τῷ ἄνδρε καὶ μὴ κατακαίνειν· πολλὰ γὰρ 32 ἐν τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ περὶ τὴν στρατιὰν ἐμοχθησάτην. Ταῦτα δέ σου τυχόντες ὑπισχοῦνται σοι ἀντὶ τούτων, ἵνα βούλῃ ἥρεῖσθαι αὐτῶν καὶ ἦν οἱ θεοὶ Ἄλεως ὁσιοί, ἐπιδείξειν σοι καὶ ὡς κόσμιοι εἰσι καὶ ὡς ἴκανοὶ τῷ ἀρχοντὶ πειθόμενοι τοὺς πολεμίους σὺν τοῖς θεοῖς μὴ φοβεῖσθαι. 33 Δέονται δέ σου καὶ τοῦτο, παραγενόμενον καὶ ἀρξαντα ἑαυτῶν πειραν λαβεῖν καὶ Δεξίππου καὶ σφῶν τῶν ἄλλων οἰος ἕκαστος ἐστι, καὶ τὴν 34 ἀξίαν ἑκάστοις νεῖμαι. Ἀκούσας ταῦτα δὲ Κλέανδρος· ἀλλὰ ταὶ τῷ σιώ, ἔφη, ταχὺ τοι ὑμῖν ἀποκρινοῦμαι. Καὶ τώ τε ἄνδρε ὑμῖν δίδωμι καὶ αὐτὸς παρέσομαι· καὶ ἦν οἱ θεοὶ παραδιδῶσιν, ἐξηγήσομαι εἰς τὴν Ἑλλάδα. Καὶ πολὺ οἱ λόγοι οὗτοι ἀντίοι εἰσὶν ἢ οὓς ἔγὼ περὶ ὑμῶν ἐνίων ἤκουον ὡς τὸ στράτευμα ἀφίστατε ἀπὸ Λακεδαιμονίων.

35 Ἐκ τούτου οἱ μὲν ἐπαιροῦντες ἀπῆλθον, ἔχοντες τὸ ἄνδρε· Κλέανδρος δὲ ἔθύνετο ἐπὶ τῇ πορείᾳ καὶ ξυνῆν Ξενοφῶντι φιλικῶς καὶ ξενίαν ξυνεβάλλοντο. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἐώρα αὐτοὺς τὸ παραγγελλόμενον εὐτάκτως 36 ποιοῦντας, καὶ μᾶλλον ἔτι ἐπεθύμει ἥγεμόν τον γενέσθαι αὐτῶν. Ἐπεὶ μέντοι θυομένῳ αὐτῷ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας οὐκ ἐγίγνετο τὰ ιερά, συγκαλέσας τοὺς στρατηγοὺς εἰπεν· ἐμοὶ μὲν οὐ τελέθει τὰ ιερὰ ἐξάγειν·

είσαι συνένοχος, μετινε ἐδῶ γιὰ ν' ἀποφασίσωμε καὶ γιὰ σένα».

“Τστέρ’ αὐτὰ ὁ Κλέανδρος μὲ τοὺς δικούς του ἀρχισαν νὰ 29 γευματίζουν, ἐνῶ ὁ Ξενοφῶν συγκέντρωσε τὸ στρατὸ κι ἐδωσε συμβουλὴ νὰ τοῦ στεῖλουν ἀπεσταλμένους, γιὰ νὰ τοῦ προσπέσουν ν' ἀφήσῃ ἐλεύθερους τοὺς δυὸ δάντρες. Τότε πῆραν τὴν ἀπόφαση νὰ στεί- 30 λουν στρατηγούς καὶ λοχαγούς καὶ τὸ Δρακόντιο τὸ Σπαρτιάτη καὶ ὅποιους ἄλλους νόμιμαν κατάλληλους, γιὰ νὰ παρακαλέσουν τὸν Κλέ- ανδρο μὲ κάθε τρόπο νὰ παρατήσῃ τοὺς δυὸ δάντρες. Πῆγε λοιπὸν 31 ὁ Ξενοφῶν καὶ τοῦ λέει: «Στὰ χέρια σου κρατεῖς τοὺς δάντρες μας, Κλέανδρε, καὶ ὁ στρατὸς σὲ ἀφησε στὴ διάθεσή σου νὰ κάνης ὅ,τι θέλεις καὶ γι' αὐτοὺς καὶ γιὰ ὅλους τοὺς ἄλλους. Τώρα ὅμως σὲ θερμοπαρακαλοῦν νὰ τοὺς δώσης πίσω τοὺς δυὸ δάντρες καὶ νὰ μὴν τοὺς σκοτώσης, γιατὶ πολλὲς ταλαιπωρίες εἶχαν περάσει πρωτύτερα γιὰ τὸ καλὸ ὅλου τοῦ στρατοῦ. Κι ἂν πετύχουν αὐτὸ ἀπὸ σένα, σοῦν ὑπό- 32 σχονται πώς, ἂν θελήσης νὰ γίνης ἀρχηγός τους κι ἂν οἱ θεοὶ φανοῦν εὔνοϊκοί, γιὰ δάνταπόδοση θὰ σοῦ ἀποδείξουν ὅτι καὶ πειθαρχικοὶ εἶναι καὶ ἔχουν τὴν ἴκανότητα, ὑπακούοντας στὸν ἀρχηγό τους καὶ μὲ τὴ βοήθεια τῶν θεῶν, νὰ μὴ φοβοῦνται τοὺς ἔχθρούς. Φτάνει νὰ δεχτῆς ἐσύ νὰ γίνης στρατηγός τους καὶ οἱ θεοὶ νὰ τοὺς εἶναι εὔνοϊκοί. Σὲ 33 παρακαλοῦν ἀκόμα καὶ γιὰ τοῦτο, δηλαδὴ νὰ μείνης κοντά τους καὶ νὰ τοὺς διοικήσης. Τότε θὰ γνωρίσης ὅχι μονάχα τὸ Δέξιππο παρὰ κι ἔκεινους, θὰ δῆς τὲ δάνθρωπος εἶναι ὁ καθένας καὶ θὰ τοὺς ἐκτιμήσης σύμφωνα μὲ τὴν ἀξία τους». Μόλις τ' ἀκουσε ὁ Κλέανδρος, εἶπε: 34 «Μά τοὺς θεούς, στὴ στιγμὴ θὰ σᾶξ δώσω ἀπάντηση. Καὶ τοὺς δυὸ δάντρες σᾶξ δίνω πίσω κι ἐγὼ ὁ ἵδιος θὰ σᾶξ βοηθήσω. »Αν μάλιστα οἱ θεοὶ τὸ ἐπιτρέψουν, θὰ σᾶξ ὁδηγήσω στὴν Ἐλλάδα. Γιατὶ τὰ λόγια σας εἶναι ὀλωσδιόλου ἀντίθετα ἀπὸ κεῖνα ποὺ μοῦ ἔλεγχαν μερικοὶ γιὰ σᾶς, πώς δηλαδὴ προσπαθεῖτε νὰ ἀπομακρύνετε τὸ στρατὸ ἀπὸ τὴ φιλία τῶν Λακεδαιμονίων». Τότε οἱ ἀπεσταλμένοι ἐπαινώντας τὸν γύρισαν 35 πίσω μὲ τοὺς δυὸ δάντρες. Κι ὁ Κλέανδρος ἀρχισε νὰ θυσιάζῃ ὡστε νὰ βγάλῃ συμπεράσματα γιὰ τὴν ἀναχώρηση, κι ἔκανε φιλικὴ συναναστροφὴ μὲ τὸν Ξενοφῶντα καὶ δημιούργησαν ἀνάμεσά τους δεσμούς φιλοξενίας. “Οταν μάλιστα εἶδε πώς οἱ στρατιῶτες ἐκτελοῦσαν μὲ πειθαρχία καθέ διαταγὴ ποὺ ἔπαιρναν, τότε ἀκόμα περισσότερο ἥθελε νὰ γίνη ἀρχηγός τους. Θυσιάζεις ὅμως τρεῖς μέρες κι οἱ θυσίες δὲν 36 ἔδειχναν καλὰ σημάδια. Γι' αὐτὸ κάλεσε τοὺς στρατηγούς καὶ τοὺς

29 36
Οἱ Ἑλλῆρες
προτείνουν
στὸν Κλέαν-
δρον νὰ ἀναλά-
βῃ τὴν ἀρχη-
γία.

νήμεται μέρτοι μή ἀθυμεῖτε τούτου ἔνεκα· ὑμῖν γάρ, ὡς ἔστι, δέδοται
ἐπικομίσαι τοὺς ἄρδρας· ἀλλὰ πορεύεσθε. Ἡμεῖς δὲ ὑμᾶς, ἐπειδὴ
ἐκεῖσε ἥκητε, δεξόμεθα ὡς ἂν δυνώμεθα πάλιστα.

37 Ἐκ τούτου ἔδοξε τοῖς στρατιώταις δοῦναι αὐτῷ τὰ δημόσια πρό-
βατα· δὲ δεξάμενος πάλιν αὐτοῖς ἀπέδωσε. Καὶ οὗτος μὲν ἀπέπλει.

Οἱ δὲ στρατιῶται διαθέμενοι τὸν σῖτον ὃν ἤσαν συγκεκομισμένοι καὶ
38 τὰλλα ἢ εἰλίγεσσαν ἔξεπορεύοντο διὰ τὸν Βιθνῶν. Ἐπεὶ δὲ οὐδενὶ ἐνέ-
τυχον πορευόμενοι τὴν ὁρθὴν ὁδόν, ὥστε ἔχοντές τι εἰς τὴν φιλίαν
ἔλθειν, ἔδοξεν αὐτοῖς τοῦμπαλιν ὑποστρέψατας ἔλθειν μίαν ἡμέραν
καὶ τύχα. Τοῦτο δὲ ποιήσατες ἔλαβον πολλὰ καὶ ἀρδάποδα καὶ πρό-
βατα· καὶ ἀφίκοντο ἑκταῖοι εἰς Χρυσόπολιν τῆς Καλαχθονίας, καὶ
ἐκεῖ ἔμειναν ἡμέρας ἑπτὰ λαφυροπωλοῦντες.

Ἐπειδὴ δέ τοι πάλιν σύντομον τοποθετεῖσθαι τοῦτο τὸν ἀνα-
τριχιασμόν, οὐτοῦ τοῦ προτοτάτου τοποθετεῖσθαι τοῦτο τὸν ἀνα-
τριχιασμόν. Μὴ τρέψει τὸν προτοτάτον τοποθετεῖσθαι τοῦτο τὸν ἀνα-
τριχιασμόν, οὐτοῦ τοῦ προτοτάτου τοποθετεῖσθαι τοῦτο τὸν ἀνα-
τριχιασμόν. Μὴ τρέψει τὸν προτοτάτον τοποθετεῖσθαι τοῦτο τὸν ἀνα-
τριχιασμόν, οὐτοῦ τοῦ προτοτάτου τοποθετεῖσθαι τοῦτο τὸν ἀνα-
τριχιασμόν. Μὴ τρέψει τὸν προτοτάτον τοποθετεῖσθαι τοῦτο τὸν ἀνα-
τριχιασμόν, οὐτοῦ τοῦ προτοτάτου τοποθετεῖσθαι τοῦτο τὸν ἀνα-

εἶπε : «Οἱ θυσίες δὲν ἐπιτρέπουν νὰ σᾶς ὀδηγήσω ἐγώ, ὅλα δὲν πρέπει νὰ στενοχωριέστε γι' αὐτό. Γιατί, ὅπως φαίνεται, σὲ σᾶς εἶναι ὁρισμένο ἀπὸ τοὺς θεούς νὰ ὀδηγήσετε τοὺς στρατιῶτες. Ξεκινῆστε λοιπόν. Κι ἐμεῖς, ὅταν πάτε στὸ Βυζάντιο, θὰ σᾶς κάνωμε ὑποδοχὴν σοὶ γίνεται καλύτερη».

“Τοτερός ἀπὸ αὐτὰ ἀποφάσισαν οἱ στρατιῶτες νὰ τοῦ χαρίσουν 37 τὰ πρόβατα ποὺ ἀνῆκαν σ' ὁλόκληρο τὸ στρατό. Κι ἐκεῖνος τὰ δέξτηκε, μὰ τοὺς τὰ ξαναγύρισε πίσω. Τότε αὐτὸς ἔφυγε μὲ τὸ καράβι. Κι οἱ στρατιῶτες πούλησαν τὸ σιτάρι ποὺ εἶχαν συγκεντρωμένο καὶ ὅλα τ' ὅλα ποὺ εἶχαν ἀρπάξει καὶ ξεκίνησαν, βαδίζοντας ἀνάμεσα στὴ γώρα τῶν Βιθυνῶν. Δὲν βρῆκαν ὅμως νὰ πάρουν τίποτα προχω- 38 ρώντας τὸν κανονικὸ δρόμο, ὥστε νὰ μὴ ἔχουν ἀδειανὰ τὰ χέρια, ὅταν πᾶνε σὲ φυλικὴ γώρα. Γι' αὐτὸς ἀποφάσισαν νὰ ξαναγυρίσουν πίσω, βαδίζοντας ἔνα μερόνυχτο. Μόλις γύρισαν, ἔπιασαν πολλοὺς δούλους καὶ πρόβατα. “Τοτερα, μέσα σὲ ἔξι μέρες, πῆγαν στὴ Χρυσόπολη τῆς Καλχηδονίας, ὅπου ἔμειναν ἔφτὰ μέρες καὶ πουλοῦσαν τὰ λάφυρα.

37-38

Οἱ "Ελληνες
στὴ Χρυσό-
πολη.

ΒΙΒΛΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

- ΚΕΦ. 1 1 [”Οσα μὲν δὴ ἐν τῇ ἀραβάσει τῇ μετὰ Κύρου ἔπραξαν οἱ Ἑλληνες μέχρι τῆς μάχης, καὶ ὅσα ἐπεὶ Κῦρος ἐτελεύτησεν ἐν τῇ πορείᾳ μέχρι εἰς τὸν Πόντον ἀφίκοντο, καὶ ὅσα ἐκ τοῦ Πόντου πεζῇ ἐξιόντες καὶ ἐκπλέοντες ἐποίουν μέχρι ἔξω τοῦ στόματος ἐγένοντο ἐν Χρυσοπόλει τῆς Ἀσίας, ἐν τῷ πρόσθιν λόγῳ δεδήλωται].
- 2 ”Ἐκ τούτου δὲ Φαρνάβαζος φοβούμενος τὸ στρατευμα μὴ ἐπὶ τὴν αὐτοῦ χώραν στρατεύηται, πέμψας πρὸς Ἀραξίβιον τὸν ναύαρχον—δὸς δὲ ἔτυχεν ἐν Βυζαντίῳ ὄν,—ἐδεῖτο διαβιβάσαι τὸ στρατευμα ἐκ τῆς Ἀσίας, καὶ ὑπισχνεῖτο πάντα ποιήσειν αὐτῷ ὅσα δέοι. Καὶ δὸς Ἀραξίβιος μετεπέμψατο τοὺς στρατηγοὺς καὶ λοχαγοὺς εἰς Βυζάντιον, καὶ
- 3 4 ὑπισχνεῖτο, εἰ διαβαίεν, μισθοφορὰν ἔσεσθαι τοῖς στρατιώταις. Οἱ μὲν δὴ ἄλλοι ἔφασαν βουλευεῖσμενοι ἀπαγγελεῖν, Ξενοφῶν δὲ εἰπεν αὐτῷ ὅτι ἀπαλλάξοιτο ἥδη ἀπὸ τῆς στρατιᾶς καὶ βούλοιτο ἀποπλεῖν. Ὁ δὲ Ἀραξίβιος ἐκέλευσεν αὐτὸν συνδιαβάντα ἐπειτα οὕτως ἀπαλλάττεσθαι. ”Ἐφη οὖν ταῦτα ποιήσειν.
- 5 Σεύθης δὲ δὸς Θρᾷξ πέμπει Μηδοσάδην καὶ κελεύει Ξενοφῶντα συμπροθυμεῖσθαι δπως διαβῇ τὸ στρατευμα, καὶ ἔφη αὐτῷ ταῦτα
- 6 6 συμπροθυμηέρτι ὅτι οὐδὲ μεταμελήσει. ”Ο δὲ εἰπεν ἄλλὰ τὸ μὲν στράτευμα διαβήσεται· τούτου ἔνεκα μηδὲν τελείτω μήτε ἐμοὶ μήτε ἄλλῳ μηδενί· ἐπειδὰν δὲ διαβῇ, ἐγὼ μὲν ἀπαλλάξομαι, πρὸς δὲ τοὺς διαμένοντας καὶ ἐπικαιρίους ὅντας προσφερέσθω ὡς ἀντὶ δοκῆ.
- 7 ”Ἐκ τούτου διαβαίνονται πάντες εἰς τὸ Βυζάντιον οἱ στρατιῶται. Καὶ μισθὸν μὲν οὐκ ἐδίδον δὸς Ἀραξίβιος, ἐκήρυξε δὲ λαβόντας τὰ δπλα καὶ τὰ σκεύη τοὺς στρατιώτας ἐξιέραι, ὡς ἀποπέμψων τε ἄμα καὶ ἀριθμὸν ποιήσων. ”Ενταῦθα οἱ στρατιῶται ἥχθοντο, ὅτι οὐκ εἶχον ἀρ-

ΒΙΒΛΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ,
ΕΞΑΙΤΙΑΣ ΤΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΤΟΥ ΑΝΑΞΙΒΙΟΥ

(“Οσα ἔκαναν οἱ Ἑλληνες στὴν ἐκστρατείᾳ τους μὲ τὸν Κύρον ὡς 1
τὴν ἡμέρα τῆς μάχης, καὶ ὅσα ἀπὸ τότε ποὺ σκοτώθηκε ὁ Κύρος
ῶσπου ἔφτασαν στὸν Πόντο, κι ἐκεῖνα ποὺ ἔκαναν βαδίζοντας ἀπὸ
κεῖ καὶ ἀρμενίζοντας ὥσπου ἔφτασαν στὴν εἰσοδο τοῦ Βόσπορου,
στὴ Χρυσόπολη τῆς Ἀσίας, ὅλα ἔχουν εἰπωθῆ στὴν προηγούμενη
διήγηση).

Τότε ὁ Φαρνάβαζος φοβήθηκε μήπως οἱ Ἑλληνες βαδίσουν ἐνάντια 2
στὴ χώρα του. Γι' αὐτὸ ἔστειλε ἀπεσταλμένους στὸν Ἀναξίβιο τὸ
ναύαρχο—ποὺ ἔτυχε νὰ βρίσκεται στὸ Βυζάντιο—καὶ τὸν παρακά-
λεσε νὰ περάσῃ τὸ στρατὸ ἀπὸ τὴν Ἀσία πρὸς τὰ ἀπέναντι. Καὶ τοῦ 3
ὑποσχέθηκε πῶς ἀν τὸ δεχόταν, θὰ τοῦ ἔκανε κι ἐκεῖνος δι, τι εἶχε ἀνάγ-
κη. ‘Ο Ἀναξίβιος λοιπὸν ἐκάλεσε στὸ Βυζάντιο τοὺς στρατηγοὺς καὶ 4
λοχαγούς, καὶ τοὺς ὑποσχέθηκε πῶς θὰ δώσῃ μισθὸ στοὺς στρατιῶτες,
ἀν περάσουν ἀντίκρου. Οἱ ἄλλοι εἶπαν πῶς θὰ σκεφτοῦν καὶ θὰ τοῦ 5
ἀπαντήσουν, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ξενοφώντα ποὺ ἀποκρίθηκε πῶς θὰ ἀφήση
πιὰ τὸ στράτευμα, γιατὶ ζήθεις νὰ γυρίσῃ στὴν Ἐλλάδα. ‘Ο Ἀνα-
ξίβιος δύμας τὸν παρακάλεσε νὰ περάσῃ πρῶτα μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους 6
καὶ ύστερα νὰ τοὺς ἀφήσῃ. Ἐκεῖνος τὸ δέχτηκε. Μὰ δὲ Σεύθης ἀπὸ 7
τὴ Θράκη στέλνει τὸ Μηδοσάδη καὶ παρακαλεῖ τὸν Ξενοφώντα νὰ βοη-
θήσῃ νὰ διαβῇ ὁ στρατὸς ἀπέναντι, λέγοντάς του πῶς ἀν τὸ κάνη
δὲν θὰ μετανιώσῃ. Ἐκεῖνος ἀπάντησε: «Τὸ στράτευμα θὰ περάσῃ 8
ὅπωσδήποτε, καὶ γι' αὐτὴ τὴ δουλειὰ δὲν γρειάζεται νὰ πληρώσῃ
οὔτε ἐμένα, οὔτε κανέναν διλλο. “Οταν δύμας θὰ ἔχουν περάσει καὶ ἐγὼ
φύγω, ἐκεῖνος δὲς προσφέρει δι, τι τοῦ φαίνεται καλὸ σὲ κείνους ποὺ θὰ
μείνουν καὶ ποὺ θὰ ἔχουν ἀξιόλογες θέσεις μέσα στὸ στρατό».

“Γιτερ” ἀπὸ αὐτὰ περνοῦν ὅλοι οἱ στρατιῶτες στὸ Βυζάντιο. ‘Ο 7
Ἀναξίβιος δὲν τοὺς ἔδωσε μισθὸ, ἀλλὰ διαλάλησε μὲ κήρυκα νὰ πάρουν
τὰ ὅπλα καὶ τὶς ἀποσκευές τους καὶ νὰ βγοῦν, γιατὶ τάχα εἶχε σκοπὸ
νὰ τοὺς μετρήσῃ καὶ νὰ τοὺς στείλη στὴν πατρίδα τους. Τότε οἱ στρα-

ΚΕΦ. 1
‘Αραξεφαλαί-
ωση.

2-6
Προτάσεις
τοῦ Ἀραξ-
βιου καὶ τοῦ
Σεύθη.

7-14
‘Ο σιρατὸς
βγαίνει ἀπὸ
τὸ Βυζάντιο
μὲ δόλο.

- γύριον ἐπιστιζεσθαι εἰς τὴν πορείαν, καὶ ὀκηνῷως συνεσκενάζοντο.
- 8 Καὶ ὁ Ξενοφῶν Κλεάνδρῳ τῷ ἀρμοστῇ ἔνος γεγενημένος προσελθὼν ἡσπάζετο αὐτὸν ὡς ἀποπλευσούμενος ἥδη. Ὁ δὲ αὐτῷ λέγει· μὴ ποιῆσης ταῦτα· εἰ δὲ μή, ἔφη, αἰτίαν ἔξεις, ἐπεὶ καὶ νῦν τινες ἥδη σὲ αἴτιων·
9 ται ὅτι οὐ ταχὺ ἔξερπει τὸ στράτευμα. Ὁ δ' εἶπεν· ἀλλ ἀϊτίος μὲν ἔγωγε οὐκ εἰμὶ τούτον, οἱ δὲ στρατιῶται αὐτὸι ἐπιστισμοῦ δεό-
10 μενοι διὰ τοῦτο ἀθυμοῦσι πρὸς τὴν ἔξοδον.—Ἄλλ ὅμως, ἔφη, ἐγώ σοι συμβουλεύω ἔξελθεῖν μὲν ὡς πορευσόμενον, ἐπειδὰν δὲ ἔξω γένηται τὸ στράτευμα, τότε ἀταλλάττεσθαι.—Ταῦτα τοίνυν, ἔφη ὁ Ξενοφῶν, ἐλ-θόντες πρὸς Ἀραξίβιον διαπραξόμεθα. Οὕτως ἐλθόντες ἔλεγον ταῦτα.
- 11 Ὁ δὲ ἐκέλευεν οὕτω ποιεῖν καὶ ἔξιέναι τὴν ταχίστην συσκενα-
σαμένους, καὶ προσανείπεν, δις ἀν μὴ παρῇ εἰς τὴν ἔξέτασιν καὶ εἰς τὸν ἀριθμὸν, ὅτι αὐτὸς αἰτιάσεται.
- 12 Ἐντεῦθεν ἔξῆσαν οὖς τε στρατηγοὶ πρῶτοι καὶ οἱ ἄλλοι. Καὶ ἀρ-
δην πάντες πλὴν ὀλίγων ἔξω ἦσαν, καὶ Ἐτεόνικος εἰστήκει παρὰ τὰς πύλας ὡς διπότε ἔξω γένοντο πάντες συγκλείσων τὰς πύλας καὶ τὸν μο-
13 χλὸν ἐμβαλῶν. Ὁ δέ Ἀραξίβιος συγκαλέσας τοὺς στρατηγοὺς καὶ τοὺς λοχαγοὺς ἔλεγε· τὰ μὲν ἐπιτήδεια, ἔφη, λαμβάνετε ἐκ τῶν Θρακίων κω-
μῶν· εἰσὶ δὲ αὐτόθι πολλαὶ κριθαὶ καὶ πυροὶ καὶ τάλλα ἐπιτήδεια· λα-
βόντες δὲ πορεύεσθε εἰς Χερρόνησον, ἐκεῖ δὲ Κυνίσκος ὑπὲν μισθοδοτή-
14 σει. Ἐπακούσαντες δέ τινες τῶν στρατιωτῶν ταῦτα ἦ καὶ τῶν λοχαγῶν
τις διαγγέλλει εἰς τὸ στράτευμα. Καὶ οἱ μὲν στρατηγοὶ ἐπυνθάνοντο περὶ τοῦ Σεύθου πότερα πολέμιος εἴη ἢ φίλος, καὶ πότερα διὰ τοῦ
‘Ιεροῦ’ Ορούς δέοι πορεύεσθαι ἢ κύκλῳ διὰ μέσης τῆς Θράκης.
- 15 Ἐν φύσει δὲ ταῦτα διελέγοντο, οἱ στρατιῶται ἀναρπάσαντες τὰ ὅπλα
θέουσι δρόμῳ πρὸς τὰς πύλας, ὡς πάλιν εἰς τὸ τεῖχος εἰσιόντες. Ὁ δὲ
Ἐτεόνικος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ὡς εἰδόν προσθέοντας τοὺς διπλίτας, συγ-
16 κλείονται τὰς πύλας καὶ τὸν μοχλὸν ἐμβάλλονται. Οἱ δὲ στρατιῶται
ἐκοπτον τὰς πύλας καὶ ἔλεγον ὅτι ἀδικώτατα πάσχοιεν ἐκβαλλόμενοι
εἰς τοὺς πολεμίους· κατασχίσειν τε τὰς πύλας ἔφασαν, εἰ μὴ ἐκόντες

τιώτες ἄρχισαν νὰ στενογρωιοῦνται, γιατὶ δὲν εἶχαν γρήματα ν' ἀγοράζουν τρόφιμα στὸ δρόμο, καὶ ἐτοίμαζαν τὶς ἀποσκευές τους χωρὶς διάθεση. Καὶ ὁ Ξενοφῶν πῆγε στὸν Κλέανδρο τὸν ἀρμοστή, που εἶχαν 8 γίνει πρωτύτερα φίλοι, καὶ τὸν ἀποχαιρέτησε, γιατὶ σκόπευε πιὰ νὰ φύγῃ. Ἐκεῖνος τοῦ εἶπε: «Μὴν τὸ κάνης αὐτό, ἀλλιώτικα θὰ κατηγορηθῆς. Καὶ τώρα ἀκόμα σὲ κατηγοροῦν μερικοί, ἐπειδὴ ὁ στρατὸς δὲν βγαίνει γρήγορα ἀπὸ τὴν πόλη». «Μὰ δὲ φταίω ἐγὼ γ' αὐτό, εἶπε, παρὰ οἱ 9 στρατιῶτες ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ τρόφιμα, κι αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία που δὲν ἔχουν ὅρεξη νὰ βγοῦν». «Πάντως, ἀποκρίθηκε ὁ Κλέανδρος, ἐγὼ 10 σὲ συμβούλεύω νὰ βγῆς κάνοντας πῶς θὰ πᾶς μαζί τους, κι ὅταν ὁ στρατὸς βρεῖται ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, τότε νὰ φύγῃς». «Αὐτά, εἶπε ὁ Ξενοφῶν, θὰ τὰ κανονίσωμε ὅταν πάμε στὸν Ἀναξίβιο». Πῆγαν λοιπὸν σὲ κεῖνον κι ἀρχισαν νὰ τὰ συζητοῦν. Ὁ Ἀναξίβιος εἶχε κι αὐτὸς 11 τὴ γνώμη νὰ βγοῦν οἱ στρατιῶτες ἀπὸ τὴν πόλη ὅσο μποροῦσαν γρηγορώτερα μὲ τὶς ἀποσκευές τους ἔτοιμες, καὶ πρόσθεσε πῶς ἀν κανένας λείψῃ ἀπὸ τὴν ἐπιθεώρηση καὶ τὴν ἀρίθμηση, ὁ Λδιος θὰ κατηγορῇ τὸν ἔκατον του ἐπειτα. Τότε ἄρχισαν νὰ βγαίνουν πρῶτα οἱ στρατηγοὶ 12 κι ὕστερα οἱ ὑπόλοιποι. Βρίσκονταν ἔξω ὅλοι μαζί, ἐκτὸς ἀπὸ λίγους, κι ὁ Ἐτεόνικος εἶχε σταθῆ στὶς πύλες γιὰ νὰ τὶς κλείσῃ καὶ νὰ βάλῃ τὴν ἀμπάρα, μόλις θὰ ἔβγαινε καὶ ὁ τελευταῖος. Τότε ὁ Ἀναξίβιος 13 κάλεσε τοὺς στρατηγοὺς καὶ τοὺς λοχαγοὺς καὶ τοὺς εἶπε: «Τὰ τρόφιμα μπορεῖτε νὰ τὰ παίρνετε ἀπὸ τὰ χωριά τῆς Θράκης, ὅπου ὑπάρχει ἄφθονο σιτάρι καὶ κριθάρι καὶ τ' ἄλλα χρειαζούμενα. "Οταν τὰ προμηθευτῆτε, νὰ τραβήξετε γιὰ τὴ Χερσόνησο, κι ἐκεῖ θὰ σᾶς δώση μισθὸ δοκιμοκόσκος». Μερικοὶ στρατιῶτες ὅμως που τ' ἀκουσαν 14 ἦ καὶ κάποιος ἀπὸ τοὺς λοχαγούς, τὰ ἀνακοινώνουν στὸ στράτευμα. Οἱ στρατηγοὶ στὸ μεταξὺ ρωτοῦσαν νὰ μάθουν ἀν δοκιμοκόσκος ἦταν ἔχθρος ἦ φίλος, κι ἀν ἐπρεπε νὰ βαδίσουν ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ Ἱερό βουνό ἦ, κάνοντας τὸ γύρο, νὰ περάσουν ἀπὸ τὸ κέντρο τῆς Θράκης. Ἀλλὰ τὴ στιγμὴ που τὰ συζητοῦσαν, οἱ στρατιῶτες ἀρπαξαν τὰ 15 ὅπλα κι ἀρχίζουν νὰ τρέχουν πρὸς τὶς πύλες γρήγορα, γιὰ νὰ ξαναμποῦν μέσα στὸ τεῖχος. Ὁ Ἐτεόνικος ὅμως καὶ οἱ ἄλλοι που ἦταν μαζί του, μόλις εἶδαν τοὺς ὅπλίτες νὰ πλησιάζουν τρέχοντας, κλείνουν τὶς πύλες καὶ βάζουν τὴν ἀμπάρα. Τότε οἱ στρατιῶτες ἀρχισαν νὰ χτυποῦν τὶς 16 πύλες καὶ νὰ λένε πῶς τοὺς γίνεται τρομερὴ ἀδικία, ποὺ τοὺς διώχνουν καὶ τοὺς στέλνουν ἀνάμεσα σ' ἔχθρούς. Καὶ φοβέριζαν πῶς θὰ κομμα-

15-20

Οἱ "Ἐλληνες
ἔξαγριωμένοι
ξαναμπαίνονται
στὸ Βυζάντιο.

17 ἀρολξουσιν. Ἀλλοι δὲ ἔθεον ἐπὶ θάλατταν καὶ παρὰ τὴν χηλὴν τὸ τεῖχος ὑπερβαίνουσιν εἰς τὴν πόλιν, ἄλλοι δὲ οἱ ἐτύγχανον ἔνδον ὅντες τῶν στρατιωτῶν, ὡς δρῶσι τὰ ἐπὶ ταῖς πύλαις πράγματα, διακόπτοντες ταῖς ἀξίναις τὰ κλεῖθρα ἀναπετανόντες τὰς πύλας, οἱ δὲ εἰσπίπτοντες.

18 Ὁ δὲ Ξενοφῶν ὡς εἶδε τὰ γυγνόμενα, δείσας μὴ ἐφ' ἀρπαγὴν τράποιτο τὸ στράτευμα καὶ ἀνήκεστα κακὰ γέροιτο τῇ πόλει καὶ ἑαυτῷ καὶ τοῖς στρατιώταις, ἔθει καὶ συνεισπίπτει εἴσω τῶν πυλῶν σὺν τῷ 19 ὅχλῳ. Οἱ δὲ Βυζάντιοι ὡς εἶδον τὸ στράτευμα βίᾳ εἰσπίπτον, φεύγοντες ἐκ τῆς ἀγορᾶς, οἱ μὲν εἰς τὰ πλοῖα, οἱ δὲ οἰκαδε, δοσοὶ δὲ ἔνδον ἐτύγχανον ὅντες, ἔξω, οἱ δὲ καθεῖλκον τὰς τριήρεις, ὡς ἐν ταῖς τριήρεσι σφύζουντο, πάντες δὲ φόντο ἀπολωλέγαι, ὡς ἑαλωκύνιας τῆς πόλεως.
20 Ὁ δὲ Ἐτεόνικος εἰς τὴν ἀκραν ἀποφεύγει. Ὁ δὲ Ἀραξίβιος καταδραμὼν ἐπὶ θάλατταν ἐν ἀλιευτικῷ πλοίῳ περιέπλει εἰς τὴν ἀκρόπολιν, καὶ εὐθὺς μεταπέμπεται ἐκ Καλχηδόνος φρουρούς· οὐ γὰρ ἴνανοὶ ἐδόκουν εἶναι οἱ ἐν τῇ ἀκροπόλει σχεῖν τοὺς ἄνδρας.

21 Οἱ δὲ στρατιῶται ὡς εἶδον Ξενοφῶντα, προσπίπτοντες πολλοὶ αὐτῷ καὶ λέγοντες· νῦν σοι ἔξεστιν, ὁ Ξενοφῶν, ἀνδρὶ γενέσθαι. Ἐχεις πόλιν, ἔχεις τριήρεις, ἔχεις χρήματα, ἔχεις ἄνδρας τοσούτους. Νῦν ἂν, εἰ βούλοιο, σύ τε ἡμᾶς ὀνήσαις καὶ ἡμεῖς σὲ μέγαν ποιήσαιμεν.
22 Ὁ δὲ ἀπεκρίνατο βουλόμενος αὐτοὺς κατηρεμίσαι· ἀλλ᾽ εῦ γε λέγετε καὶ ποιήσω ταῦτα· εἰ δὲ τούτων ἐπιθυμεῖτε, θέσθε τὰ ὅπλα ἐν τάξει ὡς τάχιστα· καὶ αὐτός τε παρηγγύνα ταῦτα καὶ τοὺς ἄλλους ἐκέλευε
23 παρεγγυνᾶν καὶ τίθεσθαι τὰ ὅπλα. Οἱ δὲ αὐτοὶ ὑφ' ἑαυτῶν ταττόμενοι οἱ τε ὅπλῖται ἐν δλίγῳ χρόνῳ ἐπ' ὀκτὼ ἐγένοντο καὶ οἱ πελτασταὶ ἐπὶ
24 τὸ κέρας ἐκάτερον παρεδεδραμήκεσαν. Τὸ δὲ χωρίον οἰον κάλλιστον ἐκτάξασθαί ἔστι τὸ Θράκιον καλούμενον, ἔρημον οἰκιῶν καὶ πεδινόν.

τιάσουν τις πύλες, ἀν δὲν τις ἀνοίξουν θεληματικά. Ἀλλοι πάλι ἔτρεχαν 17 πρὸς τὴν θάλασσα, καὶ ἀπὸ τὴν μεριὰ τοῦ μόλου πηδοῦν τὸ τεῖχος καὶ μπαίνουν στὴν πόλη. Λίγοι στρατιῶτες ποὺ ἔτυχε νὰ βρίσκωνται μέσα, μόλις βλέπουν αὐτὸν ποὺ γίνονταν κοντὰ στὶς πύλες, τις ἀνοίγουν διάπλατα, ἀφοῦ πρῶτα ἔκοψαν τὴν ἀμπάρα μὲ τὰ τσεκούρια καὶ ἔτσι ὁρμοῦν καὶ οἱ ἄλλοι μέσα στὴν πόλη. Ὁ Ξενοφῶν ὅμως ὅταν εἶδε αὐτὸν ποὺ 18 γίνονταν, φοβήθηκε μήπως ὁ στρατὸς ἀρχίσῃ τὴ λεηλασία καὶ δημιουργηθοῦν ἀνεπανόρθωτες συμφορές στὴν πόλη καὶ στὸν ἐαυτὸν του καὶ στοὺς στρατιῶτες, καὶ γι' αὐτὸν τρέχει καὶ μπαίνει ὁρμητικὰ μέσα στὶς πύλες μαζὶ μὲ τὸ πλήθος. Οἱ Βυζαντινοὶ, μόλις εἶδαν νὰ ὁρμᾶ 19 μὲ βίᾳ ὁ στρατὸς, φεύγουν ἀπὸ τὴν ἀγορὰ καὶ πηγαίνουν ἄλλοι πρὸς τὰ καράβια καὶ ἄλλοι στὰ σπίτια, ἐνῶ ὅσοι ἔτυχε νὰ βρίσκωνται μέσα, ἀρχίσαν νὰ βγαίνουν ἔξω. Μερικοὶ πάλι τραβοῦσαν τὶς τριήρεις στὴ θάλασσα γιὰ νὰ γλιτώσουν μπαίνοντας μέσα, καὶ γενικά ὅλοι νόμιζαν πώς ἡταν χαμένοι, σὰ νὰ κυριεύτηκε ἡ πόλη τους. Κι ὁ Ἐτεόνικος πῆγε νὰ γλιτώσῃ στὴν ἀκρόπολη. Τέλος ὁ Ἀναξίβιος ἔτρεξε βιαστικὰ 20 στὴ θάλασσα, μπήκε σ' ἕνα πλοῖο φαράδικο καὶ πλέοντας παραλιακὰ ἀνέβηκε στὴν ἀκρόπολη. Ἀμέσως στέλνει καὶ ζητάει φρουρούς ἀπὸ τὴν Καλχηδόνα, γιατὶ εἴχε τὴ γνώμη πώς ἔκεινοι ποὺ βρίσκονταν στὴν ἀκρόπολη δὲν ἦταν ἀρκετοὶ γιὰ νὰ συγκρατήσουν τοὺς "Ελληνες.

"Οταν οἱ στρατιῶτες εἶδαν τὸν Ξενοφώντα, τρέχουν πρὸς τὸ μέρος 21 του πολλοὶ καὶ τοῦ λένε: «Τώρα, Ξενοφώντα, εἶναι εὔκαιρία νὰ φανῆς δάντρας.» Εχεις μιὰ πόλη, ἔχεις τριήρεις, ἔχεις χρήματα, ἔχεις πολλοὺς στρατιῶτες. "Αν θέλης, κι ἐσύ μπορεῖς νὰ μᾶς ὠφελήσῃς κι ἐμεῖς νὰ σὲ κάνωμε μεγάλο.

Κι ἔκεινος ἀποκρίθηκε, προσπαθώντας νὰ τοὺς καθησυχάσῃ: 22 «Σωστὰ εἶναι τὰ λόγια σας καὶ θὰ κάνω αὐτὰ ποὺ λέτε. "Αν ὅμως θέλετε νὰ γίνουν, ἀκουμπῆστε τὰ ὅπλα σας χάμω καὶ συνταχθῆτε, δοσο μπορεῖτε γρηγορώτερα». Κι ὁ ἔδιος ἔδωσε τὸ πρόσταγμα τοῦτο καὶ τοὺς ἄλλους παρακίνησε νὰ τὸ ἀνακοινώσουν καὶ ν' ἀφήσουν κάτω τὰ ὅπλα. Μὰ ἔκεινοι καὶ χωρὶς διαταγὴ συντάχθηκαν. "Ετσι μέ- 23 σα σὲ λίγη ὥρα καὶ οἱ ὅπλίτες μπῆκαν στὴ γραμμὴ ποὺ εἴχε ὀχτὼ ἄντρες βάθος, καὶ οἱ πελταστὲς ἔτρεχαν καὶ τοποθετήθηκαν στὰ δυὸ ἀκρα τοῦ στρατοῦ. Τὸ μέρος ἔκεινο ἦταν πάρα πολὺ κα- 24 τάλληλο γιὰ παράταξη: ἦταν χωρὶς σπίτια καὶ ὅμαλό, καὶ εἴχε τὴν

21-32
Συμβουλὲς
τοῦ Ξενοφών-
τα.

Ἐπεὶ δὲ ἔκειτο τὰ ὅπλα καὶ κατηρεμίσθησαν, συγκαλεῖ ὁ Ξενοφῶν τὴν στρατιὰν καὶ λέγει τάδε.

- 25 “Οτι μὲν ὁργίζεσθε, ὃ ἄνδρες στρατιῶται, καὶ νομίζετε δεινὰ πάσχειν ἐξαπατώμενοι οὐ θαυμάζω. Ἡν δὲ τῷ θυμῷ χαριζόμεθα καὶ Λακεδαιμονίους τε τοὺς παρόντας τῆς ἐξαπάτης τιμωρησώμεθα καὶ τὴν πόλιν τὴν οὐδὲν αἰτίαν διαρπάσωμεν, ἐνθυμεῖσθε ἂν εἴσται ἐντεῦθεν.
- 26 Πολέμιοι μὲν ἐσόμεθα ἀποδεδειγμένοι Λακεδαιμονίοις καὶ τοῖς συμμάχοις. Οἶος δὲ πόλεμος ἀν γένοιτο, εἰκάζειν δὴ πάρεστιν ἐωρακότας
- 27 καὶ ἀναμνησθέντας τὰ νῦν δὴ γεγενημένα. Ἡμεῖς γὰρ οἱ Ἀθηναῖοι ἥλθομεν εἰς τὸν πόλεμον τὸν πρὸς Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς συμμάχους ἔχοντες τριήρεις τὰς μὲν ἐν θαλάττῃ, τὰς δὲ ἐν τοῖς νεωρόις, οὐκ ἐλάττους τριακοσίων, ὑπαρχόντων δὲ πολλῶν χρημάτων ἐν τῇ πόλει καὶ προσόδουν οὕσης κατ' ἐνιατὸν ἀπό τε τῶν ἐνδήμων καὶ τῆς ὑπεροχας οὐ μείον χιλίων ταλάντων ἀρχοντες δὲ τῶν νήσων ἀπασῶν καὶ ἐν τῇ
- 28 Ἀσίᾳ πολλὰς ἔχοντες πόλεις καὶ ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἄλλας τε πολλὰς καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ Βυζάντιον, ὅπου νῦν ἐσμεν, ἔχοντες κατεπολεμήθημεν οὕτως ὡς πάντες ὑμεῖς ἐπίστασθε. Νῦν δὲ δὴ τί ἀν οὐδέμεθα παθεῖν,
- 29 Λακεδαιμονίοις μὲν καὶ τῶν ἀρχαίων συμμάχων ὑπαρχόντων, Ἀθηναίων δὲ καὶ οἱ ἔκείνοις τότε ἥσαν σύμμαχοι πάντων προσγεγενημένων, Τισσαφέροντος δὲ καὶ τῶν ἐπὶ θαλάττῃ ἄλλων βαρβάρων πάντων πολεμήσων ὥμην ὅντων, πολεμιώτατον δὲ αὐτὸν τοῦ ἀνταντονούσου βασιλέως, διν ἥλθομεν ἀφαιρησόμενοι τὴν ἀρχὴν καὶ ἀποτενοῦντες, εἰ δυναμεθα; τούτων δὴ πάντων διμοῦ ὅντων ἔστι τις οὕτως ἀφρων δστις οἰεται ἀν ἥμᾶς περιγενέσθαι; Μή πρὸς θεῶν μαινόμεθα μηδὲ αἰσχρῶς ἀπολώμεθα πολέμιοι ὄντες καὶ ταῖς πατρίσιαι καὶ τοῖς ἥμετέροις αὐτῶν φίλοις τε καὶ οἰκείοις.
- 30 Ἐν γὰρ ταῖς πόλεσίν εἰσι πάντες ταῖς ἐφ' ἥμᾶς στρατευσομέναις, καὶ δικαίως, εἰ βάρβαρον μὲν πόλιν οὐδεμίαν ἥθελήσαμεν κατασκεῖν, καὶ ταῦτα κρατοῦντες, Ἐλληνίδα δὲ εἰς ἥν πρώτην ἥλθομεν πόλιν, ταῦτην ἐξαλαπάξομεν. Ἐγὼ μὲν τοίνυν εὑχομαι πρὸν ταῦτα ἐπιδεῖν ὑψηλῶν

ὸνομασία Θρακικό. "Οταν πιὰ τὰ ὅπλα βρίσκονταν χάμω καὶ οἱ στρατιῶτες εἶχαν καθησυχάσει, δὲ Ξενοφῶν καλεῖ συγκέντρωση καὶ λέει τοῦτα δῶ : «Δὲν παραξενεύομαι, στρατιῶτες, ποὺ εἶστε ὀργισμένοι 25 καὶ ποὺ νομίζεται πώς ὑποφέρετε τρομερὰ καὶ πώς σᾶς ἔστησαν παγίδες. » Αν δύμας παρασυρθοῦμε ἀπὸ τὴν ὄργην μας καὶ τιμωρήσωμε τοὺς Λακεδαιμόνιους ποὺ εἴναι ἐδῶ γιὰ τὸ ζεγέλασμα ποὺ μᾶς ἔκαναν κι ἀν λεηλατήσωμε τὴν πόλη ποὺ δὲν μᾶς φταίει καθόλου, βάλτε στὸ μιαλό σας τί θὰ γίνη ὕστερ' ἀπὸ αὐτά. Πρῶτα πρῶτα θὰ εἴμαστε φα- 26 νεροὶ ἔχθροι μὲ τοὺς Σπαρτιάτες καὶ τοὺς συμμάχους τους. » Επειτα πόσο τρομερὸς πόλεμος μπορεῖ νὰ ζεσπάσῃ ἀπ' αὐτό, εἴναι εὔκολο νὰ τὸ συμπεράνωμε, ἀφοῦ ἔχομε δεῖ κι ἔχομε ἀκόμα στὴ θύμησή μας ἔκεινα ποὺ ἔγιναν τελευταῖα. Γιατὶ ἐμεῖς οἱ Ἀθηναῖοι μπήκαμε 27 στὸν πόλεμο μὲ τοὺς Σπαρτιάτες καὶ τοὺς συμμάχους τους ἔχοντας δχι λιγότερες ἀπὸ τριακόσιες τριήρεις, ποὺ βρίσκονταν ἄλλες στὴ θάλασσα κι ἄλλες στὰ ναυπηγεῖα. Ἀκόμα εἶχαμε πολλὰ χρήματα μέσα στὴν πόλη καὶ εἰσοδήματα κάθε χρόνο ἀπὸ τοὺς φόρους ποὺ παίρναμε ἀπὸ ντόπιους κι ἀπὸ σύμμαχους, δχι λιγότερα ἀπὸ χίλια τάλαντα. » Επειτα διοικούσαμε δῆλα τὰ νησιά καὶ ἔξουσιάζαμε πολλὲς πόλεις στὴν Ἀσία καὶ στὴν Εὐρώπη, κι ἀνάμεσά τους τοῦτο τὸ Βυζάντιο, δπου τώρα βρισκόμαστε. Παρ' δῆλα αὐτὰ βγήκαμε ἔξαντλημένοι ἀπὸ τὸν πόλεμο, καθὼς γνωρίζετε δῆλοι. Τώρα λοιπὸν τί φανταζόμα- 28 στε πώς θὰ παθαίξαμε, ἀφοῦ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἔχουν καὶ τοὺς παλιοὺς συμμάχους, κι ἀκόμα πῆγαν μὲ τὸ μέρος τους οἱ Ἀθηναῖοι καὶ δῆλοι οἱ τότε σύμμαχοί τους; Καὶ ἐκτὸς ἀπ' αὐτά, δὲ Τισσαφέρνης καὶ δῆλοι οἱ ἄλλοι βάρβαροι ποὺ ζοῦν στὰ παράλια εἴναι ἔχθροι μας, καὶ πιὸ μεγάλος ἔχθρος μας εἴναι ὁ Ἅδης ὁ βασιλιάς, ποὺ πήγαμε νὰ τοῦ πάρωμε τὴν ἔξουσία καὶ νὰ τὸν σκοτώσωμε, ἀν μπορούσαμε. Ἀφοῦ λοιπὸν δῆλοι αὐτοὶ εἴναι μαζί, ὑπάρχει κανένας τόσο ἀνόητος ποὺ νὰ νομίζῃ πώς θὰ ἥταν δυνατὸ νὰ τοὺς νικήσωμε; Γιὰ τὸ δύναμα 29 τῶν θεῶν ἀς μὴν κάνωμε σὰν μανιακοὶ κι ἀς μὴ βροῦμε ἀτιμο θάνατο μὲ τὸ νὰ γίνωμε ἔχθροι καὶ στὶς πατρίδες μας καὶ στοὺς φίλους μας καὶ στοὺς δικούς μας. Γιατὶ τοῦτο δῆλο βρίσκονται στὶς πολιτεῖες ποὺ δίκαια θὰ μᾶς πολεμήσουν, ἀν λεηλατήσωμε τὴν πρώτη ἑλληνικὴ πόλη ποὺ συναντήσαμε, ἐνῶ καμιὰ βαρβαρικὴ δὲν θελήσαμε ὡς τώρα νὰ κυριέψωμε, παρ' ὅλο ποὺ ἥμασταν καὶ νικητές. » Εγὼ λοιπὸν εὔχομαι, 30

γενόμενα μυοίας ἐμέ γε κατὰ τῆς γῆς ὁργηνάς γενέσθαι. Καὶ ὑμῖν δὲ συμβουλεύω "Ελληνας ὄντας τοῖς τῶν Ἑλλήνων προεστηκόσι πειθομένους πειρᾶσθαι τῶν δικαίων τυγχάνειν." Εἳν δὲ μὴ δύνησθε ταῦτα, ἡμᾶς

31 δεῖ ἀδικουμένοις τῆς γοῦν Ἑλλάδος μὴ στέρεσθαι. Καὶ νῦν μοι δοκεῖ πέμψαντας Ἀναξιβίω εἰπεῖν ὅτι ἡμεῖς οὐδὲν βίαιον ποιήσοντες παρεληλόθαμεν εἰς τὴν πόλιν, ἀλλ᾽ ἦν μὲν δυνώμεθα παρένθετόν τι ενδίσκεσθαι, εἰ δὲ μή, ἀλλὰ δηλώσοντες ὅτι οὐκ ἔξαπατώμενοι ἀλλὰ πειθόμενοι ἔξερχόμεθα.

32 Ταῦτα ἔδοξε, καὶ πέμποντιν Ἱεράνυμόν τε τὸν Ἡλεῖον ἐροῦντα ταῦτα καὶ Εὐρόλοχον Ἀρκάδα καὶ Φιλήσιον Ἀχαιόν. Οἱ μὲν ταῦτα ὡχοντο ἐροῦντες.

33 "Ετι δὲ καθημένων τῶν στρατιωτῶν προσέρχεται Κοιρατάδας Θηβαῖος, δις οὐ φεύγων τὴν Ἑλλάδα περιήει ἀλλὰ στρατηγιῶν καὶ ἐπαγγελλόμενος, εἴ τις ἢ πόλις ἢ ἔθνος στρατηγοῦ δέοιτο· καὶ τότε προσελθὼν ἔλεγεν ὅτι ἔτοιμος εἴη ἡγεῖσθαι αὐτοῖς εἰς τὸ Δέλτα καλούμενον τῆς Θράκης, ἔνθα πολλὰ καὶ ἀγαθὰ λήφοιντο· ἔστε δ' ἀν μόλωσιν, εἰς ἀφθονίαν παρέξειν ἔφη καὶ σιτία

34 καὶ ποτά. Ἀκούοντι ταῦτα τοῖς στρατιώταις καὶ τὰ παρὰ Ἀραξίβιον ἄμα ἀπαγγελλόμενα — ἀπεκρίνατο γὰρ ὅτι πειθομένοις αὐτοῖς οὐ μεταμελήσει, ἀλλὰ τοῖς τε οἷκοι τέλεσι ταῦτα ἀπαγγελεῖ καὶ αὐτὸς

35 βουλεύσοιτο περὶ αὐτῶν ὅτι δύναιτο ἀγαθόν—ἐκ τούτου οἱ στρατιῶται τόν τε Κοιρατάδαν δέχονται στρατηγὸν καὶ ἔξω τοῦ τείχους ἀπῆλθον.

"Ο δὲ Κοιρατάδας συντίθεται αὐτοῖς εἰς τὴν ὑστεραίαν παρέσεσθαι ἐπὶ τὸ στράτευμα ἔχων καὶ ἱερεῖα καὶ μάντιν καὶ σιτία καὶ ποτὰ τῇ στρα-

36 τιᾳ. Ἔπει δὲ ἔξηλθον, δις Ἀραξίβιος ἔκλεισε τὰς πύλας καὶ ἐκήρυξεν,

37 δις ἀν ἀλῷ ἔνδον ὧν τῶν στρατιωτῶν, ὅτι πεπράστεται. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ Κοιρατάδας μὲν ἔχων τὰ ἱερεῖα καὶ τὸν μάντιν ἵκε, καὶ ἄλφιτα φέροντες εἶποντο αὐτῷ εἰκοσιν ἄνδρες, καὶ οἶνον ἄλλοι εἴκοσι, καὶ ἐλαῶν τρεῖς, καὶ σκορδόδων ἀνήρ δύον ἔδύνατο μέγιστον φορτίον, καὶ ἄλλος κρομμύων. Ταῦτα δὲ καταθέμενος ὡς ἐπὶ δάσμενσιν ἐθύετο.

προτοῦ δῶν νὰ γίνουν ἀπὸ σᾶς αὐτά, ν' ἀνοίξῃ ἡ γῆ καὶ νὰ μὲ καταπιῇ. Καὶ σᾶς συμβουλεύω, ἀφοῦ εἶστε "Ἐλληνες, νὰ προσπαθήτε νὰ βρίσκετε δίκαιη μεταχείριση ὑπακούοντας στοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Ἐλλήνων. "Αν αὐτὸ δὲν μπόρη νὰ γίνη, πρέπει νὰ προτιμήσωμε νὰ ἀδικηθοῦμε γιὰ νὰ μὴ χάσωμε τὴν Ἐλλάδα. Καὶ τώρα νομίζω πώς εἶναι 31 σωστὸ νὰ στείλωμε ἀπεσταλμένους στὸν Ἀναξίβιο, γιὰ νὰ τοῦ ποῦν πῶς ἔμεις μπήκαμε στὴν πόλη ὅχι γιὰ νὰ κάνωμε κάτι χρησιμοποιώντας βίᾳ, ἀλλὰ γιατὶ θέλομε νὰ δοῦμε, μήπως μπορέσωμε νὰ πετύχωμε κάτι καλὸ ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἔδιους. Καὶ ἐν ὅχι, τότε νὰ τοὺς βεβαιώσωμε πῶς βγαίνομε ἀπὸ τὴν πόλη γιατὶ πειθαρχοῦμε καὶ ὅχι ἐπειδὴ πέσαμε σὲ παγίδα». Τοὺς φάνηκαν αὐτὰ καλὰ καὶ στέλνουν 32 τὸν Ἱερώνυμο τὸν Ἡλεῖο γιὰ νὰ τὰ πῆ, καὶ τὸν Εύρύλογο τὸν Ἀρκάδα καὶ τὸ Φιλήσιο τὸν Ἀχαιό. Τοῦτο ἔφυγαν γιὰ νὰ πᾶνε νὰ τὰ ἀνακοινώσουν.

Δέν εἶχαν σηκωθῆ ἀκόμα οἱ στρατιῶτες ἀπὸ τὴ συγκέντρωση καὶ 33 φτάνει ὁ Κοιρατάδας ὁ Θηβαῖος. Αὐτὸς γύριζε στὴν Ἐλλάδα ὅχι σὰν ἔξόριστος, παρὰ ἐπιθυμώντας νὰ γίνη στρατηγὸς καὶ προσφέροντας τὶς στρατηγικές του ἵκανότητες, ἀν καμιὰ πολιτείᾳ ἢ κανένας λαὸς τὶς χρειαζόταν. Τότε παρουσιάστηκε καὶ τοὺς εἰπε πῶς ἥταν πρόσυμος νὰ τοὺς ὁδηγήσῃ σ' ἔνα μέρος τῆς Θράκης ποὺ δύνομαζόταν Δέλτα, ὅπου μποροῦσαν νὰ προμηθευτοῦν ἄφθονα τρόφιμα. "Ωσπου νὰ φτάσουν ἐκεῖ, εἰπε πῶς ὁ ἔδιος θὰ τοὺς δίνη ἄφθονα φαγητὰ καὶ πιοτά. Οἱ 34 στρατιῶτες τ' ἀκούσαν κι αὐτὰ καὶ τὴν ἀπάντηση τοῦ Ἀναξίβιου— γιατὶ τοὺς ἀποκρίθηκε πῶς δὲν θὰ μετανιώσουν ἀν πειθαρχήσουν, παρὰ καὶ στοὺς ἐφόρους θὰ ἀναφέρῃ τὴ διαγωγή τοὺς καὶ ὁ ἔδιος θὰ σκεφτῇ ἀν μπορῇ νὰ τοὺς κάνῃ καλό. — Τότε οἱ στρατιῶτες δέχονται τὸν 35 Κοιρατάδα γιὰ στρατηγὸ καὶ βγῆκαν ἔξω ἀπὸ τὸ τεῖχος. Ὁ Κοιρατάδας συμφωνεῖ μαζὶ τους νὰ ἔρθῃ τὴν ὅλη μέρα στὸ στρατόπεδο καὶ νὰ φέρῃ ζῶα γιὰ θυσία καὶ μάντη, καὶ τροφὲς καὶ πιοτά γιὰ τοὺς στρατιῶτες. Μόλις ὅμως βγῆκαν, ὁ Ἀναξίβιος ἔκλεισε τὶς πύλες καὶ 36 διαιλάησε πῶς, ἀν κανένας στρατιώτης πιαστῇ μέσα στὴν πόλη, θὰ πουληθῇ γιὰ δοῦλος. Τὴν ἄλλη μέρα πῆγε ὁ Κοιρατάδας, κουβά- 37 λώντας τὰ ζῶα γιὰ τὶς θυσίες καὶ τὸ μάντη. Τὸν ἀκολουθοῦσαν καὶ εἴκοσι ἄντρες φορτωμέγιοι κριθαρένιο ἀλεύρι, κι ὅλοι εἴκοσι μὲ κρασί, τρεῖς μὲ ἐλιές, ἔνας μὲ φορτίο ἀπὸ σκόρδα, ὅσα περισσότερα μποροῦσε νὰ σηκώσῃ, κι ἔνας ὅλος μὲ κρεμμύδια. Αὐτὰ τὰ ἄφησε κάτω σὰ νὰ

33-37

'Ο Κοιρατάδας στρατηγός.

38 Ξενοφῶν δὲ μεταπεμψάμενος Κλέαρδον ἐκέλευε διαπρᾶξαι ὅπως
 39 εἰς τὸ τεῖχος εἰσέλθοι καὶ ἀποτλεύσαι ἐκ Βυζαντίου. Ἐλθὼν δὲ οὐκ
 δόρος μάλα μόλις ἔφη διαπρᾶξάμενος ἥκειν λέγειν γὰρ Ἀραξίβιον ὅτι
 οὐκ ἐπιτίθειον εἴη τοὺς μὲν στρατιώτας πλησίον εἶναι τοῦ τείχους,
 Ξενοφῶντα δὲ ἔειδον τοὺς Βυζαντίους δὲ στασιάζειν καὶ πονηρούς
 εἶναι πρὸς ἀλλήλους· ὅμως δὲ εἰσιέναι, ἔφη, ἐκέλευνεν, εἰ μέλλεις σὺν
 40 αὐτῷ ἐκπλεῖν. Ὁ μὲν δὴ Ξενοφῶν ἀσπασάμενος τοὺς στρατιώτας
 εἴσω τοῦ τείχους ἀπήγει σὺν Κλεάρδῳ.

Ο δὲ Κοιρατάδας τῇ μὲν πρώτῃ ἡμέρᾳ οὐκ ἐκαλλιέρει οὐδὲ διε-
 μέτρησεν οὐδὲν τοῖς στρατιώταις· τῇ δὲ ὑστεραίᾳ τὰ μὲν ἱερεῖα είστηκεν
 παρὰ τὸν βωμὸν καὶ Κοιρατάδας ἐστεφανωμένος ώς θύσων προσελθὼν
 δὲ Τιμασίων ὁ Δαρδανεὺς καὶ Νέων ὁ Ασιναῖος καὶ Κλεάνωρ ὁ Ορχο-
 μένιος ἔλεγον Κοιρατάδα μὴ θύειν, ώς οὐχ ἡγησόμενον τῇ στρατιᾷ,
 41 εἰ μὴ δώσει τὰ ἐπιτήδεια. Ὁ δὲ κελεύει διαμετρεῖσθαι. Ἐπεὶ δὲ πολλῶν
 ἐνέδει αὐτῷ ὥστε ἡμέρας σῆτον ἐκάστῳ γενέσθαι τῶν στρατιωτῶν,
 ἀναλαβὼν τὰ ἱερεῖα ἀπήγει καὶ τὴν στρατηγίαν ἀπειπών.

ΚΕΦ. 2 1 Νέων δὲ ὁ Ασιναῖος καὶ Φρυνίσκος ὁ Αχαιὸς καὶ Φιλήσιος ὁ
 Αχαιὸς καὶ Ξανθικλῆς ὁ Αχαιὸς καὶ Τιμασίων ὁ Δαρδανεὺς ἐπέμενον
 ἐπὶ τῇ στρατιᾷ, καὶ εἰς κάμας τῶν Θρακῶν προελθόντες τὰς κατὰ Βυ-
 2 ζάντιον ἐστρατοπεδεύοντο. Καὶ οἱ στρατηγοὶ ἐστασίαζον, Κλεάνωρ μὲν
 καὶ Φρυνίσκος πρὸς Σεύθην βουλόμενοι ἄγειν· ἐπειθε γὰρ αὐτούς, καὶ
 ἔδωκε τῷ μὲν ἵππον, τῷ δὲ γυναῖκα· Νέων δὲ εἰς Χερρόγρησον, οἰόμε-
 νος, εἰ ὑπὸ Λακεδαιμονίοις γέροιντο, παντὸς ἀν προεστάναι τοῦ στρα-
 τεύματος· Τιμασίων δὲ προδύνμεῖτο πέραν εἰς τὴν Ασίαν πάλιν δια-
 βῆναι, οἰόμενος ἂν οἴκαδε κατελθεῖν. Καὶ οἱ στρατιῶται ταντὰ ἐβού-

38-40

*Ο Ξενοφῶν
ἀφήνει τὸ
στρατό.

ἐπρόκειτο νὰ τὰ μοιράσῃ, κι ἄρχισε νὰ θυσιάζῃ. Ὁ Ξενοφῶν τότε 38
ἔστειλε καὶ φώναξε τὸν Κλέανδρο καὶ τὸν παρακάλεσε νὰ μεσολαβήσῃ
νὰ τοῦ ἐπιτρέψουν νὰ μπῇ μέσα στὰ τείχη, κι ὑστερα νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ
Βυζάντιο μὲ πλοϊο. Ὡρθε ὁ Κλέανδρος κι εἶπε πῶς μὲ μεγάλο κόπο 39
κατάφερε νὰ τοῦ δώσουν τὴν ἀδεια. Γιατὶ ἔλεγε ὁ Ἀναξίβιος πῶς δὲν
ἡταν σωστὸς οἱ στρατιῶτες νὰ βρίσκωνται ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη καὶ ὁ Ξε-
νοφῶν μέσα. Ἔλεγε ἀκόμα πῶς οἱ Βυζαντινοὶ μαλώνουν ἀναμεταξύ
τους καὶ γίνονται ἐχθροὶ ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλο. Ὡστόσο, εἶπε, ὁ Ἀναξί-
βιος τοῦ δίνει τὴν ἀδεια νὰ μπῇ, ἀν ἔχῃ σκοπὸ νὰ ταξιδέψῃ μαζὶ του.
Ἀποχαιρέτησε λοιπὸν ὁ Ξενοφῶν τοὺς στρατιῶτες, καὶ μπῆκε μέσα 40
στὸ τεῖχος μαζὶ μὲ τὸν Κλέανδρο.

Τὴν πρώτη μέρα ὁ Κοιρατάδας θυσίασε, μὰ δὲν ἔδειξαν οἱ θυ- 41
σίες καλὰ σημάδια, οὔτε καὶ μοιράσε τίποτα στοὺς στρατιῶτες. Τὴ
δεύτερη, τὰ ζῶα βρίσκονταν κοντὰ στὸ βαμδὸ κι ὁ Κοιρατάδας ἡταν
στεφανωμένος ἐτοιμος γιὰ τὴ θυσία. Πῆγαν ὅμως κοντὰ ὁ Τιμασίων
ἀπὸ τὴ Δάρδανο καὶ ὁ Νέων ὁ Ἀσιναῖος καὶ ὁ Κλεάνωρ ὁ Ὁρχομέ-
νιος κι ἔλεγαν στὸν Κοιρατάδα νὰ μὴ θυσιάσῃ, γιατὶ δὲν πρόκειται νὰ
ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγία τοῦ στρατοῦ, ἀν δὲν τοὺς δώσῃ τὰ τρόφιμα.
Ἐκεῖνος τότε δίνει διαταγὴ νὰ τὰ μοιράσουν. Μὰ ἐπειδὴ ἔλειπαν πολ-
λὰ καὶ δὲν ἡταν δυνατὸ νὰ συμπληρωθῇ μᾶς ἡμέρας τροφὴ γιὰ
τὸν καθε στρατιώτη, πῆρε τὰ ζῶα κι ἔφυγε, ἐγκαταλείποντας καὶ τὸ
ἀξίωμα τοῦ στρατηγοῦ.

ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΓΝΩΜΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΝΕΑ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ.

ΣΥΝΕΝΝΟΗΣΗ ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΥ ΜΕ ΦΑΡΝΑΒΑΖΟ.

Ο ΞΕΝΟΦΩΝ ΠΗΓΑΙΝΕΙ ΣΤΟ ΣΕΥΘΗ.

Ο Νέων ὁ Ἀσιναῖος, οἱ Ἀγαιοὶ Φρυνίσκος, Φιλήσιος καὶ Ξαν- 1
θικλῆς καὶ ὁ Τιμασίων ἀπὸ τὴ Δάρδανο ἔμειναν ἀρχηγοὶ τοῦ
στρατοῦ, προχωρησαν στὰ χωριὰ τῆς Θράκης ποὺ βρίσκονται ἀπέ-
ναντι στὸ Βυζάντιο κι ἐκεῖ στρατοπέδεψαν. Φιλονικοῦσαν ὅμως οἱ 2
στρατηγοὶ μεταξύ τους, γιατὶ ὁ Κλεάνωρ καὶ ὁ Φρυνίσκος ἥθελαν
νὰ πᾶνε στὸ Σεύθη, ποὺ τοὺς εἶχε καταφέρει γαρίζοντας στὸν πρῶτο
ἔνα ἄλογο καὶ στὸ δεύτερο μιὰ γυναίκα. Ἀλλὰ ὁ Νέων ἥθελε νὰ πᾶνε
στὴ Χερσόνησο, γιατὶ εἶχε τὴ γνώμη πῶς, ἀν ἔμπαιναν στὴν ἔξουσία
τῶν Λακεδαιμονίων, αὐτὸς θὰ ἐπαιρνε τὴν ἀρχηγία ὀλόκληρου τοῦ
στρατοῦ. Ο Τιμασίων μὲ τὴ σειρά του ἥθελε νὰ ξαναγυρίσουν στὴν

40 - 41
Παραίτηη
τοῦ Κοιρατά-
δα.

ΚΕΦ. 2
1-4
Διαφωνίες
τῶν στρατη-
γῶν.

- 3 λογτο. Διατριβομένου δὲ τοῦ χρόνου πολλοὶ τῶν στρατιωτῶν, οἱ μὲν τὰ ὅπλα ἀποδιδόμενοι κατὰ τοὺς χώρους ἀπέπλεον ὡς ἐδύναντο, οἱ δὲ καὶ διδόντες [τὰ ὅπλα κατὰ τοὺς χώρους] εἰς τὰς πόλεις κατεμί-
4 γνύοντο. Ἀραξίβιος δὲ ἔχαιρε ταῦτα ἀκούων διαφθειρόμενον τὸ στρά-
τευμα τούτων γὰρ γιγνομένων φέτο μάλιστα χαρίζεσθαι Φαρα-
βάζω.
- 5 Ἀποπλέοντι δὲ Ἀραξίβῳ ἐκ Βυζαντίου συναντᾶ Ἀρίσταρχος
ἐν Κυζίκῳ διάδοχος Κλεάνδρῳ Βυζαντίου ἀρμοστής· ἐλέγετο δὲ ὅτι
καὶ ταναροχος διάδοχος Πῶλος ὅσον οὕπω παρεῖη ἥδη εἰς Ἑλλήσποντον.
- 6 Καὶ Ἀραξίβιος τῷ μὲν Ἀριστάρχῳ ἐπιστέλλει δρόσους ἄν εὔρῃ ἐν
Βυζαντίῳ τῶν Κύρου στρατιωτῶν ὑπολειεμένους ἀποδόσθαι· ὃ δὲ
Κλεάνδρος οὐδένα ἐπερράκει, ἀλλὰ καὶ τοὺς κάμνοντας ἐθεράπευνεν
οἰκτίων καὶ ἀναγκάζων οἰκίᾳ δέχεσθαι. Ἀρίσταρχος δὲ ἐπεὶ ἥθε
7 τάχιστα, οὐκ ἐλάττονς τετρακοσίων ἀπέδοτο. Ἀραξίβιος δὲ παρα-
πλεύσας εἰς Πάριον πέμπει παρὰ Φαραβάζον κατὰ τὰ συγκείμενα.
“Ο δὲ ἐπεὶ ἥσθετο Ἀρίσταρχόν τε ἥκοντα εἰς Βυζάντιον ἀρμοστὴν
καὶ Ἀραξίβιον οὐκέτι ταναροχοῦντα, Ἀραξίβιον μὲν ἡμέλησε, πρὸς
Ἀρίσταρχον δὲ διεπράττετο τὰ αὐτὰ περὶ τοῦ Κύρου στρατεύματος
ἀπερ πρὸς Ἀραξίβιον.
- 8 Ἐκ τούτου δὲ Ἀραξίβιος καλέσας Ξενοφῶντα κελεύει πάσῃ τέχνῃ
καὶ μηχανῇ πλεῦσαι ἐπὶ τὸ στράτευμα ὡς τάχιστα, καὶ συνέχειν τε
αὐτὸν καὶ συναθροίζειν τῶν διεσπαρμένων ὡς ἄν πλείστους δύνηται,
καὶ παραγαγόντα εἰς τὴν Πέρινθον διαβιβάζειν εἰς τὴν Ἀσίαν ὅτι
τάχιστα· καὶ δίδωσιν αὐτῷ τριακόντορον καὶ ἐπιστολήν, καὶ ἀνδρα
συμπέμπει κελεύσοντα τὸν Περινθίοντος ὡς τάχιστα Ξενοφῶντα προ-
9 πέμψαι τοῖς ἵπποις ἐπὶ τὸ στράτευμα. Καὶ δὲ Ξενοφῶν διαπλεύσας
ἀφικνεῖται ἐπὶ τὸ στράτευμα· οἱ δὲ στρατιῶται ἐδέξαντο ἥδεως καὶ
εὐθὺς εἶποντο ἄσμενοι ὡς διαβησόμενοι ἐκ τῆς Θράκης εἰς τὴν Ἀσίαν.
- 10 Ὁ δὲ Σεύθης ἀκούσας ἥκοντα, πάλιν πέμψας πρὸς αὐτὸν κατὰ
Θάλατταν Μηδοσάδην, ἐδεῖτο τὴν στρατιὰν ἄγειν πρὸς ἕαντόν, ὑπι-

Ἄσια, γιατὶ νόμιζε πώς τότε θὰ μποροῦσε νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν πατρίδα του. Καὶ οἱ γνῶμες τῶν στρατιωτῶν δὲν ἦταν διαφορετικές. "Οσο 3 περνοῦσε ὁ καιρός, ἄλλοι ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες πουλοῦσαν τὰ ὅπλα τους σ' αὐτὸ τὸ μέρος κι ἔφευγαν ὅπως μποροῦσαν, κι ἄλλοι τὰ ἔδιναν κι ἔμεναν στὶς πόλεις μαζὶ μὲ τοὺς κατοίκους. Κι ὁ Ἀναξίβιος χαιρό- 4 ταν μαθαίνοντας πώς διαλύεται ὁ στρατός, γιατὶ νόμιζε πώς μ' αὐτὰ ποὺ γίνονται προσφέρει ἔξαιρετικές ὑπηρεσίες στὸ Φαρνάβαζο.

"Οταν ὅμως ἔφευγε ὁ Ἀναξίβιος ἀπὸ τὸ Βυζάντιο, τὸν συνάντησε 5 στὴν Κύζικο ὁ Ἀρίσταρχος, ποὺ διαδέχτηκε τὸν Κλέανδρο σὰν ἀρμοστῆς τοῦ Βυζαντίου. "Ἐλεγαν μάλιστα πώς σὲ λίγο ἔρχεται καὶ ὁ Πῶλος, διάδοχος τοῦ ναυάρχου στὸν Ἐλλήσποντο. Παραγγέλνει 6 λοιπὸν ὁ Ἀναξίβιος στὸν Ἀρίσταρχο νὰ πουλήσῃ ὅσους ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες τοῦ Κύρου βρῆ νὰ ἔχουν μείνει στὸ Βυζάντιο. 'Ο Κλέανδρος ἀντίθετα κανένα δὲν εἶχε πουλήσει, παρὰ καὶ τοὺς ἄρρωστους τοὺς λυπόταν καὶ τοὺς γιάτρευε ἀναγκάζοντας τοὺς κατοίκους νὰ τοὺς δέχωνται στὰ σπίτια τους. Πάντως ὁ Ἀρίσταρχος, μόλις πῆγε, πούλησε τὸ λιγότερο τετρακόσιους. "Οταν ὁ Ἀναξίβιος ταξιδεύοντας γιαλὸ 7 γιαλὸ ἔφτασε στὸ Πάριο στέλνει ἀνθρωπὸ στὸ Φαρνάβαζο γιὰ νὰ τοῦ θυμίσῃ τὶς συμφωνίες. Τοῦτος ὅμως ἐπειδὴ ἔμαθε πώς ἥρθε ὁ Ἀρίσταρχος ἀρμοστῆς στὸ Βυζάντιο καὶ πώς ὁ Ἀναξίβιος δὲν εἶναι πιὰ ναύαρχος, δὲν ἐνδιαφέρθηκε γιὰ τὸν τελευταῖο, ἐνῶ μὲ τὸν Ἀρίσταρχο ἀρχισε νὰ κάνῃ τὶς ἰδιες συμφωνίες ποὺ εἶχε κάνει μὲ τὸν Ἀναξίβιο γιὰ τοὺς στρατιῶτες τοῦ Κύρου. Τότε ὁ Ἀναξίβιος φώναξε τὸν 8 Ξενοφώντα καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ πάη μὲ κάθε τρόπο καὶ ὅσο γίνεται γρηγορώτερα στὸ στράτευμα. Τοῦ παραγγέλνει ἀκόμα νὰ τὸ συγκρατήσῃ καὶ νὰ συγκεντρώσῃ ὅσους μπορέσῃ περισσότερους ἀπὸ κείνους ποὺ σκόρπισαν, νὰ τὸ δόηγμήσῃ στὴν Πέρινθο κι ἀπὸ κεῖ κατόπι νὰ τὸ περάσῃ στὴν Ἀσία, ὅσο γίνεται πιὸ σύντομα. Τοῦ δίνει κι ἔνα πολεμικὸ καράβι μὲ τριάντα κουπιὰ κι ἔνα γράμμα, στέλνει μαζὶ του κι ἔναν ἄντρα γιὰ νὰ διατάξῃ τοὺς Περίνθιους νὰ συνοδέψουν ἀμέσως τὸν Ξενοφώντα μὲ τ' ἀλογά τους ἐκεῖ ποὺ βρισκόταν ὁ στρατός. "Ετσι ὁ Ξε- 9 νοφῶν περνάει τὴν Προποντίδα καὶ φτάνει στὸ στρατόπεδο. Οἱ στρατιῶτες μὲ εὐχαρίστηση τὸν δέχτηκαν καὶ στὴ στιγμὴ τὸν ἀκολούθησαν πασίχαροι, μὲ τὴν ἰδέα ὅτι θὰ περνοῦσαν μαζὶ του ἀπὸ τὴ Θράκη στὴν Ἀσία. Μὰ ὁ Σεύθης πληροφορήθηκε πώς ὁ Ξενοφῶν πηγαίνει πρὸς 10 τὰ ἐκεῖ, καὶ τοῦ ἔχανάστειλε τὸ Μηδοσάδη μὲ πλοϊο, παρακαλώντας

5-16
"Ο Ἀρίσταρχος καὶ ἡ τακτικὴ του.

σχρούμενος αὐτῷ ὅτι φέτο λέγων πείσειν. "Ο δ' ἀπεκρίνατο ὅτι οὐδὲν
11 οἶλόν τε εἴη τούτων γενέσθαι. Καὶ δὲ μὲν ταῦτα ἀκούσας ὥχετο. Οἱ δὲ
"Ἐλληνες ἐπεὶ ἀφίκοντο εἰς Πέριθον, Νέων μὲν ἀποσπάσας ἐστρατο-
πεδεύσατο χωρίς, ἔχων ὡς ὀκτακοσίους ἀνθρώπους· τὸ δὲ ἄλλο στρά-
τευμα πᾶν ἐν τῷ αὐτῷ παρὰ τὸ τεῖχος τὸ Περιθίων ἦν.

12 Μετὰ ταῦτα Ξενοφῶν μὲν ἔπραττε περὶ πλοίων, ὅπως ὅτι τά-
χιστα διαβαῖεν. Ἐν δὲ τούτῳ ἀφικόμενος Ἀρίσταρχος ἐκ Βυζαντίου
ἀρμοστής, ἔχων δύο τριήρεις, πεπεισμένος ὑπὸ Φαρναβάζου τοῖς τε
ναυκλήροις ἀπέπειρε μὴ διάγειν, ἐλθὼν τε ἐπὶ τὸ στράτευμα τοῖς στρα-
13 τιώτας εἰπειρεὶς μὴ περαιοῦσθαι εἰς τὴν Ἀσίαν. Ὁ δὲ Ξενοφῶν ἔλεγεν
ὅτι Ἀραξίβιος ἐκέλευσε καὶ ἐμὲ πρὸς τοῦτο ἐπεμψειν ἐνθάδε. Πάλιν
δὲ Ἀρίσταρχος ἔλεξεν· Ἀραξίβιος μὲν τοίνυν οὐκέτι ναύαρχος, ἐγὼ
δὲ τῆδε ἀρμοστής· εἰ δέ τινα ὑμῶν λήφομαι ἐν τῇ θαλάττῃ, καταδύσω.
Ταῦτ' εἰπὼν ὥχετο εἰς τὸ τεῖχος. Τῇ δὲ ὑστεραίᾳ μεταπέμπεται τοὺς
14 στρατηγοὺς καὶ λοχαγοὺς τοῦ στρατεύματος. Ἡδη δὲ ὅντων πρὸς
τῷ τείχει ἐξαγγέλλει τις τῷ Ξενοφῶντι ὅτι, εἰ εἰσεισι, συλληφθήσεται
καὶ ἡ αὐτοῦ τι πείσεται ἢ καὶ Φαρναβάζω παραδοθήσεται. Ὁ δὲ ἀκού-
σας ταῦτα τοὺς μὲν προπέμπεται, αὐτὸς δὲ εἰπειρεὶς ὅτι θύσαι τι βούλοιτο.
15 Καὶ ἀπελθὼν ἔθύνετο εἰ παρεῖεν αὐτῷ οἱ θεοὶ πειρᾶσθαι πρὸς Σεύθην
ἄγειν τὸ στράτευμα. Ἔώρα γὰρ οὕτε διαβαίνειν ἀσφαλὲς δν τριήρεις
ἔχοντος τοῦ κωλύσοντος, οὕτε ἐπὶ Χερρόνησον ἐλθὼν κατακλεισθῆναι
ἔβούλετο, καὶ τὸ στράτευμα ἐν πολλῇ σπάνει πάντων γενέσθαι ἔνθα
πείθεσθαι ἀνάγκη *(ἢν)* τῷ ἐκεῖ ἀρμοστῇ, τῶν δὲ ἐπιτηδείων οὐδὲν ἔμελ-
λεν ἔξειν τὸ στράτευμα.

16 Καὶ δὲ μὲν ἀμφὶ ταῦτα εἰχεν· οἱ δὲ στρατηγοὶ καὶ οἱ λοχαγοὶ ἥ-
κοντες παρὰ τοῦ Ἀρίσταρχου ἀπήγγελλον ὅτι νῦν μὲν ἀπιέναι σφᾶς
κελεύει, τῆς δείλης δὲ ἥκειν· ἔνθα καὶ δήλη μᾶλλον ἐδόκει ἡ ἐπιβούλη.

17 Ὁ οὖν Ξενοφῶν, ἐπεὶ ἐδόκει τὰ ιερὰ καλὰ εἶναι αὐτῷ καὶ τῷ
στρατεύματι ἀσφαλῶς πρὸς Σεύθην ἰέναι, παραλαβὼν Πολυκράτην
τὸν Ἀθηναῖον λοχαγὸν καὶ παρὰ τῶν στρατηγῶν ἐκάστον ἄνδρα—

τον νὰ τοῦ πάη τὸ στρατό. Σὲ ἀντάλλαγμα τοῦ ὑποσχόταν καθετί, ποὺ νόμιζε πώς θὰ μποροῦσε νὰ τὸν πείσῃ. Ἐκεῖνος δύως ἀποκρίθηκε πώς ήταν ἀδύνατο νὰ γίνη διτιδήποτε ἀπ' αὐτά. 'Ο Μηδοσάδης πῆρε τὴν ἀπάντηση κι ἔφυγε.' Οταν οἱ Ἐλληνες ἔφτασαν στὴν Πέρινθο, **11** ὁ Νέων μὲ ἔνα μέρος τοῦ στρατοῦ, ποὺ ἔφτανε τοὺς ὄχτακόσιους ἄντρες, στρατοπέδεψε χωριστά. 'Ολόκληρο τὸ ἄλλο στράτευμα ήταν συγκεντρωμένο κοντὰ στὸ τεῖχος τῶν Περινθίων. 'Υστερ' ἀπ' αὐτὰ ὁ Ξενοφῶν **12** προσπαθοῦσε νὰ βρῇ πλοῖα, γιὰ νὰ περάσουν ἀπέναντι δσο γινόταν πιὸ γρήγορα. Στὸ ἀναμεταξὺ ἥρθε ἀπὸ τὸ Βυζάντιο ὁ Ἀρίσταρχος ὁ ἀρμοστής μὲ δυὸ τριήρεις. Τοῦτος, μιλημένος ἀπὸ τὸ Φαρνάβαζο, καὶ στοὺς καραβοκύρηδες ἀπαγόρεψε νὰ περάσουν τὸ στρατό, καὶ στοὺς στρατιῶτες πῆγε κι εἶπε νὰ μὴ διαβοῦν ἀπέναντι, στὴν Ἀσία. 'Ο Ξενοφῶν δύως τοῦ εἶπε πώς ὁ Ἀναξίβιος ἔδωσε αὐτὴ τὴν ἐντολὴ **13** καὶ τὸν ἔστειλε ἐκεῖ γι' αὐτὸν τὸ σκοπό. Τότε ὁ Ἀρίσταρχος ξαναμίλησε: «Ο Ἀναξίβιος δὲν εἶναι πιὰ ναύαρχος, ἐνῶ ἔγω εἰμαι ἀρμοστής ἐδῶ. Κι ἀν πιάσω κανέναν ἀπὸ σᾶς στὴ θάλασσα, θὰ τὸν βουλιάξω». Αὐτὰ εἶπε καὶ μπῆκε μέσα στὰ τείχη. Τὴν ἄλλη μέρα στέλνει καὶ καλεῖ τοὺς στρατηγοὺς καὶ τοὺς λοχαγούς τοῦ στρατοῦ. Τὴν ὡρα ποὺ **14** βρίσκονταν πιὰ κοντὰ στὸ τεῖχος, ἀνακοινώνει κάποιος στὸν Ξενοφῶντα πώς θὰ τὸν πιάσουν, ἀν μπῆ μέσα, καὶ πώς ἡ θὰ τὸν σκοτώσουν ἀμέσως ἡ θὰ τὸν παραδώσουν στὸ Φαρνάβαζο. Μόλις τ' ἀκουσε **15** ὁ Ξενοφῶν, στέλνει τοὺς ἄλλους, ἐνῶ αὐτὸς εἶπε πώς ηθελε νὰ κάνη κάποια θυσία. Πραγματικὰ πῆγε κι ἔκανε θυσία, ζητώντας νὰ μάθῃ ἀν τοῦ ἐπιτρέπουν οἱ θεοὶ νὰ προσπαθήσῃ νὰ ὀδηγήσῃ τὸ στρατὸ στὸ Σεύθη. Γιατὶ ἔβλεπε πώς δὲν ήταν σίγουρο τὸ πέρασμα, ἀφοῦ εἶχε τριήρεις ἔκεινος ποὺ σκόπευε νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ, κι οὕτε ηθελε νὰ πάη στὴ Χερσόνησο καὶ νὰ κλειστῇ ἐκεῖ, γιατὶ δ στρατὸς θὰ δοκίμασε μεγάλες στερήσεις. Κι ἔτσι θὰ ἀναγκαζόταν νὰ ὑπακούη στὸν ἀρμοστὴ τοῦ τόπου, ἐνῶ οἱ στρατιῶτες δὲν ἐπρόκειτο νὰ προμηθευτοῦν καθόλου τρόφιμα. Ἐκεῖνον αὐτὲς οἱ σκέψεις τὸν ἀπασχολοῦσαν. Στὸ μεταξὺ γύ-**16** ρισαν ἀπὸ τὸν Ἀρίσταρχο οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ λοχαγοὶ καὶ τοῦ ἀνακοίνωσαν πώς τοὺς εἶπε νὰ φύγουν τώρα, καὶ νὰ πᾶντες τὸ βράδυ. Τότε φάνηκαν περισσότερο καθαρὰ τὰ κακά του σχέδια.

Τότε ὁ Ξενοφῶν εἶχε τὴ γνώμη πώς οἱ θυσίες ήταν καλοσήμαδες **17** καὶ γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ γιὰ τὸ στρατό, καὶ πώς ήταν σίγουρος ὁ πηγεμὸς στὸ Σεύθη. Πῆρε λοιπὸν τὸν Ἀθηναῖο λοχαγὸ Πολυκράτη καὶ

17-22
*Ο Ξενοφῶν
στὸ Σεύθη.

πλὴν παρὰ Νέωνος — φῶντας ἐπίστενεν, φάχετο τῆς νυκτὸς ἐπὶ τὸ
 18 Σεύθου στράτευμα ἔξηκοντα στάδια. Ἐπεὶ δὲ γγὺς ἦσαν αὐτοῦ, ἐπι-
 τυγχάνει πυροῖς ἐρήμοις. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον φέτο μετακεχωρηνέαι
 ποι τὸν Σεύθην· ἐπεὶ δὲ θορύβον τε ἥσθετο καὶ σημαινόντων ἀλλήλοις
 τῶν περὶ Σεύθην, κατέμαθεν ὅτι τούτου ἔνεκα τὰ πυρὰ κεναιμένα εἴη
 τῷ Σεύθῃ πρὸ τῶν νυκτοφυλάκων, ὅπως οἱ μὲν φύλακες μὴ ὁρῶντο
 ἐν τῷ σκότει ὄντες μήτε δόποι μήτε δποι εἰεν, οἱ δὲ προσιόντες μὴ
 λανθάνοιεν, ἀλλὰ διὰ τὸ φῶς καταφανεῖς εἰεν.

19 Ἐπεὶ δὲ ἥσθετο, προπέμπει τὸν ἐρμηνέα ὃν ἐτύγχανεν ἔχων,
 καὶ εἰπεῖν κελεύει Σεύθη ὅτι Ξενοφῶν πάρεστι βουλόμενος συγγενέ-
 σθαι αὐτῷ. Οὐ δὲ ἤροντο εἰ δὲ Ἀθηναῖος ὁ ἀπὸ τοῦ στρατεύματος.

20 Ἐπειδὴ δὲ ἔφη οὗτος εἶναι, ἀναπηδήσαντες ἐδίωκον καὶ δλίγον ὕστε-
 ρον παρῆσαν πελτασταὶ ὅσον διακόσιοι, καὶ παραλαβόντες Ξενοφῶντα
 21 καὶ τὸν σὺν αὐτῷ ἦγον πρὸς Σεύθην. "Ο δὲ ἦν τύραννος μάλα φυ-
 λαττόμενος, καὶ ἵπποι περὶ αὐτὴν κύκλῳ ἐγκεχαλινωμένοι· διὰ γὰρ
 τὸν φόβον τὰς μὲν ἡμέρας ἔχίλου τὸν ἵππους, τὰς δὲ νύκτας ἐγκεχα-
 22 λινωμένοις ἐφυλάττετο. Ἐλέγετο γὰρ καὶ πρόσθεν Τήρης δὲ τούτου
 πρόγονος ἐν ταύτῃ τῇ χώρᾳ πολὺ ἔχων στράτευμα ὑπὸ τούτων τῶν
 ἀνδρῶν πολλοὺς ἀπολέσαι καὶ τὰ σκενοφόρα ἀφαιρεθῆναι· ἦσαν δὲ
 οὗτοι Θυνοί, πάντων λεγόμενοι εἶναι μάλιστα νυκτὸς πολεμικώτατοι.

23 Ἐπεὶ δὲ γγὺς ἦσαν, ἐκέλευσεν εἰσελθεῖν Ξενοφῶντα ἔχοντα δύο
 οὓς βούλοιτο. Ἐπειδὴ δὲ ἔνδον ἦσαν, ἡσπάζοντο μὲν πρῶτον ἀλλήλους,
 καὶ κατὰ τὸν Θράκιον νόμον κέρατα οἴνου προϊπνον· παρῆν δὲ καὶ
 24 Μηδοσάδης τῷ Σεύθῃ, διπερ ἐπρέσβευεν αὐτῷ πάντοσε. Ἐπειτα δὲ
 Ξενοφῶν ἤρχετο λέγειν· ἐπεμψας πρὸς ἐμέ, ὡς Σεύθη, εἰς Καλχηδόνα
 πρῶτον Μηδοσάδην τοντονί, δεόμενός μον συμπροθυμηθῆναι διαβῆναι
 τὸ στράτευμα ἐκ τῆς Ἀσίας, καὶ ύπισχνούμενός μοι, εἰ ταῦτα πρά-

ἀπὸ κάθε στρατηγὸν — ἐκτὸς ἀπὸ τὰ Νέωνα — τὸν πιὸ ἔμπιστό του στρατιώτη κι ἔψυγε τὴ νύχτα γιὰ τὸ στρατόπεδο τοῦ Σεύθη, ποὺ ἦταν ἔξήντα στάδια μακριά. "Οταν πλησίαζαν στὸ στρατόπεδο, συναντάει 18 φωτιὲς χωρὶς νὰ ὑπάρχουν ἐκεῖ φρουροί. Στὴν ἀρχὴ νόμισε πῶς ὁ Σεύθης εἶχε μεταφέρει ἀλλοῦ τὸ στρατό του. Ἀλλὰ σὲ λίγο ἔκουσε θόρυβο καὶ τοὺς στρατιῶτες ποὺ ἔδιναν πληροφορίες ὡς ἔνας στὸν ἄλλο, καὶ κατάλαβε πῶς ὁ Σεύθης ἔδωσε διαταγὴν ν' ἀνάψουν τὶς φωτιὲς πιὸ μπροστὰ ἀπὸ τὴ θέση τῶν νυκτοφρουρῶν. Κι αὐτὸ γιὰ νὰ βρίσκωνται οἱ φρουροὶ σὲ μέρος σκοτεινὸ καὶ νὰ μὴ διακρίνωνται οὕτε πόσοι ἦταν οὕτε ποῦ, ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ πλησίαζαν νὰ μὴ μένουν ἀπαρατήρητοι, παρὸ νὰ φαίνωνται ἀπὸ τὴ λάμψη τῆς φωτιᾶς. "Οταν τὸ 19 κατάλαβε, στέλνει μπροστὰ τὸ διερμηνέα ποὺ εἶχε, προστάζοντάς τον νὰ πῆ στὸ Δεύθη πῶς ὁ Ξενοφῶν εἶναι κοντὰ καὶ θέλει νὰ τὸν συναντήσῃ. Οἱ φρουροὶ τὸν ρώτησαν, ἀν πρόκειται γιὰ τὸν Ξενοφώντα τὸν Ἀθηναῖο, ἐκεῖνον ποὺ ἦταν στὸ στρατὸ τοῦ Κύρου. Μόλις εἶπε πῶς ἐπρό- 20 κειτο γιὰ κεῖνον, πήδησαν ἀπάνω στὸ ἄλογα κι ἔτρεχαν. Σὲ λίγο ἔφτασαν ὡς διακόσιοι πελταστές, ποὺ πῆραν τὸν Ξενοφώντα κι ὅσους εἶχε μαζί του καὶ τοὺς ὄδηγγούς του στὸ Σεύθη. Αὐτὸς ἦταν ὀχυρωμένος μέσα 21 σὸ ἔναν πύργο, ποὺ γύρω γύρω ὑπῆρχαν ἄλογα ποὺ φοροῦσαν χαλινάρια. Γιατὶ τόσο πολὺ φοβόταν τοὺς ἐχθρούς, ὥστε τὴν ἡμέρα τάξε μὲ χορτάρι τὰ ἄλογα, ἐνῶ τὴ νύχτα προφυλαγόταν ἔχοντάς τα μὲ τὰ χαλινάρια στὸ στόμα. "Ελεγχαν μάλιστα, πῶς καὶ παλιότερα 22 ὁ πρόγονός του ὁ Τήρης, στὴν ἔδια χώρα, ἔχασε πολλοὺς ἀντρες καὶ φορτηγὰ ζῶα ἀπὸ τοὺς ντόπιους, παρὸ ὅλο ποὺ εἶχε πολὺ στρατό. Οἱ ἐχθροὶ αὐτοὶ ἦταν οἱ Θυνοί, ποὺ φημίζονταν πῶς εἶναι οἱ πιὸ μεγάλοι πολεμιστὲς σὲ νυχτερινὲς μάχες.

"Οταν ζύγωσαν, ὁ Σεύθης ἔδωσε διαταγὴν νὰ βάλουν μέσα τὸν Ξενο- 23 φώντα καὶ δυὸ δικούς του, ὅποιους ἤθελε. Τὴν ὥρα ποὺ μπῆκαν, πρῶτα πρῶτα χαιρέτησαν ὡς ἔνας τὸν ἄλλο, κι ὕστερα ἀρχισαν τὶς προπόσεις μὲ κρασὶ ποὺ βρισκόταν μέσα σὲ κεράτινες κούπες, σύμφωνα μὲ τὸ θρακικὸ ἔθιμο. Δίπλα στὸ Σεύθη ἔστεκε κι ὁ Μηδοσάδης, ποὺ πήγαινε σὰν ἀντιπρόσωπός του παντοῦ. Κατόπι ἀρχισε νὰ μιλάῃ ὁ Ξενοφῶν: «Μοῦ ἔστειλες, Σεύθη, πρῶτα στὴ Χαλκηδόνα τοῦτον 24 ἔδω τὸ Μηδοσάδη καὶ μὲ παρακαλοῦσες νὰ φροντίσω νὰ περάσῃ ὁ στρατὸς ἀπὸ τὴν Ἀσία στὴ δική σου χώρα. Καί, ὅπως μοῦ εἶπε ὁ Μηδοσάδης, ὑποσχόσουν πῶς, ἀν τὸ κατάφερνα, θὰ μὲ εὐεργετοῦσες».

23-30

'Υποδοχὴ καὶ
συζητήσεις
στὸν πύργο
τοῦ Σεύθη.

- 25 ξαμι, εν ποιήσειν, ώς ἔφη Μηδοσάδης οὗτος. Ταῦτα εἰπὼν ἐπήρετο τὸν Μηδοσάδην εἰ ἀληθῆ ταῦτα εἴη. "Ο δὲ ἔφη. Αὕθις ἥλθε Μηδοσάδης οὗτος ἐπεὶ ἐγώ διέβην πάλιν ἐπὶ τὸ στράτευμα ἐκ Παρίου, ὑπισχνούμενος, εἰ ἄγοιμι τὸ στράτευμα πρὸς σέ, τᾶλλα τέ σε φίλῳ μοι χρήσθαι καὶ ἀδελφῷ καὶ τὰ παρὰ θαλάττη μοι χωρία ὅν σὺ ιρατεῖς ἔσεσθαι παρὰ σοῦ. "Ἐπὶ τούτοις πάλιν ἥρετο τὸν Μηδοσάδην εἰ ἔλεγε ταῦτα. "Ο δὲ συνέφη καὶ ταῦτα. "Ιδι νῦν, ἔφη, ἀφίγησαι τούτῳ τί σοι 26 ἀπεκρινάμην ἐν Καλχηδόνι πρῶτον.—Ἀπεκρίνω ὅτι τὸ στράτευμα διαβίσσουτο εἰς Βυζάντιον καὶ οὐδὲν τούτου ἔνεκα δέοι τελεῖν οὕτε σοὶ οὕτε ἀλλω· αὐτὸς δὲ ἐπεὶ διαβαίης, ἀπιέναι ἔφησθα· καὶ ἐγένετο οὕτως 27 ὡσπερ σὺ ἔλεγες.—Τί γὰρ ἔλεγον, ἔφη, ὅτε κατὰ Σηλυμβρίαν ἀφίκουν; —Οὐκ ἔφησθα οἶνα τε εἶναι, ἀλλ᾽ εἰς Πέρινθον ἐλθόντας διαβαίνειν εἰς 28 τὴν Ἀσίαν.—Νῦν τοίνυν, ἔφη δὲ Ξενοφῶν, πάρειμι καὶ ἐγώ καὶ οὗτος Φρυνίσκος εἰς τῶν στρατηγῶν καὶ Πολυκράτης οὗτος εἰς τῶν λοχαγῶν, καὶ ἔξω εἰσὶν ἀπὸ τῶν στρατηγῶν διπιστότατος ἐκάστω πλὴν 30 ⟨ἀπὸ⟩ Νέωνος τοῦ Λακωνικοῦ. Εἰ οὖν βούλει πιστοτέραν εἶναι τὴν πρᾶξιν, καὶ ἐκείνους κάλεσαι. Τὰ δὲ ὅπλα σὺ ἐλθὼν εἰπέ, ὃ Πολύκρατες, ὅτι ἐγώ κελεύω καταλιπεῖν, καὶ αὐτὸς ἐκεῖ καταλιπὼν τὴν μάχαιραν εἰσιθι.
- 31 Ἀκούσας ταῦτα δὲ Σεύθης εἰπεν ὅτι οὐδενὶ ἄν ἀπιστήσειεν Ἀθηναίων καὶ γάρ ὅτι συγγενεῖς εἰεν εἰδέναι καὶ φίλους εὔνους ἔφη νομίζειν. Μετὰ ταῦτα δὲ ἐπεὶ εἰσῆλθον οὓς ἔδει, πρῶτον Ξενοφῶν ἐπί- 32 ρετο Σεύθην δὲ τι δέοιτο χρῆσθαι τῇ στρατιᾷ. "Ο δὲ εἰπεν ὡδε· Μαϊσάδης ἦν πατήρ μοι, ἐκείνου δὲ ἦν ἀρχὴ Μελανδῆται καὶ Θυροὶ καὶ Τρανύραι. Ἐκ ταύτης οὖν τῆς χώρας, ἐπεὶ τὰ Οδρυσῶν πράγματα ἐνόσησεν, ἐκπεσὼν δὲ πατήρ μὲν ἀποθνήσκει νόσῳ, ἐγὼ δὲ ἐξετρά- 33 φην δρφανὸς παρὰ Μηδόκω τῷ νῦν βασιλεῖ. Ἐπεὶ δὲ νεανίσκος ἐγενόμην, οὐκ ἐδυνάμην ζῆν εἰς ἀλλοτρίαν τράπεζαν ἀποβλέπον· καὶ ἐκαθεζόμην ἐνδίφροιος αὐτῷ ἵκέτης δοῦναί μοι ὅπόσους δυνατὸς εἴη ἄνδρας, δῆπας καὶ τοὺς ἐκβαλόντας ήμας εἰ τι δυναίμην κακὸν ποιοίην καὶ ζόγην 34 μὴ εἰς τὴν ἐκείνου τράπεζαν ἀποβλέπων. Ἐκ τούτου μοι δίδωσι τοὺς ἄνδρας καὶ τοὺς ἵππους οὓς ὑμεῖς ὅψεσθε ἐπειδὰν ήμέρα γένηται. Καὶ νῦν ἐγώ ζῶ τούτους ἔχων, ληζόμενος τὴν ἐμαυτοῦ πατρῷαν χώραν.

Μόλις τὰ εἶπε, ρώτησε τὸ Μηδοσάδη ἀν αὐτὰ ἡταν ἀληθινά, κι ἐκεῖ— 25 νος ἀπάντησε πώς ἔτσι ἡταν. «Ἐναντήθε ὁ Μηδοσάδης, ὅταν ἐγὼ πέρασα ἀπὸ τὸ Πάριο γιὰ νὰ συναντήσω τὸ στρατό, καὶ μοῦ ἔδωσε τὴν ὑπόσχεση πώς, ἀν σοῦ φέρω τὸ στρατό, καὶ φίλο καὶ ἀδελφὸ θὰ μὲ θεωρῆς σὲ δλα καὶ θὰ μοῦ δώσης ὅσα παραθαλάσσια μέρη ἔξουσιάζεις». "Τστερα ξαναρώτησε τὸ Μηδοσάδη, ἀν τοῦ τὰ εἶπε αὐτά, 26 κι ἐκεῖνος συμφώνησε πάλι. «Ἐλα λοιπόν, εἶπε, νὰ διηγηθῆς στὸ Σεύθη ποιὰ ἀπάντηση σοῦ ἔδωσα, πρῶτα στὴ Χαλκηδόνα». «Μοῦ 27 ἀποκρίθηκες πώς δ στρατὸς θὰ περάσῃ στὸ Βυζάντιο καὶ γι' αὐτὸ δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ πληρώσῃ τίποτα οὔτε σὲ σένα οὔτε σὲ ἄλλον. Κι ἀκόμα μοῦ εἶπες πώς ἐσύ θὰ φύγης, μόλις περάσης ἀπέναντι. Κι ἔκανες ἔτσι, ὅπως ἔλεγες». «Καὶ τί σοῦ ἔλεγα, ὅταν ἥρθες στὴ 28 Σηλυμβρία;» «Μοῦ εἶπες πώς δὲν ἡταν δυνατὸ νὰ γίνη τίποτε, γιατὶ θὰ πάτε στὴν Πέρινθο, κι ὕστερα ἀπὸ κεῖ θὰ περάσετε στὴν Ἀσία». «Τώρα λοιπόν, εἶπε δ Ξενοφῶν, βρίσκομαι ἐδῶ κι ἐγώ, κι ἔνας 29 ἀπὸ τοὺς στρατηγούς, αὐτὸς δ Φρυνίσκος, κι ἔνας λοχαγός, τοῦτος δ Πολυκράτης. "Εξω ἀπὸ τὸν Πύργο βρίσκονται κι ἄλλοι, δῆλαδὴ οἱ πιὸ ἔμπιστοι στρατιῶτες τῶν στρατηγῶν, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Νέωνα τὸ Λακεδαιμόνιο, ποὺ δὲν ἔστειλε. Γ' αὐτό, ἀν θέλης νὰ ἔχῃ περισσότερο 30 κύρος ἢ συμφωνία, φώναξέ τους κι ἐκείνους. Πήγαινε, Πολυκράτη, καὶ πές τους πώς ἐγὼ προστάζω ν' ἀφήσουν ἔξω τὰ ὅπλα τους, ὅταν μποῦν· κι ἐσύ δ ἵδιος ν' ἀφήσης τὸ μαχαίρι σου, κι ὕστερα νὰ μπῆς».

"Οταν τ' ἀκούουσε δ Σεύθης, εἶπε πώς σὲ δλους τοὺς Ἀθηναίους 31 ἔχει ἔμπιστοσύνη. Γιατὶ ζέρει πώς ἀνάμεσα σ' αὐτὸν καὶ σὲ κείνους ὑπάρχει συγγένεια κι ἔτσι τοὺς θεωρεῖ ἀγαπημένους φίλους. "Τστερα μπῆκαν κι οἱ ἄλλοι, καὶ δ Ξενοφῶν ρώτησε τὸ Σεύθη πρῶτα πρῶτα σὲ τί ἤθελε νὰ μεταχειριστῇ τὸ στρατό. "Εκεῖνος ἔδωσε τούτη τὴν ἀπάντηση: «Ο Μαισάδης ἡταν πατέρας μου, καὶ στὴν ἔξουσίᾳ του 32 ἀνήκαν οἱ Μελανδίτες, οἱ Θυνοὶ καὶ οἱ Τρανίψες. Ἀπ' αὐτὴ τὴ χώρα διώχτηκε δ πατέρας μου, ὅταν ἡ κατάσταση τῶν Οδρυσῶν δὲν ἤταν καλή, κι ἀρρώστησε καὶ πέθανε. Ἔγὼ ἀνατράφηκα ὀρφανὸς κοντά στὸ Μήδοκο, τὸν τωρινὸ βασιλιά. Μά δὲν ἔγινα νέος, δὲν μποροῦσα 33 νὰ ζῶ καὶ μοῦ δώση ὅσους ἄντρες μποροῦσε, ὥστε κι ἐκείνους ποὺ μᾶς ἔδιωξαν ἀπὸ τὴ χώρα νὰ κατορθώσω νὰ ἐκδικηθῶ καὶ νὰ ζῶ χωρὶς νὰ τρώγω στὸ τραπέζι του. Τότε μοῦ δίνει τοὺς ἄντρες καὶ τὰ 34

31-38
Συμφωνία
'Ελλήνων
καὶ Σεύθη.

Εἰ δέ μοι ὑμεῖς παραγένοισθε, οἷμαι ἂν σὺν τοῖς θεοῖς ὁδίως ἀπολαβεῖν τὴν ἀρχήν. Ταῦτ' ἔστιν ἂν ἐγὼ ὑμῶν δέομαι.

35 *Tί ἂν οὖν, ἔφη δὲ Ξενοφῶν, σὺ δύναιο, εἰ ἔλθοιμεν, τῇ τε στρατιᾷ διδόναι καὶ τοῖς λοχαγοῖς καὶ τοῖς στρατηγοῖς; λέξον, ἵνα οὗτοι ἀπαγγέλλωσιν. "Οὐ δὲ ὑπέσχετο τῷ μὲν στρατιώτῃ κινητόν, τῷ δὲ λοχαγῷ διμοιρίαν, τῷ δὲ στρατηγῷ τετραμοιρίαν, καὶ γῆρ ὅποσην ἂν βούλωνται καὶ ζεύγη καὶ χωρίον ἐπὶ θαλάττῃ τετειχισμένον.*

37 *'Εὰν δέ, ἔφη δὲ Ξενοφῶν, ταῦτα πειρώμενοι μὴ διαπλάξωμεν, ἀλλά τις φόβος ἀπὸ Λακεδαιμονίων ἦ, δέξῃ εἰς τὴν σεαυτοῦ, ἐάν τις 38 ἀπιέναι βούληται παρὰ σέ; "Οὐ δέ εἰπε· καὶ ἀδελφούς γε ποιήσομαι καὶ ἐνδιφρίους καὶ κοινωνὸς ἀπάντων ὡν ἂν δυνώμεθα κτᾶσθαι. Σοὶ δέ, δὲ Ξενοφῶν, καὶ θυγατέρᾳ δώσω καὶ εἰ τις σοὶ ἔστι θυγάτηρ, ὡνήσομαι Θρακίῳ νόμῳ, καὶ Βισάνθην οἰκησιν δώσω, δπερ ἐμοὶ κάλλιστον χωρίον ἔστι τῶν ἐπὶ θαλάττῃ.*

ΚΕΦ. 3 1 *'Ακούσαντες ταῦτα καὶ δεξιὰς δόντες καὶ λαβόντες ἀπίλαυνον· καὶ ποδὸς ἡμέρας ἐγένοντο ἐπὶ στρατοπέδῳ καὶ ἀπίγγειλαν ἔκαστοι 2 τοῖς πέμψασιν. Ἐπεὶ δὲ ἡμέρα ἐγένετο, δὲ μὲν Ἀρίσταρχος πάλιν ἐκάλει τοὺς στρατηγούς· τοῖς δὲ ἕδοξε τὴν μὲν πρόδος Ἀρίσταρχον ὄδὸν ἐᾶσαι, τὸ δὲ στράτευμα συγκαλέσαι. Καὶ συνηῆθον πάντες πλὴν οἱ Νέωνος· 3 οὗτοι δὲ ἀπεῖχον ὡς δέκα στάδια. Ἐπεὶ δὲ συνηῆθον, ἀναστὰς Ξενοφῶν εἶπε τάδε· ἄνδρες, διαπλεῖν μὲν ἐνθα βουλόμεθα Ἀρίσταρχος τριήρεις ἔχων κωλύει· ὥστε εἰς πλοῖα οὐκ ἀσφαλὲς ἐμβαίνειν· οὗτος δὲ δι αὐτὸς κελεύει εἰς Χερρόνησον βίᾳ διὰ τοῦ Ἱεροῦ Ὁρούς πορεύεσθαι· ἦν δὲ κρατήσαντες τούτου ἐκεῖσε ἔλθωμεν, οὕτε πωλήσειν ἔτι ὑμᾶς φησιν ὥσπερ ἐν Βυζαντίῳ, οὕτε ἐξαπατήσεσθαι ἔτι ὑμᾶς, ἀλλὰ λήψεσθαι μισθόν, οὕτε περιόψεσθαι ἔτι ὥσπερ ννὴ δεομένους τῶν ἐπι-*

ἄλογα ποὺ θὰ δῆτε, ὅταν ξημερώσῃ. Καὶ τώρα πιά ζῶ, λεγλατώντας μὲν αὐτοὺς τὴν πατρική μου χώρα. "Αν δύμας ἐσεῖς ἔρθετε μαζί μου, νομίζω πώς μὲ τὴ βοήθεια τῶν θεῶν εὔκολα θὰ πάρω τὴν ἔξουσία. Γι' αὐτὴ τὴ δουλειά σᾶς χρειάζομαι». «Κι ἀν ἔρθωμε μαζί σου, ρώτησε 35 ὁ Ξενοφῶν, τί θὰ μποροῦσες νὰ πληρώσης στοὺς στρατιῶτες καὶ στοὺς λοχαγούς καὶ στοὺς στρατηγούς; Πές μας, γιὰ νὰ τὰ ἀνακοινώσουν αὐτοὶ στὸ στρατό». Ἐκεῖνος ὑποσχέθηκε νὰ πληρώσῃ ἔνα κυζικηνὸν 36 στὸν κάθε στρατιώτη, δυὸς στὸ λοχαγὸν καὶ τέσσερεις στὸ στρατηγὸν καὶ νὰ τοὺς χαρίσῃ ὅση γῆ θέλουν καὶ βόδια γιὰ ζευγάρι καὶ ὄχυρω-μένη τοποθεσία κοντά στὴ θάλασσα. «Καὶ ἄν, εἶπε ὁ Ξενοφῶν, παρ' 37 ὅλες τὶς προσπάθειες μας δὲν τὰ καταφέρωμε, ἀλλὰ σταθῆ ἐμπόδιο ὁ φάρος τῶν Λακεδαιμονίων, τότε θὰ δεχτῆς στὴ χώρα σου δύοιον θελήσῃ νὰ ἔρθῃ κοντά σου»; Ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε: «Καὶ σὰν ἀδέρφια 38 θὰ τοὺς μεταχειριστῶ καὶ στὸ ἵδιο τραπέζι μὲ μένα θὰ καθίσουν καὶ θὰ ἔχωμε μαζί ὅλα ὅσα θὰ μπορέσωμε ν' ἀποκτήσωμε. "Οσο γιὰ σένα, Ξενοφώντα, καὶ τὴν κόρη μου θὰ σου δώσω γυναίκα κι ἄν ἔχης κόρη, θὰ τὴν ἀγοράσω γιὰ γυναίκα μου, σύμφωνα μὲ τὸ θρακικὸ ἔθιμο. Ἀκόμα θὰ σου χαρίσω γιὰ νὰ μένης τὴν Βισάνθη, που εἶναι ἡ πιὸ δύμορφη ἀπὸ τὶς παραθαλάσσιες τοποθεσίες ποὺ ἔχω».

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΥΜΜΑΧΟΥΝ ΜΕ ΤΟ ΣΕΥΘΗ

"Ο Ξενοφῶν μὲ τοὺς δικούς του τ' ἀκουσαν αὐτά, ἔδωσαν τὰ δεξιά 1 τους χέρια στὸ Σεύθη κι ἐπιασαν τὸ δικό του, κι ὑστερα ἔψυγαν. Προ-τοῦ ξημερώση, ἔφτασαν στὸ στρατόπεδο καὶ ἀνακοινώσαν, δι καθένας σὲ κείνους ποὺ τοὺς ἔστειλαν, τὶς συμφωνίες. "Οταν ξημέρωσε, δι 2 Ἀρίσταρχος κάλεσε πάλι τοὺς στρατηγούς. Ἐκεῖνοι δύμας ἀποφάσι-σαν νὰ μὴν πᾶνε στὸν Ἀρίσταρχο, παρὰ νὰ συγκεντρώσουν τὸ στρά-τευμα. Καὶ συγκεντρώθηκαν ὅλοι, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες τοῦ Νέ-ωνα ποὺ εἶχαν στρατοπεδέψει ώς δέκα στάδια μακριά. Μόλις μαζεύτη-3 καν, σηκώθηκε ὁ Ξενοφῶν κι εἶπε τοῦτα ἔδω: «Στρατιῶτες, δι Ἀρίσταρ-χος μὲ τὶς τριήρεις του μᾶς ἐμποδίζει νὰ περάσωμε ἀπέναντι, ὅπως θέλομε. "Ετσι δὲν ὑπάρχει ἀσφάλεια, ἀν μποῦμε στὰ πλοῖα. "Ο ἵδιος μάλιστα μᾶς προστάζει νὰ προχωρήσωμε στὴ Χερσόνησο, περνώντας μὲ τὴ βία τὸ Ιερὸ Βουνό. Κι ἀν τὸ κυριέψωμε αὐτὸ καὶ φτάσωμε στὴ Χερσόνησο, τότε λέγει πώς δὲν θὰ σᾶς πουλήσῃ γιὰ δούλους, ὅπως ἔκανε ὅταν βρισκόμασταν στὸ Βυζάντιο. "Ψύσχεται ἀκόμα πώς

ΚΕΦ. 3

1-6

Οι "Ελλήνες
ἐνεργοῦν ἀνε-
ξάριητα ἀπὸ
τὴ θέληση του
Ἀρίσταρχου.

- 4 τηδείων. Οὗτος μὲν ταῦτα λέγει· Σεύθης δέ φησιν, ἀν πρὸς ἐκεῖνον ἥτε,
εὖ ποιήσειν ὑμᾶς. Νῦν οὖν σκέψασθε πότερον ἐνθάδε μέροντες τοῦτο
5 βουλεύσεσθε ἢ εἰς τὰ ἐπιτήδεια ἐπανελθόντες. Ἐμοὶ μὲν οὖν δοκεῖ,
ἐπεὶ ἐνθάδε οὕτε ἀργυρίον ἔχομεν ὡστε ἀγοράζειν οὕτε ἄνευ ἀργυρίου
ἔῶσι λαμβάνειν, ἐπανελθόντας εἰς τὰς κώμας ὅθεν οἱ ἥττονς ἔῶσι λαμ-
βάνειν, ἐκεῖ ἔχοντας τὰ ἐπιτήδεια ἀκούοντας ὅτι τις ἡμῶν δεῖται,
6 αἰρεῖσθαι ὅτι ἀν ἡμῖν δοκῆ κράτιστον εἶναι. Καὶ ὅτῳ, ἔφη, ταῦτα δοκεῖ,
ἀράτω τὴν χεῖρα. Ἀνέτειναν ἀπαντεῖς. Ἀπιόντες τοίνυν, ἔφη, συσκενά-
ζεσθε, καὶ ἐπειδὰν παραγγέλλῃ τις, ἐπεσθε τῷ ἡγονμένῳ.
- 7 Μετὰ ταῦτα Ξενοφῶν μὲν ἤγεῖτο, οἱ δὲ εἴποντο. Νέων δὲ καὶ παρ'
Ἀριστάρχον ἄλλοι ἐπειθον ἀποτρέπεσθαι οἱ δὲ οὐχ ὑπίκονον. Ἐπεὶ
δὲ δσον τριάκοντα στάδια προεληλύθεσαν, ἀπαντᾷ Σεύθης. Καὶ δὲ Ξενο-
φῶν ἰδὼν αὐτὸν προσελάσαι ἐκέλευσεν, ὅπως ὅτι πλεῖστων ἀκούοντων
8 εἴποι αὐτῷ ἃ ἐδόκει συμφέρειν. Ἐπεὶ δὲ προσῆλθεν, εἶπε Ξενοφῶν.
ἡμεῖς πορευόμεθα ὅπου μέλλει ἔξειν τὸ στράτευμα τροφήν· ἐκεῖ δὲ
ἀκούοντες καὶ σοῦ καὶ τῶν τοῦ Λακωνικοῦ αἰρησόμεθα ἃ ἀν κράτιστα
δοκῆ εἶναι. "Ἡν οὖν ἡμῖν ἥγησῃ ὅπου πλεῖστά ἔστιν ἐπιτήδεια, ὃπο
9 σοῦ νομιοῦμεν ξενίζεσθαι. Καὶ δὲ Σεύθης ἔφη· ἀλλὰ οἴδα κώμας πολλὰς
ἀθρόας καὶ πάντα ἔχοντας τὰ ἐπιτήδεια ἀπεκούσας ἡμῶν δσον διελ-
10 θόντες ἀν ἡδέως ἀριστῷτε.—"Ηγοῦ τοίνυν, ἔφη δὲ Ξενοφῶν. Ἐπεὶ δὲ
ἀφίκοντο εἰς αὐτὰς τῆς δείλης, συνῆλθον οἱ στρατιῶται, καὶ εἶπεν δὲ
Σεύθης τοιάδε· ἔγω, ὡς ἀνδρες, δέομαι ὑμῶν στρατεύεσθαι σὺν ἐμοὶ,
καὶ ὑπισχνοῦμαι ὑμῖν δώσειν τοῖς στρατιώταις κυζικηνόν, λοχαγοῖς
δὲ καὶ στρατηγοῖς τὰ νομιζόμενα· ἔξω δὲ τούτων τὸν ἀξιον τιμήσω.
Σίτα δὲ καὶ ποτὰ ὥσπερ καὶ νῦν ἐκ τῆς χώρας λαμβάνοντες ἔξετε· ὅπό-
σα δὲ ἀλίσκηται ἀξιώσω αὐτὸς ἔχειν, ἵνα ταῦτα διατιθέμενος ὑμῖν

δὲν θὰ σᾶς ξεγελάσῃ πιά, παρὸτο θὰ σᾶς δώσῃ μισθό, καὶ πώς δὲν θὰ βλέπητ μὲ ἀδιαφορία νὰ σᾶς λείπουν τὰ τρόφιμα, ὅπως συμβαίνει τώρα. Αὐτὰ μᾶς λέει.⁴ Ο Σεύθης πάλι ὑπόσχεται πῶς θὰ σᾶς εὐεργετήσῃ, 4 ἀν πάτε μαζί του. Τώρα λοιπὸν νὰ σκεφτῆτε τί προτιμᾶτε, νὰ μείνετε ἐδῶ καὶ ν' ἀποφασίσετε γι' αὐτά, ή νὰ γυρίσετε πρῶτα στὰ χωριά 5 ὅπου ὑπάρχουν τρόφιμα. 'Η δική μου γνώμη πάντως είναι, ἐπειδὴ ἐδῶ οὔτε χρήματα ἔχουμε γιὰ ν' ἀγοράζωμε τρόφιμα, οὔτε μᾶς ἀφήνουν νὰ τὰ παίρνωμε χωρὶς πληρωμή, νὰ γυρίσωμε στὰ χωριά, ὅπου οἱ κάτοικοι σὰν ἀδυνατότεροι ἀπὸ μᾶς δὲν μᾶς ἐμποδίζουν νὰ τὰ προμηθευόμαστε. Καὶ ἐκεῖ ἔχοντας τὰ τρόφιμα, καὶ ἀκούγοντας πολές ἀνάγκες ἔχει ὁ καθένας μας, θὰ προτιμήσωμε ἐκεῖνο ποὺ θὰ μᾶς φανῆπως είναι καλύτερο. Σὲ ὅπιον, πρόσθεσε, φαίνονται αὐτὰ καλά, νὰ ση- 6 κώσῃ τὸ χέρι». "Ολοι σήκωσαν τὰ χέρια. «Πηγαίνετε τώρα, εἴπε στὸ τέλος, καὶ ἐτοιμάστε τὶς ἀποσκευές σας. Καὶ μόλις σᾶς διατάξουν, νὰ ἀκολουθῆτε ἐκεῖνον ποὺ θὰ ὀδηγῇ τὸ στρατό».

"Τσερεα ἀπ' αὐτὰ ὁ Ξενοφῶν βάδιζε ἐπικεφαλῆς, κι οἱ στρατιῶτες 7 ἀκολουθοῦσαν. 'Ο Νέων ὄμως καὶ ἄλλοι, ποὺ τοὺς ἔστειλε ὁ Ἀρίσταρχος, προσπαθοῦσαν νὰ τοὺς καταφέρουν νὰ γυρίσουν πίσω, ἀλλὰ ἐκεῖνοι δὲν ἀκούγαν. Θὰ εἰχαν προχωρήσει ὡς τριάντα στάδια, 8 ὅταν τοὺς συνάντησε ὁ Σεύθης. Μόλις τὸν εἶδε ὁ Ξενοφῶν, τὸν παρακάλεσε νὰ πλησιάσῃ, γιὰ νὰ τοῦ πῆ ἐκεῖνα ποὺ τοῦ φαίνονταν ὠφέλιμα, σὲ τρόπο ποὺ νὰ τὸν ἀκοῦν ὅσο τὸ δυνατὸ περισσότεροι στρατιῶτες. Ἐκεῖνος πλησίασε, καὶ ὁ Ξενοφῶν εἶπε:

"Ἐμεῖς πάμε σὲ μέρος, ὅπου οἱ στρατιῶτες θὰ βρίσκουν τρόφιμα. 9 Ἐκεῖ θ' ἀκούσωμε καὶ τὶς δικές σου προτάσεις καὶ τοῦ Ἀρίσταρχου τοῦ Λακεδαιμόνιου, καὶ τότε θὰ προτιμήσωμε ἐκεῖνες ποὺ θὰ μᾶς φανοῦν πιὸ ὠφέλιμες. Πάντως ἀν μᾶς ὀδηγήσῃς σ' ἔναν τόπο ποὺ θὰ ἔχῃ ἀφθονα τρόφιμα, θὰ νομίσωμε πῶς ἔστι μᾶς φιλοξενεῖς». Καὶ ὁ Σεύθης ἀπάντησε: «Ξέρω πολλὰ χωριά, ποὺ βρίσκονται σὲ κοντινὴ ἀπόσταση τὸ ἔνα μὲ τὸ ἄλλο, κι ἔχουν δῆλα τὰ τρόφιμα. Αὐτὰ ἀπέχουν ἀπὸ μᾶς τόσο, ὅσο χρειάζεται νὰ περπατήσετε γιὰ νὰ φάτε μὲ ὅρεξη». 10 «Οδήγησέ μας λοιπὸν ἐκεῖ, εἴπε ὁ Ξενοφῶν». "Οταν ἔφτασαν σ' αὐτὰ τὰ χωριά κατὰ τὸ ἀπόγευμα, συγκεντρώθηκαν οἱ στρατιῶτες, καὶ ὁ Σεύθης τοὺς εἴπε τοῦτα ἐδῶ: «Ἐγώ, στρατιῶτες, ἔχω ἀνάγκη νὰ σᾶς πάρω μαζί μου γιὰ νὰ κάνω πόλεμο. Σᾶς ὑπόσχομαι πῶς θὰ δίνω στὸν καθένα σας ἀπὸ ἔνα κυζικηνό, ἐνῶ στοὺς λοχαγοὺς καὶ στοὺς

7-14

⁷ 'Ο στρατὸς ἀποφασίζει νὰ πάγη στὸ Σεύθη.

11 τὸν μισθὸν πορίζω. Καὶ τὰ μὲν φεύγοντα καὶ ἀποδιδόσκοντα ἡμεῖς
ἴκανοι ἐσόμεθα διώκειν καὶ μαστεύειν· ἂν δέ τις ἀνθιστῆται, σὺν ὑμῖν
12 πειρασόμεθα χειροῦσθαι. Ἐπήρετο δὲ Ξενοφῶν· πόσον δὲ ἀπὸ θαλάττης
ἀξιώσεις συνέπεσθαι σοι τὸ στράτευμα; Ὁ δὲ ἀπεκρίνατο· οὐδαμῇ
πλεῖον ἐπτὰ ἡμερῶν, μεῖον δὲ πολλαχῆ.

13 Μετὰ ταῦτα ἐδίδοτο λέγειν τῷ βουλομένῳ· καὶ ἔλεγον πολλοὶ
κατὰ ταῦτα ὅτι παντὸς ἀξια λέγει Σεύθης· χειμῶν γὰρ εἶη καὶ οὕτε οἰκα-
δε ἀποπλεῖν τῷ τοῦτο βουλομένῳ δυνατὸν εἶη, διαγενέσθαι τε ἐν φιλίᾳ
οὐχ οἰόν τε, εἰ δέοι ὠνομένους ζῆν, ἐν δὲ τῇ πολεμίᾳ διατρίβειν καὶ
τρέφεσθαι ἀσφαλέστερον μετὰ Σεύθους ἢ μόνους. Ὁντων δὲ ἀγαθῶν
14 τοσούτων, εἰ δὲ μισθὸν προσλήψοιντο, εὖρημα ἐδόκει εἶναι. Ἐπὶ
τούτοις εἶπεν δὲ Ξενοφῶν· εἰ τις ἀντιλέγει, λεγέτω· εἰ δὲ μή, ἐπιψηφιῶ-
ταῦτα. Ἐπεὶ δὲ οὐδεὶς ἀντέλεγεν, ἐπεψήφισε, καὶ ἐδοξε ταῦτα. Εὐθὺς
δὲ Σεύθη εἶπεν ὅτι συστρατεύσοιντο αὐτῷ.

15 Μετὰ τοῦτο οἱ μὲν ἄλλοι κατὰ τάξεις ἐσκήνησαν, στρατηγοὺς
δὲ καὶ λοχαγοὺς ἐπὶ δεῖπνον Σεύθης ἐκάλεσε, πλησίον κώμην ἔχων.
16 Ἐπεὶ δὲ ἐπὶ θύραις ἦσαν ὡς ἐπὶ δεῖπνον παριόντες, ἦν τις Ἡρακλείδης
Μαρωνίτης· οὗτος προσιὼν ἐνὶ ἐκάστῳ οὕστινας φέτο ἔχειν τι δοῦναι
Σεύθη, πρῶτον μὲν πρὸς Παριανούς τινας, οἳ παρῆσαν φιλίαν διαπρα-
ξόμενοι πρὸς Μήδοκον τὸν Ὀδρυσῶν βασιλέα καὶ δῶρα ἀγοντες αὐτῷ
τε καὶ τῇ γυναικὶ, ἔλεγεν ὅτι Μήδοκος μὲν ἄνω εἴη δώδεκα ἡμερῶν
ἀπὸ θαλάττης ὁδόν, Σεύθης δὲ ἐπεὶ τὸ στράτευμα τοῦτο εἴληφεν, ἀρχῶν

στρατηγούς θὰ δίνω τὸ συνηθισμένο μισθό. Μὰ ἐκτὸς ἀπ' αὐτά, θὰ τιμήσω καὶ ὅποιον ἀξίζει. Φαγητὰ καὶ πιοτά θὰ τὰ παιρνετε ἀπὸ τὴ γάρα, ὅπως γίνεται καὶ σήμερα. "Ολα δόμως τὰ λάφυρα ἔχω τὴν ἀπαίτησην νὰ εἶναι δικαίου, γιὰ νὰ τὰ πουλῶ καὶ νὰ σᾶς δίνω τὸ μισθό. Τοὺς 11 αἰχμαλώτους ποὺ θὰ μᾶς ξεφέγγουν ἡ θὰ δραπετεύουν, οἱ δικοί μου στρατιῶτες θὰ εἶναι ίνανοι νὰ τοὺς κυνηγοῦν καὶ νὰ τοὺς ἀναζητοῦν. Κι ἂν κάποιος ἀντιστέκεται, θὰ προσπαθήσωμε μὲ τὴ βοήθειά σας νὰ τὸν ὑποτάξωμε". Τότε τὸν ρώτησε ὁ Ξενοφῶν: «Καὶ σὲ πόση ἀπό- 12 σταση, μακριὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα, θὰ ἔχῃς τὴν ἀπαίτηση νὰ ἔρχεται μαζί σου ὁ στρατός;» Έκεῖνος ἀπάντησε: «Σὲ κανένα μέρος δὲν θὰ βαδίζωμε περισσότερο ἀπὸ ἐφτά μέρες, ἐνῶ σὲ πολλὰ θὰ βαδίζωμε λιγότερο». "Γετερ' ἀπ' αὐτά, ἔδωσαν τὴν ἀδεια σὲ ὅποιον ἥθελε νὰ μιλήσῃ. 13 Καὶ συμφωνοῦσαν πολλοὶ πὼς ἐκεῖνα ποὺ ἔλεγε ὁ Σεύθης ἡταν πέρα γιὰ πέρα λογικά. Γιατὶ ἡταν χειμώνας καὶ οὔτε γιὰ τὴν πατρίδα τους μποροῦσαν νὰ ταξιδέψουν ὅποιοι ἥθελαν, οὔτε νὰ μείνουν σὲ φιλικὴ γάρα, στὴν περίπτωση ποὺ θὰ ἡταν ἀνάγκη νὰ ζοῦν ἀγοράζοντας τρόφιμα. Ἀντιθέτα, νόμιζαν πὼς θὰ ἔχουν μεγαλύτερη ἀσφάλεια, ἀν ἔμεναν μαζὶ μὲ τὸ Σεύθη σὲ ἔχθρικὴ γάρα καὶ τρέφονταν ἐκεῖ, παρὰ ἂν ἡταν μόνοι τους. Καὶ μέσα σὲ τόσα καλὰ ποὺ ὑπῆρχαν, τὸ νὰ πάρουν ἀπὸ πάνω καὶ μισθό, αὐτὸ τὸ θεωροῦσαν σὰν ἀνέλπιστο κέρδος. Τότε ὁ Ξενοφῶν εἶπε: «Ἀν ἔχῃ κανένας ἀντίρρηση, ἀς μιλήσῃ, 14 διαφορετικὰ θὰ θέσω τὸ ζήτημασὲ ψηφοφορία.» Επειδὴ κανένας δὲν εἶχε ἀντίθετη γνώμη, τὰ πρότεινε γιὰ ψηφοφορία, καὶ ἐγκρίθηκαν ὅλα ἀπὸ τὸ στρατό. Καὶ ἀμέσως εἶπε στὸ Σεύθη πὼς θὰ τὸν ἀκολουθήσουν στὶς πολεμικές του ἐπιχειρήσεις.

Κατόπιν τὰ τάγματα κατασκήνωσαν γωριστά, ἐνῶ ὁ Σεύθης κάλε- 15 σε σὲ δεῖπνο τοὺς στρατηγούς καὶ τοὺς λοχαγούς, σ' ἓνα κοντινὸ χωριό ποὺ ἡταν στὴν ἔουσία του. "Οταν βρίσκονταν στὶς πύλες κι ἡταν ἔτοιμοι 16 νὰ μποῦν γιὰ τὸ δεῖπνο, συνάντησαν κάποιον Ἡρακλείδη ἀπὸ τὴ Μαρώνεια. Αὐτὸς πλησίαζε καθέναν ἀπὸ κείνους ποὺ νόμιζε πὼς μποροῦσαν νὰ δώσουν κάτι στὸ Σεύθη. Πρῶτα πρῶτα ζύγωσε μερικούς Παριανούς, ποὺ εἶχαν ἔρθει γιὰ νὰ κάνουν φιλικὴ συμφωνία μὲ τὸ Μήδονο, τὸ βασιλιὰ τῶν Οδρυσῶν, κι εἶχαν κουβαλήσει δῶρα καὶ στὸν ἔδιο καὶ στὴ γυναίκα του. Σὲ τούτους εἶπε πὼς ὁ Μήδονος βρίσκεται στὸ ἐσωτερικὸ τῆς γάρας, δώδεκα μέρες δρόμο, ξεκινώντας ἀπὸ τὴ θάλασσα, ἐνῶ ὁ Σεύθης τώρα ποὺ πῆρε μὲ τὸ μέρος του τὸν ἐλληνικὸ

15-20

·Ο Ἡρακλείδης καὶ τὸ περίεργο ξήμα.

- 17 ἔσοιτο ἐπὶ θαλάττῃ. Γείτων οὖν ὁν ἵκανώτατος ἔσται ὑμᾶς καὶ εὖ
καὶ κακῶς ποιεῖν. Ἡν οὖν σωφρονῆτε, τούτῳ δώσετε δὲ τι ἄγετε·
καὶ ἀμεινον ὑμῖν διακείσεται ἢ ἐὰν Μηδόκω τῷ πρόσω οἰκοῦντι δι-
18 δῶτε. Τούτους μὲν οὖν οὕτως ἔπειθεν. Αὖθις δὲ Τιμασίωνι τῷ Δαρ-
δανεῖ προσελθών, ἐπεὶ ἥκουσεν αὐτῷ εἶναι καὶ ἐκπόμπατα καὶ τάπιδας
βραζφαιριάς, ἔλεγεν δὲτο νομίζοιτο ὅπότε ἐπὶ δεῖπνον καλέσαι δὲ Σεύθης
δωρεῖσθαι αὐτῷ τοὺς κληθέντας. Οὕτος δὲ ἦν μέγας ἐνθάδε γένηται,
ἵκανὸς ἔσται σε καὶ οἴκαδε καταγαγεῖν καὶ ἐνθάδε πλούσιον ποιῆσαι.
19 Τοιαῦτα προνύντα ἐκάστῳ προσιών. Προσελθὼν δὲ καὶ Ξενοφῶντι
ἔλεγε· σὺ καὶ πόλεως μεγίστης εἶ καὶ παρὰ Σεύθη τὸ σὸν ὄνομα μέγιστόν
ἔστι, καὶ ἐν τῇδε τῇ χώρᾳ ἵσως ἀξιώσεις καὶ τείχη λαμβάνειν, ὡσπερ
καὶ ἄλλοι τῶν ὑμετέρων ἔλαβον, καὶ χώραν· ἀξιον οὖν σοι καὶ μεγαλο-
20 πρεπέστατα τιμῆσαι Σεύθην. Εὖνος δέ σοι ὁν παραινῶ· εῦ οἶδα γὰρ
ὅτι ὅσω ἀν μεῖζω τούτῳ δωρήσῃ, τοσούτῳ μεῖζω ὅπό τούτου ἀγαθὰ
πείσῃ. Ἀκούων ταῦτα Ξενοφῶν ἥπορει· οὐ γὰρ διεβεβήκει ἔχων ἐκ
Παρίου εἰ μὴ παῖδα καὶ ὅσον ἐφόδιον.
21 Ἐπεὶ δὲ εἰσῆλθον ἐπὶ τὸ δεῖπνον τῶν τε Θρακῶν οἱ κράτιστοι τῶν
παρόντων καὶ οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ λοχαγοὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ εἴ τις
πρεσβεία παρῆν ἀπὸ πόλεως, τὸ δεῖπνον μὲν ἦν καθημένοις κώκλῳ·
ἔπειτα δὲ τρίποδες εἰσηγέρθησαν πᾶσιν· οὗτοι δὲ ὅσον εἴκοσιν ἥσαν
κρεῶν μεστοὶ νενεμημένων, καὶ ἄρτοι ζυμῖται μεγάλοι προσπεπερωνη-
22 μένοι ἥσαν πρός τοῖς κρέασι. Μάλιστα δὲ αἱ τράπεζαι κατὰ τοὺς ξένους
αἱεὶ ἐτίθεντο· νόμος γὰρ ἦν — καὶ πρῶτος τοῦτο ἐποίει Σεύθης, ἀνελό-
μενος τοὺς ἑαυτῷ παρακειμένους ἄρτους διέκλα κατὰ μικρὸν καὶ ἐρρό-
πτει οἷς αὐτῷ ἐδόκει, καὶ τὰ κρέα ὠσαύτως, ὅσον μόνον γενσασθαι
23 ἔαντῷ καταλιπών. Καὶ οἱ ἄλλοι δὲ κατὰ ταῦτα ἐποίουν καθ' οὓς αἱ
τράπεζαι ἔκειντο. Ἀρκὰς δέ τις Ἀρύστας ὄνομα, φαγεῖν δεινός, τὸ μὲν
διαρριπτεῖν εἴα χαίρειν, λαβὼν δὲ εἰς τὴν χεῖρα ὅσον τριχοίνικον ἄρτοι

στρατό, θὰ ἔξουσιάζῃ τὴν παραθαλάσσια περιοχή. Ἐφοῦ λοιπὸν εἶναι 17 γείτονάς σας, θὰ ἔχῃ ὅλη τῇ δύναμη νὰ σᾶς εὐεργετῇ καὶ νὰ σᾶς βλάφῃ. Γι' αὐτό, ἀν ἔχετε μυαλό, θὰ τοῦ δώσετε ὅ,τι κουβαλᾶτε μαζί σας. Καὶ φυσικὰ ἔκεινος θὰ ἔχῃ καλύτερες διαθέσεις ἀπέναντι σας, παρὰ ἀν τὰ γαρίσετε στὸ Μήδοκο ποὺ τώρα κατοικεῖ μακριά σας». Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο προσπαθοῦσε νὰ τοὺς καταφέρη. Κατόπι πλησίασε τὸν 18 Τιμασίωνα τὸ Δαρδανέα, ποὺ ἔμαθε πώς εἶγε καὶ κοῦπες καὶ γαλιά βαροβαρικά, καὶ τοῦ ἐλεγε πώς ἡταν συνήθεια, ὅταν ὁ Σεύθης καλοῦσε σὲ δεῖπνο, νὰ τοῦ προσφέρουν δῶρα οἱ καλεσμένοι. «Ἄν ὁ Σεύθης γίνη μεγάλος ἐδῶ, θὰ ἔχῃ τῇ δύναμη καὶ σήμερα σου νὰ σὲ πάη καὶ σὲ τούτη τῇ χώρᾳ νὰ σὲ κάνῃ πλούσιο». Τέτοιες συμβουλὲς πήγαινε κι ἔδινε στὸν καθένα. Τέλος ζύγωσε καὶ τὸν Ξενοφώντα καὶ τοῦ εἶπε: «Ἐσύ καὶ ἀπὸ σπουδαία πόλη κατάγεσαι καὶ στὸ Σεύθη ἡ φήμη σου 19 εἶναι μεγάλη. Δὲν ἀποκλείεται μάλιστα νὰ τὸ βρῆς σωστὸ καὶ ὀχυρωμένες θέσεις νὰ πάρης σὲ τοῦτο τὸ μέρος — ὅπως ἔγινε καὶ μὲ ἄλλους δικούς σας — καὶ ἔκταση γῆς. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ τιμήσης τὸ Σεύθη μὲ δῶρα ὅσο γίνεται πιὸ μεγαλόπρεπα. Αὐτὰ σοῦ τὰ λέω γιὰ τὸ καλό σου. Γιατὶ 20 ξέρω καλὰ πώς ὅσο πολυτιμότερα δῶρα τοῦ χαρίσης, τόσο μεγαλύτερες εὐεργεσίες θὰ σου κάνην». Ο Ξενοφῶν τ' ἀκούγε καὶ δὲν ἤξερε τί νὰ κάνη, ἐπειδὴ διάβηκε ἀπὸ τὸ Πάριο πρὸς τὰ δῶ χωρὶς νὰ ἔχῃ τίποτε ἄλλο, παρὸ ἔνα δοῦλο καὶ τὰ ἀπαραίτητα γιὰ τὸ ταξίδι.

Σὲ λίγο μπῆκαν γιὰ τὸ δεῖπνο οἱ καλύτεροι ἀπὸ τοὺς Θράκες ποὺ 21 ἡταν ἔκει καὶ οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ λοχαγοὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ κάποιοι ἀντιπρόσωποι σταλμένοι ἀπὸ τὶς πατρίδες τους: ὅλοι δειπνοῦσαν καθισμένοι κυκλικά. Ἐπειτα ἔφεραν γιὰ ὅλους τρίποδα τραπέζια, ὡς εἴκοσι, ποὺ ἡταν γεμάτα ἀπὸ κομμάτια κρέας. Υπῆρχαν ἀκόμα καὶ ψωμιὰ ζυμωτά, μεγάλα, καρφωμένα πάνω σὲ πιρούνια μαζὶ μὲ τὰ κρέατα. Τὰ τραπέζια αὐτὰ τὰ τοποθετοῦσαν κάθε φορὰ προπάντων μπρο- 22 στὰ στοὺς ξένους. Γιατὶ ὑπῆρχε ἔνα ἔθιμο — καὶ πρώτος ὅρχισε τότε νὰ τὸ ἐφαρμόζῃ ὁ Σεύθης: ἔπαιρνε δηλαδὴ τὰ ψωμιὰ ποὺ ἡταν πρὸς τὸ μέρος του, τὰ ἔκοβε κομμάτια καὶ τὰ ἔριχνε σ' ὅποιους νόμιζε. Καὶ μὲ τὰ κρέατα ἔκανε τὸ ἔδιο, καὶ δὲν κρατοῦσε, παρὰ μονάχα ὅσο τοῦ ἔφτανε νὰ φάη. Καὶ οἱ ἄλλοι ὅλοι ποὺ εἶγαν κοντά τους τραπέζια, 23 ἔκαναν τὸ ἔδιο μὲ τὸ Σεύθη. Κάποιος ὅμως στρατιώτης ἀπὸ τὴν Ἀρκαδία ποὺ τὸν ἐλεγαν «Ἀρύστα κι ἡταν τρομερὸς φαγάς, ἀδιαφοροῦσε γιὰ κάτι τέτοια κεράσματα, πῆρε στὰ γέρια του ἔνα ψωμὶ ὡς τρία κιλά,

21-25
Τὸ δεῖπνο.

24 καὶ κρέα θέμενος ἐπὶ τὰ γόνατα ἐδείπνει. Κέρατα δὲ οἴνου περιέφερον,
καὶ πάντες ἐδέχοντο· ὁ δὲ Ἀρύστας, ἐπεὶ παρ' αὐτὸν φέρων τὸ κέρας
ὅ οἰνοχός ήκει, εἶπεν ἵδων τὸν Ξενοφῶντα οὐκέτι δειπνοῦντα ἐκείνῳ,
25 ἔφη, δός· σχολάζει γὰρ ἡδη, ἐγὼ δὲ οὐδέπω. Ἀκούσας Σεύθης τὴν
φωνὴν ἡρώτα τὸν οἰνοχόδον τί λέγει. Ὁ δὲ οἰνοχός εἶπεν ἐλληνίζειν
γὰρ ἡπίστατο. Ἐνταῦθα μὲν δὴ γέλως ἐγένετο.

26 Ἐπειδὴ δὲ προούχωρει ὁ πότος, εἰσῆλθεν ἀνὴρ Θρᾷξ ἵππον ἔχων
λευκόν, καὶ λαβὼν κέρας μεστὸν εἶπε· προπίνω σοι, ὃ Σεύθη, καὶ
τὸν ἵππον τοῦτον δωροῦμαι, ἐφ' οὗ καὶ διώκων ὃν ἄν θέλῃς αἰρήσεις
27 καὶ ἀποχωρῶν οὐ μὴ δείσῃς τὸν πολέμιον. Ἄλλος παῖδα εἰσάγων οὕτως
ἐδωρήσατο προπίνων, καὶ ἄλλος ἴμάτια τῇ γυναικὶ. Καὶ Τιμασίων
προπίνων ἐδωρήσατο φάληρ τε ἀργυρᾶν καὶ τάπιδα ἀξίαν δέκα μνῶν.
28 Γηγειππος δέ τις Ἀθηναῖος ἀναστὰς εἶπεν ὅτι ἀρχαῖος εἴη νόμος
κάλλιστος τοὺς μὲν ἔχοντας διδόναι τῷ βασιλεῖ τιμῆς ἔνεκα, τοῖς δὲ
μὴ ἔχονσι διδόναι τὸν βασιλέα, ἵνα καὶ ἐγώ, ἔφη, ἔχω σοι δωρεῖσθαι
29 καὶ τιμᾶν. Ὁ δὲ Ξενοφῶν ἥπορεῖτο τί ποιήσει καὶ γὰρ ἐτύγχανεν ὡς
τιμώμενος ἐν τῷ πλησιαιτάτῳ δίφρῳ Σεύθη καθήμενος. Ὁ δὲ Ἡρα-
κλείδης ἐκέλευνεν αὐτῷ τὸ κέρας δῷξαι τὸν οἰνοχόδον. Ὁ δὲ Ξενοφῶν,
ἡδη γὰρ ὑποπεπωκώς ἐτύγχανεν, ἀνέστη θαρραλέως δεξάμενος τὸ κέρας
30 καὶ εἶπεν ἐγὼ δέ σοι, ὃ Σεύθη, δίδωμι ἐμαυτὸν καὶ τοὺς ἐμοὺς τού-
τους ἐταίρους φίλους εἴναι πιστούς, καὶ οὐδένα ἄκοντα, ἀλλὰ πάντας
31 μᾶλλον ἔτι ἐμοῦ σοι βούλουμένους φίλους εἴναι. Καὶ νῦν πάρεισιν οὐδέν
σε προσαιτοῦντες, ἀλλὰ καὶ προϊέμενοι καὶ πονεῖν ὑπὲρ σοῦ καὶ προ-
κινδυνεύειν ἐθέλοντες· μεθ' ὧν, ἀν οἱ θεοὶ θέλωσι, πολλὴν χώραν τὴν
μὲν ἀπολήψη πατρόφαν οὖσαν, τὴν δὲ κτήση, πολλοὺς δὲ ἵππους, πολ-
λοὺς δὲ ἄνδρας καὶ γυναικας καλὰς κτήση, οὓς οὐ λήζεσθαι σε δεήσει,
32 ἀλλ' αὐτοὶ φέροντες παρέσονται πρὸς σὲ δῶρα. Ἀναστὰς δὲ Σεύθης
συνεξέπιε καὶ συγκατεσκεδάσατο μετ' αὐτοῦ τὸ κέρας. Μετὰ ταῦτα

ἔβαλε καὶ κρέατα πάνω στὰ γόνατά του κι ἄρχισε νὰ τρώῃ. Τοὺς κερ- 24 νοῦσαν καὶ κφασί μέσα σὲ κεράτινες κούπες, κι ἔπιναν ὅλοι. Μονάχα ὁ Ἀρύστας, ὅταν πῆγε κοντά του ὁ οἰνοχόος κρατώντας τὴν κούπα, κοίταξε τὸν Ξενοφώντα ποὺ δὲν ἔτρωγε πιά, καὶ τοῦ εἶπε: «Δῶσε σὲ κεῖνον νὰ πιῇ. Γιατὶ εἶναι χωρὶς δουλειά, ἐνῷ ἐγὼ ἀκόμα δὲν ἀδειάζω». Ἀκούσε ὁ Σεύθης τὴν κουβέντα καὶ ρώτησε τὸν οἰνοχόο τί τοῦ ἔλεγε. 25 Ἐκεῖνος τοῦ εἶπε, γιατὶ ἡζερε ἐλληνικά. Τότε ἔβαλαν ὅλοι τὰ γέλια.

Ἐνῷ συνεχίζόταν τὸ φαγοπότι, μπῆκε μέσα ἔνας Θρακιώτης μὲ 26 ἕνα ἀσπρὸ ἄλογο, ἔπιασε μιὰ κούπα γεμάτη κρασὶ καὶ εἶπε: «Πίνω στὴν ὑγειά σου, Σεύθη, καὶ σου χαρίζω τοῦτο τὸ ἄλογο. Ὁταν εἴσαι καβάλα ἐπάνω του, μπορεῖς νὰ κυνηγῆς καὶ νὰ πιάνης ὅποιον θέλεις ἢ νὰ φεύγης ἀπὸ τὴν μάχη χωρὶς νὰ φοβᾶσαι τοὺς ἔχθρούς». Ἄλλος 27 ἔφερε ἔνα δοῦλο καὶ τοῦ τὸν χάρισε πίνοντας στὴν ὑγειά του, κι ἄλλος φορέματα γιὰ τὴ γυναίκα του. Ὁ Τιμασίων ἔκανε τὴν πρόποση καὶ τοῦ δώρισε μιὰ ἀσημένια κούπα κι ἔνα χαλί, ποὺ ἡξίζε δέκα μνές. Τότε 28 σηκώθηκε κάποιος Ἀθηναῖος, ποὺ τὸν ἔλεγαν Γνήσιππο, καὶ εἶπε πλὸς ὑπάρχει ἔνα ὠραιότατο, παλιὸ ἔθιμο, δηλαδὴ ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν, χαρίζουν στὸ βασιλιὰ γιὰ νὰ τὸν τιμήσουν, σὲ δσους ὅμως δὲν ἔχουν, σ' αὐτοὺς δίνει ὁ βασιλιάς. «Ἔτσι, εἶπε, θὰ μπορῶ κι ἐγὼ νὰ σου προσφέρω κάτι καὶ νὰ σὲ τιμήσω». Ὅσο γιὰ τὸν Ξενοφώντα, αὐτὸς δὲν ἡζερε 29 τί νὰ κάνῃ. Καὶ μάλιστα βρισκόταν καθισμένος σὲ τιμητικὴ θέση, δηλαδὴ στὸ πιὸ κοντινὸ μὲ τὸ Σεύθη κάθισμα. Τῇ στιγμῇ ἐκείνη πρόσταξε ὁ Ἡρακλείδης τὸν οἰνοχόο νὰ τοῦ δώσῃ τὴν κούπα. Καὶ ὁ Ξενοφῶν, ποὺ ἦταν πιωμένος λίγο, τὴν πῆρε, καὶ σηκώθηκε μὲ θάρρος κι εἶπε: «Ἐγώ, 30 Σεύθη, σου δίνω τὸν ἔκαυτό μου καὶ τοὺς συντρόφους μου, νὰ μᾶς ἔχης φίλους πιστούς. Κανένας δὲν ἔρχεται χωρὶς τὴ θέλησή του, ἀντίθετα ὅλοι τους θέλουν περισσότερο ἀπὸ μένα νὰ εἶναι φίλοι σου. Τώρα 31 βρίσκονται ἐδῶ καὶ δὲν σου ζητοῦν τίποτε, παρὰ σου προσφέρουν τὸν ἔκαυτό τους καὶ εἶναι πρόθυμοι νὰ κοπιάζουν καὶ νὰ κινδυνεύουν γιὰ χάρη σου. Μαζί τους, ἀν θέλουν οἱ θεοί, θὰ πάρης πίσω πολλὴ χώρα, ποὺ εἶναι πατρικὴ σου, καὶ θὰ κυριέψῃς ξένη. Θὰ ἀποχτήσῃς ἄλογα πολλά, πολλοὺς ἄντρες καὶ ὅμορφες γυναῖκες, ποὺ δὲν θὰ χρειάζεται νὰ τοὺς ἀρπάζῃς κάνοντας ἐπιδρομές, παρὰ θὰ ἔρχωνται οἱ λδιοι νὰ σου φέρουν δῶρα». Τότε ὁ Σεύθης σηκώθηκε κι ἥπιε μαζί μὲ τὸν 32 Ξενοφώντα ὅλο τὸ κρασὶ τῆς κούπας, κι ἔχυσαν μαζί τὶς τελευταῖς σταλαγματιὲς στὴ γῆ. «Ὕστερος ἀπ' αὐτὰ μπῆκαν μέσα κάτι ἀνθρωποι

26-33
Δῶρα στὸ
Σεύθη.

εἰσῆλθον κέρασί τε οἶοις σημαίνουσιν αδλοῦντες καὶ σάλπιγξιν ὡμοβο-
33 είαις δυνθμούς τε καὶ οἶον μαγάδιδι σαλπίζοντες. Καὶ αὐτὸς Σεύθης ἀνα-
στὰς ἀνέκραγέ τε πολεμικὸν καὶ ἐξήλατο ὥσπερ βέλος φυλαττόμενος
μάλα ἐλαφρῶς. Εἰσῆσαν δὲ καὶ γελωτοποιοί.

34 ‘Ως δ’ ἦν ἥμιος ἐπὶ δυσμαῖς, ἀνέστησαν οἱ “Ἐλληνες καὶ εἶπον ὅτι
ώρα νυκτοφύλακας καθιστάναι καὶ σύνθημα παραδιδόναι. Καὶ Σεύθην
ἐκέλενον παραγγεῖλαι ὅπως εἰς τὰ Ἐλληνικὰ στρατόπεδα μηδεὶς τῶν
Θρακῶν εἴσεισι νυκτός· οἵ τε γὰρ πολέμιοι Θράκες ἡμῖν, καὶ ὑμεῖς
35 οἱ φίλοι. ‘Ως δ’ ἐξῆσαν, συνανέστη ὁ Σεύθης οὐδέν τι μεθύνοντι ἐοικώς.
Ἐξελθὼν δ’ εἶπεν αὐτοὺς τοὺς στρατηγοὺς ἀποκαλέσας· ὡς ἄνδρες,
οἱ πολέμιοι ἡμῖν οὐκ ἵσασί πω τὴν ἡμετέραν συμμαχίαν ἦν οὖν ἔλ-
θωμεν ἐπ’ αὐτοὺς πρὸν φυλάξασθαι ὡστε μὴ ληφθῆναι ἢ παρασκενά-
σασθαι ὡστε ἀμύνασθαι, μάλιστ’ ἀν λάβοιμεν καὶ ἀνθρώπους καὶ χοή-
36 ματα. Συνεπήρουν ταῦτα οἱ στρατηγοὶ καὶ ἡγεῖσθαι ἐκέλενον. “Ο δ’
εἶπε· παρασκενασάμενοι ἀναμένετε· ἐγὼ δὲ δοπόταν καιρὸς ἢ ἥξω
πρὸς ὑμᾶς, καὶ τὸν πελταστὰς καὶ ὑμᾶς ἀναλαβὼν ἡγήσομαι σὺν τοῖς
37 θεοῖς. Καὶ δὲ Ξενοφῶν εἶπε· σκέψαι τοίνυν, εἶπερ νυκτὸς πορευεσθεθα,
εἰ δὲ Ἐλληνικὸς νόμος κάλλιον ἔχει· μεθ’ ἡμέραν μὲν γὰρ ἐν ταῖς πο-
ρείαις ἡγεῖται τοῦ στρατεύματος ὅποιον ἂν δεῖ πρὸς τὴν χώραν συμφέ-
ρῃ, ἐάν τε διλιτικὸν ἐάν τε πελταστικὸν ἐάν τε ἴππικόν· νύκτωρ δὲ νό-
38 μος τοῖς “Ἐλλησιν ἡγεῖσθαιί ἔστι τὸ βραδύτατον· οὕτω γὰρ ἥκιστα δια-
σπᾶται τὰ στρατεύματα καὶ ἥκιστα λανθάνουσιν ἀποδιδράσκοντες
ἀλλήλους· οἱ δὲ διασπασθέντες πολλάκις καὶ περιπίπτοντιν ἀλλήλοις
39 καὶ ἀγροοῦντες κακῶς ποιοῦσι καὶ πάσχουσιν. Εἶπεν οὖν Σεύθης· ορ-
θῶς λέγετε καὶ ἐγὼ τῷ νόμῳ τῷ ὑμετέρῳ πείσομαι. Καὶ ὑμῖν μὲν
ἡγεμόνας δώσω τῶν πρεσβυτάτων τοὺς ἐμπειροτάτους τῆς χώρας,
αὐτὸς δὲ ἐφέφοραι τελευταῖος τοὺς ἵππους ἔχων· ταχὺ γὰρ πρῶτος,
ἀν δέη, παρέσομαι. Σύνθημα δὲ εἶπον Ἀθηναίαν κατὰ τὴν συγγέ-
νειαν. Ταῦτα εἰπόντες ἀνεπαύνοτο.

ποὺ ἔπαιζαν φλογέρες, φτιαγμένες μὲ κέρατα, σὰν τὶς σάλπιγγες, καὶ ἄλλοι πού, μὲ σάλπιγγες ἀπὸ δικατέργαστα δέρματα, ἔπαιζαν κάτι χορευτικοὺς σκοπούς, σὰν νὰ βαροῦσαν ἄρπα. Κι ὁ Ἰδιος ὁ Σεύθης ὅρθωθηκε κι 33 ἔβγαλε μιὰ πολεμικὴ κραυγὴ καὶ πήδηξε πολὺ ἐλαφρά, σὰν νὰ προφυλαγόταν ἀπὸ κάποιο βέλος. Τελευταῖα μπῆκαν μέσα καὶ γελωτοποιοί.

"Οταν ὁ ἥλιος πήγαινε νὰ βασιλέψῃ, τότε σηκώθηκαν οἱ "Ελληνες 34 κι εἶπαν πῶς ἦταν ὡρα νὰ βάλουν νυχτοφρουρούς, καὶ νὰ τοὺς δώσουν τὸ σύνθημα. Παρακάλεσαν ὅμως τὸ Σεύθη νὰ διατάξῃ νὰ μὴν μπῆ κανένας ἀπὸ τοὺς Θράκες στὸ ἐλληνικὸ στρατόπεδο τὴ νύχτα. «Γιατί, ἔλεγαν, καὶ οἱ Θράκες εἶναι ἔχθροι μας, κι ἐστεῖς οἱ φίλοι μας». Τὴν 35 ὡρα ποὺ ἔβγαιναν, σηκώθηκε μαζὶ τους κι ὁ Σεύθης, ποὺ δὲν ἔμοιαζε καθόλου γιὰ μεθυσμένος. Μόλις βγῆκε, πῆρε παράμερα τοὺς στρατηγοὺς καὶ τοὺς εἶπε: «Φίλοι μου, οἱ ἔχθροι μας δὲν ξέρουν ἀκόμα τὴ συμμαχία ποὺ κάναμε. Γι' αὐτό, ἀν τοὺς ἐπιτεθοῦμε προτοῦ φυλαχτοῦν ὥστε νὰ μὴν πιαστοῦν αἰχμάλωτοι, καὶ προτοῦ ἐτοιμαστοῦν γιὰ νὰ μᾶς ἀποκρούσουν, εἶναι δυνατὸ νὰ πέσουν στὰ γέρια μας καὶ ἄνθρωποι πολλοὶ καὶ πράγματα». Συμφώνησαν οἱ στρατηγοὶ σ' αὐτὰ καὶ τοῦ 36 εἶπαν νὰ μπῆ ἐπικεφαλῆς τους. Ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε: «Ἐτοιμαστῆτε καὶ περιμένετε. Κι ἐγὼ μόλις εἶναι ὡρα, θὰ ἔρθω, θὰ πάρω μαζὶ μου τοὺς πελταστές κι ἐστᾶς, καὶ θὰ σᾶς δόηγήσω μὲ τὴ βοήθεια τῶν θεῶν». Ὁ Ξενοφῶν τότε εἶπε: «Σκέψου, ἀφοῦ πρόκειται νὰ βαδίσωμε τὴ νύ- 37 χτα, μήπως ἡ ἐλληνικὴ συνήθεια εἶναι προτιμότερη ἀπὸ τὴ δική σας. Στὶς πορείες δηλαδὴ ποὺ κάνομε τὴν ἡμέρα, ἐπικεφαλῆς τοῦ στρατοῦ βρίσκεται ἐκεῖνο τὸ σῶμα ποὺ προσαρμόζεται κάθε φορὰ στὸ ἔδαφος, ἄλλοτε οἱ ὀπλίτες, ἄλλοτε οἱ πελταστές κι ἄλλοτε οἱ ἵππεῖς. Ἐνῶ στὶς νυχτερινὲς πορείες συνηθίζουν οἱ "Ελληνες νὰ βάζουν μπροστὰ τὸ πιὸ ἀργοκίνητο σῶμα. Γιατὶ ἔτσι σπανιότατα διασκορπίζονται 38 οἱ στρατιῶτες καὶ σπανιότατα δραπετεύουν, χωρὶς νὰ καταλάβῃ ὁ ἔνας τὸν ἄλλο. Κι ἐκεῖνοι ποὺ σκορπίζονται, πολλὲς φορὲς πέφτουν ὁ ἔνας ἀπάνω στὸν ἄλλο, δὲν γνωρίζονται, κι ἔτσι κάνουν καὶ παθαίνουν ζημιές ἀναμεταξύ τους». Ὁ Σεύθης ἀπάντησε: «Σωστὰ εἶναι αὐτὰ 39 ποὺ λέτε καὶ γι' αὐτὸ θὰ ἀκολουθήσω τὴ δική σας συνήθεια. Θὰ σᾶς δώσω γιὰ δόηγούς ἀπὸ τοὺς πιὸ ἡλικιωμένους ἐκείνους ποὺ ξέρουν καλύτερα τὸν τόπο, ἐνῶ ἔγὼ θὰ ἀκολουθήσω τελευταῖος μὲ τοὺς ἵππεῖς. Γιατὶ ἔτσι, ἀν χρειαστῇ νὰ σᾶς βοηθήσω, γρήγορα θὰ βρεθῶ στὴν πρώτη γραμμή». Γιὰ σύνθημα ὅρισαν τὴν Ἀθηνᾶ, ἐξαιτίας τῆς συγγένειας

34-39

Συνεννοήσεις
γιὰ ἐπίθεση.

40 Ὡνίκα δὲ ἦν ἀμφὶ μέσας νύκτας, παρῆν Σεύθης ἔχων τοὺς ἵππεας τεθωρακισμένους καὶ τοὺς πελταστὰς σὺν τοῖς ὅπλοις. Καὶ ἐπεὶ παρέδωκε τοὺς ἡγεμόνας, οἱ μὲν ὄπλῖται ἥγοῦντο, οἱ δὲ πελτασταὶ εἴποντο, 41 οἱ δὲ ἵππεῖς ὠπισθοφυλάκονν. Ἐπεὶ δὲ ἡμέρα ἦν, δὲ Σεύθης παρήλανεν εἰς τὸ πρόσθεν καὶ ἐπήγεσε τὸν Ἑλληνικὸν νόμον. Πολλάκις γὰρ ἔφη νύκτωρ αὐτὸς καὶ σὺν δλίγοις πορευόμενος ἀποσπασθῆναι σὺν τοῖς ἵπποις ἀπὸ τῶν πεζῶν· νῦν δὲ ὕσπερ δεῖ ἀθρόοι πάντες τῇ ἡμέρᾳ φαινόμεθα. Ἀλλὰ ὑπεῖς μὲν περιμένετε αὐτοῦ καὶ ἀναπαύσασθε, 42 ἔγὼ δὲ σκεψάμενος τι ἡξω. Ταῦτ' εἰπὼν ἤλαννε δι' ὅρους ὁδὸν τινα λαβών. Ἐπεὶ δὲ ἀφίκετο εἰς χιόνα πολλήν, ἐσκέψατο εἰ εἴη ἵχνη ἀνθρώπων ἢ πρόσω πηγούμενα ἢ ἐναντία. Ἐπεὶ δὲ ἀτριβῇ ἔώρα τὴν ὁδόν, ἢ- 43 κε ταχὺ πάλιν καὶ ἔλεγεν. Ἀνδρες, καλῶς ἔσται, ἦν θεὸς θέλη· τὸν γὰρ ἀνθρώπους λήσομεν ἐπιπεσόντες. Ἀλλ' ἔγὼ μὲν ἡγήσομαι τοῖς ἵπποις, δπως ἄν τινα ἴδωμεν, μὴ διαφυγών σημήνῃ τοῖς πολεμίοις· ὑμεῖς δὲ ἐπεσθε· καὶ λειφθῆτε, τῷ στίβῳ τῶν ἵππων ἐπεσθε. Ὅπερβάντες δὲ τὰ ὅρη ἡξομεν εἰς κώμας πολλάς τε καὶ εὐδαίμονας.

44 Ὡνίκα δὲ ἦν μέσον ἡμέρας, ἥδη τε ἦν ἐπὶ τοῖς ἄκροις καὶ κατιδῶν τὰς κώμας ἤκεν ἐλαύνων πρός τοὺς ὄπλῖτας καὶ ἔλεγεν ἀφήσω ἥδη καταθεῖν τοὺς μὲν ἵππεας εἰς τὸ πεδίον, τοὺς δὲ πελταστὰς ἐπὶ τὰς κώμας. Ἀλλ' ἐπεσθε ὡς ἄν δύνησθε τάχιστα, δπως ἔάν τις ὑφιστῆται, 45 ἀλέξησθε. Ἀκούσας ταῦτα δὲ Ξενοφῶν κατέβη ἀπὸ τοῦ ἵππου. Καὶ δεῖ ἤρετο· τί καταβαίνεις, ἐπεὶ σπεύδειν δεῖ; — Οἴδα, ἔφη, ὅτι οὐκ ἔμοι μόνον δέη· οἱ δὲ ὄπλῖται θᾶττον δραμοῦνται καὶ ἥδιον, ἔάν καὶ ἔγὼ 46 πεζὸς ἥγωμαι. Μετὰ ταῦτα ὤχετο, καὶ Τιμασίων μετ' αὐτοῦ ἔχων ἵππεας ως τετταράκοντα τῶν Ἑλλήνων. Ξενοφῶν δὲ παρηγγύησε τοὺς εἰς τριάκοντα ἔτη παριέναι ἀπὸ τῶν λόχων εὐζώνοντς. Καὶ αὐτὸς μὲν

ἀνάμεσα σὲ Ἀθηναίους καὶ Θράκες. Τὰ κουβέντιασαν αὐτὰ κι ὕστερα πῆγαν ν' ἀναπαυτοῦν.

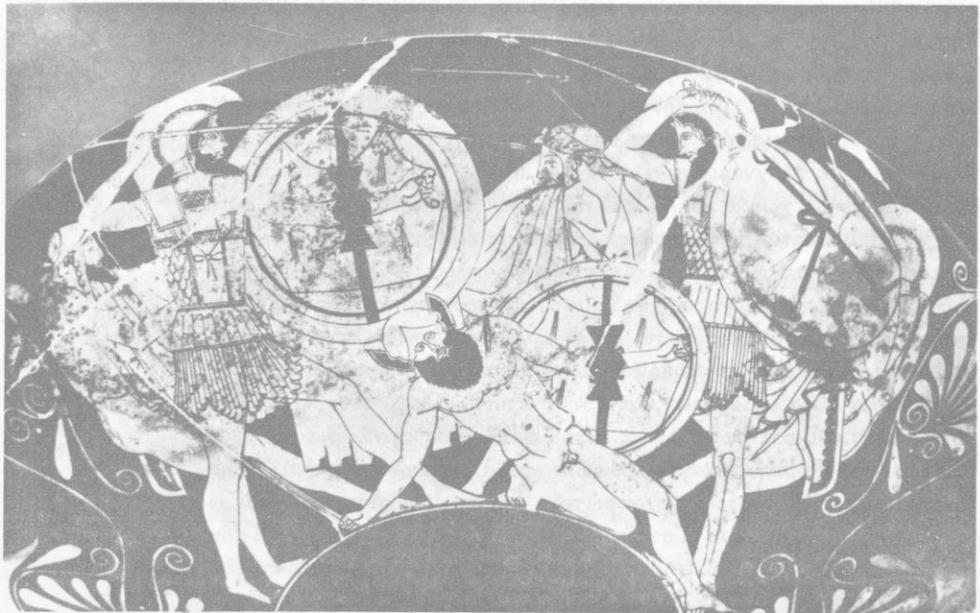
Κατὰ τὰ μεσάνυχτα ἥρθε ὁ Σεύθης μὲ τοὺς ἵππεῖς, ποὺ φοροῦσαν 40 τοὺς θώρακες, καὶ μὲ τοὺς πελταστὲς ὄπλισμένους. «Ἐδωσε στοὺς «Ἐλληνες τοὺς ὄδηγούς, καὶ τότε ἀρχισαν νὰ βαδίζουν μπροστὰ οἱ ὄπλιτες, ἀκολουθοῦσαν ἔπειτα οἱ πελταστές, ἐνῶ τὸ ἵππικὸ ἀποτελοῦσε τὴν διπισθιφυλακή. «Οταν ἔξημέρωσε, ὁ Σεύθης πῆγε καβάλα 41 στὸ ἄλογο στὶς πρῶτες γραμμὲς καὶ μίλησε ἐπανινετικὰ γιὰ τὴ συνήθεια τῶν Ἐλλήνων. «Ἐλεγε πῶς πολλὲς φορὲς ἔτυχε νὰ βαδίζῃ τὴ νύχτα καὶ παρ' ὅλο ποὺ εἶχε μαζί του λίγο στρατό, ὡστόσο ἔξεκοψε αὐτὸς καὶ τὸ ἵππικὸ ἀπὸ τοὺς πεζούς. «Ἐνῶ τώρα, μόλις ἔξημέρωσε, βρεθῆκαμε ὅλοι συγκεντρωμένοι μὲ τάξη. Νὰ μείνετε λιγάκι ἐδῶ καὶ ἡσυχάστε, κι ἐγὼ κάτι πάω νὰ δῶ καὶ θὰ ἔχανα γυρίσω». Αὐτὰ εἶπε καὶ 42 τράβηξε ἀπὸ ἔνα μονοπάτι προχωρώντας στὸ βουνό. «Οταν πῆγε σὲ μέρος ποὺ ὑπῆρχαν πολλὰ χιόνια, πρόσεξε νὰ δῆ μήπως φαίνονταν πατημασιές ἀνθρώπων ποὺ κατευθύνονταν πρὸς τὰ μπρός ἢ ἀντίθετα. Κι ἔπειδὴ ἔβλεπε ἀπάτητο τὸ δρόμο, ἔχαναγύρισε γρήγορα καὶ τοὺς εἶπε: «Φίλοι μου, καλὰ θὰ πᾶνε τὰ πράγματα, ἀν θέλη ὁ θεός. «Οπωσ- 43 δήποτε θὰ πέσωμε ἀπάνω στοὺς ἔχθρούς, προτοῦ νὰ μᾶς πάρουν εἴδηση. «Ἐγώ δύως θὰ πάω μπροστὰ μὲ τοὺς ἵππεῖς, ὥστε μόλις δοῦμε κανέναν ἀνθρώπο, νὰ μὴν τὸν ἀφήσωμε νὰ ἔσεφηγη καὶ νὰ εἰδοποιήσῃ τοὺς ἔχθρούς. «Εσεῖς νὰ ἔρχεστε ὕστερ ἀπὸ μᾶς. Κι ἀν μείνετε πίσω, νὰ ἀκολουθήστε τὰ χνάρια τῶν ἀλόγων. Μόλις περάσωμε τὰ βουνά, θὰ φτάσωμε σὲ χωρὶα πολλὰ καὶ πλούσια». Κατὰ τὸ μεσημέρι βρι- 44 σκότων ἐπάνω στὶς βουνοκορφές. Ἀπὸ κεῖ εἶδε τὰ χωριά, καὶ τότε γύρισε καβάλα στὸ ἄλογό του κι εἶπε στοὺς ὄπλιτες: «Τώρα θ' ἀφήσω τοὺς ἵππεῖς νὰ τρέξουν πρὸς τὸν κάμπο, καὶ τοὺς πελταστὲς νὰ κάνουν ἐπίθεση στὰ χωριά. «Εσεῖς νὰ μᾶς ἀκολουθήστε, ὅσο γίνεται πιὸ γρήγορα, γιὰ νὰ ἀποκρούσετε ὅποιον μᾶς ἀντισταθῆ». Τὴν ὥρα ποὺ ἄκου- 45 σε τὰ λόγια αὐτὰ ὁ Ξενοφῶν, κατέβηκε ἀπὸ τὸ ἄλογό του. «Ο Σεύθης τὸν ρώτησε: «Γιατί κατεβαίνεις, ἀφοῦ εἶναι ὀνάγκη νὰ βιαστοῦμε;» «Ξέρω, ἀποκρίθηκε ὁ Ξενοφῶν, πῶς δὲν χρειάζεσαι μονάχα ἐμένα? Άλλὰ οἱ στρατιῶτες θὰ τρέξουν γρηγορώτερα καὶ προθυμότερα, ἀν βαδίζω ἐπικεφαλῆς τους πεζούς». «Τστερα ὁ Σεύθης ἔφυγε παίρνοντας μαζί του 46 καὶ τὸν Τιμασίωνα, ποὺ εἶχε σαράντα, πάνω κάτω, «Ἐλληνες ἵππεῖς. «Ο Ξενοφῶν τότε πρόσταξε νὰ βγοῦν ἀπὸ τοὺς λόχους οἱ ἀντρες ποὺ

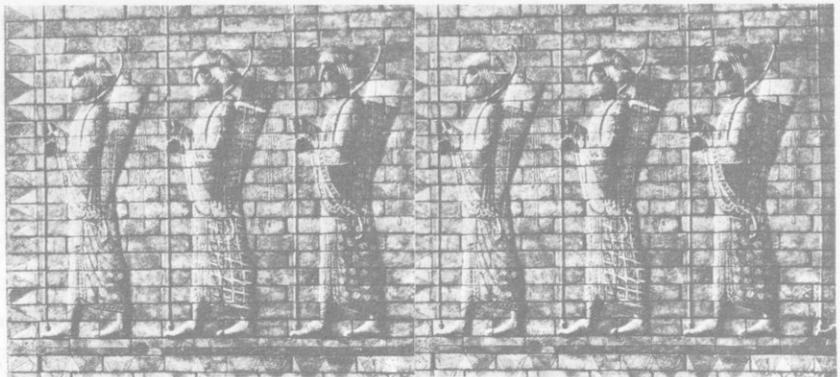
40-48

Πορεία καὶ
κατάληψη χω-
ριών.

Πέρσης βασιλιάς. Ἀνάγλυφο ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα τῆς Περσέπολης

Πέρσες τοξότες ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα στὰ Σοῦσα (ἀνάγλυφο ἀπὸ σμαλτωμένα τοῦβλα)

Μάχη Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων (ἀγγειογράφος Δούρις).

*Αγώνας "Ἑλληνα δόπλιτη καὶ βαρβάρου (ἀγγειογράφος Δούρις)

47 ἐτρόχαζε τούτους ἔχων, Κλεάνωρ δ' ἤγεῖτο τῶν ἄλλων.³ Ἐπεὶ δὲ ἐν ταῖς κώμαις ἦσαν, Σεύθης ἔχων ὅσον τριάκοντα ἵππεας προσελάσας εἶπε· τάδε δή, ὁ Ξενοφῶν, ἃ σοι ἔλεγον· ἔχονται οἱ ἀνθρώποι· ἄλλα γάρ ἔρημοι οἱ ἵπποι μοι ἄλλος ἄλλῃ διώκων, καὶ δέδοικα μὴ συστάντες ἀθρόοι πον κακὸν τι ἐργάσωνται οἱ πολέμοι. Δεῖ δὲ καὶ ἐν ταῖς κώμαις καταμένειν τινὰς ἡμῶν· μεσταὶ γάρ εἰσιν ἀνθρώπων.

48 Ἄλλ' ἔγὼ μέν, ἔφη δὲ Ξενοφῶν, σὺν οἷς ἔχω τὰ ἄκρα καταλήψομαι· σὺ δὲ Κλεάνωρα κέλευε διὰ τοῦ πεδίου παρατεῖναι τὴν φάλαγγα παρὰ τὰς κώμας.⁴ Ἐπεὶ ταῦτα ἐποίησαν, συνηλίσθησαν ἀνδράποδα μὲν εἰς χίλια, βρέσε δὲ δισχίλιοι, πρόβατα ἄλλα μύρια. Τότε μὲν δὴ αὐτοῦ ἡδλίσθησαν.

- ΚΕΦ. 4 1 *Tῇ δὲ ὑστεραίᾳ κατακαύσας δὲ Σεύθης τὰς κώμας παντελῶς καὶ οἰκίαν οὐδεμίαν λιπών, δπως φόβον ἐνθείη καὶ τοῖς ἄλλοις οἴα πελ-*
- 2 *σονται, ἀν μὴ πείθωνται, ἀπήγει πάλιν. Καὶ τὴν μὲν λείαν ἀπέπεμψε δια-*
- τίθεσθαι *Ἡρακλείδην εἰς Πέρινθον, δπως μισθός γέροιτο τοῖς στρα-*
- τιώταις· αὐτὸς δὲ καὶ οἱ *"Ἐλληνες ἐστρατοπεδεύοντο ἀνὰ τὸ Θυνῶν πε-*
- δίον. Οἱ δὲ ἐκλιπόντες ἔφενγον εἰς τὰ δόρη.
- 3 *"Hn δὲ χιλὸν πολλὴ καὶ ψῦχος οὕτως ὥστε τὸ ὕδωρ δὲ ἐφέροντο*
- ἐπὶ δεῖπνον ἐπῆγγυντο καὶ οἶνος δὲν τοῖς ἀγγείοις, καὶ τῶν *"Ἐλλήνων*
- 4 *πολλῶν καὶ δῆνες ἀπεκαίοντο καὶ δότα. Καὶ τότε δῆλον ἐγένετο οὐ*
- ἐνεκα οἱ Θρᾷκες τὰς ἀλωπεκᾶς ἐπὶ ταῖς κεφαλαῖς φοροῦσι καὶ τοῖς
- ώστε, καὶ χιτῶνας οὐ μόνον περὶ τοῖς στέρνοις ἄλλὰ καὶ περὶ τοῖς μη-
- ροῖς, καὶ ζειρὰς μέχρι τῶν ποδῶν ἐπὶ τῶν ἵππων ἔχουσιν, ἀλλ' οὐ
- χλαμύδας.
- 5 *"Αφιεὶς δὲ τῶν αἰχμαλώτων δὲ Σεύθης εἰς τὰ δόρη ἔλεγεν ὅτι εἰ μὴ*
- καταβήσονται οἰκήσοντες καὶ πείσονται, δτι κατακαύσει καὶ τούτων
- τὰς κώμας καὶ τὸν σῖτον, καὶ ἀπολοῦνται τῷ λιμῷ.⁵ Ἐκ τούτου κατέ-
- βαινον καὶ γυναικες καὶ παῖδες καὶ πρεσβύτεροι· οἱ δὲ νεώτεροι ἐν ταῖς

ήταν πάνω ἀπὸ τριάντα χρονῶν, χωρὶς τὸ βαρύ τους ὀπλισμόν. Μαζὶ μὲν αὐτοὺς προχωροῦσε τρέχοντας, ἐνώ τοὺς ὑπόλοιπους τοὺς ὁδηγοῦσε ὁ Κλεάνωρ. Κι ὅταν ἔφτασαν στὰ χωριά, ὁ Σεύθης μὲ τριάντα ἵππεῖς 47 τὸν πλησίασε καὶ τοῦ εἶπε: «Νά τα, Ξενοφώντα, ἐκεῖνα ποὺ σοῦ ἔλεγα. Οἱ κάτοικοι τῶν χωριῶν μένουν στὶς θέσεις τους. Καὶ μονάχοι οἱ ἵππεῖς τράβηξαν πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις κυνηγώντας, καὶ φοβοῦμαι μήπως οἱ ἔχθροι συγκεντρωθοῦν κάπου καὶ μᾶς χτυπήσουν. Γι' αὐτὸν πρέπει καὶ μέσα στὰ χωριά νὰ μένουν μερικοὶ ἀπὸ μᾶς, γιατὶ εἰναι γεμάτα ἀπὸ ἀνθρώπους». «Ἐγώ, ἀπάντησε ὁ Ξενοφῶν, 48 μὲ τοὺς δικούς μου θὰ πάσω τὰ ἴψωματα. Εσύ νὰ διατάξῃς τὸν Κλεάνωρα ν' ἀπλώσῃ τὴν φάλαγγά του μέσα ἀπὸ τὸν κάμπο ὡς τὰ χωριά». «Οταν ἔγιναν αὐτά, συγκεντρώθηκαν πάνω κάτω χίλιοι αἰχμάλωτοι, δυὸς χιλιάδες βόδια καὶ δέκα χιλιάδες ἄλλα ζῶα. Τότε πέρασαν τὴν νύχτα σ' αὐτὸν τὸ μέρος.

ΕΠΙΘΕΣΙΣ ΤΩΝ ΘΥΝΩΝ. ΥΠΟΤΑΓΗ ΤΟΥΣ ΣΤΟ ΣΕΥΘΗ

Τὴν ἄλλη μέρα ὁ Σεύθης ἔκαψε ὀλότελα τὰ χωριά καὶ δὲν ἄφησε 1 οὔτ' ἔνα σπίτι, μὲ σκοπὸν νὰ κάνῃ καὶ τοὺς ἄλλους νὰ φοβηθοῦν γι' αὐτὰ ποὺ τοὺς περιμένουν, ἀν δὲν ὑποταχτοῦν. ² «Τσερα ξανάψυγε. Κι ἔστειλε τὸν Ἡρακλείδη στὴν Πέρινθο γιὰ νὰ πουλήσῃ τὰ λάφυρα, ὥστε νὰ μπορέσῃ νὰ δώσῃ μισθὸ στοὺς στρατιῶτες. Τότε κι αὐτὸς κι οἱ ³ «Ἐλλήνες στρατοπέδεψαν στὸν κάμπο τῶν Θυνῶν, ποὺ ἄφησαν τὰ χωριά τους κι ἔψυγαν γιὰ τὰ βουνά. Μὰ τὸ χιόνι ἤταν ἄφθονο καὶ τὸ κρύο τόσο πολύ, ὥστε τὸ νερὸ ποὺ ἔφερναν γιὰ τὸ δεῖπνο, πάγωνε, καθὼς καὶ τὸ κρασὶ μέσα στὰ δοχεῖα.⁴ Επίσης ξεπάγιαζαν τ' αὐτιά καὶ οἱ μύτες πολλῶν⁵ Ελλήνων. Τότε ἔγινε φανερὸ γιατὶ οἱ Θράκες συνηθίζουν νὰ φοροῦν στὰ κεφάλια καὶ στ' αὐτιά τους δέρματα ἀπὸ ἀλεπούδες, καὶ χιτῶνες ποὺ σκεπάζουν ὅχι μονάχα τὸ στῆθος, ἀλλὰ καὶ τὰ μεριά. Γιὰ τὸν ἔδιο λόγο, ὅταν εἰναι ἐπάνω στὸ ἄλογά τους, δὲν φοροῦν χλαμύδες, παρὰ μανδύες ποὺ φτάνουν ὡς τὰ πόδια τους. Τότε ὁ Σεύθης ἄφησε μερικοὺς αἰχμάλωτους καὶ τοὺς ἔδωσε διαταγὴ νὰ ποῦν στοὺς Θυνῶν ποὺ βρίσκονταν ἀπάνω στὰ βουνά, ὅτι ἀν δὲν κατέβουν στὰ σπίτια τους καὶ δὲν κάνουν διατάξει, θὰ κάψῃ καὶ τὰ δικά τους χωριά καὶ τὰ σιτάρια, καὶ θὰ πεθάνουν ἀπὸ τὴν πείνα. Γι' αὐτὸν ἄρχισαν νὰ κατεβαίνουν καὶ γυναικες καὶ παιδιά καὶ γέροι, ἐνώ οἱ νέοι ἔμειναν στὰ χωριά ποὺ βρίσκονταν στὰ ριζοβούνια. Μόλις τὸ πληροφορήθηκε ὁ ⁶

ΚΕΦ. 4
1-6
Στὰ χωριά
τῶν Θυνῶν.

- 6 ὑπὸ τὸ ὅρος κώμαις ηὐλίζοντο. Καὶ ὁ Σεύθης καταμαθὼν ἐκέλευσε
τὸν Ξενοφῶντα τῶν δπλιτῶν τοὺς νεωτάτους λαβόντα συνεπισπέσθαι.
Καὶ ἀναστάτες τῆς υγιτὸς ἄμα τῇ ἡμέρᾳ παρῆσαν εἰς τὰς κώμας.
Καὶ οἱ μὲν πλεῖστοι ἔξεφυγον, πλησίον γὰρ ἦν τὸ ὅρος· ὅσους δὲ ἔλαβε
κατηκόντισεν ἀφειδῶς Σεύθης.
- 12 Ἐκ τούτου ἡμέραι τ' οὐ πολλὰ διετοίβοντο καὶ οἱ ἐκ τοῦ ὅρους
Θρᾷκες καταβαίνοντες πρὸς τὸν Σεύθην περὶ σπονδῶν καὶ δμήρων
διεπράττοντο. Καὶ δὲ Ξενοφῶν ἐλθὼν ἔλεγε τῷ Σεύθῃ ὅτι ἐν πονηροῖς
σκηνῶν καὶ πλησίον εἶν τοις πολέμιοι ἥδιον τ' ἀν ἔξω αὐλίζεσθαι
ἔφη ἐν ἔχυροῖς χωρίοις μᾶλλον ἢ ἐν τοῖς στεγνοῖς, ὥστε ἀπολέσθαι.
- 13 Ὁ δὲ θαρρεῖν ἐκέλευε καὶ ἔδειξεν δμήρους παρόντας αὐτῶν. Ἔδεοντο
δὲ καὶ αὐτοῦ Ξενοφῶντος καταβαίνοντές τινες τῶν ἐκ τοῦ ὅρους συμπρά-
ξαι σφίσι τὰς σπονδάς. Ὁ δὲ ὠμολόγει καὶ θαρρεῖν ἐκέλευε καὶ ἥγ-
γνατο μηδὲν αὐτοὺς κακὸν πείσεσθαι πειθομένους Σεύθη. Οἱ δὲ ἄρα
ταῦτ' ἔλεγον κατασκοπῆς ἔνεκα.
- 14 Ταῦτα μὲν τῆς ἡμέρας ἐγένετο· εἰς δὲ τὴν ἐπιοῦσαν υγίτα ἐπιτί-
θενται ἐλθόντες ἐκ τοῦ ὅρους οἱ Θυνοί. Καὶ ἥγεμῶν μὲν ἦν ὁ δεσπότης
ἐκάστης τῆς οἰκίας· χαλεπὸν γὰρ ἦν ἄλλως τὰς οἰκίας σκότους ὄντος
ἀνευρίσκειν ἐν ταῖς κώμαις· καὶ γὰρ αἱ οἰκίαι κύκλῳ περιεσταύρωντο
- 15 μεγάλοις σταυροῖς τῶν προβάτων ἔνεκα. Ἐπει δὲ ἐγένοντο κατὰ τὰς
θύρας ἐκάστου τοῦ οἰκήματος, οἱ μὲν εἰσηκόντιζον, οἱ δὲ τοῖς σκυτά-
λοις ἔβαλλον, ἢ ἔχειν ἔφασαν ώς ἀποκόγοντες τῶν δοράτων τὰς λόγχας,
οἱ δὲ ἐνεπίμπρασαν, καὶ Ξενοφῶντα ὄπομαστὶ καλοῦντες ἔξιόντα ἐκέ-
16 λενον ἀποθνήσκειν, ἢ αὐτοῦ ἔφασαν κατακαυθήσεσθαι αὐτόν. Καὶ ἥδη
τε διὰ τοῦ ὁρόφου ἔφαίνετο πῦρ, καὶ ἐντεθωρακισμένοι οἱ περὶ τὸν Ξε-
νοφῶντα ἔνδον ἤσαν ἀσπίδας καὶ μαχαίρας καὶ κράνη ἔχοντες, καὶ Σι-
λανὸς Μακίστιος ἐτῶν ώς ὀκτωκαίδεκα σημαίνει τῇ σάλπιγγι· καὶ
εὐθὺς ἐκπηδῶσιν ἐσπασμένοι τὰ ἕιφη καὶ οἱ ἐκ τῶν ἄλλων σκηνωμά-
17 των. Οἱ δὲ Θρᾷκες φεύγουσιν, ὥσπερ δὴ τρόπος ἦν αὐτοῖς, δπισθεν πε-
ριβαλλόμενοι τὰς πέλτας· καὶ αὐτῶν ὑπεραλλομένων τοὺς σταυροὺς

Σεύθης παρακάλεσε τὸν Ξενοφώντα νὰ πάρη τοὺς πιὸ νέους ἀπὸ τοὺς ὄπλίτες καὶ νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ. Εσκίνησαν τὴ νύχτα, καὶ μόλις ξημέρωσε ἔφτασαν στὰ χωριά.¹ Εκεῖ δούσι ἐπιτασεὶς ὁ Σεύθης, τοὺς σκότωσε χτυπώντας τους μὲ τὰ ἀκόντια, χωρὶς νὰ τοὺς λυπηθῇ. Οἱ περιστότεροι δόμις γλίτωσαν, γιατὶ τὸ βουνὸν ἤταν κοντά.

Δίγε; μέρες; Ήστερ;² ἀπ' αὐτὰ οἱ Θράκες ἀρχισαν νὰ κατεβαίνουν ἀπὸ τὸ βουνὸν καὶ νὰ συζητοῦν μὲ τὸ Σεύθη γιὰ ἀνακωχὴ καὶ γιὰ ὅμηρους.³ Ο Ξενοφῶν τότε πῆγε στὸ Σεύθη καὶ τοὺς εἶπε πώς οἱ στρατιῶτες του ἔχουν κατασκηνώσει σὲ ἀσχημό μέρος καὶ πὼς οἱ ἔχθροι εἰναι κοντά τους. Καὶ πρόσθεσε πώς μὲ μεγαλύτερη εὐχαρίστηση θὰ στρατοπέδευαν ἔξω, σὲ ὄχυρές τοποθεσίες, παρὰ σὲ σπίτια, ὅπου κινδυνεύουν νὰ ἀφανιστοῦν. Ο Σεύθης δόμις τοῦ εἶπε νὰ μὴ φοβᾶται καὶ τοῦ ἔδειξε δόμηρους τῶν ἔχθρῶν, ποὺ τοὺς εἶχε στὰ χέρια του. Μερικοὶ μάλιστα κατέβηκαν ἀπὸ τὸ βουνὸν καὶ παρακάλεσαν καὶ τὸν ἦδιο τὸν Ξενοφώντα νὰ τοὺς βοηθήσῃ νὰ κάνουν τὴν ἀνακωχὴ.⁴ Εκεῖνος τὸ δέχτηκε καὶ τοὺς ἔδωσε θάρρος καὶ τοὺς βεβαίωσε πώς δὲν πρόκειται νὰ πάθουν κανένα κακό, φτάνει νὰ κάνουν δὲ τι διατάξει ὁ Σεύθης. Μὰ τοῦτοι τὰ εἶπαν ὅλ' αὐτὰ προσπαθώντας νὰ κάνουν κατασκοπεία. Αὐτὰ ἔγιναν τὴν ἡμέρα. Άλλὰ τὴν ἀκόλουθη νύχτα κατεβαίνουν οἱ Θυνοὶ ἀπὸ τὸ βουνὸν καὶ τοὺς κάνουν ἐπίθεση.⁵ Οδηγγός τους ἤταν ὁ νοικοκύρης κάθε σπιτιοῦ. Γιατὶ ἀλλιώτικα ἤταν δύσκολο, μέσα στὸ σκοτάδι, νὰ βρίσκουν τὰ σπίτια στὰ χωριά, ἀφοῦ μάλιστα τὰ εἶχαν περιτριγυρίσει μὲ μεγάλα παλούκια, γιὰ νὰ τὰ προφυλάξουν ἀπὸ τὰ ζῶα.⁶ Οταν ἔφτασαν στὶς πόρτες τῶν σπιτιῶν, ἄλλοι ἔριχναν μέσα ἀκόντια, ἄλλοι τὶς χτυποῦσαν μὲ ρόπαλα, ποὺ ἔλεγαν πώς τὰ κρατοῦσαν γιὰ νὰ κόψουν τὶς μύτες τῶν δοράτων, κι ἄλλοι ἔβαζαν φωτιά.⁷ Ακόμα καὶ τὸν Ξενοφώντα φώναζαν μὲ τ' ὄνομά του καὶ τὸν προκαλοῦσαν νὰ βγῆ νὰ τὸν σκοτώσουν, ἀλλιώτικα τὸν φοβέριζαν πώς θὰ καῆ ἔκει ποὺ βρίσκεται. Εἶχαν ἀρχίσει πιὰ νὰ φαίνωνται φλόγες ἀπὸ τὶς στέγες, καὶ οἱ στρατιῶτες τοῦ Ξενοφώντα μέσα στὰ σπίτια φόρεσαν τοὺς θώρακες καὶ κρατοῦσαν ἀσπίδες, μαχαίρια καὶ κράνη. Τότε ὁ Σιλανός, ἔνα παλικάρι δεκαοχτὼ χρονῶν ἀπὸ τὴ Μάκιστο, βαράει μὲ τὴ σάλπιγγα συναγερμό.⁸ Αμέσως καὶ οἱ "Ἐλλήνες ποὺ ἤταν στὰ ἄλλα σπίτια τραβοῦν τὰ ξίφη ἀπὸ τὰ θηκάρια καὶ δρυοῦν ἔξω. Μὰ οἱ Θράκες ρίχνουν τὶς ἀσπίδες πάνω στὶς ράχες τους, ὅπως συνήθιζαν, καὶ τὸ βάζουν στὰ πόδια. Μερικοὶ μάλιστα κρεμάστηκαν ἀπὸ τὰ

12-19

Οἱ Θυνοὶ κά-
νουν ἐπίθεση.

- ἐλήγθησάν τινες κρεμασθέντες ἐνεχομένων τῶν πελτῶν τοῖς σταυροῖς·
οἱ δὲ καὶ ἀπέθανον διαμαρτόντες τῶν ἔξοδων· οἱ δὲ "Ἐλλῆνες ἐδίωκον
 18 ἔξω τῆς κώμης. Τῶν δὲ Θυνῶν ὑποστραφέντες τινὲς ἐν τῷ σκότει
τοὺς παρατρέχοντας παρ' οἰκίαν καιομένην ἡκόντιζον εἰς τὸ φῶς ἐκ τοῦ
σκότους· καὶ ἔτρωσαν Ἱερώνυμόν τε καὶ Ενοδέα λοχαγὸν καὶ Θεο-
γένην Λοκρὸν λοχαγόν· ἀπέθανε δὲ οὐδείς· κατεκαύθη μέντοι καὶ ἐσθῆς
 19 τινων καὶ σκεύη. Σεύθης δὲ ἦκε βοηθῶν σὺν ἐπτὰ ἵππεῦσι τοῖς πορώτοις
καὶ τὸν σαλπικτὴν ἔχων τὸν Θράκιον. Καὶ ἐπείπερ ἥσθετο, ὅσον περ
χρόνον ἐβοήθει, τοσοῦτον καὶ τὸ κέρας ἐφθέγγετο αὐτῷ· ὥστε καὶ
τοῦτο φόβον συμπαρέσχε τοῖς πολεμίοις. Ἐπεὶ δὲ ἥλθεν, ἐδεξιοῦτό
τε καὶ ἔλεγεν δτι οἶοιτο τεθνεῶτας πολλοὺς ενρήσειν.
- 20 Ἐκ τούτου δὲ Ξενοφῶν δεῖται τοὺς δμήρους τε αὐτῷ παραδοῦναι
καὶ ἐπὶ τὸ ὅρος, εἰ βούλεται, συστρατεύεσθαι· εἰ δὲ μή, αὐτὸν ἔᾶσαι.
- 21 Τῇ οὖν ὑστεραίᾳ παραδίδωσιν δὲ Σεύθης τοὺς δμήρους, πρεσβυτέρους
ἄνδρας ἥδη, τοὺς κρατίστους, ὡς ἔφασαν, τῶν ὁρεινῶν, καὶ αὐτὸς ἔρχε-
ται σὺν τῇ δυνάμει. Ἡδη δὲ εἰχε καὶ τριπλασίαν δύναμιν δὲ Σεύθης·
ἔκ γὰρ τῶν Ὀδυσσῶν ἀκούοντες ἀ πράττει δὲ Σεύθης πολλοὶ κατέβαινον
 22 συστρατευσόμενοι. Οἱ δὲ Θυνοὶ ἐπεὶ εἶδον ἀπὸ τοῦ ὅρον πολλοὺς μὲν
διπλίτας, πολλοὺς δὲ πελταστάς, πολλοὺς δὲ ἵππεῖς, καταβάντες ἰκέ-
τενον σπείσασθαι, καὶ πάντα ὠμολόγουν ποιήσειν καὶ πιστὰ λαμβάνειν
 23 ἐκέλευνον. Οἱ δὲ Σεύθης καλέσας τὸν Ξενοφῶντα ἐπεδέκνυνεν ἀ λέγοιεν,
καὶ οὐκ ἄν ἔφη σπείσασθαι, εἰ Ξενοφῶν βούλοιτο τιμωρήσασθαι αὐ-
 24 τοὺς τῆς ἐπιθέσεως. Οἱ δὲ εἶπεν· ἀλλ' ἔγωγε ἴκανὴν νομίζω καὶ νῦν

παλούκια, γιατὶ ἔμπλεξαν οἱ ἀσπίδες τους τὴ στιγμὴ ποὺ προσπάθουσαν νὰ πηδήσουν ἀπὸ πάνω, κι ἔτσι πιάστηκαν αἰχμάλωτοι. "Αλλοι πάλι σκοτώθηκαν, γιατὶ δὲν κατάφεραν νὰ βροῦν τὴν πόρτα καὶ νὰ βγοῦν. Τοὺς ὑπόλοιπους οἱ "Ελληνες τοὺς κυνῆγησαν ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό. Τότε μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Θυνούς γύρισαν πίσω μέσα στὸ 18 σκοτάδι, καὶ χτυποῦσαν μὲ τὰ ἀκόντιά τους τοὺς "Ελληνες ποὺ ἔτρεχαν δίπλα σ' ἕνα φλεγόμενο σπίτι. Γιατὶ μποροῦσαν νὰ βλέπουν ἀπὸ τὸ σκοτεινὸ μέρος ποὺ βρίσκονταν αὐτοί, στὸ φωτισμένο ποὺ ἦταν ἐκεῖνοι. "Ετσι πλήγωσαν καὶ τὸν Ἱερώνυμο καὶ τοὺς λοχαγοὺς Εὔοδεα καὶ Θεογένη τὸ Λοκρό. Κανένας ὅμως δὲν σκοτώθηκε, κάηκαν μονάχα τὰ ροῦχα μερικῶν στρατιωτῶν κι οἱ ἀποσκευές τους. Στὸ 19 μεταξὺ ὁ Σεύθης ἔτρεξε νὰ τοὺς βοηθήσῃ, μαζὶ μὲ τοὺς ἑφτὰ ἵππεῖς ποὺ βρίσκονταν μπροστὰ μπροστὰ στὸ στρατό του, καὶ μὲ τὸ Θρακιώτη σαλπιγκή. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ πῆρε εἰδηση τὴν ἐπίθεση καὶ ὅσην ὥρα ἔτρεχε γιὰ νὰ τοὺς βοηθήσῃ, σ' ὅλο αὐτὸ τὸ χρονικὸ διάστημα βαροῦσε ἡ σάλπιγγά του. "Ετσι κι αὐτό, ἐκτὸς ἀπὸ τ' ἄλλα, ἔκανε νὰ φοβηθοῦν οἱ ἔχθροι. "Οταν ἔφτασε πιὰ κοντά στοὺς "Ελληνες, τοὺς χαιρετοῦσε σφίγγοντάς τους τὰ χέρια καὶ τοὺς ἔλεγε πώς περίμενε νὰ βρῇ πολλοὺς σκοτωμένους.

"Τοστέρ ἀπ' αὐτὰ ὁ Ξενοφῶν τὸν παρακαλεῖ νὰ τοῦ παραδώσῃ 20 τοὺς ὅμηρους καὶ, ἀν θέλῃ, νὰ πάγι μαζὶ του νὰ τοὺς χτυπήσουν ἐπάνω στὸ βουνό ἀλλιώς νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ πάγι μόνος του. Τὴν 21 ἄλλη μέρα λοιπὸν ὁ Σεύθης τοῦ δίνει τοὺς ὅμηρους, ποὺ ἦταν ἄντρες ἥλικιωμένοι καὶ οἱ προεστοί, ὅπως ἔλεγαν, τῶν ὅρεινῶν, κι ἔρχεται κι ὁ ἴδιος μὲ τὸ στρατό του. Καὶ τώρα πιά, ὁ στρατός του ἦταν τριπλάσιος ἀπὸ πρῶτα. Γιατὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Ὁδρύσες κατέβαιναν ἀπὸ τὰ βουνὰ γιὰ νὰ καταταχτοῦν στὸ στρατό του, ἐπειδὴ μάθαιναν τὰ κατορθώματά του. "Οταν οἱ Θυνοὶ εἶδαν ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸ βουνὸ 22 πολλοὺς ὄπλίτες, πολλοὺς πελταστὲς καὶ πολὺ ἵππικό, κατέβηκαν καὶ παρακαλοῦσαν νὰ κάνουν εἰρήνη. Ὅπόσχονταν πώς θὰ ἐκτελοῦν κάθε διαταγὴ τοῦ Σεύθη καὶ τοῦ πρότειναν νὰ τοῦ δώσουν ἐγγυήσεις πώς θὰ φυλάξουν τὴν ὑπόσχεσή τους. "Ο Σεύθης τότε φώναξε τὸν 23 Ξενοφῶντα καὶ τοῦ γνωστοποίησε τὶς προτάσεις τους, ἀλλὰ τοῦ εἶπε πώς δὲν θὰ ἔκανε μαζὶ τους εἰρήνη, ἀν αὐτὸς ἥθελε νὰ τοὺς τιμωρήσῃ γιὰ τὴν ἐπίθεση ποὺ εἶχαν κάνει. Ἔκεῖνος ὅμως ἀπάντησε: «Κατὰ τὴ γνώμη μου καὶ τώρα θὰ τιμωρηθοῦν ἀρκετά, ἀν θὰ εἴναι 24

20-24

Οι ἔχθροι ὁ-
ποτάσσονται.

δίκην ἔχειν, εἰ οὗτοι δοῦλοι ἔσονται ἀντ' ἐλευθέρων. Συμβουλεύειν μέντοι ἔφη αὐτῷ τὸ λοιπὸν δμήρους λαμβάνειν τοὺς δυνατωτάτους κακόν τι ποιεῖν, τοὺς δὲ γέροντας οἶκοι ἔσται. Οἱ μὲν οὖν ταύτῃ πάντες δὴ προσωμολόγουν.

- ΚΕΦ. 5 1 ‘Υπερβάλλουσι δὲ πρὸς τοὺς ὑπέρ Βυζαντίου Θρᾷκας εἰς τὸ Δέλτα καλούμενον· αὕτη δ’ ἦν οὐκέτι ἀρχὴ Μαισάδον, ἀλλὰ Τήρους τοῦ Ὁδούσον [ἀρχαίον τινός]. Καὶ δὲ ‘Ηρακλείδης ἐνταῦθα ἔχων τὴν τιμὴν τῆς λείας παρῆν. Καὶ Σεύθης ἐξαγαγὼν ζεύγη ἡμιονικὰ τρία, οὐ γὰρ ἦν πλείω, τὰ δὲ ἄλλα βοεικά, καλέσας Ξενοφῶντα ἐκέλευε λαβεῖν, 3 τὰ δὲ ἄλλα διανεῖμαι τοῖς στρατηγοῖς καὶ λοχαγοῖς. Ξενοφῶν δὲ εἰπεν· ἐμοὶ μὲν τοίνυν ἀρκεῖ καὶ αδθις λαβεῖν· τούτοις δὲ τοῖς στρατηγοῖς 4 δωροῦ οἴ σὺν ἐμοὶ ἡκολούθησαν καὶ λοχαγοῖς. Καὶ τὸν ζευγῶν λαμβάνει ἐν μὲν Τιμασίων διαρδανεύς, ἐν δὲ Κλεάνωρ δὲ Ορχομένιος, ἐν δὲ Φρυνίσκος δὲ Αχαιός· τὰ δὲ βοεικὰ ζεύγη τοῖς λοχαγοῖς κατεμερίσθη. Τὸν δὲ μισθὸν ἀποδίδωσιν ἐξειληλυθότος ἥδη τοῦ μηρὸς εἰκοσι μόνον 5 ἡμερῶν· δὲ γὰρ Ἡρακλείδης ἔλεγεν ὅτι οὐ πλέον ἐμπολήσαι. ‘Ο οὖν Ξενοφῶν ἀχθεσθεὶς εἰπεν ἐπομόσας· δοκεῖς μοι, ὡς Ἡρακλείδη, οὐχ ὡς δεῖ κιήδεσθαι Σεύθον· εἰ γὰρ ἐκήδον, ἥκες ἀν φέρων πλήρη τὸν μισθὸν καὶ προσδανεισάμενος, εἰ μὴ ἄλλως ἐδύνω, καὶ ἀποδόμενος τὰ σαντοῦ ἴματα.
- 6 ‘Ἐντεῦθεν δὲ Ἡρακλείδης ἡχθέσθη τε καὶ ἔδεισε μὴ ἐκ τῆς Σεύθου φιλίας ἐκβληθείν, καὶ δὲ τι ἐδύνατο ἀπὸ ταύτης τῆς ἡμέρας Ξενοφῶντα 7 διέβαλλε πρὸς Σεύθην. Οἱ μὲν δὴ στρατιῶται Ξενοφῶντι ἐγεκάλοντα ὅτι οὐκ εἰχον τὸν μισθόν· Σεύθης δὲ ἡχθετο αὐτῷ ὅτι ἐντόνως τοῖς 8 στρατιώταις ἀπήγτει τὸν μισθόν. Καὶ τέως μὲν αἰεὶ ἐμέμνητο ὡς, ἐπειδὰν ἐπὶ θάλατταν ἀπέλθῃ, παραδώσει αὐτῷ Βισάνθην καὶ Γάρος καὶ Νέον τεῖχος· ἀπὸ δὲ τούτου τοῦ χρόνου οὐδενὸς ἔτι τούτων ἐμέμνητο.

δοῦλοι ἀντὶ ἐλεύθεροι». Εἶπε πάντως στὸ Σεύθη πώς τοῦ δίνει μιὰ συμβουλή, νὰ πιάνη γιὰ δύμηρους ἔκεινους ποὺ ἔχουν πολὺ μεγάλη ἴκανότητα νὰ βλάφτουν, ἐνῶ τοὺς γέρους νὰ τοὺς ἀφήνῃ στὰ σπίτια τους. "Ολοι λοιπὸν συμφώνησαν νὰ ὑποταχτοῦν μ' αὐτοὺς τοὺς ὄρους.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΜΕ ΤΟ ΣΕΥΘΗ
ΕΚΣΤΡΑΤΕΥΟΥΝ ΣΕ ΔΙΑΦΟΡΑ ΜΕΡΗ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ,
ΣΤΕΝΟΧΩΡΟΥΝΤΑΙ ΟΜΩΣ ΓΙΑΤΙ ΔΕΝ ΤΟΥΣ ΔΙΝΕΙ ΜΙΣΘΟ.

"Τστερα ὁ στρατὸς περνάει τὰ βουνά καὶ φτάνει στοὺς Θράκες 1 ποὺ κατοικοῦν πάνω ἀπὸ τὸ Βυζάντιο, σὲ μιὰ περιοχὴ ποὺ ὀνομάζεται Δέλτα. Αὐτὴ ἡ χώρα δὲν ἀνῆκε στὸ Μαισάδη, παρὰ στὸν Τήρη, ἐναντὶ Ὁδρύση. Ἐδῶ ἦρθε κι ὁ Ἡρακλείδης, μὲ τὰ χρήματα ἀπὸ τὸ ξε- 2 πούλημα τῶν λαφύρων. Τότε ὁ Σεύθης ἔφερε τρία ἀμάξια ποὺ τὰ ἔσερναν μουλάρια, γιατὶ δὲν εἶχε περισσότερα, κι ἄλλα ποὺ τὰ ἔσερναν βόδια, φώναξε τὸν Ξενοφώντα καὶ τοῦ εἶπε νὰ διαλέξῃ γιὰ τὸν ἔσωτό του, καὶ τ' ἄλλα νὰ τὰ μοιράσῃ στοὺς στρατηγούς καὶ στοὺς λοχαγούς. 3 "Ο Ξενοφῶν δύμως εἶπε: «Ἐμένα τὸ ἵδιο μοῦ κάνει, ἂν πάρω ἄλλη φορά. Τώρα χάρισέ τα στοὺς στρατηγούς καὶ στοὺς λοχαγούς ποὺ μὲ ἀκολούθησαν». "Ετσι ἔνα ἀπὸ τὰ ἀμάξια παίρνει ὁ Τιμασίων ἀπὸ 4 τὴ Δάρδανο, ἔνα δὲ Κλεάνωρ δὲ Ορχομένιος καὶ τὸ τρίτο ὁ Φρυνίσκος δὲ Αχαιός. Τὰ ἄλλα, ποὺ σέρνονταν ἀπὸ βόδια, τὰ μοίρασε στοὺς λοχαγούς. Μισθὸ τοὺς πλήρωσε μονάχα γιὰ εἰκοσι μέρες, ἐνῶ εἶχε περάσει ἔνας μήνας. Γιατὶ ὁ Ἡρακλείδης εἶπε πώς δὲν εἶχε κερδίσει περισσότερα ἀπὸ τὸ πούλημα τῶν λαφύρων. Τότε ὁ Ξενοφῶν 5 ἀγανάκτησε καὶ εἶπε μὲ δρόκο: «Μοῦ φαίνεται, Ἡρακλείδη, πώς δὲν νοιάζεσαι ὅσο πρέπει γιὰ τὸ Σεύθη. »Αν φρόντιζες γι' αὐτόν, θὰ ἐρχόσουν καὶ θὰ ἔφερνες ὀλόκληρο τὸ μισθό. Κι ἂν δὲν μποροῦσες μὲ ἄλλο τρόπο νὰ βρῆς χρήματα, ἔπειτε νὰ δανειστῆς ἢ νὰ πουλήσῃς ἀκόμα καὶ τὰ ροῦχα σου». Στενοχωρήθηκε ἀπὸ αὐτὰ δὲ Ηρακλείδης καὶ 6 φοβήθηκε μήπως χάσῃ τὴ φιλία τοῦ Σεύθη. Γι' αὐτὸ δὲπό κείνη τὴν ἡμέρα ἀρχισε νὰ τοῦ συκοφαντῇ τὸν Ξενοφώντα, ὅσο μποροῦσε. "Ετσι ἀπὸ τὴ μιὰ οἱ στρατιῶτες κατηγοροῦσαν τὸν Ξενοφώντα, ἐπειδὴ 7 δὲν ἔπαιρναν μισθό, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη δὲ Σεύθης ἥταν ὀργισμένος μαζὶ του, γιατὶ τοῦ ζητοῦσε ἐπίμονα χρήματα γιὰ νὰ τοὺς πληρώσῃ. Καὶ ὡς τότε τοῦ ὑπενθύμιζε πάντα πώς θὰ τοῦ δώσῃ τὴ Βισάνθη 8 καὶ τὸ Γάνος καὶ τὸ Νέο Τεῖχος, μόλις φτάσῃ στὴ θάλασσα. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ δύμως ἔκεινη ἔπαψε πιὰ νὰ τοῦ κάνῃ λόγο γι' αὐτά. Γιατὶ ὁ

ΚΕΦ. 5

1-8

Δισαρέσκεια
Σεύθη - Ξενο-
φώντα.

‘Ο γάρ Ἡρακλείδης καὶ τοῦτο διεβεβλήκει ώς οὐκ ἀσφαλὲς εἴη τείχη παραδιδόναι ἀνδρὶ δύναμιν ἔχοντι.

- 9 ‘Ἐκ τούτου δὲ μὲν Ξενοφῶν ἐβούλευετο τί χρὴ ποιεῖν περὶ τοῦ ἔτι ἄνω στρατεύεσθαι· δὸς δὲ Ἡρακλείδης εἰσαγαγὼν τοὺς ἄλλους στρατηγοὺς πρὸς Σεύθην λέγειν τε ἐπέλευνεν αὐτοὺς ὅτι οὐδὲν ἀντίττον σφεῖς ἀγάγοιεν τὴν στρατιὰν ἢ Ξενοφῶν, τὸν τε μισθὸν ὑπισχνεῖτο αὐτοῖς ἐντὸς δὲ λίγων ἡμερῶν ἐκπλεων παρέσεσθαι δυοῖν μηροῖν, καὶ συστρατεύεσθαι ἐκέλευε. Καὶ δὲ Τιμασίων εἶπεν ἐγὼ μὲν τοίνυν οὐδὲ ἀντίττον μηρῶν μισθὸς μέλλη εἶναι στρατευσαίμην ἀντίττον Ξενοφῶντος.
- 10 11 Καὶ δὲ Φρονίσκος καὶ δὲ Κλεάνωρ συνωμολόγουν τῷ Τιμασίωνι. Ἐντεῦθεν δὲ Σεύθης ἐλοιδόρει τὸν Ἡρακλείδην ὅτι οὐ παρεκάλει καὶ Ξενοφῶντα. Ἐκ δὲ τούτου παρακαλοῦσιν αὐτὸν μόνον. ‘Ο δὲ γνοὺς τοῦ Ἡρακλείδου τὴν πανονγρίαν ὅτι βούλοιτο αὐτὸν διαβάλλειν πρὸς τοὺς ἄλλους στρατηγούς, παρέρχεται λαβὼν τοὺς τε στρατηγοὺς πάντας καὶ τοὺς λοχαγούς.
- 12 13 Καὶ ἐπεὶ πάντες ἐπείσθησαν, συνεστρατεύοντο καὶ ἀφικνοῦνται ἐν δεξιᾷ ἔχοντες τὸν Πόντον διὰ τῶν Μελιτοφάγων καλονυμένων Θρακῶν εἰς τὸν Σαλμυδησόν. Ἐνθα τῶν εἰς τὸν Πόντον πλεονσῶν νεῶν πολλαὶ δικέλλουσι καὶ ἐκπίπτουσι· τέναγος γάρ ἐστιν ἐπὶ πάμπολυ τῆς θαλάσσης. Καὶ οἱ Θράκες οἱ κατὰ ταῦτα οἰκοῦντες στήλας δοισάμενοι τὰ καθ' αὐτοὺς ἐκπίπτοντα ἔκαστοι λήζονται· τέως δὲ ἔλεγον πρὸν 14 δοίσασθαι ἀρπάζοντας πολλοὺς ὑπὲρ ἀλλήλων ἀποθηγῆσκειν. Ἐνταῦθα ηγρίσκοντο πολλαὶ μὲν κλίναι, πολλὰ δὲ κιβώτια, πολλαὶ δὲ βίβλοι γεγραμμέναι, καὶ τάλλα πολλὰ δσα ἐν ξυλίνοις τεύχεσι ταύκληροι ἄγονται. Ἐντεῦθεν ταῦτα καταστρεψάμενοι ἀπῆσαν πάλιν.
- 15 16 Ἐνθα δὴ Σεύθης εἶχε στράτευμα ἥδη πλέον τοῦ Ἑλληνικοῦ· ἐκ τε γάρ Ὁδρουσῶν πολὺ ἔτι πλείονς κατεβεβήκεσαν καὶ οἱ αἱεὶ πειθόμενοι

‘Ηρακλείδης τὸν ἔκανε νὰ πιστέψῃ μὲ τὶς διαβολές του, πῶς θ̄ταν ἐπικίνδυνο νὰ παραδώσῃ το ποιθεσίες ὀχυρωμένες σὲ ἀνθρωπο ποὺ εἶχε στρατό.

“Τστερ’ ἀπ’ αὐτὰ ὁ Ξενοφῶν ἅρχισε νὰ σκέφτεται τί πρέπει νὰ κάνῃ ἀπὸ δῶ κι ἐμπρός, σχετικὰ μὲ τὴν ἐκστρατεία στὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας. Μὰ ὁ Ἡρακλείδης παρουσίασε στὸ Σεύθη τοὺς ἄλλους στρατηγούς καὶ τοὺς συμβούλεψε νὰ τοῦ ποῦν πῶς κι αὐτοὶ μποροῦν νὰ ὀδηγήσουν τὸ στρατὸ ἔξισου καλὰ μὲ τὸν Ξενοφόντα. Τοὺς ὑποσχέθηκε μάλιστα πῶς μέσα σὲ λίγες μέρες θὰ τοὺς δώσῃ συνοικικὰ μισθὸ γιὰ δυὸ μῆνες, καὶ τοὺς παρακινοῦσε νὰ ἐκστρατέψουν μαζὶ μὲ τὸ Σεύθη. Ἀλλὰ ὁ Τιμασίων εἶπε: «Ἐγὼ δὲν μπορῶ νὰ πάω σὲ πόλεμο χωρὶς τὸν Ξενοφόντα, κι ἂν ἀκόμα πρόκειται νὰ πάρω μισθὸ γιὰ πέντε μῆνες». Μὲ τὸν Τιμασίωνα συμφώνησαν καὶ ὁ Φρυνίσκος καὶ ὁ Κλεάνωρ. Τότε ὁ Σεύθης τὰ ἔβαζε μὲ τὸν Ἡρακλείδη, ποὺ δὲν προσκάλεσε καὶ τὸν Ξενοφόντα. Γ’ αὐτὸ τώρα καλοῦν μονάχα ἔκεινον. Ο Ξενοφῶν ὅμως κατάλαβε τὴν πανουργία τοῦ Ἡρακλείδη, πῶς προσπαθοῦσε δηλαδὴ νὰ τὸν συκοφαντήσῃ στοὺς ἄλλους στρατηγούς, καὶ γ’ αὐτὸ παρουσιάζεται μαζὶ μὲ ὅλους τοὺς στρατηγούς καὶ τοὺς λοχαγούς.

Τότε ὁ Σεύθης τοὺς κατάφερε ὅλους νὰ ἐκστρατέψουν μαζὶ του καὶ, ἔχοντας πρὸς τὰ δεξιὰ τὸν Πόντο, προχωροῦν μέσα ἀπὸ τὴ χώρα τῶν Θρακῶν ποὺ ὀνομάζονται Μελινοφάγοι καὶ φτάνουν στὴ Σαλμοδησσό. Σ’ αὐτὸ τὸ σημεῖο πολλὰ καράβια ἀπὸ κεῖνα ποὺ ταξιδεύουν στὸν Εὔξεινο Πόντο πέφτουν στὴ στεριὰ καὶ ναυαγοῦν. Γιατὶ τὰ νερὰ τῆς θάλασσας εἶναι ρηγὰ σὲ μεγάλη ἔκταση. Κι οἱ Θράκες ποὺ κατοικοῦν σ’ αὐτὰ τὰ μέρη χωρίζουν μὲ στῆλες τὸν τόπο, καὶ λεγλατεῖ ὁ καθένας ἔκεινα ποὺ βγαίνουν στὴν περιοχὴ του. Προτοῦ δρίσουν αὐτὰ τὰ σύνορα, καθὼς ἔλεγαν, πολλοὶ σκοτώνονταν ἀναμεταξύ τους τὴν ὡρα τῆς λεηλασίας. Ἐδῶ βρίσκονταν πολλὰ κρεβάτια, πολλὰ κιβώτια, πολλὰ χειρόγραφα, καὶ δλα τ’ ἄλλα ποὺ μεταφέρουν οἱ καραβοκύρηδες μέσα σὲ ξύλινα κασόνια. Ἀπὸ κεῖ λοιπόν, Ὁστερ’ ἀπὸ τὴν ὑπαγὴ τῆς περιοχῆς αὐτῆς, γύρισαν πίσω.

Τότε πιὰ ὁ Σεύθης εἶχε στρατὸ περισσότερο ἀπὸ τὸν ἑλληνικό. Γιατὶ καὶ ἀπὸ τοὺς Ὁδρύσες εἶχαν κατέβη ἀκόμα πιὸ πολλοί, κι ἔκεινοι ποὺ ὑποτάσσονταν κάθε φορά, τὸν ἀκολουθοῦσαν στὴν ἐκστρατεία. Τέλος στρατοπέδεψαν στὸν κάμπο ποὺ ἀπλωνόταν πάνω ἀπὸ τὴ Σηγανβρία, ὡς τριάντα στάδια μακριὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα.

9-11

Κοινὴ στάση
τῶν Ἑλλήνων
προαιγῶν.

12-14

Στὴ Σαλμοδησσό.

15-16

Ἐπιστροφῆ.

συνεστρατεύοντο. Κατηνλίσθησαν δ' ἐν τῷ πεδίῳ ὑπὲρ Σηλυμβρίας
16 ὅσον τριάκοντα σταδίους ἀπέχοντες τῆς θαλάττης. Καὶ μισθὸς μὲν
οὐδεὶς πω ἐφαίνετο· πρὸς δὲ τὸν Σενοφῶντα οἵ τε στρατιῶται παγχα-
λέπως εἶχον ὃ τε Σενθῆς οὐκέτι οἰκείως διέκειτο, ἀλλ' ὅπότε συγγενέ-
σθαι αὐτῷ βονλόμενος ἔλθοι, πολλὰ ἥδη ἀσχολίαι ἐφαίνοντο.

ΚΕΦ. 6 1 Ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ σχεδὸν ἥδη δύο μηνῶν ὅντων ἀφικνεῖται
Χαρμίνός τε ὁ Λάκων καὶ Πολύνικος παρὰ Θίβρωνος, καὶ λέγοντιν ὅτι
Λακεδαιμονίοις δοκεῖ στρατεύεσθαι ἐπὶ Τισσαφέρωντ, καὶ Θίβρων
ἐκπέπλευκεν ὡς πολεμήσων, καὶ δεῖται ταῦτης τῆς στρατιᾶς καὶ λέγει
ὅτι θαρεικὸς ἔκάστω ἔσται μισθὸς τοῦ μηνός, καὶ τοῖς λοχαγοῖς δι-
μοιρίᾳ, τοῖς δὲ στρατηγοῖς τετραμοιρίᾳ.

2 Ἐπεὶ δ' ἥλθον οἱ Λακεδαιμόνιοι, εὐθὺς δὲ Ἡρακλείδης πνθόμενος
ὅτι ἐπὶ τὸ στράτευμα ἥκουσι λέγει τῷ Σενθῇ ὅτι κάλλιστόν τι γεγέ-
νηται· οἱ μὲν γὰρ Λακεδαιμόνιοι δέονται τοῦ στρατεύματος, σὸν δὲ
οὐκέτι δέη· ἀποδιδοὺς δὲ τὸ στράτευμα χαριῇ αὐτοῖς, σὲ δὲ οὐκέτι

3 ἀπατήσοντι τὸν μισθόν, ἀλλ' ἀπαλλάξονται ἐκ τῆς χώρας. Ἀκούσας
ταῦτα δὲ Σενθῆς κελεύει παράγειν· καὶ ἐπεὶ εἴπον ὅτι ἐπὶ τὸ στράτευμα
ἥκουσιν, ἔλεγεν ὅτι τὸ στράτευμα ἀποδίδωσι, φίλος τε καὶ σύμμαχος
εἶναι βούλεται, καλεῖ τε τε αὐτοὺς ἐπὶ ξένια· καὶ ἔξενιζε μεγαλοπρεπῶς.

4 Σενοφῶντα δὲ οὐκ ἐκάλει, οὐδὲ τῶν ἀλλων στρατηγῶν οὐδένα. Ἔρω-
τώντων δὲ τῶν Λακεδαιμονίων τίς ἀνὴρ εἴη Σενοφῶν ἀπεκρίνατο ὅτι
τὰ μὲν ἄλλα εἴη οὐ κακός, φιλοστρατιώτης δέ· καὶ διὰ τοῦτο χειρόν
ἔστιν αὐτῷ. Καὶ οἱ εἴπον· ἀλλ' ἡ δημαγωγεῖ δὲ ἀνὴρ τοὺς ἄνδρας;

5 Καὶ δὲ Ἡρακλείδης πάντα μὲν οὖν, ἔφη. Ἄρον οὖν, ἔφασαν, μὴ καὶ ἡ-
μῖν ἐναντιώσεται τῆς ἀπαγωγῆς;—Ἄλλ' ἦν νμεῖς, ἔφη δὲ Ἡρακλείδης,
συλλέξαντες αὐτοὺς ὑπόσχησθε τὸν μισθόν, δλίγον ἐκείνων προσχόντες

6 ἀποδραμοῦνται σὺν νμῖν.—Πῶς οὖν ἀν, ἔφασαν, ἡμῖν συλλεγεῖεν;
Ἄνδριν νμᾶς, ἔφη δὲ Ἡρακλείδης, πρὸς ἄξομεν πρὸς αὐτούς· καὶ οἰδα,

‘Ο μισθὸς ὅμως δὲν ἔλεγε νὰ φανῆ. “Οσο γιὰ τὸν Ξενοφῶντα, καὶ οἱ 16 στρατιῶτες ἡταν πολὺ δργισμένοι μαζί του καὶ ὁ Σεύθης δὲν τοῦ φερνόταν πιὰ φυλικά. “Οσες φορὲς μάλιστα ὁ Ξενοφῶν θέλησε νὰ τὸν συναντήσῃ, ἔκανε πῶς εἶναι πολὺ ἀπασχολημένος.

ΑΠΕΣΤΑΛΜΕΝΟΙ ΠΡΟΤΕΙΝΟΥΝ ΣΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ ΝΑ ΠΑΝΕ ΜΕ ΤΟΝ ΘΙΒΡΩΝΑ. ΣΤΡΑΤΙΩΤΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΝ ΤΟΝ ΞΕΝΟΦΩΝΤΑ
ΚΙ ΕΚΕΙΝΟΣ ΑΝΑΤΡΕΠΕΙ ΤΙΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ.

Σ' αὐτὸ τὸ διάστημα, θὰ εἶχαν περάσει πιὰ δυὸ μῆνες, ἔρχονται 1
ὁ Χαρμίνος ὁ Λάκων καὶ ὁ Πολύνικος, σταλμένοι ἀπὸ τὸν Θίβρωνα,
καὶ λένε πῶς οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀποφάσισαν νὰ πᾶνε νὰ πολεμήσουν
τὸν Τισσαφέρην. ‘Ο Θίβρων μάλιστα εἶχε ἔσκινήσει κιόλας γιὰ τὴν
ἐκστρατεία, καὶ χρειάζεται αὐτὸν τὸ στρατὸ καὶ βεβαιώνει πῶς θὰ
δίνη γιὰ μισθὸ ἔνα δαρεικὸ στὸν κάθε στρατιώτη τὸ μήνα, διπλάσια
στοὺς λογαργούς καὶ τετραπλάσια στοὺς στρατηγούς. “Οταν ἔφτασαν 2
οἱ Λακεδαιμόνιοι, ὁ Ἡρακλείδης ἔμαθε μονομιᾶς πῶς ἔχουν ἔρθει
γιὰ νὰ πάρουν τοὺς στρατιῶτες, κι εἶπε στὸ Σεύθη πῶς κάτι εὐχάρ-
ριστο συμβαίνει. «Γιατὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἔχουν ἀνάγκη τὸ στρατὸ,
ἐνῶ ἐσύ δὲν τὸν χρειάζεσαι πιά. Κι ἂν τοὺς τὸν δώσης, ἀπὸ τὴν μιὰ
θὰ τοὺς εὐγαριστήσῃς, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη δὲν θὰ σου ἔσαναζητήσουν οἱ
στρατιῶτες μισθό, παρὰ θὰ φύγουν ἀπὸ τὴν χώρα». “Οταν ὁ Σεύθης 3
τ' ἀκουσε, λέει νὰ τοῦ φέρουν τοὺς ἀπεσταλμένους. Καὶ μόλις τοῦ
εἶπαν πῶς ἔχουν ἔρθει γιὰ τὸ στράτευμα, ἐκεῖνος τοὺς ἀπάντησε ὅτι
τοὺς τὸ δίνει κι ὅτι θέλει νὰ εἶναι φίλος καὶ σύμμαχός τους. Τοὺς
κάλεσε κιόλας νὰ τοὺς φιλοξενήσῃ καὶ τοὺς ἔκανε ἔνα μεγαλόπρεπο
γεῦμα. Δὲν κάλεσε ὅμως τὸν Ξενοφῶντα, οὔτε κανένα ἀπὸ τοὺς
ἄλλους στρατηγούς. Οἱ Λακεδαιμόνιοι τότε ρώτησαν τί λογῆς ἀν- 4
θρωπος ἡταν ὁ Ξενοφῶν, κι ὁ Σεύθης ἀποκρίθηκε πῶς στὰ ἄλλα δὲν
ἡταν κακός, εἶχε ὅμως μεγάλη ἀδυναμία στοὺς στρατιῶτες. Αὐτὸ
ἡταν τὸ μεγαλύτερό του ἐλάττωμα, κάτι ποὺ δὲν τοῦ ἔβγαινε σὲ
καλό. Ἐκεῖνοι ρώτησαν: «Μήπως προσπαθεῖ νὰ παρασύρῃ μὲ τὴ
γνώμη του τοὺς ἄντρες;» «Βεβαιώτατα», ἀπάντησε ὁ Ἡρακλείδης.
«Θὰ μᾶς φέρη τάχα ἀντίσταση, ποὺ θὰ πάρωμε τὸ στρατό;» 5
ρώτησαν. «Αν ἐσεῖς, εἶπε ὁ Ἡρακλείδης, συγκεντρώσετε τοὺς
στρατιῶτες καὶ τοὺς ὑποσχεθῆτε μισθό, τότε θὰ ἀδιαφορήσουν γιὰ
κεῖνον καὶ θὰ φύγουν μαζί σας». «Καὶ πῶς θὰ τὰ καταφέρωμε νὰ 6
τοὺς συγκεντρώσωμε;» ξαναρώτησαν.—«Αὔριο τὸ πρωί, εἶπε ὁ

Jör-
1

ΚΕΦ. 6

1-6
Οἱ ἀπεσταλμέ-
νοι τοῦ Θι-
βρωνα στὸ
Σεύθη.

ἔφη, ὅτι ἐπειδὰν ὑμᾶς ἴδωσιν, ἀσμενοὶ συνδραμοῦνται. Αὕτη μὲν ἡ ἡμέρα οὕτως ἔληξεν.

7 Τῇ δὲ ὁστεραίᾳ ἄγουσιν ἐπὶ τὸ στράτευμα τοὺς Λάκωνας Σεύθης τε καὶ Ἡρακλείδης, καὶ συλλέγεται ἡ στρατιά. Τῷ δὲ Λάκωνε ἐλεγέτην ὅτι Λακεδαιμονίοις δοκεῖ πολεμεῖν Τισσαφέρνει τῷ ὑμᾶς ἀδικήσαντι· ἦρι οὖν ἵητε σὺν ἡμῖν, τόν τε ἐχθρὸν τιμωρήσεσθε καὶ δαρεικὸν ἔκαστος οἴσει τοῦ μηνὸς ὑμῶν, λοχαγὸς δὲ τὸ διπλοῦν, στρατηγὸς δὲ τὸ 8 τετραπλοῦν. Καὶ οἱ στρατιῶται ἀσμενοὶ τε ἥκουσαν καὶ εὐθὺς ἀνίσταται τις τῶν Ἀρκάδων τοῦ Ξενοφῶντος κατηγορήσων. Παρῆν δὲ καὶ Σεύθης βουλόμενος εἰδέναι τί πραχθήσεται, καὶ ἐν ἐπηκόῳ εἰστήκει 9 ἔχων ἐρωτήσασθαι τοῦτον τὸν Ξενοφῶντα· τί πραχθήσεται; Ενθα δὴ λέγει δὲ ὁ Ἀρκάς· ἀλλ᾽ ἡμεῖς μέν, ὡς Λακεδαιμόνιοι, καὶ πάλαι ἀνὴρ παρὸν ὑμῖν, εἰ μὴ Ξενοφῶν ἡμᾶς δεῦρο πείσας ἀπίγαγεν, ἐνθα δὴ ἡμεῖς μὲν τὸν δεινὸν χειμῶνα στρατευόμενοι καὶ τύκτα καὶ ἡμέραν οὐδὲν πεπαύμεθα· δὲ δὲ τοὺς ἡμετέρους πόνους ἔχει· καὶ Σεύθης ἐκεῖνον μὲν ἰδίᾳ 10 πεπλούτικεν, ἡμᾶς δὲ ἀποστερεῖ τὸν μισθόν· ὥστε [ὅ γε πρῶτος λέγων] ἐγὼ μὲν εἰ τοῦτον ἴδοιμι καταλενσθέντα καὶ δόντα δίκην ὡν ἡμᾶς περιεῖλκε, καὶ τὸν μισθὸν ἄν μοι δοκῶ ἔχειν καὶ οὐδὲν ἐπὶ τοῖς πεπονημένοις ἀχθεσθαι. Μετὰ τοῦτον ἄλλος ἀνέστη δροίως καὶ ἄλλος. Ἐκ δὲ τούτου Ξενοφῶν ἔλεξεν ὡδε.

11 Ἀλλὰ πάντα μὲν ἄρα ἀνθρωπον ὅντα προσδοκᾶν δεῖ, δπότε γε καὶ ἐγὼ τοῦ νόφρου ὑμῶν αἰτίας ἔχω ἐν φρ πλείστην προθυμίαν ἐμαντῶ γε δοκῶ συνειδέραι περὶ ὑμᾶς παρεσχημένος. Ἀπετραπόμην μέν γε ἥδη οἴκαδε ὠρμημένος, οὐ μὰ τὸν Δία οὕτοι πυνθανόμενος ὑμᾶς εὗ πράττειν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀκούων ἐν ἀπόροις εἶναι ὡς ὠφελήσων εἴ τι 12 δυναίμην. Ἐπεὶ δὲ ἥλθον, Σεύθουν τοντούν πολλοὺς ἀγγέλους πρὸς ἐμὲ πέμποντος καὶ πολλὰ ὑπισχνούμενον μοι, εἰ πείσαμι ὑμᾶς πρὸς αὐτὸν ἐλθεῖν, τοῦτο μὲν οὐκ ἐπεχείρησα ποιεῖν, ὡς αὐτοὶ ὑμεῖς ἐπίστασθε, ἥγον δὲ θεν φόρμην τάχιστ' ἀν ὑμᾶς εἰς τὴν Ἀσίαν διαβῆναι. Ταῦτα

‘Ηρακλείδης, θὰ σᾶς ὀδηγήσωμε σ' αὐτούς. Καὶ εἶμαι βέβαιος πώς
ἄμα σᾶς δοῦν, μὲ μεγάλη εὐχαρίστηση θὰ ἔρθουν μαζί σας». “Ετσι
πέρασε ἐκείνη ἡ μέρα.

Τό δὲ πρωὶ ὁδηγοῦν τοὺς Λάκωνες στὸ στρατὸ δ Σεύθης κι 7
ὁ ‘Ηρακλείδης, καὶ συγκεντρώνονται ὅλοι οἱ στρατιῶτες. Οἱ δυὸ
ἀπεσταλμένοι εἶπαν: «Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀποφάσισαν νὰ πολεμήσουν
τὸν Τισαφέρην, ποὺ σᾶς ἔχει κάνει κακό. Ἀν ἔρθετε λοιπὸν μαζὶ⁸
μας, καὶ τὸν ἐγχρόῳ θὰ ἐκδικηθῆτε καὶ καθένας σας θὰ παίρνῃ ἔνα
δαρεικὸ τὸ μήνα, ὁ λογαργὸς διπλάσια καὶ ὁ στρατηγὸς τετραπλάσια». Οἱ
στρατιῶτες τὸ ἀκούσαν μὲ εὐχαρίστηση, καὶ στὴ στιγμὴ σηκώ-⁹
νεται πάνω κάποιος ἀπὸ τοὺς Ἀρκάδες γιὰ νὰ κατηγορήσῃ τὸν
Ξενοφώντα. Μπροστὰ βρισκόταν κι ὁ Σεύθης, γιατὶ ἦθελε νὰ ξέρῃ
τι θὰ γίνη καὶ σταμάτησε σὲ μιὰ θέση ἀπ' ἕπου μποροῦσε ν' ἀκούῃ
μαζὶ μὲ τὸ διερμηνέα του. Καταλάβαινε ὅμως κι ὁ Ἰδιος πάρα πολλὰ
ἔλληνικά. Τότε λοιπὸν δ στρατιώτης ἀπὸ τὴν Ἀρκαδία λέει: «Ἐμεῖς,⁹
Λακεδαιμόνιοι, καὶ πρωτύτερα θὰ ἐρχόμασταν μαζὶ σας, ἀλλὰ ὁ
Ξενοφῶν τὰ κατάφερε νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ ἐδῶ. Καὶ παρ' ὅλο ποὺ ἐμεῖς
δὲν σταματήσαμε τὶς ἐκστρατεῖς ὀλόκληρη τὴ βαρυχειμωνιά, οὔτε
μέρα οὔτε νύχτα, ἐκεῖνος ἔχει τὰ κέρδη ἀπὸ τὸν κόπους μας. Γιατὶ
ὁ Σεύθης τὸν Ξενοφώντα προσωπικὰ ἔκανε πλούσιο, ἐνῷ ἐμᾶς δὲν
θέλεινὰ μᾶς δώσῃ τὸ μισθό μας». “Ετσι—πρῶτος ἔγω τὸ λέω—ἄν ἔβλεπα¹⁰
τὸν Ξενοφώντα νὰ σκοτώνεται μὲ λιθοβολισμὸ καὶ νὰ τιμωρῆται γιὰ
τὶς περιπέτειες ποὺ μᾶς ἔκανε νὰ περάσωμε, τραβώντας μας ἐδῶ κι
ἐκεῖ, θὰ μοῦ φαινόταν σὰ νὰ εἴχα πάρει τὸ μισθό μου καὶ δὲν θὰ στενο-
χωριόμουν καθόλου γιὰ τοὺς κόπους μου». “Τοστερὸ ἀπ' αὐτὸν σηκώ-
θηκαν κι ἄλλοι κι εἶπαν τὰ ἵδια. Κατέπι ό Ξενοφῶν μῆλησε ἔτσι:

“Οπως φαίνεται, ὅλα πρέπει νὰ τὰ περιμένη ἔνας ἄνθρωπος,¹¹
ἀφοῦ ἀκόμα κι ἔγω κατηγοροῦμαι ἀπὸ σᾶς, ποὺ ἔχω τὴ γνώμη πώς
ἔδειξα πάρα πολὺ μεγάλη προθυμία γιὰ τὰ ζητήματά σας. Πρῶτα
πρῶτα εἴχα ξεκινήσει γιὰ τὴν πατρίδα μου καὶ γύρισα πίσω, δχι μά
τὸ Δία γιατὶ ἔμαθα πώς εἰστε εύτυχισμένοι, παρὰ ἀντίθετα, ἐπειδὴ
ἄκουγα πώς βρίσκεστε σὲ δύσκολη θέση, κι ἥθελα νὰ σᾶς βοηθήσω, ἃν
μποροῦσα. “Οταν σᾶς συνάντησα, ἐνώ τοῦτος ἐδῶ ὁ Σεύθης μοῦ ἔστελνε¹²
πολλοὺς ἀπεσταλμένους καὶ μοῦ ὑποσχόταν πολλά, ὃν σᾶς κατάφερνα
νὰ πάτε μαζὶ του, αὐτὸ τὸ πράγμα δὲν δοκίμασα νὰ τὸ κάνω, ὅπως
ἐσεῖς οἱ Ἱδιοι ξέρετε, παρὰ σᾶς ὀδηγῆσα σὲ μέρος ἀπ' ὅπου νόμιζα

7-10

Προτάσεις
τῶν ἀπεσταλ-
μένων. Κατη-
γορίες κατὰ
τοὺς Ξενοφών-
τα.

11-38

Δόγος τοῦ Ξε-
νοφώντα. Α-
πόκρουση τῶν
κατηγοριῶν.

- γὰρ καὶ βέλτιστα ἐνόμιζον ὑμῖν εἶναι καὶ ὑμᾶς ἥδειν βουλομένους.
- 13 Ἐπεὶ δὲ Ἀρίσταρχος ἐλθὼν σὺν τριήρεσιν ἐκώλυε διαπλεῖν ἡμᾶς,
ἐκ τούτου, ὅπερ εἰκὸς δῆπον ἦν, συνέλεξα ὑμᾶς, ὅπως βουλευσάμεθα
- 14 ὅ, τι χρὴ ποιεῖν. Οὐκοῦν ὑμεῖς ἀκούοντες μὲν Ἀριστάρχου ἐπιτάττοντος
ὑμῖν εἰς Χεροόνησον πορεύεσθαι, ἀκούοντες δὲ Σεύθον πείθοντος ἑαντῷ
συστρατεύεσθαι, πάντες μὲν ἐλέγετε σὺν Σεύθῃ ἵεναι, πάντες δὲ ἐψη-
φίσασθε ταῦτα; Τί οὖν ἐγὼ ἐνταῦθα ἡδίκησα ἀγαγῶν ὑμᾶς ἐνθα πᾶσιν
- 15 ὑμῖν ἐδόκει; Ἐπεὶ γε μὴν φεύδεσθαι ἥρξατο Σεύθης περὶ τοῦ μισθοῦ,
εἰ μὲν ἐπαινῶν αὐτὸν, δικαίως ἄν με καὶ αἰτιῶσθε καὶ μισοῖτε· εἰ δὲ
πρόσθεν αὐτῷ πάντων μάλιστα φίλος ὁν τῶν πάντων διαφορώτατος
εἴμι, πῶς ἀν ἔτι δικαίως ὑμᾶς αἰρούμενος ἀντὶ Σεύθου νόφον ὑμῶν αἰτίαν
ἔχοιμι περὶ ὅν πρὸς τοῦτον διαφέρομαι;
- 16 Ἄλλ' εἴποιτε ἂν διτὶ ἔξεστι καὶ τὰ ὑμέτερα ἔχοντα παρὰ Σεύθον
τεχνάζειν. Οὐκοῦν δῆλον τοῦτο γε ἐστιν, εἴπερ ἐμοὶ ἐτέλει τι Σεύθης,
οὐδὲ οὕτως ἐτέλει δῆπον ὃν τε ἐμοὶ δοίη στέροιτο καὶ ἄλλα ὑμῖν ἀπο-
τείσειν, ἀλλ ὀιλμαί, εἰ ἐδίδον, ἐπὶ τούτῳ δὴ ἐδίδον ὅπως ἐμοὶ δοὺς μεῖον
- 17 μὴ ἀποδοίη ὑμῖν τὸ πλέον. Εἰ τοίνυν οὕτως ἔχειν οἰεσθε, ἔξεστιν ὑμῖν
αὐτίκα μάλα ματαίαν ταύτην τὴν πρᾶξιν ἀμφοτέροις ἡμῖν ποιῆσαι,
ἐὰν πράττητε αὐτὸν τὰ χρήματα. Δῆλον γὰρ διτὶ Σεύθης, εἰ ἔχω τι παρ'
αὐτοῦ, ἀπαιτήσει με, καὶ ἀπαιτήσει μέντοι δικαίως, ἐὰν μὴ βεβαιῶ
- 18 τὴν πρᾶξιν αὐτῷ ἐφ' ἥδις ἐδωροδόκουν. Ἄλλὰ πολλοῦ μοι δοκῶ δεῖν τὰ
ὑμέτερα ἔχειν· ὅμνυω γὰρ ὑμῖν θεοὺς ἀπαντας καὶ πάσας μηδὲ ἀ ἐμοὶ
ἰδίᾳ ὑπέσχετο Σεύθης ἔχειν· πάρεστι δὲ καὶ αὐτὸς καὶ ἀκούων σύνοιδέ
- 19 μοι εἰ ἐπιορκῶ· ἵνα δὲ μᾶλλον θαυμάσητε, συνεπόμνυμι μηδὲ ἄ οἱ
ἄλλοι στρατηγοὶ ἔλαβον εἰληφέναι, μὴ τοίνυν μηδὲ ὅσα τῶν λοχαγῶν
- 20 ἔνιοι. Καὶ τί δὴ ταῦτ' ἐποίουν; φύμην, ἀνδρες, ὅσῳ μᾶλλον συμφέροιμι
τούτῳ τὴν τότε πενίαν, τοσούτῳ μᾶλλον αὐτὸς φίλον ποιήσεσθαι

πώς θὰ περάσετε στήν Ἀσία πάρα πολὺ γρήγορα. Γιατὶ εἶχα τὴ γνώμη πώς αὐτὸς ἥταν τὸ καλύτερο γιὰ σᾶς, καὶ ἤξερα πώς τὸ θέλετε κιόλας. Ἀφοῦ ὅμως ἥθετε δὲ Ἀρίσταρχος μὲ τριήρεις καὶ μᾶς 13 ἐμπόδισε νὰ περάσωμε ἀπέναντι, τότε, ὅπως ἥταν φυσικό, σᾶς συγχέντρωσα γιὰ νὰ σκεφτοῦμε μαζὶ τί ἔπρεπε νὰ κάνωμε. Ἔσεῖς λοιπὸν 14 καθὼς ἀπὸ τὴ μιὰ μαθαίνατε πώς δὲ Ἀρίσταρχος σᾶς διατάζει νὰ πηγαίνετε στὴ Χερσόνησο, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη πώς δὲ Σεύθης προσπαθοῦσε νὰ σᾶς καταφέρῃ νὰ κάνετε μαζὶ του ἐκστρατεία, ὅλοι δὲν εἴπατε νὰ πάτε μὲ τὸ Σεύθη, κι ὅλοι σας δὲν πήρατε αὐτὴ τὴν ἀπόφαση; Γιατὶ λοιπὸν ἔφταιξα ἐγώ, τὴ στιγμὴ ποὺ σᾶς ὀδήγησα ἐκεῖ ποὺ ἀποφασίσατε δλοι; Στὸ τέλος δὲ Σεύθης σᾶς ξεγέλασε στὸ ζήτημα τοῦ 15 μισθοῦ. Ἀν βλέπατε πώς ἐγώ τὸν ἐπαινῶ γι' αὐτὴ του τὴ διαγωγῆ, τότε δίκαια θὰ μὲ κατηγορούσατε καὶ θὰ μὲ μισουσατε. Μὰ τώρα ἐγώ ἔχω μιὰ ψυχρότητα μὲ τὸ Σεύθη ποὺ δὲν τὴν ἔχει κανένας ἀπὸ σᾶς, παρ' ὅλο ποὺ πρωτύτερα ἤμουν πάρα πολὺ φίλος του. Πῶς λοιπόν, ἀφοῦ προτιμῶ ἐσᾶς κι ὅχι ἐκεῖνον, μπορεῖτε δίκαια νὰ μὲ κατηγορῆτε γιὰ πράγματα ποὺ ἔχω ἀντίθετη γνώμη ἀπὸ τὴ δική του;

Θὰ μπορούσατε νὰ πῆτε, βέβαια, πώς μοῦ εἶναι δυνατὸ νὰ παίρνω 16 ἀπὸ τὸ Σεύθη ἐκεῖνα ποὺ ἀνῆκαν σὲ σᾶς καὶ νὰ σᾶς ξεγελῶ μὲ πανουργίες. Ἀλλὰ εἶναι φανερὸ πώς ἀν δὲ Σεύθης μοῦ ἔδινε κάτι, δὲν θὰ μοῦ τὸ ἔδινε μὲ τὸ σκοπὸ νὰ τὸ χάσῃ κι ἐκεῖνο καὶ νὰ πληρώσῃ ἄλλα σὲ σᾶς. Ἀντίθετα, νομίζω πώς αὐτὸς θὰ τὸ ἔκανε μὲ τὸ σκοπὸ νὰ μήν πληρώσῃ σὲ σᾶς τὰ πολλά, δίνοντας σὲ μένα λίγα. Στὴν περίπτωση λοιπὸν 17 ποὺ νομίζετε πώς τὰ πράγματα εἶναι ἔτσι, μπορεῖτε τούτη τὴ στιγμὴ νὰ κάνετε καὶ γιὰ τοὺς δύο μας ἀσκοπη τὴ δοσοληψία, παίρνοντας ἀπ' αὐτὸν τὰ χρήματα. Γιατὶ ἀν πῆρα κάτι ἀπὸ τὸ Σεύθη, εἶναι φανερὸ πώς θὰ ἀπαιτήσῃ νὰ τοῦ τὸ δώσω πίσω καὶ θὰ εἶναι δίκαιη ἡ ἀπαιτησή του, ἀν δὲν τοῦ ἔξασφαλίσω τὴν ὑπόθεση γιὰ τὴν ὄποια δωροδοκήθηκα. Νομίζω ὅμως πώς χρειάζομαι πάρα πολλὰ γιὰ νὰ 18 ἔχω ἐκεῖνα ποὺ σᾶς ἀνήκουν. Γιατὶ σᾶς ὁρκίζομαι σ' ὅλους τοὺς θεούς καὶ τὶς θεές πώς δὲν πῆρα οὔτε κεῖνα ποὺ μοῦ ὑποσχέθηκε δὲ Σεύθης ἀτομικά. Εἶναι κι αὐτὸς ἔδω καὶ μ' ἀκούει, καὶ ξέρει ἀν κάνω ψεύτικο ὄρκο. Θὰ παραξενευτῆτε ὅμως περισσότερο, ὅταν σᾶς ὁρκιστῶ πώς ἐ- 19 γὼ δὲν δέχτηκα οὔτε ὅσα πῆραν οἱ ἄλλοι στρατηγοί, οὔτε ἀκόμα ἐκεῖνα ποὺ πῆραν μερικοὶ λοχαγοί. Κι ἀκοῦστε, στρατιῶτες, γιατὶ τὸ ἔκανα 20 αὐτό: εἶχα τὴ γνώμη πώς ὅσο περισσότερο τὸν ὠφελοῦσα στὴν πε-

δούτε δυνασθείη. Ἐγὼ δὲ ἄμα τε αὐτὸν δρῶ εδ πράττοντα καὶ γιγνώσκω δὴ αὐτοῦ τὴν γνώμην.

- 21 ·Εἴποι δή τις ἄν, οὐκονν αἰσχύνη οὕτω μώρως ἐξαπατώμενος;
 Ναὶ μὰ Δία ἡσχυνόμην μέρτοι, εἰ διό πολεμίου γε ὅντος ἐξηπατήθην.
22 φίλῳ δὲ ὅντι ἐξαπατᾶν αἰσχύον μοι δοκεῖ εἶναι η̄ ἐξαπατᾶσθαι. Ἐπεὶ
 εἴ γε πρὸς φίλους ἔστι φυλακή, πᾶσαν οἰδα ὑμᾶς φυλαξαμένους ως μὴ
 παρασχεῖν τούτῳ πρόφασιν δικαίαν μὴ ἀποδιδόναι ἡμῖν ἢ ὑπέσχετο·
 οὕτε γὰρ ἡδικήσαμεν τοῦτον οὐδὲν οὕτε κατεβλακεύσαμεν τὰ τούτου
 οὐδὲ μὴ κατέδειλάσαμεν οὐδὲν ἐφ' δι τι ἡμᾶς οὗτος παρεκάλεσεν.
- 23 ·Ἀλλά, φαίητε ἄν, ἔδει τὰ ἐνέχυρα τότε λαβεῖν, ως μηδὲ εἰ ἐβού-
 λετο ἐδύνατο ἐξαπατᾶν. Πρὸς ταῦτα δὴ ἀκούσατε ἂν ἐγὼ οὐκ ἄν ποτε
 εἴποι τούτουν ἐναντίον, εἰ μή μοι παντάπασιν ἀγνώμονες ἐδοκεῖτε εἶναι η̄
24 λίαν εἰς ἐμὲ ἀχάριστοι. Ἀναμνήσθητε γὰρ ἐν ποίοις τισὶ πράγμασιν
 ὅντες ἐτυγχάνετε, ἔξ διν ὑμᾶς ἐγὼ ἀνήγαγον πρὸς Σεύθην. Οὐκ εἰς μὲν
 Πέρινθον, εἰ προσῆγε τῇ πόλει, Ἀρίσταρχος ὑμᾶς δὲ Λακεδαιμόνιος
 οὐκ εἴσα εἰσιέναι ἀποκλείσας τὰς πύλας; ὑπαίθριοι δὲ ἐξω ἐστρατο-
 πεδεύετε, μέσος δὲ χειμῶν ἦν, ἀγορᾶ δὲ ἐχορῆσθε σπάνια μὲν δρῶντες
25 τὰ ὄντα, σπάνια δὲ ἔχοντες δτων ὄντησεσθε, ἀνάγκη δὲ ἦν μένειν ἐπὶ
 Θράκης· τριήρεις γὰρ ἐφορμοῦσαι ἐκώλυνον διαπλεῖν· εἰ δὲ μένοι τις,
 ἐν πολεμίᾳ εἶναι, ἐνθα πολλοὶ μὲν ἵππεῖς ἤσαν ἐναντίοι, πολλοὶ δὲ πελ-
26 τασταί, ἡμῖν δὲ διπλιτικὸν μὲν ἦν φύσις δούτες ἐπὶ τὰς κώμας
 ἴσως ἄν ἐδυνάμεθα στίτον λαμβάνειν οὐδέν τι ἀφθονον, δτω δὲ διώκον-
 τες ἄν η̄ ἀνδράποδα η̄ πρόβατα κατελαμβάνομεν οὐκ ἦν ἡμῖν· οὕτε
 γὰρ ἵππικὸν οὕτε πελταστικὸν ἔτι ἐγὼ συνεστηκός κατέλαβον παρ
 ὑμῖν.
- 27 Ἐί τον ἐν τοιαύτῃ ἀνάγκῃ ὅντων ὑμῶν μηδὲ δυτιναοῦν μισθὸν
 προσαιτήσας Σεύθην σύμμαχον ὑμῖν προσέλαβον, ἔχοντα καὶ ἵππεας καὶ
 πελταστὰς ὃν ὑμεῖς προσεδεῖσθε, η̄ κακῶς ἄν ἐδόκουν ὑμῖν βεβου-
28 λεῖσθαι πρὸς ὑμῶν; Τούτων γὰρ δήπον κοινωνήσαντες καὶ στίτον ἀφθο-
 νώτερον ἐν ταῖς κώμαις ηδρίσκετε διὰ τὸ ἀναγκάζεσθαι τοὺς Θρᾷκας
 κατὰ σπουδὴν μᾶλλον φεύγειν, καὶ προβάτων καὶ ἀνδραπόδων μᾶλλον

ρίοδο πού είχε φτώχειες, τόσο στενώτερος φίλος μου θὰ ήταν, σταν
ἀποκτοῦσε δύναμη. Μὰ τώρα πού τὸν βλέπω εύτυχισμένο, καταλα-
βαίνω καὶ τὶς διαθέσεις του. Μπορεῖ δῆμος νὰ μὲ ρωτήσῃ κανένας.²¹
δὲν ντρέπεσαι νὰ ξεγελιέσαι τόσο ἀνόητα; Ναι, μὰ τὸ Δία, θὰ ἔνιωθα
ντροπή, ἂν εἰχα ξεγελαστῇ ἀπὸ κάποιον ἐχθρό.²² Ἀλλὰ δταν πρόκειται
γιὰ φίλο, νομίζω πῶς εἶναι χειρότερο νὰ τὸν ξεγελᾶς, παρὰ νὰ τὴν
παθαίνης ἐσὺ ἀπ' αὐτόν.²³ Επειτα, ἀν εἶναι ἀνάγκη νὰ προφυλάγεται
κανεὶς ἀπὸ τοὺς φίλους, ξέρω πῶς ἐσεῖς πήρατε ὅλες τὶς προφυλάξεις,
ῶστε νὰ μὴν τοῦ δώσετε ἀφορμή, ποὺ νὰ δικαιοιογῇ τὴν ἀρνησή του
νὰ σᾶς πληρώσῃ δῆμα ύποσχέθηκε. Γιατὶ οὔτε τὸν βλάψαμε καθόλου,
οὔτε ἀδιαφορήσαμε γιὰ τὶς ὑποθέσεις του, οὔτε φανήκαμε δειλοί, ὅπου-
δήποτε κι ἀν μᾶς εἴπε νὰ πᾶμε. Εἶναι δῆμος δυνατὸν νὰ πῆτε, πῶς ἔπρεπε²⁴
τότε νὰ πάρω ἐγγυήσεις, γιὰ νὰ μὴν μπορῇ νὰ σᾶς ξεγελᾶ κι ἀν ἀκόμα
τὸ ἥθελε. "Οσο γ' αὐτά, ἀκοῦστε ἐκεῖνα ποὺ ποτὲ δὲν θὰ ἔλεγα μπρο-
στά του, ἀν δὲν μοῦ φαινόσαστε ὅτι εἴστε πέρα γιὰ πέρα ἄδικοι κριτές
ἢ πολὺ ἀχάριστοι ἀπέναντί μου. Θυμηθῆτε δηλαδὴ σὲ ποιὰ κατάσταση²⁵
βρισκόσαστε, δταν σᾶς πῆρα καὶ σᾶς ὀδήγησα στὸ Σεύθη. Τότ ποὺ
πλησιάζατε στὴν Πέρσινθο, δὲν ἔκλεισε τὶς πύλες δ' Ἀρίσταρχος δ'
Λακεδαιμόνιος καὶ σᾶς ἐμπόδιζε νὰ μπῆτε στὴν πόλη; "Επειτα στρα-
τοπεδέψατε στὸ ὑπαίθρο, μέσα στὴν καρδιὰ τοῦ χειμώνα, κι ἀγο-
ράζατε τὰ τρόφιμα ποὺ τὰ βλέπατε λιγοστά, δπως λιγοστὰ ἦταν καὶ
τὰ χρήματα ποὺ είχατε γιὰ νὰ ψωνίζετε. Κι ἦταν ἀνάγκη νὰ μείωμε²⁶
στὴ Θράκη, γιατὶ είχαν ἀποκλείσει τριήρεις τὸ λιμάνι καὶ μᾶς ἐμπό-
διζαν νὰ περάσωμε ἀπέναντι στὴν Ἀσία. "Αν δῆμος ἔμενε κανεὶς ἔκει,
θὰ ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ βρίσκεται σὲ ἐχθρικὴ χώρα, δπου θὰ είχε
ἀντιμέτωπους πολλοὺς ἵππεῖς καὶ πελταστές. ²⁷ Εμεῖς βέβαια είχαμε
δπλίτες καὶ ἴσως θὰ μπορούσαμε, βαδίζοντας δλοι μαζί, νὰ φτάσωμε
στὰ χωριά καὶ νὰ πάρωμε λέγο σιτάρι. Μὰ δὲν είχαμε τὰ μέσα νὰ
κυνηγήσωμε καὶ νὰ πιάσωμε αἰχμάλωτους καὶ ζῶα. Γιατὶ οὔτε ἵππικὸ
οὔτε πελταστικὸ βρῆκα νὰ ἔχετε συγκροτημένο. "Ας ὑποθέσωμε λοιπὸν
πῶς ἔκανα σύμμαχο τὸ Σεύθη, χωρὶς νὰ τοῦ ζητήσω καθόλου μισθό.
Τάχα νομίζετε ἀπ' αὐτὸ πῶς σκέφτηκα ἀντίθετα πρὸς τὰ συμφέροντά
σας, ἀφοῦ ἐσεῖς τότε βρισκόσαστε σὲ μεγάλη ἀνάγκη, ἐνῶ ἐκεῖνος
είχε ἵππεῖς καὶ πελταστές ποὺ σᾶς ἦταν ἀπαραίτητοι; Γιατὶ χρησι-²⁸
μοποιώντας τους βρίσκατε ἀφθονο σιτάρι στὰ χωριά, καθὼς καὶ πολλὰ
ζῶα καὶ αἰχμάλωτους, ἐπειδὴ ἔχαιτιας τους ἀναγκάζονταν οἱ Θράκες
νὰ φεύγουν μὲ μεγάλη βιασύνη.

29 μετέσχετε. Καὶ πολέμιον οὐκέτι οὐδένα ἔωρῶμεν ἐπειδὴ τὸ ἵππικὸν
ἡμῖν προσεγένετο· τέως δὲ θαρραλέως ἡμῖν ἐφείποντο οἱ πολέμιοι καὶ
ἵππικῷ καὶ πελταστικῷ κωλύοντες μηδαμῇ κατ’ ὀλίγους ἀποσκεδαν-
30 νυμένους τὰ ἐπιτήδεια ἀφθονώτερα ἡμᾶς πορίζεσθαι. Εἰ δὲ δὴ δ συμ-
παρέχων ὑμῖν ταύτην τὴν ἀσφάλειαν μὴ πάνυ πολὺν μισθὸν προσετέλει
τῆς ἀσφαλείας, τοῦτο δὴ τὸ σχέτλιον πάθημα καὶ διὰ τοῦτο οὐδαμῇ
εἰεσθε χρῆναι ζῶντα ἐμὲ ἀνεῖναι;

31 Νῦν δὲ δὴ πῶς ἀπέρχεσθε; οὐδὲ διαχειμάσαντες μὲν ἐν ἀφθόνοις
τοῖς ἐπιτηδείοις, περιττὸν δὲ ἔχοντες τοῦτο εἴ τι ἐλάβετε παρὰ Σεύθον;
τὰ γὰρ τῶν πολεμίων ἐδαπανάτε. Καὶ ταῦτα πρόττοντες οὔτε ἄνδρας
32 ἐπείδετε ὑμῶν αὐτῶν ἀποθανόντας οὔτε ζῶντας ἀπεβάλετε. Εἰ δέ τι
καλὸν πρὸς τοὺς ἐν τῇ Ἀσίᾳ βαρβάρους ἐπέπρακτο ὑμῖν, οὐ καὶ ἐκεῖνο
σῶον ἔχετε καὶ πρὸς ἐκείνοις νῦν ἄλλην εὐκλειαν προσειλήφατε καὶ
τοὺς ἐν τῇ Εὐρώπῃ Θρᾷκας ἐφ' οὓς ἐστρατεύσασθε κρατήσαντες; Ἔγὼ
μὲν ὑμᾶς φημι δικαίως ἀν ὅν ἐμοὶ χαλεπαίνετε τούτων τοῖς θεοῖς χάριν
33 εἰδέναι ὡς ἀγαθῶν. Καὶ τὰ μὲν δὴ ὑμέτερα τοιαῦτα.

“Ἄγετε δὴ πρὸς θεῶν καὶ τὰ ἐμὰ σκέψασθε ὡς ἔχει. Ἔγὼ γὰρ
οἵτε μὲν πρότερον ἀπῆρα οἰκαδε, ἔχων μὲν ἔπαινον πολὺν πρὸς ὑμῶν
ἀπεπορεύσμην, ἔχων δὲ δι’ ὑμᾶς καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων εὐ-
κλειαν. Ἐπιστευόμην δὲ ὑπὸ Λακεδαιμονίων· οὐ γὰρ ἀν με ἐπεμπον
34 πάλιν πρὸς ὑμᾶς. Νῦν δὲ ἀπέρχομαι πρὸς μὲν Λακεδαιμονίους ὃφ’
ὑμῶν διαβεβλημένος, Σεύθη δὲ ἀπηχθημένος ὑπὲρ ὑμῶν, διν ἥλπιζον εῦ
ποιήσας μεθ’ ὑμῶν ἀποστροφὴν καὶ ἐμοὶ καλὴν καὶ παισίν, εἰ γένοιν-
35 το, καταθήσεσθαι. Ὅμετς δ’, ὑπὲρ ὅν ἐγὼ ἀπήχθημαί τε πλεῖστα καὶ
ταῦτα πολὺ κρείττονι ἐμαυτοῦ, πραγματευόμενός τε οὐδὲ νῦν πω πέ-
πανμαι δι, τι δύναμαι ἀγαθὸν ὑμῖν, τοιαύτην ἔχετε γνώμην περὶ ἐμοῦ.
36 Ἄλλη ἔχετε μέν με οὔτε φεύγοντα λαβόντες οὔτε ἀποδιδράσκοντα·
ἥν δὲ ποιήσητε δι λέγετε, ἵστε δι τι ἄνδρα κατακεκονότες ἔσεσθε πολλὰ
μὲν δὴ πρὸς ὑμῶν ἀγρυπνήσαντα, πολλὰ δὲ σὺν ὑμῖν πονήσαντα καὶ
κινδυνεύσαντα καὶ ἐν τῷ μέρει καὶ παρὰ τὸ μέρος, θεῶν δὲ ἔλεων δι των

"Ετσι ἀπὸ τότε ποὺ ἤρθε μαζί μας τὸ ἵππικὸ τοῦ Σεύθη, δὲν εῖδαμε 29 κανέναν ἔχθρο. Ἐνῶ ὡς τότε οἱ ἔχθροι μᾶς ἀκολουθοῦσαν μὲ θάρρος καὶ μὲ τὸ ἵππικὸ καὶ τὸ πελταστικὸ τους μᾶς ἐμπόδιζαν παντοῦ νὰ σκορπιζόμαστε λίγοι λίγοι καὶ νὰ παιρνωμε πιὸ πολλὰ τρόφιμα. "Αν λοιπὸν ἔκεινος ποὺ σᾶς ἔδωσε αὐτὴ τὴν ἀσφάλεια δὲν σᾶς πλήρωσε 30 ἀπὸ πάνω καὶ μὲ μεγάλο μισθό, αὐτὸ δεῖναι τὸ σκληρὸ πάθημά σας ποὺ ἔξαιτίας του νομίζετε πώς δὲν πρέπει νὰ μὲ ἀφήσετε μὲ κανένα τρόπο 31 ζωντανό; Καὶ τώρα πῶς φεύγετε; δὲν περάσατε τὸ χειμώνα μὲ ἀφθονα 32 τρόφιμα, κι ἔχετε περισσέματα ὅσα πήρατε ἀπὸ τὸ Σεύθη; Γιατὶ δὲν ξοδεύατε δικά σας, δὲν ἀπὸ τὰ πράγματα τῶν ἔχθρῶν. Δὲν φτάνουν δμως αὐτά, παρὰ οὔτε ἔνα δικό σας δὲν εἰδατε σκοτωμένο, οὔτε καὶ 33 χάσατε κανένα ποὺ νὰ πιάστηκε αἰχμάλωτος. Καὶ ἀν πρωτύτερα εἴχατε δείξει γενναιότητα πολεμώντας τοὺς βαρβάρους τῆς Ἀσίας δὲν σᾶς 34 ἔμεινε κι ἔκεινο κέρδος, κι ἀκόμα δὲν κερδίσατε τώρα μιὰν δὲλη δόξα μὲ τὸ νὰ κάνετε πόλεμο καὶ νὰ νικήσετε τοὺς Θράκες τῆς Εύρωπης; "Ἐγὼ νομίζω πῶς αὐτὰ ποὺ σᾶς κάνουν τώρα νὰ δργίζεστε μαζί μου εἶναι εὐεργεσίες ποὺ σᾶς τὶς ἔστειλαν οἱ θεοὶ κι ἔπρεπε νὰ τοὺς χρωστᾶτε εύγνωμοσύνη. Τὰ σχετικὰ μὲ σᾶς ἔτσι περίπου εἶναι. Ἐλάτε δέ 35 δμως, γιὰ τ' ὄνομα τῶν θεῶν, ἔξετάστε καὶ τὴ δική μου κατάσταση. Πρὸν ἀπὸ καιρὸ ποὺ ἔκεινοντας γιὰ τὴν πατρίδα, ἔφευγα ἀκούγοντας νὰ μοῦ κάνετε πολλοὺς ἐπαίνους, καὶ ἔξαιτίας σας εἶχα μιὰ καλὴ φήμη ἀνάμεσα στοὺς δόλους "Ελληνες. Ἀκόμα μοῦ εἶχαν ἐμπιστοσύνη καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι, δὲλιώτικα δὲν θὰ μὲ ξανάστελναν νὰ σᾶς συναντήσω. Τώρα δμως φεύγω, καὶ ἀπὸ τὴν μιὰ μὲ ἔχετε συκοφαντήσει στοὺς 36 Λακεδαιμόνιους, ἀπὸ τὴν δὲλη ἔξαιτίας σας ἔγινα μισητὸς στὸ Σεύθη. "Ἐνῶ ἔγὼ περίμενα πῶς μὲ τὴ βοήθειά σας θὰ τὸν εὐεργετήσω κι ἔτσι θὰ ἔχω ἔνα καλὸ κατατρύγιο καὶ γιὰ τὸν ἑαυτό μου καὶ γιὰ τὰ παιδιά μου, ἀν κάνω καμιὰ φροδά.

Μὰ ἔσεῖς, ποὺ ἔξαιτίας σας μισήθηκα πολὺ καὶ μάλιστα ἀπὸ 37 ἄνθρωπο ἀρκετὰ ἴσχυρότερό μου, ἔχετε τέτοια γνώμη γιὰ μένα, παρ' δόλο ποὺ δὲν πάω οὔτε τώρα ἀκόμα νὰ προσπαθῶ νὰ σᾶς προσφέρω δ, τι ὠφέλιμο μπορῶ.

Τώρα μὲ κρατεῖτε στὰ ζέρια σας καὶ δὲν σκοπεύω νὰ φύγω οὔτε 38 νὰ τὸ σκάσω. "Αν δμως κάνετε ἔκεινα ποὺ λέτε, νὰ ξέρετε πῶς θὰ σκοτώσετε ἔναν ἄνθρωπο ποὺ ἀγρύπνησε πολλὲς φορὲς γιὰ σᾶς, καὶ πέρασε μαζί σας πολλοὺς κόπους καὶ κινδύνους, κι ὅταν εἶχε σειρὰ

καὶ τρόπαια βαρβάρων πολλὰ δὴ σὺν ὑμῖν στησάμενον, ὅπως δέ γε μηδενὶ τῶν Ἑλλήνων πολέμιοι γένοισθε, πᾶν δον ἐγὼ ἐδυνάμην πρὸς 37 ὑμᾶς διατεινάμενον. Καὶ γὰρ οὖν τοῦ ὑμῖν ἔξεστιν ἀνεπιλήπτως πο-
ρεύεσθαι ὅπῃ ἀν ἐλησθε καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν. Ὅμεις δέ,
ὅτι πολλὴ ὑμῖν εὐπορία φαίνεται, καὶ πλεῖτε ἔνθα δὴ ἐπεθυμεῖτε πάλαι,
δέονται τε ὑμῶν οἱ μέγιστον δυνάμενοι, μισθὸς δὲ φαίνεται, ἥγεμόνες
δὲ ἥκουσι Λακεδαιμόνιοι οἱ κράτιστοι νομιζόμενοι εἶναι, τοῦ δὴ καιρὸς
38 ὑμῖν δοκεῖ εἶναι ὡς τάχιστα ἐμὲ κατακανεῖν; Οὐ μὴν δτε γε ἐν τοῖς
ἀπόροις ἥμεν, ὡς πάντων μημονικώτατοι, ἀλλὰ καὶ πατέρα ἐμὲ ἐκαλεῖ-
τε καὶ αἰεὶ ὡς εὐεργέτον μεμνῆσθαι ὑπισχνεῖσθε. Οὐ μέντοι ἀγνώμονες
οὐδὲ οὗτοί εἰσιν οἵ τοῦ ἥκον ἐφ' ὑμᾶς· ὥστε, ὡς ἐγὼ οἴμαι, οὐδὲ τού-
τοις δοκεῖτε βελτίστους εἶναι τοιοῦτοι ὄντες περὶ ἐμέ. Ταῦτ' εἰπὼν ἐπαν-
στατο.

39 Χαρμῆνος δὲ δὲ Λακεδαιμόνιος ἀναστὰς εἰπεν· οὐ τῷ σιώ, ἀλλ’
ἐμοὶ μέντοι οὐ δικαίως δοκεῖτε τῷ ἀνδρὶ τούτῳ χαλεπαίνειν· ἔχω γὰρ
καὶ αὐτὸς αὐτῷ μαρτυρῆσαι. Σεύθης γὰρ ἐρωτῶντος ἐμοῦ καὶ Πολυ-
νίκου περὶ Ξενοφῶντος τίς ἀνὴρ εἴη ἄλλο μὲν οὐδὲν εἴχε μέμφασθαι,
ἄγαν δὲ φιλοστρατιώτην ἔφη αὐτὸν εἶναι διὸ καὶ χεῖρον αὐτῷ εἶναι
40 πρὸς ἡμῶν τε τῶν Λακεδαιμονίων καὶ πρὸς αὐτοῦ. Ἀναστὰς ἐπὶ τούτῳ
Ἐνδύλοχος Λουσιάτης [Ἄρκας] εἰπεν· καὶ δοκεῖ γέ μοι, ἄνδρες Λα-
κεδαιμόνιοι, τοῦτο ὑμᾶς πρῶτον ἡμῶν στρατηγῆσαι, παρὰ Σεύθουν
ἡμῖν τὸν μισθὸν ἀναποδᾶσαι ή ἐκόντος ή ἀκοντος, καὶ μὴ πρότερον ἡμᾶς
41 ἀπαγαγεῖν. Πολυνεράτης δὲ Αθηναῖος εἰπεν ἐνετὸς ὑπὸ Ξενοφῶντος·
ὅρῶ γε μήν, ἔφη, ὡς ἄνδρες, καὶ Ἡρακλείδην ἐνταῦθα παρόντα, δις
παραλαβὼν τὰ χρήματα ἡ ἡμεῖς ἐπονήσαμεν, ταῦτα ἀποδόμενος οὕτε
Σεύθη ἀπέδωκεν οὕτε ἡμῖν τὰ γιγνόμενα, ἀλλ’ αὐτὸς κλέψας πέπαται.

κι ὅταν δὲν εἶχε. "Ἐναν ἄνθρωπο, ποὺ μὲ τὴ βοήθεια τῶν θεῶν νίκησε μαζὶ σας τοὺς βαρβάρους κι ἔστησε πολλὰ τρόπαια, καὶ ποὺ ἀγωνίστηκε, δσο μπόρεσε, νὰ σᾶς πείσῃ νὰ μὴ γίνετε ἔχθροὶ μὲ κανένα" Ἐλ-ληνα. "Ἐτσι τώρα ἐλεύθερα μπορεῖτε νὰ πηγαίνετε ὅπου θέλετε, ναὶ 37 στὴ στεριὰ καὶ στὴ θάλασσα. Καὶ ἀκριβῶς σᾶς παρουσιάστηκε μιὰ μεγάλη εὐτυχία, ἀφοῦ πρόκειται νὰ ταξιδέψετε ἐκεῖ ποὺ ἐπιθυμούσατε ἀπὸ καιρό, ἐπειδὴ σᾶς ἔχουν ἀνάγκη ἄνθρωποι πάρα πολὺ δυνατοί, ποὺ θὰ σᾶς δώσουν μάλιστα καὶ μισθὸ καὶ τὸ σπουδαιότερο, ἐπειδὴ ἔχουν ἕρθει γιὰ ἀρχηγοὶ σας οἱ Λακεδαιμόνιοι, ποὺ θεωροῦνται οἱ ἴσχυρότεροι ἀπὸ δλους. Τώρα λοιπόν, νομίζετε πῶς ἥρθε ἡ κατάληη εὐκαιρία νὰ μὲ σκοτώσετε βιαστικὰ βιαστικά; Δὲν τὸ κάνατε αὐτὸ 38 τότε ποὺ βρισκόμασταν σὲ δύσκολες στιγμές, ἐσεῖς ποὺ τὰ θυμᾶστε τόσο καλὰ ὅλα, παρὰ καὶ πατέρα μὲ δνομάζατε καὶ μοῦ ὑποσχόσαστε πῶς θὰ μὲ φέρνετε πάντα στὸ μυαλό σας, σὰν εὐεργέτη. Δὲν εἰναι ὅμως ἀχάριστοι οὔτε αὐτοὶ ποὺ ἥρθαν τώρα νὰ σᾶς πάρουν. Γι' αὐτὸ ἔχω τὴ γνώμη πῶς οὔτε σ' αὐτοὺς δὲν θὰ κάνετε καλὴ ἐντύπωση, δείχνοντας τέτοια διαγωγὴ ἀπέναντι μου». Αὕτα εἶπε καὶ σταμάτησε.

Τότε σηκώθηκε ὁ Χαρμίνος ὁ Λακεδαιμόνιος καὶ εἶπε: «Μά τοὺς 39 δυὸ θεούς, μοῦ φαίνεται πῶς ἀδικα εἰστε ὀργισμένοι μὲ τοῦτον τὸν ἄντρα. Κι ἐγὼ ὁ ἔδιος μπορῶ νὰ τὸν ὑπερασπίσω σὰ μάρτυρας. Γιατὶ ὁ Σεύθης, ὅταν τὸν ρώτησα ἐγὼ μὲ τὸν Πολύνικο τί λογῆς ἄνθρωπος ἦταν ὁ Ξενοφῶν, σὲ τίποτε δῆλο δὲν μπόρεσε νὰ τὸν κατηγορήσῃ, παρὰ εἶπε μονάχα πῶς ἀγαποῦσε ὑπερβολικὰ τοὺς στρατιῶτες. Καὶ πρόσθεσε πῶς αὐτὸ ἦταν τὸ μεγαλύτερὸ του ἐλάττωμα καὶ γιὰ τοὺς Λακεδαιμόνιους καὶ γιὰ τὸν ἔδιο τὸ Σεύθη». "Γιτερα σηκώθηκε 40 ὁ Εύρύλοχος ἀπὸ τοὺς Λουσούς τῆς Ἀρκαδίας καὶ εἶπε: «Μοῦ φαίνεται, Λακεδαιμόνιοι, πῶς αὐτὸ πρῶτα πρῶτα τὸ στρατηγικὸ κατόρθωμα πρέπει νὰ κάνετε γιὰ μᾶς, δηλαδὴ νὰ καταφέρετε νὰ πληρωθοῦμε τὸ μισθό μας ἀπὸ τὸ Σεύθη εἴτε μὲ τὸ καλὸ εἴτε μὲ τὸ ἄγριο, καὶ νὰ μὴ μᾶς πάρετε ἀπὸ δῶ, ἀν δὲν τὸ πετύχετε». Ὁ Πολυκράτης 41 πάλι ὁ Ἀθηναῖος, βαλτὸς ἀπὸ τὸν Ξενοφώντα, εἶπε: «Βλέπω, στρατιῶτες, πῶς ἐδῶ βρίσκεται κι ὁ Ἡρακλείδης, ὁ ἄνθρωπος ποὺ πήρε καὶ πούλησε δσα λάφυρα ἀποχήσαμε ἐμεῖς μὲ κόπους. Δὲν ἔδωσε δμως τὰ χρήματα ἀπὸ τὸ ξεπούλημα οὔτε στὸ Σεύθη οὔτε σὲ μᾶς, παρὰ τὰ κράτησε ὁ ἔδιος σὰν κλέφτης. "Αν ἔχουμε λοιπὸν μυαλό, δὲν θὰ τὸν ἀφήσωμε νὰ τὸ κουνήσῃ, ἀν δὲν μᾶς τὰ δώσῃ. Γιατὶ αὐτὸς

39-41

Οἱ Λακεδαιμόνιοι δικαιολογοῦν τὸν Εξενοφώντα.
"Αλλες δμιλεῖσσε.

**Ἡν οὖν σωφρονῶμεν, ἔξομεθα αὐτοῦ· οὐ γάρ δὴ οὔτός γε, ἔφη, Θρᾷξ
ἔστιν, ἀλλ᾽ Ἑλλην ὡν Ἔλληνας ἀδικεῖ.*

42 *Ταῦτα ἀκούσας δὲ Ἡρακλείδης μάλα ἐξεπλάγη· καὶ προσελθὼν
τῷ Σεύθῃ λέγει· ἡμεῖς ἦν σωφρονῶμεν, ἄπιμεν ἐντεῦθεν ἐκ τῆς τούτων
ἐπικρατείας. Καὶ ἀναβάντες ἐπὶ τοὺς Ἰπποὺς φύχοντο ἀπελαύνοντες εἰς
43 τὸ ἑαυτῶν στρατόπεδον. Καὶ ἐντεῦθεν Σεύθης πέμπει Ἀβροζέλμην
τὸν ἑαυτοῦ ἐρμηνέα πρὸς Ξενοφῶντα καὶ κελεύει αὐτὸν καταμεῖναι
παρ᾽ ἑαυτῷ ἔχοντα χιλίους ὀπλίτας, καὶ ὑπισχνεῖται αὐτῷ ἀποδώσειν
τά τε χωρία τὰ ἐπὶ θαλάττη καὶ τὰ ἄλλα ἂν πέσχετο. Καὶ ἐν ἀπορήτῳ
ποιησάμενος λέγει διτὶ ἀκίκος Πολυνίκου ὡς εἰ νποχείριος ἔσται Λακε-
44 δαιμονίοις, σαφῶς ἀποθανοῦτο ὑπὸ Θίβρωνος. Ἐπέστελλον δὲ ταῦτα
καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῷ Ξενοφῶντι ὡς διαβεβλημένος εἴη καὶ φυλάττεσθαι
δέοι. "Ο δὲ ἀκούων ταῦτα δύο ιερεῖα λαβὼν ἐθύνετο τῷ Διὶ τῷ βασιλεῖ
πότερα οἱ λῦσον καὶ ἅμεινον εἴη μένειν παρὰ Σεύθῃ ἐφ' οὓς Σεύθης
λέγει η̄ ἀπιέναι σὺν τῷ στρατεύματι. Ἀναιρεῖ αὐτῷ ἀπιέναι.*

ΚΕΦ. 7 1 *Ἐντεῦθεν Σεύθης μὲν ἀπεστρατοπεδεύσατο προσωτέρω· οἱ δὲ
"Ἑλληνες ἐσκίνησαν εἰς κώμας ὅθεν ἔμελλον πλεῖστα ἐπισιτισάμενοι
ἐπὶ θάλατταν ἤξειν. Αἱ δὲ κώμαι αὗται ἦσαν δεδομέναι ὑπὸ Σεύθουν
2 Μηδοσάδη. Ὁρῶν οὖν δὲ Μηδοσάδης δαπανώμενα τὰ ἐν ταῖς κώμαις
ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων χαλεπῶς ἔφερε· καὶ λαβὼν ἄνδρα Ὀδρύσην δυνα-
τώτατον τῶν ἄνωθεν καταβεβηκότων καὶ ίπιπέας ὅσον τριάκοντα
ἔρχεται καὶ προκαλεῖται Ξενοφῶντα ἐκ τοῦ Ἔλληνικοῦ στρατεύματος.
Καὶ δις λαβὼν τινας τῶν λοχαγῶν καὶ ἄλλους τῶν ἐπιτηδείων προσέρ-
3 χεται. "Ἐνθα δὴ λέγει Μηδοσάδης· ἀδικεῖτε, δὲ Ξενοφῶν, τὰς ἡμετέρας
κώμας πορθοῦντες. Προλέγομεν οὖν ὑμῖν, ἐγώ τε ὑπέρ Σεύθουν καὶ
δις ἄνηρ παρὰ Μηδόκουν ἥκων τοῦ ἄνω βασιλέως, ἀπιέναι ἐκ τῆς*

δὲν εἶναι ἀπὸ τὴν Θράκη, παρὰ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, καὶ ὡστόσο ἀδικεῖ τοὺς "Ἐλληνες".

Τὸ ἄκουσε αὐτὰ ὁ Ἡρακλείδης καὶ φοβήθηκε πολύ, γι' αὐτὸ σί- 42 μωσε τὸ Σεύθη καὶ τοῦ λέει: «"Ἄν εἴμαστε ἀνθρώποι γνωστικοί, πρέ- πει νὰ φύγωμε ἀπὸ τὸ μέρος τοῦτο, ποὺ τὸ ἔξουσιάζουν οἱ "Ἐλληνες". Κι ἀνέβηκαν ἐπάνω στ' ἀλογά τους κι ἔψυγαν γρήγορα, τραβώντας πρὸς τὸ δικό τους στρατόπεδο. ⁴³ Απὸ ἐκεῖ ὁ Σεύθης στέλνει τὸν Ἀβροζέλμη τὸ διερμηνέα του στὸν Εενοφώντα καὶ τοῦ προτείνει νὰ μείνῃ κοντά του μὲ χίλιους ἵππεῖς, τάζοντας νὰ τοῦ δώσῃ καὶ τὶς παραθαλάσσιες τοποθεσίες καὶ δσα ἄλλα τοῦ εἶχε ὑποσχεθῆ. Κατόπι τοῦ λέει, φανε- ρώνοντας τάχα μυστικό, πῶς ἔμαθε ἀπὸ τὸν Πολύνικο, ὅτι ἂν πέσῃ ὁ Εενοφῶν στὰ χέρια τῶν Λακεδαιμονίων, ὅπωσδήποτε θὰ σκοτωθῇ ἀπὸ τὸ Θίβρωνα. Μὰ κι ἄλλοι πολλοί ἔστελναν αὐτὲς τὶς πληροφορίες 44 στὸν Εενοφώντα, πῶς δηλαδὴ τὸν εἶχαν συκοφαντήσει κι ἔπρεπε νὰ προφυλάγεται. Κι ἐκεῖνος μόλις τ' ἄκουσε, πῆρε δυὸ ζῶα καὶ τὰ θυ- σίασε στὸ Δία τὸ βασιλιά, γιὰ νὰ μάθῃ ποιὸ ἀπὸ τὰ δυὸ τοῦ ἥταν προ- τιμότερο καὶ ὡφελιμότερο, νὰ μείνῃ κοντά στὸ Σεύθη μὲ τοὺς ὄρους ποὺ τοῦ πρότεινε, ἢ νὰ φύγῃ μαζὶ μὲ τὸ στρατό. Κι ὁ Δίας τοῦ προφήτε- ψε νὰ φύγῃ.

Ο ΕΕΝΟΦΩΝ, ΥΣΤΕΡΑ ΑΠΟ ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ, ΠΕΤΥΧΑΙΝΕΙ ΝΑ ΠΑΡΗ ΑΠΟ ΤΟ ΣΕΥΘΗ ΠΛΗΡΩΜΗ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΕΣ

Ο Σεύθης ἔψυγε ἀπὸ κεῖ ποὺ βρισκόταν καὶ στρατοπέδεψε μα- 1 κρύτερα, ἐνῶ οἱ "Ἐλληνες κατασκήνωσαν σὲ χωρά, ἀπὸ ὅπου σκό- πευαν νὰ πάρουν ἀφθονα τρόφιμα κι ὕστερα νὰ τραβήξουν πρὸς τὴ θάλασσα. Τὰ χωριά ὅμως τοῦτα ἀνήκαν στὸ Μηδοσάδη, δοσμένα ἀπὸ τὸ Σεύθη. Γι' αὐτὸ ὁ Μηδοσάδης στενοχωριόταν πολύ, ὅσο ἔβλεπε 2 νὰ ἔδοινται ἀπὸ τοὺς "Ἐλληνες τὰ τρόφιμα ποὺ ὑπῆρχαν στὰ χωριά. Πῆρε λοιπὸν ἔναν Ὁδρύση, τὸν πιὸ δυνατὸ ἀπὸ κείνους ποὺ εἶχαν κατέβη ἀπὸ τὰ βουνά, πῆρε καὶ μιὰ τριανταριὰ ἵππεῖς κι ἔρχεται καὶ φωνάζει τὸν Εενοφώντα νὰ βγῆ ἔξω ἀπὸ τὸ στρατόπεδο. ³ Ἐκεῖνος πῆρε μαζὶ του μερικοὺς λοχαγοὺς κι ἄλλους φίλους του καὶ πηγαίνει. Τότε ὁ Μηδοσάδης τοῦ λέει: «Κάνετε ἀδικία, Εενοφώντα, λγστεύοντας τὰ χωριά μας. Γι' αὐτὸ σᾶς προειδόποιοῦμε, ἐγὼ γιὰ λογαριασμὸ τοῦ Σεύθη καὶ τοῦτος ἐδῶ σὰν ἀπεσταλμένος τοῦ Μήδοκου, ποὺ εἶναι βα- σιλιάς στὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας, νὰ φύγετε ἀπὸ τὸν τόπο μας. ⁴ Άλλιώ-

42-44
Προτάσεις
τοῦ Σεύθη
στὸν Εενο-
φώντα.

ΚΕΦ. 7
1-11
Συνάντηση
Μηδοσάδη καὶ
Εενοφώντα.

χώρας· εἰ δὲ μή, οὐκ ἐπιτρέψομεν ὑμῖν, ἀλλ' ἐὰν ποιῆτε κακῶς τὴν
ἡμετέραν χώραν, ως πολεμίους ἀλεξόμεθα.

4 ‘Ο δὲ Ξενοφῶν ἀκούσας ταῦτα εἶπεν· ἀλλὰ σοὶ μὲν τοιαῦτα
λέγοντι καὶ ἀποκρίνασθαι χαλεπόν τούτον δ' ἔνεκα τοῦ νεανίσκου λέξω,
5 ἴν' εἰδῆ οἰοί τε ὑμεῖς ἔστε καὶ οἷοι ἡμεῖς. Ἡμεῖς μὲν γάρ, ἔφη, ποὺν
ὑμῖν φίλοι γενέσθαι ἐπορευόμεθα διὰ ταύτης τῆς χώρας ὅποι ἐβούλο-
6 μεθα, ἦν μὲν ἐθέλοιμεν πορθοῦντες, ἦν δ' ἐθέλοιμεν καίοντες, καὶ σὺ
ὅπότε πρὸς ἡμᾶς ἔλθοις πρεσβεύων, ηὐλίζουν τότε παρ' ἡμῖν οὐδένα
φοβούμενος τῶν πολεμίων ὑμεῖς δὲ οὐκ ἥπετε εἰς τήρδε τὴν χώραν, η
εἰ ποτε ἔλθοιτε, ως ἐν κρειττόνων χώρᾳ ηὐλίζεσθε ἐγκεχαλινωμένοις
τοῖς ἵπποις.

7 ‘Ἐπεὶ δὲ ἡμῖν φίλοι ἐγένεσθε καὶ δι' ἡμᾶς σὸν θεοῖς ἔχετε τήρδε
τὴν χώραν, νῦν δὴ ἐξελαύνετε ἡμᾶς ἐκ τῆσδε τῆς χώρας ἢν παρ' ἡμῶν
ἐχόντων κατὰ κράτος παρελάβετε· ως γάρ αὐτὸς οἰσθα, οἱ πολέμοι
8 οὐκ ἴκανοὶ ἦσαν ἡμᾶς ἐξελαύνειν. Καὶ οὐχ ὅπως δῶρα δοὺς καὶ εὖ
ποιήσας ἀνθ' ὅν εῦ ἐπαθεὶς ἀξιοῖς ἡμᾶς ἀποπέμψασθαι, ἀλλ' ἀποπο-
9 ρενομένους ἡμᾶς οὐδὲ ἐναντισθῆναι ὅσον δύνασαι ἐπιτρέπεις. Καὶ
ταῦτα λέγων οὕτε θεοὺς αἰσχύνῃ οὕτε τόνδε τὸν ἄνδρα, δις νῦν μέν σε
ὅρᾳ πλούτοῦντα, ποὺν δὲ ἡμῖν φίλον γενέσθαι ἀπὸ ληστείας τὸν βίον
10 ἔχοντα, ως αὐτὸς ἔφησθα. Ἀτὰρ τί καὶ πρὸς ἐμὲ λέγεις ταῦτα; ἔφη·
οὐ γὰρ ἔγωγ' ἔτι ἄρχω, ἀλλὰ Λακεδαιμόνιοι, οἵς ὑμεῖς παρεδώκατε τὸ
στρατευμα ἀπαγαγεῖν οὐδὲν ἐμὲ παρακαλέσαντες, ὡς θαυμαστότατοι,
ὅπως ὕσπερ ἀπηχθανόμην αὐτοῖς ὅτε πρὸς ἡμᾶς ἤγον, οὕτω καὶ
χαρισαμένην νῦν ἀποδιδούς.

11 ‘Ἐπεὶ ταῦτα ἥκουσεν δὲ Ὁδρύσης, εἶπεν ἐγὼ μέν, δὲ Μηδόσαδες,
κατὰ τῆς γῆς καταδύομαι ὑπὸ τῆς αἰσχύνης ἀκούων ταῦτα. Καὶ εἰ μὲν
πρόσθεν ἡπιστάμην, οὐδέν ἄν συνηκολούθησά σου καὶ νῦν ἄπειμι. Οὐδὲ
γὰρ ἄν Μήδονός με δι βασιλεὺς ἐπαινοίη, εἰ ἐξελαύνοιμι τοὺς εὐεργέ-
12 τας. Ταῦτ' εἰπὼν ἀναβὰς ἐπὶ τὸν ἵππον ἀπήλαυνε καὶ σὺν αὐτῷ οἱ ἄλ-
λοι ἵππεῖς πλὴν τεττάφων ἥ πέντε. Ὁ δὲ Μηδόσαδης, ἐλύπει γὰρ αὐτὸν
ἡ χώρα πορθούμενη, ἐκέλευε τὸν Ξενοφῶντα καλέσαι τὸν Λακεδαιμονίων.
13 Καὶ δις λαβὼν τοὺς ἐπιτηδειοτάτους προσῆλθε τῷ Χαρμίνῳ καὶ Πο-

τικα δὲν θὰ σᾶς ἐπιτρέψωμε αὐτὸ ποὺ κάνετε, κι ἂν ἐσεῖς ἔξακολουθήσετε νὰ ληστεύετε τὴ χώρα μας, θὰ σᾶς ἀντιμετωπίσωμε σὰν ἐχθρούς». "Οταν τ' ἀκουσε δὲν Ξενοφῶν, ἀποκρίθηκε: «Εἶναι δύσκολο καὶ νὰ σοῦ 4 ἀπαντήσω, ἔτσι ποὺ μιλᾶς. Θὰ πῶ ὅμως μερικὰ πράγματα γιὰ χάρη τοῦ νεαροῦ, γιὰ νὰ μάθη ποιοὶ εἰστε σεῖς καὶ ποιοὶ ἐμεῖς. »Εμεῖς προτοῦ 5 νὰ γίνωμε φίλοι σας, βαδίζαμε μέσα ἀπ' αὐτὴ τὴ χώρα καὶ πηγαίναμε δπου θέλαμε, λεηλατώντας την καὶ καίγοντάς την κατὰ τὴ διάθεσή 6 μας. Κι ἐσύ, ὅσες φορὲς ἐρχόσουν καὶ μᾶς ἔβρισκες σὰν ἀπεσταλμένος, 7 κατασκήνωντας κοντά μας, χωρὶς νὰ φοβᾶσαι κανέναν ἐχθρό. »Ἐσεῖς, ἀντίθετα, δὲν πατούσατε σὲ τούτη τὴ χώρα, κι ἂν ἐρχόσαστε καμιὰ φορά, κατασκηνώντας μὲ τὰ ἄλογα καπιστρωμένα, σὰ νὰ ἥταν ισχυρότεροι ἀπὸ σᾶς οἱ κάτοικοι τοῦ τόπου. »Ἀφοῦ ὅμως γνήκατε φίλοι μας 8 καὶ ἔξατίας μας μὲ τὴ βοήθεια τῶν θεῶν ἔξουσιάζετε τούτη τὴ χώρα, φτάσατε στὸ σημεῖο νὰ μᾶς διώχνετε ἀπ' αὐτήν, ἐνῶ τὴν πήρατε ἀπὸ μᾶς, ποὺ τὴν εἴχαμε στὴν ἀπόλυτη ἔξουσία μας. Γιατί, τὸ ζέρεις κι ὁ ἰδιος, οἱ ἐχθροὶ δὲν ἥταν ίκανοι νὰ μᾶς διώξουν. Καὶ τὸ νομίζεις 9 σωστὸ νὰ μᾶς διώξης, χωρὶς νὰ μᾶς προσφέρῃς δῶρα καὶ νὰ μᾶς περιποιηθῆς γιὰ τὸ καλὸ ποὺ σοῦ κάναμε. »Αντίθετα μάλιστα, τὴν ὡρὰ ποὺ ἐτοιμαζόμαστε νὰ φύγωμε, δὲν μᾶς ἐπιτρέπεις, δσο περνάει ἀπὸ τὸ χέρι σου, οὔτε νὰ κατασκηνώσωμε. Τὰ λὲς αὐτὰ καὶ δὲν ντρέπεσαι 10 οὔτε τοὺς θεοὺς οὔτε τὸν ἄνθρωπο τοῦτο, ποὺ τώρα σὲ βλέπει πλούσιο, ἐνῶ προτοῦ γίνης φίλος μας ζοῦσες ἀπὸ τὴ ληστεία, ὅπως εἰπες δ ἰδιος. »Αλλὰ γιατὶ τὰ λὲς αὐτὰ σὲ μένα; ρώτησε. Δὲν εἶμαι πιὰ 11 ἐγὼ ἀρχιγῆρὸς τοῦ στρατοῦ παρὰ οἱ Λακεδαιμόνιοι, ποὺ τοὺς τὸν παραδώσατε γιὰ νὰ τὸν πάρουν ἀπὸ δῶ. Καὶ τουλάχιστο δὲν μὲ φωνάξατε, ἔξοχοι ἄνθρωποι, γιὰ νὰ τοὺς παραδώσω ἐγὼ τὸ στρατὸ καὶ νὰ τοὺς προξενήσω εὐχαρίστηση, ὅπως τοὺς δυσαρέστησα τότε ποὺ τὸν ὁδήγησα σὲ σᾶς». "Οταν τ' ἀκουσε δὲν Οδρύσης εἶπε: 12

«Ἐγώ, Μηδοσάδη, νιώθω τὴ γῆ νὰ μὲ καταπίνῃ ἀπὸ τὴ ντροπή μου γι' αὐτὰ ποὺ ἀκουσα. »Αν τὰ ἤξερα πρωτύτερα, οὔτε θὰ ἐρχόμουνα μαζί σου. Τώρα φεύγω. Γιατὶ οὔτε δ ὁ Μήδοκος δ βασιλιάς θὰ μὲ παινοῦσε, ἀν ἤξερε πῶς διώχνω ἀπὸ δῶ ἀνθρώπους ποὺ μᾶς εὐεργέτησαν». Αὐτὰ εἶπε κι ἀνέβηκε στὸ ἄλογό του κι ἔφυγε μαζὶ 13 μὲ τοὺς ἄλλους ἵππεις, ἔκτὸς ἀπὸ τέσσερεις ἡ πέντε. »Ο Μηδοσάδης ὅμως στενοχωρίστων ἀπὸ τὴ λεηλασία τῆς χώρας, καὶ γι' αὐτὸ παρακάλεσε τὸν Ξενοφῶντα νὰ φωνάξῃ τοὺς δυὸ Λακεδαιμόνιους. »Ο 14

12-19
Μηδοσάδης
καὶ Λακεδαι-
μόνιοι.

λυνίκω καὶ ἔλεγεν ὅτι καλεῖ αὐτοὺς Μηδοσάδης προερῶν ἄπερ αὐτῷ,
 14 ἀπιέναι ἐκ τῆς χώρας. Οἴομαι ἂν οὖν, ἔφη, ύμᾶς ἀπολαβεῖν τῇ στρατιᾷ
 τὸν ὀφειλόμενον μισθόν, εἰ εἴποιτε ὅτι δεδέηται ύμῶν ἡ στρατιὰ συνα-
 ναπλᾶξαι τὸν μισθὸν ἢ παρ' ἑκόντος ἢ παρ' ἄκοντος Σεύθου, καὶ ὅτι
 τούτων τυχόντες προθύμως ἀν συνέπεσθαι ύμῖν φασί· καὶ ὅτι δίκαια
 ύμῖν δοκοῦσι λέγειν· καὶ ὅτι ύπέσχεσθε αὐτοῖς τότε ἀπιέναι ὅταν
 τὰ δίκαια ἔχωσιν οἱ στρατιῶται.

15 Ἀκούσαντες οἱ Λάκωνες ταῦτα ἔφασαν ἐρεῖν καὶ ἄλλα ὅποια
 ἀν δύνωνται κράτιστα· καὶ εὐθὺς ἐπορεύοντο ἔχοντες πάντας τοὺς ἐπι-
 καιρίους. Ἐλθὼν δὲ ἔλεξε Χαρμίνος· εἰ μὲν σύ τι ἔχεις, ὃ Μηδόσαδες,
 16 πρὸς ὑμᾶς λέγειν, εἰ δὲ μή, ὑμεῖς πρὸς σὲ ἔχομεν. Ὁ δὲ Μηδοσάδης
 μάλα δὴ υφειμένως· ἀλλ' ἐγὼ μὲν λέγω, ἔφη, καὶ Σεύθης τὰ αὐτά,
 ὅτι ἀξιοῦμεν τοὺς φίλους ὑμῖν γεγενημένους μὴ κακῶς πάσχειν ύφ'
 ύμῶν. "Ο, τι γάρ ἀν τούτους κακῶς ποιῆτε ὑμᾶς ἥδη ποιεῖτε· ὑμέτεροι
 17 γάρ εἰσιν.—"Ημεῖς τούνν, ἔφασαν οἱ Λάκωνες, ἀπίσιμεν ἀν διπότε τὸν
 μισθὸν ἔχοιεν οἱ ταῦτα ύμῖν καταπλάξαντες· εἰ δὲ μή, ἐρχόμεθα μὲν
 καὶ νῦν βοηθήσοντες τούτοις καὶ τιμωρησόμενοι ἄνδρας οἱ τούτους
 παρὰ τοὺς ὄρκους ἥδικησαν. Ἡν δὲ δὴ καὶ ύμεῖς τοιοῦτοι ἦτε, ἐνθένδε
 18 ἀρξόμεθα τὰ δίκαια λαμβάνειν. Ὁ δὲ Ξενοφῶν εἰπεν· ἐθέλοιτε ἀν
 τούτοις, ὃ Μηδόσαδες, ἐπιτρέψαι, ἐπειδή φατε φίλους εἶναι ύμῖν,
 ἐν δν τῇ χώρᾳ ἐσμέν, διπότερ' ἀν ψηφίσωνται, εἴθ' ύμᾶς προσήκει ἐκ
 19 τῆς χώρας ἀπιέναι εἴτε ὑμᾶς; "Ο δὲ ταῦτα μὲν οὐκ ἔφη· ἐκέλευε δὲ μά-
 λιστα μὲν αὐτῷ τῷ Λάκωνε ἐλθεῖν παρὰ Σεύθην περὶ τοῦ μισθοῦ, καὶ
 οἴεσθαι ἀν Σεύθην πεῖσαι· εἰ δὲ μή, Ξενοφῶντα σὺν αὐτῷ πέμπειν,
 καὶ συμπράξειν ύπισχγεῖτο. Ἐδεῖτο δὲ τὰς κώμας μὴ καίειν.

20 Ἐντεῦθεν πέμποντι Ξενοφῶντα καὶ σὺν αὐτῷ οἴ-ἐδόκοντι ἐπιτηδειό-
 τατοι εἶναι. "Ο δὲ ἐλθὼν λέγει πρὸς τὸν Σεύθην· οὐδὲν ἀπαιτήσων,

Ξενοφῶν πῆρε μαζί του τοὺς πιὸ κατάλληλους καὶ ἤρθε στὸ Χαρμίνο καὶ στὸν Πολύνικο, καὶ τοὺς εἶπε πῶς ὁ Μηδοσάδης θέλει νὰ τοὺς δῇ γιὰ νὰ τοὺς δηλώσῃ σᾶς καὶ σ' αὐτόν, πῶς πρέπει δηλαδὴ νὰ φύγουν ἀπὸ τὴ χώρα. Νομίζω λοιπόν, πρόσθεσε, πῶς ἐσεῖς μπορεῖτε νὰ 14 πάρετε τὸ μισθὸ ποὺ χρωστᾶνε στοὺς στρατιῶτες. Φιάνει νὰ πῆτε πῶς σᾶς παρακάλεσε ὁ στρατὸς νὰ τὸν βοηθήσετε νὰ πάρη τὸ μισθὸ του ἀπὸ τὸ Σεύθη εἴτε τὸ θέλει εἴτε δχι, καὶ πῶς σᾶς ὑποσχέθηκε νὰ ἔρθῃ μαζί σας πρόθυμα, ἀν τὸ πετύχετε. Πέστε ἀκόμα πῶς σᾶς φαίνονται δίκαιες οἱ ἀπαιτήσεις τῶν στρατιωτῶν καὶ πῶς τοὺς ὑποσχέθηκατε πῶς θὰ φύγετε τότε μονάχα, ὅταν βροῦν τὸ δίκιο τους». Οἱ Λακεδαιμόνιοι τ' ἀκουσαν κι ἀποκρίθηκαν πῶς θὰ τὰ ποῦν κι 15 αὐτὰ καὶ ἄλλα, σᾶς μποροῦσαν νὰ σκεφτοῦν καλύτερα. Καὶ ξεκίνησαν ἀμέσως μαζὶ μὲ δλα τὰ κατάλληλα πρόσωπα. Μόλις ἔφτασαν, ὁ Χαρμίνος εἶπε: «Ἄν ἔχης, Μηδοσάδη, νὰ μᾶς πῆς κάτι πές το, ἀλλιώτικα ἔχομε νὰ σοῦ ποῦμε ἐμεῖς».

‘Ο Μηδοσάδης τότε ἀπάντησε ποὺλ ἀτολμα: «Κι ἐγὼ κι ὁ Σεύ- 16 θης σᾶς ζητοῦμε τὸ ἵδιο πράγμα, δηλαδὴ νὰ μὴ βλάφτετε τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἔχουν γίνει φίλοι μας. Γιατὶ ὅποιοιδήποτε κακὸ τοὺς κάνετε, εἶναι σὰ νὰ τὸ παθαίνωμε ἐμεῖς, ἀφοῦ βρέσκονται στὴν ἔξουσία μας». «Ἐμεῖς, ἀπάντησαν οἱ Λακεδαιμόνιοι, εἴμαστε πρόθυμοι νὰ 17 φύγωμε, μόλις πάρουν τὸ μισθὸ τους ἐκεῖνοι ποὺ σᾶς βοήθησαν σ' αὐτὴ τὴν ὑπόθεση. Διαφορετικὰ θὰ ἔρθωμε τώρα καὶ γιὰ νὰ τοὺς βοηθήσωμε καὶ γιὰ νὰ ἐκδικηθοῦμε τοὺς ἀνθρώπους ποὺ τοὺς ἀδίκησαν, πατώντας τοὺς δρόκους. Ἄν μάλιστα εἴστε κι ἐσεῖς ἀπὸ κείνους, τότε θ' ἀρχίσωμε νὰ τιμωροῦμε ἀπὸ σᾶς». «Γιτερα μίλησε 18 ὁ Ξενοφῶν: «Θὰ θέλατε, Μηδοσάδη, νὰ δώσετε τὸ δικαίωμα στοὺς κατοίκους τῆς χώρας ποὺ βρισκόμαστε, ἀφοῦ παραδέχεστε πῶς εἶναι φίλοι σας, νὰ ἀποφασίσουν ἀν πρέπη νὰ φύγετε σεῖς ἀπὸ τὸν τόπο τους ή ἐμεῖς;»

‘Ο Μηδοσάδης σ' αὐτὰ εἶπε δχι, παρακάλεσε δμως ἐπίμονα τοὺς 19 δυὸ Λακεδαιμόνιους νὰ πᾶνε στὸ Σεύθη καὶ νὰ τοῦ ζητήσουν τὸ μισθό, γιατὶ εἶχε τὴ γνώμη πῶς θὰ τὸν καταφέρουν. «Ἄν δὲν ἤθελαν νὰ πᾶνε, τοὺς εἶπε νὰ στέλνουν μαζί του τὸν Ξενοφῶντα καὶ τοὺς ὑποσχέθηκε πῶς θὰ τὸν βοηθήσῃ. Τοὺς παρακάλεσε μονάχα νὰ μὴν καῦνε τὰ χωριά. Τότε στέλνουν τὸν Ξενοφῶντα καὶ μαζί του ἐκεί- 20 νους ποὺ φαίνονταν πιὸ ἐπιδέξιοι γιὰ τέτοια δουλειά. ‘Ο Ξενοφῶν

20-47
‘Ο Ξενοφῶν
μιλάει στὸ
Σεύθη.

- 21 ὃ Σενθη, πάρειμι, ἀλλὰ διδάξων, ἢν δύνωμαι, ὡς οὐδικαίως μοι
ἡχθέσθης ὅτι ὑπὲρ τῶν στρατιωτῶν ἀπήγτον σε προθύμως ἢ ὑπέσχον
αὐτοῖς· σοὶ γὰρ ἔγωγε οὐχ ἡττον ἐνόμιζον σύμφροδον εἶναι ἀποδοῦναι
- 22 ἢ ἐκείνοις ἀπολαβεῖν. Πρῶτον μὲν γὰρ οἴδα μετὰ τοὺς θεοὺς εἰς τὸ
φανερόν σε τούτους καταστήσαντας, ἐπει γε βοστλέα σε ἐπωίησαν
πολλῆς χώρας κοὶ πολλῶν ἀνθρώπων· ὥστε οὐχ οἶδαν τέ σοι λανθά-
νειν οὔτε ἢν τι καλὸν οὔτε ἢν τι αἰσχρὸν ποιήσῃς.
- 23 Τοιούτῳ δὲ ὄντι ἀνδρὶ μέγα μέν μοι ἐδόκει εἶναι μὴ δοκεῖν ἀχαρί-
στως ἀποπέμψασθαι ἄνδρας εὐεργέτας, μέγα δὲ εὖ ἀκούειν ὑπὸ ἔξα-
κισχιλίων ἀνθρώπων, τὸ δὲ μέγιστον μηδαμῶς ἀπιστον σαντὸν κατα-
24 στῆσαι ὅτι λέγοις. Ὁρῶ γὰρ τῶν μὲν ἀπίστων ματαίονς καὶ ἀδυνά-
τους καὶ ἀτίμους τοὺς λόγους πλανωμένους· οὗ δ' ἀν φανεροὶ ὥσιν ἀλή-
θειαν ἀσκοῦντες, τούτων οἱ λόγοι, ἢν τι δέονται, οὐδὲν μεῖον δύνανται
ἀνύσασθαι ἢ ἄλλων ἡ βίᾳ· ἢν τέ τινας σωφρονίζειν βούλωνται, γι-
γνώσκω τὰς τούτων ἀπειλὰς οὐχ ἡττον οωφρονίζουσας ἢ ἄλλων τὸ
ἥδη κολάζειν· ἢν τέ τῷ τι ὑπισχνῶνται οἱ τοιοῦτοι ἄνδρες, οὐδὲν μεῖον
διαπράττονται ἢ ἄλλοι παραχρῆμα διδόντες.
- 25 Ἀναμνήσθητι δὲ καὶ σὺ τί προτελέσας ἡμῖν συμμάχους ἡμᾶς
ἔλαβες. Οἰσθ' ὅτι οὐδέν· ἀλλὰ πιστεύθεὶς ἀληθεύσειν ἢ ἔλεγες ἐπῆρας
τοσούτους ἀνθρώπους συστρατεύεσθαι τε καὶ κατεργάσασθαι σοι
ἀρχὴν οὐ τριάκοντα μόνον ἀξίαν ταλάντων, ὅσα οἰονται δεῖν οὕτοι
26 νῦν ἀπολαβεῖν, ἀλλὰ πολλαπλασίων. Οδύκοντ τοῦτο μὲν πρῶτον τὸ
πιστεύεσθαι, τὸ καὶ τὴν βασιλείαν σοι κατεργασάμενον, τούτων τῶν
χορημάτων πιπράσκεται.
- 27 Ἡθι δὴ ἀναμνήσθητι πῶς μέγα ἥγοῦ τότε καταπρᾶξαι ἢ νῦν
καταστρεψάμενος ἔχεις. Ἐγὼ μὲν εὖ οἶδ' ὅτι ηὗξω ἀν τὰ νῦν πε-
πραγμένα μᾶλλόν σοι καταπραχθῆναι ἢ πολλαπλάσια τούτων τῶν
28 χορημάτων γενέσθαι. Ἐμοὶ τοίνυν μεῖζον βλάβος καὶ αἰσχυλον δοκεῖ
εἶναι τὸ ταῦτα νῦν μὴ κατασχεῖν ἢ τότε μὴ λαβεῖν, δσωπερ χαλεπώ-

πῆγε καὶ εἶπε στὸ Σεύθη : «Δὲν ἥρθα, Σεύθη, γιὰ νὰ σοῦ ζητήσω 21 κάτι, παρὰ γιὰ νὰ σοῦ δώσω νὰ καταλάβῃς, ἀν μπορῶ, πὼς ἀδικα ὀργίστηκες μὲ μένα, ἐπειδὴ σοῦ ζητοῦσα ἐπίμονα γιὰ λογαριασμὸ τῶν στρατιωτῶν, ἐκεῖνα ποὺ τους ὑποσχέθηκες. Αὐτὸ τὸ ἔκανα, γιατὶ εἰχα τὴ γνώμη πῶς εἶναι τὸ ἔδιο ὠφέλιμο σὲ σένα νὰ πληρώσης τὸ μισθό, καὶ σὲ κείνους νὰ τὸν πάρουν. Γιατί, πρῶτα πρῶτα, 22 ρω πῶς ὕστερα ἀπὸ τους θεούς, αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ σὲ ἀνάδειξαν, ἀφοῦ σ' ἔκαναν βασιλιὰ σὲ μεγάλη χώρα καὶ σὲ πολλοὺς ἀνθρώπους. »Ετσι δὲν εἶναι δυνατὸ μιὰ πράξη σου καλὴ ἡ ἀσχημη νὰ μείνη κρυφή. »Ἐπειτα γιὰ σένα, ποὺ εἶσαι τόσο σπουδαῖος ἀνθρωπος, νό- 23 μιζα πῶς εἶναι σοβαρὸ πράγμα νὰ φανῆς πῶς ἔδιωξες τους εὐεργέτες σου μὲ τόσο ἀχάριστο τρόπο. Σοβαρὸ εἶναι ἀκόμα νὰ σὲ παινοῦν ἔξι χιλιάδες ἀνθρώπωι. Μὰ τὸ σπουδαιότερο ἀπ' ὅλα εἶναι νὰ ἔχουν οἱ ἄλλοι ἐμπιστοσύνη σ' αὐτὰ ποὺ ὑπόσχεσαι. Γιατὶ βλέπω πῶς τὰ 24 λόγια τῶν ἀναξιόπιστων ἀνθρώπων γυρίζουν ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ κεῖ χωρὶς σκοπό, χωρὶς δύναμη καὶ χωρὶς ὑπόληψη. »Ενῶ τὰ λόγια ἐκείνων ποὺ εἶναι γνωστοὶ πῶς ἀγαποῦν τὴν ἀλήθεια, δὲν μποροῦν νὰ καταφέρουν λιγότερα, σὲ ὥρα ἀνάγκης, ἀπὸ δ', τι καταφέρνει ἡ βία τῶν ἄλλων. Κι ἀν θέλουν νὰ βάλουν γνώση σὲ μερικούς, εἶμαι βέβαιος πῶς σπερισσότερο τόπο πιάνουν οἱ δικές τους φοβέρες, παρὰ οἱ τιμωρίες ἄλλων. Καὶ ἀν αὐτοὶ οἱ ἀνθρωποι ὑπόσχωνται σὲ ἄλλους κάτι, δὲν κατορθώνουν λιγότερα ἀπὸ κείνους ποὺ δίνουν ἀμέσως αὐτὸ ποὺ ὑπόσχονται.

»Αλλὰ θυμήσου κι ἔσυ τί πλήρωσες πρῶτα κι ὕστερα μᾶς ἔκανες 25 συμμάχους. Ξέρεις βέβαια πῶς δὲν ἔδωσες τίποτα. Σὲ πίστεψαν ὅμως πῶς ἔλεγες τὴν ἀλήθεια, κι ἔτσι παρακίνησες τόσους ἀνθρώπους νὰ κάνουν ἐκστρατεία μαζί σου καὶ νὰ σοῦ δημιουργήσουν μιὰ ἔξουσία ποὺ δὲν κάνει μονάχα τριάντα τάλαντα, ὅσα νομίζουν τώρα τούτοι πῶς πρέπει νὰ πάρουν, ἀλλὰ πολὺ περισσότερα. Αὐτὴ λοιπὸν τὴν 26 ἐμπιστοσύνη πρῶτα πρῶτα, ποὺ σ' ἔκανε καὶ βασιλιά, τὴν πουλᾶς γι' αὐτὸ τὸ χρηματικὸ ποσό. Γιά φέρε ὅμως στὴ θύμησή σου, πόσο 27 δύσκολο θεωροῦσες τότε τὸ νὰ πετύχης ἐκεῖνα ποὺ ἔχεις σήμερα στὴν ἔξουσία σου. »Εγώ ξέρω καλὰ πῶς θὰ εὐχόσουν πιὸ πολὺ νὰ καταφέρης ὅσα ἔχεις κάνει σήμερα, παρὰ νὰ ἀποχτήσης πολὺ περισσότερα γρήματα ἀπ' αὐτά. Καὶ μοῦ φαίνεται πῶς θὰ ἔχης μεγαλύ- 28 τερη ζημιὰ καὶ ντροπὴ ἀν δὲν τὰ ἔξασφαλίσης τώρα, ἀπὸ τὸ νὰ μὴν

τερον ἐκ πλουσίου πένητα γενέσθαι ἢ ἀρχὴν μὴ πλουτῆσαι, καὶ δσῳ λυπηρότερον ἐκ βασιλέως ἰδιώτην φανῆναι ἢ ἀρχὴν μὴ βασιλεῦσαι.

29 Οὐκοῦν ἐπίστασαι μὲν ὅτι οἱ νῦν σοι υπήκοοι γενόμενοι οὐ φιλά τῇ σῇ ἐπείσθησαν ὑπὸ σοῦ ἀρχεσθαι ἀλλ ἀνάγκῃ, καὶ ὅτι ἐπιχειροῖεν 30 ἄν πάλιν ἐλεύθεροι γίγνεσθαι, εἰ μή τις αὐτοὺς φόβος κατέχοι. Ποτέρως οὖν οἵει μᾶλλον ἄν φοβεῖσθαι τε αὐτοὺς καὶ σωφρονεῖν τὰ πρὸς σέ, εἰ δρῶέν σοι τοὺς στρατιώτας οὕτω διακειμένους ὡς νῦν τε μένοντας ἄν, εἰ σὺ κελεύοις, αὐθίς τ' ἄν ταχὺ ἐλθόντας, εἰ δέοι, ἄλλους τε τούτων περὶ σοῦ ἀκούοντας πολλὰ ἀγαθὰ ταχὺ ἄν σοι ὅπότε βούλοιο παραγενέσθαι, ἢ εἰ καταδοξάσειαν μήτ' ἄν ἄλλους σοι ἐλθεῖν δι' ἀπιστίαν ἐκ τῶν νῦν γεγενημένων τούτους τε αὐτοῖς εύνοουστέ- 31 ρονς εἶναι ἢ σοι; Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ πλήθει γε ἡμῶν λειφθέντες υπειξάν σοι, ἀλλὰ προστατῶν ἀπορίᾳ. Οὐκοῦν νῦν καὶ τοῦτο κίνδυνος μὴ λάβωσι προστάτας αὐτῶν τινας τούτων οἱ νομίζουσιν ὑπὸ σοῦ ἀδικεῖσθαι, ἢ καὶ τούτων κρείττονας τοὺς Λακεδαιμονίους, ἐὰν μὲν οἱ στρατιῶται υπισχγᾶνται προθυμότερον αὐτοῖς συστρατεύεσθαι, ἀν τὰ παρὰ σοῦ νῦν ἀναπράξωσιν, οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι διὰ τὸ δεῖσθαι 32 τῆς στρατιᾶς συναινέσωσιν αὐτοῖς ταῦτα. "Οτι γε μὴν οἱ νῦν ὑπὸ σοὶ Θρᾷκες γενόμενοι πολὺ ἄν προθυμότερον ἵοιεν ἐπὶ σε ἢ σύν σοι οὐκ ἀδηλον· σοῦ μὲν γὰρ κρατοῦντος δουλεία υπάρχει αὐτοῖς, κρατούμενου δέ σου ἐλευθερία.

33 Εἰ δὲ καὶ τῆς χώρας προνοεῖσθαι ἥδη τι δεῖ ὡς σῆς οὕσης, ποτέρως ἄν οἵει ἀπαθῆ κακῶν μᾶλλον αὐτὴν εἶναι, εἰ οὗτοι οἱ στρατιῶται ἀπολαβόντες ἀ ἐγκαλοῦσιν εἰρήνην καταλιπόντες οἴχουντο,

τὰ ἀποχοῦσες τότε. Τὸ ἵδιο, εἶναι πιὸ δυσάρεστο νὰ γίνης ἀπὸ πλούσιος φτωχὸς παρὰ νὰ μὴν πλουτίσῃς ἀπὸ τὴν ἀρχή, καὶ πιὸ θλιβερὸ νὰ παρουσιαστῆς ἴδιώτης, ἐνῶ εἶσαι βασιλιάς, παρὰ νὰ μὴν εἶχες ἀνέβη ποτὲ στὸ θρόνο.

"Ἐπειτα ξέρεις πῶς ἔκείνους ποὺ ἔγιναν τώρα ὑπήκοοί σου δὲν 29 τοὺς κατάφερες μὲ τὴ φιλία σου νὰ τοὺς κυβερνᾶς, παρὰ μὲ τὴ βία, καὶ πῶς θὰ προσπαθοῦσαν νὰ ἔξαγίνουν ἐλεύθεροι, ἀν δὲν τοὺς συγκρατοῦσε ὁ φόβος. Μὲ ποιὸ τρόπο, λοιπόν, ἔχεις τὴ γνώμη πῶς 30 θὰ σὲ φοβόνταν περισσότερο καὶ θὰ πειθαρχοῦσαν στὶς διαταγὲς σου; Αὐτὸ θὰ γινόταν μονάχα ἀν ἔβλεπαν τοὺς στρατιῶτες νὰ σὲ συμπαθοῦν τόσο πολύ, ὥστε καὶ τώρα νὰ μείνουν πρόθυμα κοντά σου, ἀν τὸ θελήσης, καὶ κατόπι νὰ ἔξαρθουν, μόλις παρουσιαστῇ ἀνάγκη, κι ἀν ἔβλεπαν ἄλλους ἔτοιμους νὰ τρέξουν στὴ στιγμὴ κοντά σου ὅταν τὸ ζητήσης, γιατὶ θὰ εἶχαν ἀκούσει ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες ἀφθονούς ἐπαίνους γιὰ σένα. "Η μήπως νομίζεις πῶς θὰ σὲ φοβόνταν καὶ θὰ πειθαρχοῦσαν στὶς διαταγές σου, ἀν ὑποψιάζονταν πῶς κανένας δὲν θέλει νὰ ἔρθη μαζί σου, καὶ πῶς οἱ στρατιῶτες συμπαθοῦν περισσότερο ἔκείνους παρὰ ἐσένα, γιατὶ δὲν σοῦ ἔχουν ἐμπιστοσύνη ἔξαιτίας αὐτῶν ποὺ ἔκαμες;

"Ἐπειτα, τοὺς Θράκες δὲν τοὺς ὑποδούλωσες ἐπειδὴ ἦταν λιγό- 31 τεροι ἀπὸ μᾶς στὸν ἀριθμό, παρὰ ἐπειδὴ δὲν εἶχαν ἀρχηγούς. Γι' αὐτὸ ὑπάρχει τώρα καὶ τοῦτος ὁ κίνδυνος, μήπως πάρουν γιὰ ἀρχηγούς μερικούς ἀπὸ κείνους ποὺ ἔχουν τὴ γνώμη πῶς ἀδικήθηκαν ἀπὸ σένα, η καὶ δυνατότερους ἀκόμα, δηλαδὴ τοὺς Λακεδαιμόνιους. Αὐτὸ μπορεῖ νὰ γίνη, ἀν οἱ στρατιῶτες ὑποσχεθοῦν πῶς θὰ ἐκστρατέψουν πολὺ πρόθυμα μὲ τοὺς Λακεδαιμόνιους, στὴν περίπτωση ποὺ ζητήσουν ἀπὸ σένα ἐπίμονα τὸ μισθό τους, κι ἔκεῖνοι συμφωνήσουν μαζί τους, ἐπειδὴ ἔχουν ἀνάγκη τὸ στρατό. Πάντως εἶναι φανερὸ 32 πῶς οἱ Θράκες, ποὺ τώρα εἶναι ὑποδούλωμένοι σὲ σένα, μὲ μεγαλύτερη προθυμία θὰ ἔρχονταν νὰ σὲ πολεμήσουν, παρὰ ποὺ θὰ βάδιζαν μαζί σου ἐνάντια σὲ ἄλλους. Γιατὶ ὅσο ἐσύ εἶσαι κυρίαρχος, αὐτοὶ θὰ εἶναι δοῦλοι, ἐνῶ, ἀν ἐσύ νικηθῆς, αὐτοὶ θὰ γίνουν ἐλεύθεροι.

Μὰ ἀν εἶναι ἀνάγκη νὰ φροντίσῃς κάπως καὶ γιὰ τὴ χώρα σου, 33 γιατὶ εἶναι δική σου, μὲ ποιὸ τρόπο νομίζεις πῶς θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ μείνη περισσότερο ἄβλαφτη; "Αν οἱ στρατιῶτες πάρουν τὰ χρήματα ποὺ ἀπαιτοῦν καὶ φύγουν εἰρηνικὰ η ἀν μείνουν καὶ φέρωνται

ἢ εἰ οὕτοί τε μένοιεν ὡς ἐν πολεμίᾳ σύ τε ἄλλους πειρῶ πλέονας τούτων ἔχων ἀντιστραποπεδεύεσθαι δεομένους τῶν ἐπιτηδείων;
 34 Ἀργύριον δὲ ποτέρως ἀν πλέον ἀναλωθείη, εἰ τούτοις τὸ δφειλόμενον ἀποδοθείη, ἢ εἰ ταῦτά τε δφείλοιτο ἄλλους τε κρείττονας δέοι σε
 35 μισθοῦσθαι; Ἀλλὰ γὰρ Ἡρακλείδῃ, ὡς πρὸς ἐμὲ ἐδήλουν, πάμπολυ δοκεῖ τοῦτο τὸ ἀργύριον εἶναι. Ἡ μὴν πολὺ γέ ἐστιν ἔλαττον νῦν σοι καὶ λαβεῖν τοῦτο καὶ ἀποδοῦναι ἢ πρὶν ἡμᾶς ἐλθεῖν πρὸς σὲ δέκατον
 36 τούτον μέρος. Οὐ γὰρ ἀριθμός ἐστιν δ ὅρίζων τὸ πολὺ καὶ τὸ δλίγον,
 ἀλλ ἡ δύναμις τοῦ τε ἀποδιδόντος καὶ λαμβάνοντος. Σοὶ δὲ νῦν ἡ κατ' ἐνιαυτὸν πρόσοδος πλείων ἐσται ἢ ἔμπροσθεν τὰ παρόντα πάντα
 ἀ ἐκεκτησο.

37 Ἐγὼ μέν, ὡς Σεύθη, ταῦτα ὡς φίλου ὄντος σου προονούμην,
 ὅπως σύ τε ἄξιος δοκοίς εἶναι ὡν οἱ θεοί σοι ἔδωκαν ἀγαθῶν ἐγώ
 38 τε μὴ διαφθαρείην ἐν τῇ στρατιᾷ. Εὖ γὰρ ἵσθι δτι νῦν ἐγὼ οὕτ' ἀν
 ἔχθρὸν βονλόμενος κακῶς ποιῆσαι δυνηθείην σὺν ταύτῃ τῇ στρατιᾷ
 οὕτ' ἀν εἴ σοι πάλιν βονλοίμην βοηθῆσαι, ἵκανδις ἀν γενοίμην. Οὕτω
 39 γὰρ πρός με ἡ στρατιὰ διάκειται. Καίτοι αὐτόν σε μάρτυρα σὺν θεοῖς
 εἰδόσι ποιοῦμαι δτι οὕτε ἔχω παρὰ σοῦ ἐπὶ τοῖς στρατιώταις οὐδὲν
 οὕτε ἥτησα πώποτε εἰς τὸ ἴδιον τὰ ἐκείνων οὕτε ἀ ὑπέσχον μοι ἀπῆ-
 40 τησα· ὅμνυμι δέ σοι μηδὲ ἀποδιδόντος δέξασθαι ἀν, εἰ μὴ καὶ οἱ στρα-
 τιῶται ἔμελλον τὰ ἑαυτῶν συναπολαμβάνειν. Αἰσχρὸν γὰρ ἦν τὰ
 μὲν ἐμὰ διαπεπρᾶχθαι, τὰ δ' ἐκείνων περιιδεῖν κακῶς ἔχοντα ἄλλως
 41 τε καὶ τιμώμενον ὑπ' ἐκείνων. Καίτοι Ἡρακλείδῃ γε λῆρος πάντα
 δοκεῖ εἶναι πρὸς τὸ ἀργύριον ἔχειν ἐκ παντὸς τρόπου· ἐγὼ δέ, ὡς
 Σεύθη, οὐδὲν νομίζω ἀνδρὶ ἄλλως τε καὶ ἄρχοντι κάλλιον εἶναι κτῆμα
 42 οὐδὲ λαμπρότερον ἀρετῆς καὶ δικαιοσύνης καὶ γενναιότητος. Ὁ γὰρ ταῦτα ἔχων πλουτεῖ μὲν ὄντων φίλων πολλῶν, πλουτεῖ δὲ καὶ

σὰ νὰ εἰναι σὲ χώρα ἐχθρική, κι ἐσύ προσπαθῆς μὲ ἄλλους περισσότερους ἀπ' αὐτούς, ποὺ κι ἔκεινοι θὰ ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ τρόφιμα, νὰ στρατοπεδέψῃς ἀπέναντί τους; Καὶ πώς θὰ ξοδευτοῦν περισσότερα 34 χρήματα, ἀν πληρώσης σὲ τούτους τὸ μισθό, ἢ ἂν συνεχίζης νὰ τοὺς χρωστᾶς, χρειαστῇ ὅμως νὰ πάρης ἄλλους, πιὸ δυνατοὺς μισθοφόρους;

Μὰ ὁ Ἡρακλείδης μοῦ δήλωσε, πώς αὐτὰ τὰ χρήματα τοῦ φαί- 35 νονται πάρα πολλά. Στὴν πραγματικότητα ὅμως αὐτὸ τὸ ποσὸ εἰναι πολὺ λιγότερο τώρα εἴτε τὸ κρατήσης εἴτε τὸ πληρώσης, ἀπὸ ὅ,τι θὰ εἰναι τὸ ἔνα δέκατο, ὅταν ἐμεῖς βαδίσωμε ἐνάντια στὴ χώρα σου.

Γιατὶ ἔκεινο ποὺ κάνει ἔνα χρηματικὸ ποσὸ νὰ φαίνεται μεγάλο 36 ἢ μικρὸ δὲν εἰναι ὁ ἀριθμὸς, παρὰ ἡ οἰκονομικὴ ἀντοχὴ ἔκεινου ποὺ τὸ πληρώνει ἢ ποὺ τὸ πάρνει. Κι ἔσενα τώρα τὸ χρονιάτικο εἰσόδημά σου θὰ εἰναι περισσότερο, ἀπὸ ὅ,τι ἥταν πρωτύτερα ὅλο σου τὸ βιός.

Ἐγώ, Σεύθη, ἔκανα ἀπὸ πρῶτα τὶς σκέψεις αὐτὲς γιὰ σένα, ἐπει- 37 δὴ σὲ θεωροῦσα φύλο μου, ἀποβλέποντας καὶ στὸ νὰ φανῆς ἐσύ ὅτι ἀξιζεῖς τὰ ἀγαθὰ ποὺ σοῦ χάρισαν οἱ θεοί, καὶ στὸ νὰ μὴ χάσω κι ἐγὼ τὴν ὑπόληψή μου μέσα στὸ στρατό. Γιατὶ πρέπει νὰ ξέρης καλὰ 38 πώς ἐγὼ τώρα, κι ἂν τὸ ἥθελα, οὔτε θὰ μποροῦσα μὲ τοῦτον τὸ στρατὸ νὰ βλάψω κανέναν ἐχθρό, οὔτε θὰ ἥμουν ἵκανδς νὰ σὲ ξαναβοηθήσω. Τέτοιες εἰναι οἱ διαθέσεις τῶν στρατιωτῶν ἀπέναντί μου. Καὶ ὅμως ἔσενα τὸν ἴδιο βάζω μάρτυρα μαζί μὲ τοὺς θεοὺς ποὺ ξέρουν 39 τὰ πράγματα, πώς οὔτε σοῦ πῆρα τίποτα γιὰ νὰ τὸ δώσω οτούς στρατιῶτες, οὔτε ζήτησα ποτὲ ὡς τώρα γιὰ λογαριασμό μου κάτι ποὺ ἀνῆκε σὲ κείνους, οὔτε σοῦ ἀπαίτησα ὅσα μοῦ ὑποσχέθηκες. Σοῦ ὅρκίζομαι μάλιστα πώς καὶ νὰ μοῦ τὰ ἔδινες, δὲν θὰ τὰ ἔπαιρνα, 40 ἔκτὸς ἀν ἐπρόκειτο, μαζί μὲ μένα, νὰ πάρουν κι οἱ στρατιῶτες ἔκεινα ποὺ τοὺς χρωστᾶς. Γιατὶ θὰ ἥταν ντροπή νὰ τακτοποιήσω τὶς δικές μου ὑποθέσεις καὶ ν' ἀφήσω, ἀπὸ ἀδιαφορία, τὶς δικές τους ἀτακτοποίητες, ἀφοῦ μάλιστα μοῦ ἔδειξαν τόσην ἔκτιμηση. Αὐτὰ ὅλα βέ- 41 βαια φαίνονται στὸν Ἡρακλείδη πώς εἰναι ἀνοησίες, μπροστὰ στὸ νὰ κερδίζῃ χρήματα μὲ κάθε τρόπο. Ἀλλὰ ἐγώ, Σεύθη, νομίζω πώς γιὰ ἔναν ἀνθρώπο, ὅταν τύχη νὰ εἰναι καὶ ἀργηγός, δὲν ὑπάρχει πιὸ δημορφο καὶ πιὸ λαμπρὸ ἀπόχτημα ἀπὸ τὴν ἀρετήν, τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴ γενναιότητα. Ἐκεῖνος ποὺ τὰ ἔχει αὐτὰ εἰναι πλούσιος, γιατὶ γύ- 42

ἄλλων βουλομένων γενέσθαι, καὶ εὖ μὲν πράττων ἔχει τοὺς συνησθησομένους, ἐὰν δέ τι σφαλῇ, οὐ σπανίζει τῶν βοηθησόντων.

43 'Αλλὰ γὰρ εἰ μήτε ἐκ τῶν ἔργων κατέμαθες ὅτι σοι ἐκ τῆς ψυχῆς φίλος ἦν, μήτε ἐκ τῶν ἐμῶν λόγων δύνασαι τοῦτο γνῶναι, ἀλλὰ τοὺς τῶν στρατιωτῶν λόγους πάντας κατανόησον· παρῆσθα γὰρ 44 καὶ ἥκουνες ἀλλεγονοὶ οἱ φέγγειν ἐμὲ βουλόμενοι. Κατηγόρουν γάρ μου πρὸς Λακεδαιμονίους ὡς σὲ περὶ πλείονος ποιούμην ἢ Λακεδαιμονίους, αὐτοὶ δὲ ἐνεκάλουν ἐμοὶ ὡς μᾶλλον μέλοι μοι ὅπως τὰ σὰ καλῶς ἔχοι ἢ ὅπως τὰ ἔαυτῶν· ἔφασαν δέ με καὶ δῶρα ἔχειν παρὰ 45 σοῦ. Καίτοι τὰ δῶρα ταῦτα πότερον οἵτινες αὐτοὺς κακόνοιάν τινα ἐνιδόντας μοι πρὸς σὲ αἰτιᾶσθαι με ἔχειν παρὰ σοῦ ἢ προθυμίαν 46 πολλὴν περὶ σὲ κατανοήσαντας; 'Εγὼ μὲν οἶμαι πάντας ἀνθρώπους νομίζειν εὔνοιαν δεῖν ἀποδείκνυσθαι τούτῳ παρ' οὐδὲν δῶρά τις λαμβάνῃ. Σὺ δὲ πρὸν μὲν ὑπηρετῆσαί τι σοι ἐμὲ ἐδέξω ἡδέως καὶ δῆμασι καὶ φωνῇ καὶ ξενίοις καὶ δσα ἔσοιτο ὑπισχνούμενος οὐκ ἐνεπίμπλασο· ἐπεὶ δὲ κατέπραξας ἀ ἐβούλουν καὶ γεγένησαι ὅσον ἐγὼ ἐδυνάμην μέγιστος, νῦν οὕτω με ἀτιμον ὄντα ἐν τοῖς στρατιώταις 47 τολμᾶς περιορᾶν; 'Αλλὰ μὴν ὅτι σοι δόξει ἀποδοῦναι πιστεύω καὶ τὸν χρόνον διδάξειν σε καὶ αὐτόν γέ σε οὐχὶ ἀνέξεσθαι τοὺς σοὶ προεμένους εὐεργεσίαν δρῶντά σοι ἐγκαλοῦντας. Δέομαι οὖν σου, ὅταν ἀποδιδῷς, προθυμεῖσθαι ἐμὲ παρὰ τοῖς στρατιώταις τοιοῦτον ποιῆσαι οἰόνπερ καὶ παρέλαβες.

48 'Ακούσας ταῦτα δὲ Σεύθης κατηράσατο τῷ αἰτίῳ τοῦ μὴ πάλαι ἀποδεδόσθαι τὸν μισθόν· καὶ πάντες Ἡρακλείδην τοῦτον ὑπώπτευσαν εἴναι· ἐγὼ γάρ, ἔφη, οὕτε διενοήθην πώποτε ἀποστερῆσαι ἀποδώσω 49 τε. 'Εντεῦθεν πάλιν εἰπεν δὲ Ξενοφῶν ἐπεὶ τοίνυν διανοῇ ἀποδιδόναι, νῦν ἐγώ σου δέομαι δι' ἐμοῦ ἀποδοῦναι, καὶ μὴ περιιδεῖν με διὰ σὲ

ρω του ὑπάρχουν πολλοὶ ποὺ εἶναι φίλοι, καὶ ἄλλοι ποὺ λαχταροῦν νὰ γίνουν. "Ἐπειτα, ὅταν εἶναι εὐτυχισμένος, ὑπάρχουν ἐκεῖνοι ποὺ θὰ μοιραστοῦν τὴ χαρὰ μαζί του, κι ἀν δυστυχήσῃ, δὲν τοῦ λείπουν ἀνθρώποι ποὺ θὰ τὸν βοηθήσουν.

"Αλλὰ ἀν δὲν ἔμαθες οὕτε ἀπὸ τὶς πράξεις μου πῶς ἡμουν ἐγκάρ- 43 διος φίλος σου, οὕτε ἀπὸ τὰ λόγια μου μπορεῖς νὰ τὸ καταλάβῃς, πρέπει ὅμως νὰ νιώσης ἐκεῖνα ποὺ εἶπαν οἱ στρατιῶτες. Γιατὶ βρι- σκόσουν ἐκεῖ κι ἀκουγες ὅσα ἔλεγαν αὐτοὶ ποὺ θέλουν νὰ μὲ κατη- γοροῦν. Μὲ κατηγοροῦσαν δηλαδὴ στοὺς Λακεδαιμόνιους πῶς ἐσένα 44 λογάριαζα περισσότερο ἀπὸ κείνους, καὶ πῶς ἐνδιαφερόμουν πιὸ πολὺ νὰ πηγαίνουν καλὰ οἱ δικές σου ὑποθέσεις παρὰ οἱ δικές τους." Ελε- γαν ἀκόμα πῶς ἀπὸ σένα ἔπαιρνα καὶ δῶρα. Γιὰ πιὸ λόγο ὅμως 45 νομίζεις πῶς μὲ κατηγόρησαν ὅτι δέχτηκα τὰ δῶρα σου; "Ἐπειδὴ εἰδαν πῶς σοῦ ἔχω κάποιαν ἔχθρα ἢ ἐπειδὴ κατάλαβαν την καλή μου διάθεση γιὰ τὰ ζητήματά σου; " Εγὼ πιστεύω πῶς ὅλοι οἱ ἀνθρώποι 46 ἔχουν τὴ γνώμη πῶς ἐκεῖνος ποὺ παίρνει ἀπὸ κάποιον δῶρα, πρέπει νὰ τοῦ εἶναι ἀφοσιωμένος. Κι ἐσύ, προτοῦ νὰ σοῦ προσφέρω καμιὰ ὑπηρεσία, μὲ δέχτηκες καὶ χαρὰ ποὺ φαινόταν στὰ μάτιά σου καὶ στὰ λόγια σου καὶ στὰ δῶρα ποὺ μοῦ ἔκανες, καὶ δὲν χόρταινες νὰ μοῦ ὑπόσχεσαι ἐκεῖνα ποὺ σκόπευες νὰ μοῦ κάνης. Καὶ τώρα ποὺ κατά- φερες αὐτὰ ποὺ ἐπιθυμοῦσες κι ἔγινες, ὅσο περνοῦσε ἀπὸ τὸ χέρι μου, πάρα πολὺ μεγάλος, τὸ βαστᾶ ἢ καρδιά σου σὰ ἀδιαφορῆς γιὰ τὸ ὅτι ἔχασα τὴν ὑπόληψή μου στὸ στρατό; Εἴμαι ὅμως σίγουρος 47 πῶς θὰ ἀποφασίσης νὰ πληρώσης καὶ πῶς δὲν χρόνος θὰ σοῦ σταθῇ δάσκαλος καὶ δὲν θὰ ὑποφέρης νὰ βλέπης νὰ σὲ κατηγοροῦν, ἐκεῖνοι ποὺ ἀπὸ μόνοι τους σὲ εὔεργετοῦσαν. Σὲ παρακαλῶ μονάχα, ὅταν πληρώνης τὰ χρήματα, νὰ προσπαθήσης νὰ μὲ ἀνεβάσῃς στὴ συνεί- δηση τῶν στρατιωτῶν ἔτοι, ὅπως ἡμουν τότε ποὺ μὲ πῆρες σύμ- μαχο».

Μόλις τ' ἀκουσε ὁ Σεύθης, καταράστηκε τὸν ἀνθρώπο ποὺ ἦταν 48 ἢ αἰτία καὶ δὲν πληρώθηκε ὁ μισθὸς ἀπὸ τόσον καιρὸ στοὺς στρα- τιῶτες. "Ολοι ὑποψιάστηκαν πῶς αὐτὸς ἦταν ὁ Ἡρακλείδης. «Για- τὶ ἔγώ, εἶπε ὁ Σεύθης, δὲν σκέφτηκα πότε νὰ κρατήσω τὰ χρήμα- τα, καὶ θὰ τὰ πληρώσω». Τότε τοῦ ἔσανεῖπε ὁ Ξενοφῶν: «Ἀφοῦ 49 χεις στὸ μωαλό σου νὰ τὰ δώσης, σὲ παρακαλῶ νὰ τοὺς τὰ στείλης τώρα μὲ μένα. "Ετσι δὲν θ' ἀφήσης νὰ φτάσῃ ἔξαιτίας σου ἢ ὑπόληψή

48-54
"Ο Σεύθης ἀ-
ποφασίζει νὰ
πληρώσῃ.

ἀνομοίως ἔχοντα ἐν τῇ στρατιᾷ νῦν τε καὶ ὅτε πρός σὲ ἀφικόμεθα.

50 "Ο δέ εἰπεν· ἀλλ ὡςτ' ἐν τοῖς στρατιώταις ἔσῃ δι' ἐμὲ ἀτιμότερος,
ἄν τε μένης παρ' ἐμοὶ χιλίους μόνους ὁπλίτας ἔχων, ἐγώ σοι τά τε
51 χωρία ἀποδώσω καὶ τάλλα ἀ νπεσχόμην. "Ο δέ πάλιν εἰπεν· ταῦτα
μὲν ἔχειν οὕτως οὐχ οἰόν τε· ἀπόπεμπε δὲ ἡμᾶς.—Καὶ μήν, ἔφη ὁ
Σεύθης, καὶ ἀσφαλέστερόν γέ σοι οἴδα ὅν παρ' ἐμοὶ μένειν η ἀπιέναι.

52 "Ο δέ πάλιν εἰπεν· ἀλλὰ τὴν μὲν σὴν πρόνοιαν ἐπαινῶ· ἐμοὶ δὲ μένειν
οὐχ οἰόν τε· ὅπου δ' ἄν ἐγὼ ἐντιμότερος ᾖ, νόμιζε καὶ σοὶ τοῦτο
53 ἀγαθὸν ἔσεσθαι. Ἐντεῦθεν λέγει Σεύθης· ἀργύριον μὲν οὐκ ἔχω
ἀλλ ἃ μικρόν τι, καὶ τοῦτο σοι δίδωμι, τάλαντον βοῦς δὲ ἔξακο-
σίους καὶ πρόβατα εἰς τετρακισχίλια καὶ ἀνδράποδα εἰς εἴκοσι καὶ
έκατόν. Ταῦτα λαβὼν καὶ τοὺς τῶν ἀδικησάντων σε διμήρους προσ-
54 λαβὼν ἀπιθι. Γελάσας δὲ Ξενοφῶν εἰπεν· ην οὖν μὴ ἐξικνῆται ταῦτ'
εἰς τὸν μισθόν, τίνος τάλαντον φήσω ἔχειν; ἀρ' οὐκ, ἐπειδὴ καὶ
ἐπικινδυνόν μοί ἐστιν, ἀπιόντα γε ἄμεινον φυλάττεσθαι πέτρους;
ηκούνες δὲ τὰς ἀπειλάς. Τότε μὲν δὴ αὐτοῦ ἔμεινε.

55 Τῇ δέ ὑστεραίᾳ ἀπέδωκέ τε αὐτοῖς ἀ νπέσχετο καὶ τοὺς ἐλάντας
συνέπεμψεν. Οἱ δέ στρατιῶται τέως μὲν ἔλεγον ὡς δὲ Ξενοφῶν οἴ-
χοιτο ὡς Σεύθην οἰκήσων καὶ ἀ νπέσχετο αὐτῷ ληφθέμενος· ἐπεὶ
56 δὲ εἶδον, ησθησαν καὶ προσέθεον. Ξενοφῶν δὲ ἐπεὶ εἶδε Χαρμῖνόν τε
καὶ Πολύνικον· ταῦτα, ἔφη, σέσωσται δι' ὑμᾶς τῇ στρατιᾷ καὶ παρα-
δίδωμι αὐτὰ ἐγὼ ὑμῖν· ὑμεῖς δὲ διαθέμενοι διάδοτε τῇ στρατιᾷ.
Οἱ μὲν οὖν παραλαβόντες καὶ λαφυροπώλας καταστήσαντες ἐπώλουν,
57 καὶ πολλὴν εἶχον αἴτιαν. Ξενοφῶν δὲ οὐ προσῆγε, ἀλλὰ φανερὸς ην
οἴκαδε παρασκευαζόμενος· οὐ γάρ πω ψῆφος αὐτῷ ἐπῆκτο Ἀθή-
νησι περὶ φυγῆς. Προσελθόντες δὲ αὐτῷ οἱ ἐπιτήδειοι ἐν τῷ στρατο-

μου στὸ στρατὸ σὲ ὄλωσδιόλου διαφορετικὴ θέση, ἀπὸ κεῖ ποὺ ἥταν τὴν ἐποχὴν ποὺ ἡρθαμεὶ καὶ σὲ βρήκαμε». Ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε: 50 «Οὔτε οἱ στρατιῶτες θὰ σὲ τιμοῦν λιγότερο ἔξαιτίας μου, κι ἂν μείνης κοντά μου μὲ χίλιους μονάχα ὅπλιτες, ἐγὼ θὰ σοῦ δώσω καὶ τὰ μέρη ποὺ σοῦ ὑποσχέθηκα καὶ ὅσα ἀλλὰ σοῦ ἔταξα.» Ὁ Ξενοφῶν 51 τοῦ ἔναντιπεις: «Αὐτὰ ποὺ λές δὲν εἰναι δυνατὸ νὰ γίνουν, παρὰ ἀφησέ μας νὰ φύγωμε». «Καὶ ὅμως, εἶπε ὁ Σεύθης, ζέρω πῶς εἰναι μεγαλύτερη σιγουριὰ· γιὰ σένα νὰ μείνης ἐδῶ, παρὰ νὰ φύγης». Ἐκεῖνος 52 ἀπόντησε: «Σ' εὐχαριστῶ ποὺ γνοιάζεσαι γιὰ μένα, μὰ δὲν εἰναι δυνατὸ νὰ μείνω. Πάντως, ἀν πάω σὲ κανένα μέρος ποὺ θὰ ἔχω μεγαλύτερη ὑπόληψη ἀπὸ ὅση ἐδῶ, νὰ ζέρης πῶς αὐτὸ θὰ εἰναι καλὸ καὶ (γιὰ σένα). Τότε τοῦ λέει ὁ Σεύθης: «Χρήματα δὲν ἔχω 53 παρὰ κατί λίγα, δηλαδὴ ἔνα τάλαντο, καὶ σοῦ τὸ δίνω». Ἔχω ὅμως ἔξακόσια βόδια, ὡς τέσσερις χιλιάδες πρόβατα καὶ ως ἑκατὸν εἴκοσι αἰγυμάλωτους. Παρ' τα αὐτά, καθὼς καὶ τοὺς ὅμηρους ἔκεινων ποὺ σ' ἔβλαψαν, καὶ φύγε». Μὰ ὁ Ξενοφῶν τοῦ εἶπε γε- 54 λώντας: «Κι ἀν αὐτὰ δὲν εἰναι ἀρκετὰ νὰ τοὺς πληρώσω τὸ μισθό, γιὰ ποιὰ πράξῃ νὰ τοὺς πῶ πῶς πῆρα τὸ τάλαντο; Δὲν εἰναι τάχα προτιμότερο, μιὰ καὶ βρίσκομαι σὲ κίνδυνο, νὰ φυλαχτῶ ἀπὸ τὸ λιθοβολισμό, τώρα ποὺ σκοπεύω νὰ γυρίσω στὴν πατρίδα; Γιατὶ ἀκουούσεις τὶς φοβέρεις τῶν στρατιωτῶν;». Ἐκείνη τῇ μέρα λοιπὸν ἔμεινε ἔκει.

Τὸ ἄλλο πρωὶ ὁ Σεύθης τοὺς ἐδῶσε ὅσα τοὺς ὑποσχέθηκε, κι 55 ἔστειλε μαζί τους ἔκείνους ποὺ θὰ ὀδηγοῦσαν τὰ ζῶα. Οἱ στρατιῶτες, ὡς ἔκεινη τὴ στιγμὴ, ἔλεγαν πῶς ὁ Ξενοφῶν πῆγε στὸ Σεύθη γιὰ νὰ κατοικήσῃ στὴ χώρα του, καὶ γιὰ νὰ πάρη ὅσα τοῦ εἶχε ὑποσχεθῆ. Μὰ μόλις τὸν εἶδαν, ἀρχισαν νὰ τρέχουν κοντά του χαρούμενοι. Ὁ Ξενοφῶν πάλι ὅταν εἶδε τὸ Χαρμίνο καὶ τὸν Πολύνικο, τοὺς εἶπε: 56 «Αὐτὰ ἐδῶ σώθηκαν ἔξαιτίας σας γιὰ τὸ στρατὸ καὶ σᾶς τὰ παραδίνω. Ἔστεις νὰ τὰ πουλήσετε καὶ νὰ δώσετε τὰ χρήματα στοὺς στρατιῶτες». Ἐκεῖνοι λοιπὸν τὰ πῆραν κι ὕστερα ἔβαλαν μερικοὺς νὰ τὰ ἐμπορευοῦν. «Ἐτσι τὰ πούλησαν, ἀλλὰ κατηγορήθηκαν πολὺ μὲ αὐτὴ τὴ δουλειά. Σ' αὐτὸ τὸ διάστημα ὁ Ξενοφῶν 57 δὲν τοὺς ζύγωνε, παρὰ ὄλοφάνερα ἐτοιμαζόταν νὰ γυρίσῃ στὴ πατρίδα του. Γιατὶ ἀκόμα δὲν εἶχαν πάρει στὴν Ἀθήνα τὴν ἀπόφαση νὰ τὸν ἔξορίσουν. Πῆγαν ὅμως καὶ τὸν συνάντησαν οἱ φίλοι

55-57

· Ο Ξενοφῶν
φέρνει τὴν
πληρωμὴ στὸ
στρατό.

πέδω ἐδέοντο μὴ ἀπελθεῖν πρὸν ἀπαγάγοι τὸ στρατευμα καὶ Θίβρωνι παραδοίη.

ΚΕΦ. 8 1 Ὁντεῦθεν διέπλευσαν εἰς Λάμψακον, καὶ ἀπαντῷ τῷ Ξενοφῶντι Εὐκλείδης μάντις Φλιάσιος δὲ Κλεανόρου νιὸς τοῦ τὰ ἐνύπνια ἐν Λυκείῳ γεγραφότος. Οὗτος συνήδετο τῷ Ξενοφῶντι ὅτι ἐσέσωστο,
 2 καὶ ἡρώτα αὐτὸν πόσον χρυσίον ἔχοι. Ὅ δ' αὐτῷ ἐπομόσας εἶπεν ἥ μὴν ἐσεσθαι μηδὲ ἐφόδιον ἵκανὸν οἴκαδε ἀπιόντι, εἰ μὴ ἀπόδοιτο
 3 τὸν ἵππον καὶ ἀ ἀμφ' αὐτὸν εἰχεν. Ὅ δ' αὐτῷ οὐκ ἐπίστευεν. Ἐπεὶ δ' ἐπεμφαν Λαμψακηνοὶ ἔνια τῷ Ξενοφῶντι καὶ ἔθυε τῷ Ἀπόλλωνι,
 παρεστήσατο τὸν Εὐκλείδην· ίδὼν δὲ τὰ ιερὰ Εὐκλείδης εἶπεν ὅτι πείθοιτο αὐτῷ μὴ εἶναι χρήματα. Ἀλλ' οἶδα, ἔφη, ὅτι κἄν μέλλῃ ποτὲ ἐσεσθαι, φαίνεται τι ἐμπόδιον, ἀν μηδὲν ἄλλο, σὺ σαντῷ. Συν-
 4 ωμολόγει ταῦτα δὲ Ξενοφῶν. Ὅ δὲ εἶπεν· ἐμπόδιος γάρ σοι δὲ Ζεὺς δὲ μειλίχιος ἐστι, καὶ ἐπήρετο εἰ μὴ δηθύνειν, ὥσπερ οἴκοι, ἔφη, εἰώθειν ἐγὼ ὑμῖν θύεσθαι καὶ δλοκαντεῖν. Ὅ δ' οὐκ ἔφη ἐξ ὅτου ἀπεδήμησε τεθυκέναι τούτῳ τῷ θεῷ. Συνεβούλευσεν οὖν αὐτῷ
 5 θύεσθαι καθὰ εἰώθει, καὶ ἔφη συνοίσειν ἐπὶ τὸ βέλτιον. Τῇ δὲ ώστε-
 ραίᾳ Ξενοφῶν προσελθὼν εἰς Ὀφρύνιον ἐθύετο καὶ ὠλοκαντεῖ χοί-
 6 ρους τῷ πατρῷ τῷ νόμῳ, καὶ ἐκαλλιέρει. Καὶ ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ ἀφι-
 κνεῖται Βίων καὶ Ναυσικλείδης χρήματα δώσοντες τῷ στρατεύματι,
 καὶ ἔεινται τῷ Ξενοφῶντι καὶ ἵππον δὲ ἐν Λαμψάκῳ ἀπέδοτο πεντήκοντα δαρεικῶν, ὑποπτεύοντες αὐτὸν δι' ἔνδειαν περιρακέναι,
 ὅτι ἥκουν αὐτὸν ἡδεσθαι τῷ ἵππῳ, λυσάμενοι ἀπέδοσαν καὶ τὴν τιμὴν οὐκ ἥθελον ἀπολαβεῖν.

ποὺ εἶχε στὸ στρατόπεδο, καὶ τὸν παρακάλεσαν νὰ μὴ φύγῃ, προτοῦ ὁ δῆγήσῃ τὸ στρατὸ στὸ Θίβρωνα καὶ τοῦ τὸν παραδώσῃ.

ΕΠΙΤΥΧΗΜΕΝΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΤΟΥ ΞΕΝΟΦΩΝΤΑ.
ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΝΩΝΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΟ ΣΤΡΑΤΟ ΤΟΥ ΘΙΒΡΩΝΑ.

Ἄπο τὸ μέρος αὐτὸ πέρασαν ἀπέναντι, στὴ Λάμψακο. Ἐκεῖ 1 συνάντησε τὸν Ξενοφῶντα ὁ μάντης Εὔκλειδης ὁ Φιλάσιος, ὃ γιὸς τοῦ Κλεαγόρα, ποὺ εἶχε ζωγραφίσει τὰ ὅνειρα στὸ Λύκειο. Τοῦτος χάρηκε ποὺ γλίτωσε ὁ Ξενοφῶν, καὶ τὸν ρωτοῦσε πόσα χρήματα κουβαλοῦσε μαζὶ του. Ἐκεῖνος τὸν ἐβεβαίωσε μὲ δρκὸ πῶς δὲν 2 εἶχε οὕτε ὅσα τοῦ χρειάζονταν γιὰ νὰ γυρίσῃ στὴν πατρίδα, ἐκτὸς ἀν πουλοῦσε τὸ ἄλογό του καὶ τὶς ἀποσκευὲς ποὺ ἔφερνε μαζὶ του. Μὰ ὁ Εὔκλειδης δὲν τὸν πίστευε. Τότε οἱ Λαμψακηνοὶ, γιὰ νὰ φιλο- 3 ξενήσουν τὸν Ξενοφῶντα, τοῦ ἔστειλαν δῶρα, κι αὐτὸς πρόσφερε θυσία στὸν Ἀπόλλωνα. Στὴ θυσία κάλεσε καὶ τὸν Εὔκλειδη, πού, δταν εἶδε τὰ σπλάχνα τῶν ζώων, εἶπε πῶς τὸν πιστεύει πῶς δὲν ἔχει χρήματα. «Ξέρω ὅμως, πρόσθεσε, πῶς κι ἀν πρόκειται καμιὰ φορὰ ν' ἀποχήσης χρήματα, θὰ παρουσιαστῇ κάποιο ἐμπόδιο ἵσως ἀπὸ σένα τὸν ἴδιο, ἀν δχι ἀπὸ πουθενὰ ἀλλοῦ». Συμφώνησε μ' αὐτὰ καὶ ὁ Ξενοφῶν. Ὁ Εὔκλειδης συνέχισε: «Γιατὶ ὁ γαλήνιος Δίας σ' ἐμποδίζει». Καὶ τὸν ρωτῆσε ἀν τοῦ πρόσφερε ως τώρα θυσία, «ὅπως συνήθιζα ἐγὼ γιὰ χάρη σας νὰ τοῦ κάνω θυσίες καὶ δλοκαντώματα στὴν πατρίδα». Ὁ Ξενοφῶν ἀπάντησε πῶς ἀπὸ τότε ποὺ ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα δὲν εἶχε θυσιάσει σ' αὐτὸν τὸ θεό. Γι' αὐτὸς ὁ Εὔκλειδης τὸν συμβούλεψε νὰ τοῦ προσφέρῃ θυσία, ὅπως ηταν συνηθισμένος, βεβαιώνοντάς τον πῶς αὐτὸς θὰ τὸν ὡφελήσῃ. Τὴν ἄλλη μέρα ὁ Ξενοφῶν 5 πῆγε στὸ Οφρύνιο καὶ ἔκανε θυσία καίγοντας χοίρους δλόκληρους, σύμφωνα μὲ τὸ πατροπαράδοτο ἔθιμο. Οἱ θυσίες ἔδειξαν καλὰ σημάδια. Αὐτὴ τὴν ἡμέρα ἔρχονται ὁ Βίων καὶ ὁ Ναυσικλείδης γιὰ νὰ δώσουν χρήματα στοὺς στρατιῶτες καὶ φιλοξενοῦνται ἀπὸ τὸν Ξενοφῶντα. Ἐκεῖνοι ἀγόρασαν ξανὰ τὸ ἄλογο ποὺ εἶχε πουλήσει στὴ Λάμψακο καὶ πῆρε πενήντα δάρεικους καὶ τοῦ τὸ ἔδωσαν πίσω, καὶ δὲν δέχτηκαν νὰ πάρουν ἀπὸ τὸν Ξενοφῶντα τὴν ἀξία του. Αὐτὸς τὸ ἔκαναν ἐπειδὴ κατάλαβαν πῶς τὸ εἶχε πουλήσει ἀπὸ φτώχεια, κι ἐπειδὴ εἶχαν ἀκούσει πῶς τὸ ἀγαποῦσε ὑπερβολικά. Ἀπὸ κεῖ βαδίζοντας μέσα 6 ἀπὸ τὴν Τρωάδα ἔπερασαν τὸ βουνὸ "Ιδη" κι ἔρχονται πρῶτα στὴν

ΚΕΦ. 8
1-8
Οι "Ελλήνες
στὴ Λάμψακο
καὶ στὴν Πέρη-
γαμο.

7 Ἐντεῦθεν ἐπορεύοντο διὰ τῆς Τρωάδος, καὶ ὑπερβάντες τὴν
8 *Ιδην εἰς Ἀντανδρον ἀφικνουσται πρῶτον, εἴτα παρὰ θάλατταν
9 πορευόμενοι τῆς Μυσίας εἰς Θήβης πεδίον. Ἐντεῦθεν δὶς Ἀδραμντίουν
10 καὶ Κυτωνίουν ὁδεύσαντες εἰς Κατικου πεδίον ἐλθόντες Πέργαμον
11 καταλαμβάνουσι τῆς Μυσίας.

12 Ἐνταῦθα δὴ ξενοῦται Ξενοφῶν παρ' Ἑλλάδι τῇ Γογγύλου
13 τοῦ Ἐρετριέως γυναικὶ καὶ Γοργίωνος καὶ Γογγύλου μητρί. Αὗτη
14 δὲ αὐτῷ φράζει ὅτι Ἀσιδάτης ἐστὶν ἐν τῷ πεδίῳ ἀνὴρ Πέρσης·
15 τοῦτον ἔφη αὐτὸν, εἰ ἔλθοι τῆς νυκτὸς σὺν τριακοσίοις ἀνδράσι,
16 λαβεῖν ἄν καὶ αὐτὸν καὶ γυναῖκα καὶ παῖδας καὶ τὰ χρήματα· εἶναι
17 δὲ πολλᾶ. Ταῦτα δὲ καθηγησομένους ἔπειμψε τόν τε αὐτῆς ἀνεψιὸν καὶ
18 Δαφναγόραν, ὃν περὶ πλείστουν ἐποιεῖτο. Ἐχων οὖν δὲ Ξενοφῶν
19 τούτους παρ' ἔαντῷ ἔθύετο. Καὶ Βασίας ὁ Ἡλεῖος μάντις παρὼν
20 εἶπεν ὅτι κάλλιστα εἴη τὰ ιερὰ αὐτῷ καὶ δὲ ἀνὴρ ἀλώσιμος εἴη.
21 Δειπνήσας οὖν ἐπορεύετο τούς τε λοχαγοὺς τοὺς μάλιστα φίλους
22 λαβὼν καὶ *(τοὺς)* πιστοὺς γεγενημένους διὰ παντός, δπως εὖ ποιήσαι
23 αὐτούς. Συνεξέρχονται δὲ αὐτῷ καὶ ἄλλοι βιασάμενοι εἰς ἔξακο-
24 σίους· οἱ δὲ λοχαγοὶ ἀπίλαντον, ἵνα μὴ μεταδοτεν τὸ μέρος, ὡς
25 έτοιμων δὴ χρημάτων.

26 Ἐπειὶ δὲ ἀφίκοντο περὶ μέσας νύκτας, τὰ μὲν πέροιξ ὄντα ἀνδρά-
27 ποδα τῆς τύρσιος καὶ χρήματα τὰ πλεῖστα ἀπέδρα αὐτοὺς παραμε-
28 λοῦντας ὡς τὸν Ἀσιδάτην αὐτὸν λάβοιεν καὶ τὰ ἐκείνουν. Πυργο-
29 μαχοῦντες δὲ ἐπεὶ οὐν ἐδύναντο λαβεῖν τὴν τύρσιν — ὑψηλὴ γὰρ ἦν
30 καὶ μεγάλη καὶ προμαχέαντας καὶ ἀνδρας πολλοὺς καὶ μαχίμους
31 ἔχουσα — διορύττειν ἐπεχείρησαν τὸν πύργον. Ὁ δὲ τοῦχος ἦν ἐπ'
32 δικτὼ πλίνθων γηνῶν τὸ εῦρος. Ἀμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ διωρώρυκτο·
33 καὶ ὡς τὸ πρῶτον διεφάνη, ἐπάταξεν ἐνδοθεν βουνόρω τις ὀβελίσκω
34 διαμπερές τὸν μηρὸν τοῦ ἐγγυτάτω· τὸ δὲ λοιπὸν ἐκτοξεύοντες ἐποίουν
35 μηδὲ παριέναι ἔτι ἀσφαλές εἶναι. Κεκραγότων δὲ αὐτῶν καὶ πυρ-
36 σευόντων ἐκβοηθοῦσιν Ἰταμένης μὲν ἔχων τὴν ἔαντοῦ δύναμιν, ἐκ
37 Κομανίας δὲ ὅπλιται Ἀσσύριοι καὶ Ὑράνιοι ἵππεῖς καὶ οὗτοι βα-
38 σιλέως μισθοφόροι ὡς ὀγδοήκοντα, καὶ ἄλλοι πελτασταὶ εἰς ὀκτα-

"Αντανδρο. "Τοτερα προχώρησαν παραλιακά στή Μυσία, ώσπου πῆγαν στὸν κάμπο τῆς Θήβης. ⁸ Απὸ τὸ μέρος αὐτό, προχωρώντας ἀνάμεσα στὸ *"Ανδραμύττιο* καὶ στὸ *Κυτώνιο*, πῆγαν στὸν κάμπο τοῦ *Καίκου* καὶ φτάνουν στὴν *Πέργαμο* τῆς Μυσίας. ⁹ Εδῶ φιλοξενεῖται ὁ Ξενοφῶν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, τῇ γυναικα τοῦ *Γογγύλου* τοῦ *Ἐρετριώτη*, ποὺ ἦταν μητέρα τοῦ *Γοργίωνα* καὶ τοῦ *Γογγύλου*. Αὕτη τοῦ λέει πῶς κάποιος *Πέρσης*, ὁ *'Ασιδάτης*, ⁹ βρίσκεται στὸν κάμπο καὶ πῶς ἀν πάγη τῇ νύχτᾳ μὲ τριακόσιους ἄντρες μπορεῖ νὰ πάρῃ καὶ τὸν ἔδιο καὶ τῇ γυναικα του καὶ τὰ παιδιά του καὶ τὰ πράγματά του, ποὺ ἦταν πολλά. Γιὰ ὅδηγούς μάλιστα σ' αὐτὴ τὴν ἐπιχείρηση τοῦ ἔστειλε τὸν ξάδερφό της καὶ τὸ Δαφναγόρα, ποὺ τὸν εἶχε σὲ πολὺ μεγάλη ἐκτίμηση. Μαζὶ μ' αὐτοὺς ὁ Ξενοφῶν ἔκανε θυσία. Καὶ ὁ Βασίας ὁ μάντης ἀπὸ τὴν *"Ηλιδα* ποὺ τὴν παρακολουθοῦσε, εἶπε πῶς τὰ σημάδια της ἦταν πολὺ καλὰ γιὰ τὸν Ξενοφῶντα καὶ πῶς ἦταν δυνατὸ νὰ πιαστῇ ὁ *'Ασιδάτης*. Εκίνησε λοιπὸν ¹¹ *Ὥστερ'* ἀπὸ τὸ δεῖπνο μαζὶ μὲ τοὺς πιὸ ἀφοσιωμένους λοχαγούς καὶ μὲ τοὺς στρατιῶτες ποὺ τοῦ στάθμηκαν πιστὸν σ' ὅλες τὶς περιστάσεις, γιατὶ ἤθελε νὰ τοὺς ἀνταμείψῃ. Πηγαίνουν δμως μαζὶ του, χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, κι ἄλλοι, ἔξακόσιοι πάνω κάτω, στρατιῶτες. Μὰ οἱ λοχαγοὶ ἔφευγαν γρήγορα γιὰ νὰ μὴ μοιράσουν μὲ τοὺς ἄλλους τὸ μερίδιό τους, σὰ νὰ ἦταν κιόλας ἔτοιμα τὰ λάφυρα. Κατὰ τὰ μεσάνυχτα ποὺ ἔφτασαν, ¹² οἱ δοῦλοι ποὺ βρίσκονταν γύρω στὸν πύργο τοὺς ξέφυγαν μαζὶ μὲ τὰ περισσότερα πράγματα, γιατὶ οἱ *"Ελληνες* δδιαφόρησαν γι' αὐτά, στὴν προσπάθειά τους νὰ πιάσουν τὸν ἔδιο τὸν *'Ασιδάτη* καὶ τὴν περιουσία του. ¹³ Επειδὴ δμως δὲν μποροῦσαν νὰ κυριέψουν τὸν πύργο πολεμώντας — γιατὶ ἦταν Ψηλὸς καὶ μεγάλος κι εἶχε προμαχῶνες καὶ ἄντρες πολλοὺς καὶ πολεμάρχους — προσπάθησαν νὰ τὸν τρυπήσουν. Μὰ τὸ πάχος τοῦ ¹⁴ τοίχου ἦταν ὀχτὼ πλιθιά, καὶ γι' αὐτὸ τὸ τρύπημά του τέλειωσε τὰ ξημερώματα. *"Ετσι, μόλις φάνηκε φῶς, κάποιος ἀπὸ μέσα τρύπησε πέρα γιὰ πέρα μὲ σούβλα ποὺ περνοῦν τὰ βόδια, τὸ μερὶ τοῦ πιὸ κοντινοῦ στρατιώτη. Κι *Ὥστερ'* ἀπ' αὐτὸ ρίχνοντας βέλη πρὸς τὰ ἔξω, ἔκαναν ἐπικίνδυνο ἀκόμα καὶ τὸ πέρασμα ἀπὸ κεῖ. Μὲ τὶς φωνὲς ποὺ ἔβγαζαν ¹⁵ καὶ τὶς φωτιές ποὺ ἀναψαν ἀπὸ τὸν πύργο, παίρνουν εἰδῆση καὶ τρέχουν νὰ τοὺς βοηθήσουν ὁ *'Ιταμένης* μὲ τὸ στρατό του καὶ ὄπλιτες *'Ασσύριοι* ἀπὸ τὴν *Κομανία*. Πῆγαν καὶ ὡς ὅγδοντα *'Υρκάνιοι* ἰπτεῖς καὶ πάνω κάτω ὀχτακόσιοι πελταστές, ἄλλοι ἀπὸ τὸ *Παρ-**

9-22

'Εράντια στὸν
'Ασιδάτη.

κοσίους, ἄλλοι δὲ ἐκ Παρθενίου, ἄλλοι δὲ ἐξ Ἀπολλωνίας καὶ ἐκ τῶν πλησίον χωρίων καὶ ἵππεῖς.

16 Ἐνταῦθα δὴ ὡρα ἦν σκοπεῖν πῶς ἔσται ἡ ἀφοδος· καὶ λαβόντες ὅσοι ἡσαν βόες καὶ πρόβατα ἥλαννον καὶ ἀνδράποδα ἐντὸς πλαισίου ποιησάμενοι, οὐ τοῖς χρήμασιν ἔτι προσέχοντες τὸν νοῦν, ἀλλὰ μὴ φυγὴ εἴη ἡ ἀφοδος, εἰ καταλιπόντες τὰ χρήματα ἀπίστεν, καὶ οἱ τε πολέμιοι θρασύτεροι εἰλεν καὶ οἱ στρατιῶται ἀθυμότεροι· νῦν δὲ ἀπῆσαν 17 ὡς περὶ τῶν χρημάτων μαχούμενοι. Ἐπεὶ δὲ ἔώρα Γογγύλος ὀλίγονς μὲν τοὺς Ἑλληνας, πολλὸν δὲ τοὺς ἐπικειμένους, ἐξέρχεται καὶ αὐτὸς βίᾳ τῆς μητρὸς ἔχων τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν, βουλόμενος μετασχεῖν τοῦ ἔργου· συνεβοήθει δὲ καὶ Προκλῆς ἐξ Ἀλισάροντος καὶ Τευθρανίας 18 ὁ ἀπὸ Δαμαράτον. Οἱ δὲ περὶ Ξενοφῶντα ἐπεὶ πάντα ἥδη ἐπιέζοντο ὑπὸ τῶν τοξευμάτων καὶ σφενδονῶν, πορευόμενοι κύκλῳ, ὅπως τὰ ὅπλα ἔχοιεν πρὸ τῶν τοξευμάτων, μόλις διαβάνονται τὸν Κάκον 19 ποταμόν, τετρωμένοι ἐγγὺς οἱ ἡμίσεις. Ἐνταῦθα δὲ Ἀγασίας Στυμφάλιος λοχαγὸς τιτρώσκεται, τὸν πάντα χρόνον μαχόμενος πρὸς τοὺς πολεμίους. Καὶ διασώζονται ἀνδράποδα ὡς διακόσια ἔχοντες καὶ πρόβατα ὅσον θύματα.

20 Τῇ δὲ ύστεραί θυσάμενος ὁ Ξενοφῶν ἐξάγει νύκτωρ πᾶν τὸ στράτευμα, ὅπως ὅτι μαρτοτάτην ἔλθοι τῆς Λυδίας, εἰς τὸ μὴ διὰ τὸ ἐγγὺς εἶναι φοβεῖσθαι, ἀλλ' ἀφνιλακτεῖν. Ὁ δὲ Ἀσιδάτης ἀκούσας ὅτι πάλιν ἐπ' αὐτὸν τεθυμένος εἴη ὁ Ξενοφῶν καὶ παντὶ τῷ στρατεύματι ἥξοι, ἐξανλίζεται εἰς κώμας ὑπὸ τὸ Παρθένιον πόλισμα ἔχοντας 22 σας. Ἐνταῦθα οἱ περὶ Ξενοφῶντα συντυγχάνοντιν αὐτῷ καὶ λαμβάνοντιν αὐτὸν καὶ γυναικα καὶ παιδας καὶ τοὺς ἵππους καὶ πάντα τὰ ὄντα· καὶ οὕτω τὰ πρότερα ιερὰ ἀπέβη.

23 Ἐπειτα πάλιν ἀφικοῦνται ἐις Πέργαμον. Ἐνταῦθα τὸν θεὸν ἡσπάσαστο Ξενοφῶν· συνέπραττον γὰρ καὶ οἱ Λάκωνες καὶ οἱ λοχαγοὶ καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ καὶ οἱ στρατιῶται ὥστ' ἐξαίρετα λαβεῖν

θέντο κι ἄλλοι ἀπὸ τὴν Ἀπολλωνία κι ἀπὸ τὰ κοντινὰ χωριά.

*Ἐφτασε ἀκόμα καὶ ἵππικό. Τότε πιὰ ἦταν καιρὸς νὰ σκεφτοῦν πῶς θὰ 16 ἀναχωρήσουν. Πήραν λοιπὸν τὰ βόδια ποὺ εἶχαν καὶ τ' ἄλλα ζῶα καὶ τοὺς σκλάβους, σχημάτισαν γύρω ἔνα πλαίσιο καὶ τὰ ὁδηγοῦσαν.

*Ἐπαψαν ἀπὸ δῶ καὶ μπρὸς νὰ κοιτᾶνε τὴ λεγλασία καὶ πρόσεχαν μῆπως ἡ κανονικὴ ἀναχώρηση καταλήξῃ σὲ φευγάλα, ἀν ἀφηναν τὰ λάφυρα κι ἔφευγαν, γιατὶ τότε καὶ οἱ ἔχθροι θὰ ἀποχτοῦσαν μεγαλύτερη θρασύτητα καὶ οἱ στρατιῶτες θὰ ἔχαναν τὸ θάρρος τους. Ἐνῶ τώρα ὑποχωροῦσαν μὲ τέτοιον τρόπο, σὰ νὰ σκόπευαν νὰ δώσουν μάχη γιὰ τὰ λάφυρα. Βλέποντας ὅμως ὁ Γογγύλος πῶς οἱ "Ἐλληνες ἦταν 17 λίγοι, ἐνῶ οἱ ἔχθροι πολλοί, βγαίνει κι αὐτὸς μὲ τὸ στρατό του χωρὶς τὴ συγκατάθεση τῆς μητέρας του, γιὰ νὰ πάρῃ μέρος στὴν ἐπιχείρηση.

*Ἐτρεξε ἀκόμα σὲ βοήθεια καὶ ὁ Προκλῆς ἀπὸ τὴν Ἀλίσαρνα καὶ τὴν Τευθρανία, ποὺ ἦταν ἀπόγονος τοῦ Δημαράτου. Μὰ οἱ στρατιῶτες 18 τοῦ Ξενοφῶντα πιέζονταν τώρα πολὺ ἀπὸ τοὺς τοξότες καὶ τοὺς σφεντονῆτες καὶ γι' αὐτὸ ἀρχισαν νὰ προχωροῦν σὲ σχηματισμὸ κύκλου, ὥστε νὰ ἔχουν τὶς ἀσπίδες στραμμένες πρὸς τὸ μέρος ἀπ' ὅπου ἔρχονταν τὰ βέλη. "Ἐτσι μὲ κόπο περνοῦν τὸν ποταμὸ Κάικο, πληγωμένοι πάνω κάτω οἱ μισοί. Ἐδῶ πληγώνεται κι ὁ λοχαγὸς Ἀγασίας ὁ 19 Στυμφάλιος, ποὺ ἀδιάκοπα πολεμοῦσε τοὺς ἔχθρούς. Τέλος οἱ "Ἐλληνες σώθηκαν μὲ διακόσιους σκλάβους καὶ μὲ τόσα ζῶα, ὅσα τοὺς χρειάζονταν γιὰ τὶς θυσίες. Τὴν ἄλλη μέρα θυσίασε ὁ Ξενοφῶν καὶ 20 τὴ νύχτα βράζει ὅλο τὸ στρατό του, γιὰ νὰ προχωρήσῃ ὅσο μποροῦσε μακρύτερα μέσα στὴ Λυδία. Αὐτὸ τὸ ἔκανε γιὰ νὰ μὴ φοβᾶται ὁ Ἀσιδάτης πῶς βρίσκοταν κοντά του, κι ἔτσι νὰ μένη ἀπροφύλαχτος. Ὁ 21 Ἀσιδάτης ὅμως ὅταν ἔμαθε πῶς ὁ Ξενοφῶν εἶχε θυσίασε γιὰ νὰ δῆ ἀν πρέπη νὰ ἔνανταπά νὰ τὸν πολεμήσῃ καὶ πῶς ἐσκόπευε νὰ βαδίσῃ ἐνάντιά του μὲ δλόκληρο τὸ στρατό, πηγαίνει καὶ μένει σὲ κάτι χωριά ποὺ βρίσκονταν κάτω ἀπὸ τὸ Παρθένιο κι ἦταν ὀχυρωμένα. Ἐκεῖ 22 τὸν συναντοῦν οἱ στρατιῶτες τοῦ Ξενοφῶντα καὶ πιάνουν τὸν ἔδιο καὶ τὴ γυναίκα του καὶ τὰ παιδιά του, τὰ ἄλογα καὶ ὅλη τὴν περιουσία του. "Ἐτσι βγῆκαν ἀληθινὰ τὰ σημάδια ποὺ ἔδειξαν οἱ προηγούμενες θυσίες.

"Τσερα οἱ "Ἐλληνες ἔναντι γυρίζουν στὴν Πέργαμο. Ἐκεῖ ὁ Ξε- 23 νοφῶν ἀποχαιρέτησε τὸ θεό μὲ θυσίες. Γιατὶ καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ λοχαγοὶ καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ κι οἱ στρατιῶτες συμφώνησαν νὰ

23-24

*Ο Θίβρων
παίρνει τοὺς
στρατιῶτες.

καὶ ἵππους καὶ ζεύγη καὶ τᾶλλα· ὥστε ἵκανὸν εἶναι καὶ ἄλλον ἥδη εὖ ποιεῖν.

24 Ἐν τούτῳ Θίβρων παραγενόμενος παρέλαβε τὸ στράτευμα καὶ συμμείξας τῷ ἄλλῳ Ἑλληνικῷ ἐπολέμει πρὸς Τισσαφέρην καὶ Φαρνάβαζον.

25 [“Ἄρχοντες δὲ οὗδε τῆς βασιλέως χώρας δοσηρ ἐπήλθομεν· Λυδίας Ἀρτίμας, Φρονγίας Ἀρτακάμας, Λυκαονίας καὶ Καππαδοκίας Μιθραδάτης, Κιλικίας Συνέννεσις, Φουνίκης καὶ Ἀραβίας Δέρνης, Συρίας καὶ Ἀσσυρίας Βέλεσυς, Βαβυλῶνος Ῥωπάρας, Μηδίας Ἀρβάκας, Φασιανῶν καὶ Ἐσπεριτῶν Τιρίβαζος· Καρδοῦχοι δὲ καὶ Χάλυβες καὶ Χαλδαῖοι καὶ Μάκρωνες καὶ Κόλχοι καὶ Μοσσύνοικοι καὶ Κοῖτοι καὶ Τιβαρηνοὶ αὐτόνομοι Παφλαγονίας Κορύλας, Βιθυνῶν Φαρνάβαζος, τῶν ἐν Εὐρώπῃ Θρακῶν Σεύθης. Ἀριθμὸς συμπάσης τῆς ὁδοῦ τῆς ἀναβάσεως καὶ καταβάσεως σταθμοὶ διακόσιοι δέκα πέντε, παρασάγγαι χίλιοι ἑκατὸν πεντήκοντα πέντε, στάδια τρισμύρια τετρακισχίλια ἑξακόσια πεντήκοντα. Χρόνου πλῆθος τῆς ἀναβάσεως καὶ καταβάσεως ἐνιαυτὸς καὶ τρεῖς μῆνες].

πάρη διαλεγμένα καὶ ἄλογα καὶ βόδια καὶ ἄλλα λάφυρα. Ἐτσι εἶχε τὴ δυνατότητα νὰ φαίνεται κι αὐτὸς γενναιόδωρος στοὺς ἄλλους. Σὲ 24 λίγο ἤρθε ὁ Θίβρων καὶ πῆρε τοὺς στρατιῶτες, τοὺς ἔνωσε μὲ τὸν ἄλλο ἐλληνικὸν στρατό, κι ἀρχισε νὰ πολεμάῃ ἐνάντια στὸν Τισσα-
φέρνη καὶ στὸ Φαρνάβαζο. (Διοικητὲς στὴ γώρα τοῦ μεγάλου βα- 25 σιλιᾶ, ἐκείνη ποὺ περάσαμε, ἥταν αὐτὸι ἐδῶ: ὁ Ἀρτίμας στὴ Λυδία, ὁ Ἀρτακάμας στὴ Φρυγία, ὁ Μιθραδάτης στὴ Λυκαονία καὶ στὴν Καππαδοκία, ὁ Συέννεσης στὴν Κιλικία, ὁ Δέρνης στὴ Φουνίκη καὶ στὴν Ἀραβία, ὁ Βέλεσης στὴ Συρία καὶ στὴν Ἀσσυρία, ὁ Ρωπάρας στὴ Βαβυλώνα, ὁ Ἀρβάκας στὴ Μηδία καὶ ὁ Τιρίβαζος στὴν περιοχὴ τῶν Φασιανῶν καὶ τῶν Ἐσπεριῶν. Οἱ Καρδοῦχοι καὶ οἱ Χάλυβες, οἱ Χαλδαῖοι καὶ οἱ Μάκρωνες, οἱ Κόλχοι καὶ οἱ Μοσσύνοικοι, οἱ Κοῖτοι καὶ οἱ Τιβαρηνοί, ὅλοι αὐτοὶ ζοῦσαν ἀνεξάρτητοι. Στὴν Παφλαγονία διοικητὴς ἥταν ὁ Κορύλας, στὴ Βιθυνία ὁ Φαρνάβαζος καὶ στὴν Εύ-
ρωπαϊκὴ Θράκη ὁ Σεύθης. "Ολος ὅλος ὁ δρόμος ποὺ βαδίσαμε στὸν πη- 26 γεμὸ γιὰ τὴν ἐκστρατεία καὶ στὸ γυρισμὸ ἥταν διακόσιοι δεκαπέντε σταθμοί, χίλιοι ἑκατὸν πενήντα παρασάγγρες, τριάντα τέσσερεις χιλιάδες ἐξακόσια πενήντα στάδια. "Οσο γιὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ποὺ κάναμε νὰ πᾶμε στὴν ἐκστρατεία καὶ νὰ γυρίσωμε, αὐτὸ ἥταν ἔνας χρόνος καὶ τρεῖς μῆνες).

25-26

Διοικητὲς στὶς
χῶρες ποὺ πέ-
ρασαν οἱ Ἑλ-
ληνες.

Διάρκεια τῆς
ἐκστρατείας.

92758
μ.ν.

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

Ε Ι Σ Α Γ Ω Γ Η

τὴν τάξη τῶν ἵππεων: ὅπως ξέρομε, στὴν Ἀθήνα οἱ πολίτες, μὲ βάση τὴν καταγωγὴ τους, εἶχαν χωριστῇ σὲ 3 τάξεις: τῶν ἵππεων, τῶν ζευγιτῶν καὶ τῶν θητῶν. "Οταν δύμας ὁ Σόλων γιὰ τὴ διάκριση τῶν τάξεων πῆρε βάση τὴν ἴδιοκτησία καὶ τὸ εἰσόδημα, τότε ξεχωρίστηκαν ἀπὸ τοὺς ἵππεῖς οἱ πλουσιότεροι κι ἔτσι δημιουργήθηκε καὶ ἡ τάξη τῶν πεντακοσιομεδίμνων, τῶν πολιτῶν δηλαδὴ ποὺ εἶχαν ἐτήσιο εἰσόδημα πάνω ἀπὸ πεντακόσιους μέδιμνους σιτάρι, ἥ ἄλλα προϊόντα ἀνάλογης ἀξίας. Ἀπὸ τότε ἡ τάξη τῶν ἵππεων δὲν ἦταν πρώτη ἀλλὰ δεύτερη.

ΒΙΒΛΙΟ ΠΡΩΤΟ (ΠΕΡΙΛΗΨΗ)

ὁ Δαρεῖος ὁ Β': αὐτὸς λεγόταν καὶ Νόθος καὶ βασίλεψε στὴν Περσία ἀπὸ τὸ 424 ὡς τὸ 405 π.Χ.

ὁ Τισσαφέρωνς: ἦταν διοικητὴς στὴν παραλιακὴ περιοχὴ τῆς δυτικῆς Μ. Ἀσίας.

οἱ Σάρδεις: ἦταν πόλη τῆς Λυδίας, ποὺ βρισκόταν στὶς ὅχθες τοῦ Πακτωλοῦ ποταμοῦ, πρὸς τὰ ΒΑ. τῆς Σμύρνης.

σατραπεία: λεγόταν ἔνα μεγάλο τοπικὸ διαιμέρισμα τοῦ ἀρχαίου Περσικοῦ κράτους, ποὺ τὸ κυβερνοῦσε ὁ σατράπης. Αὐτὸς εἶχε στρατιωτικὴ, διοικητικὴ καὶ δικαστικὴ ἔξουσία στὴ σατραπεία του. Σὲ είκοσι τέτοιες περιοχὲς ἦταν χωρισμένο τὸ Περσικὸ κράτος, ποὺ τὶς εἶχε διοργανώσει προπάντων ὁ Δαρεῖος ὁ Α', βασιλιάς τῆς Περσίας ἀπὸ τὸ 521 ὡς τὸ 485 π.Χ.

Ἡ σατραπεία τοῦ Κύρου, μὲ πρωτεύουσα τὶς Σάρδεις, ἐκτεινόταν στὴν κεντρικὴ καὶ δυτικὴ Μ. Ἀσία καὶ συγκεκριμένα στὶς χῶρες Λυδία, Φρυγία καὶ Καππαδοκία.

Πισίδες: ὀνομάζονταν οἱ κάτοικοι τῆς Πισιδίας, μιᾶς χώρας ἀσιατικῆς ποὺ ἐκτεινόταν ἀνάμεσα στὴ Φρυγία καὶ στὴν Παμφυλία.

Κολοσσές: ἡ πολιτεία αὐτὴ βρισκόταν κοντὰ στὸ Λύκο ἔναν παραπόταμο τοῦ Μαιάνδρου.

οἱ Κελαινές: βρίσκονταν στὴ Μεγάλη Φρυγία, ἐκεῖ ποὺ εἶναι

οἱ ποταμοὶ Μαίανδρος καὶ Μαρσύας. Τὰ ἐρείπια τῆς σώζονται στὸ σημερινὸ Ντινέρ.

Κεράμων ἀγορά: ἦταν μιὰ πόλη στὰ σύνορα τῆς Μυσίας καὶ τῆς Φρυγίας.

στὴν πεδιάδα τοῦ Καῦστρου: ἡ θέση τῆς πολιτείας δὲν εἶναι μὲ
ἀκριβεῖα γνωστή, φαίνεται ὅμως πῶς βρισκόταν ἐκεῖ ποὺ εἶναι σή-
μερα τὸ χωριὸ Τσάι, 35 περίπου χιλιόμετρα ΝΑ. τοῦ Ἀφιόν-
καρά-Χισάρ.

τὸ Τυριάειο: δὲν ξέρομε ἀκριβῶς ποὺ βρισκόταν, ἵσως ὅμως στὴ
θέση τοῦ χωριοῦ Ἰλγκούν, πρὸς τὰ ΒΔ. τοῦ Ἰκονίου.

οἱ Ταρσοί: ἀνήκουν στὴν περιφέρεια τῶν Ἀδάνων καὶ εἶναι πα-
τρίδα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.

ὁ Εὐφράτης: εἶναι ποταμὸς τῆς Ἀσίας· οἱ πηγές του βρίσκον-
ται στὴν Ἀρμενία.

ὁ Ἀρδοκόμας: ἦταν σατράπης τῆς Φουνίκης. Ὁ Ἀρταξέρξης
τοῦ εἶχε ἀναθέσει νὰ φυλάχῃ τὰ στενὰ τῆς Κιλικίας, αὐτὸς ὅμως δὲν
ἀντιστάθηκε καθόλου στὸν Κύρο.

ὁ Ψάρος ἢ Σάρος: ποταμὸς ποὺ ἔχει τὶς πηγές του στὸν Ἀντί-
ταυροῦ καὶ χύνεται στὴν Α. Μεσόγειο.

ὁ Πύραμος: πηγάζει κι αὐτὸς ἀπὸ τὸν Ἀντίταυρο καὶ χύνεται
στὸν Ἰσσικὸ κόλπο.

οἱ Ἰσσοὶ ἢ Ἰσσός: ἦταν παραλιακὴ πόλη τῆς ἀνατολικῆς Κι-
λικίας. Σ' αὐτὴν ὁ Μ. Ἀλέξανδρος τὸ 333 π.Χ. νίκησε τὸ Δαρεῖο τὸν
Κοδομανό.

Πόλες Κιλικίας-Σερρίας: ἦταν μιὰ στενὴ διάβαση ποὺ ὀδηγοῦσε
ἀπὸ τὴν μιὰ χώρα στὴν ὄλλη κι εἶχε τὴν δονομασία: «Σύριαι πύλαι».

ἡ Μυρόλανδος: ἐμπορικὴ πόλη τῆς Συρίας. Βρισκόταν σὲ με-
γάλη ἀκμὴ ὡς τὴν ἐποχὴ ποὺ ὁ Μ. Ἀλέξανδρος ἔχτισε λίγο βορειό-
τερά της τὴν «Ἀλεξάνδρειαν τὴν μικρὰν» (σημερινὴ Ἀλεξανδρέττα).

Θάψακος: πολιτεία ποὺ βρισκόταν στὴ δεξιὰ ὥχθη τοῦ Εύ-
φράτη ποταμοῦ (Θίρσα στὴν ἐβραϊκὴ γλώσσα, δηλαδὴ πέρασμα).

Βαβυλώνα: ἦταν ἀρχαία, μεγάλη πολιτεία στὴν ἀριστερὴ ὥχθη
τοῦ Εύφρατη ποταμοῦ.

τὸν Ἀράξη: πρόκειται γιὰ παραπόταμο, ποὺ ἔχει τὶς πηγές
του στὰ ΒΔ. τῆς Μεσοποταμίας καὶ χύνεται στὸν Εύφρατη ποτα-
μό.

δ Μάσκας: δπως και δ Ἀράξης, χύνεται στὸν Εύφρατη ἀπὸ τὴν ἀριστερή του ὅχθη. Οἱ πηγές του βρίσκονται στὰ ΒΔ. τῆς Μεσοποταμίας.

Κορσωτή: πολλὲς γνῶμες διατυπώθηκαν γιὰ τὴ θέση τῆς πόλης αὐτῆς. Ἡ πιθανότερη εἶναι πῶς βρίσκοταν ὅπου τὸ σημερινὸν νησὶ Βερδί, ποὺ σχηματίστηκε ἀπὸ ἓνα κανάλι τοῦ Εύφρατη ποταμοῦ, ποὺ περιβρέχει τὴν πόλη.

Πύλες: λεγόταν τὸ στενὸ μέρος ἀπ' ὃπου ἔμπαιναν στὴ Βαβυλωνία.

Χαρμάνδη: δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὴ ἡ θέση τῆς πόλης αὐτῆς, ἵσως ὅμως πρόκειται γιὰ τὴ σημερινὴ Χίτ, ποὺ βρίσκεται στὸ Ἰράκ και σὲ ἀπόσταση 180 χλμ. ἀπὸ τὴ Βαγδάτη.

Βαβυλωνία: εἶναι ἡ χώρα ποὺ βρίσκεται ἀνάμεσα στοὺς ποταμοὺς Τίγρητα και Εύφρατη, στὸ νοτιοανατολικὸ μέρος τῆς Μεσοποταμίας.

ἔφτα Πέρσες: πολλοὶ ἀρχαῖοι λαοὶ θεωροῦσαν ἴερὸ τὸν ἀριθμὸ ἔφτα. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος ποὺ κάλεσε δό Κύρος ἔφτα Πέρσες γιὰ νὰ δικάσουν τὸν Ὁρόντα.

ΒΙΒΛΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Σελ. 17

Κεφ. 1. στὴν προηγούμενη διήγηση: ἐδῶ γίνεται μιὰ ἀνακεφαλαίωση περιληπτικὴ τοῦ Πρώτου Βιβλίου, ποὺ ὀφείλεται ὅχι στὸν Ξενοφώντα, ἀλλὰ σὲ κάποιο μελετητή. Τὸ ἶδιο γίνεται σὲ δλα τὰ Βιβλία, ἔκτὸς ἀπὸ τὸ "Ἐκτο".

δ Δημάρατος: εἶχε πάει ἀπὸ τὴ Σπάρτη, διωγμένος ἀπὸ τὸ συμβασιλέα του Κλεομένη, στὸ βασιλιὰ τῆς Περσίας Δαρεῖο, γιὸ τοῦ Ὑστάσπη. Αὐτὸς τὸν ἔκανε διοικητὴ στὶς πόλεις Πέργαμο, Τευθρανία και Ἀλίσαρνα.

δ Γλοῦς: ἦταν γιὸς τοῦ Αἰγύπτιου Ταμὼ, ποὺ ἦταν ὑποδιοικητὴς τῆς Ιωνίας, ὅταν τὴν εἶχε ὁ Τισσαφέρνης, και τώρα ναύαρχος τοῦ Κύρου.

Ἀριαῖος: ἦταν ὑποδιοικητὴς τῆς σατραπείας τοῦ Κύρου.

ελχαν ἔκεινήσει: Βλ. Βιβλ. Πρώτο, Κεφ. 7, παραγρ. 20 κ. ἔξι και Κεφ. 10, παραγρ. 1.

Σελ. 21

Θεόπομπος: μερικοὶ ἔχουν τὴ γνώμη πώς Θεόπομπος εἶναι ὁ Ι-δίως ὁ Ξενοφῶν μὲ φυεδώνυμο.

Σελ. 25

Κεφ. 2. Τίγρης ποταμός: ὁ βασιλιάς μὲ τὸ στρατό του δὲν βρι-
σκόταν στὴν ἀπέναντι δύχθη τοῦ Τίγρητα, ὥστε νὰ χρειάζεται νὰ τὸν
περάσουν οἱ "Ελληνες γιὰ νὰ συμπλακοῦν. "Η λοιπὸν ὁ Κλέαρχος
κάνει λάθος, θεωρώντας Τίγρητα κάποιο κανάλι, ἢ τὸ λέει σκό-
πιμα, γιὰ νὰ δείξῃ πώς ἡταν ἀδύνατο νὰ συναντήσουν τὸ βασιλιὰ κι
ἔτσι ἔπρεπε νὰ προτιμήσουν τὴ δεύτερη λύση ποὺ προτείνει.

τῇ σάλπιγγα: ἡταν φτιαγμένη ἀπὸ κέρατο ζώου.

ὑποξύγια: λέγονταν τὰ ζῶα ποὺ χρησίμευαν νὰ σέρνουν ἀμάξι ἢ
νὰ μεταφέρουν φορτίο.

τοῦ ποταμοῦ: ἐννοεῖται τοῦ Εύφρατη.

Σελ. 27

σὲ μὰν ἀσπίδα: τὰ ζῶα τὰ ἐσφαζαν ἔτσι, ὥστε τὸ αἷμα τους
νὰ πηγαίνῃ στὴν κοιλότητα τῆς ἀσπίδας, ὅπου βύθιζαν τὸ ξίφος καὶ
τὴ λόγχη.

Σελ. 31

τὸ γαϊδούρι: σκόπιμα ὁ Κλέαρχος ἀναφέρει σὰν βέβαιο ὅτι κά-
πιοις στρατιώτης ἀφῆσε ἐλεύθερο ἔνα γαϊδούρι στὸ στρατόπεδο,
κι ἀπ’ αὐτὸ τάχα δημιουργήθηκε ὁ θόρυβος κι ὁ φόβος. "Ἐτσι καθη-
σύχασε τοὺς στρατιῶτες.

Σελ. 33

Κεφ. 3. μὲ παραταγμένο τὸ στρατό: ἔτσι προχωρεῖ ὁ Κλέαρχος,
γιατὶ δὲν ἔχει ἀπόλυτη πεποίθηση πώς οἱ Πέρσες θὰ τηρήσουν τὴ
συμφωνία.

Σελ. 35

ποτίζουν τοὺς ἄγρούς: ἡταν ὀρχές τοῦ Σεπτέμβρη τοῦ 401
π.Χ., σύμφωνα μὲ τοὺς ὑπολογισμούς ποὺ ἔχουν γίνει γιὰ τὴ χρο-
νολογία τῆς μάχης στὰ Κούναξα.

κοντὰ στὴν πατρίδα σας: ξέρομε πώς ἡ σατραπεία, δηλαδὴ ἡ
περιοχὴ ποὺ κυβερνοῦσε ὁ Τισσαφέρνης, ἔκτεινόταν στὰ παράλια
τῆς δυτικῆς Μ. Ασίας. Γι’ αὐτὸ λέει πώς γειτονεύει μὲ τὴν 'Ελλάδα.

Σελ. 41

Κεφ. 4. δότια στὸ παλάτι του: εἶναι βέβαια ὑπερβολή, θέλει νὰ δεῖξῃ δμως κάτω ἀπὸ πόσο δύσκολες συνθῆκες πολέμησαν καὶ νίκησαν οἱ "Ελληνες τὸν Ἀρταξέρξη μέσα στὴν ἔδια τὴ χώρα του.

δ 'Ορόντας: ήταν διοικητὴς τῆς Ἀρμενίας κι εἶχε πάρει γυναίκα τὴν κόρη τοῦ βασιλιᾶ, τὴν Ροδογούνη (βλ. Πλούτ. Ἀρταξ. κζ'). Αὐτὸς ήταν ἄλλος ἀπὸ τὸν Ὁρόντα ποὺ σκότωσε ὁ Κύρος. (Βιβλίο Πρῶτο Κεφ. 6, παράγρ. 1-11).

δ παρασάγγης: ήταν ἡ ἀπόσταση ποὺ ἔκαναν βαδίζοντας δυὸς ὥρες. Ἰσοδυναμοῦσε μὲ 30 ἀρχαῖα στάδια, δηλαδὴ μὲ 5520 μέτρα, πάνω κάτω (τὸ κάθε στάδιο εἶχε 184 μέτρα).

Σελ. 43

σταθμός: ήταν ἡ ἀπόσταση ποὺ περνοῦσε κανεὶς βαδίζοντας μὲ δόλοκληρη μέρα. Κάθε σταθμὸς ἴσοδυναμοῦσε μὲ 5, περίπου, παρασάγγης.

Μηδία: λεγόταν ἡ χώρα τῆς Ἀσίας ποὺ βρισκόταν στὰ βόρεια τῆς Βαβυλώνας, ἀνάμεσα στὴν Κασπία θάλασσα, τὴν Περσία, τὴν Ἀσσυρία καὶ τὴν Ἀρμενία καὶ βρεχόταν ἀπὸ τὸν Τίγρητα καὶ τὸν Εύφρατη. Τὸ τεῖχος ποὺ ἀναφέρεται ἐδῶ εἶχε γίνει γιὰ νὰ προφυλάξῃ τὴ χώρα ἀπὸ τίς ἐπιδρομές ἄλλων λαῶν.

μὲ ἄσφαλτο: τὴν ἄσφαλτο τὴ χρησιμοποιοῦσαν στὶς οἰκοδομὲς ἀντὶ γιὰ ἀσβέστη.

Σελ. 45

νησί: δονομάζει ὁ Ξενοφῶν τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς Βαβυλωνίας, ποὺ ἀπλωνόταν ἀνάμεσα στὸν Τίγρητα καὶ στὰ κανάλια, γιὰ τὰ ὅποια μᾶς ἔχει μιλήσει.

Σελ. 47

δ Φύσκος: ήταν παραπόταμος τοῦ Τίγρητα.

τὸ πλέθρο: ήταν μονάδα μήκους, τὸ 1)6 τοῦ ἀρχαίου σταδίου. Ἰσοδυναμοῦσε δηλαδὴ μὲ 31, πάνω κάτω, σημερινὰ μέτρα.

“Ωπις: δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὴ ἡ θέση τῆς πολιτείας αὐτῆς. Μερικοὶ νομίζουν πῶς βρισκόταν ἐκεῖ ποὺ εἶναι τὸ σημερινὸν Ἐσκι-Βαγδάτ.

Σοῦσα: πρόκειται γιὰ τὴν πρωτεύουσα τοῦ Περσικοῦ κράτους,

ποὺ βρισκόταν στὴν ἀριστερὴ δύχθη τοῦ Χεάσπη ποταμοῦ, στὴν ἐπαρχία Σουσιανῆς. Ἡ πόλη αὐτὴ πήρε τὸ ὄνομά της ἀπὸ τοὺς πολλοὺς χρίνους (=σουσάν, στὴν περσικὴ γλώσσα), ποὺ φύτρωναν ἔκει.

τὰ Ἐκβάτανα: ἡταν πολιτεία τῆς ἀνω Μηδίας, στοὺς πρόποδες τοῦ βουνοῦ Ὀρόντη.

τὰ χωρὶα τῆς Παρυσάτιδας: βρίσκονταν ἵσως στὴν περιοχή, ὅπου δὲ παραπόταμος Ζαπάτας χύνεται στὸν Τίγρητα. Σήμερα δὲ παραπόταμος αὐτὸς λέγεται μικρὸς Ζάβ.

οἱ Καινές: βρίσκονταν στὴ Μεσοποταμία, στὴ σημερινὴ τοποθεσία Καλαάτ-Σερκάτ.

Κεφ. 5. δ Ζαπάτας: εἶναι παραπόταμος τοῦ Τίγρητα καὶ χύνεται σ' αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἀριστερὴ δύχθη. Σήμερα δύνομάζεται μεγάλος Ζάβ καὶ εἶναι ὅλος ἀπὸ τὸ μικρὸς Ζάβ, ποὺ εἴδαμε σὲ προηγούμενη σημείωση.

Σελ. 51

οἱ Μυσοί: κατοικοῦσαν στὴ Μ. Ἀσία, πρὸς τὸ βορινὸ μερος τῆς Λυδίας, ἀπέναντι στὴ Λέσβο.

δργισμένοι: ἡταν οἱ Πέρσες μὲ τοὺς Αἰγύπτιους, γιατὶ οἱ τελευταῖοι εἶχαν ἀποστατήσει ἀπὸ τὴν Περσία τὸ 414 π.Χ.

Σελ. 53

χωρισμένους νὰ σᾶς πολεμοῦμε: αὐτὸ θὰ τὸ κατόρθωναν, ἃν ἀφηγην τὰ περνάντα μονάχα ἕνα μέρος τοῦ στρατοῦ καὶ νὰ τὸ ἔξολοθρεύουν. "Ετοι θὰ τὸ χωριζάν σὲ τμήματα μικρά, γιὰ νὰ τὸ καταστρέφουν εὐκολῶτερα,

δὲν σᾶς μεταφέραμε ἀπέναντι: αὐτὸ θὰ γινόταν στὴν περίπτωση ποὺ δὲ ποταμὸς ἡταν πολὺ βαθὺς καὶ πλατύς, ὅπότε χρειαζόταν γέφυρα μὲ πλοῖα γιὰ νὰ περαστῇ (βλ. καὶ Βιβλ. Δεύτερο, Κεφ. 4, παραγρ. 13).

ἡ τιάρα: ἡταν ἀρχαῖο περσικὸ κάλυμμα γιὰ τὸ κεφάλι, σὲ σχῆμα κώνου, ποὺ μονάχα δὲ βασιλιάς τὸ φοροῦσε δρθιο, ἐνῶ οἱ ὅλοι Πέρσες γερτὸ πρὸς τὸ μέτωπο.

νὰ τὴ φρεῇ δρθια: μὲ τὴ φράση αὐτὴ δὲ Τισσαφέρνης ἐννοεῖ πώς ἔχει κάποιον ἀπώτερο σκοπό, νὰ γίνῃ δηλαδὴ ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὸ μεγάλο βασιλιά. Πρόκειται δημος γιὰ παγίδα, ποὺ στήνει μὲ τέχνη στὸν Κλέαρχο.

Σελ. 55

δρισμένου σημαδιοῦ: τὸ σημάδι αὐτό, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Διόδωρος (ΙΔ, 26), ήταν μιὰ κόκκινη σημαιούλα (φοινικίς).

Σελ. 57

Κλεάνωρ δ 'Ορχομένιος: ἀλλοῦ ἀναφέρεται **Κλεάνωρ** δ 'Αρκάς (Βιβλ. Δεύτερο, Κεφ. 1, παραγρ. 10). Πρόκειται πάντως γιὰ τὸ ἴδιο πρόσωπο, Ὁρχομένιος λέγεται ἐπειδὴ καταγόταν ἀπὸ τὸν Ὁρχομενὸν τῆς Ἀρκαδίας.

Σελ. 59

Κεφ. 6. ἔμενε ἔκει: ὁ Κλέαρχος παρέμεινε στὴν Ἑλλάδα ὅσο κρατοῦσε ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος, στὸν ὅποιο καὶ ἔλαβε μέρος.

τοὺς "Ἑλληνες": ἐννοεῖ ἔκεινους ποὺ ἔμειναν στὴ θρακικὴ χερσόνησο, στὸν Ἑλλήσποντο καὶ ὅχι στὴν κυρίως Ἑλλάδα.

τὴν ἔγκρισιν τῶν ἐφόρων: ἡ ἔξουσία ποὺ εἶχαν οἱ 5 ἔφοροι τῆς Σπάρτης ήταν ἀνώτερη κι ἀπὸ κείνη ποὺ εἶχαν οἱ βασιλιάδες. Γι' αὐτὸ δ Κλέαρχος κατάφερε νὰ ἔγκρινουν οἱ ἔφοροι τὸ σχέδιό του.

Πέρινθος: λεγόταν ἡ ἀρχαία πολιτεία ποὺ ὀνομάστηκε ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς Ἡράκλεια: Βρισκόταν στὰ παράλια τοῦ Εὔξείνου Πόντου καὶ ὀνομάζεται σήμερα Ἐρεκλί.

σὲ ἄλλο ἔργο: δὲν ξέρουμε ποιὸ σύγγραμμα ἐννοεῖ δ Ξενοφῶν. Μερικοὶ στὸ ἀρχαῖο κείμενο γράφουν «ἄλλοις» ἀντὶ «ἄλλῃ», ὑποθέτοντας πὼς δ Κτησίας ἐκθέτει τοὺς λόγους τοῦ Κλεάρχου.

δ δαρεικός: ήταν περσικὸ νόμισμα χρυσό, ποὺ ἴσοδυναμοῦσε μὲ 20 ἀττικὲς δραχμές. Στὴ μιὰ δψη εἶχαν τὴν εἰκόνα τοῦ βασιλιᾶ Δαρείου.

Σελ. 61

μὲ τὴ μέθοδο ποὺ ἐφάρμοζε: ἡ μέθοδος αὐτὴ ήταν ἡ αὐστηρότητα καὶ ἡ σκληρότητα μὲ τὴν ὅποια φέρνονταν οἱ Σπαρτιάτες ἀρχηγοὶ στοὺς στρατιῶτες. Ἀπ' αὐτὰ ποὺ λέει δ Ξενοφῶν φαίνεται πὼς δὲν ἔγκρινε τὴ σπαρτιατικὴ αὐτὴ μέθοδο.

τὰ τρόφιμα: δχι μονάχα γιὰ τὴν ἔξεύρεση τῶν τροφίμων νοιαζόταν δ Κλέαρχος, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ διαθεσή τους στὸ στρατό. Εἶναι γνωστὸ μάλιστα πὼς φύλαγε τὸ σιτάρι γιὰ τοὺς στρατιῶτες,

ένω τὰ παιδιά καὶ οἱ γυναικες πέθαινεν ἀπὸ τὴν πείνα (βλ. Ξενοφ. 'Ελληνικὰ Α', γ' παραγρ. 19).

στὸ δάσκαλο: στὴν ἀρχαιότητα τὸ κυριότερο παιδαγωγικὸ μέσο ήταν τὸ ξύλο καὶ ἄλλα βασανιστήρια, (Βλ. Πλουτάρχου, Περὶ παιδῶν Ἀγωγῆς, Κεφ. ΙΒ', παραγρ. 8). Γι' αὐτὸ τὰ παιδιά δὲν ήταν δυνατὸ νὰ βρίσκωνται σὲ καλές σχέσεις μὲ τοὺς δασκάλους.

Σελ. 63

Λεοντίνος: ἔτσι λέγεται ὁ Γοργίας, γιατὶ καταγόταν ἀπὸ τοὺς Λεοντίνους, μιὰ πλούσια ἐλληνικὴ ἀποικία τῆς ἀνατολικῆς Σικελίας. 'Ο Γοργίας ήταν περίφημος σοφιστής καὶ δάσκαλος τῆς ρητορικῆς.

τὴν ἀρχηγία τοῦ μισθοφορικοῦ στρατοῦ: Βλ. Βιβλ. Πρῶτο. Κεφ. 1, παραγρ. 10 καὶ Κεφ. 2, παραγρ. 6.

ΒΙΒΛΙΟ ΤΡΙΤΟ

Σελ. 69

Κεφ. 1. στὸ Σωκράτη: πρόκειται γιὰ τὸ μεγάλο Ἀθηναῖο φιλόσοφο, ποὺ ήταν δάσκαλος τοῦ Ξενοφώντα.

Σελ. 73

ἔμποδια: ἐννοεῖ τὰ ἔμποδια ποὺ ἔνιωθαν ἀπὸ τοὺς δρκούς, ποὺ δὲν τοὺς ἀφηναν νὰ ἀρπάξουν τὰ ἀγαθὰ τῶν Περσῶν. Αὐτὰ τώρα δὲν ὑπάρχουν πιά, ἀφοῦ οἱ ἔχθροὶ παραβίασαν τὶς συμφωνίες.

Σελ. 75

βοιωτικὸ γλωσσικὸ ίδιωμα: τὸ ίδιωμα αὐτὸ ἀνῆκε στὴν αἰολικὴ διάλεκτο.

τὸ ἐπιθυμοῦν: δπως μᾶς ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος ('Αρταξέρξης ΙΗ'), ὁ Κλέαρχος παρακαλεῖται τὸν Κτησία νὰ τοῦ στείλῃ στὴ φυλακὴ κρυφά ἔνα μαχαίρι γιὰ ν' αὐτοκτονήσῃ.

σὰ Λυδός: οἱ Λυδοί, καθὼς καὶ ἄλλοι βάρβαροι, εἶχαν τρυπημένα τ' αὐτιά τους καὶ φοροῦσαν σκουλαρίκια.

Σελ. 77

οἱ στρατιῶτες: ἐκεῖνοι ποὺ βρίσκονται, ἐννοεῖται, στὸ στρατόπεδο,

οἱ ταξίαρχοι: σὲ βαθμὸν ἀντιστοιχοῦσαν μὲ τοὺς λοχαγούς. Ἐνῶ δῆμως οἱ τελευταῖοι ἦταν ἀξιώματικοὶ στοὺς στρατιῶτες ποὺ εἶχαν βαρὺ ὄπλισμὸν καὶ διοικοῦσαν ἓνα λόχο (100 περίπου ἀντρες), ἐκεῖνοι ἦταν στοὺς ἐλαφρὰ ὄπλισμένους, δπως στοὺς πελταστές, τοξότες κτλ. καὶ διοικοῦσαν τὸν ἔδιο ἀριθμὸν ἀντρῶν μὲ τοὺς λοχαγούς.

μισθούς: κάθε στρατιώτης ἔπαιρνε ἔνα δαφεικὸν τὸ μήνα, ὁ λοχαγὸς δυὸς καὶ ὁ στρατηγὸς τέσσερεις (βλ. Βιβλ. "Εθδομο, Κεφ. 2, παραγρ. 36 καὶ Κεφ. 6, παραγρ. 1).

Σελ. 79

Δάρδανος: λεγόταν μιὰ πόλη ποὺ βρισκόταν κοντά στὸν Ἐλήσηποντο καὶ ἤγειρε στὴν Τρωάδα.

Σελ. 83

Κεφ. 2. φταρνίζεται: οἱ ἀρχαῖοι "Ἐλληνες τὸ φτάρνισμα τὸ θεωροῦσαν καλὸ σημάδι (βλ. καὶ 'Ομήρου 'Οδύσσεια, ρ, στ. 539), ποὺ τὸ ἔστελνε γιὰ προμήνυμα ὁ Ζεὺς Σωτήρ. Σ' αὐτὸν καὶ προσεύχονται.

τὸν παιάνα: συνήθιζαν νὰ τὸν τραγουδοῦν καὶ πρὶν ἀπὸ τὴ μάχη.

Σελ. 65

τὸν νίκησαν: πρόκειται γιὰ τὴ μάχη καὶ τὴ νίκη στὸ Μαραθώνα, τὸ 490 π.Χ.

τὸ χρονιάδικο γέδι: λεγόταν χίμαιρα. Στὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ μυθολογία δῆμως χίμαιρα δύνομαζόταν ἓνα τέρας ποὺ εἶχε κεφάλι λιονταριοῦ, σῶμα γιδιοῦ καὶ οὐρὰ δράκοντα.

ἀκόμα καὶ σήμερα: δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ συνεχιζόταν ἀκόμα ὡς τότε ἡ θυσία τῶν 500 γιδιῶν κάθε χρόνο, μὲ σκοπὸ νὰ ξεπληρωθῇ τὸ τάξιμο ποὺ εἶχαν κάνει οἱ Ἀθηναῖοι στὴν Ἀρτέμιδα. Καὶ τοῦτο, γιατὶ στὸ Μαραθώνα σκοτώθηκαν 6.400 Πέρσες, δπως μᾶς ἀναφέρει ὁ 'Ηρόδοτος (ΣΤ'. 117). "Ἔτσι σὲ 13 χρόνια ἔπειτε νὰ εἶχε ξεπληρωθῆ τὸ τάξιμο, ἐνῶ τώρα ποὺ μιλάει ὁ Ξενοφῶν (401 π.Χ.) ἔχουν περάσει ὀλόκληρα 90 χρόνια ἀπὸ τὴ μάχη τοῦ Μαραθώνα. Ἡ θυσία συνεχιζόταν νὰ γίνεται κάθε χρόνο, τὴν ἡμέρα τῆς γιορτῆς τῆς Ἀρτέμιδας, ἀπὸ καθιερωμένη συνήθεια πιὰ καὶ ἀσχετα μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν σκοτωμένων Περσῶν.

στή στεριά καὶ στή θάλασσα: δηλαδὴ στή Σαλαμίνα (480 π.Χ.), στὶς Πλαταιὲς καὶ στῇ Μυκάλῃ (479 π.Χ.). Ὁ στρατὸς τοῦ Ξέρξη γιὰ τὴ μεγάλη αὐτὴ ἐπιχείρηση ὑπολογίζεται σὲ ἔνα ἑκατομμύριο ἄντρες περίπου.

τὰ τρόπαια: ἥταν ἀσπίδες καὶ ἀλλα ὅπλα τῶν ἔχθρῶν, κρεμα- σμένα σὲ δέντρο. Στήνονταν ἀπὸ τοὺς νικητές στὸν τόπο τῆς μάχης.

Σελ. 87

τὰ περάσαμε: οἱ "Ελλῆνες εἶχαν περάσει τὸν Τίγρητα καὶ τὸ Φύσκο (Βιβλ. Δεύτερο, Κεφ. 4, παραγρ. 24 καὶ 25).

Λυκάονες· Βλ. Βιβλ. Πρῶτο, Κεφ. 2, παραγρ. 19.

Σελ. 89

τὰ τέθριππα: ἥταν ἀμάξια ποὺ σέρνονταν ἀπὸ τέσσερα ἀλογα.
λωτοφάρμους: δηλαδὴ σὰν τοὺς συντρόφους τοῦ Ὀδυσσέα ποὺ ἔφαγαν τὸ λωτὸ καὶ λησμόνησαν τὴν πατρίδα ('Ομήρου Ὀδύσ. i, στ. 83).

Σελ. 91

σὲ σχηματισμὸ πλαισίου: δηλαδὴ σὲ ὁρθογώνιο τετράπλευρο.
τὸ ἄμαχο στῆθος τὸ ἀποτελοῦσαν οἱ μάντεις, οἱ κήρυκες, οἱ δοῦ- λοι καὶ οἱ γυναῖκες.

Σελ. 97

Κεφ. 3. σφεντονῆτες: τὸ κύριο ὅπλο τους ἥταν ἡ σφεντόνη, δηλαδὴ ἔνα κομμάτι δέρμα ἢ πλεγμένο σχοινί, λίγο πλατύ πρὸς τὴ μέση. Ἐκεῖ ἔβαζαν τὴν πέτρα ποὺ ἔριχναν ἐνάντια στὸν ἔχθρο.

Σελ. 99

τοὺς ἔπιασε πάλι στενοχώρια: τὸ ἵδιο εἶχαν πάθει καὶ ὅταν πιάστηκαν οἱ στρατηγοὶ ἀπὸ τὸν Τισσαφέρην (Βιβλ. Τρίτο, Κεφ. 1, παράγρ. 3).

Σελ. 101

νὰ πλέκων σφεντόνες: ἡ σφεντόνα δὲν ἥταν μονάχα δερμάτι- νη, ἀλλὰ πολλὲς φορὲς καὶ ἀπὸ σχοινὶ πλεγμένο ἔτσι, ὥστε στὴ μέση νὰ εἰναι φαρδύτερο καὶ στὰ δύο ἄκρα στενώτερο.

Κεφ. 4. ἔμειγαν ἐκεῖ: δηλαδὴ στὰ χωριὰ ποὺ εἶχαν πάει πρωτύτερα (βλ. Βιβλ. Τρίτο, Κεφ. 2., παραγρ. 34 καὶ Κεφ. 3, παραγρ. 11).

Σελ. 82

χωρὶς κατεύκους: οἱ κάτοικοι φαίνεται πώς εἶχαν φύγει ἔξαιτίας τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων ποὺ ὀκουγγαν πώς γίνονται κοντά, καὶ τῶν Ἑλλήνων ποὺ πλησίαζαν τὴν πόλη τους.

πόδια: γιὰ τοὺς πόδες σὰν μέτρο Βλ. σημ. σελ. 218.

κυριεύτηκε: οἱ Μῆδοι ὑποτάχτηκαν στὸ βασιλιὰ τῆς Περσίας Κύρου, γύρω στὰ 560 π.Χ. "Οταν πολιορκοῦσαν τὴν Λάρισα οἱ Πέρσες, φαίνεται πώς ἔγινε ἔχλειψη τοῦ ἥλιου, κι ἔτσι χάθηκε ἀπὸ τὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων.

πέτρωμη πυραμίδα: ὁ Ἀγγλος ἀρχαιολόγος Λάυαρδ παραδέχεται πώς πρόκειται γιὰ ἓνα λόφο ποὺ ἔχει σχῆμα κώνου καὶ λέγεται ἀπὸ τοὺς ντόπιους Ἀθιούρ. Ἐπάνω βρίσκονται ἐρείπια πύργου. "Ισως ἔκει ἦταν ὁ τάφος τοῦ βασιλιᾶ τῶν Ἀσσυρίων Σαρδανάπαλου.

ἡ Μέσπιλα: βρισκόταν στὴν ἀριστερὴ δύση τοῦ Τίγρητα ποταμοῦ, ἀπέναντι στὴ σημερινὴ Μοσούλη.

ἀπολιθωμένα κοχύλια: τὸ μάρμαρο ποὺ περιέχει τέτοια ἀπολιθώματα λέγεται κογχυλιάτης λίθος ή κογχίτης.

Σελ. 83

δ ἀδεοφὸς τοῦ βασιλιᾶ: πρόκειται γιὰ τὸ νόθο ἀδερφὸ τοῦ Ἀρταξέρξη καὶ τοῦ Κύρου (βλ. Βιβλ. Δεύτερο, Κεφ. 4, παραγρ. 25).

δὲν ἦταν εὔκολο νὰ τὸ κάνῃ: ἦταν δηλαδὴ τόσοι πολλοὶ οἱ Πέρσες, ὡστε καμιὰ πέτρα καὶ κανένα βέλος τῶν Ἑλλήνων δὲν πήγαινε χαμένο. Κάποιον ἔχθρο ἔβρισκε καὶ τὸν χτυποῦσε.

μολύβι γιὰ τὶς σφεντόνες: ἀπ' αὐτὸ τὸ μολύβι ἔφτιαχναν μολυβδίδας, δηλαδὴ μολυβένιες μπάλες, ποὺ τὶς ἔριχναν μὲ τὶς σφεντόνες ὅπως εἴδαμε (βλ. Βιβλ. Τρίτο, Κεφ. 3, παραγρ. 17).

Σελ. 108

Γπεντηκοντῆρες: λέγονταν οἱ ἀξιωματικοὶ ποὺ διοικοῦσαν πενήντα στρατιῶτες, δηλαδὴ μισὸ λόχου.

Ἐνωμόταρχοι: ἦταν ἀξιωματικοὶ ποὺ διοικοῦσαν τὸ τέταρτο τοῦ λόχου (μιὰ ἐνωμοτία), δηλαδὴ 25 στρατιῶτες.

ἔξω ἀπ' αὐτές: ὅταν ἔφταναν σὲ στενὸ μέρος, ποὺ ἔπρεπε νὰ πλησιάσουν ἡ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη πλευρὰ ὥστε νὰ περάσουν οἱ στρατιῶτες χωρὶς ἀταξία, τότε οἱ ἄντρες τῶν ἔξι λόχων, μὲ ἀργὸ βῆμα προχωρῶντας, ἔμεναν πίσω. "Ἐτσι στὴ μέση ἀφηναν ἔνα διάστημα ἀδειο, ποὺ ἐπέτρεπε στὶς δυὸ πλευρές νὰ πλησιάσουν ἡ μιὰ τὴν ἄλλη καὶ νὰ περάσουν μὲ τάξη. "Οταν πάλι ἔφταναν σὲ τόπο εὐρύχωρο, τότε χωρίζονταν οἱ δυὸ πλευρές, τὸ μεταξύ τους διάστημα ἔμενε ἀδειο κι ἔτοι οἱ ἔξι λόχοι ξανάπαιρναν τὴ θέση σ' αὐτό.

Σελ. 109

γυμνῆτες: (ό γυμνής, τοῦ γυμνῆτος) λέγονταν οἱ στρατιῶτες ποὺ ήταν ἐλαφρὰ ὄπλισμένοι, δηλαδὴ μονάχα μὲ ἀκόντια ἢ τόξα ἢ σφεντύνες. Αὐτοὶ δνομάζονταν καὶ φιλοί.

ὄπλιτες: δνομάζονταν οἱ στρατιῶτες ποὺ εἶχαν βαρὺ ὄπλισμό. δηλαδὴ θώρακα, μεγάλη ἀσπίδα καὶ δόρυ.

οἱ Ἑλληνες: δηλαδὴ οἱ βαριὰ ὄπλισμένοι "Ἑλληνες, ποὺ εἶχαν ἐπιχειρήσει νὰ κυνηγήσουν τοὺς ἔχθρούς.

ἀπὸ τὰ δυό τους μέρη: δηλαδὴ οἱ πελταστές ἀπὸ πάνω καὶ οἱ ὄπλιτες ἀπὸ κάτω.

δχτὼ γιατρούς: οἱ γιατροὶ αὐτοὶ ἦταν πρακτικοί, δηλαδὴ ἀνθρωποι ποὺ ἤζεραν νὰ σταματήσουν τὸ αἷμα ἢ νὰ κλείσουν κάποια πληγή.

Σελ. 113

πελταστές: ἦταν ἐλαφρὰ ὄπλισμένοι στρατιῶτες ποὺ κρατοῦσαν τὴν πέλτην, δηλαδὴ μικρὴ ἀσπίδα πλεγμένη ἀπὸ κλωνάρια ἵτιας.

Σικυώνιος: καταγόταν ἀπὸ τὴ Σικυώνα, μιὰ πόλη ποὺ βρισκόταν βορειοδυτικὰ τῆς Κορίνθου, 18 χιλιόμετρα μακριὰ ἀπ' αὐτήν.

Σελ. 115

Κεφ. 5. οἱ βάρβαροι: ὁ Ξενοφῶν ἔδω ἐννοεῖ τοὺς βαρβάρους ποὺ εἶχαν καταλάβει τὸ ὄψωμα γιὰ νὰ ἐμποδίσουν τοὺς "Ἑλληνες νὰ περάσουν ἀπὸ κάτω, καθὼς κι ἔκεινους ποὺ ἔτρεχαν νὰ πιάσουν τὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ καὶ δὲν τὰ κατάφεραν.

τοὺς ἄλλους: δηλ. τοὺς "Ἑλληνες ποὺ εἶχαν πάει γιὰ λεηλασία καὶ ποὺ τοὺς ἔκανε ἐπίθεση ὁ Τισσαφέρνης.

Σελ. 90

τὰ βουνά: ἦταν τὰ Καρδούχεια, ποὺ τὰ εἶχαν δεξιά τους, καὶ ὁ ποταμὸς ἦταν ὁ Τίγρης, ποὺ βρισκόταν ἀριστερά τους.

Σελ. 119

Στὰ Σοῦσα: Βλ. σημ. σελ. 387.

Ἐκβάτανα: Βλ. σημείωση σελ. 388.

τὸ ποτάμι: δηλαδὴ τὸν Τίγρητα ποταμό.

τῶν Καρδούχων: οἵ Καρδούχοι κατοικοῦσαν τὴν περιοχὴν ποὺ ἀπλωνόταν σ' ἕνα βραύνδο τῆς ὁροσειρᾶς τοῦ Ζάγρου καὶ στὶς κοιλάδες ποὺ βρίσκονταν κάτω ἀπ' αὐτό. Ἡταν γενναῖος λαὸς καὶ θεωροῦνται πρόγονοι τῶν σημερινῶν Κούρδων.

κι ἐκεῖνοι μ' αὐτούς: δηλαδὴ οἱ ὄρεινοι Καρδούχοι εἶχαν σχέσεις μὲ τοὺς κατοίκους τοῦ κάμπου καὶ ἀντίθετα οἱ καμπίσιοι μὲ τοὺς ὄρεινούς.

ἡ Ἀρμενία: ἦταν ἡ χώρα ποὺ βρισκόταν πρὸς τὰ νότια τοῦ Καυκάσου καὶ τοῦ Εὐξένου Πόντου καὶ πρὸς τὰ βόρεια τῆς Ἀσσυρίας καὶ τῆς Μηδίας.

ΒΙΒΛΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ**Σελ. 121**

Κεφ. 1. τῆς τελευταίας φρουρᾶς: τρεῖς φρουρὲς ἥλλαζαν τὴν νύχτα.
Ἡ τελευταία ἄρχιζε στὶς 2 περίπου ὥστερα ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα.

Σελ. 125

ὅπως ἦταν: δηλαδὴ χωρὶς καμιὰ προετοιμασία ἡ χωρὶς νὰ χρησιμοποιήσῃ κανένα στρατιώτη ὁ Ξενοφῶν, ἔτρεξε ὁ ἔδιος βιαστικὰ ἀπὸ τὴν ὁπισθοφυλακὴν ποὺ βρισκόταν στὴν ἐμπροσθοφυλακὴ γιὰ νὰ συναντήσῃ τὸ Χειρίσοφο.

Σελ. 127

τὸ Μεθύδριο: ἦταν πόλη τῆς Ἀρκαδίας. Τὰ ἐρείπια του Βρίσκονται ἀνάμεσα στὰ χωριά Νευνίτσα καὶ Πυργάκι.

Κεφ. 2. τὴ διαταγή: τὴν ἔδωσαν ὁ Χειρίσοφος καὶ ὁ Ξενοφῶν στοὺς ἐθελοντές.

δυνατὴ βροχή: ὑπολογίζεται πώς οἱ "Ἐλληνες μπῆκαν στὴ χώρα τῶν Καρδούχων στὰ μέσα τοῦ Νοέμβρη τοῦ 401 π.Χ., κι ἔτσι ἡ δυνατὴ βροχὴ εἶναι κάτι τὸ συνηθισμένο γιὰ τὴν ἐποχή.

Σελ. 129

νὰ μὴν ἔχουν φάει: τὸ πρωινὸ φαγητὸ τὸ ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι ἀκράτισμα, τὸ μεσημεριανὸ ἄριστον καὶ τὸ βραδινὸ δεῖπνον.

ἐνάντια στοὺς ἔχθρούς: δηλαδὴ ἐνάντια στοὺς Καρδούχους, που εἶχαν πιάσει τὸ φανερὸ δρόμο γιὰ νὰ ἐμποδίσουν τοὺς "Ἐλληνες νὰ περάσουν.

μὲ ἐκείνους ποὺ εἶχαν πιάσει τὴ βουνοκορφή: δηλαδὴ μὲ τοὺς ἐθελοντές.

Σελ. 131

ἀπὸ τοὺς ἄλλους "Ἐλληνες": ἐννοεῖ ἀπὸ τοὺς ἐθελοντές καὶ τὸ Χειρίσοφο.

ἀπὸ τὸν ἵδιο δρόμο: τὸ φανερὸ δρόμο, ἀπ' ὅπου εἶχε πάει ὁ Χειρίσοφος μὲ τὸ στρατό του.

σὲ μεγάλο βάθος καὶ μικρὸ μέτωπο: μερικοὶ νομίζουν πώς σ' αὐτὸν τὸ σχηματισμὸ οἱ ἄντρες τοῦ κάθε λόχου ἦταν παραταγμένοι δ' ἔνας πίσω ἀπὸ τὸν ἄλλο, ἐνῶ ἄλλοι ἔχουν τὴ γνώμη πώς τὸ μέτωπο εἶχε 6 στρατιῶτες καὶ τὸ βάθος 16. Πάντως οἱ λόχοι βρίσκονταν δ' ἔνας πλάι στὸν ἄλλο καὶ ἀνάμεσά τους ὑπῆρχαν κενὰ διαστήματα.

στρατιῶτες τῆς ὀπισθοφυλακῆς: πρόκειται γιὰ κείνους ποὺ ἀφησε ὁ Ξενοφῶν νὰ φυλᾶνε τὸν πρῶτο λόφο, μὲ τοὺς τρεῖς λοχαγοὺς ἐπικεφαλῆς.

ἀπὸ τὸ λόφο: ἐννοεῖ καὶ δῶ τὸν πρῶτο λόφο.

οἱ στρατιῶτες τῆς ὀπισθοφυλακῆς: ἐννοεῖ τοὺς μισοὺς στρατιῶτες τῆς ὀπισθοφυλακῆς, ἐκείνους ποὺ εἶχαν τοποθετηθῆ πίσω ἀπὸ τὰ ζῶα.

ἔκει: δηλαδὴ στὸ λόφο ποὺ ἦταν ἀπέναντι στὸν τρίτο.

στὸ πεδινὸ μέρος: στὸ μέρος ποὺ τοὺς εἶχε πεῖ ὁ Εενοφῶν νὰ σταματήσουν, ἐν τῷ ὄμαλῷ (παραγρ. 16).

ἀπὸ τοὺς Λουσούς: οἱ Λουσοὶ ἦταν πόλη τῆς Ἀρκαδίας, στὴν περιοχὴ τῆς Κλειτορίας, μὲ περίφημο ναὸ τῆς Ἀρτέμιδας.

κοντὰ σὲ κείνους: δηλαδὴ ἐν τῷ ὄμαλῷ (παραγρ. 16).

Σελ. 135

μιὰ θηλιά: ἡ θηλιὰ αὐτὴ ἦταν δερμάτινη καὶ τὴν ἔδεναν στὴ μέση τοῦ ἀκοντίου, γιὰ νὰ περνάῃ μέσα τὰ δάχτυλά του ὁ ἀκοντιστὴς καὶ νὰ τὸ πετάῃ μὲ μεγαλύτερη δύναμη.

Κεφ. 3. δ Κεντρότης: ποταμὸς ποὺ λέγεται σήμερα Μποτάν-Τσάι. Εἶναι παραπόταμος τοῦ Τίγρητα καὶ βρίσκεται στὴν Ἀρμενία.

Σελ. 137

τοῦ Ὁρόντα: γιὰ τὸν Ὁρόντα τὸ διοικητὴ τῆς Ἀρμενίας, βλ. Βιβλ. Δεύτερο, Κεφ. 4, παραγρ. 8.

Ἄρτονύχας: λεγόταν ὁ ἀρχηγὸς τῶν Μάρδων, ποὺ ἦταν ὀρεινὴ φυλὴ.

Σελ. 139

σπονδὴ (ἀπὸ τὸ ρῆμα σπένδω): οἱ ἀρχαῖοι "Ελληνες εἶχαν ἔθιμο προτοῦ πιοῦν κρασὶ ἀπὸ τὸ ποτήρι, νὰ χύνουν λίγο στὴ γῇ γιὰ νὰ τιμήσουν τοὺς θεούς. Αὐτὴ τὴν πράξη τὴν ἔλεγαν σπονδὴ.

σὲ μεγάλο βάθος καὶ μικρὸ μέτωπο: γιὰ τὸ σχηματισμὸ αὐτὸν βλ. σημ. σελ. 396.

Σελ. 101

στὸν ποταμό: ἔκαναν θυσίες γιὰ νὰ τὸν ἔξευμενίσουν καὶ νὰ περάσουν χωρὶς νὰ πάθουν κακό.

ψηλότερα ἀπὸ τὸ ἵππικό: Βλ. Βιβλ. Τέταρτο, Κεφ. 2., παραγρ. 3.

Σελ. 143

τὶς ἐνωμοτίες καὶ τοὺς ἐνωμοτάρχους: Βλ. σημ. σελ. 393.

τὰ δάχτυλα στὶς θηλιές τῶν ἀκοντίων καὶ τὰ βέλη στὶς χορδὲς τῶν τόξων: δηλαδὴ ἦταν ἔτοιμοι νὰ χτυπήσουν τοὺς ἔχθρούς μὲ τὰ ἀκόντια καὶ μὲ τὰ τόξα.

Σελ. 145

ἀπὸ τὸ Χειρίσοφο: Βλ. Βιβλ. Τέταρτο, Κεφ. 3, παραγρ. 27.
Κεφ. 4 παρασάγγης: Βλ. σημείωση σελ. 387.

σταθμός: Βλ. σημ. σελ. 387.

Τηλεβόα: πολλοὶ τὸν ταυτίζουν μὲ τὸν παραπόταμο τοῦ Εύφρατη Καρά-σού, ἐνῶ ἄλλοι μὲ τὸν Μπιτλὶ-σού.

ν' ἀνέβῃ στὸ ἄλογο· ἔκεινος ποὺ βοηθοῦσε τὸ βασιλιὰ ν' ἀνέβῃ στὸ ἄλογο, σίγουρα ἡταν ἀνθρωπος ποὺ δὲ βασιλιὰς τοῦ εἶχε μεγάλη ἔκτιμηση κι ἐμπιστοσύνη.

Σελ. 147

τριμιθιά: εἶναι ἔνα φυτό, ποὺ ἐπιστημονικὰ ὀνομάζεται πιστακία ἡ τέρβινθος.

Σελ. 149

Τημυρίτης: ὀνομάζεται, ἐπειδὴ καταγόταν ἀπὸ μιὰ αἰολικὴ πόλη, τὴν Τήμυνο. Αὐτὴ βρισκόταν κοντά στὶς ἐκβολὲς τοῦ "Ερμου ποταμοῦ, ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὸ βουνὸν Τήμυνος. Τὸ βουνὸν αὐτὸν ἔκτεινεται στὴν περιοχὴ τῆς Σμύρνης καὶ τῆς Προύσας.

ἡ φαρέτρα: ἡταν θήκη γιὰ τὰ βέλη.

οἱ Ἀμαζόνες: ἡταν γυναικες πολεμόχαρες ποὺ κατοικοῦσαν στὴν Ἀσία, κοντά στοὺς ποταμοὺς Θερμόδοντα καὶ Φάση, πρὸς τὸν Καύκασο.

οἱ Χάλυβες: ἡταν λαὸς ποὺ κατοικοῦσε στὰ νοτιοανατολικὰ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, κοντά στὴν Ἀρμενία. Στὴ χώρα τους ὑπῆρχαν μεταλλεῖα σιδήρου.

Ταόχοντς: ὀνόμαζαν ἔνα ληστρικὸ λαὸ ποὺ κατοικοῦσε στὰ βόρεια τῆς Ἀρμενίας.

Σελ. 153

Κεφ. 5. ἀπὸ τὰ χιόνια: χάνουν προσωρινὰ τὴν δρασή τους ὅσοι περπατοῦν συνέχεια μέσα σ' αὐτά, γιατὶ τὰ μάτια τους προσβάλλονται ἀπὸ φλόγωση.

τιόγδαρτων βοδιῶν: μὲ τὸ νὰ εἶναι τὸ δέρμα τῶν παπούτσιῶν ἀπὸ νεογδαρμένα βόδια, δικαιολογεῖται περισσότερο τὸ κοκάλιασμά τους ἀπὸ τὴν παγωνιά.

Σελ. 157

δὲν τοὺς ἄφηγαν: δηλαδὴ τὸν Ξενοφῶντα καὶ τὸν Προεστό.

Σελ. 159

τὸν "Ηλιο: ἦταν θεὸς τῶν Περσῶν, τὸν ἔλεγαν Μίθρα καὶ τοῦ θυσίαζαν ἄλογα.

στὸν κάθε στρατηγὸν καὶ λοχαγό: τῆς ὀπισθοφυλακῆς βέβαια, ἀφοῦ εἰδαμε πώς τὰ πουλάρια ἦταν ὅλα ὅλα 17.

Σελ. 161

Κεφ. 6. στὸ Φάση: ὁ ποταμὸς αὐτὸς εἶναι ὁ Ἀράξης, ποὺ χύνεται στὴν Κασπία θάλασσα.

Φασιανοί: λέγονταν οἱ κάτοικοι τῆς χώρας ποὺ ἦταν γύρω ἀπὸ τὶς πηγὲς τοῦ Φάση ποταμοῦ. Βορειοδυτικὰ σ' αὐτὴ τὴν περιοχὴν κατοικοῦσαν οἱ Τάοχοι καὶ βορειοδυτικότερα ἀπ' αὐτοὺς οἱ Χάλυβες ἢ Χαλδαῖοι, ποὺ ἡ χώρα τους ἔφτανε ὡς τὸν Εὔξεινο Πόντο.

σὲ παράταξη μάχης: δταν ὁ ἔνας λόχος βάδιζε πίσω ἀπὸ τὸν ἄλλο, ἡ μιὰ πτέρυγα πήγαινε μπροστὰ καὶ ἡ ἄλλη πίσω, τότε οἱ ἀργαῖοι ἔλεγαν πώς ὁ στρατὸς ἄγεται κατὰ κέρας. "Οταν δύως ὁ ἔνας λόχος βρισκόταν τοποθετημένος πλάι στὸν ἄλλο, τότε τὸ στράτευμα ἦταν ἐπὶ φάλαγγος, δηλαδὴ κατὰ μέτωπο, σὲ παράταξη.

Σελ. 163

δ Χειρίσοφος: ἐδῶ, δπως καὶ ὁ Ξενοφῶν πρωτύτερα, χαριεντίζεται. "Ισως μάλιστα ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς συνομιλίας τους κατόρθωσε νὰ διαλύσῃ τὴν ψυχρότητα ποὺ εἶχε δημιουργηθῆ ἀνάμεσά τους.

Σελ. 165

τὸ Μεθύδριο: Βλ. σημ. σελ. 395.

Οίταιος: ἔτσι λεγόταν ἔκεινος ποὺ κατοικοῦσε στὰ νότια τῆς Θεσσαλίας, στὴν περιοχὴ τοῦ βουνοῦ Οίτη.

Σελ. 171

Κεφ. 7. στὴ θέση τῶν φτερῶν: φτερὰ (πτέρυγες) ὀνόμαζαν τὰ μετάλλινα ἔλασματα ποὺ κρέμονταν στὸ κάτω μέρος τοῦ θώρακα.

ποὺ κρατοῦσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι: τὰ μαχαίρια ποὺ χρησιμοποιοῦσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι εἶχαν σχῆμα δρεπάνιοῦ.

εἶχε μιὰ λόγχη: τὸ δόρυ τῶν Ἑλλήνων ἀντίθετα, εἶχε δύο: στὴ μιὰν ἄκρη τὴ μετάλλινη λόγχη ποὺ τοὺς χρησίμευε γιὰ νὰ χτυποῦν τὸν ἔχθρο, καὶ στὴν ἄλλη ἄκρη τὸ σανδωτῆρα, ἀπ' ὅπου ἔμπηγαν τὸ δόρυ στὴ γῆ.

ὅ "Ἀρπασος": ποταμός, δὲν ξέρομε μὲ βεβαιότητα ποιὸς εἶναι. Μερικοὶ παραδέχονται πώς ἦταν παραπόταμος τοῦ Ἀράξη, αὐτὸς ποὺ λέγεται τώρα Ἀρπά-Τσάν. "Ἄλλοι ὅμως νομίζουν πώς εἶναι ὁ Τσορούν ποὺ χύνεται στὴ Μαύρη θάλασσα, κοντά στὸ Βατούμ.

στὴ χώρα τῶν Σκυθηνῶν: ἡ χώρα αὐτὴ βρισκόταν στὰ βόρεια τῆς Ἀρμενίας.

Σελ. 173

Γυνηνάδα: μερικοὶ νομίζουν πώς πρόκειται γιὰ τὴν Ἐρζερούμ.
"Ηταν πόλη τῆς χώρας τῶν Σκυθηνῶν.

Θήχης: σ' αὐτὸ τὸ βουνὸ ποὺ δὲν ξέρομε μὲ ἀκρίβεια ποὺ βρίσκεται, ἔφτασαν οἱ "Ελληνες τὸ Γενάρη τοῦ 400 π.Χ.

Σελ. 175

Μάκρωνες: λέγονταν οἱ κάτοικοι μιᾶς περιοχῆς, ποὺ βρισκόταν νοτιοανατολικὰ τῆς Τραπεζούντας.

Κεφ. 8. στὸν ποταμό: δηλαδὴ στὸν "Αρπασο.

ἄλλος ποταμός: δὲν ξέρομε ποιὸν ποταμὸ ἐννοεῖ ὁ Ξενοφῶν.

Σελ. 177

σὲ βάθος μεγάλο καὶ μέτωπο μικρό: γι' αὐτὸν τὸ σχηματισμὸ βλ. σημείωση σελ. 396.

Σελ. 179

ὅ "Ἀρκαδικὸς στρατός": ἦταν στὴ μέση, ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀκολουθοῦσαν τὸ Χειρίσοφο βρίσκονταν μπροστά, κι ἐκεῖνοι ποὺ ἀκολουθοῦσαν τὸν Ξενοφώντα ἦταν στὸ τέλος.

Σελ. 181

στὴν Τραπεζούντα: ἔφτασαν οἱ "Ελληνες στὶς ἀρχὲς τοῦ Φλεβάρη τοῦ 400 π.Χ.

τῆς Σινώπης: ἡ πόλη αὐτή, ποὺ ἦταν ἀποικία τῆς Μιλήτου, βρισκόταν στὴ Μ. Ἀσία, στὴν βορινὴ παραλία τῆς Παφλαγονίας.

τὴν θυσία ποὺ εἶχαν τάξει: γιὰ τὸ τάξιμο αὐτὸ τῶν Ἑλλήνων βλ. Βιβλ. Τρίτο, Κεφ. 2, παραγρ. 9.

Σελ. 183

γιὰ τὸν ἀπλὸ δρόμο: τὰ ἀγωνίσματα δρόμου ήταν: 1) δρόμος ἡ στάδιον, δηλαδὴ ἀπλὸς δρόμος ποὺ εἶχε μῆκος 186 περίπου μέτρα. 2) δίσιλος δηλαδὴ δρόμος μὲ διπλάσιο μῆκος, ἀφοῦ ὁ ἀθλητὴς ἔπειτε νὰ γυρίσῃ στὸ μέρος ἀπ' ὅπου ξεκίνησε. 3) δόλιχος, ποὺ εἶχε μῆκος ἐφταπλάσιο ἀπὸ τὸν ἀπλὸ δρόμο καὶ 4) δηλίτης δρόμος· σ' αὐτὸν ὁ ἀθλητὴς ήταν ὑποχρεωμένος νὰ τρέχῃ, φορτωμένος μὲ βαρύν δόπλισμό.

τὸ παγκράτιο: ήταν τὸ ἀγώνισμα ποὺ εἶχε πάλεμα καὶ πυγμαχία μαζί.

ΒΙΒΛΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Σελ. 185

Κεφ. 1. ἀπὸ τὸν Θουρίους: οἱ Θούριοι ήταν μιὰ πόλη ἑλληνικὴ τῆς κάτω Ιταλίας.

ναύαρχος: τοῦ στόλου τῶν Σπαρτιατῶν ήταν ὁ Ἀναξίβιος καὶ βρισκόταν στὸ Βυζάντιο.

τριήρεις: αὐτὲς ήταν πολεμικὰ πλοῖα, ποὺ εἶχαν τρεῖς σειρὲς κουπιῶν. Ἐδῶ τὶς χρειάζονταν γιὰ νὰ συνοδεύουν τὰ μεταγωγικὰ γιὰ ἀσφάλεια.

Σελ. 193

Κεφ. 2. Δρίλες: ήταν πολεμικὸς λαὸς ποὺ κατοικοῦσε στὰ μεσόγεια τῆς Τραπεζούντας.

Σελ. 197

Πελλήνη: πολιτεία τῆς Ἀχαΐας, ποὺ τὰ ἐρείπιά της βρίσκονται δυτικὰ στὸ σημερινὸ χωριό Ζούγρα.

Ψιλοί: ήταν οἱ ἐλαφρὰ ὄπλισμένοι στρατιῶτες. Βλ. σημ. σελ. 394 στὴ λέξη γυμνῆτες.

Σελ. 199

Μυσία: λεγόταν μιὰ χώρα τῆς βορειοδυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Σελ. 203

Κεφ. 3. τὴν Ἐφεσία Ἀρτέμιδα: ἔτσι ὄνομάζει τὴ θεά, γιατὶ ἔνας περίφημος ναός τῆς ἦταν στὴν Ἐφεσο, πόλη τῆς Ἰωνίας κοντὰ στὶς ἐκβολὲς τοῦ Καύστρου, πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ τῶν Σάρδεων.

Ἀσιναῖος: ἀπὸ τὴν Ἀσίνη, ἀρχαία πόλη τῆς Μεσσηνίας, στὸ παλιὸ Ρίο.

Θησαυροί: λέγονταν οἱ ἀποθῆκες, ὅπου τοποθετοῦσαν τὰ ἀφιερώματά τους ἴδιῶτες ἢ πόλεις. Τέτοιοι θησαυροὶ ὑπῆρχαν στοὺς Δελφούς καὶ σ' ἄλλα μέρη.

Σελ. 205

Φολόη: εἶναι δροπέδιο ποὺ βρίσκεται στὸ νομὸ Ηλείας πρὸς Ν. τοῦ Ἐρυμάνθου. Κατὰ τὴ μυθολογία τὸ ὄνομά του τὸ πῆρε ἀπὸ τὸν κένταυρο Φόλο, ποὺ ἦταν φίλος τοῦ Ἡρακλῆ.

Μοσσύνοικοι: ὄνομάζονταν ἔτσι ἐπειδὴ κατοικοῦσαν σὲ ξύλινους πύργους (μόσσυν—υνος=ξύλινος πύργος).

πρόξενος: λεγόταν ὁ ἐπίσημος ἀντιπρόσωπος μιᾶς πόλης. Αὐτὸς εἶχε δρισμένα προνόμια, ὅπως ἀσυλία καὶ ἀσφάλεια, κι εἶχε ὑποχρέωση νὰ φιλοξενῇ τοὺς πρέσβεις τῆς χώρας ποὺ ἀντιπροσώπευε καὶ νὰ προστατεύῃ τοὺς πολίτες τῆς.

ἀπέναντι: αὐτὸι ποὺ κατοικοῦσαν ἀπέναντι ἦταν οἱ δυτικοὶ Μοσσύνοικοι κι ἦταν ἔχθροι μὲ τοὺς πρώτους, τοὺς ἀνατολικούς, ποὺ δὲν ἀφήναν τοὺς "Ελληνες νὰ περάσουν.

Σελ. 211

ψωμιὰ περυσινά: πρόκειται γιὰ παξιμάδια ἢ γαλέτες, σὰν αὐτὲς ποὺ χρησιμοποιοῦν στὸ στρατό.

ζειές: εἰδος σιτηροῦ ποὺ χρησιμεύει γιὰ τροφὴ τῶν ζώων, ἵσως τὸ νταρί, τὸ λιανοκαλάμποκο, τὸ σόργο.

Σελ. 213

Κεφ. 5. στοὺς Χάλυβες: σ' αὐτὸ τὸ μέρος ὑπολογίζεται πῶς ἔφτασαν τὸν Ἀπρίλη τοῦ 400 π.Χ.

τῶν Τιβαρηνῶν αὐτοὶ ἦταν φυλή τοῦ Πόντου, κοντὰ στοὺς Χάλυβες.

Σελ. 215

κοντὰ στὴ Βαβυλώνα: ἐννοεῖ τὴ μάχη στὰ Κούναξα.

Σελ. 219

Κορόλας: λεγόταν ὁ ἀρχηγὸς τῶν Παφλαγόνων, ποὺ εἶχε στείλει στὸν Κύρο χέλιους ἵππεῖς (βλ. Βιβλ. Πρῶτο, Κεφ. 8, παραγρ. 5).

Σελ. 223

Κεφ. 6. στὸ Θερμάδοντα: εἶναι ποταμὸς τῆς Παφλαγονίας ποὺ χύνεται στὸν Εὔξεινο Πόντο. Σήμερα λέγεται Τερμέ-Τσάι.

στὸν "Ιρη: πρόκειται γιὰ ποταμὸ τοῦ Πόντου ποὺ βρισκόταν ἀνάμεσα στὸ Θερμάδοντα καὶ τὸν "Αλυ. Σήμερα λέγεται Γεσὶλ-Ίρμάκ.

στὸν "Αλυ: σήμερα ὀνομάζεται Κιζίλ-Ίρμάκ, δηλαδὴ κόκκινος ποταμός, ἐπειδὴ τὰ νερά του παίρνουν κόκκινο χρῶμα στὶς πηγές, ἀπὸ τὰ γύρω ἀργιλώδη στρώματα. Εἶναι ὁ μεγαλύτερος ποταμὸς τῆς Μ. Ασίας καὶ χύνεται στὸν Εὔξεινο Πόντο.

τὸν Παρθένιο: εἶναι ποταμὸς τῆς Παφλαγονίας ποὺ σήμερα λέγεται Μπαρτάν ή Παρτίν-Τσάι.

'Ηράκλεια: ἐλληνικὴ πόλη στὸν Εὔξεινο Πόντο, ἀποικία τῶν Μεγάρων.

νὰ πάρῃ δᾶρα: ἀπὸ τὸν Κορύλα βέβαια, ἀφοῦ κατὰ τὴ γνώμη τῶν Ἑλλήνων αὐτὸν ἦθελε νὰ ἔξυπηρετήσῃ ὁ Ἐκατώνυμος μὲ δσα εἶπε στοὺς στρατιῶτες.

Σελ. 225

τὸ Σιλανὸ τὸν Ἀμπρακιώτη: ἔτσι λεγόταν αὐτὸς ὁ μάντης, γιατὶ καταγόταν ἀπὸ τὴν Ἀμπρακία ή Ἀμβρακία τῆς Ἡπείρου. Ἡ θέση τῆς πόλης αὐτῆς ἦταν κοντὰ στὸν Ἀραχθό ποταμό, ἵσως ἐκεῖ ποὺ βρίσκεται ἡ σημερινὴ Ἀρτα.

δὲν θὰ τὸν πολεμοῦσε δ βασιλιάς: Βλ. Βιβλ. Πρῶτο, Κεφ. 7, παραγρ. 18.

Σελ. 227

Φαρνάβαζος: λεγόταν ὁ σατράπης τῆς Βιθυνίας καὶ τῆς Φρυγίας.

κυζικηνός: λεγόταν ἔνα χρυσὸ νόμισμα, ποὺ ἴσοδυναμοῦσε μὲ εἴκοσι ἀττικὲς δραχμές. Τὸ ὄνομά του τὸ πῆρε ἀπὸ τὴν πόλη Κύζικο.

ἔκανα ἐκστρατείᾳ· τότε ποὺ πῆγε δὲ Δερκυλίδας στὸν Ἐλλήσποντο σὰν ναύαρχος, δηλαδὴ τὸ 411 π.Χ.

Σελ. 231

στὸ Φάση ποταμό: πρόκειται γιὰ ποταμὸ τῆς Κολχίδας, ποὺ χύνεται στὸν Εὔξεινο Πόντο.

δ Ἀιήτης: αὐτὸς θὰ ἥταν ἀπόγονος ἔκεινου ποὺ φύλαγε στὴν Κολχίδα τὸ χρυσόμαλλο δέρμα, τοῦ πατέρα τῆς Μήδειας.

Κεφ. 7. στὸν ποταμὸ Φάση: ὑπάρχουν δυὸ ποτάμια μὲ τὸ ὄνομα αὐτό, τὸ ἔνα στὴ χώρα τῶν Χαλύβων καὶ τὸ ἄλλο στὴ χώρα τῶν Κδλχων.

τοὺς πετροβόλησαν: γιὰ τὰ ἐπεισόδια αὐτὰ γίνεται λόγος στὸ Πέμπτο βιβλίο, Κεφ. 7, παραγρ. 17, 19 καὶ 24.

Σελ. 237 .

οἱ ἀγορανόμοι: ἥταν ἔκεινοι ποὺ εἶχαν τὴν ἐπίβλεψη στὴν ἀγορὰ τῶν τροφίμων. Στὸ στρατόπεδο φέρονταν σκληρὰ στοὺς στρατιῶτες καὶ πολλὲς φορὲς τοὺς κτυποῦσαν.

Σελ. 239

τὸ ραβδὶ τοῦ κήρυκα: δταν οἱ κήρυκες κρατοῦσαν αὐτὸ τὸ ραβδὶ, ἥταν Ἱεροὶ καὶ ἀπαραβίαστοι. Τοὺς σέβονταν ὅλοι καὶ κανένας δὲν τολμοῦσε νὰ τοὺς βλάψῃ ἢ νὰ τοὺς προσβάλῃ. Τὸ ραβδὶ τοῦ κήρυκα εἶχε ἐπάνω δυὸ φίδια ἀντιμέτωπα.

Σελ. 241

νὰ καθαρίσουν: γιὰ νὰ ἔξιλεώσουν τοὺς θεοὺς ποὺ θὰ εἶχαν δργιστῇ ἀπὸ τὴ σκληρὴ καὶ ἀδικη συμπεριφορὰ τῶν Ἐλλήνων, ποὺ σκότωσαν τοὺς πρέσβεις τῶν Κόλχων, γι' αὐτὸ χρειαζόταν ἡ θρησκευτικὴ τελετὴ τοῦ καθαρμοῦ, ποὺ γινόταν μὲ θυσίες.

BIBLIO EKTO

Σελ. 249

Κεφ. 1. οἱ Παφλαγόνες: ἔτσι ὀνομάζονται οἱ κάτοικοι τῆς Παφλαγονίας. Ἡ χώρα αὐτὴ βρισκόταν στὸ βορινὸ τμῆμα τῆς Μ. Ἀσίας, ἀνάμεσα στὴ μεγάλη Φρυγία, στὴν Καππαδοκία, στὴ Βιθυνία καὶ στὸν Εὔξεινο Πόντο.

ο Σιτάλκας: ήταν βασιλιάς τῶν Θρακῶν καὶ τραγουδοῦσαν κάποιο τραγούδι γιὰ νὰ τὸν τιμήσουν.

καρπαία: ήταν χορός τῶν βορείων Ἑλλήνων, πιθανότατα Μακεδονίτικος.

Σελ. 251

ἡ πυρρίχη: ήταν ἔνοπλος χορός, ποὺ συνοδευόταν ἀπὸ μουσικὸ δργανό καὶ τραγούδι. Σ' αὐτὸν παρουσιάζονταν ὅλες οἱ κινήσεις τῶν πολεμιστῶν τὴν ὥρα τῆς μάχης, ἀμυντικές καὶ ἐπιθετικές. Τὸν ἐπινόησε ὁ Κρητικὸς Πύρριχος, ἀπὸ τὸν ὄποιο πῆρε καὶ τὸ ὄνομα.

νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ στρατόπεδο: αὐτὸ βέβαια τὸ λένε εἰρωνικά, ἂν θυμηθοῦμε μάλιστα τὴν τύχη ποὺ εἶχαν δύο ἑταῖρες, ὅταν οἱ Πέρσες τοῦ Ἀρταξέρξη μπῆκαν στὸ στρατόπεδο τοῦ Κύρου (βλ. Βιβλ. Πρῶτο, Κεφ. 10, παραγρ. 2—3).

Σελ. 253

Ἀρμήνη: τὸ ἐπίνειο αὐτὸ ἀπεῖχε ἀπὸ τὴ Σινώπη 50 στάδια. Ἡ σημερινή του ὀνομασία εἶναι Ἀκ-λιμάν.

δ μέδιμνος: ήταν σκεῦος ποὺ χρησίμευε γιὰ τὸ μέτρημα τῶν στερεῶν, προπάντων τοῦ σιταριοῦ, καὶ χωροῦσε περίπου 48 κιλά.

Σελ. 255

σ αὐτὸν ποὺ εἶχε δρίσει νὰ θυσιάζῃ: Βλ. Βιβλ. Τρίτο, Κεφ. 1, παραγρ. 6.

νὰ φροντίζῃ γιὰ τὸ στρατό: Βλ. Βιβλ. Τρίτο, Κεφ. 1, παραγρ. 11—12.

Σελ. 259

Κεφ. 2. (παρατηροῦσαν.....κι αὐτόν): μερικοὶ ἀθετοῦν τὸ τμῆμα ποὺ εἶναι μέσα στὶς ἀγκύλες, νομίζοντας πὼς ταιριάζει περισσότερο στὸ Βιβλίο Πέμπτο, Κεφ. 6, παραγρ. 9, ἀφοῦ ἐκεῖ μιλάει γι' αὐτὰ τὰ μέρη καὶ τὰ βλέπει κανεὶς πλέοντας ἀπὸ τὰ Κοτύωρα στὴ Σινώπη κι ὅχι ἀπὸ τὴ Σινώπη στὴν Ἡράκλεια.

Σελ. 261

τοὺς στρατηγούς: ἐννοοῦν τὸ Χειρίσσοφο καὶ τὸν Ξενοφώντα ποὺ μὴ θέλοντας νὰ πᾶνε σὰν ἀντιπρόσωποι στὴν Ἡράκλεια, ἔγιναν

ἀφορμὴ νὰ ναυαγήσουν τὰ σχέδια τῶν στρατιωτῶν γιὰ τὴ χρηματοδότησή τους.

τὸ λιμάνι τῆς Κάλπης: βρισκόταν ἀνάμεσα στὴν Ἡράκλεια καὶ στὸ Βυζάντιο. Σήμερα ἡ τοποθεσία λέγεται Κερπέ.

αὐτοῖς: δηλαδὴ ὁ Νέων καὶ ὁ Χειρίσοφος.

Σελ. 263

τῆς Θράκης: πρόκειται γιὰ τὴ Θράκη ποὺ βρισκόταν στὴ Μ. Ἀσία, δηλαδὴ τὴ Βιθυνία.

Σελ. 267

Κεφ. 3. στὴ Χρυσόπολη: μία πόλη ποὺ βρίσκεται στὰ βόρεια τῆς Καλχηδόνας, κοντά στὸ Βόσπορο, τὸ σημερινὸ Σκούταρι.

κι ἔλεγαν μεγάλα λόγια: ἐννοεῖ δπωσδήποτε τοὺς Ἀρκάδες.

Σελ. 277

Κεφ. 4. ἀρμοστής: λεγόταν ὁ στρατιωτικὸς διοικητὴς ποὺ ἔστελνε ἡ Σπάρτη σὲ πόλεις ποὺ ἦταν ὑποτελεῖς τῆς ἢ τὶς κατεῖχε προσωρινά.

Σελ. 279

Κεφ. 5. τὴν ὀχυρὴ τοποθεσία: Βλ. Βιβλ. "Ἐκτο, Κεφ. 4, παραγρ. 21. καλοσήμαδος: ἦταν ὁ ἀετὸς δταν ἐρχόταν ἀπὸ τὰ δεξιά.

Σελ. 285

μὲ τὰ ὄνόματά σας: εἶναι ψυχολογημένη ἡ ἐνέργεια αὐτή, γιατὶ συντελεῖ στὸ νὰ κεντρίση περισσότερο τὴ φυλοτιμία τῶν πολεμιστῶν. Κάτι παρόμοιο εἶχε κάνει καὶ ὁ Νικίας στὴ Σικελία, μονάχα ποὺ ἐκεῖνος φώναζε δχι μόνο τὰ προσωπικὰ ὄνόματα τῶν τριηράρχων, ἀλλὰ καὶ τὰ ὄνόματα τῶν πατέρων καὶ τῆς φυλῆς τους (βλ. Θουκυδ. Ζ', 69,2).

Σελ. 289

Κεφ. 6. τοὺς ἔδειχνε στοὺς στρατιῶτες: γιὰ νὰ τοὺς κάνῃ νὰ καταλάβουν πόση ἀξία θὰ εἶχε ἡ ὕδρυση μιᾶς πολιτείας σ' αὐτὴ τὴ θέση.

ποὺ τό ὅσκασε: γιὰ τὴ συμπεριφορὰ αὐτὴ τοῦ Δέξιππου μᾶς μίλησε ὁ Ξενοφῶν στὸ Βιβλίο Πέμπτο, Κεφ. 1, παραγρ. 15.

Σελ. 295

καταστραφήκαμε: ὁ Δέξιππος ἔκανε δὲ τι μποροῦσε νὰ τοὺς καταστρέψῃ, ἀφοῦ πῆρε τὸ καράβι ποὺ τοὺς ἔδωσαν οἱ Τραπεζούντιοι, γιὰ νὰ μαζέψουν μὲν αὐτὸ δὲλλα νὰ τοὺς μεταφέρουν στὴν πατρίδα.

ΒΙΒΛΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

Σελ. 303

Κεφ. 1. δ Κυνίσκος: ἦταν στρατηγὸς ἀπὸ τὴ Σπάρτη, ποὺ ὑπηρετοῦσε στὴ Θρακικὴ Χερσόνησο.

τὸ Ἱερὸ βουνό: βρισκόταν στὴ Θράκη, ἀνάμεσα στὴν Πέρινθο καὶ τὴ Χερσόνησο.

Σελ. 305

δχτὼ ἄντρες βάθος: ὁ λόχος εἶχε, πάνω κάτω, ἐκατὸ στρατιῶτες. Αὐτὸι στὴν παράταξη ἔμπαιναν σὲ δχτὼ σειρές, τὴ μιὰ πίσω ἀπὸ τὴν ἄλλη. Κάθε σειρὰ εἶχε δώδεκα στρατιῶτες ποὺ ὁ ἔνας στεκόταν πλάι στὸν ἄλλο.

Σελ. 307

τελευταῖα: ἐννοεῖ τὰ γεγονότα τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ τὶς συμφορές του.

Σελ. 313

Κεφ. 2. τὸ Πάριο: ἦταν παραθαλάσσια πολιτεία τῆς Μ. Ἀσίας, στὴν Προποντίδα.

Πέρινθος : Βλ. σημ. σελ. 389.

Σελ. 317

μὲ τὰ χαλινάρια στὸ στόμα: εἶχε δηλαδὴ ἔτοιμα τὰ ἄλογα γιὰ νὰ φύγη, ἀν ἔκαναν ἐπίθεση οἱ ἔχθροι.

Σελ. 319

Σηλυμβρία: λεγόταν μία πόλη τῆς Θράκης, κοντά στὴν Προποντίδα.

συγγένεια: ἡ γνώμη γιὰ συγγένεια ἀνάμεσα στοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Θράκες ὁφείλεται, ἵσως, στὴ σύγχυση τῶν ὀνομάτων Τήρης, ποὺ ἦταν πρόγονος τοῦ Σεύθη καὶ πρῶτος βασιλιάς τῶν Ὁδρυσῶν τῆς Θράκης, καὶ Τηρεύς, ποὺ παντρεύτηκε τὴν Πρόκνη, τὴν κόρη τοῦ βασιλιά τῆς Ἀθήνας Πανδίονα. Ὁ Τηρεύς ἦταν καὶ αὐτὸς βασιλιάς Θρακῶν ποὺ δὲν κατοικοῦσαν ὅμως στὴ Θράκη, παρὰ στὴ σημερινὴ Φωκίδα. (Βλ. καὶ Θουκυδ. Β, 29).

Σελ. 321

Βισάνθη: ἦταν πόλη τῆς Θράκης, κοντά στὴν Προποντίδα. Ἀργότερα τὴν ὄνόμασαν Ραιδεστό.

Σελ. 325

ἡ Μαρώνεια: ἦταν μιὰ πόλη ἐλληνικὴ στὴ Θρακικὴ παραλία, ἀνάμεσα στὰ Ἀβδηρα καὶ στὸ Δορίσκο.

Σελ. 329

οἰνοχόδος: λεγόταν ἔνας εἰδικός ὑπηρέτης, ποὺ στὰ συμπόσια τῶν ἀρχαίων ἔβαζε ἀπὸ τὸν κρατήρα κρασὶ στὰ ποτήρια τῶν συνδαιτυμόνων.

Σελ. 337

Κεφ. 4. Θυροί: ἦταν μιὰ φυλὴ τῆς Θράκης κοντά στὴ Σαλμυδησό σὸ τοῦ Εὔξείνου Πόντου.

χλαμύδες: ἡ χλαμύδα ἔμοιαζε μὲ τὸ μανδύα, μονάχα ποὺ ἦταν πιὸ κοντὴ ἀπ' αὐτόν.

Σελ. 339

ἡ Μάκιστος: ἦταν πόλη τῆς Τριφυλίας.

Σελ. 341

οἱ Ὁδρύσεις: ἦταν μιὰ θρακικὴ φυλὴ, ποὺ κατοικοῦσε τὴν περιοχὴ τοῦ ἀνω "Εβρου" κατὰ τὴ μυθολογία παλαιότατο βασιλιά τους εἶχαν τὸν Ὁρφέα.

Σελ. 343

Κεφ. 5. Δέλτα: λεγόταν ἡ περιοχή τῆς Θράκης, ποὺ βρισκόταν ὀνά-
μεσα στὸ Βυζάντιο καὶ στὴ Σαλμυδησσό.

Μαισάδης: λεγόταν πατέρας τοῦ Σεύθη (βλ. Βιβλ. "Εβδομο,
Κεφ. 2, παράγρ. 32).

στὸν Τήρη: ἐδῶ δὲν πρόκειται γιὰ τὸν πρόγονο τοῦ Σεύθη, πα-
ρὰ γιὰ τὸ βασιλιὰ τῶν Ὀδρυσῶν, ποὺ ἦταν σύγχρονος τοῦ Σεύθη.

Γάρος: ἦταν πόλη Θρακικὴ κοντὰ στὴν Προποντίδα.

Νέο Τεῖχος: φρούριο στὴν Ἰδια περιοχή.

Σελ. 353

Κεφ. 6. Γιὰ τὴν Πέρσινθο βλ. σημ. σελ. 389.

Σελ. 355

δν κάρω καμιὰ φορδά: ὁ Ξενοφῶν, ὅπως φαίνεται ἐδῶ, δὲν
ἔχει κάνει ἀκόμα παιδιά. Τὰ ἀπόχτησε ἀργότερα, ἀφοῦ ἡ πιθάνότερη
χρονολογία τοῦ γάμου του εἶναι ὅστερα ἀπὸ τὴ μάχη τῆς Κορώνειας
(394 π.Χ.). Οἱ δυὸι γιοί του εἶχαν τὰ ὀνόματα Γρύλλος καὶ Διό-
δωρος.

Σελ. 357

τοὺς δυὸι θεούς· ἐννοεῖ τοὺς Διόσκουρους, δηλαδὴ τὸν Κάστορα
καὶ τὸν Πολυδεύκη, ποὺ τοὺς λάτρευαν οἱ Λακεδαιμόνιοι.

Σελ. 361

Κεφ. 7. εἰπες ὁ Ἰδιος: αὐτὸ τὸ εἶχε πεῖ ὁ Σεύθης (βλ. Βιβλ.
"Εβδομο, Κεφ. 2, παραγρ. 34), ἵσχυε ὅμως καὶ γιὰ τὸ Μηδοσάδη.

ἴξοχοι ἄνθρωποι: εἰρωνικὰ τοὺς προσφωνεῖ ἔτσι ὁ Ξενοφῶν,
ἐπειδὴ αὐτὸ ποὺ ἔκαναν ἥταν πολὺ ἀπρεπο.

Σελ. 363

σ' αὐτὴ τὴν ὑπόθεση: δηλαδὴ στὸ νὰ ἔξουσιάσετε τὴ χώρα καὶ
τοὺς κατοίκους τῆς.

Σελ. 373

ἐκείνων ποὺ σ' ἔβλαψαν: Βλ. Βιβλ. "Εβδομο, Κεφ. 4, πα-
ραγρ. 20.

έξαιτας σας: δ Ἐενοφῶν γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς δυὸ Λακεδαιμόνιους, παρουσιάζει σὰν δική τους ἐπιτυχία ἔκεινα ποὺ ἔδωσε δ Σεύθης γιὰ τὸ στρατό.

κατηγορίθηκαν: φαίνεται πώς ἡ διαχείριση τῶν λαφύρων καὶ τῶν χρημάτων δὲν ἔγινε τίμια καὶ γι' αὐτὸ τοὺς κατηγόρησε δ στρατός.

νὰ τὸν ἔξορίσουν: οἱ Ἀθηναῖοι ἀποφάσισαν νὰ ἔξορίσουν τὸν Εενοφώντα κατὰ τὸ 394 π.Χ. Γιὰ τὰ αἴτια τῆς ἔξορίας βλ. *εἰδή* Εἰσαγωγὴ τοῦ βιβλίου.

Σελ. 375

Κεφ. 8. ἡ Λάμψακος: ἦταν πολιτεία τῆς Μ. Ἀσίας καὶ βρισκόταν στὰ περάλια τοῦ Ἑλλησπόντου, ἀπέναντι στὴν Καλλίπολη τῆς Θράκης.

Φλιάσιος: λέγεται ὁ Εύκλειδης, ἐπειδὴ καταγόταν ἀπὸ τὸ Φλιούντα, μιὰ πόλη ποὺ βρισκόταν στὰ ΒΔ. τῆς Νεμέας, κοντὰ στὸν Ἀσωπὸ ποταμό.

τὰ ὄνειρα: ὑπάρχουν διάφορες ἐκδοχὲς γιὰ τὴ σημασίᾳ τοῦ σημείου αὐτοῦ. "Ἄλλοι δηλαδὴ νομίζουν πώς ὁ Κλέαγόρας ζωγράφισε εἰκόνες ποὺ παρίσταναν ὄνειρα, ἄλλοι πώς εἶχε γράψει βιβλίο μὲ τίτλο «Ἐνύπνια ἐν Λυκείῳ» καὶ ἄλλοι ἄλλα. Πιθανότερη φαίνεται ἡ πρώτη γνώμη.

τὸ Λόκειο: βρισκόταν στὴν Ἀθήνα, κοντὰ στὸν Ἰλισὸ ποταμό, καὶ ἦταν τόπος ἀφιερωμένος στὸν Ἀπόλλωνα. Εἶχε ἄλσος καὶ γυμναστήριο μὲ στοές. Σ' αὐτὸ δίδαξε δ Ἀριστοτέλης.

ἀπὸ σένα τὸν ἴδιο: θέλει νὰ πῆ πώς δ Ἐενοφῶν δὲν νοιάζεται γιὰ χρήματα καὶ γι' αὐτὸ κι ἀν τοῦ τύχαιναν, μπορεῖ νὰ μὴν ἔκμεταλλευόταν τὴν εὐκαιρία νὰ τὰ πάρῃ.

δόλοκαυτώματα: ὑπῆρχαν μερικὲς περιπτώσεις ποὺ οἱ ἀρχαῖοι ἔκαιγαν ὀλόκληρο τὸ ζῶο θυσιάζοντάς το (όλοκαυτεῖν), ἐνῶ τὶς περισσότερες φορὲς μεγάλο μέρος ἀπὸ τὰ κρέατά του τὸ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ νὰ συμποσιάσουν δσοι βρίσκονταν ἔκει.

τὸ Ὁφρύνιο: ἦταν πολιτεία τῆς Τρωάδας παραθαλάσσια. Τὰ ἐρείπια του ὑπάρχουν κοντὰ στὸ Ἐρέν-κιο.

τὰ χεήματα: τὰ ἔφερναν ἀπὸ τὸ Θίβρωνα.

Τρωάδα: ήταν ή χώρα πού ἀπλωνόταν στὸ ΒΔ. μέρος τῆς Μ. Ἀσίας, γνωστή ἀπὸ τὸν περίφημο Τρωικὸ πόλεμο.

ἡ Ἰδη: (σήμερα Κάζ-Ντάγ) ήταν βουνὸ στὰ νότια τῆς Τρωάδας. Ἡ φυλοτερη κορυφὴ του εἶναι 1769 μ. Σ' αὐτὸ τὸ βουνό, κατὰ τὴ μυθολογία, ὁ Πάρης ὁ γιὸς τοῦ Πριάμου ἔδωσε τὸ περίφημο μῆλο στὴν Ἀφροδίτη, ἀφοῦ τῇ θεώρησε ὡραιότερη, συγκρίνοντάς την μὲ τὴν Ἀθηνᾶ καὶ τὴν Ἡρα.

Σελ. 377

"Αντανδρος: πολιτεία στὴν Αἰολίδα τῆς Μ. Ἀσίας, στὸ μυχὸ τοῦ Ἀδραμυτηνοῦ κόλπου.

Μυσία: λεγόταν ἡ περιοχὴ τῆς ΒΔ. Μ. Ἀσίας ποὺ βρισκόταν ἀνάμεσα στὴν Προποντίδα, τὸν Ἐλλήσποντο, τὸ Αίγαο, τὴ Λυδία, Φρυγία καὶ Βιθυνία, προπάντων ὅμως τὸ ΒΑ. καὶ μεσαῖο μέρος τῆς περιφέρειας αὐτῆς.

Θήβη: πολιτεία τῆς Τρωάδας, στὸν Ἀδραμυτηνὸ κόλπο.

τὸ Ἀδραμύττιο: βρισκόταν στὰ Δ. παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, νότια στὸ βουνὸ Ἰδη, ἀπέναντι στὴ Μυτιλήνη.

τὸ Κυτάνιο: ήταν πόλη τῆς Μυσίας, στὰ σύνορα τῆς Λυδίας, κοντὰ στὸν Ἀδραμυτηνὸ κόλπο.

Κάικος: λεγόταν ὁ σπουδαιότερος ποταμὸς τῆς Μυσίας. Πηγάζει ἀπὸ τὸ βουνὸ Τῆμνος, περνάει ἀπὸ τὴν πεδιάδα ποὺ πῆρε τὸ δνομά του καὶ χύνεται στὴ θάλασσα, ἀνάμεσα στὶς ἀρχαῖες πόλεις Ἐλαία καὶ Πιτάνη.

ἡ Πέργαμος: ήταν πόλη ποὺ βρισκόταν στὴ Μυσία τῆς Μ. Ἀσίας, στὴ βορινὴ δύση τοῦ ποταμοῦ Κατίκου.

Γογγύλος: ὅταν οἱ Πέρσες πολιόρκησαν καὶ κατάστρεψαν τὴν Ἐρέτρια, μονάχα ὁ Γογγύλος πῆγε μὲ τὸ μέρος τους, καὶ γι' αὐτὸ οἱ συμπατριῶτες του τὸν ἔξορισαν. Τότε ὁ μεγάλος βασιλιάς γιὰ ἀνταμοιβὴ τοῦ χάρισε μερικὲς πόλεις (βλ. Ξενοφ. Ἐλληνικὰ Βιβλ. Γ, Κεφ. 1, παραγρ. 6).

Ἴταμένης: λεγόταν ὁ διοικητὴς τῆς Κομανίας, ἐνὸς φρουρίου ποὺ βρισκόταν κοντὰ στὴν Πέργαμο.

Παρθένιο: πρόκειται γιὰ πόλη τῆς Παφλαγονίας, κοντὰ στὸν ὁμώνυμο ποταμό, ποὺ ἀπέχει 8 χλμ. ἀπὸ τὴ θάλασσα.

Σελ. 379

Απολλωνία: ήταν πολιτεία της Μυσίας, ἀνατολικά της Περγάμου.

Δημάρατος: Βλ. σημ. σελ. 385.

(*Διοικητές..... μῆνες*): 'Ο Paul Masqueray έχει τὴ γνώμη πώς τὸ μέρος αὐτὸν ποὺ μᾶς μιλάει γιὰ τοὺς διοικητὲς τῆς χώρας, γιὰ τὸ μάκρος τοῦ δρόμου καὶ γιὰ τὴ χρονικὴ διάρκεια τοῦ πηγεμοῦ καὶ τοῦ γυρισμοῦ τῶν Ἑλλήνων, δὲν εἶναι γραμμένο ἀπὸ τὸν Εξενοφώντα, παρὰ εἶναι παριμένο ἀπὸ βιβλίο ὅλου συγγραφέα, οὗσας ἀπὸ τὴν «Ἀνάβασην» τοῦ Σοφαίνετου. (Βλ. τὴν ἔκδοση τῆς Collection Budé, I, II, p. 174, ὑποσ. 1).

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Εἰσαγωγὴ	σελ.	5— 10
Βιβλίο Πρῶτο, Περὶ ληψῆς	»	11— 14
Βιβλίο Δεύτερο, (Κεφ. 1—6) Κείμενο, Μετάφραση	»	16— 65
Βιβλίο Τρίτο (Κεφ. 1—5) » »	»	66—119
Βιβλίο Τέταρτο (Κεφ. 1—8) » »	»	120—183
Βιβλίο Πέμπτο (Κεφ. 1—8) » »	»	184—247
Βιβλίο "Εκτό (Κεφ. 1—6) » »	»	248—299
Βιβλίο "Εβδόμο (Κεφ. 1—8) » »	»	300—381
Σημειώσεις	»	383—412

ΕΞΩΦΥΛΛΟΝ ΡΕΝΑΣ ΜΑΛΑΜΑ

Έπιμελήτρια Έκδόσεως Μαρία Γιανακοπούλου (άπ. Δ.Σ. ΟΕΔΒ 12263 /25-11-66)

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιόσημον εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησύτητος αὐτῶν.

*Αντίτυπον στερούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψύτυπον. *Ο διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιῶν αὐτὸν διώκεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 7 τοῦ νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 ('Εφ. Κυβ. 1946, Α' 108).

024000028185

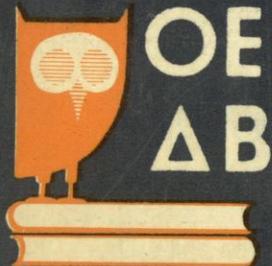
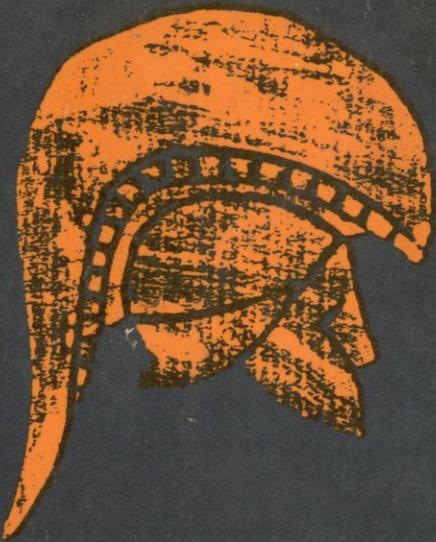
"Εκδ. Α', 1967 (III) - ANT/ΠΑ 100.000 - ΣΥΜ. 1462/26-11-66 — 1459/8-11-66

*Εκτύπωσις — Βιβλιοδεσία ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑΣ Ο.Ε. - Φιλαδελφίας 4 - Αθήναι

25 26

1000/75

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής